Vehbi Ersan

1970'lerde Türkiye Solu

iletişim

VEHBİ ERSAN Gazeteci. 1961'de İstanbul'da doğdu. Sosyalist fikirleri gençlik yıllarında benimsedi. 12 Eylül darbesi döneminde tutuklandı ve yargılandı. 1992-1997 yıllarında haftalık *Gerçek, Söz* dergileri ile haftalık *Yeni Ülke* ve günlük *Özgür Gündem* gazetelerinde çeşitli görevler yaptı; yazı, makale, haber-yorum ve röportajları yayınlandı. 1997-2013 yıllarında günlük *Radikal* (1997-2001) ve *Sabah* (2003-2013) gazetelerinde, 2001-2003 arasında *Metis Yayınları*'nda editör olarak çalıştı. *1970'lerde Türkiye Solu* ilk kitabı.

e-posta: vehbiersan@hotmail.com

İletişim Yayınları 1913 • Araştırma-İnceleme Dizisi 321
ISBN-13: 978-975-05-1241-4
© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-2. BASKI 2013, İstanbul
3. BASKI 2014, İstanbul

EDİTÖR Kerem Ünüvar
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI DİSK'in İzmir mitingi, Cumhuriyet Meydanı, 28 Ocak 1980
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VEHBİ ERSAN

1970'lerde Türkiye Solu

iletişim

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR *9*

ÖNSÖZ *11*

BİRİNCİ BÖLÜM

Geçmişten Kalan (1960'ların Mirası) *15*

Bölünme *17*

TİP ve *Yön* *21*

Milli Demokratik Devrimciler *26*

Yeni devrimci kuşak *27*

Gençlik liderlerinin arayışı *32*

"Gerilla savaşı"na ilgi *35*

THKO *37*

THKP-C *41*

Kızıldere *48*

TİİKP ve TKP(ML) *52*

İKİNCİ BÖLÜM

Yeniden Kuruluş *59*

"12 Mart" *61*

Bülent Ecevit'in yükselişi *66*

Sosyalist sol *68*

TÜRKİYE SOSYALİST İŞÇİ PARTİSİ (TSİP) *73*

İlk sosyalist parti *73*

Partinin zaafları ve çözülüş *78*
Örgütlenme ve politik mücadele *83*

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (TİP) *89*
İkinci TİP *89*
Örgütsel yapı ve mücadele biçimleri *92*
Demokratikleşme hedefi ve kampanyalar *95*
Sola yaklaşım *97*
DİSK'ten tasfiye *99*
Seçimler ve CHP ile güç birliği politikası *102*
Tıkanma ve birlik görüşmeleri *106*
12 Eylül *111*

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ (TKP) *113*
Efsane ve gerçek *113*
Partizan grubu *117*
Örgütlenme ve işleyiş *118*
Temsiliyet ve yetki sorunu *123*
İdeolojik-politik eksen *124*
Siyasal eylem *127*
DİSK eliyle TKP gücü *129*
1 Mayıs 1979 ..... *136*
1978-1980 dönemi *139*
Partinin siyasi ikilemi ve bölünme *142*
12 Eylül *145*

TÜRKİYE KOMÜNİST EMEK PARTİSİ (TKEP) *155*
Öncü köylüler *155*
Kuruluş *157*
Siyasal mücadele *160*
12 Eylül'den sonra... ..... *163*

TÜRKİYE İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ (TİKP) *169*
İllegaliteden legaliteye *169*
Üç Dünya teorisi *172*
Halkın Yolu'nun katılımı *175*
1978-80: Milli hükümet mücadelesi *180*
Solla ilişkiler *184*
12 Eylül ve muhasebe *185*

TÜRKİYE DEVRİMCİ KOMÜNİST PARTİSİ (TDKP) *193*
Geçmişin eleştirisi *193*
Fikir arayışı ve karmaşa *195*

Maocu dönem (1975-78) ... 199
İnşa örgütü ya da TDKP'nin kuruluşu ... 202
Siyasal mücadele ... 207
12 Eylül ... 212

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ (MARKSİST-LENİNİST) (TKP (ML)) ... 219
Şehir ile kır ... 219
Siyasal strateji ... 221
Stratejinin sorunları ... 223
Örgütün reorganizasyonu ... 224
Merkezi yapının kuruluşu ... 226
Örgütsel işleyiş ve problemler ... 227
Çizgiye duyulan kuşku ... 228
1978-80 dönemi ... 229
Silahlı mücadele ... 230
Askeri örgütlenme ve eylemler ... 231
Ayrılıkların su yüzüne çıkması ... 233
12 Eylül ... 235
2. Konferans ve önlenemeyen darbeler ... 236
Tunceli'nin örgütte ağırlık kazanması ... 240

THKP/C'NİN YORUMU: ACİL VE MLSPB ... 245
Kesintisiz II-III ... 245
X Örgütü ve Beylerderesi ... 250
MLSPB ... 254
Askeri-politik örgüt ... 258
Silahlı propaganda ... 260
Bölünme ... 263
Operasyonlar ve 12 Eylül ... 266

DEVRİMCİ YOL ... 269
"Somut koşullar" ... 269
Kuruluş ... 271
Üniversitelerde "aktif mücadele" ... 277
Bildirge ve "temel siyasi görev" ... 282
Faşizme karşı direniş komiteleri ... 287
"Fatsa komünü" ... 290
Yeni Çeltek maden işçileri ... 292
Örgütsel ve siyasal eylem: 1978-80 ... 294
Kitleselleşme-siyasal etki ... 299
Antifaşist mücadelede iki tercih ... 302
12 Eylül ... 311

KURTULUŞ *323*
Örgütsel kuruluş *323*
Partileşme süreci *331*
Kürt sorunu *337*
Siyasal mücadele *340*
12 Eylül ve geri çekilme *348*

DEVRİMCİ SOL *357*
Kuruluş *357*
"Teori ile hayat" *360*
Örgüt *362*
Antifaşist mücadele *365*
Devrimci şiddet eylemleri *367*
Güç (yaygınlık) *375*
Solla ilişkiler *379*
12 Eylül *381*
Cezaevleri *385*
Yeniden yükseliş *395*
Liderin dönüşü *404*
Silahlı mücadele *411*

***EK 1:* RESMİ ARAŞTIRMADA SOL ÖRGÜTLERE İLİŞKİN SAYISAL VERİLER** *427*
***EK 2:* ÖLÜM ORUÇLARI** *429*

TEŞEKKÜR

Bu kitabın hazırlanışında çeşitli eğilimlerden onlarca dostumun, arkadaşımın güveni, teşviki, desteği, emeğinden söz etmeliyim. Aşağı yukarı 15 yıl süren, bitmek bilmeyen bu çalışma boyunca bilgi, kaynak, belge konusunda sabırla ellerinden geleni yapan, adeta kahrımı çeken dostlarım olmasa bu çalışmayı başarmam olanaksızdı. Bazı dostlarım kitabın tamamını, bazıları da hakim oldukları bölümleri okuyup uyarılarını yaptı. Hataların en aza indirilmesinde payları çok büyük. Onlara ne kadar teşekkür etsem azdır. Burada tek tek isimlerini anmama kararını vermem benim için çok zor oldu. Ancak bir kısmına yer verip bir kısmına yer vermemek haksızlık olacaktı, hepsinden söz ettiğimde ise bu onları, adeta çalışmanın sorumluluğuna da ortak etmek anlamına gelebilir, hak etmedikleri bir durumla karşı karşıya bırakabilirdi.

Arşivlerinden yararlandığım iki ana kurum TÜSTAV ve Tarih Vakfı'ydı. Bunun yanı sıra günlük gazeteler, dergiler ve diğer belgeler için *Aydınlık*, *Evrensel*, Toplumsal Araştırmalar Vakfı, çeşitli siyasi yayınların arşivleri ve kişisel arşivlerden yararlandım. Çeşitli eğilimlerden konuya ve olaylara hâkim çok sayıda insanla bilgilenmek amacıyla görüştüm. Bu görüşmeleri, kitabın bir sözlü tarih olmaması itibariyle kullanmadım. İsimlere ancak belirli koşullar altında (ölmüş olmaları, kendilerini açıkça ifade ediyor olmaları ya da çeşitli belgelerde yer aldığı biçimiyle) yer verdim.

ÖNSÖZ

"12 Eylül öncesi sosyalist solu"nun bugün için ne anlam taşıdığı sorusuna verebileceğim ilk cevap, bugün de varlığını sürdüren ya da onlardan ayrışarak yenilerinin ortaya çıktığı sosyalist grupların tümünün 1974-80 arasında kurulmuş olmasıdır (bugünün İşçi Partisi - eski TİKP kısmen ayrı tutulabilir). Bu değerlendirmede tartışmalı gibi durabilecek 1974'ün TKP'si de, geçmişten kalan yönetici kattaki üç eski tüfeğe rağmen, yeni süreçte inşa edildi. Bu gruplar ve bu gruplardan müteşekkil sosyalist hareket, teori, örgüt, politika ve topluma dair kavrayışlarını o yıllarda oluşturdu. 1990'lı, 2000'li yıllarda hükmünü sürdüren pek çok ideolojik algı ve alışkanlık, o yıllardan başlayıp gelen bir evrimin ürünüdür.

Yerleşik ideolojik algı ve alışkanlıkların sanılandan çok daha güçlü, öznel niyetleri aşan bir nesnelliği içerdiği göz ardı edilmemelidir. Teori, siyaset algılayışı, deneyimleri, ahlaki kuralları vb. ile bir siyasi hareket, o hareketi oluşturan bireylerin –bunlar kurucu, karar verici olsalar bile– öznelliğini de aşan bir nesnelliği ifade eder. Geçmişten alman dersler ya da yeni fikirler, bu nesnelliğin üstesinden gelmeye yetmeyebilir. Bir grubun bir başka gruptan ayrılması ya da yeni görüşlerle çıkması, o güne kadarki ideolojik varoluş biçimlerinden koptuğu anlamına gelmez. Bambaşka fikirleri savunduğunu ya da yeni bir örgütsel tarz yarattığını ileri süren bir oluşum, pekâlâ eskinin ya da halihazırda süren örneklerin tekrarına, belki de daha kötü bir tekrarına düşebilir. Çünkü geçmiş, günün içinde hükmünü sürdürür. Konu ne salt ideolojik, teorik ya da akademik, ne de sosyoloji ya da tarih konusudur, bunların hepsidir.

12 Eylül öncesini bugün için de önemli kılan bir başka konu, toplumsal muhalefetin karakteri ve onunla kurulan ilişkidir. Toplumsal muhale-

fet, sosyalist hareketin varoluş zemini olduğu kadar teori ve politika alanını da oluşturur. Konu iki bakımdan, yani toplumsal muhalefetin gelişme özelliklerinin neler olduğunun belirlenebilmesi ile sosyalist grupların muhalefeti algılama ve ilişki kurma biçimleri bakımından önem taşır. 1960'lardan 1980'e kadar olan dönemi özgün kılan koşullar genel fikirler için de zengin örnekler sunar. Yine de o tarihsel dönemin özgün, sosyalist hareketi büyüten ayırt edici niteliğini vurgulamak şarttır: Toplumun her kesimini saran hak arama, örgütlenme ve mücadele arzusu ile bununla bağlantılı sol, sosyalist fikir ve örgütlenmelere yöneliş. Bu olağanüstü dalga 1965-80 döneminin özgün niteliğidir. İrili ufaklı, bazen devasa boyutlarda gösteri, direniş, grev, toprak işgali, protesto vb. biçiminde kendini gösteren eylemlilik hali, bu özgünlüğün hemen her gün izlenebilen tezahürleridir.

Sosyalist hareketin en kitlesel siyasal örgütleri bu sırada doğdu. 1920'lerden beri en yaygın kitleselliğe ve etkinliğe ulaşıldı. Sosyalistler, toplumun her kesiminde, ülkenin her köşesinde örgütlenebilme, eylem ve etkide bulunabilme imkân ve yeteneğine sahip oldu. Sosyalistlerin handikabı, bu toplumsal dalgayı siyasal örgütten yoksun olarak karşılamalarıydı. Yakın geçmişin tutuklanmaktan bir şekilde kurtulmayı başarmış ya da hâlâ cezaevinde olan ya da yeni çıkmış sosyalist kadroları (68'liler) henüz yenilginin muhasebesini yapmamış, ne yapacaklarını tartışan küçük arkadaş çevreleri halindeyken kendilerini yeni süreçte örgüt kurucuları olarak buldu. Toplumsal dalga, bu çevreleri hızla kalabalıklaştırdı ve sosyalist hareketin yönetici katlarına taşıdı. Bu özel gelişme çizgisi, bu grupların bir sosyalist hareketin yeniden doğuşunu mu yoksa dönemsel bir sonucunu mu temsil ettiği konusunu, ayırt edilmesi güç bir sorun haline getirir. Bazı grupların bu sırada parlayıp sönmesi ya da sonraki yıllarda kaybolup gitmesi, bitmek bilmeyen bölünme eğilimi bu soruların pek yabana atılamayacağını gösterir. O günlerden bugünlere devam eden örgütsel geleneklerin kilitlendikleri yer, o yıllarda benimsedikleri "hazır" teori kalıpları ile pratikleri arasındaki çelişkidir. Her halûkârda bu nesnel gelişme potansiyeli ile örgütlerin yeterli bilgi, deneyimden yoksunlukları hem sosyalist grupların ortak özelliği, hem de 1970'lerin paradoksudur.

Bu hareketlerin neden ve nasıl büyüdüğü, görüşleriyle eylemlerinin rolünün ne olduğu, toplumsal muhalefetin eğilimleriyle ne ölçüde örtüştükleri kilit sorulardır. Ve kuşkusuz sosyalist hareketin politik alana ne ölçüde etki edebildiği ya da politik bir aktör haline gelip gelemediği sorusu da. Bu gibi soruların yanıtları, hem dönem kıyaslamaları hem de bugünün yaklaşımları açısından son derece önemlidir. 1970'lerin teori yoksulluğu ileri sürülebilir, ama bu, onu –teorilerin sınandığı pratik olarak– pratiğinde saklı duran teorisi bakımından önemsiz kılmaz.

Buraya kadar söylenenlerin ve dolayısıyla çalışmanın Kürt hareketini, Kürt gruplarını kapsamadığı kolayca fark edilebilir. Her çalışma gibi bu çalışma da kendi sınırlarını belirlemek zorundaydı ve bu kadar geniş kapsamlı bir konunun üstesinden gelebilmek için sınırlamalar kaçınılmazdı. Daha başka sınırlamaları gibi, bu konu da, çalışmanın sınırlarından biriydi. Öte yandan bu işe girişiğim sırada Kürt hareketi başlı başına bir olgu haline gelmiş ve hakkında pek çok şey yazılmıştı. Hâlâ da yazılıyor. Asıl sorun sosyalist hareketin durumu ve bu konuda bütünsel çalışmaların yokluğuydu.

Hemen hatırlatılması gereken şey, sosyalist hareketin toplumsal dinamikleri, teori, politika, strateji gibi alanları söz konusu olduğunda Kürt sorunu ya da hareketini dışta tutan bir analizin yapılamayacağıdır. Hedefim böyle bir analiz değildi, çünkü bu, çok daha farklı kuramsal-kavramsal tartışmayla birlikte yapılabilirdi. Oysa bu çalışma başından beri 1970'li yıllarda sosyalist harekette öne çıkmış, belli başlı grupların yalıtılmış olmasa da bağımsız öykülerini çıkarmayı amaçlıyordu. Ele alınan grubun görüşlerini, eylemlerini, onun gelişim seyrinde rol oynayan olayları, olguları saptamak, fikirler ve olaylar örgüsü içinde bir fotoğraf oluşturmaktı çalışmanın amacı. Açık ki bu kuramsal-kavramsal alanda sürüp giden bir tartışma değildi.

Bu yöntemsel kaygı, başlıca iki nedene dayanıyordu: Birincisi, son derece ideolojik önyargıların hüküm sürdüğü bu konuda, olabildiğince nesnel, mesafeli bir konum elde etmeye çalışmak. İkincisi, dönemin, örgütsel faaliyetlerin, olayların da tespit edilmesini sağlamak. Hafızalar geçmişi yalnızca keyfince yeniden kurmakla kalmıyor, olayları da başkalaştırıyor. Bu nedenle de tarihçeleri, sözlü anlatımlara değil yazılı belgelere ve olaylara dayandırmaya çalıştım. Sözlü tarihin değeri ve gerekliliği tartışılmaz, ancak bu çalışmada, onlarca görüşme yapmış olmama rağmen, çok önemli olsalar dahi, bir gazeteci olarak birkaç kaynaktan kesinleştiremediğim ya da bunun fırsatını bulamadığım anlatımları, izlediğim yöntem gereği, dışarıda tuttum. Çalışmada okurun sık sık karşılaşacağı, grubun etkin olduğu coğrafya ya da alan, eylemler, dergi tirajları, üye sayıları, mitinglerindeki sayısal kalabalık vb. gibi verileri mutlak kesinliği saptanmış bilgiler saymak yerine, bunlarla bir fikir oluşturmanın amaçlandığını gözden kaçırmaması gerekiyor.

Sosyalist hareketin birer parçası olan örgütlerin fikirleri, eylemleri ve gelişim süreçlerini mümkün olduğunca olgulara dayalı ortaya koymayı arzuladım. Olguların ne söylediğinin, çoğu zaman ne söylendiğinden daha önemli olduğu kanısındayım. Siyasi-ideolojik önyargıların hüküm sürdüğü böyle bir konuda parçaların seçimi, incelemesinin ideolojik yargı ve sistemlerden ne kadar uzak olursa o kadar işe yarayabileceği inancıyla hareket ettim. Kuşkusuz her çalışma ne kadar mesafe konulursa konulsun yazanın öznel seçimlerinden, yargılarından kurtulamaz. Metnin dili konusunda başlıca öl-

ölçütüm ise okuru ideolojik-teorik kavram ve tartışmalara, olaylar yığını içine gömmeden kolayca okunabilecek bir metin sunmaktı.

Çalışmanın ana konusunu "12 Eylül öncesi" diye anılan, 1974-80 döneminin devrimci/sosyalist hareketleri oluşturuyor. Bir önceki dönemi (1965-71) anlatan bölümle başlaması, iki dönemin birbiriyle bağlantısından ve konunun daha iyi anlaşılması kaygısından ileri geliyor. Zaman dilimi bakımından "12 Eylül öncesi sosyalist hareketi", 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ertesinde de operasyonlar, tutuklamalar, direniş çabaları biçiminde devam eder ve kanımca Devrimci Yol'un kır gerillası girişiminin son bulduğu 1985'e uzanır. Bu çalışma da esas olarak, bu zaman dilimini gözetiyor. Her tarihçede bu zaman dilimi, her grubun özelliğine göre farklılaşıyor. "Cunta sonrası" diye ayrı kategoride alınabilecek 1986-87 sonrası kitabın kapsamında değil. Buna rağmen, bazı tarihçelerde grupların evrimini takip edebilmek amacıyla kısaca da olsa 1990'lı yıllara uzanıldı. Devrimci Sol'un 1986-93 arasındaki gelişimi ise diğer gruplardan ayrılan özelliği nedeniyle daha geniş yer tuttu.

İlk adımda elde edilecek parçaların tek tek fotoğrafları, daha büyük fotoğrafa, sosyalist hareketin büyük fotoğrafına ulaştırabilir. Bu çalışmanın amacı da, okurlara sosyalist grupların temel, karakteristik çizgileriyle görünebildiği bu tek tek fotoğraflarını sunabilmek, büyük fotoğrafı oluşturabilmeleri imkânını verebilmektir. Siyasi grupların kıyaslanması, ortak ve ayrı özelliklerinin tespit edilmesi, grupların ya da olayların sosyalist hareket ya da toplum-siyaset düzleminde taşıdığı değer vb. gibi tartışmalar, ilkinden daha önemli olan ikinci adımın konusudur ve bu, bu çalışmada bazı noktalara dikkat çekmek dışında okura bırakılmıştır. Son olarak şunu da eklemeliyim: Bu yöntemsel kaygı, sosyalist solda egemen olan, sosyalist hareketin tarihini kendi grupsal tarihi ve onunla bağlantılı fikir ve olaylardan ibaret gören görüş açısından temelde ayrılan bir yaklaşımın da sonucu. Bu yaklaşım, sosyalist hareketi, bütün parçalarıyla bir bütün, tarihini de ortak kabul ediyor. Eğer, sosyalist hareketin tarihine ortak tarih ve ortak deneyim penceresinden bakılırsa, bambaşka şeylerin görüleceği ve hissedileceğine inanıyorum. Her grubun farklı görüş ve pratiği, kendi tekilliğine mahkûm edilmediği ölçüde sosyalist hareketin zenginliğine dönüşebilir.

Bu haliyle çalışmanın, sosyalist hareketin ya da siyasi grupların eleştirisini değil, anlamayı ve anlatmayı arzuladığı kendiliğinden anlaşılır. Eğer bunu başarabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Geçmişten Kalan (1960'ların Mirası)

Bölünme

Türkiye'de komünist hareketin varlığı, alınyazısı gibi sürecek trajediyle başladı. Mustafa Suphi, eşi ve 14 yoldaşıyla Trabzon'da linç edilerek öldürüldü (28-29 Ocak 1921). Mustafa Suphi, Baku'da 10 Eylül 1920'de kurulan Türkiye Komünist Partisi'nin lideriydi. Anadolu'daki kurtuluş savaşma katılmak, Ankara hükümetiyle görüşmek üzere Sovyetler Birliği'nden gelmişlerdi. Mustafa Kemal, Mustafa Suphi'ye mektubunda komünistlerin kurtuluş savaşına katılmalarını "sevinçle" karşılayacağını yazmıştı. Gerçekten de Sovyet temsilcisiyle beraber Kars'a giriş yaptıklarında törenle karşılandılar. Birkaç hafta geçmeden Ankara hükümetinin bu töreni kendilerine değil desteğine ihtiyaç duyduğu genç Sovyetler Birliği'nin temsilcisine düzenlediği anlaşıldı. "Komünist propaganda yapıyorlar" diye heyetten iki kişi tutuklandı önce. Her gittikleri yerde (Erzurum, Trabzon) kışkırtılmış linç topluluklarıyla karşılaştılar. Ankara hükümeti, bilgi ve onayı olduğu bu ziyaretçilerin güvenlik taleplerini karşılamadı. Trabzon'daki Sovyet konsolosu araya girdi, Ankara hükümetinin temsilcisi valiyle Batum'a denizyoluyla gitmeleri konusunda anlaştı. Mustafa Suphi, eşi Mariya (Meryem) ve 14 arkadaşı, katliamın tertipçisi Yahya kâhyanın sağladığı motora, bir linç topluluğunun hakaret ve saldırıları eşliğinde bindiler. Arkalarından başka motor ya da motorlarla peşlerine takılan Yahya kâhya ile beraberindekiler, Mariya hariç hepsini öldürüp denize attılar. Ankara hükümeti, Sovyet hükümetinin olayla ilgili sorusuna "deniz kazası" cevabını verdi.[1] Mustafa Suphi'lere katılmak için şehre gelen genç komü-

1 Olayın gelişimiyle ilgili Mete Tunçay'dan yararlanıldı. Bkz. *Türkiye'de Sol Akımlar* 1, İkinci Baskı, BDS Yayınları, Ağustos 2000, İstanbul.

nist Abdülkadir, tertibi organize edenlerin alıkoydukları Mustafa Suphi'nin eşine ne olduğunu öğrenebilmek için çaresizce kapı kapı dolaştı.[2] Vahşet, henüz kurulmakta olan rejimin komünistlere karşı tertiplerinin ölçüsüzlüğünü dışavuran ilk örnekti. Sovyetler Birliği'nin Ankara hükümetiyle ilişkileri bu olaydan etkilenmedi. Komünistler de Kemalistleri desteklemeyi sürdürdü. Suphi'nin eşi reel politiğin soğuk dehlizinde kaybolurken linçler, reel politiğin travmaları komünist hareketin peşini bırakmadı.

Kurtuluş Savaşı esnasındaki bu ilk örgütlenme girişiminden sonra gelen her çaba, cumhuriyetin tek parti iktidarının yasakları, polis takibi ve tutuklamaları altında derhal etkisizleştirildi ve parti dar bir aydın çevresine hapsoldu. 1951'deki tutuklamalar, 1973'e kadar TKP'ye ülke içinde bir daha örgütlenmeye bile kalkışamayacağı nihai darbe oldu. Parti örgütleri ve üyeleri dağıldı. Sosyalist ülkelere sığınan üyelerin bir bölümü 1958'de Bizim Radyo'nun yayınını başlattı, 1962'de Dış Büro'yu kurdu. Ülkede kalan Doktor Hikmet Kıvılcımlı, Reşat Fuat Baraner, Mihri Belli... gibi eski TKP yöneticileri Dış Büro'yla bağlarını koparark kendi yollarına koyuldular. 1960'lı yıllar boyunca TKP'nin siyasal faaliyeti bu radyo aracılığıyla yürüttüğü propagandadan, ülke içinde tek tek bireylerle kurmaya çalıştığı çok sınırlı ilişkilerden ibaret kaldı.

Sosyalist hareket, TKP mirasından bağımsız olarak, 1960'larm ilk yarısında Türkiye İşçi Partisi'yle (TİP) yeniden doğdu. İlk kez sosyalistler toplumsal-siyasal yaşamda dinamik, etkili, kitlesel bir güç haline geldiler. Kuşkusuz bunun arka planında İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası kapitalizmle eklemlenme çabasına giren Türkiye kapitalizminin olağanüstü gelişiminin doğurduğu altüst oluş vardı. Toplumun hak ve özgürlük istemini açığa vurma imkânını da 1960 darbesi ve yürürlüğe koyduğu 1961 Anayasası'nın siyasal ortamı sağladı. Böylelikle başta işçi sınıfı ve gençlik olmak üzere, hemen her toplumsal kesimin daha önce görülmemiş ölçüde talepleri için harekete geçtiği, sendika, dernek, kooperatifler halinde örgütlenmeye giriştiği "toplumsal eylemlilik süreci" başladı. Bu süreç esasen 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar sürdü.

---

2 Sosyalistler yıllarca "Karadeniz'de boğulup öldürülen 15 yoldaş"ı bildi ve andılar. Mustafa Suphi'nin eşi de vardı. Mustafa Suphi'lere Trabzon'da katılmayı uman "genç komünist Abdülkadir" "layihası"nda şunları anlatmıştı: "Birkaç gün sonra tayfaların birisinden aldığımız malumata nazaran Sürmene açıklarında ayakları ve elleri bağlı olarak denize attıklarını söylediler. Yalnız Suphi yoldaşın ailesini geri döndüğü zaman Kâhya [Mustafa Suphi'lere tertibinin başını çeken kayıkçılar kâhyası Yahya – V.E.] tarafından çıkarıldığını haber aldık. (...) Kadının hangi evde olduğunu haber almak üzere uğraştım. Fakat hiçbir taraftan malumat alamadım. Bidayette Kâhya'nın evinde olduğunu, saniyen Nemlizade Ragıp Bey'in evinde olduğunu söylediler. Bazı üç dört defa olmak üzere evlerinin kapılarından geçiyordum. İhtimal rast getiririm veya pencereden bakarken görüp nerede olduğunu haber alırım diye uğraştım. Fakat hiçbir taraftan haber alamadım. Bilahare epey zaman geçtikten sonra kadının Kâhya tarafından Rizelilere hediye edildiğini ve orada bir zevk arasında öldürdüklerini haber aldım." *Dönüş Belgeleri-2*, çev. Yücel Demirel, TÜSTAV, 1. Basım, Mart 2004, İstanbul, s. 161-162.

TİP'i 1961'de bir grup sendikacı kurdu. Amaçları sosyalist bir parti kurmak değil, işçilerin çıkarlarının parlamentoda temsilini sağlamaktı. Ancak bekledikleri ilgiyi göremeyen sendikacılar, aydınların desteğinin zorunlu olduğunu düşündü ve 1962'de Mehmet Ali Aybar'ı genel başkanlığa getirdi. Mehmet Ali Aybar'la birlikte parti yeni bir program ve tüzükle sosyalist bir içerik kazandı ve farklı görüşlerdeki sosyalist aydınlar için çekim merkezi oldu. 1965 genel seçimlerinde 276 bin oy aldı; seçim sisteminin de katkısıyla 15 milletvekili Meclis'e girdi. Bu oy oranı ve parlamenter başarı, sosyalist hareketin 2000'li yıllara uzanan 35-40 yıllık döneminde bir daha tekrarlanmadı. 1970'li yılların onca yaygınlaşmış, kalabalıklaşmış sol örgütleri eski TİP'in 1965 seçimlerindeki oy oranına hiçbir şekilde ulaşamadı.

TİP'in başarısı sadece seçim başarısından ibaret değildi. Talepleri için örgütlenen ve mücadeleye kalkışan her kesim TİP'le veya TİP onlarla bağlantı kurdu. Ve 1969 yılına kadar TİP, sosyalistlerin toplandığı tek örgütsel merkezdi. TİP'in kaderi, parti içi bölünmeler, 1968-69'da gençliğin üniversite işgalleri, polisle sokak çatışmalarına dönüşen eylemleri ve sağcı komandoların ortaya çıkmasıyla değişti. Gençliğin radikalleşen eylemleriyle ilişki kurmayı beceremeyen parti, içinde süregelen tartışmalar, hizipleşmelerle çalışamaz hale geldi ve sonunda sosyalist grupların birer birer kopmasıyla etkisizleşti.

Sosyalist eğilimleri çatısı altında birleştirmiş, TİP gibi kitlesel bir parti, 1990'lı yıllarda birçok sosyalistin düşüydü. 1996'da Özgürlük ve Dayanışma Partisi'ni kuran farklı görüşteki sosyalistlerin bir bölümü, yeni partinin eski TİP'i model alabileceğini savundu hatta. TİP'e itibarının iade edilmesi gibi bir şeydi bu belki, ama sözü edilen partinin izlerinin bile sürülmesi neredeyse olanaksızdı. Çünkü 1970'li yıllarda daha da çoğalan sosyalist gruplar için 1961-1969 arası TİP, her türlü "sapma"yı ve "olumsuzluğu" barındıran sosyalist hareketin ilk evresi, yani "geçici bir kötülük"ten ibaretti. 1975'te kurulan Türkiye İşçi Partisi için dahi, eski TİP "bilimsel sosyalizm"in egemen olamadığı bir partiydi.

12 Mart 1971'de askerler, Adalet Partisi (AP) Genel Başkanı Süleyman Demirel'in hükümetini devirecek muhtırayı verdiklerinde, sosyalist soldaki tabloda yeni örgütler vardı. "68 kuşağı" diye anılan üniversiteli gençliğin önde gelen liderleri yasadışı örgütlenmeler kurmuştu. Bunlardan en önemlileri Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) (1970 sonu) ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi'ydi (THKP-C, 1970 sonu). Aynı kuşak 1971'de Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni (TİİKP), TKP'nin ülke içindeki çekirdeğini oluşturacak Partizan grubunu, 1972 Nisan'ında da Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist'i (TKP(ML)) kuracaktı. TİP ile de yeni oluşumlarla da bir ilgisi kalmayan Mehmet Ali Aybar, Mihri Belli, Doktor Hikmet Kıvılcımlı gibi popüler, "eski tüfek"lerin etrafında küçük çevreler kaldı yalnızca. TİP

ise herkesin partiyi terk edip kendi örgütünü kurmaya giriştiği sırada, parti içindeki muhalif gruplardan biri olan Behice Boran ve arkadaşlarının yönetimine geçti.

Sosyalist sol bölündü.

Aynı zamanda sosyalistlerin öne çıkan örgütleri ve onların mücadele biçimleri de değişti. O güne kadar üniversite eylemleri, gösteri ve mitingler, grev, direniş, sokaklarda polisle ya da sağcılarla çatışmaların ve parlamentodaki propaganda çalışmalarıyla sürüp giden eylemlerin yerini "gerilla eylemleri" aldı. THKO ve THKP-C şehirde ve kırda bir gerilla savaşı başlatmak amacıyla silahlı eylemler yapıyordu. Sol adına dikkatleri çeken şey, bu iki örgüt ve eylemleriydi. Güvenlik güçleri de bu örgütlerin ve liderlerinin peşindeydi.

1970 Aralık'ında eyleme geçen ve 1971 Mayıs'ında büyük oranda dağıtılan bu örgütlerin gerilla savaşı deneyimi topu topu beş ay sürebildi. Fidye için zengin işadamlarını kaçırma, banka soygunları, güvenlik güçleriyle çatışma, dağlarda gerilla grubu oluşturma gibi girişimler, 1970'li yılların yaygın eylemleri göz önüne alındığında devede kulak gibiydi. Ama o sıralarda bunlar, Türkiye'de ilkti ve sol adına da ilk kez yapılan şeylerdi. Etkileri büyük oldu.

12 Mart rejimi, 12 Eylül 1980'deki askeri yönetim gibi, yasadışı örgütler kurup silahlı mücadeleye kalkışan 1968'in devrimci örgüt liderlerini tutuklayıp uzun yıllar cezaevinde tutarak etkisizleştirmeyi değil, fiziken ortadan kaldırmayı yeğledi. "Örgütlerin beyin merkezinin yok edilmesi", henüz yeni kurulmuş örgütlerin dağıtılmasının bir yolu olarak görüldü ve uygulandı.

THKP-C'yi kuran Mahir Çayan ve arkadaşları, 30 Mart 1972'de Tokat'ın Niksar ilçesinin Kızıldere Köyü'nde kuşatıldıkları bir evde çatışma sonucu öldürüldüler. THKO liderleri Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan 6 Mayıs 1972'de Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde idam edildiler. TKP(ML)'nin kurucusu ve teorisyeni İbrahim Kaypakkaya 18 Mayıs 1973'te Diyarbakır'da sorguda işkenceyle öldürüldü.[3]

Liderlerin öldürülmesinin yarattığı ilk sonuç, bu örgütlerin gerçekten dağılmasıydı. Ama ölenler 1970'li yılların devrimci gençliğinin idolleri oldu. İdam sehpalarına Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan gibi başı dik gidilecek, silahlı çatışmalarda Kızıldere'de ölen Mahir Çayan ve arkadaşları gibi ölünecek ama teslim olunmayacak, sorgu-işkencede İbrahim Kaypakkaya gibi ser verilip sır verilmeyecekti.

3 Öldürülenler bunlardan ibaret değildi kuşkusuz. THKO'dan Sinan Cemgil, Kadir Manga, Alpaslan Özdoğan (Nurhak dağları, 30 Mayıs 1971), İbrahim Öztaş (İzmir, Mayıs 1972), THKP-C'den Ulaş Bardakçı (İstanbul, 19 Şubat 1972), Hüseyin Cevahir (İstanbul, 1 Haziran 1972), Koray Doğan (Ankara, 9 Mart 1972), TKP(ML)'den Ali Haydar Yıldız (Tunceli, 24 Ocak 1973), Ahmet Muharrem Çiçek (İstanbul, 10 Mart 1973) öldürülmüştü.

1965'te TİP'in seçim başarısıyla başlayan sosyalist yükselişin ilk perdesi böylelikle 1971-72'de silahlı eylemlerle kapandı. Üniversiteli gençlerin silahlı başkaldırısı, sosyalist harekete damgasını vurdu.

1974 sonrasında açılan ikinci perde, 1969-71 arasındaki bölünmeden çok daha fazlasını üretti.

12 Mart öncesi gruplaşmaların neredeyse hepsi kendi grup ya da partilerini kurdu: Behice Boran ve arkadaşları Türkiye İşçi Partisi'ni, Mehmet Ali Aybar ve arkadaşları Sosyalist Parti'yi (SP) (sonra Sosyalist Devrim Partisi-SDP), Mihri Belli ve arkadaşları Türkiye Emekçi Partisi'ni (TEP), Doğu Perinçek ve arkadaşları Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni (TİKP), Doktor Hikmet Kıvılcımlı taraftarları da Vatan Partisi'ni (VP)...

Liderlerin öldürülmesi ve yöneticilerin tutuklanmasıyla bir hayli karmaşa yaşayan THKO, THKP-C, TKP(ML)'nin devamı veya takipçisi niteliğinde çok sayıda grup türedi. THKO'dan TDKP ve TKEP; TKP(ML)'den TKP(ML) (Partizan) ve TKP(ML) Hareketi (Halkın Birliği, 1980 sonrası Marksist-Leninist Komünist Parti-MLKP); THKP-C'den ise Devrimci Yol, Kurtuluş, Devrimci Sol... ayrıca Eylem Birliği, Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) gibi dar silahlı eylem grupları oluştu.

1960'lı yıllar boyunca Türkiye'de Bizim Radyo ve TKP'nin Sesi radyolarıyla sadece propagandif ses olarak yurtdışında var olan, Dış Büro'dan ibaret TKP de yeni sürece dahil oldu.

Ve yine 12 Mart öncesinin değişik eğilimlerinden gelen bir çevre de ilk legal parti Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'ni (TSİP) kurdu.

Kuşkusuz 1970'li yıllar boyunca daha pek çok küçük gruplaşma, bölünme söz konusuydu, ayrıca bu tabloda Kürt gruplarının yer almadığı da hesaba katılmalıdır. Kısacası sosyalist sol, o günlerin deyimiyle "40 parçaya bölündü", gerçekte ise bu çok daha fazlaydı.

TİP ve *Yön*

Sosyalist hareketteki bölünmelerin temeli, 1965 seçimlerinin ertesinde, o sıralarda soldaki iki oluşum olan TİP ile *Yön* dergisi arasında, devrimin niteliği ve yolu, işçi sınıfının öncülüğü tartışmalarıyla atıldı. TİP, 1961'in 13 Şubat'ında kurulmuş, *Yön* ise 20 Aralık'ında yayına başlamıştı. Biri örgütsel bir girişim, diğeri siyasal düşünce hareketiydi. Her iki hareket de açık sosyalist bir kimlikle ortaya çıkmış değildi. 1961 Anayasası'nın demokratik çerçevesine karşın, rejimin yerleşik antikomünist önyargıları nedeniyle sosyalist kimlikle ortaya çıkmak cüretli bir işti. Anayasa'nın sosyalist bir partiye açık olup olmadığı bile tartışma konusuydu. Her iki hareket de 27 Mayıs darbesine ve 61 Anayasası'na bağlılıklarını ilan etmişti. Gerçi bu, askerlerin siyaseti kon-

trolleri altında tuttuğu o siyasal ortamda –buna içten içe karşı olan, Demokrat Parti yerine kurulmuş Adalet Partisi de dahil– tüm siyasal partiler için bir zorunluluktu. Fakat TİP de *Yön* de, başlangıçta olduğu gibi sonrasında da 61 Anayasası'nın içtenlikli savunucusu oldular.

1961-65 arasında sol, sosyalist aydınlar için öncelikli sorun örgütlenmeydi. TİP ve *Yön* bu anlamda arayış içindeki değişik eğilimlerdeki aydınların kümelendikleri farklı kanallardan yürüyen iki girişimdi. TİP, Marksist solun evrensel normları doğrultusunda bir sosyalist partiye evrilmeye çalışırken, *Yön*'ün sosyalizmi Kemalizm'le koşullanmıştı.

Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal gibi Yön hareketinin önde gelenleri, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra askerlerin kurduğu Kurucu Meclis'te, anayasa çalışmaları içinde yer almış aydınlardı. *Yön*, Marksistlerden liberallere kadar uzanan geniş yelpazede yüzlerce aydının imzaladığı bir bildiriyle yayın hayatına başladı. Siyasal çevrelerde yankı uyandıran bu bildiride Atatürk'ün hedeflediği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın, demokrasi ve sosyal adaleti sağlamanın yolunun ekonomik kalkınmadan geçtiği, bunun "yeni bir devletçilik anlayışıyla" sağlanabileceği vurgulanıyordu.[4]

Mümtaz Soysal, 27 Mayıs'ın ertesinde, *Yön*'ü kurarken sol aydınların ortak ruh halini ve görüş açısını şöyle anlatıyordu:

> Biz yönümüzü az çok bilir gibiydik. Hiç olmazsa ne yöne gitmemek gerektiğini biliyorduk. Türkiye'nin yönü bağımsızlıktan, planlı ve hızlı kalkınmadan, yapısal değişikliklerden uzaklaşan, her şeyi oluruna hatta daha da kötüsü, başkalarının oluruna bırakan bir yol olmamalıydı.
>
> 27 Mayıs, özgürlükler düzenini genişleten, klasik haklara yeni ekonomik ve sosyal haklar ekleyen bir anayasa getirmişti. Ama yapılışına katıldığımız o anayasa, bütün çabalarımıza karşın, Türkiye'nin muhtaç olduğu yapısal değişiklikleri gerçekleştirebilecek bir devlet mekanizması, etkili bir yürütme gücü yaratabilmiş değildi.
>
> İlk seçimlerden çıkan siyasal kadro da bu bakımdan umut verici görünmüyordu. Türkiye için bizim yanlış saydığımız yöne sapma tehlikesi vardı. Her şeyden önce bu tehlikenin önlenmesi, insanların bu tehlikeye karşı uyarılması gerekiyordu.
>
> Doğru bildiğimiz yöne nasıl ve kimlerle gideceğimiz konusunda ise belliydi ki, aramızda tam bir görüş birliği yoktu. Kimimiz hızlı ve kestirme çözümleri, kimimiz de yığınların bilinçlenip örgütlenmesine dayalı yavaş ve uzun çözümleri beğenmekteydik.[5]

4 *Yön* bildirisi için bkz. Hikmet Özdemir, *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı Yön Hareketi*, Bilgi Yayınevi, 1986.

5 *A.g.e.*, s. 18.

Yön'ün kuruluş amacı 27 Mayıs devriminin kazanımlarını korumak ve geliştirmekti.

Başlangıçta "kestirme yollar" ile "yığınların bilinçlendirilmesine dayalı uzun vadeli çözüm yolları" arasındaki soldaki bu belli belirsiz görüş ayrılığı, 1965 sonrası TİP ile *Yön* arasında patlak veren polemiklerle derinleşti. TİP yığınların bilinçlendirilerek seçim yoluyla, *Yön* ise "zinde güçler"in (özellikle ordudaki Kemalist subaylar) darbesiyle iktidara gelmeyi savunuyordu.

Yön'ün kurucusu ve teorisyeni Doğan Avcıoğlu'nun makaleleri ile 1968'de yayımlanan ünlü *Türkiye'nin Düzeni* kitabı, *Yön* çizgisinin en iyi açıklandığı siyasal çalışmaydı. 1968-71 yılları arasında birçok basımı yapılan, sol çevrelerde başucu kitabı haline gelen *Türkiye'nin Düzeni* subaylar arasında da geniş ilgi uyandırmıştı. THKO ve THKP-C gibi örgütleri kuracak genç kuşak devrimcilerin Türkiye'nin siyasal-toplumsal tarihiyle ilgili görüşleri üzerinde de etkili olmuştu.

Çağdaş dünyada "komünist", "Amerikan tipi" ve "milli devrimci" olmak üzere üç tip kalkınma yolu tarif eden Doğan Avcıoğlu, Türkiye'ye uygun yolun "milli devrimci" olduğunu söylüyordu. Bu kalkınmanın öncü güçleri "küçük burjuva çevrelerden gelen milliyetçi aydınlar"dı. Türkiye'de bunun karşılığı "asker-sivil milliyetçi devrimciler" ya da Kemalistlerdi. 1923'teki ulusal kurtuluş devrimine öncülük edenler de onlardı. Avcıoğlu'na göre, 1923'te Atatürk'ün önderliğinde başlamış olan "ulusal kurtuluş devrimi", 1946'daki çok partili rejimle kesintiye uğramış, 1950'de Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle de bir "karşıdevrim" gerçekleşmişti. Komprador burjuvazi ve toprak ağaları, DP ile iktidarı ele geçirmiş, Türkiye "geri kalmış ülkelerde hiçbir ciddi sanayileşme sağlamayan, gelir dağılımındaki uçurumu genişleterek, toplumsal huzursuzluğu artıran" "Amerikan tipi kalkınma yoluna girerek", emperyalizme bağımlı bir ülke haline gelmişti. "27 Mayıs 1960 devrimi"yle "milliyetçi devrimciler" buna dur demiş; ancak devrim amacını gerçekleştirecek bir siyasal düzen kuramamıştı. 1965 seçimlerinde iktidara gelen Adalet Partisi (AP), Avcıoğlu'na göre komprador burjuvazi ve toprak ağalarını temsil eden bir partiydi ve Türkiye'yi ABD'ye bağımlı hale getirmeye çalışıyordu. Bu partinin parlamenter yoldan iktidardan uzaklaştırılması ve devrimci bir iktidarın kurulması olanaksızdı. Çünkü "tarihsel miadını dolduran genel oy" gerici, sağ partileri iktidara taşıyordu. Bu nedenle de Avcıoğlu, askeri bir darbe yoluyla iktidara gelinebileceğini savunuyordu.

Yön hareketinin dayanağı ordu içindeki radikal subaylardı. Atatürk'ün "bağımsızlıkçı", "milliyetçi", "devletçi", "devrimci" fikirlerine bağlı, başta ABD olmak üzere, Batı kapitalizmine bağımlılığı sorgulayan bu subaylar, köklü reformlar yapılmasını istiyordu. Ordu üst kademesini de etkileyen ciddi bir güç olmuşlardı. 1967'de kapanan *Yön*'ün yerine 21 Ekim 1969'da

yayımlanmaya başlanan haftalık *Devrim* gazetesiyle Avcıoğlu, bu darbenin ideolojik-siyasal çerçevesini oluşturmaya çalışıyordu. *Devrim* sol cuntanın yayın organı gibiydi; ve üst kademe komutanların dahi yakından izlediği bir dergiydi.

Doğan Avcıoğlu ve gazetenin etkisini anlamak için dönemin tümgeneral-lerinden Celil Gürkan ile dönemin başbakanı Süleyman Demirel'in tanıklıklarını aktarmak yararlı olabilir. Sol cuntacıların önde gelenlerinden dönemin Kara Kuvvetleri Komutanlığı Plan ve Prensipler Dairesi Başkanı olan Tümgeneral Celil Gürkan şunları yazıyordu:

"Silahlı kuvvetlerimizde, onun, *Türkiye'nin Düzeni* adlı kitabı o denli geniş ve yaygın bir ilgi çekmiş, elden ele dolaşan referans kitabı haline gelmişti ki hiç unutmam bir konuşması sırasında Orgeneral Gürler (Faruk) bana, 'Celil, *Türkiye'nin Düzeni* kitabını okumayan subayı ben eksik görürüm' demişti."[6]

O sıralar başbakan olan Süleyman Demirel de şu anısını anlatıyordu:

> 31 Mart Vakası'nda *Volkan* gazetesinin yaptığı kışkırtmayı 1960 öncesinde *Akis* dergisi yaptı. 1971 öncesinde de *Devrim* gazetesi aynı görevi ifa etti. *Devrim* gazetesi orduda çok okunuyordu. 1969'da Fethiye'den Bodrum'a gitmek üzere jandarma botuna bindim. Güvertede otururken deniz tuttu. Uzanayım diye komutanın odasına çıktım. Baktım *Ant* ve *Devrim* gazetesi var. Bunların fikri halkla devrim olmaz, askeri etkilemek, onu kazanmak gerekir.[7]

Seçim başarısına kadar *Yön* ile TİP arasında herhangi bir gerilim yaşanmadı. Tersine TİP'liler *Yön*'de yazıyor, *Yön* yazarları TİP'i destekliyordu. Ancak *Yön* başyazarı Doğan Avcıoğlu ile TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'da sembolleşen Türkiye'nin siyasal tarihi ve sosyalizm konusunda görüş farklılığı 1965 seçimlerinin ertesinde polemiğe dönüştü. Aybar, Avcıoğlu'nun tersine Kemalist yönetimi "halka dayanmayan tepeden inmeci" bir rejim, DP'nin iktidara geldiği 1950 seçimlerini bu rejimin "aşağıdan yukarıya devrildiği, ancak yanlış bir iktidar seçimi yapan devrim" olarak niteliyordu. TİP'in iktidarıyla devrim yerli yerine oturacaktı. Aybar, işçi sınıfının ve halkın bilinçlenip örgütlenerek, partisini parlamenter yolla iktidara getirmesiyle sosyalizme varılacağını düşünüyordu. *Yön*'ü de yanlış bir sosyalizm fikrini yaymakla suçluyordu. TİP ile *Yön* arasında bütün köprüleri atan tartışma, işçi sınıfının öncülüğü sorunundan devrimin niteliğine uzanan geniş bir konseptte sürdü. Tartışmaya, eski TKP yöneticileri Mihri Belli, Reşat Fuat Baraner, Hikmet Kıvılcımlı gibi eski tüfek komünistler de dahil oldu ve sosyalist harekette ilk bölünmenin tarafları ortaya çıktı. Eski komünistler bu tar-

---

6 Celil Gürkan, *12 Mart'a Beş Kala*, İkinci Basım, İstanbul 1986, aktaran Hikmet Özdemir, *Doğan Avcıoğlu: Bir Jön Türk'ün Ardından*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2000, s. 28.

7 Nazlı Ilıcak'ın Demirel'le Konuşmasından, *Tercüman*, 21 Mart 1986, aktaran Özdemir, *a.g.e.*, s. 28.

tışmada, *Yön*'den yana tutum aldı. Mihri Belli, E. Tüfekçi imzasıyla 5 Ağustos 1966 tarihli *Yön*'de Milli Demokratik Devrim'i formüle ettiği ünlü "Demokratik Devrimde Kimle Beraber ve Kime Karşı" adlı makalesini yayınladı. Belli'ye göre, Türkiye'nin önündeki devrim sosyalist değil, milli demokratik devrimdi. İşçi sınıfı, bu devrimi müttefik güçlerle –Kemalist asker-sivil aydınlar– ittifak halinde gerçekleştirecekti. Bu, burjuva demokratik devrimini tamamlayamamış, emperyalizme bağımlı ülkeler için Komintern tarafından öngörülen devrim teorisine de uygundu ve bu anlamıyla geleneksel perspektifin uzantısıydı.[8] Ancak bu görüşün güncel politik anlamı, cunta yoluyla iktidara gelmeyi amaçlayan *Yön*'le ve onun üzerinden cunta arayışı içindeki Kemalist subaylarla ittifak arayışıydı.

Sosyalist hareketin sonraki gelişmesinde, geçmişe ait bir tartışma olarak bir tarafa konulan TİP ile *Yön* ve eski tüfekler arasındaki bu tartışma, başta ordunun siyasetteki rolü olmak üzere Türkiye'yi anlama çabası için önemli ipuçları taşıyabilirdi. Ne var ki tartışma ideolojik-teorik platformda değil, kitle hareketi üzerinde etkinlik kurmayı amaçlayan günlük kaygılarla devam etti, üstelik karşılıklı "CIA ajanı" suçlamalarıyla...

TİP yöneticileri, TİP'in ele geçirilmesini öneren MDD'cilerin parti içinde muhalefet örgütlemelerini engellemek için tüzüksel önlemlere ve tasfiyelere yöneldi. Bunlar bir arada olmanın koşullarını kaldırırken, 1968'den itibaren üniversite işgallerine ve sokakta polisle çatışmalara varan eylemleriyle büyüyen gençlik hareketi, TİP yöneticilerini yalnızlaştıran bir başka faktör oldu. Gençlik eylemlerine soğuk bakan, hatta karşı duran TİP yöneticileri, böylelikle başlangıçta etkili oldukları Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) gibi binlerce genci çevresinde toplamış bir gençlik örgütünün desteğini kaybetti. Gençlik TİP yöneticilerinin "pasifizm"inin aksine "antiemperyalist mücadele" çağrıları ve radikal söylemiyle kendisine destek çıkan MDD'cilerden yana tutum aldı.

Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya işgalini (Ağustos 1968) eleştiren genel başkan Mehmet Ali Aybar, "güler yüzlü", "yerli sosyalizm" vurgularıyla bu kez Behice Boran, Sadun Aren gibi Sovyetik çizgiye bağlı TİP yöneticileriyle ters düştü. Böylece parti yönetiminde de ayrılık patlak verdi. 1969 seçimlerinde, oy oranının düşmesi ve seçim sisteminin değişmesiyle sadece iki milletvekili seçilebilmesi Aybar'ın parlamentarizm konusundaki iyimserliğini değiştirmese de, genel başkanlıkta daha fazla kalmasını da olanaksızlaştırdı. 1970'te Aybar istifa etti ve bir süre sonra yapılan kongrede parti içinde ayrı bir grup olarak örgütlenmiş olan Behice Boran ve arkadaşları yönetime geçti.

---

8 TKP, Kurtuluş Savaşı dahil Kemalistleri, Komintern'in emperyalizme karşı Doğu'da süren ulusal nitelikli devrim ve hareketleri "ilerici" ve "müttefik" güç kabul eden politikasına uygun olarak destekledi.

Milli Demokratik Devrimciler

TİP yönetimiyle çatışmaya giren eski komünistlerin öncülüğündeki Milli Demokratik Devrimciler, Kasım 1967'de *Türk Solu* dergisini çıkardı. Dergide İlhan Selçuk, Mümtaz Soysal gibi eski *Yön* yazarları ile Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı, Reşat Fuat Baraner[9] gibi eski komünistler yer alıyordu. Türkiye'nin önündeki devrimci adımın sosyalist değil milli demokratik devrim olduğunu vurgulayan dergi, solda güç birliği peşindeydi. Ama aslında bu güç birliği, Kemalist solla ittifak arayışından başka bir şey sayılmazdı.

Bu yaklaşımın bir ürünü olarak 1968 başında TMTF,[10] FKF, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), 27 Mayıs Milli Devrim Derneği gibi kitle örgütlerinin aralarında bulunduğu 29 örgüt tarafından Devrimciler Güç birliği (Dev-Güç) kuruldu. Başkanlığına da eski Milli Birlik Komitesi (MBK)[11] üyesi tabii senatör Kadri Kaplan getirildi. Milli Demokratik Devrim yanlılarının kayda değer tek önermeleri olan Dev-Güç girişimi, birkaç bildiri ve miting organizasyonlarının ötesinde varlık gösteremedi. Dev-Güç'ün, toplumsal muhalefet ile cunta hazırlıkları arasında bağlantı kuran dönemin algılamalarını göstermesi açısından en ilginç eylemi 30 Ekim-10 Kasım 1968 tarihleri arasında Samsun'dan Ankara'ya yapılan "Tam Bağımsız Türkiye İçin Mustafa Kemal Yürüyüşü"ydü. TMGT (Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı), FKF ve DÖB'ün de aralarında bulunduğu çeşitli derneklerin katıldığı yürüyüşün amacı şöyle açıklanmıştı:

> 1919'da başlayan Mustafa Kemal devrimi kendisinden sonra gelen yöneticiler tarafından amacından saptırılmış, cumhuriyetin bütün kurumları yozlaştırılmıştır. Bugün Türkiye'miz dünyada ilk anti-emperyalist ve anti-kapitalist devrimi gerçekleştiren Mustafa Kemal'e rağmen yabancıların desteklediği karşı devrimcilerin etki alanına girmiştir. Biz Mustafa Kemal gençliği olarak, saptırılan devrimi rayına oturtmaya azimliyiz, kararlıyız.[12]

Yürüyüş öncesi ve süresince birçok spekülasyon yapıldı. Sağ basın bunun bir cunta hazırlığı olduğunu yazdı. Söylentiler yürüyüşü düzenleyenler içinde de yayıldı. CHP lideri İsmet İnönü gençleri bu yürüyüşe katılma-

9 Eski Türkiye Komünist Partisi Merkez Komite üyelerindendi, 12 Ağustos 1968'de öldü, Feriköy Mezarlığı'nda, partinin Mustafa Suphi'den sonraki en önemli lideri Dr. Şefik Hüsnü'nün yanına defnedildi.

10 Türkiye Milli Talebe Federasyonu, 1948'de CHP tarafından kuruldu. Üniversitelerin öğrenci derneklerinden oluşuyordu.

11 Milli Birlik Komitesi, 1960 darbesinin ardından kurulan 38 subayın oluşturduğu cuntaydı. Kadri Kaplan, bu komitede yer alan kurmay albaydı. MBK üyeleri, 1961 Anayasası'yla kurulan 150 üyeli Cumhuriyet Senatosu'nun tabii üyeleriydi. Cumhuriyet Senatosu, 12 Eylül 1980 darbesinde TBMM ile birlikte feshedildi, 1982 Anayasası'nda ise yer almadı.

12 Turhan Feyizoğlu, *Deniz*, Ozan Yayıncılık, Ağustos 2004, s. 129.

maya çağırdı, TMGT İkinci Başkanı Taylan Benli, bizzat Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri tarafından çağrılarak, yürüyüşçülerin 10 Kasım'da Ankara'ya gitmeye kalkışmaları halinde üzerlerine ateş açılacağı söylendi. Baskılar sonucunda CHP etkisi altındaki öğrenci birlikleri yürüyüşten çekildi. Deniz Gezmiş liderliğinde DÖB'de örgütlenmiş MDD'ci gençlerin aktif olarak yer aldığı yürüyüş 8 Kasım'da Mamak'ta yapılan bir toplantıyla sona erdi.[13] Sonraki yıllarda Kasım 1968'de Cemal Tural liderliğinde orduda bir cunta hazırlığı olduğu yazıldı. Sağ basındaki 9-10-11 Kasım'da bir komünist ayaklanmanın olacağı haberleri üzerine sağcı gruplar 10 Kasım'da bu ayaklanmaya karşı durmak amacıyla Ankara Hacı Bayram Camisi'nde toplu namaz kıldı.

1968-70 arası gençlik eylemleri, ister muhalefet ister cunta hazırlayıcısı güçler, isterse de iktidardaki Adalet Partisi tarafından olsun, bir darbenin hazırlayıcısı olarak değerlendiriliyordu. Bu algılamayı güçlendiren en önemli tarihsel kanıt, Demokrat Parti lideri Başbakan Adnan Menderes'i idama götüren 1960 darbesi öncesindeki öğrenci hareketleriydi. Aynı hataya düşmek istemeyen Adalet Partisi lideri Süleyman Demirel, gençlik eylemlerine temkinli yaklaşıyordu. Cumhuriyet Halk Partisi de, Doğan Avcıoğlu'nun temsil ettiği "devrimci milliyetçiler" de gençlik eylemlerini "meşru" direnme hakkı olarak görüyor; AP iktidarını köşeye sıkıştıran bir faktör sayıyorlardı.

Yeni devrimci kuşak

Mihri Belli'nin doğal liderliği ve sözcülüğünü yaptığı MDD'ciler, TİP içinde oluşturdukları muhalefet grubu ve gençlik üzerindeki etkileriyle sosyalist solda geniş bir tabana ulaştı. Ancak dikkatlerini Kemalist solla ittifaka, dolayısıyla sol bir askeri darbe beklentisine yöneltmiş olmaları, bir süre sonra genç kuşak sosyalistlerin kendilerinden uzaklaşması sonucunu doğurdu. 12 Mart'ın arefesinde ise ittifak kurmayı tasarladıkları Kemalistlerin de sırt çevirmesiyle yalıtılmış küçük bir çevreye dönüştüler.[14]

13 CHP'nin etkisindeki öğrenci birliklerinin Mustafa Kemal Yürüyüşü'nden vazgeçmesi üzerine Deniz Gezmiş'in, "Bundan sonra küçük burjuva devrimcileriyle, reformistleriyle hiçbir eylemde beraber olmayacağız" değerlendirmesi yaptığı ileri sürülmüştür. Aktaran, Feyizoğlu, *a.g.e.*, s. 135.

14 Yıllar sonra Mihri Belli, aylık *Toplumsal Kurtuluş* dergisinde (Mayıs 1988) yayınlanan söyleşisinde şunları anlatmıştır: "*Devrim*'in sayfaları bize kapalıydı. 'Sol' cunta kurulmaktaydı ve *Devrim* bu cuntanın organı işlevini yerine getiriyordu. Bu cuntanın bize ne denli düşman olduğunu çeşitli kaynaklardan öğreniyorduk. Bunu anlamak için uzun boylu istihbarata da gerek yoktu. Bazen tavırlar, bakışlar sözlerden daha anlamlıdır. *Devrim* döneminde Avcıoğlu bizden uzak durmakla kalmadı, saflarımızdan ayrılıp bize karşı tutuma geçenleri kanadı altında korudu, böylelerine olanaklar sağladı. 'Sol' cuntanın bizim etkinliğimizi baltalama operasyonunun bir uygulamasaydı bu." Aynı söyleşide Belli, 1981 yazında tesadüfen karşılaştığı Doğan Avcıoğlu'na şöyle dediğini aktarır: "Bak biz birlikte yürürken işbirlikçiler geriliyordu. Sonra sen bize sırt çevirdin, onlar ilerlemeye, biz gerilemeye başladık, hâlâ geriliyoruz."

Üniversite gençliğini sosyalist muhalefetin öncüsü haline getiren eylemler zinciri 10 Haziran 1968'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki boykotla başladı. Boykot Ankara Hukuk ve Fen fakülteleri ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne sıçradı. İstanbul Üniversitesi'nde boykot işgale dönüştü. Üç hafta süren işgalde fakültelerde işgal komiteleri kuruldu, sonuçta rektörün "üniversite reformu" talep eden öğrencilerle görüşmesiyle sona erdi. Başlangıçta AP hükümeti sağcı öğrencilerin de katıldığı eylemi, kendisine muhalif üniversite yönetimlerini güç durumda bıraktığı için hoşnutlukla karşılamıştı. Solcu öğrenciler eylemin öncüsü haline gelince sağcı öğrenciler çekildi, hatta kavgalar çıktı. İşgal eylemleri İstanbul Teknik Üniversitesi, İzmir İktisadi Ticari İlimler Akademisi gibi başka üniversite ve yüksekokullara yayıldı. Demirel hükümeti, konuyu Milli Güvenlik Kurulu'na götürdü. Kuruldan öğrencilere karşı güç kullanılmasının yanlış olduğu ve haklı istemlerinin karşılanması görüşü çıktı. Bu, Demirel hükümetine karşı olanların, henüz sosyalist karakter kazanmayan gençlik eylemlerine ılımlı yaklaşımlarına bir örnek sayılabilir.

Fakültelerde işgal komiteleri kuran öğrenciler, bunları üniversite ve kent düzeyinde konseyler biçiminde merkezileştirdi. Bu örgütlenmeler, kalıcı bir niteliğe bürünmedi, ama örgütleyiciler, gençlik örgütü FKF'nin yapısını değiştirdi. Önce TİP'li yöneticiler görevden alındı, THKP-C kurucularından Yusuf Küpeli genel başkan oldu (1969 Ocak), 1969 Ekim'inde yeni bir tüzükle[15] FKF, Dev-Genç diye anılan Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu'na (TDGF) dönüştü. Türkiye'nin o sıralar en seçkin üniversiteleri olan Ankara Üniversitesi (AÜ), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Hacettepe Üniversitesi (HÜ), İstanbul Üniversitesi (İÜ), İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) neredeyse tüm fakülteleriyle devrimci gençliğin merkezleri haline geldi. Bu üniversitelerde boykot, forum ve işgaller 12 Mart'a kadar eksik olmadı. Üniversite ve yüksekokulların çoğunda, solcu gençlerin üstünlüğü vardı.

Öğrenci eylemleri üniversitelerle sınırlı kalmadı; dışına taştı, hükümet ve sistem karşıtı, Amerikan emperyalizmine karşı bir karaktere büründü. Üniversite reformu isteğiyle başlayan 68 Haziran eylemlerinin Temmuz ayında Dolmabahçe'de Amerikalı erlerin denize döküldüğü ünlü 6. Filo protestosuna, aynı yılın sonbaharında ODTÜ'de "Amerikan eğitimine son verilmesi"ne ilişkin boykota ve 1969 başlarında Vietnam'da görev yapan Amerikan Büyükelçisi Commer'in aracının yakılması... gibi politik eylem biçimlerine dönüş-

15 Yeni tüzük önemliydi. Çünkü Dev-Genç'in, sadece üniversiteli gençliğin değil, işçi, köylü gençliğinin de örgütü olduğu belirtiliyordu. İşçi ve köylü gençlik derneklerinin federasyona üye olabileceği belirtilen yeni tüzüğün ikinci maddesinde "TDGF emperyalizme ve feodal kalıntılara karşı verilen halkımızın Milli Demokratik Devrim Mücadelesinde sosyalist gençliğin düşünce ve eyleminin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur" deniyordu.

mesi öğrenci hareketinin kısa süredeki değişimini gösteriyordu. Anti-Amerikan eylemler, kitlesel protestoların yanı sıra Amerikalılara ait binalara küçük eylem gruplarının taşlı-molotoflu vur-kaç saldırılarını da içeriyordu.[16] Bütün bu protestolar günlerce sürüyor, sokak ve caddelere taşıyor; polisle şiddetli çatışmalara dönüşüyordu.

1968 yazının yoğun eylemleri sonbaharda üniversitelerin açılmasıyla yeniden boykot, işgal ve gösteriler biçiminde tekrarlandı. İÜ'de 68 Haziran'ındaki işgal, üniversite yönetiminin reformlarla ilgili öğrencilerle görüşme sözü vermesinin ardından sona ermişti. Üniversiteler açıldığında öğrenciler taleplerinin takipçisi oldu, hükümete taleplerini sundu. Bir yanıt alınamayınca Kasım'da İÜ'de üç günlük uyarı boykotu yapıldı. İTÜ beş günlük boykota başladı. Boykot ve gösteriler karşısında üniversite yönetimleri öğrencilerin taleplerini yerine getirme konusunda geri adım attılar. İÜ'de öğrenci temsilciliği kurumu benimsendi. Fakat kısa bir süre sonra öğrenciler, öğrenci talepleriyle pek de ilgili olmayan, üniversitenin akademik kararlarına müdahale anlamına gelen bir protesto eylemine girişince, genel olarak muhalif ve solcu üniversite yönetiminin tepkisini çektiler. Olay üniversitede asistan Oya Sencer'in doktora tezinin reddedilmesini protesto için öğrencilerin "mini işgal" diye niteledikleri oturma eylemiydi. Rektörlük üniversiteyi kapattı ve polis çağırdı. Bu sırada AP de meclise işgallere karşı ağır ceza getiren bir yasa tasarısını sundu. Polis Deniz Gezmiş'in de aralarında bulunduğu öğrenci liderlerini tutukladı. 1968 sonunda okulların açılmasıyla başlayan boykot ve eylemler ülke geneline yayıldı. Yüksekokul ve eğitim enstitülerine de sıçrayan boykotlar (bu sıralarda "özel yüksek okullarının devletleştirilmesi" talebi de öğrencilerin gündemine girmişti) üzerine, özerkliği olmayan, hükümete bağlı bu okullar, dokuz kentte kapatıldı. 1969 Ocak'ında bu kez ODTÜ'de, hükümetin üniversite reformuyla ilgili adım atmamasını protesto için işgal başladı. Rektörlük üniversiteyi kapattı. İşgal jandarma müdahalesiyle kırıldı. 29 öğrenci tutuklandı, pek çok öğrenci hakkında disiplin soruşturması açıldı. 30 Mayıs 1969'da yeni dalga öğrenci eylemlerini tetikleyen ise İÜ ve AÜ'de reformdan yana dekan ve öğretim üyelerinin, hükümetin reforma ilişkin tutumunu protesto amacıyla istifa etmesiydi. İÜ'nün tüm fakültelerinde işgaller başladı. Rektör üniversiteyi kapattı ve polis çağırdı. Şiddetli çatışmalar çıktı. Deniz Gezmiş'in öncülük ettiği öğrencilerle polis arasında çatışmalar sokaklara taştı; Laleli, Vezneciler, Hürriyet Meydanı, Sultanahmet'te saatler süren çatışmalar yaşandı. Öğrenciler polise karşı ilk kez molotof kokteylleri ve ses bombaları kullandı (9-10 Haziran 1969).

16 1968 Temmuz'unda İstanbul'da 6. Filo protestosunun ardından Ankara'da küçük eylemci gruplar tarafından Amerikan Haber Merkezi, Pan Amerikan Havayolları, Amerikan Kültür Merkezi'ne molotofkokteyli atıldı, Tuslog Komutanlığı'nın duvarları siyaha boyandı.

1969 Haziran'ında ODTÜ'de yaşanan kavga, gençlerin 12 Mart öncesi, üniversitenin yaşamını değiştirmeye, haklarını geliştirmeye yönelik demokratik içerikli son büyük eylemi oldu. 1969 sonlarından başlayarak 12 Mart muhtırasına kadar geçecek dönem içinde, hem üniversitedeki kavganın içeriği, hem de gençlerin ilgisi başkalaştı. Üniversiteler ve onların talepleriyle ilgili öğrenci mücadelesi giderek sönümlendi. 1970-71 döneminde öğrenci gençlik, hükümetin baskı tedbirleri –ki bunların başında polisiye önlemler, üniversitelerin haklarını kısıtlayan yasal düzenlemeler geliyordu– ve bununla bütünsellik taşıyan ülkücü öğrencilerin saldırılarıyla karşı karşıya kaldı.

Sola ve solcu gençliğe saldırılar, daha önce AP'nin ve dinci gericiliğin kışkırttığı antikomünist saldırılar biçimindeydi. Bu saldırılar, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP, 1969'da MHP adını aldı) Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının öncülüğünde, silahlı milis örgütlerine sahip klasik faşist tipte bir partiye dönüşmesinin ardından sistematik, planlı saldırılara büründü. Çeşitli illerde emekli subayların yöneticiliğinde "komando kampları" kuran parti, bu kamplarda komünistlerle sokak savaşı yürütecek militanlar yetiştirdi. Basına yansıyan ve tartışma konusu olan kampları savunurken Türkeş, komünistlerin üniversiteleri hareket üssü olarak seçtiklerini ve gençliğin elden gitmekte olduğunu belirtiyordu: "Karşımıza çıkanlar gençliği bölüyorsunuz, dediler. Ne yapsaydık? Bölünmesinler diye hepsinin komünistlerin ağına düşmesini seyretmemiz mi isteniyordu?"[17]

Solcu gençliğin egemenliği altındaki okul ve yurtlara yönelik taşlı, sopalı, zincirli ve nihayet silahlı saldırılar düzenlendi. İlk saldırı 30 Aralık 1968'de Ankara Yüksek Öğretmen Okulu ve Fen Fakültesi'nde yapıldı, ardından 31 Aralık'ta Siyasal Bilgiler Fakültesi yurtları basıldı. Sopa, zincir kullanan "ülkücü komandolar"a (kendilerini böyle adlandırıyorlardı) karşı öğrenciler direnişe geçti, benzer olaylar İstanbul'daki öğrenci yurtlarında da tekrarlandı. Üniversitelerin ve yurtların ele geçirilmesi savaşı böylelikle başlamış oldu.

AP hükümeti sağcı komandoların saldırılarını, üniversitelerde "anarşiye karşı" mücadeleye destek olduğu düşüncesiyle hoşgörüyle karşılıyordu.

Sosyalist gençler ikili bir kıskaca düşmüştü. Bir yandan polis baskınları, kovuşturmalar ve tutuklamalar diğer yandan sağcı komandoların silahlı saldırıları... Daha önce gençlik eylemlerini destekleyici demeçler veren ana muhalefet partisi CHP de artık gençlerin eylemini "anarşi" olarak değerlendiriyordu. 9-10 Haziran 1969 sokak çatışmaları sonrasında CHP Merkez Yürütme Kurulu tarafından 12 Haziran 1969'da yayınlanan bildiride öğrenci eylemleri, "dikkatleri halkın dertleri, toplumun gerçek sorunla-

17 Merdan Yanardağ, *MHP Değişti mi?*, Gendaş, İstanbul, Eylül 2002.

rı üzerinden uzaklaştırıcı ve demokrasiyi tehlikeye düşürücü"[18] olarak niteleniyordu.

Bu baskıya paralel solcu gençlere yönelik cinayetler de başladı. Ünlü Kanlı Pazar katliam girişimi bu sırada tertiplendi: Faşist propagandayla şartlanmış, günler öncesinden kışkırtılmış ve hazırlıklı bir kalabalık, 16 Şubat 1969'da Taksim'deki 6. Filo'yu protesto mitingine saldırdı, TİP üyesi Ali Turgut Aytaç ve işçi Duran Erdoğan bıçaklanarak öldürüldü, 100'ü aşkın kişi yaralandı. 23 Eylül 1969'da Taylan Özgür bir sivil polis tarafından sokak ortasında vurularak öldürüldü. Beşiktaş'taki Işık Mühendislik Okulu'nda sağcı komandoların açtığı ateş sonucunda Mehmet Cantekin öldü. 2 Ekim 1969'da Ankara, İstanbul ve Ege üniversiteleri ile Yıldız Teknik Okulu ve İTÜ öğrenci dernekleri, Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF), 28 Ekim'de de ODTÜ ve SBF öğrenci dernekleri kapatıldı. Dev-Genç'in merkezi polis tarafından basıldı, öğrenci liderleri Deniz Gezmiş, Yusuf Küpeli, Cihan Alptekin tutuklandı.

İstanbul'da Çapa Öğretmen Okulu, Orman Fakültesi, Yıldız Devlet Mimarlık Akademisi, Ankara'da Yüksek Öğretmen Okulu, Hacettepe, Ankara Hukuk ile Dil ve Tarih-Coğrafya fakülteleri, SBF, Gazi Eğitim Enstitüsü ülkücülerin hedefleriydi. Ülkücü komandolar, İstanbul'da Aralık 1969'da Mehmet Büyüksevinç ve Battal Mehedoğlu'nu, Ankara'da Nisan 1970'te Hacettepe'de yedek subay Dr. Necdet Güçlü'yü öldürdüler. Cinayetler solcu gençlerin üniversite boykotları, kitlesel antifaşist cenaze törenleriyle protesto edildi.

Solcu gençlere saldırılarda faşist hareket ile polis güçlerinin işbirliği açıkça gözlemlenebilen basit bir sisteme sahipti. Önce biri, sonra diğeri saldırıyordu. Örneğin 10 Kasım'da ülkücüler İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi'ni bastı, Dev-Genç afişlerini yırttı, iki öğrenciyi yaraladı. Ardından polisler direnen öğrencilere saldırdı, fakülte de kapatıldı. Kanlı Pazar'ın ertesinde *Hürriyet* gazetesinde yayınlanan, TİP'li gencin polisin yanı başında bıçaklanarak öldürülmesini gösteren fotoğraf, bu işbirliğinin ibretlik belgelerindendi. Faşist hareket, hükümetin kollayıcılığıyla Milli Eğitim'e bağlı yurt ve yüksek okullarda ciddi bir güç elde etme imkânı buldu.

AP hükümeti 12 Mart arefesinde, 1971 Ocak'ında, güvenlik güçlerinin solcu gençlerin karargâhı haline gelen üniversite ve yurtlara yönelik geniş çaplı operasyonlarına izin verdi. 21 Ocak'ta ODTÜ kapatıldı, Siyasal Bilgiler Fakültesi yurdu polislerce basıldı, saatler süren direnişten sonra 500 öğrenci dayaktan geçirildi, çevrede biriken ülkücü gruplar da linç girişimleriyle operasyonlara destek verdi. 30 öğrenci tutuklandı. 18 Şubat'ta ülkücüle-

18 Tanzer Sülker Yılmaz, *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, , Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Baskı, Mart 1997, İstanbul, s. 133.

rin çıkardığı olaylar nedeniyle İstanbul ve Ankara üniversiteleri kapatıldı. 19 Şubat'ta Hacettepe öğrenci yurdu polisler tarafından basıldı. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde de polislerin baskınında öğrenciler dayaktan geçirildi, çevrede toplanmış ülkücü gruplar linç girişimlerinin bir benzerini burada da tekrarladı. ODTÜ yurtlarına yönelik operasyon, yurt baskınlarının en önemlisiydi. THKO üyelerinin barındığı gerekçesiyle yurtlar 5 Mart gecesi jandarma ve polisler tarafından kuşatıldı. Dışarı çıkmayı reddeden, direnen öğrencilere sabaha karşı jandarma ateşi açıldı. Yurtların duvarları delik deşik oldu. Kurşun yağmuru arasında öğrenciler beyaz bir çarşafı pencerelerden sarkıtmaya bile güçlükle fırsat bulabildi. Üç kişi öldü,[19] bin 500 öğrenci gözaltına alındı. Bulunan tabanca sayısı ise 5'ti.

Gençlik liderlerinin arayışı

Gençlik eylemlerinden yeni kuşak devrimci liderler çıktı. Bunlar arasında Deniz Gezmiş, Yusuf Küpeli, Harun Karadeniz, Doğu Perinçek, Mahir Çayan, Hüseyin İnan, İbrahim Kaypakkaya... gençliğin siyasal-örgütsel arayışı içinde ön plana çıkan başlıca isimlerdi. Hepsi TİP üyesiydi ve kendilerini sosyalist görüyorlardı. Ancak bu sosyalizm, henüz kendi ideolojik-teorik çerçevesini oluşturabilmiş değildi. "İlericilik", "solculuk", "devrimcilik" gibi kavramlar sosyalizmle özdeşti ve Kemalizm'le sıkı sıkıya bağlıydı. Gençlik kendisini Atatürk devrimlerinin kollayıcısı, sürdürücüsü sayıyordu.[20] Mustafa Kemal'in başlattığı devrimleri tamamlama ve mücadelenin bir İkinci Kurtuluş Savaşı olduğu, siyasal algılamanın ötesinde güçlü bir duyguydu. THKO ve THKP-C militanlarında bu duygu, bağımsız örgüt ve çizgilerini oluşturduktan sonra bile sürdü.[21] "Cumhuriyet devrimlerini" ve "ulusal bağımsızlığı" tehdit edenler "işbirlikçi burjuvazinin ve toprak ağalarının temsilcisi sağ partiler"di. 27 Mayıs devrimiyle iktidardan uzaklaştırılan Menderes ve partisinin uzantısı AP bu sağ partilerin önde geleniydi.

19 Şener Erdal (öğrenci), Mevlut Meriç (er) ve Aziz Yalta (aşçı) hayatlarını kaybetti.

20 1965 seçimlerinin ertesinde, Atatürk büstlerine yönelik düzenlenen saldırılara karşı solcu öğrenciler, protesto gösterileri düzenleyip ve Atatürk heykelleri önünde "Atatürk'e bağlılık nöbetleri" tuttular. Bu sırada Mahir Çayan'ın başkanlığını yaptığı Siyasal Bilgiler Fakültesi-Fikir Kulübü'nün (SBF-FK) bildirisinde şöyle deniyordu: "Büyük kurtarıcı Atatürk'ün büstüne saldıran, yeşil bayrak isteyen gerici, korkunç zihniyet AP döneminde tekrar hortladı. ... Ve nihayet bu korkunç düşünce, ileri güçlerin potansiyeli olan Yüce Ata'nın büstüne saldırmıştır. Biz, bu çirkin saldırılara araç olan uyutulmuş zavallı kişilere değil, bu anlayışın bilinçli, çıkarcı sözcülerine sesleniyoruz: Kuvvetini Atatürk devrimlerinden alan bir gençlik örgütü olarak biz, SBF FK, tüm bu yurtsevmez hareketlerin karşısında sonuna dek direneceğiz ve Ata'nın büstüne kadar uzanmaya cüret eden ellerinizi kıracağız." (Turhan Feyizoğlu, *Mahir*, Gökkuşağı, Birinci Baskı, Şubat 1996, İstanbul s. 41-42.)

21 Bu durum, THKO ve THKP-C tutuklularının 12 Mart yargılamaları sırasında, mahkemelere verdikleri ortak savunmalarında açıkça görülebilir.

İktidarı elinde bulundurmasıyla AP, bu tehdidin odağıydı. 1968-70 gençlik eylemlerinin içeriğini oluşturan ideolojik-siyasal görüş açısı kabaca buydu. Ordu, dünyada ilk kurtuluş savaşını gerçekleştiren, "karşı devrimci" AP iktidarından ayrı bir yerde duran, bir "milli güç", "müttefik" sayılıyordu. Bu bakış açısının ifadesi olan "Ordu-gençlik el ele" sloganına gençlik gösterilerinde sıkça rastlanıyordu. Gösteriler sırasında polislerle girişilen çatışmalarda kimi zaman askerlerin araya girmesi, uzlaştırıcı rol oynamaları, hatta bazı örneklerde polislerle çatışmaya girdiklerinin bile görülmesi bu zannın kanıtları gibiydi. Kuşkusuz gençliğin bu algılamalarında, özellikle Yön ve MDD çizgisinin etkileri rol oynuyordu. TİP'in de, Aybar'ın cumhuriyet rejimini "tepeden inmeci" görmesinin dışında, genel olarak benimsediği görüş buydu.

Başlangıçtaki "üniversitede reform" gibi "masum istekler"i aşıp güvenlik güçleriyle sokak çatışmalarına, ABD karşıtı şiddet eylemlerine dönüşen gençlik hareketinin gelişim seyri TİP yöneticilerini de kaygılandırıyordu. Bunun başlıca iki nedeni vardı. İlkin siyaseten gençlik, sosyal hareketin başını çekemezdi. İkinci olarak, TİP'in daha kuruluşundan itibaren sistem karşısında yaşadığı bir meşruiyet sorunu vardı. Sosyalizm sözcüğü bile çok sonraları telaffuz edilebilmişti. 27 Mayıs rejimi karşısında meşruiyet arayan bir başka parti olan AP ise, iktidarını ve sistem içi varlığını, komünizm tehlikesine vurgu yaparak sağlamlaştırma gayretindeydi. TİP'i antikomünist propagandasının boy hedefi yapmıştı. Onu düzendışı, yasadışı bir örgüt gibi sunma çabasındaydı. AP'li ve dinci grupların fiili saldırılarının yanı sıra provokatif çabalar[22] da söz konusuydu. AP iktidarının bu girişimleri TİP yöneticilerini, kapatılma tehlikesi karşısında dikkatli davranmaya itiyordu. Örneğin TİP, siyasi yasaklı eski komünistleri partiye kabul etmeme gerekçelerinden biri olarak Siyasi Partiler Kanunu'na işaret ediyordu. Gençlik eylemlerinin siyaseten kontrolden çıkma olasılığı ve partinin bu olaylarla ilişkilendirilme endişesinin uç örneği, 68 eylemlerinin ikinci ayında, Temmuz 1968'de, Vedat Demircioğlu'nun ölümünde sergilenen tutumdu. 17 Temmuz gecesi İTÜ yurdunu basan polislerce pencereden atılan ve hastanede bir hafta komada yattıktan sonra (24 Temmuz) yaşamını yitiren Demircioğlu, FKF ve TİP üyesiydi. Bu hem öğrencilerin hem de TİP'in mücadeledeki ilk kaybı, "ilk şehidi"ydi. Olayı, öğrencileri şiddete yöneltecek provokatif bir hareket olarak değerlendiren TİP yöneticileri, o sırada sözlerinin geçtiği FKF'lilere, sakin olmalarını telkin etti. Öte yandan olayı doğrudan kınayan bir açıklama yapılamadığı gibi, son olaylarla ilgili genel açıklamada, Demircioğlu'nun adı

22 1968 Ağustos'unda, İzmir'de Hisar Camisi'ne bomba koydukları iddiasıyla bazı TİP üyeleri gözaltına alındı. İçişleri Bakanı Faruk Sükan olayın TİP'lilerce yapıldığını açıkladı. Bu basında geniş yer buldu.

ya da TİP üyesi olduğu bile belirtilmedi. Dönemin TİP yöneticilerinden Nihat Sargın bu konuda sonraları şunları yazacaktı:

> ...bir oyuna gelmeme endişesi kendisinde [Aybar'da – V.E.] gerçekten çok ağır basıyordu. Toplantı sonunda bir bildiri yayınladık... [bildiride] İkinci kattan dışarı atılan bir gençten söz açıyor, ama onun, bırakınız bu durumda söylenebilecek başka her şeyi, sadece partili olduğunu, Türkiye İşçi Partisi'nin bir üyesi olduğunu dahi söylemiyorduk, söylemek istemiyorduk. Ne türlü bir gerekçe ile olursa olsun sonuçta üyemize, üyemiz olarak sahip çıkmıyorduk. Onunla da kalmadık. Bütün gençlere haber salındı. Bir provokasyona yol açacak durumlardan tümüyle sakınmaları istendi.[23]

Bu tutum, TİP'i gençlik hareketinden hızla kopardı. Gençliğin büyük çoğunluğu, AP iktidarını köşeye sıkıştırdığı düşüncesiyle gençliğin eylemlerini destekleyen ve sahip çıkan MDD çizgisine kaydı. Gençlik liderlerinin çoğu TİP'i parlamentarist çizgiyi savunan "pasifist" bir parti kabul ediyor; MDD'cilerin önerdiği gibi "parlamento dışı" mücadele yöntemlerini benimsiyordu.

MDD hareketi örgütsel bir yapıya sahip değildi. *Türk Solu* ve *Aydınlık Sosyalist Dergi*, bu hareketin fikirlerini dile getirdiği yayınlardı. *Türk Solu* "devrimci güç birliği"ni sağlamayı, *Aydınlık Sosyalist Dergi* ise ideolojik-teorik sorunları tartışmayı hedefliyordu. Hareketin doğal lideri, eski komünistlerin de yer aldığı bir çevrenin başını çeken Mihri Belli'ydi. Üniversitelerde Fikir Kulüpleri ya da Öğrenci Birlikleri'nde bir araya gelmiş gençler FKF çatısı altında toplanmıştı. FKF, 68 eylemleriyle birlikte binlerce öğrenciyi harekete geçirebilen, zamanla TİP'i gölgede bırakan, sosyalistlerin en etkili kitlesel örgütü haline gelmişti.

MDD'ciler ilkin TİP ve FKF içinde "devrimci muhalefet" taktiğini benimsedi. Amaç her iki örgütü ele geçirmekti. FKF'de bu kısa sürede sonuç verdi. 1969'da TİP yanlısı yöneticiler FKF örgütlerinden uzaklaştırıldı. Ancak TİP'te bu taktik başarılı olamadı. 1970'in ikinci yarısında "oportünizme karşı devrimci şiddet de kullanılır"[24] diyerek, zor da kullanarak, bazı il ve ilçe yönetimlerini ele geçiren MDD'ciler, parti kongresi için yeterli bir delege gücüne ulaşamadılar.

---

23 Nihat Sargın, *TİP'li Yıllar-II*, Nisan 2001, 1. baskı, Felis Yayınevi, s. 655-656.

24 MDD'ci muhalefet grubunun çıkardığı *Devrimci TİP Haberleri* adlı, Mayıs 1970 tarihli broşürde şöyle deniliyordu: "Proletaryanın partisinde, oportünizmin tasfiyesi eyleminde, tek mücadele biçimi olarak ideolojik mücadeleyi görmek partiyi oportünizme peşkeş çekmek demektir. Ve bu da, oportünizmin bir başka görünümüdür. Bu nedenle devrimci terör de ideolojik mücadele ile beraber yürütülecektir." (aktaran, N. Sargın, *a.g.e.*, cilt 2, s. 929).

"Gerilla savaşı"na ilgi

TİP-MDD ayrışmasında, gençlik içinde TİP'ten yana tutum alanlar arasında İTÜ-Öğrenci Birliği Başkanı Harun Karadeniz'in başını çektiği, 1973 sonrasında TKP'nin Türkiye'deki örgütlenmesinin temelini oluşturacak olan Veysi Sarısözen, Sıtkı Coşkun gibi öğrenci liderleri bulunuyordu. 1968'de FKF'nin İstanbul örgütünü elinde bulunduran grup, gençlik mücadelesinin ancak işçi sınıfı partisine bağlı yürütülebileceği görüşündeydi. 1967'de özel okulların devletleştirilmesine ilişkin ilk büyük öğrenci yürüyüşünü organize eden, 68 işgallerinin başını çekenlerden biri olan Harun Karadeniz, *Olaylı Yıllar ve Gençlik* adlı broşüründe gençlik eylemlerini şöyle değerlendiriyordu:

> Sanırım gençliğin eylemlerinin bitim noktası için şu genel ilkeyi belirlemek yeterlidir. Genel olarak 'Gençlik eylemleri iktidara yöneldiği anda biter.' Daha doğrusu eylem iktidara yöneldiği anda, gençliğin faydalı hareket sınırı aşılmış ve partinin eylem alanına girilmiş demektir.[25]
>
> 1969'da öğrenci eylemlerinin ve Türkiye'nin geldiği nokta özellikle öğrencilerin ve bizim gücümüzü çoktan aşmıştı.[26]
>
> Ancak fikir ayrılıkları, bölünmeler, suçlamalar ve sapmalar bu dönemde başladı. Benim burada söylemek istediğim en önemli yan, Türkiye'deki gelişmelerin artık gençliği aşan bir düzeye varmasıdır. Evet, gelişme artık gençliği aşıyordu. Yurt sorunları oldukça anlaşılmış ve devrimci dünya görüşleri genellikle öğrenilmişti ve artık yapılması gereken iş iktidar savaşıydı. Bu iktidar savaşını yürütmek ise gençlerin hele hele öğrenci gençlerin işi ve görevi de değildi. Bu işi yapacak olan örgüt, işçi sınıfının örgütü yani parti olmalıydı. Fakat o dönemin tek partisi olan TİP içinde de çatışmalar büyüyor ve parti yavaş yavaş inisiyatifini kaybediyordu.[27]
>
> Bunun içindir ki, gençlik kuruluşları birer partiymiş gibi çalışmalar yapmaya başladılar.
>
> 1970 sonrası olayları, 1969'da gençlerin girdiği yolun doğal sonuçları oldu. Çünkü 1968-1969'da iktidar ortaklığına çağrılan gençler, bir iki bekledikten sonra kendi başlarına iktidar mücadelesine yöneldiler. Gerçi bu yönelmenin yine de kendi başlarına değil, bazı cunta ilişkileri içinde olmuşluğu da söz konusu. Fakat ben bu noktada yine aynı şeyi söyleyeceğim. Gençliğin yapabileceği en olumlu görev, işçi sınıfının bilinçlendirilmesine çalışmaktır.

25 Harun Karadeniz, *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, 7. Basım, May Yayınları, İstanbul, 1979, s. 182-183.

26 *A.g.e.*, s. 186.

27 *A.g.e.*, s. 189.

Yoksa gençliğin, ordu, parti ya da cephe adı altında bile olsa iktidara yönelik hareket etmesinin hiçbir devrimci teoride yeri yoktur.[28]

Harun Karadeniz, "öğrenci eylemlerinin anarşiye varan çatışmalarla dejenere edilmesinin egemen sınıfların baskı rejimi için gerekçe haline geleceğini"[29] de dile getiriyordu. TİP yöneticileriyle paralel tutum izleyen Harun Karadeniz ve arkadaşları, Deniz Gezmiş, Yusuf Küpeli gibi MDD'ci gençlik liderleri tarafından "pasifist", "oportünist"[30] olarak suçlandı. 1970'te TİP içinde gruplaşmalar netleşince, partiden ayrıldılar. İşçi sınıfı merkezli bir çalışmaya kendilerini vererek, bu amaçla yayınlar çıkardılar, 12 Mart döneminde aralarında gizli ilişki ağı oluşturdular. Harun Karadeniz, 12 Mart'ta tutuklandı, TKP ve Dev-Genç davalarında yargılandı. Tutukluluğu sırasında kolunda iyice belirginleşen habis bir tümör nedeniyle yurtdışmda tedavi talebinde bulundu, reddedildi. Raporları ancak Aralık 1973'te kabul edildi ve serbest bırakıldı; İngiltere'de tedavisinde çok geç kalındığı için kolu kesildi, yurda döndükten kısa bir süre sonra, 15 Ağustos 1975'te 33 yaşında hayatını kaybetti.[31]

1968 Haziran'ından başlayarak 1,5-2 yıl boyunca neredeyse her gün eylemden eyleme koşturan MDD'ci gençlere gelince... Onlar da üniversitelerle sınırlanmış mücadelenin kısır döngüsünden hoşnutsuzdu. Mihri Belli'nin bağımsız bir politik örgüt konusunda açık fikirlere sahip olmayışı, sol cuntacılarla işbirliği çabaları, onları tatmin etmiyordu.[32] Ülkücü komando saldırıları, cinayetler, hükümetin ve polisin artan baskısı, tutuklamalar bir taraftan "gizlenmeyi" ve "silahlanmayı" diğer taraftan da mücadeleyi üniversite dışına taşırmayı zorunlu kılıyordu. FKF'nin yerine kurulan Dev-Genç'in tü-

---

28 *A.g.e.*, s. 190.

29 Şöyle diyordu Harun Karadeniz: "Egemen sınıflar gençlik eylemlerini geniş halk yığınlarından koparmaya çalışırlar. Bunun için genel yöntemleri eylemlere anarşi ve çatışma unsuru karıştırmaktır. Öğrenci eylemlerinin anarşiye dönen çatışmalarla dejenere edilmesinin yanı sıra en büyük tehlike egemen sınıfların bu olayları baskı rejimleri için gerekçe göstermesidir. Devrimci öğrencilerin bu noktada çok dikkatli olmaları ve iktidarın oyununa gelmemeleri gerekir" (*a.g.e.*, s, 194).

30 Harun Karadeniz , *a.g.e.*, s. 186.

31 Ayrıntılı bilgi için bkz. Harun Karadeniz, *Yaşamımdan Acı Dilimler*, May Yayınları, İstanbul, 1979.

32 Mihri Belli 1971 başlarında Deniz Gezmiş'le ODTÜ'deki son görüşmesinde aralarında şöyle bir diyalog geçtiğini anlatıyordu:

"– Beni niye desteklemiyorsun?

– Biz seni ayrı düşünmüyoruz. Yollarımız her zaman aynıdır. Ama bu iş olmaz.

– İstesek de istemesek de askeri bir harekât kaçınılmaz. Bir tavrımız olması lazım. Biz, sol cuntanın yanında durmalıyız. Sol cuntayı desteklemeliyiz.

– Mihri abi, klasik bir Stalinistsin ama bu konuda yanılacaksın. Sağı da gelse, sol görünümlü de gelse, biz dağlardayız. Bizi dağlarda ve karşısında bulacak. Ayrıca sol da gelse bize vuracaktır. Ama iş işten geçmeden gönül ister ki yanımıza gelesin" (Feyizoğlu, *Deniz*, s. 231).

züğünde "işçi ve köylü gençlerin örgütü" vurgusu ile "işçi ve köylü gençlerin derneklerinin" de federasyona üye olabileceği kaydı, üniversite sınırlarını aşma isteğinin göstergesiydi. İşçi ve köylü eylemlerinin, yürüyüşlerinin organizasyonuna bizzat katılan Dev-Genç'liler, 1970'te toprak işgali veya miting yapmak isteyen köylülerin adeta başvuru mercii olmuştu.

68'in efsane gençlik lideri Deniz Gezmiş, İstanbul Üniversitesi'ndeki ilk işgalin ateşleyicisiydi. Ve o günden başlayarak ya gözaltında ya tutuklu ya da sürekli polis tarafından aranan bir öğrenci lideri konumundaydı. Bu durum, 1970 yılında öğrenci liderlerinin tümü için kural haline geldi. Barınma yerleri öncelikle öğrenci yurtlarıydı. Polis ve jandarma baskınlarıyla yurtların "dokunulmazlığı"nın kalkması, onların gidebilecekleri yerleri de sınırladı.

Harun Karadeniz ve arkadaşları, üniversite mücadelesinin tıkanmışlığını, bu alandaki mücadeleden çekilip işçi sınıfına yönelerek aşma yolunu seçmişti. MDD'ci gençler ise dikkatlerini, dünyadaki Amerikan emperyalizmine karşı gelişen ulusal kurtuluş savaşlarına yöneltti. Üniversite kampüsleri, yurtlar, kulüpler sadece eylem alanları değil aynı zamanda ilk kez tanışılan Marksist yayınların, gerilla savaşlarının hararetle tartışıldığı yerlerdi. Pek çok teorik-ideolojik sorunun tartışılıp hızla tüketildiği o günün atmosferinde anti-emperyalist mücadele gereğine inanan MDD'ci gençler için dünya örnekleri "gerilla savaşı"nı işaret ediyordu. 1967'de Bolivya dağlarında Yankee emperyalizmine karşı gerilla savaşı hazırlığında öldürülen ve bir efsane haline gelen Küba devriminin liderlerinden Che Guevara ne yapılması gerektiğini gösteren bir örnekti. Asya'da, Latin Amerika'da, Afrika'da, Ortadoğu'da sürüp giden ABD karşıtı bağımsızlık mücadeleleri gerilla savaşlarıyla yürütülüyordu. Gerilla savaşı düşüncesi, arayış içindeki öğrenci gençlik liderlerine, "Türkiye'de işçi sınıfı var mı, işçi sınıfı partisi kurulabilir mi, işçi sınıfı partisinde çoğunluk işçilerde mi olmalı" gibi tartışmaların sürdüğü ortamda, bir mücadele stratejisi olarak ikna edici olmanın ötesinde "devrimin yapıcısı" olma imkânı da tanıyordu. Hangi sınıfsal kökenden gelindiği değildi önemli olan, aslolan kendini proletaryanın davasına adamış "proleter devrimcisi"[33] olmaktı. THKO ve THKP-C'yi kuracak olanlar Latin Amerika, TİİKP ve ondan ayrılıp TKP(ML)'yi kuracak olanlar Çin deneyimini kendilerine model aldı.

THKO

Deniz Gezmiş, 1969'dan beri dağlara çıkıp gerilla savaşına başlamak gerektiğine inanıyordu. Sadece gençliğin güvendiği bir lider değil, aynı zamanda hükümetin, sağcı basının, polis aramalarının, adli kovuşturmaların da başlı-

33 Mahir Çayan, *Bütün Yazılar*, 2. Baskı, Atılım Yayınları, İstanbul, Mart 1992, s. 202.

ca hedefiydi. En çok hakkında arama kararı çıkarılan, gözaltına alınan ve tutuklanan gençlik lideriydi. Dönemin tartışmalarıyla pek de arası olmayan bir eylem adamı olduğu, tanıkların ortak vurgusudur. Örneğin, Rasih Nuri İleri, Demokratik Devrim Derneği Yönetim Kurulu'na katılmasını istediği Deniz Gezmiş'le ilgili şunları söylüyordu: "Deniz Gezmiş zaten bürokratik görevlere katılmazdı, tartışmalara da katılmazdı, sadece tarafımızı tuttu. Toplantılara katılmak Deniz Gezmiş için zaman kaybı anlamına geliyordu. Deniz, hiç olmazsa toplantılara gel, alınan kararlara katıl, derdim. Deniz ise, Rasih ağabey siz kararları alın, ben uygularım, derdi."[34]

1947 doğumlu Deniz Gezmiş, Kasım 1966'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. 1965 Ekim'inde TİP Üsküdar ilçe örgütüne üye oldu. TİP içindeki ayrışmada MDD tarafında yer aldı ve eski komünistlerin kurduğu Demokratik Devrim Derneği'ne üye oldu, hatta yönetim kuruluna seçildi. Ocak 1968'de "mücadelenin örgütlü verilmesi gerektiği" düşüncesiyle Devrimci Hukukçular Örgütü'nün kuruluşuna önayak oldu. 1968 sonunda FKF içinde MDD'ci bir muhalefet odağı olarak arkadaşlarıyla birlikte kurduğu Devrimci Öğrenciler Birliği'nin (DÖB) başkanlığını yaptı. DÖB, FKF'nin başına Yusuf Küpeli'nin geçmesinden sonra (4-5 Ocak 1969) kendini feshetti ve FKF'ye katıldı. 1969 Haziran'ında Cihan Alptekin ve Yusuf Küpeli'yle birlikte gerilla eğitimi almak amacıyla Filistin'e gitti. Burada yaklaşık bir ay kaldı: Deniz, Filistin'den döndükten sonra artık her platformda silahlı mücadelenin savunuculuğunu üstlendi; gerilla savaşına başlamak için bire bir görüşerek arkadaşlarını iknaya çalıştı. Öyle ki Filistin'de giydiği askeri kıyafetle üniversiteye gidip geldi, eylemlere bu kıyafetle katıldı.[35] Deniz eski DÖB'lü arkadaşlarından destek bulamadığı gibi, onlarla arası da açıldı. Yine de Demir Küçükaydın'ın aralarında bulunduğu bir grubu ikna etmeyi başardı. Ancak dağa çıkmaya karar verdikleri sırada 23 Eylül 1969'da tutuklandı ve bu tasarıları gerçekleşemedi; 2 ay sonra serbest bırakıldı. Tekrar tutuklanıp cezaevinde kaldığı yaklaşık bir yıl boyunca (20 Aralık 1969-18 Eylül 1970) dışarıdaki arkadaşlarına gerek mektuplarla gerek ziyaretleri sırasında gerilla mücadelesine ilişkin telkinlerini sürdürdü.[36]

---

34 Feyizoğlu, *Deniz*, s. 95.

35 7 Eylül 1969 günkü SBF konferans salonunda Vietnam ulusal kurtuluş savaşı lideri Ho Chi Minh'le ilgili anma ve sonrasıyla ilgili Mihri Belli şunları anlatıyordu: "Dönüşte bizim eve geldiler, ayaklarında çöl botları vardı. O kadarı olabilirdi. Ama birkaç gün sonra Ho Chi Minh'i anma toplantısında Deniz'in kürsüye gerilla üniformasıyla çıkmasını yadırgadım. O günün akşamı Deniz ile bir evde buluştuk. Doğu Perinçek de oradaydı. İki kişi daha vardı. Doğu henüz bizden ayrılıp Pekinci olmamıştı. Deniz heyecanla silahlı savaşın gerekliliğini savunuyordu" (Feyizoğlu, *Deniz*, s. 199).

36 Aydın Çubukçu, tutuklu bulunan Deniz'le görüşmelerini ve ilişkilerini şöyle anlatıyordu: "Deniz, dağa çıkmayı kafaya koyduktan sonra kendine yakın olan grupların hepsini ne yapabiliriz, ne kadar işimize yarar diye sınadı. Bizden de Aktan İnce ile konuşmuştu. Deniz'in söylediği şuy-

30 Kasım 1969'da Demir Küçükaydın ve Cihan Alptekin Filistin'e gittiler. 1970 başlarında Tekirdağ, Istranca Dağları'nda, Terkos gölü yakınında 30 kişilik bir kamp kuruldu. Sağmalcılar Cezaevi'nde Deniz Gezmiş, Ömer Güven, Cihan Alptekin, İbrahim Öztaş ve Kenan Rıfkı Ertuğrul, "militan bir örgütlenme ve silahlı mücadelenin gerekliliği" konusunda ortak bir yazı kaleme aldılar. 1970 Haziran'ında TDGF'nin *İleri* adlı yayın organında yayınlanan bu yazıda "Önümüzdeki dönem karşı devrimin silahlı saldırısını artıracağı, egemen sınıfların faşist yöntemlere başvuracağı dönemdir. Her dönemin politik çizgisi tutarlı bir askeri çizgi ile birleştirilmedikçe başarıya ulaşamaz" deniliyordu.[37]

Deniz Gezmiş 29 Eylül 1970'te tahliye olduğunda askerlik şubesine teslim edildi; Sivas Piyade Alayı'na sevki sırasında ona nezaret eden askerlerden kurtularak firar etti. Dağa çıkmaya karar vermiş olan Deniz Gezmiş, yakın arkadaşlarından istediği desteği alamadığı ve Filistin'e gitme seçeneğini düşündüğü sırada Ankara ODTÜ'de Hüseyin İnan'larla temas kurdu. Hüseyin İnan, Yusuf Aslan ve arkadaşları gerilla savaşına başlamak üzere THKO adlı bir örgüt ve ilişkiler ağı kurmuştu. Deniz Gezmiş, İstanbul'da kendisini destekleyen arkadaşlarıyla gruba katıldı veya bu iki grup THKO'yu yeniden oluşturdu (1970 Ekim ya da Kasım). Grubun fikir babası ve kurucusu Hüseyin İnan'dı, aralarında bir hiyerarşi yoktu ama işbölümü vardı. Gerilla savaşı hazırlığına giriştiler.

ODTÜ hazırlığın merkeziydi. Basında da ODTÜ'den "THKO'nun karargâhı" diye söz ediliyordu. Hatta kaldıkları ODTÜ yurdunun 201 ve 202 numaralı odalarının adı geçiyordu. Görüşmeler, hazırlıklar burada yapıldı. Deniz Gezmiş bir süreliğine destek grupları oluşturmak için Malatya, Elazığ, Tunceli'ye gitti.

THKO'lular iki gruba ayrıldı. Bir grup Malatya Akçadağ-Elbistan arasındaki Nurhak Dağları'nda kır gerillası üssü kuracaktı. Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Sinan Cemgil'in aralarında bulunduğu diğer grup da bir süre Ankara'da kalacak, soygun ve kaçırma eylemleriyle gerekli silah ve parayı temin ettikten sonra Nurhak Dağları'na geçecekti.

İlk eylem önceden planlanmamıştı; sağcı komandolarca kurşunlanan Dev-Genç üyesi İlker Mansuroğlu'nun hastanede ölmesi üzerine, 29 Aralık 1970'te, misilleme amaçlı yapıldı. Deniz, Yusuf, Hüseyin, Sinan çalıntı bir otomobille Ankara'da ABD Büyükelçiliği'ni korumakla görevli polis noktası-

---

du: Bir Amerikalı generali kaçıralım ve kaçırdığımız bu adamla birlikte dağa gidelim. O andan itibaren de gerilla başlayacaktı. Kaçırılacak adam Malatya bölgesine götürülecekti. Sonra, Deniz'le konuşmak için Bursa Cezaevi'ne gittim. Meseleyi Deniz'le konuştuk. Biz, Ankara'da hazırlık yaptık. Jusmat'ta çalışan Amerikalı bir subay tespit ettik. Adamın evini biliyorduk. Her şey hazırlandı. Kaçıracaktık fakat Deniz bu sırada tahliye oldu" (Feyizoğlu, *Deniz*, s. 215).

37 Feyizoğlu, *Deniz*, s. 211.

m silahla taradılar, iki polis memuru kol ve bacaklarından yaralandı.[38] Bu eylemden iki gün sonra, 1 Ocak 1971'de, asıl tasarladıkları eylemi, Ankara'da Türkiye İş Bankası'nın Emek Şubesi'ni soyarak yaptılar (124 bin lira). Bu para gerilla savaşı için kullanılacaktı. 15 Şubat 1971'de, bu kez silah temin etmek için Balgat'taki Amerikan tesislerine gizlice girdiler. Silah deposu olduğu bilgisini almışlardı, ancak gece yarısı tel örgüleri keserek girdikleri tesiste böyle bir depo bulamadılar; bir araç içinde rastladıkları nöbetçi polis çavuşunu etkisiz hale getirip silahların yerini sordular, olmadığını öğrenince de onu aracıyla birlikte kaçırdılar. Tesislerden çıkarken de kendilerini gören kapıdaki iki nöbetçiye ateş ettiler. Bölgeden uzaklaştıktan sonra çavuşu serbest bıraktılar. Eylem başarısızlığa uğramıştı, ama yaralanan kimse de olmamıştı.[39]

THKO'luların Ankara'daki son eylemleri, 3 Mart 1971'de, Ahlatlıbel Amerikan Radar Üssü'nden dönmekte olan dört Amerikan erinin kaçırılmasıydı. THKO ilk ve tek bildirisini bu eylemden sonra yayımladı. Rehinelerin hayatına karşılık 400 bin dolar fidye ve THKO bildirisinin radyo haber bültenlerinde okunmasını istiyorlardı. Hükümet, örgütü dağıtacağı, takip ve operasyonu başlattı. Gerçekte THKO'nun kuruluşu da, kuruculuğunu yapanlar da pek kendilerini gizlemiş sayılmazdı. İş Bankası soygunundan sonra gazetelerde, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın banka soydukları yazılıydı, her yerde aranıyorlardı. Ve onlar her eylemden sonra ODTÜ'deki "üsleri"ne dönmüştü. Erlerin bulunması amacıyla ev baskınlarının yanı sıra 5 Mart'ta ODTÜ yurtları da basıldı. THKO'lular erleri kiraladıkları bir apartman dairesinde tutuyordu. 8 Mart'ta, talepleri yerine getirilmediği halde, erleri serbest bıraktılar ve Nurhak Dağları'nda bulunan arkadaşlarının yanına gitmek üzere ayrı ayrı harekete geçtiler. Deniz Gezmiş ile Yusuf Aslan çaldıkları bir motosikletle Ankara'dan ayrıldı. Sivas'ın Şarkışla ilçesinde araçları arızalandı, burada kendilerinden şüphelenen bir grup polis ve jandarmayla çıkan çatışmada Yusuf yaralı yakalandı. Deniz ise kaçmayı başardı ama takibi atlatamayarak 16 Mart'ta Gemerek'te kuşatıldı, burada kısa süren bir çatışma sonunda yakalandı. Hüseyin İnan, bir arkadaşıyla birlikte 23 Mart'ta kiraladıkları bir taksiyle Ankara'dan ayrıldı; aynı gece 03.30 sıralarında Kayseri'deki dayısının evine gittiler. Ancak 05.00 sıralarında ev güvenlik güçlerince kuşatıldı. İnan'ın dayısı yeğenini ihbar etmişti. İnan ve arkadaşı, beş tabanca, 359 mermi ve bir miktar parayla gözaltına alındı. Sinan Cemgil ise Nurhak Dağları'ndaki arkadaşlarının yanına ulaşmayı başardı. Burada piyade tüfekleri, makineli tabancalar ve bombalarla silahlanmış 22 kişilik grubun başına geçti. 31 Mayıs'a kadar eğitim ve bölgede keşif yapan grup, bu tarihte, Malatya Kürecik'teki Ameri-

38 "THKO İddianamesi", Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 29 Haziran 1971; *THKO Davası*, Akyüz Yayınları, İkinci Basım, Ağustos 1991, Ankara, s. 54.

39 "THKO İddianamesi", s. 58-59.

kan radar üssüne saldırı için harekete geçti. Ancak köylülerin ihbarıyla gruptan yedi kişi Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine bağlı İnekli köyü civarında kuşatıldı. Çıkan çatışmada Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan öldü, Mustafa Yalçıner ağır yaralandı, Hacı Tonak teslim oldu. Diğer iki kişi, Metin Güngörmüş ve Ahmet Erdoğan kaçmayı başardı. Bu olayın ardından diğer grup eylemden vazgeçti, gizlenmek için dağılarak, dağdan indi; peyderpey birer ikişer yakalandılar ve kır gerillası girişimi sona erdi.

THKO'nun geride kalan son üyeleri, İstanbul'daydı. Grup, tıpkı Ankara'da Deniz'lerin yaptığı gibi, parasal ihtiyaçlar için eylemler tasarlamıştı. Bunlardan ilki 15 Nisan'da, Dr. Rahmi Duman'm oğlunun fidye amaçlı kaçırılmasıydı. Duman'm oğlu 250 bin lira fidye karşılığı 18 Nisan'da serbest bırakıldı. Grup iki de banka şubesi soydu. Ziraat Bankası'nın Unkapanı Şubesi'nin soyulması sırasında bir odacı öldürüldü, eylemcilerden Ömer Ayna yakalandı. İbrahim Sarıtaş, İzmir'de polislerle girdiği çatışmada öldürüldü. 31 Mayıs'ta da Cihan Alptekin ile Tayfun Cinemre, Tekirdağ'da yakalandılar. THKO'dan geriye kalanların son eylemleri, 4 Mayıs 1972'de Deniz, Yusuf, Hüseyin'in idamlarını engellemek için Jandarma Genel Komutanı Kemalettin Eken'i kaçırma girişimiydi. Başarısızlığa uğrayan bu eylemle birlikte THKO da fiilen son buldu.

THKP-C

THKO'luların İş Bankası soygunu, hemen ertesinde bizzat Deniz ve Yusuf'un isimleriyle birlikte gazetelerde yer alınca, Dev-Genç çevresinde bunun "polis tertibi" olduğu sanıldı. Zira o sıralarda gençlik liderlerinin, bir bahaneyle öldürülmek istendiği düşünülüyordu. Ama kısa sürede böyle olmadığı anlaşıldı. Bunun üzerine THKP-C kurucularından Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga, THKO kurucuları Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'la bir araya geldiler ve onlara "silahlı mücadeleyi erken başlattıklarını", "önce parti kurmak gerektiğini", aynı mücadele biçimini benimsediklerine göre birleşmeleri gerektiğini söylediler. Ama reddedildiler. Bir aktarıma göre, Hüseyin İnan, "Siz kent proletaryasına inanıyorsunuz, biz ise kır proletaryasına"[40] diyerek, aralarındaki farklılığa dikkat çekti.

Fakat iki grubun oluşumunda daha önemli farklar da vardı. THKO'lular, dikkatlerini kır gerilla grubu oluşturup eylemlere başlamaya yöneltmişti, MDD içindeki tartışmalarla pek ilgili değildiler. THKP-C'liler ise MDD içinde taraf oldukları gibi öncelikle bir partinin kurulması ve devrimci siyasetin ortaya çıkarılmasına vurgu yapıyordu. Yani THKP-C'liler için parti ve teori öncelikliydi.

40 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 7, s. 2172.

THKO'luların kır gerilla grubunun başarısızlığa uğraması, Deniz'lerin yakalanması ve idamlarının gündeme gelmesiyle, iki grup arasındaki ayrılık noktaları pratikte önemini kaybetti. THKP-C'liler ile geride kalan THKO'lular aynı örgütün elemanları gibi birlikte hareket etti. Cezaevinden birlikte kaçtılar, birlikte saklandılar, idamları engellemek için birlikte eylemler planladılar ve nihayet Kızıldere'de birlikte öldüler.

THKP, THKO'dan bir süre sonra, Aralık 1970'te kuruldu. Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga merkez komitesini oluşturdular. Çayan ve Küpeli SBF, Aktolga ODTÜ öğrencisiydi. Partinin bir genel sekreteri yoktu, aralarında yaptıkları işbölümünde Mahir Çayan ideolojik işlerden, Yusuf Küpeli kitlelerle bağ ve askeri işlerden, Aktolga da yayından sorumlu olacaktı. 10 kişilik genel komite de benzer bir işbölümü yapmıştı. Bu işbölümünün ardından Mahir Çayan *Kesintisiz Devrim*'i, Yusuf Küpeli *1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev Genç* broşürünü hazırladı. Münir Razaman Aktolga, hareketin yayın organı durumundaki *Kurtuluş* gazetesinden sorumluydu.[41]

Kuşkusuz örgütün tartışmasız yapıcısı, 1973 sonrası sosyalist hareketi fikirleri ve eylemleriyle en çok etkilemiş olan Mahir Çayan'dı. 1945 Samsun doğumlu Çayan, 1963'te girdiği İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bir yıl okuduktan sonra 1964'te Ankara SBF'ye kaydını yaptırdı. O yıllarda solun merkezi sayılan, FKF'nin kuruluşuna öncülük eden SBF Fikir Kulübü'ne üye oldu. Aralık 1965'te kulübün ikinci başkanlığına, 1966 başında başkanlığına seçildi. Nisan 1967'de kulüp başkanlığından düşürüldükten sonra bir yılı aşkın süre gençlik hareketlerinden uzak kaldı. 1968 sonlarında yaklaşık iki aylık Fransa gezisinin ardından yeniden gençlik hareketine katıldı. SBF'den tanıştıkları ve o sırada FKF'nin genel başkanı olan Yusuf Küpeli'yle beraber hareket etmeye başladılar. Gençlik liderlerinin çoğu gibi Çayan ve Küpeli de gençlik hareketinin ötesine taşan bir politik arayışın içindeydiler. Ancak bunun nasıl olabileceğine dair henüz netleşmiş fikirleri yoktu. İçinde yer aldıkları MDD hareketinin sol cunta çabalarına endeksli politikalarından hoşnut değillerdi. İkiliye, aynı kaygıları taşıyan ODTÜ Öğrenci Birliği Başkanı Münir Ramazan Aktolga da katıldı. Üçlü 1969 Ekim'inde FKF Kurultayı'nda, onları "maceracılık"la suçlayan ve "milli cephe" önerileriyle radikal sol cuntacılığın aktif savunucusu durumundaki Doğu Perinçek ve arkadaşlarına karşı tutum aldı. Kurultay Çayan-Küpeli-Aktolga üçlüsünün istediği gibi sonuçlandı, kendilerine yakın duran Atilla Sarp, başkanlığa getirildi.[42] FKF yeni tüzükle birlikte Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu'na

41 "THKP-C İddianamesi", İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 28 Şubat 1973, s. 81.

42 Atilla Sarp o dönemi şöyle anlatıyordu: "Daha sonradan işi çözdüm. 'Nasıl olsa gençlik hareketini birileri yürütüyor. Talebe hareketiyle bu iş olmayacak. Siyasal bir yapılanma, daha ileri bir

(TDGF) yani Dev-Genç'e dönüştü. Yönetim kurulu her iki grubun temsilcilerini içeriyordu. Kurultayda açığa çıkan ayrılık iki grubun da yazı kurulunda olduğu *Aydınlık Sosyalist Dergi*'ye (*ASD*) taşındı. Dergi paylaşılamayınca iki ayrı yayın, biri *Proleter Devrimci Aydınlık* (*PDA*), diğeri *Aydınlık Sosyalist Dergi* (*ASD*) çıktı. Çayan ve arkadaşları, Aktolga'nın yasal sahipliği altındaki ASD'ye, büroyu basıp malzemelerini de alarak el koydu. Mihri Belli, ayrılık karşısında önce tarafsız sonra Mahir Çayan'lardan yana tutum takındı. Ocak 1970'te de TDGF yönetiminden *PDA* grubu tasfiye edildi.

1970 Mart'ında "Sağ Sapma ve Devrimci Pratik ve Teori" başlıklı *ASD*'de yayınlanan Mahir Çayan'ın makalesinde ayrılık noktalarından başka grubun görüşleri de etraflıca dile getiriliyordu. Kurultayda yaptığı konuşmayla sosyalist çevrede dikkat çeken ve tanınmaya başlayan Mahir Çayan, bu yazısıyla birlikte grubun da teorisyeni haline geldi. Çayan, eylemlerde değil, daha çok, TİP, *PDA* ve nihayet Mihri Belli'de simgeleşen eski tüfek sosyalistlerle ideolojik-teorik tartışmalarda göze çarpıyordu. Çayan, siyasal arayış içindeki gençliğin ideolojik-teori alanında eski tüfeklerle boy ölçüşebilen lideriydi.

Dönemin gençlik liderlerinin Mahir Çayan ile ilgili ortak izlenimi de onun bu teorisyen kişiliğiydi. Hatta grubun ilk şiddet eylemi sayılabilecek Amerikan Yardım Deposu AID'in yakılması olayına (28 Nisan 1970), arkadaşları Çayan'ı, "bu işleri yapabilecek çok arkadaşımız var, ama teorik-ideolojik mücadeleyi üstlenebilecek, sözcümüz olabilecek arkadaşımız sınırlı" diyerek katmamıştı.[43] Ancak Çayan, yalnızca yazan değil aynı zamanda eylemci olarak da kabul edilmek istiyordu. Nitekim kentleri, köyleri dolaşıp örgütlenme ve miting çalışmalarına katıldı. THKP'nin kuruluşundan sonraki eylemlerin, savunduğu görüşlerle de tutarlı biçimde (politik askeri liderliğin birliği) bizzat yöneticiliğini üstlendi.

1970'te grup kendi içinde ortak hareket etme konusunda sözleşmiş, sol cuntacılarla kesin çizgilerle ayrılmış bağımsız bir örgütlenme, illegal mücadele, silahlı mücadele gibi bazı önkabullere ulaşmasına karşın henüz her bakımdan hamdı. Ne yapılacağı konusunda ortak görüşlere ulaşamamışlardı. Öteden beri TİP içinde bir muhalefet hareketi yaratmayı, yönetimi düşürmeyi hesaplayan ama bunu başaramayan MDD'ciler, 1970'teki kongrelere müdahale etmeyi ve yönetimi ele geçirmeyi düşünmüştü. Bu doğrultuda kurulan Devrimci TİP Komitesi'nin başını Mahir Çayan ve arkadaşları çekti. İstanbul il, Çankaya ilçe gibi önemli kongreleri şiddet de içeren yöntemlerle

örgüt tarzı kurmak lazım' diye örgütlenme hazırlıkları varmış. Teorik çalışmalar yapıyorlarmış. Her gün açık toplantılar yapıyorsun, mitingler yapıyorsun. Hareketlilik var. Ortaya çıkmamalarının nedeni buymuş. Biz ayak işlerine bakarken onlar devrime hazırlanıyorlarmış" (Feyizoğlu, *Mahir*, s. 171).

43 Feyizoğlu, *Mahir*, s. 225.

kazandılar. Kavgalar, belki de sol içi mücadelede şiddetin ilk örnekleriydi. "Oportünizme karşı şiddet kullanılması gerektiği" savunuluyordu.

TİP'in ele geçirilmesi stratejisi başarılı olamadı, ancak grup bu mücadele sırasında ilişkilerini genişletme imkânı buldu. Karadeniz bölgesinin birçok il ve ilçesinde ilişkiler ağı kurdu.

1970'lerin ikinci yarısında grup Dev-Genç'i elinde bulundurmasının yanı sıra Karadeniz bölgesinde taraftarlar edinmiş, İzmir Aliağa'da Yapı İşçileri Sendikası Genel Başkanı Necmettin Giritlioğlu ile işçi-sendika ilişkilerine, Yüzbaşı Orhan Savaşçı aracılığıyla da ordu içinde (Hava Kuvvetleri'nde) askeri bir örgütlenmeye sahip oldu.[44] Ordu içindeki örgütlenme askeri savcıya göre "THKP-C'nin en güçlü kanadı"ydı. THKP-C'nin 1970-71'de ordu içinde ulaştığı örgütlenme düzeyine sonraki yıllarda hiçbir sol grup ulaşamadı. İstanbul'da açılan ikinci THKP-C davasının 380 sanığından 132'si askerdi.[45]

Mahir Çayan'ın 1970 ortasında kaleme aldığı "Yol Kavşağı" başlıklı yazısı grubun bu sıradaki değerlendirmelerini yansıtır. Çayan bu yazısında, MDD içindeki dağınıklıktan, örgütsüzlükten yakınarak, disiplinli devrimci bir proletarya örgütünün kurulmasının kaçınılmazlığından söz eder. Ve örgüt konusunda yol ayrımına gelindiğini belirtir. Bu Mihri Belli ile hesaplaşma ilanıdır aynı zamanda. Küpeli de, Aktolga da Belli'nin görüşlerine ve tutumuna öteden beri karşıdırlar. Mihri Belli'ye yönelik baskının bir ürünü olarak 1970 Ağustos'unda hareketin merkezi bir örgüte ve programa kavuşturulması amacıyla 40 kişilik bir danışma kurulu ve bunun seçtiği 7 kişilik irtibat komitesi kurulmuş, komite bir bildiri yayınlamış ve Proleter Devrimci Kurultay toplama çabasına girişmişti.

Ama yaz dönemi boyunca grup, bu girişimde yer alıyor görünse de, kendi ayrı örgütlülüğünü kurmak için çoktan harekete geçmişti. Grup üyeleri Türkiye'nin çeşitli yerlerine dağılarak yeni kurulacak örgüt için taraftar kazanmaya çalışıyordu. Temas kurulanlardan biri olan dönemin TİP Çarşamba ilçe teşkilatı başkanı İsmet Öztürk o günleri şöyle anlatıyordu:

> Mahir'de yeni bir şey yapmanın heyecanı var. Bir saat içinde 300 sayfalık kitaba zor sığabilecek kadar konuyu otomatik silah gibi anlattı. Anlattıklarını

44 Orduda 9 Mart cuntacılarıyla ilişki içinde olan ancak kendilerini sosyalist gören Hava Kuvvetleri'ndeki bu örgütlenme THKP-C iddianamesinde "Hava Kuvvetleri Proleter Devrimci Örgütü" olarak nitelenmiştir. İddianameye göre Haziran 1970'te Ankara'da bir apartman dairesinde 15 kadar havacı yüzbaşı, üsteğmen ve teğmen bir araya gelerek, aralarında böyle bir örgüt kurma konusunda anlaşmış, 3 kişi merkez komitesine seçilmiş ve bir de tüzük hazırlamıştı (bkz. "THKP-C İddianamesi").

45 95 tutuklu sanığın rütbe dağılımı şöyleydi: Binbaşı 2, yüzbaşı 8, üsteğmen 20, teğmen 34, asteğmen 1, astsubay 4, hava harp okulu öğrencisi 26; tutuksuz 37 sanığın ise şöyle: Albay 1, yüzbaşı 7 (biri firar), üsteğmen 6, teğmen 10, asteğmen 1, astsubay 12. 1975-80 sürecinde THKP-C'nin ordu içindeki bu geleneğinin başlıca taşıyıcısı, yönetici ve üyelerinin çoğunluğunu subayların oluşturduğu Üçüncü Yol ismini alan örgütlenmeydi.

şöyle özetlemek mümkün: "Kemalizm kisvesi altında bir cunta gelecek, ama bu Kemalist değil faşist cunta olacak. Esas hedefi de devrimcileri nötralize etmek olacak. Karşı devrimin saldırılarına Türkiye'de silahlı direniş hiç olmamıştır; bunu biz başlatmalıyız. Bir direniş geleneği yaratmalıyız. Bu direnişte bizim çoğumuz; belki de hepimiz ölebiliriz, ama gelecek kuşaklara bir direniş geleneği bırakırız. Sen buna var mısın?"... "Varım" dedim... Fatsa'ya gittik. Ertan Saruhan, Şener Şadi ve birkaç arkadaş daha sabaha kadar konuştuk... birçok arkadaş tereddütsüz bu tezleri kabul etti... direniş hazırlıkları ile ilgili konuştuk... Cunta yapıldığı gece orduda bulunan subay arkadaşlarımız silah olarak ne bulabilirlerse alıp kaçacaklardı; ilk anda bunların saklanması için yerlerin temini gerekliydi. Artık bizim TİP'le de, klasik MDD ile de tüm bağlarımız bitmişti.[46]

1970 Ekim'inde toplanan TDGF Kurultayı'nda genel başkanlığa THKO'luların da desteğiyle Mahir Çayan'ları temsil eden Ertuğrul Kürkçü getirildi. Çayan, dört saatlik bir konuşma yaparak, burada grubun görüşlerinin ayrıntılı açıklamasını yaptı. Vurgulanan nokta Dev-Genç'ten ayrı ve onun üstünde bir örgütün gerekliliğiydi. Bu örgüt bir "savaş örgütü" olacaktı.

MDD'ciler, planladıkları Proleter Devrimci Kurultayı TİP'in Ekim ayındaki kongre günlerine denk getirdi. Alternatif bir kongre tasarlamışlardı. Görünürde amaç parti kurmaktı ancak MDD'ciler aralarında çoktan bölünmüştü, kurultay öncesi toplantılar ve kurultay ayrılık noktalarının vurgulanmasının ötesine geçemedi. Dikkat çekici noktalardan biri Mahir Çayan'ın kurultaya katılmamış olmasıydı. Kurultay ertesinde Çayan-Küpeli-Aktolga grubu, "*Aydınlık Sosyalist Dergi*ye Açık Mektup"u kaleme aldı ve ayrılığı ilan etti. Grubun bu baskın çıkışı, Dev-Genç'i kontrol altına alışı, son kurultayda Ertuğrul Kürkçü'yü desteklemiş olan THKO'luların kopmasına yol açtı. 1971 başlarında Cihan Alptekin, Gökalp Eren, İhsan Çaralan ve Münir Danışman bir bildiri yayınlayarak İstanbul Bölge Yürütme Kurulu'ndaki görevlerinden istifa ettiler.

THKP-C'lilerin kontrolü altına girmiş Dev-Genç de geçmişteki kitlesel mücadelelere öncülük eden niteliğinden uzaklaşmıştı. Çayan da yeni dönemde Dev-Genç'in görevlerini sıralarken şöyle yazıyordu:

> Dev-Genç'in bugüne kadarki tavrı düşman ülkesinde açık dövüşmek tavrıydı. Yani fakülteleri muhafaza etme durağan tavrıydı. Taktikler de buna göreydi. Artık bu taktikler eskimiştir.
>
> Karşı devrim cephesinin ülkede bu kadar güçlü olduğu zaman, gücünü yayarsın, seyyar küçük gruplara bölersin, bu bir savaş taktiğidir.
>
> Sağlam, iç dinamiği ile kısa vadede karşı devrimci güçlerin palazlanması-

46 Feyizoğlu, *Mahir*, s. 263.

na imkân olmayan iki veya üç fakülte temel üs alanı seçilmeli. Yığınak buraya **yapılmalı**. (Silah yığınağı değil.)

Diğer fakülteler ise kurulacak olan seyyar, gezginci küçük grupların kontrolü altına alınmalıdır. Sağ organize güçleri kendi taktikleri ile vurmak lazımdır. (Doğrusu da budur.)

Son Dev-Genç başkanının ve dönemin tanıklarının anlattıklarından anlaşılan, 1971 sonrasında Dev-Genç genel merkezinin etkisinin Ankara'yla sınırlandığıydı.

THKP-C'liler ilk eylemlerini 12 Şubat 1971'de yaptı. Ankara'da Ziraat Bankası Küçükesat Şubesi soygununa Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı, Oktay Etiman ve Hüdai Arıkan katıldı. Bankadan 48 bin 660 lira alındı. 17 Şubat'ta yine Ankara'da Ziraat Bankası Bahçelievler Şubesi'ni soygun planı trajediyle sonuçlandı. Soygundan vazgeçildi, ama geride ölen bir taksi şoförü kalmıştı.[47]

Bu başarısız soygun girişiminin ardından Mahir Çayan, diğer merkez komite üyeleriyle de anlaşarak, İstanbul'a gitmeyi ve burada soygunlara devam etmeyi kararlaştırdı. Bunun nedeni THKO'nun önceki eylemleri nedeniyle Ankara'da eylem ve hareket olanaklarının sınırlanmasıydı.

Orduda askeri darbe hazırlıkları da son aşamaya gelmişti. THKP-C'liler "solcu", "sol Kemalist" olsa da askeri darbeye karşıydı, ancak ordudaki ilişkileri aracılığıyla darbe hazırlıkları hakkında haber alma imkânlarına sahiplerdi. O sıralarda askerler THKP-C ve THKO'luların da temsil edildiği sivillerin katıldığı toplantılar yapıyordu. Solcu subayların harekete geçeceğinin bildirildiği 9 Mart'ı bağlayan gece THKP-C'liler Ankara ve İstanbul'da çeşitli evlerde beşer kişilik gruplar halinde, silahlı biçimde sabaha kadar, radyo ve telsizin başında beklediler. THKP-C'li subaylara Ankara'da verilen görev, darbe sırasında Ankara'ya girecek sağcı zırhlı birlikleri durdurmaktı. Silahlı nöbet bekleyen THKP-C kadroları darbenin ardından Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne de el koyacaktı. THKP-C'liler daha sonra da ABD konsolosluğunu basıp işgal ederek, "solcu" darbeyi, Amerikancılığının sınanacağı bir eylemle karşı karşıya bırakmayı tasarlıyordu.

THKP-C'nin kaderi de THKO'dan farklı olmadı. İlk eylemleri THKO'lular yapmıştı, THKP-C'liler THKO'luları izleyerek, İstanbul ve Ankara'da banka soygunları yaptılar, fidye için biri toprak ağası Talip Aksoy diğeri işadamı Mete Has olmak üzere iki kişiyi kaçırdılar.[48] Eylemler örgütün parasal ihtiyaçları içindi ve silahlı propaganda olarak niteleyecekleri

47 Soygunda kullanılacak taksinin kaçırılan şoförü 23 yaşındaki Mesut Erdinç enterne edildikten sonra örgüt evine kondu, elleri, ayakları sıkıca bağlandı, ağzı eterli bezlerle kapatılıp banyoya hapsedildi; nefes alamayan Mesut Erdinç hayatını kaybetti.

48 4 Nisan 1971, her ikisi de Suadiye'deki evlerinde 16 saat rehin tutuldu.

ve üstlenecekleri eylem ise 17 Mayıs 1971'de İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'un kaçırılmasıydı.[49] THKP/C-MK imzalı "Amerikancı Bakanlar Kuruluna" başlıklı bildiriyle, Elrom'un hayatına karşılık tutuklu bulunan bütün devrimcilerin serbest bırakılmasını, 1 No'lu bülten adını verdikleri bildirinin 7.30-19.00 ve 22.45 TRT haber bültenlerinde 3 gün devamlı ve eksiksiz anons edilmesini istediler. 20 Mayıs'a kadar süre vermişlerdi. Erim hükümetinin yanıtı sert oldu. Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş'ın açıklaması hükümetin hukuka yaklaşımını ele veriyordu. Koçaş, eylemi yapan THKP-C'ye "uzak yakın herkesin", "eylemi teşvik eden, kimlikleri polisçe bilinen bütün kışkırtıcıların, sıkıyönetim bölgesi dışında olsalar dahi derhal gözaltına alınacağını", "konsolosun öldürülmesi halinde ise bunların ve daha önce tutuklanmış olanların idam edilmesi için yasal düzenlemenin derhal meclise getirileceğini" söylüyordu.[50] Genel hukuk ilkeleriyle bile bağdaşmayan bu açıklamanın ardından hükümet, yoğun tutuklamalara girişti. Yüzlerce kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında Muammer Aksoy, Mümtaz Soysal, Altan Öymen, Tarık Zafer Tunaya, Uğur Mumcu, Çetin Altan, İlhan Selçuk, Cahit Talas, Çetin Özek gibi gazeteciler, yazarlar, bilim adamları vardı. 21 Mayıs tarihli gazetelerde 547 kişinin gözaltına alındığı yazılıydı.

Süre dolduğunda Elrom öldürülmedi. Ama THKO'luların 4 Amerikalı eri serbest bırakması gibi konsolosu serbest bırakmayı da düşünmediler. Hatta İran konsolosunu da kaçırıp daha da sertleşmeyi düşündüler. Fakat bunu yapamadılar. Sıkıyönetim Komutanlığı, 23 Mayıs Pazar günü İstanbul'da sokağa çıkma yasağı ilan etti ve evlerin tek tek aranacağını açıkladı. Sokağa çıkma yasağının ilan edildiği gün konsolos öldürüldü. Konsolos Nişantaşı'nda rehin tutulduğu evde üç kurşunla öldürülmüştü. 30 Mayıs'ta takibi atlatamayan THKP-C'nin lideri Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir Maltepe'de sığındıkları bir evde kuşatıldılar. Burada 16 yaşındaki Sibel Erkan'ı rehin aldılar. Bu rehin alma, sıkıyönetim komutanları ve basın tarafından karşı propaganda malzemesi olarak kullanıldı. Ama Sibel Erkan, olaydan sonra kendisine iyi davranıldığını söyleyecekti. Saatler süren kuşatma sonrasında başlatılan operasyonda Cevahir öldü; Çayan yaralı yakalandı. Hüseyin Cevahir'i Mahir Çayan sanan polisler ve jandarmalar 27 kurşun sıkmışlardı. Rad-

49 Elrom'un kaçırılması ve öldürülmesi, THKP-C'liler açısından 12 Mart rejiminin "gerçek yüzünü" açığa çıkarmaktı. Mahir Çayan şunları yazıyordu: "Ancak, silahlı propaganda, I. Erim Hükümetinin gerçek yüzünü ve emellerini, oligarşinin en gerici, en azgın ve terörist yönetimi olduğunu açığa çıkarmıştır. Böylece Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi yerli burjuvazinin oyununu alt üst ederek, maskesini alaşağı etmiş, kademeli planım bozmuştur. 'İlerici, reformist, Atatürkçü' görünümü altındaki açık faşizmin erken doğum yapmasını sağlayarak, küçük burjuva aydın çevreler de dahil olmak üzere kamuoyunun gözlerini açtı" (*Bütün Yazılar*, s. 335).

50 Bu hukuk dışı bildirinin geniş özeti ve tartışması için bkz. Muammer Aksoy, *Devrimci Öğretmenin Kıyımı ve Mücadelesi*, cilt 2, Gündoğan Yayınları, tarih yok, s. 1080-1086.

yo haberi "Mahir Çayan ölü, Hüseyin Cevahir yaralı olarak ele geçti" şeklinde vermişti.

THKO ve THKP-C'nin örgütsel yapıları kuruluşlarından beş ay sonra dağıtıldı.

Kızıldere

Yakalanan THKO ve THKP-C'liler Ankara Mamak ve İstanbul Maltepe askeri cezaevlerine konuldu. Yaralı durumdaki Mahir Çayan Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde yaklaşık iki ay kaldı. Burada üç kez savcılık tarafından ifadesi alındı. Ardından Selimiye Kışlası'nda tek kişilik bir koğuşa yerleştirildi. İleriki yıllarda yakın arkadaşları Çayan'ın sağ yakalanmasının onda yıkım yarattığını söyler. Çayan, Maltepe'deki çatışmada, kalbine bir kurşun sıkarak intihar etmek istemiş, ancak kurşun karın bölgesinden çıkmıştı. Mahkeme sürecinde ve gazetelerde Mahir Çayan'ın bu intihar girişimi polemik konusu oldu. Askeri savcı, Mahir Çayan'ın ölmek değil, sağ yakalanmak umuduyla "karın bölgesinin dışına doğru" bir el ateş ettiğini öne sürdü. Basında da askeri savcının sözlerine, teslim olduğuna, sorguda konuştuğuna ilişkin haberler, tutuklular arasında yayılan söylentiler de Çayan'ın canını sıkmış, gururunu kırmıştı. Çayan bu konudaki duygularını Selimiye Askeri Kışlası'nda yazdığı şiirinde dile getiriyordu:

Vedat, Taylan, Mehmet, Necmi...
Devrim için öldüler...
Yürüyoruz başkentin sokaklarında
Önde gidiyor devrim şehidi.
Hep beraber söylüyoruz bu marşı, tek bir adam söylemiyor.
O marşta yaşıyor, marşı söyleyenlerden birisi,
Marştaki şehitler listesine, şeref listesine
Kendi adını sokuyor, sessiz ve mahçupça.
Ve sırası geldi, sırasını bekleyen o neferin.
Ama öyle mi gelecekti sırası?
Oysa neler kurmuştu neler...
Erkekçe vurulacaktı kalbinden
'Yaşasın THKC' olacaktı son sözü.
Bu fırsat geçti eline
Ama kahpe kader o kadarını bile çok gördü.
Olmadı olmadı...

O diye yoldaşını delik deşik ettiler.
Kahpenin kurşunu

Ceketini, pantolonunu delik deşik etti
Ama kalbini delemedi.
Ve o kendisini vurdu.
Talih ne gezer bu adamda,
Tetiğini kaldırmayı unuttu, unutmaz olasıca.
Tabancası saldırdı, kurşun hedefinin altına girdi.
O cezasını çekiyordu, ezeli derdi unutkanlığının ve solaklığının.
(...)
Oligarşinin gazeteleri atmıştı oklarını yakalanmadan önce.
'Teslim oldu' diye.
Vuruştu, yine teslim oldu denildi, konuşmadı.
İşkenceler altındaki arkadaşlarının bölük pörçük ifadelerini topladılar,
tek bir ifade yaptılar.[51]

Mahir Çayan, Selimiye'den amcasına dışarıdaki örgütsel ilişkilerle, kaçma planıyla ilgili "güven veren" bir asker aracılığıyla 12 ve 13 Ağustos tarihlerinde iki mektup gönderdi. Ancak mektuplar amca Enver Çayan'a değil MİT'e ve askeri savcılara ulaştı, amca Çayan bu nedenle gözaltına alındı ve sorgulandı.

Mahir Çayan ve 25 arkadaşının yer aldığı THKP-C davası 16 Ağustos 1971'de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Nolu Askeri Mahkemesi'nde başladı. İlk duruşmada Mahir Çayan, tek kişilik hücrede, prangalı olarak tutulduğunu ve güvenliğinin tehlikede olduğunu, açlık grevi yaptığını, bu koşulları protesto için kimlik bildirmeyeceğini ve ifade vermeyeceğini söyledi. Diğer tutuklular da aynı tutumu izledi. Bir hafta sonraki ikinci duruşmada kendisini "THKP-C savaşçısıyım" diye nitelendirerek, İsrail konsolosunu kendisinin öldürdüğüne dair savcılık ifadesini reddetti; bu ifadeyi arkadaşlarını işkenceden kurtarmak için verdiğini söyledi. Mahir Çayan'ın duruşma sırasında Ulaş Bardakçı'ya ilettiği, yakalanan not da konsolosla ilgili ne tür ifade vermek gerektiği üzerineydi. Savcının duruşmada okuduğu ve delİller arasına kattığı bu notla ilgili ertesi günkü duruşmada Mahir Çayan, "Hüseyin Cevahir'den duyduğuma göre Elrom'u öldüren Yüzbaşı İlyas Aydm'dır" diye açıklamada bulundu; notu, bu bilgiyi vermenin doğru olup olmadığını arkadaşlarla tartışmak için yazdığını söyledi. Savunma avukatları da o sırada firarda olan Yüzbaşı Aydın'ın MİT ajanı olduğunu ileri sürdü. Böylelikle savunmanın söylediklerine göre İsrail Konsolosu bir MİT elemanı tarafından öldürülmüş oluyordu. Ancak savcı Mahir Çayan'ın Elrom'u öldürdüğünde ısrar ediyordu. Bu ifadeler Ankara'da güç koşullarda gizlenen THKP-C'nin diğer yöneticileri Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga'nın tepkisine yol açtı.

51 *THKP-C Doğuşu ve İlk Eylemleri*, Kaynak Yayınları, s. 60, aktaran Feyizoğlu, *Mahir*, s. 427.

Sonraki yıllarda Yusuf Küpeli, Mahir Çayan'la ilk görüşmede, neden dışarıdakileri güç durumda bıracak bu ifadeleri verdiğini, neden İlyas Aydın'a konsolos eylemini yüklediğini sorduğunda, onun yurtdışında olduğunu sandığını söylediğini aktarıyordu.[52] Mahir Çayan ve THKP-C tutukluları tarafından bu tür ifadelerin, bir savunma taktiği olarak benimsendiği anlaşılıyordu.

THKP-C'nin ilk eylemleri ve ilk tutuklama dalgasının ardından dışarıda kalan üyeler, yoğun takip altındaydı. Ankara'da iki eve sıkışmışlardı, caddelerde fotoğraflarının bulunduğu aranıyor afişleri asılıydı, bu nedenle sokağa bile çıkmakta güçlük çekiyorlardı. Merkez Komitesi'nin iki üyesi Münir Ramazan Aktolga ve Yusuf Küpeli, Elrom'un kaçırılmasını, Maltepe'deki evde Sibel Erkan'ın rehin alınmasını yanlış buluyordu. Ancak yoğun takip altında bir araya gelip değerlendirme bile yapmak zordu. Münir Ramazan Aktolga birlikte kaldığı iki kişiyle birlikte 15 Haziran 1971'de Ankara'da 5 tabanca, 2 dinamit lokumu, not defterleriyle yakalandı. 10 Ağustos'ta ise Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na bağlı Yıldırım Cezaevi'nden kaçtı. İzmir'deki Bingöl Erdumlu ile 10 arkadaşı da Ekim 1971'de yakalandı. Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga izlenen siyaset ve eylem çizgisinin yanlış olduğu kanısına varmış, bu doğrultuda bir broşür kaleme almayı kararlaştırmışlardı.

Maltepe Askeri Cezaevi'ndeki THKO ve THKP-C'li tutuklular kazdıkları bir tünel aracılığıyla 29 Kasım'da firar etti. Firarın siyasi etkisi büyüktü; Genelkurmay Başkanı sıkıyönetim komutanlarını Ankara'ya çağırarak bir toplantı yaptı. Firara bazı subayların da destek vermiş olması Genelkurmay'ı sıkıntıya sokan bir başka faktördü. Bir yarbay, bir üsteğmen, iki astsubay ve yedi er tutuklandı. Yargılamada cezaevinde görevli bir yarbay, 7 subay ve 6 astsubay gözetim kusurundan mahkûm oldu. Firarda, Orhan Savaşçı'nın ordu içinde kurduğu örgütlenmenin önemli bir katkısı olmuştu.

Firarından sonra Mahir Çayan'ı dışarıdaki merkez komitesi üyelerinin, içeridekilere bildirmeksizin eski görüşleri eleştirmesini ve farklı bir çalışma içine girmeleri öfkelendirmişti. "Bizi arkadan hançerlediniz" dediği bir mektubu kurye yoluyla Küpeli ve Aktolga'ya gönderdi. 12 Aralık'ta firarilerle dışarıdakiler arasında ilk buluşma gerçekleştiğinde ipler kopmuştu aslında. Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga, Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı'nın katıldığı toplantıda, Mahir Çayan'ın mahkemede verdiği ifadeler, konsolosun öldürülmesi, Sibel Erkan'ın rehin alınmış olmasını eleştirdi dışarıdakiler. Çayan ise birlikte başladıkları bu işte, kendilerinin üzerlerine düşen görevi yaptığını, ama dışarıdakilerin gerilla eylemlerine devam etmediklerini söyledi. Tartışma kilitlendi. Her iki grup bundan sonra kendi bildikleri doğrultuda THKP-C'nin mevcut ilişkilerine görüşlerini iletme yolunu seç-

52 Bkz. Feyizoğlu, *Mahir*, s. 484.

ti. Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli ve Sina Çıladır'ın kaleme aldıkları 116 sayfalık broşürde mevcut çizginin kitlelerden kopuk Narodnik, Troçkist çizgiye saptığı, yeni bir çizgi oluşturularak kitleler içinde, özellikle de işçi sınıfı içinde silahlı timler kurması gerektiği belirtiliyordu. 1972 Ocak'ında genel komite üyeleri olan Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Ziya Yılmaz, Ertuğrul Kürkçü, Orhan Savaşçı'nın imzalarını taşıyan kararla Küpeli ve Aktolga "parti disiplinini ihlal ettikleri" gerekçesiyle THKP-C'den ihraç edildiler. Mahir Çayan ayrılığın ardından *Kesintisiz II-III* adlı, sonraki kuşakları derinden etkileyen broşürü kaleme aldı.

Çayan, cezaevinden beri geri çekilme, yurtdışına çıkma gibi önerilere karşı çıkıyor, öncelikle Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamını önlemek için eylemler yapılmasını savunuyordu. Mahir Çayan'a göre, Deniz, Türkiye devriminin simgesiydi ve idamı kendi idamları demekti. Bu düşünce tarzı, Mahir Çayan'ı, Deniz'lerin idamını engellemek için eylemler planlayan gerideki THKO'lularla ortak bir amaç etrafında buluşturdu. Firardan sonra hep THKO'lularla, özellikle onların geride kalan lideri durumundaki, birlikte firar ettikleri Cihan Alptekin'le hareket etti. Her iki grup olanaklarını birlikte kullanıyordu. Ancak olanaklar son derece sınırlıydı. Polis takibi nedeniyle çok güç koşullarda hareket edebiliyorlardı ve güçlükle buldukları ilişkiler ve barınacakları evler kısa sürede açığa çıkıyor, sürekli yer değiştirmek zorunda kalıyorlardı. Ulaş Bardakçı 19 Şubat'ta İstanbul Arnavutköy'de kaldığı evde kuşatıldı ve silahlı çatışma sonucunda öldürüldü. Aynı günün gecesinde Ziya Yılmaz da Fındıkzade'deki evde kuşatıldı ve yaralı yakalandı. Ankara'da Mahir Çayan'lara sürekli saklanmaları için olanaklar yaratan Koray Doğan (9 Mart 1972) öldürüldü. Yüzbaşı Orhan Savaşçı'nın liderliğinde örgütlenmiş ordu içindeki subaylar da tutuklandı. Şehirlerde barınmak ve eylem yapmak imkânsızlaştı. İlişkilerin nispeten diri kaldığı Karadeniz bölgesine geçildi. 18 Mart'ta Ünye'ye gelen grup, Fatsa Yapraklı köyünde Mehmet Atasoy'un evine yerleşti. 24 Mart'ta da MİT, asker ve polis güçleri bölgeye geldi, gelenlerin barınmasını sağlayan Terzi Fikri ve bir arkadaşı gözaltına alınarak Ankara'ya götürüldü. 26 Mart'ta, Ünye Radar Üssü'nde görevli ikisi İngiliz, biri Kanadalı üç teknisyen kaçırıldı ve Kızıldere köyü muhtarının evine getirildi. "Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Parlamentosu ve Hükümetine" başlıklı bir bildiri hazırlandı. Bildiride infazların derhal durdurulması ve radyoda bunun açıklanması isteniyordu, aksi takdirde İngilizler öldürülecekti. Milli Güvenlik Kurulu konuyu tartıştı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, teknisyenlerin bulunmasını sağlayacak vatandaşlara 100 bin lira ödül verileceğini açıkladı. Emniyet Genel Müdürlüğü'nde de bütün emniyet müdürleri toplanarak ne tür yol izleyeceklerini konuştu. İngiliz hükümeti eylemcilere taviz verilmemesini istedi.

Militanların Karadeniz bölgesinde olduğu belirlenmişti, ama tam olarak nerede oldukları bilinmiyordu. Bölge asker, polis ve MİT tarafından ablukaya alındı. Havadan ve karadan her yer didik didik edildi. 30 Mart sabahı 05.00 sıralarında Kızıldere'de muhtarın evinde olduklarını ortaya çıkaran bir gelişme yaşandı. Kontrollere bağlı olarak iki er eve doğru geldi. Ev sahibi muhtar, savuşturmak için gittiği erlere gizlice bir mektup verdi; mektupta arananların evinde saklandığı yazıyordu. Erler durumu komutanlarına aktardı ve ev kuşatıldı. Karşılıklı sözlü sataşmalar, "teslim ol" çağrıları, marşlar, sloganlarla saatler süren gergin bekleyiş öğleden sonra saat 14.00 sıralarında son buldu. "Buraya dönmeye değil, ölmeye geldik" diyen evdekilerden rehinelerin kendilerine gösterilmesi istendi. Teknisyenlerin gösterildiği sırada da aniden yaylım ateşi açıldı. Mahir Çayan başından aldığı kurşunla öldü, Ömer Ayna ve Cihan Alptekin yaralandı. Kalanlar son çatışma anı için gerekli hazırlıkları yaptı. Ancak dışarıdakiler bombalar ve roketatarlarla evi yerle bir etmeyi düşünüyordu. Çatışma sonucunda Cihan Alptekin, Saffet Alp, Ömer Ayna, Sinan Kazım Özüdoğru, Hüdai Arıkan, Ahmet Atasoy, Ertan Saruhan, Sabahattin Kurt ve Nihat Yılmaz öldü, Ertuğrul Kürkçü tesadüfen bu bomba ve kurşun sağanağından kurtuldu, ertesi gün yakalandı.

Cesetler Niksar Devlet Hastanesi morguna kaldırıldı. Mahir Çayan'ın annesi Naciye Çayan, amcası Enver Çayan ve avukat Yalçın Öztürk iki gün sonra hastaneye gelerek cesedi teşhis edip aldı. Hükümet konağına geldiklerinde burada toplanmış küçük bir grup "Kahrolsun komünistler" sloganı atıyordu. Cenaze şehir dışına kadar polis koruması altında çıkarıldı. Yolculuk geceye kalmıştı, Ankara Kayaş'ta kontrol noktasında erler, cenazenin Mahir Çayan'a ait olduğunu öğrendi ve durumu komutanlarına bildirdi. Komutan Ankara Merkez Komutanı Tevfik Türüng'dü, biraz sonra gelerek, hakaretler yağdırdı, şoförü tartakladı, "Türkiye'de komünistlere yer yok" dedi. Bu hakaret sağanağının ardından cenaze bir grup asker eşliğinde Karşıyaka Mezarlığı'na götürüldü ve gece saat 01.00'de askerlerin gösterdiği yerde defnedildi.[53]

TİİKP ve TKP(ML)

MDD hareketi içinde THKO ve THKP-C'nin ardından illegal örgüt arayışına giren diğer grup, *PDA* veya Aydınlıkçılar diye de anılan Doğu Perinçek ve arkadaşlarıydı. Grup, 1970 sonunda Mihri Belli'nin öncülük ettiği MDD hareketinin fiilen sona ermesinden sonra, bir parti kurmak amacıyla Hikmet Kıvılcımlı'nın öncülüğünde tüm çevrelerin katılacağı bir Sosyalist Kurultay örgütlemeye çalıştı. Ancak başarısızlığa uğradı ve Türkiye İhtilalci İşçi Köylü

53 Feyizoğlu, *Mahir*, s. 541.

Partisi'ni (TİİKP) kurdular.[54] 1971 Ocak'ında Doğu Perinçek, Ömer Özerturgut ve Şahin Alpay partinin ilk merkez komitesini oluşturdu. Partinin program ve tüzük taslağı hazırlandı. Şubat'ta da Merkez Komite adına bir genelge yayınlandı.

Aydınlıkçılar, MDD çizgisi etrafında toplanmış gençlik liderleri arasında 1969 yılında çıkan bölünmeden sonra 1970 Ocak'ında *Proleter Devrimci Aydınlık*'ı çıkarmıştı. Aydınlıkçıların önde gelenleri Ankara Üniversitesi öğrencileri veya asistanlarıydı. TİİKP'in ilk merkez komite üyeleri Doğu Perinçek AÜ Hukuk, Şahin Alpay ise AÜ SBF asistanı, Ömer Özerturgut Fen Fakültesi öğrencisiydi; önde gelen Aydınlıkçılardan Halil Berktay ve Nuri Çolakoğlu AÜ SBF asistanları, Oral Çalışlar SBF, Gün Zileli de DTCF öğrencisiydi.

Aydınlıkçılar MDD hareketinde özellikle yayın alanındaki çabalarıyla sivrildi. Bu, grubun sonraki tarihinin de en karakteristik özelliklerinden biri kabul edilebilir. *Aydınlık Sosyalist Dergi*'deki çalışmalarından başlayarak 2000'li yıllara uzanan tarihleri boyunca, istikrarlı ve tartışmalı da olsa sansasyonel yayıncılıklarıyla bir ekol yarattıkları ileri sürülebilir.

68 kuşağının THKO'lu, THKP-C'li gençlik liderleri gibi "eylemci" değillerdi. Bu nedenle Deniz Gezmiş tarafından Mihri Belli'nin aktarımıyla "dergici takımı", Mahir Çayan tarafından da "kampüs Maoistleri" olarak niteleniyorlardı. Belli'nin anlatımıyla "Perinçek grubu"nun "o sıra, *Türk Solu*'nun, *Aydınlık* dergisinin çıkarılmasında emekleri geçiyordu. Matbaa işine koşuyorlardı, tashihleri yapıyorlardı vb."[55] Aydınlıkçılar da eylemci gençlik liderlerini "maceracı", "anarşist", "kitlelerden kopuk" diye eleştiriyordu. Bir diğer ayrım, "Ordu-gençlik el ele" sloganında ifadesini bulan Kemalistlerle devrimci güç birliğini savunmalarıydı, "anarşistçe eylemler" bu milli cepheye de zarar veriyordu. Son olarak Çin devrim modelini, daha doğrusu Çin Komünist Partisi ve lideri Mao Zedung'un görüşlerini benimsemeleriydi. Bu,

---

54 Partinin lideri Doğu Perinçek, TİİKP'in yönetici çekirdeğini, 21 Mayıs 1969'da kurduklarını belirtir. Perinçek, Mihri Belli'nin liderliğindeki MDD hareketinin bir partiye yönelmeyeceği kanaatine varmalarının ardından diğerleriyle birleşmeyi amaçlayan bir yönetici çekirdek oluşturduklarını anlatır. Bkz. *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, s. 2186.

55 Feyizoğlu, *Mahir*, s. 141. "Perinçek ve arkadaşları *Türk Solu*'nun çıkarılmasına da yardımcı oluyorlardı. Bir süre sonra iki çevre arasında sürtüşmeler başladı. Perinçek ve arkadaşları becerikli idiler. Sistemli çalışma yeteneğine sahip idiler. Hem *'Aydınlık*'ın, hem *'Türk Solu*'nun büyük yükünü onlar omuzlamışlardı. Matbaaya koşturan onlardı, tashihleri anında yetiştiren onlar, dağıtımı geciktirmeden yapan da onlar. *Türk Solu*'nun yazı kurulundaki eski tüfeklere saygıda da kusur etmiyorlardı.

Bütün bunlar iyi ve hoştu ama önemli bir eksiklikleri vardı. Sosyal kökenleri yüzünden olacak, hareket içindeki halk çoğunluklarıyla yoldaşlık bağları kurmada pek başarılı değillerdi. Dünyaları ayrı idi. Biz yayınlarımızla devrimci gençliğin anti-faşist, anti-emperyalist şahlanışını yönlendirme durumundaydık. O şahlanışın öncüleri durumunda olan kadro ile yayında aktif olan kadro arasında uyum olmalıydı. Sonunda iş ayrılığa kadar vardı", bkz. Mihri Belli'nin anlatımı, Feyizoğlu, *İbo*, Ozan Yayıncılık, Nisan 2000, İstanbul, s. 115.

1970'li yıllarda sol içinde ciddi bölünme ve çatışmalara zemin hazırlayan, "Sovyet sosyal emperyalizmi" tezinin de kabul edilmesiydi. Maoizm, pasifist diye nitelenen Aydınlıkçılara, radikal bir görünüm de sağlıyordu.

TİİKP'in kuruluş arefesinde Aydınlıkçılar partinin legal mi, illegal mi, şehirlerde mi yoksa kırlarda mı kurulması gerektiği konusunda kafa karışıklığı yaşıyordu. Perinçek, o sırada kendi içlerindeki tartışmaları şöyle anlatıyordu:

> Bizim çeşitli dernek ve kuruluşlar içinde açtığımız Sosyalist Kurultay kampanyası da başarılı bir yönde gelişmedi. Kendi içimizde, Sosyalist Kurultay fikrinin doğru bir çözüm yolu olduğuna ittifakla inanmış değildik. Ayrıca legal ve illegallik konularında da tereddüt vardı.
>
> Garbis Altınoğlu ile İbrahim Kaypakkaya, 1970 sonlarında Ankara'ya geldi. Hukuk Fakültesi'ndeki odamda Erdoğan Güçbilmez, Oral Çalışlar, İbrahim Kaypakkaya, Garbis Altmoğlu ve ben, bazı konularda konuştuk, tartıştık.
>
> Sosyalist Kurultay'a katılmasını istediğimiz Hikmet Kıvılcımlı için 'revizyonistlerin babası' diyerek karşı çıkıyorlardı.
>
> Tartışmalarımızın sonlarına doğru, 'Peki ne istiyorsunuz?' dedim. 'Bugün yapılacak şey derhal dağa çıkıp silahlı mücadeleyi başlatmalıyız. Eğer başlatmazsak bölünürüz', 'Aklınızı mı oynattınız? Derhalden kastınız ne?' 'Bir hafta içinde.' 'Ortada iki tane silik grev kalmış... İşçi mücadelesi yok. Köylüler suskunluk içinde. Bu koşullarda nasıl olacak silahlı mücadele? İstiyorsanız çıkın. Ama ben böyle yanlışlara parti içinde taviz vermem.'
>
> Neticede Sosyalist Kurultay teşebbüsümüz tamamen akim kaldı. Bu yolla parti yaratma fikri başarısızlığa uğramış oldu. Başka çözüm yolları aramaya başladık. Esasen devrimin ancak illegal bir partiyle başarılacağı fikrini gerçekleştirmek yönünde de fikri yönde bir gelişme vardı. Bu gelişme safhasında Garbis Altmoğlu ayrıldı, İbrahim bizimle birlikte hareket etti.[56]

TİİKP'lilerin örgütlerini şekillendirmeye çalıştıkları dönem, sıkıyönetimin ilan edildiği, THKO ve THKP-C'ye yönelik yoğun tutuklamaların yapıldığı bir dönemdi. Elrom'un öldürülmesi üzerine sıkıyönetimin yayınladığı arananlar listesinde Doğu Perinçek, Ömer Özerturgut, Şahin Alpay, Atıl Ant ve Gün Zileli gibi TİİKP önde gelenleri vardı. Sıkıyönetim, *PDA* dergisi ile *İşçi-Köylü* gazetesinin yayımlanmasını da yasaklamıştı. TİİKP'liler, bunun üzerine *Şafak* adlı illegal bir yayın çıkardı. Ankara, İstanbul, Ege ve Doğu Anadolu bölge komiteleri kurdular. Bunun yanı sıra illegal yayının hazırlanması, basılması ve dağıtımı, gizli çalışmada kullanılacak sahte kimlik vb. yapacak uzmanlık grupları oluşturuldu. Köylü, gençlik birlikleri örgütlenmesi öngörüldü. İstanbul, Ankara'da işçiler arasında, Ege ve Doğu'da köylüler arasın-

56 Feyizoğlu, *İbo*, s. 154-155.

da ilişkiler kurmak için uğraş verdiler. Urfa Siverek'te bir ağanın öldürülmesi planlandı, ancak bu plan söylenti olarak bölgede yayılınca tutuklamalara yol açtı. İlk başlarda Siverek'te yoğunlaşan çalışmalar bu yüzden Tunceli, Malatya bölgesine kaydı.

Çin devrim modeline uygun olarak, devrimin kırlardan şehirlere silahlı mücadele yoluyla gelişmesi gerektiğini savunuyorlardı. Kuruluşlarından Mayıs 1972'de tutuklanmalarına kadar geçen 1,5 yıllık süre boyunca silahlı bir eylem gerçekleştirmediler. Buna karşın 12 Mart sonrası Aydın'ın Söke ilçesinde Beşparmak dağlarında bir süre kamp kurdular, birçok Aydınlıkçı gerilla eğitimi almak, İsrail'le süren savaşa katılmak üzere Filistin'e gitti. Buradaki çatışmalarda Bora Gözen gibi ölenler, Faik Bulut gibi tutuklanıp yıllarca İsrail hapishanelerinde yatanlar oldu. Merkez komite üyelerinden Ömer Özerturgut, Filistin örgütleri, ÇKP ve Kuzey Kore komünist partileriyle temas kurmak için yurtdışına çıkmakla görevlendirildi.

Partinin yayınladığı genelgelerde halk savaşı ve silahlı mücadele konusunda açık ifadeler yer alıyordu, ancak bu yönde bir girişim yoktu. Bu da partide, yöneticilerin gerçekte silahlı mücadeleyi savunmadığı kuşkusuna yol açıyordu. Başından itibaren derhal silahlı mücadelenin başlatılması gerektiğini savunan İbrahim Kaypakkaya, partinin birinci kongresinden önce, 1972 Şubat'ında, daha fazla beklenemeyeceğini düşünerek, ayrılışını ilan etti ve ayrı bir örgütlenmeye girişti.

İbrahim Kaypakkaya'dan önce 1971 Nisan'mda Adil Ovalıoğlu, Garbis Altınoğlu ve Zeynel Altındağ'dan oluşan Robert Kolejli grup, derhal kırlarda silahlı mücadelenin başlatılması gerektiğini belirterek ayrılmıştı. Grubu ilginç kılan Hindistan'ın Bengal bölgesinde, köylü başkaldırısının Maoist önderi Çaru Mazumdar'ın görüşlerini benimsemesiydi. Mazumdar silahlı mücadelenin, bizzat köylülerin kazma, kürek, çapa vb. gibi üretim aletleriyle başlatılmasını savunuyordu. Kaypakkaya'yı birlikte ayrılma konusunda ikna edemeyen grubun sansasyon yaratan tek eylemi, "örgüt yıkıcılığı" ile suçladıkları Adil Ovalıoğlu'nu 13 Haziran 1971'de öldürmesiydi. Cesedi bir sandığa koyarak Boğaz'a atmak isterken yakalandılar ve olay "Sandık cinayeti" olarak anıldı.

Kaypakkaya'nın farklı görüşleri, parti üyeleri tarafından, raporlar halinde, "parti aleyhtarı fikirler, yıkıcılık" olarak örgüt merkezine iletiliyor, tutuklanması hatta cezalandırılması talep ediliyordu. Kaypakkaya, Perinçek ile Beşparmak dağlarında, bir mağarada görüşmeye çağrıldığında, bu tedirginlikle gitti, ancak orada herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmadı ve ayrılık resmileşti.

Perinçek-Kaypakkaya görüşmesinden kısa bir süre önce, 7-8 Şubat 1972 tarihlerinde, TKP(ML)'nin temeli kabul edilen, "DABK kararları" alınmış-

tı. Çapa Öğretmen Okulu'ndan arkadaş olan ve TİİKP'in Doğu bölgesindeki örgütlenme çalışmalarında yer alan İbrahim Kaypakkaya ve Muzaffer Oruçoğlu, birlikte partiyi eleştiren ve izlenmesi gereken çizgiyi kaleme aldıkları bu metinde, dünyada ve Türkiye'de devrimin objektif şartlarının son derece elverişli, işçi ve köylülerin çoğunluğunun kurtuluşlarının silahlı mücadelede olduğunu kavradığı, bu nedenlerle derhal gerilla savaşına başlanması gerektiği yazılıyordu. TİİKP yönetimi "Hareketimiz, kararlı ve cesur bir şekilde köylü kitlelerinin başına geçip onları silahlı gerilla mücadelesi için seferber edeceği yerde, eskiden beri taşıdığı sağ hataları, bunlara yeni şartlara uygun yeni bir biçim vererek, devam etmektedir. Dergideki legal eğitim çalışmalarının yerini, bu imkân ortadan kalktığı için, bu sefer gizli ve yarı gizli yürütülen eğitim faaliyeti almakta ve bu, gittikçe sistemleşme göstermektedir. Silahlı mücadelenin ise eskiden olduğu gibi, yine sadece sözü edilmektedir" diye eleştiriliyordu.

TİİKP'in, özellikle 1972 Mayıs ve Haziran ayındaki tutuklamalarla örgütsel faaliyeti sona erdi. Perinçek, 21 Mayıs'ta yakalandı. Böylelikle 12 Mart'ın illegal silahlı örgütlenmelerinden geriye yalnızca İbrahim Kaypakkaya'nın başını çektiği, Tunceli, Malatya ve Elazığ çevresinde örgütlenmeye çalışan TKP(ML) kaldı.

Kaypakkaya ve Oruçoğlu, başlangıçta, birlikte örgütün merkezini oluşturdular; bir Koordinasyon Komitesi kurulacak, bu komite de partinin 1. Kongre'sinin hazırlığını yapacaktı. İkiliye, TİİKP'in gençlik sorumlusu, Çapa Öğretmen Okulu'ndan Arslan Kılıç da katıldı, daha sonra yine Çapa Öğretmen Okulu'ndan tanıştıkları Ali Taşyapan, Ali Haydar Yıldız, Ali Mercan ve Cem Somel'in de dahil olmasıyla partinin ilk merkez komitesi ve yönetici kuşağı oluştu.[57]

Örgütlenme yukarıdan aşağıya komiteleşme biçiminde kuruldu. Doğu Anadolu Bölgesi'nde en önemli örgütlenme alanı Tunceli, Elazığ, Malatya civarıydı; İstanbul, İzmit-Adapazarı, Zonguldak-Bolu, Edirne-Kırklareli-Tekirdağ diye bölünen Marmara bölge örgütlenmesi de işleyen bir örgüttü. İstanbul, Alibeyköy, Topkapı, Zeytinburnu, Pendik biçiminde birimlere bölünmüş, bazı fabrikalarda hücreler oluşturulmuştu. Ümraniye ve Pendik'te tutulan evlerde toplantılar yapılıyor, yayın çalışmaları sürdürülüyordu.

THKO ve THKP-C ile kıyaslandığında, TKP(ML) hayli geniş bir yazılı edebiyata sahipti. Kaypakkaya'nın yazıları, mektuplarından başka parti progra-

57 Koordinasyon Komitesi şu yedi kişiden oluşuyordu: İbrahim Kaypakkaya, Arslan Kılıç, Muzaffer Oruçoğlu, Cem Somel, Ali Taşyapan, Ali Mercan, Almanyalı Kadir... (Ali Taşyapan, *Anılarla Geçmişe Yolculuk-2 Duvarın İki Yakası*, Tohum Basım Yayın, Birinci Basım, Şubat 2001, İstanbul, s. 216.)

mı, tüzüğü, parti kararnameleri ve bildirilerde görüş açısı, eylem tarzı, disiplin konusunda hayli ayrıntılı açıklamalar yer almıştı. Kimlerin hedef alınacağı, hangi gerilla grubunda ne tür silahlar bulunacağı, çatışmada alınacak tutum, örgüt içi cezai yaptırımlar gibi birçok konu izah ediliyordu.

TKP(ML)'liler başta İstanbul ve Tunceli olmak üzere Urfa, Diyarbakır, Malatya gibi illerde hızla örgütlendi, yeni bir oluşum olmalarına rağmen yaygın bir ilişki ağı kurdular. Elazığ, Tunceli, Malatya'da kırsal bölgede gerilla savaşı için keşif yaptılar.

İlk silahlı eylem Tunceli İl Jandarma Bölük Komutanı Teğmen Fehmi Altınbilek'in lojmanına 6-7 Mayıs 1972'de bomba atılmasıydı, aynı ay içinde THKO'lu Yusuf Aslan'ı yakalayan Mazgirt ilçesi Darıkent bucağı Jandarma Karakol Komutanı Ertuğrul Taştemel'in evine bomba atıldı. 18 Mayıs'ta da THKO'lu Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Alparslan Özdoğan'ın yerlerini bildirdiğini düşündükleri Malatya Kâhyalı köyü muhtarı Mustafa Mordeniz'i öldürdüler. Bölgede baskıya neden olacağı gerekçesiyle eylemi üstlenmediler, ancak kulaktan kulağa Kaypakkaya ve arkadaşlarının yaptığı yayılmıştı. Daha sonra Tunceli'de yoğunlaşan eylemlerde TKP(ML) TİKKO adlarıyla bildiriler dağıttılar, 4 Ocak 1973'te Tunceli Emniyet Müdürlüğü karakolu ile lojmanına, 6 Ocak 1973'te faşist olarak nitelenen Mazgirt İlköğretim Müfettişi'nin evine, 12 Ocak'ta uzman çavuş Mehmet Gövde'nin evine bomba attılar, her eylemin ardından bunun gerekçelerini bildirilerle açıklıyorlardı.

Eylemler çok geçmeden jandarmanın dikkatini çekti ve Tunceli'de baskı ve operasyonlar yoğunlaştı. Oruçoğlu, Kaypakkaya, Ali Haydar Yıldız, Süleyman Yeşil ve Hüseyin Bozkurt Vartinik'te bir destekçilerinin koyun ağılına yerleştiler. İzlerini bulan jandarmalarla çıkan çatışmada (24 Ocak) Ali Haydar Yıldız öldü, Kaypakkaya yaralandı. Kaypakkaya'yı öldü sanarak bırakan jandarmalar kaçanların peşine düşmüştü, döndüklerinde Kaypakkaya'yı yerinde bulamadılar. Başından ve boynundan yaralı halde beş gün boyunca soğuk, kar ve kış koşullarında güçlükle ilerleyebilen Kaypakkaya, Tunceli Gökçe Köyü Mirik mezrasına sığındı. Kaypakkaya'yı evine kabul eden köylü, kuşkulu durumu jandarmaya haber verdi ve Kaypakkaya da yakalandı (29 Ocak 1973). Diyarbakır Askeri Hastanesi'nde tedavi edilen Kaypakkaya'nın kangren olan ayak parmakları kesildi. 19 Nisan'da Diyarbakır Askeri Cezaevi'ne getirildi. Gözetim altında tutulduğu günler boyunca ifade vermeyi reddetti. Ancak Mahir Çayan'ın düştüğü yanılgıya düşerek, ondan yanaymış gibi görünen bir astsubaya, dışarıdaki arkadaşlarına iletmesi için mektup verdi, mektup Çayan'ın amcasına gönderdiği mektup gibi sıkıyönetim yetkililerinin eline geçti. Askeri Cezaevi'nde diğer tutuklu arkadaşlarından tecrit edildi, ayrı bir binada, tek başına bir hücreye kondu. Mayıs'ın ikinci haftasında hücresinden götürülen Kaypakkaya'dan bir daha haber alınama-

dı. TKP(ML) tutukluları mahkemede, arkadaşlarının 16 Mayıs'ta hücresinden alındığını, işkencede öldürüldüğünü dile getirdi. Sıkıyönetim komutanlarının iddiası ise 17 Mayıs'ta Kaypakkaya'nın intihar ettiğiydi. Kaypakkaya sosyalist solda hep "Ser verip sır vermeyen yiğit" olarak anıldı.

Örgüt için lojistik destek işlevi gören İstanbul'da ise bazı karakolların basılarak silahlarının alınması tasarlandı. Eylemler girişim halinde kaldı. Karakol çevresindeki keşiflerden birinde bir bekçiyle çatışma çıktı ve bekçi öldü, bir başkasında ise bir bekçi yaralandı. Bunlar İstanbul'da da polisin dikkatini örgüte yöneltmesine neden oldu. Operasyonlar yoğunlaştı. 25 Ocak'ta Arslan Kılıç yakalandı, 19 Mart 1973'te İstanbul Şehremini'de bir eve düzenlenen operasyonda Ahmet Muharrem Çiçek çatışma sonucu öldürüldü. Sami Sarı'nm içinde bulunduğu üç kişilik grup 15 Nisan'da bir kahvehanede yakalandı, 15-16 Nisan gecesi de Fikirtepe'de bir evde çatışma sonucu Zeri Şerit, Yalçın Büyükdağlı ve Nezihe Bahar; 12 Nisan'da da Küçükköy'de Süleyman Yeşil örgüt evine yapılan baskınla yakalandılar. 20-21 Nisan gecesi de TKP(ML)'nin merkez komitesinin son üyeleri Muzaffer Oruçoğlu ile Cem Somel, Esenler'de barındıkları evde çatışma sonucunda yakalandılar.

İKİNCİ BÖLÜM

Yeniden Kuruluş

"12 Mart"

12 Mart "ara rejimi", ordu üst kademesinin, pek de istekli olmadan, alt kademe subayların baskılarının ürünü bir müdahaleydi. Radikal subaylar AP iktidarının anayasayı uygulamadığım ve 27 Mayıs devrimini geriye götürdüğünü savunuyor, Atatürk'ün bağımsızlık ve cumhuriyet ideallerine bağlı bir "devrim konseyi" iktidarında, köklü halkçı reformlar yapılmasını istiyordu. Bu amaçla Silahlı Kuvvetler Devrim Konseyi adı altında cunta örgütlenmiş, programı, kabinesi ayrıntılı biçimde hazırlanmış, müdahalenin tarihi bile belirlenmişti: 9 Mart 1971. Ancak o gün, birlikler hareket için hazırken darbenin liderleri (Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler ile Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur), hükümete yakın, sağcı görüşleriyle bilinen ve bu darbeye karşı çıkan Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile anlaştılar.[1] Onları anlaşmaya iten, Genelkurmay Başkanı'nı ikna edememiş böyle bir darbenin, cuntalara bölünmüş silâhlı kuvvetler içinde çatışmaya yol açabileceği kaygısıydı. Görüş farklılıkları belirgindi: Gürler ve Batur'u lider olarak gören "sol cuntacılar", reformcu bir askeri rejim istiyordu; Genelkurmay Başkanı Tağmaç ise asıl sorunun, reformlar değil, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin içinde bulunduğu durum olduğunu düşünüyordu. Ona göre, sol düşünce, silahlı kuvvetler içinde etkinlik kurmuş-

1 Bu anlaşma muhtemelen Gürler'in önce genelkurmay başkanlığına, sonra da cumhurbaşkanlığına getirilmesini de içeriyordu. Nitekim Tağmaç'm emekliye ayrılmasından sonra Gürler genelkurmay başkanı oldu (29 Ağustos 1972). Gürler cumhurbaşkanlığına adaylığını koyabilmek için genelkurmay başkanlığından ayrıldı (5 Mart 1973). Cumhurbaşkanı Sunay, kontenjan senatörlüğüne atadı Gürler'i. Bu sırada Kara Kuvvetleri Komutanı olan, balyoz harekâtının Ankara Sıkıyönetim Komutanı Semih Sancar, Genelkurmay Başkanlığı'na getirildi.

tu ve komünizme yol açabilecek bir ihtilale hazırlanıyordu. Öncelikle bunun önünün alınması gerekiyordu. Tağmaç, 24 Nisan 1970 tarihli Milli Güvenlik Kurulu'nda durumu şöyle özetliyordu:

> Ben, ekonomik ve sosyal reformlar üzerinde duracak değilim. Bu mevzular Silahlı Kuvvetler'e ait değildir. (...) Milli Birlik Grubu içindeki bazı kimseler de orduyu ihtilale teşvik etmektedir. Solcu gençlik, orduya karşı cephe almış vaziyettedir. Silahlı Kuvvetler üst kademesi, hükümet paralelinde emperyalizme hizmet eden kişiler olarak gösterilmektedir. Bu ortam içinde 'Silahlı Kuvvetler bir ihtilal yapmaz' diye kimse garanti veremez. Uzun vadeli plan ve reformlarla bu iş halledilemez. Bu meseleye zecri olarak dur demek lazımdır. Bu seferki ihtilal 27 Mayıs'a benzemez, 1917 Rus ihtilaline benzer. Anayasa, üniversite, TRT ve benzeri kanunlar hemen değiştirilmelidir. Sağ, bir ihtilale mani olamaz. İhtilal, sol bir ihtilal olacaktır ve genç subayın fikri buna yatkındır.[2]

Üç maddelik, AP hükümetini çekilmeye zorlayan 12 Mart muhtırası[3] radikal subayların duygularını dile getirir gibiydi. Bu yüzden muhtıra radikal subayları olduğu kadar sosyalistleri de yanılttı: DİSK "silahlı kuvvetlerin yanında olduğunu belirtmekten kıvanç duyduğunu" açıkladı;[4] aralarında TÖS ve Dev-Genç'in de bulunduğu 15 kitle örgütü ortak bildiriyle desteklerini sundu. TİP Genel Başkanı Behice Boran, temkinli bir değerlendirme yapıyordu, ama iktidarın anayasa dışına düştüğünü, politik buhrandan da onun sorumlu olduğunu belirtiyordu. Silahlı kuvvetleri ilerici gelişmenin önemli öğesi sayan Doktor Hikmet Kıvılcımlı da kurucusu olduğu *Sosyalist* der-

2 Muhsin Batur, *Anılar ve Görüşler*, Dördüncü Baskı, Milliyet Yayınları, Kasım 1985, s. 178-179. Batur, dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı'ydı.

3 Üç maddelik muhtıra şöyle diyordu:

"1- Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2- Türk milletinin ve sinesinden çıkan silahlı kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3- Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri, kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya almaya kararlıdır. Bilgilerinize...

Memduh Tağmaç, Orgeneral, Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Kurulu üyesi, Faruk Gürler, Orgeneral, Kara Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu üyesi, Celal Eyiceoğlu, Orgeneral, Deniz KK ve MGK üyesi, Muhsin Batur, Orgeneral, HKK ve MGK üyesi..." (Batur, *a.g.e.*, s. 297-298.)

4 İbrahim Erol Ataer, *Kızıl Rapor*, Kıraçlı Yayınları, İstanbul, s. 467.

gisinde, muhtıranın "tekelci kapitalist gelişmeye" karşı olacağını umuyordu. Sol cuntanın ideoloğu Doğan Avcıoğlu'nun yönetimindeki *Devrim* gazetesi ise "Ordu antikemalist gidişe dur dedi" başlığıyla muhtırayı duyurdu. Mihri Belli'nin başında bulunduğu *Aydınlık Sosyalist Dergi* muhtırayı, ilerici, millici geleneğini sürdüren ordunun, sermayenin ve feodal mütegallibenin hâkim bulunduğu parlamentoya tepkisi olarak nitelendiriyordu.[5] Mehmet Ali Aybar, anayasayı uygulayacağına "inanarak" Erim kabinesine güvenoyu vermişti.[6] Askerlerin kurdurduğu partilerüstü Nihat Erim hükümetine, solculuklarıyla tanınan bazı aydınların bakan olarak katılması da aynı yanılgının ürünüydü.

Muhtıranın reform iddiaları, komuta heyetinin iradesini değil, alt kademe subayların hoşnutsuzluğunu anlatıyordu. Bu nedenle de reformların uygulanmaması halinde yönetimin doğrudan ele alınacağını dile getiren üçüncü maddeye sadık kalma gereği duymadılar. 19 Mart'ta başbakanlık görevine başlayan Erim'in birbiriyle çelişen açıklamaları da, reform karşıtları ile reform yanlılarını bir araya getiren kabinesi de müdahalenin tutarsızlığını yansıtıyordu. Erim, hükümet programını açıklarken, 61 Anayasası'nın uygulanmasından, toprak reformundan milli eğitime uzanan bir dizi reformdan söz ediyordu. Bir süre sonra ise Türkiye'nin 1961 Anayasası gibi "birçok Avrupa ülkesi anayasalarından daha liberal" anayasa "lüksünü kaldıramayacağını" söyleyecekti.[7] Erim, muhtıranın perde arkasında gelişen ve siyasi süreci şekillendiren gelişmelerin, görünürdeki basit bir figürüydü.[8]

Komuta kademesinin üzerinde anlaştığı nokta, başta silahlı kuvvetler olmak üzere, toplumdaki aşırı sola Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın deyişiyle "zecri olarak dur demek"ti. İlk iş olarak radikal subaylar tasfiye edildi. 16 Mart'ta beş general/amiral ve 8 albay emekliye sevk edildi. Tasfiyeleri, işkenceleriyle ünlenen Ziverbey (Zihni Paşa) Köşkü sorgulamaları, tutuklamalar, yargılamalar izledi. Köşkte sorgulamaları bizzat ileride AP'den milletvekili seçilecek ve 1980 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday gösterilecek, Birinci Ordu Komutanı Faik Türün yönetiyordu.[9]

---

5 Nihat Sargın , *TİP'li Yıllar*, Cilt 2, s. 1051.

6 "Nihat Erim, senatoda, "Ben anayasayı değiştirmeye değil, tastamam uygulamaya geldim, uygulayacağım" demişti. İnanmıştım. Güvenoyu verdim" (Uğur Mumcu, *Aybar'la Söyleşi*, 17. Baskı, Ağustos 1996, s. 32).

7 Gevgilili, *a.g.e.*, s. 527.

8 Nihat Erim, Devrimci Sol tarafından 19 Temmuz 1980'de İstanbul Dragos'ta öldürüldü. 12 Mart'ın birçok ünlüsü sonraki yıllarda Erim gibi öldürüldü. MLSPB, Hüseyin Cevahir'i vuran keskin nişancı binbaşı Cihandir Erdeniz'i 23 Haziran 1978 tarihinde öldürdü. Askeri Savcı Binbaşı Yaşar Değerli'yi TKP(ML) 1970'li yıllar boyunca takip etti. Ziverbey Köşkü'ndeki sorguları yöneten, 12 Mart'ın 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik Türün'ün "emrimdeki" dediği, tümgeneral Memduh Ünlütürk, 7 Nisan 1991'de Devrimci Sol tarafından öldürüldü.

9 Bu konuda bkz. İlhan Selçuk, *Ziverbey Köşkü*, Çağdaş Yayınları, 14. Bası, Ağustos 1997, İstanbul.

Başbakan Nihat Erim, şehirlerde süren banka soygunları, adam kaçırma gibi eylemler üzerine sola baskı operasyonuna adını verecek o ünlü konuşmasını yaptı: "Türkiye parçalansın diye gayret sarf edenlere karşı alamayacağımız tedbir yoktur. Tedbirler balyoz gibi kafalarına inecektir."[10] Üç gün sonra 26 Nisan 1971'de "vatana ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma" olduğu gerekçesiyle Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Zonguldak, Kocaeli, Sakarya, Eskişehir, Diyarbakır, Hatay ve Siirt'te (11 ilde) sıkıyönetim ilan edildi. Bir gün sonra da Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, Dev-Genç, Ülkü Ocakları ve Devrimci Kültür Ocakları'nı kapattı. 28 Nisan'da *Akşam* ve *Cumhuriyet* gazeteleri 10'ar gün kapatıldı. 29 Nisan'da Çetin Altan ve İlhan Selçuk gözaltına alındı. 1 Mayıs 1971'de Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 22 derneği kapattı. Peşi sıra yasaklar öğrencilerin tüm derneklerini ve üniversitelerde forum dahil eylemlerini kapsadı.

Erim hükümetleri, orduda tasfiyeler, silahlı sola operasyonlar ve solcu aydınların tutuklanması, peş peşe açılan onlarca sanıklı siyasi davalar, 61 Anayasası'nm demokratik öğelerinin tırpanlanmasıyla bir "darbe", "ara rejim" olarak tarihe geçti. Üniversite ve TRT'nin özerkliği, sendikal haklar kısıtlandı, memurların sendika kurması yasaklandı, lokavt suç olmaktan çıkarıldı, DGM'ler kabul edildi vb... Muhtırada ve Erim kabinesinin programında yer alan milli eğitim, sanayi, tarım ve sosyal adalette reformlar lafta kaldı.

Ankara 1 Nolu Askeri Mahkemesi'ndeki THKO davası 1971 Ekim'inde 18 kişi hakkında verilen idam cezasıyla sonuçlandı. 10 Ocak 1972'de Yargıtay Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idamlarını onadı, diğerlerini bozdu. Gezmiş, Aslan ve İnan 6 Mayıs 1972'de sabaha karşı Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde asılarak idam edildi. Ünye'de ikisi İngiliz, biri Kanadalı üç teknisyen, Mahir Çayan ve arkadaşları tarafından idamlar anayasa mahkemesinde görüşüldüğü sırada kaçırıldı. Senatonun onaylamasından bir gün sonra da 3 Mayıs'ta, Ankara'dan İstanbul'a kalkan 61 yolculu THY uçağı Sofya'ya kaçırıldı. 4 Mayıs'ta da THKO'luların İstanbul grubu, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Kemalettin Eken'i kaçırma girişiminde bulundu. CHP lideri İsmet İnönü idamlara karşıydı ve önlenmesi için uğraş verdi. Anayasa Mahkemesi'ne, Cumhurbaşkanı'na başvurular sonuç vermedi, 24 Nisan'da Meclis, İnönü ve bazı CHP'lilerin karşı çıktığı idamları onayladı. Meclis'te çoğunluğu ellerinde bulunduran ve "üçe karşı üç" diyen AP'liler idamları, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idamlarının rövanşı olarak görüyordu.

O sırada Meclis'teki tek sosyalist,[11] TİP'ten daha önce istifa eden ve İnö-

10 *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1971, aktaran Gevgilili, *a.g.e.*, s. 526.

11 1969 seçimlerinde TİP'ten iki kişi, Mehmet Ali Aybar ve Rıza Kuas meclise girebilmişti. Kuas rahatsızlığı nedeniyle meclis çalışmalarına katılamıyordu (Barış Ünlü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Mehmet Ali Aybar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002).

nü'nün deyişiyle "tek kişilik parti" gibi çalışan Mehmet Ali Aybar'dı. TİP'in son genel başkanı Behice Boran ve Merkez Yürütme Kurulu üyesi Sadun Aren 29 Mayıs'ta tutuklandı, parti de 20 Temmuz'da Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. Tutuklanacaklarını anlayan Mihri Belli ile Doktor Hikmet Kıvılcımlı yurtdışına çıktı. Varşova Paktı üyesi sosyalist ülkelerin hiçbiri kanser hastası olan ve aranan 70 yaşındaki Doktor Hikmet Kıvılcımlı'yı kabul etmedi. Doğduğu ülke Makedonya'da tedavi altına alınan Doktor, kansere yenik düşerek 11 Ekim 1971'de vefat etti.

Sol cuntanın sivil kanattaki öncüleri Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk da değişik tarihlerde tutuklandılar. Cunta oluşumlarıyla ilgili çeşitli davalar açıldı, senatoda dokunulmazlıkları kaldırılan eski askerler Cemal Madanoğlu, Osman Köksal, eski MBK üyesi İrfan Solmazer, kurmay albay Talat Turhan ayrı ayrı davalarda yargılandılar.

12 Mart, 27 Mayıs darbesiyle başlayan sağın aleyhine esen ordudaki "milliyetçi-devrimci" rüzgârı kesti. AP ve genel başkanı Süleyman Demirel artık 1970'li yıllarda ordunun baskısını ensesinde hissederek hükümet etmek zorunda kalmayacaktı. Ordudaki "milliyetçi devrimci" solculuk, "Kürt bölücülüğüne ve irticaya karşı" aldığı faşizan içerikli yeni biçimiyle ortaya çıktığı 1990'lı yılların sonlarına kadar, uzun bir süre gözden kayboldu.

Sosyalist solda ise "aşırı" diye nitelenen THKO, THKP-C ve TKP(ML) gibi silahlı eyleme kalkışmış örgütler henüz kuruluş aşamasındayken aldıkları darbelerle dağıldı; liderleri öldürüldü, bu da ara rejimin başardıklarındandı.

Askerlere gelince... Bu süreçten siviller karşısında hırpalanarak çıktılar. Genelkurmay Başkanlığı'ndan cumhurbaşkanı seçilmek için istifa eden "milliyetçi-devrimci" cuntanın lideri Faruk Gürler'i meclis seçmedi. Bu, muhtırayla başlayan sivil siyaset üzerinde asker egemenliğinin, yani 12 Mart rejiminin sonu demekti. İki büyük partinin liderleri, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ile CHP'nin İsmet İnönü'yü deviren yeni genel başkanı Bülent Ecevit Cumhurbaşkanı Sunay ve Genelkurmay Başkanı Sancar'ın bütün ısrarları ve kulislerine rağmen, Gürler'in cumhurbaşkanı seçilmesini önlediler. Milliyetçi devrimci subaylara cunta soruşturmaları açan, tasfiyeleri yürüten sağcı generaller, bu sürecin de kendilerine sağladığı avantajlarla orduda güç kazandı. Ziverbey Köşkü'nde elde ettikleri ifadelerle 1973'te yeni bir tutuklama dalgası başlattılar. Celil Gürkan gözaltına alındı, Cemal Madanoğlu tutuklandı. Madanoğlu cuntası diye bilinen Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk'un da yargılandığı 32 sanıklı dava açıldı (9 Ocak 1973). Hatta Hava Kuvvetleri Komutanı Batur ile Gürler'in bile gözaltına alınabilmesi için uğraş verdiler. Gürler ve Batur, sağ basının da hedef tahtası olmuşlardı.

Silahlı kuvvetler yıpranan itibarını 1974 Kıbrıs harekâtıyla geri aldı. 12 Eylül'e kadar, 1978'de birçok ilde sıkıyönetim ilan edilse de, sivil siyaseti yönlendirmekten uzak durmaya özen gösterdi.

Bülent Ecevit'in yükselişi

1973 Ekim'indeki genel seçimlerde Bülent Ecevit'in genel başkanlığıyla yeni bir soluk edinen CHP, 1961'den sonra ilk kez AP'yi geride bırakarak birinci parti çıktı. Bu toplumdaki sol yükselişin göstergesiydi. Bu yükseliş 1977 seçimlerinde doruğa ulaştı; çok partili rejime geçişin ilk seçimi olan 1946 genel seçimlerinden beri –ki tarihe "sopalı seçim" olarak, şaibeleriyle geçmişti– en yüksek oy oranına, yüzde 41,3'e ulaştı. Ama bu yükseliş, 1973-1980 döneminde CHP'yi tek başına hükümete getirmeye yetmedi.

"Milli şef", "tarihsel başkan" İsmet İnönü'yü deviren Ecevit'in 1973 seçim mitinglerindeki kalabalıklar, 1960'larm ikinci yarısında başlayan toplumdaki sola yönelişin, 12 Mart sonrası da üstelik daha da kabararak süreceğinin kanıtıydı. Ecevit, cumhuriyetin kurucu partisi CHP'yi "elitçi", "devletçi" kimliğinden çıkarıp çağdaş Avrupa sosyal demokrasisinin normlarına uygun dönüştürmeyi arzuluyordu. Sosyal ve siyasal reformlara, demokratik açılımlara parti programında geniş yer verilmişti. Seçim konuşmalarında da "halktan yana düzen değişikliği" vaat ediyordu. Coşkulu kalabalıklar, Ecevit'i toplumun umudu olarak yüceltiyordu.

MSP ile ilk hükümet denemesinde Ecevit, 1974 Kıbrıs harekâtıyla edindiği prestiji oya çevirmek istedi ve elini kolunu bağladığını söylediği sekiz aylık koalisyona son verdi. Yunanistan'da iktidarı elinde tutan Albaylar Cuntası'nın desteğindeki EOKA'cı Nikos Sampson'un darbesine karşı gelişmiş harekât, bu nedenle meşru ve demokratik bir görünüm edinmişti. Hatta o sırada sosyalistlerin tek legal partisi TSİP'in genel başkanı Ahmet Kaçmaz, Başbakan Ecevit'e mektup göndererek, Türkiye'nin "Kıbrıs'ta faşist cunta" tarafından yaratılan duruma müdahalesini haklı bulmuştu. "Ulusal kahraman" haline gelen Ecevit'i tek başına hükümete taşıyacak bir erken seçimi, sağ partiler birleşerek önledi.

Sağ partilerin kurduğu "Milliyetçi Cephe", egemen siyasal mücadelenin sağ-sol diye bölüneceğini kesinleştirdi. Anarşiye davet çıkardığı, böylelikle de sosyal ve siyasal yaşamı kilitlediği gerekçesiyle 61 Anayasası'nın değiştirilmesini savunan sağ, asıl sorunun "komünizm tehlikesi"[12] olduğunu söylüyordu.

12 Demirel 12 Mart muhtırasını değerlendirirken şunları söylüyordu: "Türkiye'de anarşinin sebebine, 12 Mart muhtırasının bakış şekli ile, anarşistlerin bakış şekli, bizim bakış şeklimiz, partiler üstü hükümetlerin bakış şekli, sıkıyönetimin bakış şekli değişik olmuştur. Biz anarşinin kökünde; cumhuriyeti yıkıp yerine komünist idare kurma maksadının bulunduğunu ve anarşistlerin komünist olduğunu iddia ettik... 12 Mart muhtırası, anarşinin, reformların yapılmamasın-

CHP de "komünizme açılan bir kapı"ydı. Komünizm tehlikesi ve komünizmle mücadele 1965 seçimlerinden beri AP politikalarının ekseni haline gelmişti. Bu, 27 Mayıs darbesinin yasak koyduğu Demokrat Parti geleneğinin temsilcisi olması nedeniyle askerler nezdinde meşruiyet sorunu yaşayan AP'ye, dikkatleri başka yöne çekme imkânı da sağlıyordu. TİP'i o dönem hedef tahtasına koymuş, Meclis de dahil olmak üzere sokakta fiziki saldırılar düzenlemişlerdi. Alparslan Türkeş'in komandolarının sahneye çıkması, AP'nin sokaktaki bu şiddeti, arka planda kalarak sürdürmesini sağladı. AP-MHP işbirliği, 1970'li yıllarda sağın en işlevsel ittifakını oluşturdu. Sağcı gazetelerin Milliyetçi Cephe çalışmalarında yaydıkları "Parlamentoda Demirel, sokakta Türkeş"[13] sloganı iki parti arasındaki işbölümünün en yalın anlatımıydı.

Meclis'te çoğunluğu elde edemeyen Ecevit'in 18 Eylül 1974'teki istifasından sonra aylarca süren hükümet arayışı sırasında –CHP de AP de hükümet kuramayınca cumhurbaşkanının atadığı Sadi Irmak'ın partiler üstü kabinesi 5 ay görev yaptı– Milliyetçi Cephe partilerinin CHP'ye karşı salvolarına sokakta MHP'nin yönettiği, daha önce kamplarda eğitilmiş ülkücü komandoların şiddet eylemleri eşlik etti. Şiddet hem bir MC hükümetinin kurulmasını sağlamak, hem de üniversite ve yurtlarda yeniden büyümeye başlayan solcu gençlik hareketini engellemeyi amaçlıyordu. Ecevit, erken seçime gidememekle kalmadı, yeni bir hükümet kurma imkânını da 1978'e kadar kaybetti. Birinci ve ikinci Milliyetçi Cephe, bu dört yıllık dönem boyunca Demirel'in başbakanlığında hükümeti elinde tuttu.

Sağ partiler karşısında tek başına kalan CHP, legal sosyalist partilerden ısrarla "sol cephe" çağrıları aldı. "Faşizm tehlikesi"ne karşı parti içindeki bazı milletvekilleri de Ecevit'e bu yönde telkinlerde bulundu, ama Ecevit, sosyalist solla kesin sınırlar çizmekte kararlıydı ve böyle bir işbirliğine hiçbir zaman sıcak bakmadı. Sadece hâlâ ilk genel seçimde tek başına iktidarı alma olasılığının sürdüğü 1977 seçimlerinden önce, oldukça iddialı duran ve oy potansiyelini kestiremediği TİP Genel Başkanı Behice Boran'la bir kez görüştü. 18 Nisan 1976'da Ankara'da yapılan "Özgürlük ve Barış" mitingine Behice Boran ve Mehmet Ali Aybar konuşmacı olarak davet edildi. 1978'deki ikinci hükümet denemesinden sonra ise Ecevit, sosyalist solla tamamen ilişkilerini kesti; o günlerin bunalımından çıkmanın tek yolu görüleni deneyerek, AP'yi koalisyon hükümeti kurmaya zorladı.

---

dan meydana geldiğini iddia etmiştir... Şayet 12 Mart muhtırasını verenler, Türkiye'nin sadece bir komünist tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu kanaatinde olsalardı, parlamento ve hükümet gibi iki antikomünist desteği yanlarından itmemeleri gerekirdi. Parlamento ve hükümet muaheze edilmez, komünizm muaheze edilirdi" (İbrahim Erol Ataer, *Kızıl Rapor-1919-1975*, Kıraçlı Yayınları, İstanbul, tarih yok, s. 463).

13 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Birinci Baskı, Hil Yayın, İstanbul, Ağustos 1994, s. 401.

Sosyalist sol

1974'ten itibaren işçi, gençlik, öğretmen eylemleri başladı ve yayılarak sürdü. Üniversiteliler ilkin 1973 Aralık'ında İYÖKD'yi kurdu ve peşi sıra pek çok şehirde kurulan benzer derneklerde üye sayısı çığ gibi büyüdü. DİSK yeni sendikaların katılımıyla yüz binlerce işçiyi çatısı altında topladı; Milliyetçi Cephe hükümetlerine karşı sol muhalefetin öncü unsuru haline geldi. Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) kapatılmasının ardından 12 Mart'ta kesintiye uğrayan öğretmen hareketi TÖB-DER çatısı altında yeniden ayağa kalktı. Örgütlenme ve hak arama mücadelesi toplumun her kesimini sardı. Ama bu kez solun karşısında, yasal engeller ve hükümetin baskılarından başka günlük mücadeleyi doğrudan etkileyen, MHP'nin, iktidarı sokaktan başlayarak ele geçirme stratejisi doğrultusunda örgütlediği silahlı milislerinin şiddeti de vardı. Bu şiddet, üniversitelerden başlayarak toplumun her kesimine yayılmış, CHP dahil solun bütününü hedef almıştı.

Üniversitelerde 1974 Kasım'ında solcu gençlerin öncülük ettiği çağdışı eğitimi protesto, yönetime katılma ve dernek kurma haklarıyla ilgili on binlerce öğrencinin boykotlarına[14] ülkücü grupların tutumu, solcu öğrencilere saldırılar tertiplemekti. 1974 Aralık'ında Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrencisi, İYÖKD yönetim kurulu üyesi Şahin Aydın'ın bıçaklanarak, 1975 Ocak'ında da Vatan Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrencisi Kerim Yaman'ın kurşunlanarak öldürülmesi, mobil milisler halinde çalışan ülkücü komandoların, saldırılarını kolayca cinayetlere vardırabileceğini gösteriyordu. Bu ilk cinayetler, aynı zamanda öğrenci gençliğin 12 Mart sonrası ilk büyük protesto gösterilerinin de ateşleyicisiydi. Şahin Aydın ve Kerim Yaman cinayetlerine karşı öğrencilerin büyük protesto gösterileri, sağcı komandoların beklentilerinin aksine, saldırılar karşısında solcu öğrencilerin karşı tepkiler oluşturabilme, örgütlenebilme ve hızla yayılabilme potansiyellerini gösteriyordu.

Yeni siyasal-toplumsal sürecin verilerinin ortaya çıktığı 1974'te sosyalist sol, bir örgüt ya da parti biçimine bürünmemiş, onlarca çevreye bölünmüştü. Liderler öldürülmüş, cezaevlerine konulmuş ya da yurtdışına kaçmıştı. Örgütsel yapıların kuruluşu, seçimlerden sonra rejimin normalleşme sürecine girmesi ve özellikle de 1974 Ağustos'undaki genel afla cezaevindekilerin dışarı çıkmasıyla hız kazandı.

12 Mart'ın tutuklama, cezaevi ve yargılama sürecini iç disiplinlerini koruyarak atlatan iki grup vardı. Bunlar, iki zıt politik platforma sahip TİP ve Tİ-

14 *Kitle*, 26 Kasım 1974 tarihli 35. sayısında bu boykotlara 10 Kasım'da katılanların sayısının 35 bini İstanbul'da olmak üzere 68 bin öğrenci olduğunu yazıyordu. 9 Kasım 1975 tarihli *Milliyet*'te sadece İstanbul'da boykota katılan öğrencilerin sayısı 37 bin olarak verilmişti.

İKP'ti. Siyasal program ve örgütsel ilkeler üzerinde anlaşmış yönetici gruba, geçmişten gelen ilişkilere, deneyime sahip olmaları her iki grubu diğerlerine göre örgütlerini yeniden inşa etmekte avantajlı kılıyordu.

12 Mart sürecinde liderleri başta olmak üzere, önde gelen pek çok arkadaşlarını kaybeden THKO ve THKP-C'liler en dağınık, kafaları en karışık kesimdi. Üniversite gençliği başta olmak üzere, toplumun çeşitli kesimlerinde en çok taraftar edinen her iki örgütün geride kalan cezaevlerindeki militanları ciddi bir moral yıkım yaşamıştı. Biraz da sürüklenmiş hissettikleri, hızla başlayan ve sona eren "gerilla savaşı"nın sosyalist öğretiyle bağdaşmadığı sonucuna varmışlardı. Yeni siyasal görüşler ve örgütsel ilkelerle, örgütlerini inşa etmek istiyorlardı. Yargılamalar sırasında müebbet gibi ağır cezalara çarptırılan hükümlü arkadaşlarıyla hemfikir oldukları bu zemin üzerinde her iki grubun afla çıkan militanları, dışarıda, 1975 yılı içinde o sıralarda THKO/ML, THKP-C/ML diye anılan geçici koordinasyon komiteleri kurdular. Ancak her iki grubun yöneticilerinin Maoist zemini benimsediklerini açıklamaları, dirençle karşılaştı. THKO'da Sovyetler Birliği'nin "sosyal emperyalist" değerlendirilmesine karşı çıkan Teslim Töre'nin başını çektiği grup THKO/Mücadelede Birlik adıyla (daha sonra Türkiye Komünist Emek Partisi) örgütlenmek üzere ayrıldı. Yine de THKO'luların ana gövdesi, zorlu ve iniş çıkışlı birkaç yılın ardından beraberliğini koruyarak, siyasal-örgütsel dönüşümü başardı.

THKP-C'de ise direnç noktaları, bu girişimi başarısızlığa uğratacak kadar fazlaydı. Niğde Cezaevi'ndeki hükümlülerin (Necmi Demir, İlkay Demir, Kamil Dede) çıkardıkları sekiz sayfalık bildiride, geçmişi "maceracılık"la eleştirip Maoist zemini benimsediklerini açıklamaları, bir çatı altında toplanma umuduyla gevşek de olsa bir platform etrafında temas içindeki çeşitli çevrelerin kopmasına ve kendi örgütlerini kurmasına neden oldu. Ankara Mamak Cezaevi'nden afla serbest kalan Ankara'daki militanlar Devrimci Yol ve Kurtuluş'u kuracak iki ayrı örgütlenmeye yöneldi. Örgütün silahlı mücadelesini kaldığı yerden sürdürme görüşündeki ODTÜ'den THKP-C'li öğrencilerle yurtdışında Mahir Çayan'ın eşi Gülten Çayan'ın etrafında kümelenmiş Acilciler ile Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) ve Eylem Birliği de peşi sıra kuruldu. *Militan Gençlik* ve *Halkın Yolu* dergileriyle örgütlenmeye çalışan THKP-C'liler, 1977'de kendilerini feshederek TİKP-Aydınlık hareketine katıldı.

12 Mart'ın son operasyon ve tutuklamalarıyla cezaevlerine gelen TKP (ML)'liler kısmen bu süreci farklı yaşadı; İbrahim Kaypakkaya'nın ölümüyle boşalan liderliğe, onun yakın çalışma arkadaşı, örgütün kurucularından Arslan Kılıç geldi; iç disiplinlerini korudular, eski görüşlerine sahip çıktılar. Ancak eski görüşlerin doğruluğu konusunda cezaevinde başlangıçta benim-

senen bu tutumun, Kaypakkaya'nın sıcak anısının duygusal baskısı altında[15] dile gelmemiş bir kuşkuyu barındırdığı 1976'daki örgütün yeniden toparlanması sırasında açığa çıkacak; ve bu kuşku sonraki yıllar boyunca sürüp gidecek iç tartışma ve bölünmelerin de temelini oluşturacaktı.

Belki de o sıra kimsenin fark etmediği bir girişim de, Sovyetler Birliği'nde sürgün yaşayan ve 1973'te ülkede örgütlenme kararı veren eski TKP üyelerinin Dış Büro'sundan gelecekti.

1974-1976 arasında örgütlerin ortaya çıkışı bir dergi furyasıyla başladı. Önce dergiler sonra siyasal yapılar ortaya çıktı. Her dergi bir siyasal grubu temsil ediyordu. Haftalık *Kitle* gazetesi[16] 1974 Ocak ayında yayına başladı, aynı yılın Haziran ayında savunucusu olduğu TSİP kuruldu. Doğu Perinçek ve arkadaşları aylık *Aydınlık* dergisini 19 Kasım 1974'te yayına koydular; *Halkın Sesi* ise 15 Nisan 1975'te yayına başladı. TKP'nin aylık yayın organı *Atılım* yasadışı olarak Ocak 1974'te çıktı, aylık yasal *Ürün* dergisi Temmuz 1974'te yayına girdi. Türkiye İşçi Partililer de önce haftalık *Yürüyüş* dergisini (15 Nisan 1975) ardından partilerini (1 Mayıs 1975) kurdular. Devrimci Yol'un önceli olan *Devrimci Gençlik* dergisi Kasım 1975'te, siyasi hareketin yayın organı olarak düşünülen *Devrimci Yol* dergisi ise 1 Mayıs 1977'de, Kurtuluşçuların aylık *Kurtuluş* dergisi 1976 Haziran'ında yayına başladı. THKP-C'liler önce *Militan Gençlik*'i (5 Nisan 1976) sonra *Halkın Yolu*'nu (20 Aralık 1976) çıkardılar. THKO'luların ana grubunun dergisi *Halkın Kurtuluşu* 2 Şubat 1976'da, Mücadele Birlik'in *Emeğin Birliği* 1 Kasım 1976'da yayına başladı. TKP(ML)'liler de iki ayrı grup olarak *Halkın Gücü* (daha sonra *Partizan*) ve *Halkın Birliği*'ni çıkardılar. Daha pek çok irili ufaklı çevrenin yayın organı peyderpey değişik tarihlerde yayına girdi, ancak dönemi belirleyen belli başlı yayın organları bunlardı.

Haftalık, 15 günlük veya aylık olarak yayınlanan bu dergilerin ortak özelliği, her derginin diğerlerinden farklı olduklarını ifade eden görüşlerini açıklamaları ve örgütlenme araçları olmasıydı. Dergilere ilgi, dergileri çıkaranları da şaşırtacak durumdaydı. Tirajları 5 bin ile 40 bin arasında değişiyordu. Her dergi kurulduğu büyük şehirden kısa sürede, başka şehirlere ve Anadolu'ya yayılıyor, bürolar ağı oluşturuyor, her dergi bürosu, örgütlenme ve eylem merkezine dönüşüyordu. Bu nedenle de sık sık polis baskınlarına uğruyorlardı. Dergilerin örgütlenmedeki bu ağırlığı, örgütlerin kendilerini inşa ederek başka araçları ikame etmesi ve 1978 Aralık'ında sıkıyönetim ilanıyla zayıfladı.

Sol grupların önemli bir bölümü yayınladıkları dergilerle anılıyordu, hatta

15 Ali Taşyapan, *Anılarla Geçmişe Yolculuk-2, Duvarın İki Yakası*, Tohum Basım Yayın, Birinci Basım, İstanbul, Şubat 2001, s. 212, 213.

16 *Kitle*, 12 Mart sonrası yayımlanan ilk sosyalist dergi değildi.

bazıları daha sonra doğrudan çıkardıkları yayın organının adını aldılar. Toplumda ve özellikle de gençlik kesiminde sosyalist yükseliş bütün bu çevrelerin belirli karşılıklar bulabileceği geniş bir potansiyel barındırıyordu.

1970-72 arasında kurulan ve sonrasını da belirleyecek olan THKP-C, THKO, TİİKP, TKP(ML) ve TKP'nin örgütsel dayanağı Partizan grubu, öğrenci hareketinden çıkmış, öğrenci liderleri tarafından kurulmuştu. Aydınların öncülük ettiği, 1963 sonrası sosyalizmin ılımlı, tedrici gelişmesi, üniversiteli gençliğin 68-69'daki eylemleriyle mecra değiştirmişti. Sosyalizm düşüncesi kısa sürede gençlik içinde diğer toplum kesimlerinde olmadığı ölçüde geniş taraftar kitlesine ulaşmıştı. Toplumsal muhalefetin dinamosu haline gelen gençler, böylelikle sosyalist düşüncenin topluma taşıyıcılığı görevini de aydınların elinden almış oldu. Bunun sonucu, üniversitelerin politik arayış ve ayrışmaların merkezi haline gelişiydi.

Siyasi grupların neredeyse tümünün yeniden kurulduğu 1974-76 döneminde de durum aynıydı. Üniversite kampüsleri, öğrenci yurtları, dernekleri tıpkı 1968-70 yılları gibi yine hararetli politik tartışma ve ayrışmaların merkeziydi. Bu kez öğrenci hareketi, 1968-69'dakinden çok daha yaygın ve politizeydi. Bir yıl içinde öğrenci eylemleri büyük şehirlerdeki neredeyse bütün üniversite ve yüksekokulları sarmış, taşradakilere de yayılmıştı. Bir diğer fark, politik tartışmaların bu kez sağcı komando saldırılarının boğucu atmosferi altında sürüyor olmasıydı.

Kuşkusuz sosyalizm başta öğretmenler, işçiler olmak üzere diğer toplumsal kesimlerde de geçmişteki nden çok daha geniş bir ilgi uyandırmıştı. Ama öğrenciler diğerlerinden tamamen ayrılarak, politik hareketlerin kurucuları, yöneticileri ve militanları oldu; çok daha hareketliydiler; üniversitelerle kalmıyor, köylerde, mahallelerde, hatta fabrikalarda politik çalışmalara öncülük ediyor, her türlü direnişte boy gösteriyorlardı. Halka "sosyalist bilinç" taşıyan "fiili öncüler", "profesyonel devrimci"lerdi.[17]

17 Öğrencilere yüklenen misyon yalnızca "profesyonel devrimci" kavramıyla THKO, THKP-C'ye özgü bir yaklaşım değildi; genel bir algılayıştı. Örneğin öğrenci eylemleriyle iktidar mücadelesi verilemeyeceğini savunan Harun Karadeniz *Olaylı Yıllar ve Gençlik* broşüründe şöyle diyordu: "...gençliğin işçi sınıfına yardım edebilecek bir kitle olarak değerlendirildiği de bilinmektedir. Marksist dünya görüşünün gençlikten beklediği de bu noktada ortaya çıkmaktadır: Gençliğin asıl görevi emekçi sınıflara bilinç götürmek ve kendiliğinden sınıf olan işçi sınıfının, kendisi için sınıf olmasının sağlanması için çalışmaktır", s. 184. Mahir Çayan da şunları yazıyordu: "Öncü savaşı aşamasında, partimizde emekçi kökenden gelen gelmeyen ayrımı yoktur. Önemli olan savaşçıların profesyonel devrimciler olmasıdır. Savaş genişledikçe, yönetim kademeleri de dahil, emekçilerin ağır basmasına özel olarak dikkat edilir" (*Bütün Yazılar*, s. 346).

TÜRKİYE SOSYALİST İŞÇİ PARTİSİ (TSİP)

İlk sosyalist parti

İlk örgütsel girişim sürpriz sayılabilecek biçimde Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'ni (TSİP) kuran sosyalistlerden geldi. Bunlar, Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın 1970'te kurduğu *Sosyalist* gazetesi ile TİP'in 1970'teki bölünmelerinden doğan bir grubun birkaç sayı çıkardığı *Sosyalist Parti için Teori ve Pratik Birliği* dergisi etrafında kümelenmiş sosyalistlerdi. Bir araya gelerek TSİP'in öncü çekirdeğini oluşturan bu sosyalistler, silahlı mücadeleye kalkışan örgütlerin operasyonlarla darbe yediği, TİP'in kapatıldığı, Kıvılcımlı'nın yurtdışında hayatını kaybettiği baskı koşullarında, ortak arayışa girmişti. Gruba THKP-C, THKO ve TİP'ten militanlar da katıldı.[1] 12 Mart yenilgisinin, sosyalistlerin parçalanmışlığından yakınan Kıvılcımlı'yı haklı çıkardığını düşünen grup, onun görüşleri ekseninde hareket etmeyi ilke olarak benimsedi. İllegal toplantılarla işe başlayan grup, kendisine Türkiye Komünist Partisi/Reorganizasyon (TKP/R) adını da verdi. İleride parti içinde sorunlara yol açacak bu isme içeriğini veren "reorganizasyon" Kıvılcımlı'nın 1970'te ortaya attığı bir kavramdı ve tarihsel TKP'nin reorganize edilmesini anlatıyordu.

Doktor Hikmet Kıvılcımlı, "tarihsel TKP"nin[2] 1920'lerdeki merkez komite üyelerinden biriydi. '51 tevkifatı öncesinde Şefik Hüsnü'nün yeniden örgütlemeye çalıştığı TKP'ye katılmamış, 1954'te de genel başkanlığını kendisi-

---

1 *Sosyalist Parti için Teori ve Pratik Birliği* dergisinden Oya Baydar, Çağatay Anadol, Ahmet Kaçmaz, Yalçın Yusufoğlu, Doktor'un *Sosyalist* gazetesinden İbrahim Seven, Hidayet Kaya, Mehmet Yücel, THKP-C'den Esat Korkmaz, TİP'ten Veli Gürcan bunlardan bazılarıydı.

2 1920-1951 dönemi TKP'sini, 1973 sonrası TKP'sinden ayırmak amacıyla bu terimi kullanmayı tercih ettim.

nin üstlendiği yasal Vatan Partisi'ni kurmuştu. 21 yılını hapishanelerde geçiren ve direngenliği ile 68 gençliğinin saygısını kazanan Kıvılcımlı, bu yıllarda fikirleriyle etkide bulunmaya çalıştı. Çevresinde hep bir sempatizan kitlesi vardı, ancak politik bir lider olarak öne çıkamadı. 1966'da Yapı İşçileri Sendikası, 1967'de *Sosyalist* gazetesi, 1968'de de Pahalılık ve İşsizlikle Savaş Derneği'nin kuruluşuna önayak oldu. Bu örgütlenme çalışmaları, dönemin diğer kitle örgütleri ve yayınları göz önüne alındığında, küçük gruplardı.

TSİP'i kuracak olan, farklı eğilimlerden sosyalistler, kendi içindeki ideoloji, örgüt ve politikaya dair net fikirlere ulaşmadan, 1973 sonlarında 12 Mart rejiminden çıkıldığını ve ciddi bir sol yükselişin olduğunu gözlemleyerek, dernekler, dergiler ve nihayet yasal sosyalist parti kurmaya girişti. 1973 sonlarından itibaren İstanbul, Ankara, İzmir, Sakarya, Adana ve Bursa'da Yüksek Öğretim Kültür Dernekleri kuruldu. Teorik yayın organı olarak öngörülen *İlke*, 1 Ocak 1974'te yayın faaliyetine başladı. Derginin künyesinde sahibi ve yazı işleri müdürü olarak, daha sonra TKP'ye geçecek olan, Oya Baydar ile Aydın Engin yer alıyordu. Haftalık gazete *Kitle*, 27 Mart 1974'te yayın hayatına başladı. 14 Haziran 1974'te de TSİP kuruldu. Partinin 15 kurucusu[3] bulunuyordu. İlk yönetim kurulu toplantısında genel başkanlığa Ahmet Kaçmaz, genel sekreterliğe de Yalçın Yusufoğlu getirildi.[4]

Parti amacının farklı görüşlere sahip olsa da "tüm işçi sınıfı sosyalistlerini tek çatı altında bir araya" getirmek olduğunu söylüyordu. Genel Başkan Ahmet Kaçmaz şöyle diyordu:

"Parti saflarına katılmak için tüzük ve programı ana hatlarıyla benimsemek yeterlidir. Strateji ve taktik anlaşmazlıkları şu anda olabilir. Ancak unutulmamalıdır ki, strateji ve taktikler ancak bir siyasi örgüt içinde oluşturulup tayin edilebilir."[5] Kaçmaz, herkese partiye katılma çağrısı yaparken Mehmet Ali Aybar, *Aydınlık* çevrelerini ve silahlı mücadeleyi savunanları kastederek ayrı tuttukları kesimleri şöyle tarif ediyordu: "Güler yüzlü sosyalizm uydurukçuluğuyla, özünde sosyalizme karşı çıkanların, işçi sınıfının dev-

3 Partinin kurucuları şunlardı: Ahmet Kaçmaz (yüksek mühendis), Ali Kar (kömür işletmelerinde işçi), Aydoğan Gezer (Tüm Sağlık İş Sendikası Genel Sekreteri), Ayhan Çekiç (döşeme işçisi), Burhan Şahin (Basın İş Sendikası Genel Başkanı), Cemal Çelik (kauçuk işçisi), Cemal Özden (lastik işçisi), Hamdi Gülen (tekstil işçisi), Hikmet Karahan (kimya işçisi), İbrahim Şahin (metal işçisi), İsmail Güldal (kahveci), Mehmet Şahin (tekstil işçisi), Oya Baydar (gazeteci), Osman Sercan (dokuma işçisi), Yalçın Yusufoğlu (jeofizikçi).

4 Partinin Merkez Yürütme ve Genel Yönetim Kurulu üyeleri ve görev dağılımı şöyleydi: Genel Başkan: Ahmet Kaçmaz; Genel Sekreter: Yalçın Yusufoğlu; Genel Sayman: Mehmet Şahin; Teşkilatlanma Sekreteri: Çağatay Anadol; Eğitim Propaganda: Oya Baydar; MYK üyeleri: Burhan Şahin, İbrahim Seven, Veli Gürcan, Aydoğan Gezer; Genel Yönetim Kurulu üyeleri: Osman Sercan, Ali Kar, Ayhan Çekiç, Cemal Çelik, Cemal Özden, Hamdi Gülen, Hikmet Karahan, İbrahim Şahin, İsmail Güldal, Halil Çelimli, İsmail Keresteci, Yaşar Çarkın... (*İlke*, Temmuz 1974, sayı 7, s. 26.)

5 *İlke*, sayı 8, Ağustos 1974.

rimci potansiyelini ve tarihsel öncülüğünü sözde olmasa da özde yok sayıp köylü mücadelesini esas alanların, ve devrimciliği sadece yiğitlik, fedakârlık ve kendini sakınmazlıkla mücehhez kişilerin zamansız mücadelesi olarak görenlerin..."[6]

Bu ifadeler, eski örgüt ve düşünce tarzlarının 12 Mart'la yenilgiye uğradığını düşünen arayış içindeki her kesimden sosyalisti tek çatı altında toplama umudunu yansıtıyordu. TİP'in mücadeleyi parlamentoyla sınırlama hatasına düşülmeyecek, kitlelerden kopuk gerilla savaşı teorilerine –ki bunların o saflardaki dağılmayla birlikte prestijlerini kaybettiği varsayılıyordu– prim vermeyecek, geleneksel Marksist-Leninist ilkeler çerçevesinde işçi sınıfı ve kitleler merkezli bir politika izlenecekti.

Grup dar ilişkilerden ibaretken parti ve derneklerin kuruluşuyla geniş bir ilgi gördü. O denli geniş bir sosyalist potansiyel vardı ki kısa sürede büyük şehirlerde ve Anadolu'da onlarca parti örgütü doğdu. Yüksek öğrenim derneklerine yüzlerce öğrenci akm etti. Politik sürece sosyalist partiyle müdahale etme düşüncesi pratikte karşılığını bulmuş, grup haklı çıkmış görünüyordu.

Parti öğrenci eylemlerinden işçi grevlerine kadar Türkiye'nin her yerinde ortaya çıkan toplumsal muhalefetle buluşmak için adeta koşturdu. Hazır bir örgütlenmeye sahip olunmadığı için örgütler bu toplumsal kabarış içinde kurulmak durumundaydı.

Siyasal gündem ise yoğundu: Genel af tartışmalarıyla çalkalanan Türkiye, 1974 Temmuz'unda Kıbrıs'a müdahale etmiş, aynı yılın sonunda Ecevit'in istifasıyla hükümet krizi patlak vermişti. 1974 sonu (Şahin Aydın) ve 1975 başı (Kerim Yaman) ülkücü komandoların ilk siyasal cinayetlerine ve buna karşı üniversiteli gençliğin ilk büyük gösterilerine sahne olmuştu. Bu gösterilere binlerce öğrenci katılıyordu. Üniversitelerde onbinlerce öğrenciyi kapsayan boykotlar, işgal ve "sağ-sol çatışması" olarak nitelenen Ülkü Ocaklı gruplarla devrimci öğrenciler arasındaki çatışmalar şiddetleniyordu.

TSİP, Kıbrıs harekâtından ülkücülerin saldırılarına, Türkiye'nin herhangi bir yerinde süren greve pek çok olaya yetişebilmek amacıyla binlerce bildiri dağıttı, afişler astı, miting ve kapalı salon toplantıları yaptı. Her olay karşısında bir basın açıklaması yaparak tutum almaya çalıştı. Belirli bir plandan yoksun ve oldukça kaotik görünen parti eylemleri içinde göze çarpan Ekim 1974'te işçilerin sendika seçme özgürlüğü demek olan referandum hakkı için başlatılan kampanyaydı. Kampanya ulaşılabilen güçlerle ve yapılabilenlerle sınırlı kalmakla birlikte, zamanlaması yerindeydi. İşçi direnişlerinin çoğu referandum hakkı için yapılıyordu. 1974 Ekim'inde İstanbul'da 17 sendikanın şubesiyle yapılan referandum toplantısında bir yasa taslağı hazırlan-

6 *A.g.y.*

ması kararlaştırıldı. Taslak hazırlandı ve TSİP'in dergilerinde yayınlandı. Çeşitli afiş ve bildiriler hazırlayan TSİP'liler kampanyanın ilk kitlesel toplantısını yaklaşık 300 işçinin katıldığı Gültepe'de bir düğün salonunda yaptılar. Benzer kapalı salon toplantıları hem İstanbul'da hem diğer bazı illerde sınırlı da olsa tekrarlandı. İzmir'de 9 Kasım'da sendika şubelerinin düzenlediği mitinge 4 bin civarında işçi katıldı. 1975 Şubat'ında da Çalışma Bakanlığı bir genelge yayımlayarak, yetki sorununun aşılması için mahkemelerin referandum kararı vermesini istedi. Referandum hakkı kazanılmıştı.

Bir başka dikkate değer tepki 1975 Ocak'ında Viranşehir'de 18 köylünün jandarma tarafından öldürülmesine karşı verileniydi. Yayınlarında bu konuyu işleyen parti, bildiri ve afişler hazırladı, İstanbul'da bir miting için başvurdu. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın mitinge izin vermemesi, polisle partililer arasında Beyazıt ve Laleli çevresinde saatler süren çatışmaya yol açtı. Viranşehir olayları ve TÖB-DER'in planladığı "Faşizmi, Pahalılığı ve İşsizliği Protesto Mitingleri" nedeniyle parti hem MHP'nin hem de polisin hedefi haline geldi. MHP lideri Alparslan Türkeş, TSİP'i suçlayarak, "Komünistler büyük olaylar hazırlığında" dedi.[7] TÖB-DER'in kampanyası sağcı basında "vatan haini güçlerin Yunanistan lehine güç dengesi oluşturma çabası" diye değerlendiriliyor, "bu hainlerin icabına bakılması" isteniyordu. Mitingler sağcı toplulukların saldırılarına uğradı, diğer yandan parti örgütleri, dergi büroları basılmaya, TSİP taraftarları gözaltına alınmaya başlandı. İstanbul'da Laleli ve Fatih'teki ilçe binalarına mahkeme izni olmadan girmek isteyen polislere partililer saatlerce direnerek izin vermediler. Polis sis bombaları yardımıyla ve zorla içeriye girdi. Her iki olayda toplam 78 partili gözaltına alındı. Ankara, Eskişehir ve Bursa'daki parti örgütleri polis tarafından basıldı. TSİP'liler, polisin İstanbul'da arama sonucu mühürlediği parti binalarını, anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle mühürleri sökerek açtılar.

Viranşehir olaylarının sıkıyönetim yasaklarına rağmen protestosu, polis baskınlarına karşı parti binalarındaki direnişler, sonradan kurulacak diğer legal partilerle kıyaslandığında TSİP'e militan bir karakter veriyordu.

Kuruluşundan itibaren henüz rakiplerinin ortaya çıkmadığı bu ilk aylar boyunca TSİP, bir taban yaratarak sosyalist solda sesini duyuran örgüt olmayı başardı. Başta öğretmen hareketi olmak üzere, üniversite gençliği içinde hatırı sayılır bir güç oluşturdu. Taraftarları TÖB-DER'in 1975 Haziran'ındaki kongresinde yönetime geldi.[8] Öğretmen hareketi üzerinde yönetim katında bu etkinlik, 12 Eylül 1980'e kadar da sürdü. Üniversiteli gençlik içinde

7 *Milliyet*, 20 Ocak 1975.

8 TÖB-DER İstanbul Kongresi'nde, TSİP'lilerin Demokratik Merkeziyetçilik Grubu 758 oydan 338'ini alarak yönetime geldi (*Kitle*, 21 Haziran 1975, sayı 63). 12 Eylül öncesi hep genel başkanlığı elinde bulunduran Gültekin Gazioğlu da TSİP'liydi.

bu ilk aylarda sağlanan ağırlık, Genç Sosyalistler Birliği'nin (GSB) kuruluşunu sağladı. 1975 Ocak'ında toplanan 500 öğrenci partinin gençlik örgütü gibi çalışacak GSB'yi kurdu. İşçi sınıfı içinde Tekstil Sendikası gibi bazı bağımsız sendikalarda tabandan yürütülen çalışmayla yönetime ulaşıldı. Ama parti Sağlık İş Genel Sekreteri Aydoğan Gezer (TSİP yönetim kurulu üyesiydi) ve Basın İş Sendikası Genel Başkanı Burhan Şahin dışında DİSK'te yönetici düzeydeki sendikacıların desteğini alamamıştı. Sonrasında da bu mümkün olmadı; böylece parti 1980 öncesi asli örgütlenme alanı olarak gördüğü işçi sınıfı ve onun sendikal örgütü kabul edilen DİSK'te bir etkinlik oluşturamadı.

1975 başından itibaren peyderpey yeni legal sosyalist partiler kuruldu. TSİP'ten ilk kopan bir grup Doktor Kıvılcımlı taraftarıyla Demir Küçükaydın'ın başını çektiği 1974'te yayınlanan *Kıvılcım* adlı dergi etrafında toplananların birlikte kurduğu Vatan Partisi 21 Ocak'ta, Mihri Belli'nin genel başkanlığını üstlendiği Türkiye Emekçi Partisi (TEP) 12 Şubat'ta, Behice Boran'ın Türkiye İşçi Partisi 1 Mayıs'ta, Mehmet Ali Aybar'ın liderliğini yaptığı Sosyalist Parti de 30 Mayıs'ta kuruldu.

Yeni sosyalist partilerin kuruluş çalışmalarını TSİP "provokasyon" olarak niteledi. *Kitle* dergisinin 15. sayısında "Çok parti provokasyonu" başlıklı yazıda şöyle deniyordu:

> Basına yansıyan ve egemen sınıfların el altından teşvik ettikleri diğer bir önemli nokta da, sosyalist adını taşıyan yeni partilerin kurulmasının olağan gösterilmesidir. Gerçekten de hareketi bölmek isteyecek böyle girişimlere rastlanması mümkündür. Sosyalizmi bir "oy" meselesi olarak alacak ve halkımızı yanıltmaya çalışacak, emekçileri bilinçlendirmeden oy avcılığı peşinde koşacak, TSİP karşısına işportacı tavırla çıkacak böyle davranışlar kısa zamanda etkisiz kalmaya mahkûmdur. Ama gene de böyle çıkışlar halkımızın kafasını bulandıracak ve sosyalizme zarar verecek bölücü tutumlar olacaktır.

TSİP'lilere göre Vatan Partisi "sosyal faşist çizgisiyle sosyalizm dışı", Sosyalist Parti "burjuva sosyalizmini" savunmasıyla "sosyalist sayılamaz"dı; TEP ise kuruluşundan bu yana bir gelişme göstermemişti.[9]

Burada aynı çizgideki en önemli rakip TİP'ti kuşkusuz. Çünkü TSİP yöneticileri, eski TİP'lileri ve tabanını kendi çatıları altında toplamayı umut ediyordu. Bu beklenti, ilkin partinin kuruluşu sırasında cezaevinde bulunan Behice Boran'la yapılan görüşmede boşa çıkmıştı; Boran böyle bir oluşuma destek vermiyordu. Zaten Boran liderliğindeki eski TİP'lilerin geçmişte kendilerine muhalefet eden bir grupla, aynı görüşleri paylaşmadıkları Kıvılcımlılarla üstelik Kıvılcımlı'nın görüşleri ekseninde bir araya gelmesi düşünülemezdi. Eski TİP genel başkanlarından Şaban Yıldız, bir basın toplantısı dü-

9 *İlke*, sayı 18, Haziran 1975.

zenleyerek o sıralarda kurulmasına uğraşılan partiyle TİP'in hiçbir ilgisinin olmadığını açıklamış ve TİP'in kurulacağı mesajını vermişti.

Yıldız'm açıklamasıyla TİP'in kurulma olasılığını, TSİP'liler "işçi sınıfı hareketini bölecek can sıkıcı gelişme" olarak karşıladı önce. Bu olasılık kesinlik kazandığında ise dillerini sertleştirdiler: "Bugün TSİP'ten başka partilerin kurulması, zorlama olacak, böyle girişimler çıksa bile, sınıf zemini bulamayan sözde partiler kendi tarihi ihanetleri ile birlikte kısa zamanda yok olup gideceklerdir." Dergilerinde haftalar süren TİP eleştirilerine yer verdiler; TİP'in "reformist" ve "düzen sınırları içinde" mücadele ettiğini, kurulacak partinin de elitist bir karakter taşıyacağını ve sendika bürokratlarından oluşacağını savundular. Şöyle diyorlardı:

> TİP'in yönetiminde iki grup egemen olmuştur: Sendikacılar ve aydınlar. Şu halde TİP'i, yönetimini ve onun içindeki hastalıkları belirleyen başlıca iki sosyal zümre, işçi aristokrasisi ile elit aydınlardır. İşçi aristokrat ve bürokratları TİP'te sendikalizmi ve uvriyerizmi sürdürmüşler aydınlar da keza popülizmi ve uvriyerizmi sosyalizm sanmışlardır. Sonuçta ortaya çıkan sonuç, parlamentarizm ve oy avcılığı olmuştur (*Kitle*, sayı 11, Kasım 1974).

TSİP'in karşısına dikilen diğer engel DİSK'ti. 1974 sonrası DİSK yeni sendikaların katılımlarıyla büyüdüğünde ve o sıralar işçi direnişlerinin pek çoğu DİSK'in yetki sahibi olması için yapıldığında DİSK'in sosyalist işçi hareketi açısından önemi daha da artmıştı. Ama 1973 seçimlerinde CHP'yi destekleyen DİSK yöneticileri, sendikacıların da kurucu olarak yer aldığı, konfederasyon içinde etkinlik kurmayı amaçlayan sosyalist partileri iktidarları için tehdit olarak görüyordu, bu partilerin eleştirilerinden hoşnut değillerdi. 1975 Şubat'ındaki DİSK genel kurulu bu hoşnutsuzluğu karşılıklı açığa vurdu: DİSK yöneticileri sosyalist partileri "işçi sınıfına ihanet"le, sosyalist partiler de DİSK yönetimini "CHP kuyrukçusu" diye eleştirdi. TSİP ile TİP'in DİSK eleştirileri aynı paralelde yürüyordu: DİSK yöneticileri konfederasyonu CHP'lileştirmek istiyordu. İki partinin DİSK'teki kaderleri de eleştirileri gibi aynı oldu. Her iki partinin konfederasyona üye sendikalardaki etkinlikleri taraftarlarının TKP kadroları eliyle tasfiye edilmesiyle kırıldı. Kuşkusuz bundan asıl zarar gören, ileride göreceğimiz gibi, DİSK içinde TSİP'ten çok daha fazla gücü olan TİP'li sendikalardı.

Partinin zaafları ve çözülüş

Partinin görüş birliğine ve vizyona sahip olmadan harekete geçmesinden kaynaklanan zaafları, diğer sosyalist parti ve grupların oluşmasıyla su yüzüne çıktı. İlk işaret aslında parti programının Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın

görüşleriyle yeterince örtüşmediğini ileri süren bir grup Kıvılcımlı taraftarının, partinin kuruluşunun hemen ardından ayrılmasıydı. Ama bununla kalmadı. Legal parti kuruluşu, yasal ve yasadışı çalışma konusunda net bir fikre ulaşmadan gerçekleşmişti; illegal bir örgütün olup olmayacağından illegal örgüt ile legal örgüt arasındaki ilişkinin ne olacağına dair pek çok önemli sorun, bir sonuca ulaşmadan ortada duruyordu.

En önemlisi kuruluştaki ideolojik eksenin korunamamasıydı. Kıvılcımlı'nın görüşleri referans alınarak yola çıkılmıştı ama TKP'nin hak edilmemiş saldırıları karşısında bu eksen korunamadı.

TKP'nin Sesi, Bizim Radyo ve illegal *Atılım* dergisiyle görüşlerini yurtdışından içeriye doğru yaymaya çalışan TKP, Doktor Hikmet Kıvılcımlı için "1929 tutuklamasında partiye en iğrenç alçaklığı yapmıştır. Partiyi bölmüştür. İzmir'de, lümpenlerden kurduğu bir provokatör grubun eliyle TKP'nin onurunu lekelemiştir. Komünist morali olmayan bu yaratık TKP'den kovulmuştur. Bu akıl hastası, megaloman, Ş. Hüsnü Değmer'in çömeziydi. Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuştu" diyordu.[10] TSİP de "İşçi hareketini hem parçalamak, hem de Kıvılcımlıcılık gibi anti-Marksist bir sapıklığı işçi hareketine aşılayabilmek için"[11] kurulmuştu.

TSİP yöneticileri başlangıçta TKP'nin yurtiçinde herhangi bir varlığıyla karşılaşmadıkları için bu saldırıları ciddiye almadı, ama başta DİSK olmak üzere dernek ve legal yayın organlarıyla TKP'nin boy göstermesi durumu değiştirdi. TKP'nin üslubu da giderek sertleşiyordu: TSİP'in, TKP'yi tasfiye için MİT tarafından kurulan örgüt olduğu iddia edildi; parti yöneticilerinin iç gerilimleri nedeniyle TKP/R imzasıyla 1975 sonunda yayınladığı illegal bildiri suçlamaların dozunu iyice artırdı. Aralık 1975 tarihli *Atılım*'da bildiri "TKP'yi likidite etmeyi amaçlayan bir de yazılı provokasyon belgesi" diye niteleniyor, "Faşist Yöntemlerin Bir Yönü: TKP-R" başlığı altında şöyle deniyordu: "Bugün artık devrimci çevrelerce MİT hesabına TKP-R kışkırtmasını yapanların adı, kimliği biliniyor. Bunlar legal bir sosyalist partinin yöneticileri arasında bulunan ve Kıvılcımlıcı olarak tanınan bazı kişilerdir." TKP, radyosundan bu kişilerin isimlerini de "teşhir" amacıyla deşifre etti. Bu illegal çekirdeğin açığa çıkarılması demekti. TKP'ye göre "TKP-R" imzalı bildiriler dağıtarak ortaya çıkan provokatörlerin hedefi "komünist kadroları ve sempatizanları şaşırtmak", "yetişmekte olan kuşaklara tuzaklar kurmak", "TKP'yi arkadan vurmak"tı.[12]

Bu yayınlar parti içinde büyük çalkantıya yol açtı. Çalkantı, kullanılan üslup ya da inandırıcılıkla ilgili olmaktan çok TSİP yöneticilerinin 1920'ler-

10 *Atılım*, Ocak 75, s. 1.

11 *Atılım*, Aralık 1974.

12 *Atılım*, sayı 5, Şubat 1976.

den beri süregelen TKP geleneğinin temsilcisi olma iddiasıyla yola çıkmış olmasıydı. Şimdi ise o geleneğin "asıl sahipleri", otoritesini tartışamayacakları SBKP himayesinde karşılarına dikilerek "siz kim oluyorsunuz" diyor, hakaretler yağdırıyordu. Başından beri zaten kafa karışıklığı yaşayan partide çözülmeler başladı, İstanbul'da birçok ilçe örgütü, daha önemlisi oldukça dinamik bir topluluk olan gençlik örgütü Genç Sosyalistler Birliği TKP'ye geçti. Gençlik örgütünün kurulduğu yıl gerçekleşen bu ayrılık hem TSİP'e ciddi bir darbe vuracak, hem de TKP'nin örgütlenmesine büyük bir itilim sağlayacaktı. Yöneticiler TKP/R imzalı bildiriyi bu sırada, "işte bizim de illegal örgütümüz var ve işçi sınıfının temsilcisi biziz" demek ve çözülmeleri önlemek amacıyla yayınlamıştı. Ancak bu tutum da ters tepti, yöneticiler de ağır eleştirilere uğradıkları ilk kongrede bu konuda yanlış yaptıklarını kabul etti.

1976 Mart'ında ilk kongreye gidildiğinde yönetim kademesine kadar uzanan TKP yanlısı bir muhalefet oluşmuştu ve partinin varoluş nedeni dahi tartışma konusuydu. Eğitim-Propaganda sekreteri Oya Baydar bir işçi sınıfı partisinin varolduğunu, TSİP'in ancak bu parti için "kadro oluşturmak" amaçlı bir "geçiş partisi" olabileceğini söylüyordu. Sert tartışmalar ve fikir ayrılıklarıyla geçen birinci kongrenin ardından muhalefet kanadı TKP'ye geçti.

Genel Sekreter Yalçın Yusufoğlu, TKP'nin suçlamalarına kongrede yanıt verirken partiyi kurdukları sıradaki ruh hallerini şöyle açıklıyordu:

> İşçi sınıfının politik örgüt sorunu 55 senedir çözümlenememiştir. Önce 1974 şartlarında TSİP'i kurarken biz likidatör müydük? (...) Dünya devrimci sürecinin dinamiği Türkiye'de savunulmamış, tanıtılmamış, hayata geçirilmemiş. Eğer bunlar yapıldıysa, bunu savunan ve bu yolda çalışan parti vardıysa ve buna rağmen TSİP kurulduysa, biz likidatörüz. Geleneği temsil edelim diyenler, Kıvılcımlı ve MDD; enternasyonalizmi temsil iddiasında olanlar ise yayın planında bile Türkiye'de olamamıştır. TİP de gelenekle bağlarını koparmıştır. Biz TSİP'i kurarken ortam buydu.[13]

Ama artık o geleneğin temsilcisi iddiasındaki TKP ve TİP vardı. TSİP yöneticilerinin bu yeni koşullarda –Genel Başkan Kaçmaz'ın kongrede dediği gibi– "bir yandan revizyonizmin, diğer yandan sol maceracılığın genişlemesiyle" işi hayli zorlaşan TSİP'e yeni bir yön aramaktan başka şansı yoktu. İlk olarak, daha önce dergilerde makalelerine yer verilen ve kitapları basılan Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşleriyle bağlar koparıldı. Kongre kararında şöyle deniyordu:

13 *Ürün*, sayı 22, Nisan 1976.

Türkiye sosyalist hareketinde Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün eleştirilip küçük burjuva nitelikte olduğu gösterilmiştir. TSİP önümüzdeki dönemde Kıvılcımlı'nın sosyalizmin temel meseleleri ve bunların ülkemiz şartlarına uygulanması konularındaki teorik ve pratik çalışmalarını da eleştirerek Kıvılcımlı eleştirisinin tamamlanmasını ideolojik çalışma görevlerinden ihmal edilmemesi gereken biri olarak görür.[14]

Partinin yeni ideolojik ekseninin, SBKP merkezli enternasyonal birliğin programatik ilkeleri olduğu karara bağlandı. Kongre bildirisinde partinin "işçi sınıfı enternasyonalizminin ayrılmaz parçası olduğu", "yumuşama politikasının gereklerinin yerine getirilmesi için çabalayacağı", "barış, ulusal bağımsızlık, sosyal ilerleme, demokrasi ve sosyalizm için mücadele edeceği" vurgulandı. Genel Başkan Ahmet Kaçmaz, 1976 Haziran'ında, partinin ikinci kuruluş yıldönümünde "TSİP 1920'lerde başlayan sosyalist hareketimizin bir ürünü, onun kopmaz bir parçasıdır. Onun geçmişten günümüze gelen tarihsel akışının 1970'lerin ortalarına doğru şekillenen bir koludur" diyordu.[15]

"Sosyalistlerin birliğinin sağlanması" yine de TSİP'in başlıca göreviydi. Bu kez daha somut, daha elle tutulur bir hale gelmişti. Parti nüanslar nedeniyle birbirinden ayrı gruplar haline gelen yapıların birliği (TKP, TİP, TSİP, TKSP (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi)-Özgürlük Yolu, PPKK (Kürdistan Öncü İşçi Partisi)), dolayısıyla işçi sınıfının politik birliği için çalışacaktı.

TKP ile ilişkilerin düzeltilebilmesi ve birleşmenin yolunun açılabilmesi için 1977 başında illegal örgüt TKP/R'nin adı değiştirildi, TKP/Birlik (TKP/B) yapıldı.[16] TKP de "hain", "ajan" suçlamalarını terk etmişti, TSİP'i birleşilmesi gereken "sosyalist parti" kabul ediyordu artık. İki partinin 1977'deki yazışmalarında birbirlerine "yoldaş" diye hitap ettikleri görülüyordu. Ama öte yandan dergilerde ve kitle örgütlerinde sürüp giden şey, karşılıklı suçlama ve egemenlik kavgasıydı. Bunun çarpıcı örneği, TSİP'in yönetimi elinde tuttuğu TÖB-DER'deki kavgalardı. 21-24 Ağustos 1978'deki genel kurulda patlak veren, neredeyse TÖB-DER'i ikiye bölecek kavga iki yıl öncesinde başlamıştı. 1976'dan beri İstanbul Şubesi'ni elinde tutan TKP'liler, merkezden bağımsız bir örgüt gibi çalışıyor, aidat ödemiyordu. Sonunda genel merkez İstanbul ve İzmir şube yönetimlerini feshetti. TKP'liler de karara İstanbul şubesini işgal ederek karşılık verdi. Genel Kurul'da yönetimi ellerine almaya kararlı TKP'liler, ilk gün kuşatma altına aldıkları Belediye Sarayı'ndaki genel kurul salonunu, şaibeli seçimle (280 oyla seçmişlerdi, oysa toplam 756 de-

14 *Kitle*, sayı 103.

15 *Kitle*, sayı 114.

16 İllegal örgütün faaliyet göstermesi istenmiyordu, ancak bu konuda bir direnişin olması üzerine grubun dağıtılmasına karar verildi, buna direnenler tasfiye edildi; tasfiye edilenler TKP/B adıyla ayrı bir grup olarak varlıklarını sürdürdü.

legeden 696'sı genel kurula katılmıştı) kendi adaylarını divan başkanı seçti. Ama üçüncü gün bu divan 277'ye karşı 349 oyla düşürülüp, yenisi 414 oyla seçildi. Divan seçimlerini kaybeden TKP'liler Spor Sergi'de ayrı bir genel kurul toplantısı yaparak kendi adayları, Talip Öztürk'ü TÖB-DER başkanı seçti ve bunu kamuoyuna ilan etti. Belediye Sarayı'ndaki genel kurulda ise Gültekin Gazioğlu yeniden çoğunluk oylarıyla genel başkanlığa getirilmişti. Devrimci Yol ve Kurtuluşçular bu ayrışmada Gazioğlu'ndan yana tutum almışlardı. TKP'lilerin bu ittifakı "Maocularla işbirliği" şeklinde suçlamasına TSİP'liler, Devrimci Yol ve Kurtuluşçuları antifaşist cephede gördüklerini, onları hiçbir zaman Maocularla aynı kefeye koymadıkları değerlendirmeleriyle yanıt verdi.[17] TKP'liler Talip Öztürk'ün başkan seçildiği genel kurulun tanınması için mahkemeye başvurdu, ancak mahkeme talebi reddetti. Daha önemlisi, TÖB-DER'in üye olduğu Uluslararası Öğretmen Sendikası-FISE ve DİSK'in de Gazioğlu'nun yönetimindeki TÖB-DER'i tanımasıydı. TKP'liler bu kavgada yenik düştü.

TİP, TSİP'i ilk zamanlar muhatap bile kabul etmiyordu. Yayın organlarında partiyi "ölü doğmuş bir parti", yöneticilerini de "bir avuç kariyerist" olarak niteliyordu. Politik birlik bir yana "eylem birliği" çağrılarını dahi "toplumsal güç olmayanlarla birlik yapılamayacağı" gerekçesiyle reddediyordu. Bu nedenle de TSİP, katılamadığı 1977 Haziran'ındaki genel seçimlerde, TİP'e oy verilmemesi çağrısı yaptı. Gerekçe şöyle açıklanıyordu:

> Sosyalist bir parti olmasına rağmen sosyalist hareket içindeki bölücü, grupçu ve ayrılıkçı bir tutum izlemekte olan ve halen de bu tutumunda ısrar eden TİP'in bu politikası hem sosyalist hareketimize, hem de demokrasi saflarına zarar getirdiği için bu yanlış politikanın teşhir ve tecrit edilip TİP'in doğru yola çekilmesini sağlamak amacıyla hiçbir seçim bölgesinde TİP'in desteklenmemesi, TİP'e oy verilmemesi için yurttaşlara çağrı yapılması...[18]

Sonraları TİP de TSİP'e karşı yumuşadı; 1978 Aralık'ında TSİP'in 2. kongresine Behice Boran konuşmacı olarak katıldı. İki parti arasında zaman zaman bir sonuca ulaşamasa da birlik görüşmeleri yapıldı.

Parti SBKP tarafından tanınma, TKP ve TİP'le birleşme çabalarından prensip olarak vazgeçmedi, ama bunun imkânsızlığı karşısında, 1977'deki ikinci kongrenin ardından bu iki örgüt tarafından boş kaldığına inandığı alanlarda kendine bir yol aradı. 1977 Aralık'ındaki ikinci kongrenin ardından aynı çizgideki Doğu'nun sosyalistleriyle birlik arayışına girdi, TİP'i Kürt sorununu ihmal etmek, Kürt sosyalistlerini partiden tasfiye etmekle suçluyordu. Bu görüş açısıyla TSİP, "Kürt devrimci demokratları" olarak tanımladığı PP-

17 *Kitle*, sayı 229, 2 Ekim 1978.

18 *Kitle*, sayı 159.

KK ile ittifak yaparak 1979 senato ve ara seçimde Mardin'de 20 bin, Siirt'te 15 bin oy aldı.

Kendisini Sovyetler Birliği'nin başını çektiği enternasyonal birliğin bir parçası görmesine karşın, bu birliğin komünist partileriyle ilişkiler geliştiremedi. Çünkü bu partiler için komünist hareket TKP ve TİP'te temsil ediliyordu.[19] TSİP enternasyonal ilişkilerinde de, sosyalist ülkeler topluluğundan yalnızca Bulgaristan kanalıyla kimi ilişkiler sağlayabildi.

TSİP baştan beri üstlendiği "işçi sınıfının politik birliği misyonu"nu, 12 Eylül'den uzun yıllar sonra, TKP ile TİP birleşip TBKP'yi kurduğunda bile, bu partilerle yaşadığı ciddi güvensizlikler nedeniyle gerçekleştiremedi. TİP ve TKP'lilerle birlik, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında, daha başka grupları da çatısı altında toplayan Sosyalist Birlik Partisi'nde mümkün olabildi. TSİP de, o sırada TBKP'lilerin yaptığı gibi, Birleşik Sosyalist Parti'ye katılmak üzere 1991'de düzenlediği kongreyle kendisini feshetti.

Örgütlenme ve politik mücadele

Toplumsal muhalefetin kabarışıyla büyüyen partide, bir yıl bile geçmeden karşılaştığı çözülme ve bölünmeler, 1978'deki partinin illegal çekirdeği TKP/B'nin ayrılmasına kadar durmaksızın sürdü ve onun örgütsel kurumlaşmasına sürekli darbe vurdu. İkinci kongreye sunulan çalışma raporunda, 800 üyeden fazlasının çıkarıldığı veya ayrıldığı, 29 yöneticinin de iki kongre arasında partiden koptuğu belirtiliyordu.

1977 başında parti yönetimi İstanbul, Edirne, Sakarya, Kocaeli, Eskişehir, Burdur, Denizli, Antalya, İçel, Gaziantep, Çorum, Tokat, Amasya, Kırşehir, Kahramanmaraş, Trabzon ve Uşak illerinde bütün ilçelerinde örgütlü olduklarını iddia ediyordu. Fakat Yüksek Seçim Kurulu, 15 ilde örgütlenme koşulunu[20] yerine getirmedikleri için TSİP'in 1977 Haziran genel seçimlerine katılamayacağını açıkladı. Bu nedenle de parti seçimlere giremedi.

1970'li yılların sosyalist kabarışı düşünüldüğünde seçime katılma koşu-

19 TSİP'liler 21-23 Aralık 1978'de yaptıkları 2. Kongre'ye davet gönderdikleri ancak gelmeyen Bulgaristan Vatan Cephesi'ne Şubat 1979'da bir mektupla sitem etti. Elçilik yetkililerinin önce bir konuk göndereceklerini belirttikleri, sonra bir mesaj göndereceklerini söyledikleri belirtilen mektupta, bir mesaj da gönderilmediği belirtiliyor, "Kongremizden iki ay sonra Türkiye İşçi Partisi'nin kongresi yapıldı. Öğrendik ki, partiniz bu kongre vesilesiyle TİP'e mesaj göndermiş. Açıkça söylemek gerekirse, bu tutumunuzu, yani TSİP'le TİP arasında ayrım gözetmenizi yadırgadık" deniliyordu. "TİP, hem partimizi hem TKP'yi yok sayan, sadece kendini işçi sınıfının biricik temsilcisi gören bir partidir. Bu partinin kongresine mesaj göndermek hem Türkiye sosyalist hareketi hem de partimiz açısından bir talihsizlik olmuştur. Çünkü TİP bu noktayı istismar ederek kendisinin 'enternasyonal planda tanınan yegâne bilimsel parti' olduğunu iddia edecektir." (Tarih Vakfı arşivi)

20 Bir partinin seçimlere katılabilmesi için seçimlerden altı ay önce 15 ilde, ilçeleriyle birlikte örgütlenmesi gerekiyordu.

lunu sosyalistlerin yerine getirebilmesi güç değildi belki, ancak legal partilerden yalnızca TİP bunun üstesinden gelerek 1977 seçimlerine girebildi. Diğerleri ancak 1979 senato üçte bir yenileme ve milletvekili ara seçimlerine katılabildi. TSİP bu seçimlerde, 62.102 (yüzde 1,3) oyla, en çok oyu alan sosyalist parti oldu; ama bu oyların 29 binini Kürt gruplarıyla ittifakla girdikleri Siirt ve Mardin'den aldılar. TİP yayın organı *Yürüyüş*'ün 234. sayısında, bu seçim işbirliği eleştirilerek, "ilkesiz ve aşiret ilişkileri üzerinde temellendiği" savunuldu; buna göre TSİP listelerinde bağımsız olarak yer alan Kürt "devrimci-demokratları" "kendi politik çizgileri doğrultusunda propaganda" yapmış, TSİP de onları "seyretmişti".

Kitle dergisinin 16 Mart 1975 yerel seçimlerinde İstanbul Kartal bölgesinde TSİP'in aldığı oyların yetersizliğinden yakınırken dile getirdiği gerçek, sosyalistlerin ya da taraftarlarının seçim-oy ilişkisi açısından da çarpıcı bir örnek teşkil ediyor. İlçede TSİP adayının 32 oy aldığı belirtilirken şöyle deniyordu: "Alınan oy sayısı Kartal ilçe asil ve aday üyelerinden bile az."[21]

TSİP'lilerin üniversite gençliği içindeki etkinliğinin ömrü çok kısa oldu. Önayak oldukları Yüksek Öğrenim Dernekleri kısa bir süre sonra THKP-C, THKO izleyicilerinin etkinliği altına girdi ve sonrasında üniversite mücadelesinde herhangi bir varlık gösteremediler.

Silahlı şiddetin dozunu iyice artırdığı 1978-80 sürecinde partinin legal varoluş koşulları diğer legal partiler gibi hayli güçtü. Parti yöneticileri, illegal çekirdekten kurtulmaya karar verdikleri 1978'de, direnişle karşılaştılar... Ve illegal çekirdeğin legal partiyi yönetmesi gerektiğini savunanlar ihraç edildi, ihraç edilenler de illegal çekirdeğin ismini de beraberlerinde götürerek ayrı bir oluşuma yöneldiler. Genç Sosyalistler Birliği kaybedildikten sonra 1977'de kurulan Sosyalist Gençler Birliği'nden pek çok kişiyi de saflarına kattılar.

Parti eylemlerinde kuruluşun o ilk yıllarında görülen canlılık 1976'dan sonra giderek söndü. Sosyalist hareketin iki toplumsal dayanağı olan işçi sınıfı DİSK aracılığıyla TKP politikalarının paralelinde, üniversiteli gençlik de "goşistlerin ve Maocuların" etki alanına girmişti. Öğretmen hareketindeki etkinlik de diğer grupların TÖB-DER şubelerinde sürekli genişleyen etkinliğiyle yönetim katma sıkışıp kaldı. Üniversitelerden mahallelere, Anadolu'nun ilçe ve köylerine kadar yayılmış silahlı çatışma alanı, doğal olarak legal bir partinin varolamayacağı bir alandı.

1977 Temmuz'unda *Kitle* dergisinde yapılan değerlendirmede, partinin sıkışmışlığı, taraftarlarının TKP'yi tercih nedenleriyle ilgili şunlar yazılıyordu:

> Bu çizginin [TKP çizgisi – V.E.] cazibesini artıran noktalardan birisi de, açık çalışma imkânından yoksun olması olsa gerektir. Bu nokta iki ayrı açı-

21 *Kitle*, sayı 52.

dan aynı amaca yaramaktadır. Bir kısım kadrolar, geçmiş TİP olayının da verdiği dersle, burjuva zorbalığına ve faşizme karşı her hal ve şart altında mücadelenin kesintisiz yürütülmesi gereğinden kalkarak, bu eksikliği giderecek arayışlar içindedirler. Gerçekten önemli olan ve pek çok kimsenin kafasını kurcalayan bu meselenin çözümünde bir kısım kadrolar için, İDD [İleri Demokratik Devrim-TKP kastediliyor, V.E.] çizgisi bir alternatif olabilmektedir.

Buna karşılık İDD çizgisine intisap edip sosyalizme devam etmek ya da sosyalist olmak bazı yorulanlar ve sosyaldemokrasinin politikasını sosyalizm adına destekliyor görünmek isteyenler için elverişli bir yol olarak görülmektedir. Faşist tırmanışın zorbalığını artırmasıyla birlikte, örgütlü ve organlı sosyalist çalışma yürütmenin güçleşmesi, bu gelişmedeki etkenlerden biri olarak görülebilir.[22]

TSİP adeta, ilk kongrede parti içi muhalefetin dediği gibi bir "geçiş partisi" gibiydi. 1975 yılında kurulan Genç Sosyalistler Birliği (GSB) TKP'ye, 1977'de kurulan Sosyalist Gençler Birliği (SGB) de 1978'de ayrılan muhalefete katılmıştı.[23] 1. Kongre'de TSİP'i geçiş partisi görenler de zaten TKP'ye geçmişti. İlk yüksek öğrenim derneklerini kurmalarına karşın bunların tümünün yönetimi birkaç ay içinde diğer grupların eline geçmişti.

Sosyalist grupların ortaya çıkmasıyla henüz bir yıl bile geçmeden partinin gerilemeye başlaması ve kopmalar, örgütün temellerinin sağlam olmayışıyla bağlantılıydı. Farklı görüşlerdeki insanlardan müteşekkildi ve bu farklılıklar her fırsatta ortaya çıktı. Parti Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşlerini eksen alarak işe başlamış, bir yıl sonra onu mahkûm etmişti. Öngördüğü değil, hep pratiğin zorladığı bir doğrultu oluşturmaya çalıştı.

İktidara karşı etkili bir muhalefet oluşturmak için TSİP, solda güç birliğinin oluşturulması gerektiğini savundu. Ama "goşistler" ve "Maocular" bu güç birliğinin dışındaydı. Goşistler "lümpen, birbiriyle rekabet eden, gizli servisler tarafından manüple edilen, üç beş kişinin bir araya geldiği grupçuklar"dı,[24] "Maocular" ise "karşı devrimci". TSİP'lilere göre yalnızca sosyalist değil "demokrat" olmanın koşulu da "Maoculuğa karşı olmak"tan geçiyordu.[25]

TSİP'liler, DİSK'in solda güç birliğinin öncüsü olması gerektiğini düşünüyordu. Özellikle DİSK'te TKP etkinliğinin kırıldığı 1977 genel kurulundan

22 *Kitle*, sayı 170.

23 İllegal çekirdeğin TKP/B adıyla ayrılmasıyla *Kitle* dergisinin 212. sayısı iki adet çıktı. Bundan sonra da biri muhalefetin diğeri merkezin olmak üzere fiyatları nedeniyle "7.5'luk *Kitle*" ve "10'luk *Kitle*" diye anılan iki *Kitle* dergisi yayınlandı.

24 *Birlik* (TSİP Merkez Yayın Organı), sayı 4, 12 Mart 1979.

25 *Kitle*, sayı 147.

sonra oluşturulan Abdullah Baştürk yönetiminden bu öncülük konusunda daha fazla şey beklediler. Her ne kadar TİP'liler CHP ile koalisyon kurma hedefleri nedeniyle eleştiriliyor olsa da "demokrasi güçleri" içinde kabul edilen CHP, güç birliğinin önemli bir öğesi sayılıyordu. Başından beri Bülent Ecevit'e ve CHP yöneticilerine güç birliği koşullarını görüşmek için taleplerde bulundular. Ancak bu talepler karşılıksız kaldı. 1975 yılı başında Genel Başkan Ahmet Kaçmaz'ın Ecevit'ten randevu isteğini mektupla yanıtlayan CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüpoğlu'un ifadeleri, aynı zamanda, sosyalist soldan gelen bu tür çağrılara CHP'nin yaklaşımını da özetliyordu:

> CHP ulusumuzu cephelere bölme girişimlerinin karşısındadır. Milliyetçi cephe hareketinin toplumumuzu kamplara ayıran tutumları, bu konuda en kötü örneği vermektedir. Milliyetçi cephe uydurması ile milletimizi bölme davranışları içinde giren siyasi partilerin tutumlarının karşısında olan CHP, her türlü cepheleşmelerin ülkeye yarar getirmeyeceği kanısındadır. CHP olarak demokratik kurallar içerisinde şiddet olaylarının teşvikçilerini açığa çıkararak, halkımızın bilgisine sunarak, sorumluları görevlerini yapmaya çağırarak mücadelemizi sürdüreceğiz.[26]

Ecevit, 21 Şubat 1975'teki CHP Küçük Kurultayı'nda ise "Biz bu mücadeleyi kendi başımıza yürüteceğiz... Kendilerini bizden solda ve ilerde sananlardan tek bir isteğimiz var. Gölge etmesinler, bizlere ayakbağı olmasınlar" diyordu.

Partinin bu süreçte diğer legal sosyalistlerden ayrılabilen tek başarısı belki de Kürt sosyalistleriyle kurduğu yakın ilişkiler ve Kürt illerinde düzenlediği miting ve gösterilerdi. Bu da onu 1979 ara seçimlerinde en çok oy alan (Mardin'de 20 bin, Siirt'te 15 bin oy) sosyalist parti konumuna yükseltti.

12 Eylül darbesiyle parti illegal çalışmaya geçti, yeni bir tüzük hazırladı, genel başkan Ahmet Kaçmaz ile yöneticilerin bir bölümü yurtdışına çıktı. Darbe sonrası faaliyetleri, yurtdışında yayınlanan dergiler ve yurtiçinde bildirilerle sınırlansa da faaliyetlerini TSİP adıyla illegal sürdürmeye devam etti. Bu yüzden de operasyonlara maruz kaldı. 1981 ve 1982'deki operasyonlarda bazı üyeleri tutuklandı, ancak ülke içindeki merkezi yönetime ulaşılamadı. Partiye yönelik en büyük operasyon 1985'te *Gerçek* dergisinin Özel Sayısı'nda Milli Güvenlik Kurulu üyelerinden Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın F-16'ların alımındaki rüşvet skandalmdaki rolünü ortaya çıkaran yayınından sonra yapıldı. 12 Eylül rejiminin en büyük yolsuzluğuyla ilgili bu haber, ABD'de patlak veren F-16 skandalıyla bağlantılı olarak büyük yankı uyandırmış, Meclis'te de SHP'liler Temmuz 1986'da

26 *Kitle*, sayı 47, 18 Şubat 1975.

soruşturma önergesi vermişti.[27] Ülke içindeki illegal örgütün yöneticisi Çağatay Anadol'un aralarında bulunduğu pek çok partili Temmuz 1985'teki polis operasyonlarıyla gözaltına alındılar. Çağatay Anadol, beş yıl cezaevinde tutuklu kaldı. TSİP'liler 1983'te yasal alanda edebiyat dergisi *Düşün*'ü, 1990'da da *Görüş* dergisini yayınladılar. TSİP'liler adına Sosyalist Birlik Partisi'nde sosyalistlerin birlik çalışmalarını Çağatay Anadol yürüttü.

TSİP'liler, SBP çatısı altında faaliyetlerini sürdürmek üzere kendini feshettikten ve BSP-ÖDP ile devam eden birlik projeleri içinde faaliyetlerini sürdürürken, eski MYK üyelerinden Turgut Koçak'ın öncülük ettiği bir grup TSİP'i 3 Ocak 1993'te yeniden kurdu.

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin (TSİP) genel başkanlığını yapan Ahmet Kaçmaz, 1989'da yaptığı değerlendirmede şöyle diyordu:

> ...inanıyorum ki, çalışan insanlar açısından TSİP için tarihin hükmü negatif olmayacak. Başka türlü söylersem, ileride insanlarımız "TSİP olmasaydı daha iyi olurdu" demeyecekler. TSİP varlığının ne derece olumlu olduğuna gelince... Emekçi halkın bahtını karartacak ciddi yanılgılara düşmediğimiz kanısındayım.[28]

27 Yolsuzlukla suçlanan Tahsin Şahinkaya, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in isteği üzerine malvarlığını açıkladı. Meclis soruşturması açılması ise Meclis'te çoğunluğu ellerinde bulunduran ANAP'lı milletvekillerince engellendi.

28 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 7, İletişim Yayınları, s. 2259.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (TİP)

İkinci TİP

Türkiye İşçi Partisi denilince akla Meclis'te 15 milletvekiliyle sosyalist bir grup kuran, genel başkanlığını Mehmet Ali Aybar'ın yaptığı 1960'ların Türkiye İşçi Partisi gelir. 12 Mart darbesinden sonra kapatılıp da 1975'te yeniden kurulduğunda artık eski TİP'ten değil, diğerleri gibi yeni bir siyasal gruptan söz edilebilir. Bu nedenle sosyalist hareketin tarihi açısından da iki farklı TİP vardır. İkinci TİP, dönemin bölünme çizgisinin ana eksenlerinden biri olan ÇKP-SBKP uluslararası saflaşması içinde kendisini SBKP'den yana tanımladı. Doğrudan ilişki içinde olmamakla birlikte, SBKP'nin genel politik görüşünün paralelinde, yasal bir sosyalist partiydi.

Parti içi muhalif bir grup oluşturan Behice Boran ve arkadaşları, genel başkan Aybar'ın istifasının ardından 29-31 Ekim 1970 tarihlerinde yapılan 4. Kongre'de partinin yönetimine geldi. Bu sırada Aybar da dahil sosyalistlerin çoğunluğu partiden uzaklaşmış ya da artık bir beklentileri kalmamıştı. Yeni yönetim, Aybar ve arkadaşlarının[1] aksine "uluslararası komünist hareket-

1 Mehmet Ali Aybar ve arkadaşları, Türkiye'ye özgü sosyalizm arayışıyla özellikle SBKP'de cisimleşen geleneksel sosyalizm anlayışına karşı çıkıyordu. Hem 1960'lardaki rolü hem de görüşleriyle Türkiye sosyalist hareketinde özgün bir yere sahip olan Mehmet Ali Aybar, yukarıdan aşağı örgütlenen Leninist parti modelini, tek parti iktidarı demek olan proletarya diktatörlüğünü reddediyordu. Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'ya müdahalesine karşı çıkması nedeniyle patlak veren tartışmalar sırasında hem gerilla savaşı modellerini benimseyecek gençler hem de SBKP çizgisini savunacak olanlarca şiddetle eleştirildi. Aybar ve arkadaşları iki yıl sonra adını değiştirdikleri Sosyalist Parti'yi 1975'te kurdu. Partinin kurucularından Kemal Nebioğlu, aynı zamanda DİSK'in kurucusu beş sendikadan biri olan Gıda-İş'in genel başkanıydı ve DİSK Yürütme Kurulu'nda sosyalist bir partiye üye tek kişiydi. Parti tüzüğünde genel başkan dahil, yöneticilerin iki kez aynı göreve getirilemeyeceği yer alıyordu. Nitekim Aybar, genel başkanlığı bıraktı ve yerine Cenan Bıçakçı getirildi. 1995'te kendini feshederek, ÖDP'nin oluşum sürecine katıldı.

le uyumlu" politikayı savunuyordu. "Bilimsel sosyalizm" olarak niteledikleri bu görüş açısı, SBKP ve onun etrafında toplanmış komünist partilere paralel bir siyasi duruşu ifade ediyordu.

Yeni yönetimi altında TİP, "bilimsel sosyalist" bir kimliğe kavuşmuş olsa da üniversiteli gençliğin boykot ve işgalleri, THKO ve THKP-C'nin silahlı eylemleri ve radikal Kemalist subayların "sol cunta" hazırlıklarıyla çalkalandığı bir atmosferde politik bir etkide bulunabilmekten uzaktı.

Mehmet Ali Aybar, TİP'in bu yeni yönetiminin "özgürlükçü sosyalizm" anlayışına karşı "dogmatik, bürokratik sosyalizmi" getirdiğini, "profesyonel kadro" yaratmak uğruna "yatay çalışmayı" bıraktığını ve "bir yıllık yönetiminde partiyi tarihten sildiğini" ileri sürmüştür. "Yeni kurulan TİP'in kapattırılan TİP'le hiçbir ilişkisi yoktur. Yeni TİP, dogmacı, bürokratik bir partidir."[2] Aybar şu eleştirileri yöneltiyordu:

> Genel Başkanın istifasından sonra, bu grup TİP'e egemen olmuştur. 4. Büyük Kongre'de TİP program ve tüzüğü bu grubun görüşleri doğrultusunda değiştirilmemiş olmakla birlikte 'bütün zamanını ve enerjisini parti çalışmalarına hasredecek, profesyonel kadrolar meydana getirmek' için alınan karar, TİP'in tabana ağırlık veren, yatay örgütlenme biçimini değiştirmiştir. Bu değişiklikle bürokratik yönetime geçme konusunda ilk adım atılmıştır. Ama 4. Büyük Kongre'de asıl TİP'in kapattırılması sonucunu doğuran bir başka karar da alınmıştır. Yeni yöneticiler bu kararla TİP'i göz göre göre mayın tarlasına itmişlerdir. Gerçekten Siyasal Partiler Yasası'nın 89. maddesi: 'Siyasi partiler, TC ülkesi üzerinde milli veya kültür farklılıklarına yahut dil farklılıklarına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler (...)' der. Aynı yasanın 112. maddesi de 89. maddedeki yasaklara uymayan partilerin Anayasa Mahkemesince kapatılacağını yazar. Bu yasaklar haksız olabilir, gerçeklere ters düşebilir. Nitekim biz SPY'sının iptali için dava açmıştık. Ne var ki bu yasa yürürlükteyken, sorumluluk duygusu taşıyan hiçbir parti yöneticisi, bu yasayı yok varsayarak, 89. maddedeki yasaklara aykırı bir karar alamaz; öyle bir kararın alınmasına izin veremez. Oysa 4. Büyük Kongreye böyle bir karar aldırtılmış TİP'in kapatılmasına olanak verilmiştir. Ve 9 yılda iğneyle kuyu kazarcasına, emekçilerin dişlerinden tırnaklarından artırdıkları küçük küçük katkılarla yoktan var edilen TİP, muhalefet grubunun bir yıllık yönetiminde, maddi manevi varlığını yitirerek tarih sahnesinden silinmiştir.[3]

Muhtırayla gelen baskı dalgasında, 11 Mayıs'ta TİP hakkında Anayasa Mahkemesi'nde dava açıldı. Partinin genel sekreteri Nihat Sargın 13 Mayıs 1971'de gözaltına alındı ve tutuklandı. 29 Mayıs'ta da Genel Başkan Behice

2 *Sosyalist Yarın*, sayı 3, 1 Aralık 1976.

3 *Sosyalist Yarın*, sayı 3, 1 Aralık 1976.

Boran ve Merkez Yürütme Kurulu üyesi Sadun Aren tutuklandılar. 20 Temmuz 1971'de Anayasa Mahkemesi TİP'i kapattı. Sıkıyönetim mahkemesinde açılan 23 kişilik davada TİP yönetici ve üyeleri 15, 12 ve 6'şar yıl hapis cezalarına çarptırıldı. Genel Başkan Behice Boran Sakarya Cezaevi'nin kadınlar koğuşuna, diğer yönetici ve üyeler de Niğde Kapalı Cezaevi'ne konuldu. Hükümlülük 1974 Temmuz'unda yürürlüğe giren af yasasına kadar sürdü.

Behice Boran cezaevindeyken TSİP'i kurmaya hazırlananların ortak parti kurma önerisini reddetti. Boran'a göre TSİP'i kurmaya çabalayanlar "sosyalistliği kendi beyanlarıyla kanıtlanan kişiler"di. Ancak asıl neden başkaydı. Behice Boran ve arkadaşları 1960'ların sosyalist birikimini TİP'in yarattığı ve bu birikimin hâlâ yerinde durduğu inancındaydı. 12 Mart'ın ertesinde de geçmişin olumlu mirasına ve sosyalist birikimine sahip çıkabilecek tek grup olarak kendilerini görüyorlardı. 1974-75'teki sosyalist solun genel görünümü de bu değerlendirmeyi doğrular gibiydi. 12 Mart öncesi illegalite ve silahlı mücadele yolunu seçmiş üniversiteli gençlerin öncülük ettiği siyasal gruplar, zaten işçi sınıfını temsil etmeyen "goşist" gruplardı ve yenilmişlerdi. Mihri Belli, Mehmet Ali Aybar gibi popüler kişiler de geçmişte yıpranmış, çevrelerinde topladıkları sınırlı gruplarla ciddi oluşumlar kuracak durumda değillerdi. TİP'liler ise başkaydı. Net bir siyasal programa ve bir örgütsel yapıyı inşa edebilecek ilişkiler ağına sahipti. DİSK'te birçok sendika yöneticisi partiyle ilişkideydi. 12 Mart öncesi siyasal mücadele içinde yer almış, deneyimli insanlardı. Gençlerin hüküm sürdüğü, hatta 1979 seçimlerinde dahi 41 yaş zorunluluğu nedeniyle senatör adayı gösteremeyen kitleselleşmiş grupların[4] olduğu sosyalist harekette, parti kurucularının yaş ortalaması 41'di.

Bu deneyimli kadrolar, sosyalist hareketteki bölünmüşlüğü küçümseyerek, 1970'teki yönetim değişikliğini "bilimsel sosyalizmin partide egemen olması" diye yorumlayarak, geçmiş değerlendirmesi konusunda ilk ciddi yanılgıya düştüler. Bu yanılgı 5 yıl sonra kabul edilecekti, ama o zamana kadar, bu yanılgıya dayalı politikalarla yürüdüler.

Partinin lideri Behice Boran 1979'a kadar TİP'in bakış açısına temel olacak görüşleri, –partinin 1975 yılı 1 Mayıs'ındaki kuruluşundan 15 gün önce yayına başlayan– haftalık *Yürüyüş* dergisinin ilk sayısındaki başyazısında özetledi. TSİP ve sosyalist aydınların, sosyalist hareketin bölündüğü ve politik bir birliğin gerektiği şeklindeki görüşlerini eleştiren Boran, "Gruplar enflasyonu biçiminde işçi sınıfı partisi" kurulamayacağını söylüyor, şöyle diyordu: "Birlik denince söz konusu olan işçi sınıfı hareketinin birliğidir, soldaki bölünmelerin, grupların birliği değil." Aynı başyazıda şöyle devam ediyor-

4 Kurtuluşçular bu yüzden bazı illerde aday gösteremediklerini yazmıştı. *Kurtuluş*, sayı 32, Ağustos 1979.

du: "İşçi sınıfımızda sosyalist bir birikim vardır ve bu birikim bölünmüş değildir. O kadar değildir ki, kendisinden saymadığı girişimlere uzak durmaktadır. Bu birikimin 1961'den bu yana oluşmasında toplumun genel gelişiminin, sosyalist yayınların vb.lerin payı her ne olursa olsun asıl büyük pay Türkiye İşçi Partisi'nindir."

Aynı derginin 3. sayısında da eski TİP'in örgütlenme ve oy potansiyeline ulaşabilecekleri inancı dile getiriliyordu: "Kurulacak parti, tarihsel planda sosyalist hareketin ve TİP'in devamı olacak. Bu bakımdan onun yarattığı kadroların ve birikimin üzerinde yükselecek. Bu, yeni partinin önemli olanaklarından biri. TİP'in 71 öncesinde 60'a yakın ilde örgütlü olduğu, işçi ve emekçi sınıflar içinde uç verdiği ve 300 bine yakın oyu kontrol ettiği hatırlanırsa bu olanak küçümsenemez."[5] Beş yıl sonra ise Behice Boran, "Türkiye İşçi Partisi'nin potansiyelini yanlış değerlendirdik"[6] diyecekti.

TİP'liler mevcut sosyalist partilerin kitle örgütlerinde, özellikle de DİSK içerisinde kendilerine rakip olamayacaklarına da inanıyordu.

Yanılgılara dayalı bu kendine güven 1977 seçimlerinin sonuçları almana kadar sosyalist solda güç birliği sorununa yaklaşıma da yansıdı. Genel Başkan Boran, "Tepeden güç ve eylem birliği görüşmeleri"ni yararlı bulmadığını, birliğin tabanda, yerel düzeyde gerçekleşeceğini söylüyordu. Dolayısıyla sosyalistler arasında yalnızca politik birliğe değil, güncel gelişmeler karşısında geliştirilecek geçici eylem ve güç birliklerine de inanmıyordu. İleride göreceğimiz gibi, TİP aslında CHP dışında solda ittifaka değer bir sol gücün olmadığı kanısındaydı.

Örgütsel yapı ve mücadele biçimleri

Eski TİP'in örgüt ve oy potansiyelini temsil ettiğine inanan TİP, bildiği yolda, tek başına yürüme kararındaydı. Partinin kuruluşu, TSİP'in kuruluşunda olduğu gibi, sağcı partilerin kurduğu cepheye karşı CHP'nin gücünü böleceğini ileri süren bazı solcu aydın ve sendikal çevreler tarafından eleştirildi. TİP'liler ise seçimler sırasında da sıkça karşılaşacakları bu eleştirilere, CHP'nin demokratik görevlerini ancak daha solundaki bir gücün baskısıyla yerine getirebileceği görüşüyle karşılık veriyordu.

Partinin 50 kurucusu içinde, DİSK üyesi 3'ü sendika genel başkanı olmak üzere, 11 sendikacı ve 4 eski TİP milletvekili bulunuyordu.[7] Merkez Yürüt-

5 *Yürüyüş*, sayı 3, 29 Nisan 1975, s. 2.

6 *Çark Başak*, sayı 73, 1 Mart 1980.

7 Kurucular arasında yer alan milletvekilleri şunlardı: Yusuf Ziya Bahadınlı, Tarık Ziya Ekinci, Şaban Erik ve Ali Karcı. Sendikacılar ise şunlardı: İlhan Akalın (Sosyal-İş Sendikası Eğitim Sekreteri, DİSK Temsilciler Meclisi üyesi), Nurten Arıcan (Türkiye Kimya-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu üyesi), Osman Aslanbay (Türkiye Maden İş Sendikası Seydişehir Bölge Temsilcisi),

me Kurulu 21 kişiden oluşuyordu; bunlardan 4'ü sendikacıydı. Genel başkan Behice Boran, genel sekreter de eski TİP'te olduğu gibi Nihat Sargın'dı. Bütün işçi ve komünist partileri gibi TİP'te de üye bileşiminde işçilerin çoğunluğa sahip olması önemliydi. Doktrinin geleneksel yorumunda bu, komünist parti olmanın önemli bir göstergesiydi. Merkezi yayın organı *Çark Başak*'ta, üye sayısıyla ilgili bilgiler vermekten kaçmılsa da, Merkez Yürütme Kurulu'ndan ilçe örgütlerine kadar parti örgütlerinde üyelerin kaçta kaçının işçi ve diğer meslek gruplarından olduğuna dair istatistiklere yer veriliyordu. Örneğin 16 Nisan 1978 tarihli sayıda "Parti üyelerimizin yüzde 49.7'si işçi, yüzde 20.3'ü köylü, küçük esnaf, zanaatkar gibi emekçiler, yüzde 30.4'ü de teknik eleman, avukat, öğrencilerden oluşan partimizin bu bileşimi Merkez Yönetim Kurulumuza da yansıyor"[8] deniyordu.

Bölgesel ve genel düzeyde belirli periyotlarla il, ilçe temsilcileri toplantıları düzenlenmesi "demokratik merkeziyetçilik" ilkesinin tüzükte ifadesini bulan bir gerekliliğiydi. 12 Eylül cuntasına kadar süren bu toplantılar, TİP'in en önemli örgütsel faaliyetiydi. Üyelerin parti kararlarının oluşumuna katılımını öngören bu toplantıların zaman içinde, partiyi hantallaştıran bürokratik faaliyete dönüştüğünden söz edilmişti.[9] *Çark Başak*'ta bu durum toplantılarla ilgili şu ilginç istatistikle eleştirilmişti:

> 1 Mayıs 1975'ten 1979 Ekim'ine kadar geçen 4 yıl 5 aylık sürede MYK, toplam 135 gün toplantı halinde bulunmuştur. Bu ise 12 günde 1 gün toplantı demektir. Tüzük uyarınca olağan olarak ayda bir toplanıldığına ve toplantı süresi iki gün olarak planlandığına, arada olağanüstü toplantılar da yapıldığına göre bu rakam doğaldır. Oysa ekimden bu yana geçen 10 ay içinde 63 gün toplantıyla geçmiştir; böylece her 4.7 günde 1 gün toplantıyla geçmiş olmaktadır. Ayrıca toplantı süreleri de normal iki günü çok aşarak toplantı sayısına düşen ortalama gün sayısı 5 günün üstüne çıkmıştır. Başkanlık kuru-

Hüsamettin Bakan (Türkiye Kimya İş Sendikası Genel Sekreteri, DİSK Genel Yönetim Kurulu üyesi), Hasan Bedri Doğanay (Sosyal-İş Sendikası Genel Örgütlenme Sekreteri, DİSK Temsilciler Meclisi üyesi), Dinçer Doğu (Türkiye Kimya İş Sendikası Genel Başkanı, DİSK Temsilciler Meclisi üyesi), Rıza Erdoğan (Turizm-İş Genel Sekreteri, DİSK Genel Yönetim Kurulu üyesi), Turgut Gökdere (Turizm-İş Sendikası Genel Başkanı DİSK Genel Yönetim Kurulu üyesi), Özcan Keskeç (Sosyal-İş Genel Başkanı, DİSK Genel Başkan Vekili), Zeki Kılıç (Tek-Bank-İş Genel Sekreteri), Derviş Sabır (Türkiye Gıda-İş Sendikası Mersin Bölge Temsilcisi). 21 kişilik ilk Merkez Yürütme Kurulu'nda ise şu sendikacılar bulunuyordu: Dinçer Doğu, Turgut Gökdere, Özcan Keskeç, Zeki Kılıç. TİP'in kurucuları içinde bulunan Mehdi Zana, sonraları Kemal Burkay'ın liderliğini yaptığı Özgürlük Yolu grubuna geçti. Zana, 1977 mahalli seçimlerinde Diyarbakır Belediye Başkanı seçildi. 12 Eylül darbesinde tutuklanan Zana, Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen 207 sanıklı Özgürlük Yolu davasında 24 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Uzun yıllar hapiste kaldı.

8 *Çark Başak*, sayı 47.

9 *Çark Başak*, sayı 77. Bkz. Parti içinde açılan genel tartışma sonucunda ortaya çıkan karar taslakları.

lunun ayrı bir kurul olarak toplantıları da bu 10 ay içinde 47 gün sürdüğünden Başkanlık Kurulu üyeleri için her 2.7 günde bir gün, yani aradan daha iki gün geçmeden üçüncü gün merkez kurullarının toplantılarında geçmiş olmaktadır..[10]

TİP yasal bir partiydi ve mücadelesini yasalarca belirlenmiş çerçeve içerisinde sürdürecekti. Çoğunluğu yasadışı örgüt ve mücadele biçimlerini savunan grupların "legalizm" ve "reformizm" eleştirisine maruz kalan bu çalışma tarzının, MC hükümetlerinin baskıcı ve keyfi yönetimi, faşist terörün hüküm sürdüğü bir ortamda, kendine yer açabilmesi güçtü. Öyle de oldu, 1977 sonrası artan şiddet ve 1978 Aralık'ında ilan edilen sıkıyönetim TİP'lilerin yasal çalışma imkânlarını iyice sınırladı.

Parti ilk gelişme olanaklarını, şiddetin henüz yoğunlaşıp yaygınlaşmadığı, yasal örgüt ve mücadele biçimlerini uygulayabildiği 1975-1977 yılları arasında bulabildi. Partilerin, derneklerin, dergilerin kurulduğu, miting ve gösterilerin yasal platformlarda yaygın biçimde yapılabildiği bu yıllarda TİP de afiş, bildiri, kapalı salon toplantıları, gecelerle kendini ifade ediyordu.

Faşist terör karşısında TİP'liler çoğunlukla çaresiz kaldı. Rejim, can güvenliğini sağlama konusunda titiz davranması bir yana, sola karşı şiddeti kollayan bir tutum içindeydi. Bu nedenle bombalanan ya da kundaklanan parti binaları, polisin keyfi tutumu veya ülkücü komando saldırıları karşısındaki yasal kovuşturma talepleri sonuç yaratamazdı. Örneğin 15 Ekim 1977'de partinin Samsun il binasına akşam kapısı kırılarak girilmiş, her yer tahrip edildikten sonra duvarlara sloganlar yazılmıştı. Ertesi gün emniyet müdürlüğüne giden TİP'lilerin güvenlik taleplerine yetkililerin yanıtı binayı bizzat kendilerinin korumaları yönündeydi. Yasal bir parti oldukları için TİP'liler faşist hareketin hedeflerinden biriydi. Pek çok partili silahlı saldırılarda yaşamını yitirdi.[11] Bunlardan en vahşice olanı, Ankara Bahçelievler semtindeki bir evde 7 TİP'li gencin katledilmesiydi.[12] Behice Boran, olayla ilgili açıklamasında şöyle diyecekti:

> Tahrik edip bize aynı biçimde cevap verdirmeyi başaramayacaklardır. Biz, Türkiye İşçi Partisi, işçi sınıfımızın politik hareketinin temsilcisi ve öncüsü-

---

10 *Çark Başak*, sayı 77, s. 10.

11 2 Aralık 1975'te Kadıköy ilçe örgütü üyeleri Halil Pelitözü ve Cezmi Yılmaz adlı gençler, 1974 sonrası öldürülen ilk TİP'lilerdi. 24 Ağustos 1976'da Elazığ'da Diyarbakır ili üyesi İsmail Tuncel, 27 Ocak 1977'de Amasya İl Örgütü Başkanı Şerafettin Atalay, 6 Nisan 1977'de lise öğrencisi Vahit Hikmet Umut öldürülen TİP'lilerden bazılarıydı.

12 Öğrenci evine 9 Ekim 1979'da baskın yapan saldırganlar, yedi öğrenciyi kurşunladılar. Birini telle boğdular. İkisini eterle uyuşturup kaçırdılar. Kaçırılan iki öğrencinin cesetleri Polatlı yolunda bulundu. Ölen öğrenciler şunlardı: Latif Can, Faruk Ersan, Efraim Ezgin, Salih Geverci, Hürcan Gürses, O. Nuri Uzunlar, Serdar Alten.

yüz. Bunun sorumluluğunun bilincindeyiz. Silahlı çıkış ve çatışmaların işçi sınıfının politik hareketine yararı olmadığı için biz mücadeleyi bu yöntemlerle yürütmeyi reddediyoruz.[13]

Demokratikleşme hedefi ve kampanyalar

TİP programında, "güncel ve ivedi sorunun Türkiye'nin politik alanda demokratikleştirilmesi" olduğu belirtilmişti. Bu, komünist partilerinin "azami" ve "asgari program" diye ayırdıkları iki aşamalı programlarının "asgari"sine tekabül ediyordu. Programın ayrıntıları, 8 Temmuz 1975'te Demokrasi Bildirgesi'yle açıklandı. Bir broşür halinde 10 bin adet basılan bildirgede, 12 Mart'ta demokratik öğeleri tırpanlanmış 1961 Anayasası'nın demokratik hak ve özgürlükler yönünden geliştirilmesini içeren bir dizi öneriye yer verilmişti. Partililer, bildirgenin ilk baskısı tükendiği için Ağustos'ta 15 bin adet yeni baskı yapıldığını da duyurdu.

Nihai hedef sosyalizmdi. Yasal bir partinin sınırlılıkları içerisinde, bu hedefe nasıl ulaşılacağı açıkça yazılamazdı; ama parti "bilimsel sosyalizm" öğretisinin genel prensipleri ışığında, 1960'lı yıllarda hayli tartışılmış olan "barışçıl geçiş" olanaklarına vurgu yapıyordu. Bu yöndeki fikirleri yayın organlarında sıkça rastlanmıyordu, ancak 1979'daki "genel değerlendirme" toplantılarında muhalifler "barışçıl geçiş" olanağının abartılarak, parlamentarizmle özdeşleştirildiği eleştirisini yöneltmişti.

1979'daki 1 Mayıs'ta sokağa çıkma yasağını çiğnemeleri, 1980'de "faşist katliam girişimlerine karşı halkın kendi can güvenliğini sağlayacağı örgütlenme biçimlerine yöneldiğine" ilişkin değerlendirmeler, TKP'yle birlik çabaları, 12 Eylül'den sonra kurulan illegal yapı, TİP'in yasal olanakların tükendiği noktada, yasadışı örgüt ve mücadele biçimlerine geçilmesi gerektiğine inandığını gösteriyordu. Buna karşın partinin barışçıl olmayan mücadele biçimlerine ve 1 Mayıs 1979'daki gösteri sayılmazsa, yasadışı mücadele biçimlerine 12 Eylül öncesinde başvurduğu söylenemez.

TİP'liler, kitlesel yasal mitingleri önemli bulmakla birlikte, kendi başlarına kotarmaktan çok DİSK, TÖB-DER gibi büyük kitle örgütlerinin düzenlediği mitinglere aktif katılma yolunu tercih ediyordu. Bunda, doğası gereği bir güç gösterisi olması gereken mitinglerde, TİP'in kendi başına yapması halinde gerekli kitleselliği sağlayamayacağı kuşkusunun da rol oynadığı söylenebilir. Diğer yandan TİP'e göre kitle örgütleri, geniş kitleleri seferber etmeyi başarabilen demokratik muhalefetin başlıca araçlarıydı ve eylem kararlarında da başı çekmeleri normaldi. Kitlesel protesto, eylem ve direniş-

13 *Devrimci Yol*, sayı 23, 24 Ekim 1978.

ler kitle örgütlerinin, özellikle de DİSK ve TÖB-DER'in görev alanındaydı. Partinin kendisi bu gösterilerin bizzat örgütleyicisi değil, siyasi yönlendiricisi olmalıydı.

Temel görev örgütlenmekti. Genel Başkan Behice Boran, TİP'in bu yaklaşımını şöyle özetliyordu: "Devrimci mücadele, her gün bir 'eylem yapmak' değildir. Bugün içinde bulunduğumuz şartlarda en etkin, sonuca götürücü eylem, işçi ve emekçi kitleleri örgütlemek, eğitmek, bilinçlendirmek ve onların gücünü demokrasi-antidemokrasi mücadelesinde gittikçe genişleyen boyutlarda harekete geçirebilmektir."[14]

Parti kurulduğu sırada sağ partilerin koalisyonu olan Milliyetçe Cephe hükümetleri işbaşındaydı. Milliyetçi Cephe'yi "faşizmi tırmandıran hükümet" olarak değerlendiren TİP ilk kampanyasını bu hükümete karşı gerçekleştirdi. 1975 Ekim seçimlerindeki bu kampanyada "MC'ye hayır" afiş ve bildirileri hazırlandı. Ama asıl gücünü ortaya koymaya çalıştığı kampanya, "MC iktidardan düşürülmelidir" adıyla 14 Şubat 1976'da başlattığı iki haftalık kampanyaydı. Haftalık yayın organları *Yürüyüş*'te yer alan kampanya değerlendirmesine göre, duvar afişleri ve bildiri dağıtımıyla süren kampanyanın en önemli etkinliği kapalı salon toplantılarıydı. İl ve ilçe temsilcilerinin katıldığı bu toplantılar TİP'in en etkili olduğu Bursa, İzmir ve İstanbul'da yapılmıştı. İzmir'de 22 Şubat'ta yapılan kapalı salon toplantısı *Yürüyüş*'te "Tarihi bir gün" olarak nitelenmiş ve Behice Boran'ı dinlemek için binlerce kişinin toplandığı ve salona sığmadığı belirtilmişti. Merkez yayın organı *Çark Başak*'ta ise aynı toplantıyla ilgili sayı veriliyor, bin 500 deniyordu. Aynı yılın sonunda, Kasım ayında, TİP'liler, 1973 askeri darbesiyle iktidara gelen Pinochet cuntasının hüküm sürdüğü Şili halkıyla dayanışma geceleri düzenledi.[15] 13 Kasım'da İzmir'de, 14 Kasım'da İstanbul'da, 17 Kasım'da da Ankara'daki gecelere, daha sonra hükümet tarafından sınır dışı edilecek olan Şilili konuk sanatçılar da katıldı. Gecelerle ilgili bu üç ildeki duvar afişlerinin TKP'nin legal alandaki gençlik örgütü İlerici Gençler Derneği (İGD) taraftarlarınca, kendi afişlerini yapıştırmak suretiyle kapatılması *Yürüyüş*'te Şilili

14 *Yürüyüş*, sayı 25, 30 Eylül 1975.

15 *Yürüyüş* dergisinin, 23 Kasım 1976 tarihli, 85. sayısında diğer sol grupların kampanyaya takındığı tutum şöyle anlatılıyordu: "Dayanışma hareketinin önemli bir bölümü de afişleme kampanyasıydı. İstanbul, Ankara ve İzmir'de 40 bin afiş asıldı. ... sol sekter grupların engelleme çabaları... Kimi bilinçli, kimi bilinçsiz. Kimi tüm afişi kapatarak açıkça, kimi sadece TİP yazısının ve Çark-Başak ambleminin üzerini örterek mahcupça. Kimi bazı bölgelerde saygılı davranıp afiş kapatmazken, bazı bölgelerde özellikle Şili halkı ile dayanışma afişlerini hedef aldı. Bunların en belirgin örneği İGD idi. İlerici Gençler Derneği afişlemede sürekli ve özellikle 'Şili halkı ile dayanışma gecesi' afişlerini kapatmaya çalıştı. CHP, İzmir'de yaptığı afişlemede son derece saygılı davrandı. Ama aynı CHP'nin İstanbul Beşiktaş ilçesinin civarındaki afişlemenin tek hedefi yine Şili halkıyla dayanışma gecesi afişleri idi. Diğer bir örnek de İYÖD ve DEV-GENÇ afişleri idi. Bu örgütler de İstanbul'un bazı bölgelerinde Şili halkıyla dayanışma gecesine ve afişlerine saygılı davrandı. Ama bazı bölgelerde engelleme gayretlerine katıldı."

konuk sanatçıların yorumuyla eleştiriliyordu: "Bunu bütün dünyada faşistler ve goşistler yapar."[16]

TİP'in 12 Eylül öncesi tek başına düzenlediği son kampanyası 4 Nisan 1978'de 18 gün süren "NATO'ya hayır kampanyası" oldu. Kampanya genel başkan Behice Boran'ın Başbakan Ecevit'e NATO'dan ayrılınmasını isteyen mektubu göndermesiyle başladı, 22 Nisan'da da Ankara Tandoğan'da düzenlenen mitingle sona erdi. TİP yayın organlarında yer alan haberlere göre, "NATO'ya Hayır Bağımsız Türkiye", "Ulusal Bağımsızlık İçin NATO'ya Hayır" yazılı afişler ile 1 milyon bildiri hazırlanmıştı. *Çark Başak*'ta şöyle deniyordu: "Kampanyanın en geniş kitlelere ulaşması, yurdun dört bir yanında yapılan toplantılarda somutlandı. Bu toplantılara, on binlerce emekçi katıldı."[17] Kampanya sırasında 200'ü aşkın parti üyesi gözaltına alındı. İstanbul Şişli'de TİP üyesi Yılmaz Derebaşı, 17 Nisan günü kampanya bildirilerini dağıttığı sırada kurşunlanarak öldürüldü.

Sola yaklaşım

TİP kendisini, uluslararası alanda SBKP'nin öncülük ettiği komünist partiler topluluğunun bir parçası kabul ediyordu. Bu, SBKP-ÇKP arasındaki düşmanlık düzeyindeki kamplaşmada taraf olmak demekti. Sosyalist akım ve gruplara ilişkin değerlendirmeler de bu kamplaşmanın perspektifleriyle yapılıyordu. Buna göre, ÇKP'yi savunan veya ideolojik-politik görüşleriyle örtüşen grup ve akımlar Maoist, dolayısıyla işçi sınıfı düşmanlarıydı. İşçi sınıfı mücadelesini saptıran diğer düşman akım, silahlı mücadeleyi savunan goşizmdi. Türkiye'de TDKP, TKP(ML), TİKP gibi ÇKP veya AEP görüşlerini savunan gruplar, Maoist ya da anti-Sovyetik "düşmanlar" cephesindeydi. Devrimci Yol, Devrimci Sol, Kurtuluş gibi gruplar ise goşisttiler. Kuşkusuz "işçi sınıfına düşman sapkın akımlar" "Maoizm" ve "goşizm" ile sınırlı değildi; ancak sadece bu sınıflandırmayla bile Türkiye'deki sosyalist hareketin çoğunluğu "düşman" kampında değerlendirilmiş oluyordu. Maoist ya da goşist kategorisine girmeyen Mehmet Ali Aybar'ın Sosyalist Devrim Partisi de, Sovyetler Birliği'ne yönelttiği eleştiriler nedeniyle "anti-Sovyetik" "antikomünist" kabul edilmişti.[18]

TİP, sol içi çatışmada, silahlı şiddet kullanmamış olsa da özellikle Mao-

16 *Yürüyüş*, sayı 20, s. 10.

17 *Çark Başak*, sayı 47.

18 1979 seçimlerinde TİP'ten daha fazla oy alan SDP, TİP seçim değerlendirmesinde "dikkatle izlenmesi gereken" tehlikeli akım olarak nitelendi. "SDP, kendisinin bildiğimiz niteliğini, yani antikomünist, anti-sovyetik niteliğini bu seçim propagandalarında gayet açık ortaya koymuştur. (...) SDP'nin bundan sonra izleyeceği yolu ve elde edeceği sonuçları yakından ve dikkatle izlemek, onu ideolojik ve politik planda yenilgiye uğratmak gerekmektedir." *Çark Başak*, sayı 69.

culara "ağzının payını vermeyi" övünç sayıyordu. Örneğin 1976 Ocak'ında Maden-İş 6. Bölge Konseyi toplantısında çıkan kavga, *Yürüyüş* dergisinin kapağına, uluyan kurt resmi eşliğinde iri puntolarla "Maocu komandolar" diye taşınmıştı. Manşete konu olay, bildiri dağıtmalarını engelleyen "işçilere" Maocu grubun "sopa ve zincirlerle saldırması"ydı. "Ne var ki Maocu saldırganlar işçilere saldırmanın sonucunu pahalıya ödediler."[19] Bu kavganın çok önemsendiği, ayrıntılarıyla olayın anlatıldığı yazıdan başka, derginin başyazarı Yalçın Küçük'ün yazısını "Maocu komandolar sosyalizme karşı" başlığıyla bu konuya ayırmasından ve Maocu grubun bildiriyle hedef aldığı Maden-İş 6. Bölge Temsilcisi Hikmet Arslan'la geniş söyleşiye aynı sayıda yer verilmesinden anlaşılıyordu. Söyleşideki bazı soru ve cevapları TİP ve TİP'lilerin "Maocu" ve "goşist" gruplarla ilgili görüşlerini ifade etmesi açısından aktarmakta yarar var:

> • *İşçi sınıfı hareketi içine sızmaya çalışan "sol" görünümlü gruplardan, grupçuklardan sizce nasıl söz edilebilir? Özellikle son konsey sırasında bunlardan bir bölümümün tavrı açıkça görüldü. Ne düşünüyorsunuz?*
>
> – İşçi sınıfından yana görünerek işçi sınıfı hareketi içine sızmaya çalışan çeşitli "sol" grupçukların olduğu bir gerçek. Son konseyde bunlardan birinin, Maocuların tavrını açıkça gördük. Maoculuk, Türkiye sosyalist hareketinden, işçi sınıfının çeşitli düzeylerdeki mücadelesinden kesinlikle çıkarılıp atılması gereken bir akım. Bunların harekete verdikleri zarar özellikle son zamanlarda açıkça görülüyor. Ben şahsen, işçi arkadaşlarımla birlikte, 6. Bölge içerisinde Maoculuğa, Maoculara karşı en etkin biçimde mücadele etmeyi hareket adına bir görev sayıyorum. İşçi sınıfını bölmeye yönelik, Maoculuk olsun başkası olsun her türlü sapık akımla mücadelede kararlıyız. Ve bu mücadeleyi kazanacağız.
>
> • *Maocularla hareket eden başka sol grupçuklar da var? Bunlar üzerine ne söyleyebilirsiniz? (...)*
>
> – (...) Başta Maocular olmak üzere bunlarla birlikte hareket eden diğer goşist grupların işçi sınıfı içinde hiçbir tabanı yok. Genellikle kullandıkları güç, ki çeşitli vesilelerle bunu tespit etme olanağı bulduk, işsiz güçsüz "lumpen" olarak adlandırdığımız kişilerdir. Bu nitelikleri ve yaptıkları işler sonucunda, egemen sınıfların açık faşizm tezgâhlamalarında kullandıkları birer araçtan başka bir şey değillerdir. Sosyalizmi karalama aracıdır bunlar. (...) hareketleriyle, eylemleriyle "CHP'nin dışındaki sol işte bunlardan ibarettir" dedirtecek halka. Amaç, plan bu.[20]

19 *Yürüyüş*, sayı 41, 20 Ocak 1976.

20 Bir başka örneği, *Yürüyüş* dergisinin 24 Ağustos 1976 tarihli, 72. sayısında görmek mümkün: Ümraniye'de Pres Döküm işyerinde Maden-İş üyesi 105 işçi, 20 Mayıs'tan beri 100 gündür grev

Maoizm ve goşizm saptamalarıyla Türkiye solunun büyük bir bölümünü düşman saflarında gören TİP için sosyalist saflarda işbirliği yapacağı güçler TSİP, TKP ve aynı paraleldeki Kürt gruplardan ibaret kalıyordu. Ancak TKP ile TSİP rakipti, ilişkiler hiç de dostane yürümüyordu. TKP'yle ilişkilerde sorun yaratan taraf belki TKP'nin kendisiydi,[21] ama TSİP'i, başından beri muhatap bile almıyordu. 1979 seçimlerine kadar "bilimsel sosyalist" platformda tek akım olarak kendisini gören TİP, seçim ve CHP'yle işbirliği umutlarının kırıldığı ve DİSK içerisinde gücü iyice zayıfladığında TİP, TSİP ve TKP'nin bilimsel sosyalist platformda yer alan üç parti olduklarını ve aralarında siyasi birlik dahil her türlü birliğin geliştirilmesi gerektiğini savunmaya başladı.[22]

DİSK'ten tasfiye

TİP kurulduğunda ülke çapında yaygın bir örgütlülüğe sahip değildi. Seçimlere katılmak için gerekli olan 15 ilde örgütlenme zorunluluğunu an-

---

yapıyor. "Bu arada bir grup Maocu, işçileri sendikaya karşı kışkırtmak istedi. Ellerindeki 'Ne Amerika Ne Rusya' pankartını direniş çadırına asmak istediler. Fakat işçiler, bu hainlere göz yummadı. Bu sahte devrimci grup, işçiler tarafından kovalandı."

21 TKP, merkezi yayın organı *Atılım*'da TİP'lilere ağır hakaretlerde bulunuluyordu. Şubat 1976 tarihli *Atılım*'da şu ifadeler yer almıştı: "Bazı yeni TİP'lilerin TKP'ne karşı sistemli biçimde yürüttüğü, işçi hareketini bölmeye, sosyalistleri birbirine düşürmeye ve komünistleri polise jurnallemeye yönelik kampanyayı da görmezlikten gelemeyiz. Yeni TİP'in belirli yöneticileri arasında bulunan ve antikomünizm batağına yuvarlanmış olanlar, diğer sapık akımlarla açıkça işbirliği içinde, komünist militanları tehdit etmekte, polise ihbar etmekte, MİT'e çağrılarda bulunmaktadırlar. TKP, komünistler, saldırıya uğradığı zaman kendisini her savaş yöntemiyle savunmaktan geri durmamıştır, durmayacaktır."

22 Bu üç parti arasında ilk yıllarda karşılıklı hakaret ve aşağılama üslubunun yanı sıra ideolojik tartışma düzeyi de son derece düşüktü. Türkiye sosyalist hareketinin 1970'lerdeki ideolojik-politik düzeyi dikkate alındığında, daha tecrübeli yöneticilere sahip olduğu varsayılabilecek bu üç parti arasındaki polemiklerin düzeyini göstermesi açısından TİP Birinci Kongresi hakkında eleştiride bulunan TSİP'lilere *Yürüyüş* dergisinde verilen "Bilgiç cahillere hatırlatma" başlıklı yanıt bir örnek olabilir: "TİP'in Birinci Büyük Kongresi'nin yankıları sürüyor. Büyük Kongre'nin bilinç düzeyi ve coşkulu içeriğinin bazı tabela kuruluşlarını şaşırtmasına şaşmamak gerek. Şaşıranların arasında cehalette inatçılıklarına 'ortodoks solculuk' yaftasını layık gören bir avuç TSİP yöneticisi kariyeristler de var. İlke Dergisi'nin son sayısını yine TİP'e ve Birinci Büyük Kongre'ye ayırmışlar. "Büyük" incelemelerine başlarken hemen bir dipnot düşmüşler. TİP'in ilk kongresine Birinci Büyük Kongre denmesini eleştiriyorlar. Bütün incelemelerinin en 'ciddi' yanı burası. Sovyetler Birliği Komünist Partisi, 'Parti Kongresi' terimini kullanırmış. 'Büyük Kongre' deyimini Türkiye'de burjuva partileri kullanırmış. Bu önemli eleştiriyi şöyle tamamlıyorlar: 'TİP'li arkadaşlar bu ayrıntıyı önemsemeseler bile, önemseyen sosyalistlere bir hatırlatmada bulunmak istedik.' Ne kadar önemli bir iş yapmışlar. Böylece ne kadar bilgiç ve ne kadar 'ortodoks' olduklarını gösteriyorlar. Ancak cehalete dayanan bir ortodoksluk. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin kongrelerine s'yezd denir. Birinci, ikinci ve yirmibeşinci s'yezd diye gider. Kuşkusuz, Rusça bir kelime. Bunun karşılığını ise Moskova basımlı Russko-Turyetskiy Slovar (Rusca-Türkçe sözlük) veriyor. Sözlüğün 894. sayfasındaki s'yezd kelimesinin karşısında 'büyük kongre' yazıyor. Cehalete dayanan kariyeristlerin 'ciddi' eleştirilerine bu kadarlık bir cevap yeter." (*Yürüyüş*, sayı 106, 19 Nisan 1977, s. 7.) Bu türden, karşısındaki "bilgisiz", kendisini "bilgili" göstermeyi amaçlayan polemik yazılarıyla, sosyalist grupların neredeyse tümünün dergilerinde karşılaşmak mümkündür.

cak 5 Haziran 1977 seçimleri nedeniyle 1976 Ağustos'unda tamamlayabildi. TİP'in gücü, kitle örgütlerinde özellikle de DİSK içinde küçümsenmeyecek ilişkilere sahip olmasından geliyordu. Parti kurucularından Dinçer Doğu DİSK Genel Başkan vekiliydi. Rıza Erdoğan ve Turgut Güçdere yönetim kurulu üyeleriydiler. Sosyal-İş, Petrol Kimya-İş, Turizm-İş, Tek Bank-İş sendikaları TİP'lilerin yönetimindeydi; birçok sendikada da TİP'liler yönetimde temsil ediliyor veya etkili muhalefet grubu oluşturuyordu.

TİP ile DİSK arasında, geçmişe uzanan bir kuruculuk bağı da vardı. TİP'i sendikacılar kurmuştu, TİP'li sendikacılar da DİSK'i. DİSK'i kuran sendikacılar, TİP kurucusu sendikacılar arasındaydı ama bu her iki kuruluşun birbiriyle sıkı bir ideolojik-örgütsel bağı olduğu anlamına gelmiyordu.

TİP'liler, hem konfederasyondaki güçlerine dayanarak hem de kuruculuk bağını ileri sürerek DİSK'i kendi etki alanlarına alabileceklerini düşünüyordu. DİSK yöneticileri içinse bu, iktidarlarını tehdit eden bir düşünceydi. TİP'liler, DİSK yöneticilerinin hedefi oldular ve sistemli biçimde tasfiye edildiler. DİSK'in kurucu ve eski genel sekreterlerinden Kemal Sülker şunları yazıyordu:

> DİSK'in beşinci genel kurulundan önce yeniden TİP kuruldu. Turgut Gökdere, Dinçer Doğu, Özcan Keskeç arkadaşlar bu partide kurucu oldular. Parti genel başkanlığına da Behice Boran getirildi. İşte bu gelişmeden sonra DİSK genel başkanı sıra ile Gökdere'yi, Dinçer'i, son olarak da Keskeç'i DİSK'ten uzaklaştırmanın politikasını uyguladı.[23]

İlk kavga 1975 Mayıs'ındaki DİSK'in 5. Genel Kurulu'nda çıktı. TİP, TSİP ve bazı sosyalist sendikacılar, DİSK'in CHP'yi destekleme politikasından vazgeçmesini karara bağlamak istedi. 124 delegenin katıldığı kongrede 58 sosyalist sendikacının salonu terk etmesine neden olan sert tartışmalardan sonra alman kararda "İlerici ve önemli bir demokratik güç olduğu inkâr edilemeyen CHP ile de güç birliği yapma doğrultusunda eylem içinde olmanın büyük yararları olacaktır" ifadeleri yer aldı. Karar CHP'nin desteklenmesi ya da desteklenmemesi yönünde bir netlik ifade etmiyordu, ama DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, *Yankı* dergisine "Siyasal partiler içinde CHP, sağ ve faşist güçlere karşı mücadele veren güçlü bir demokratik kuruluş olduğu için DİSK 14 Ekim seçimlerinden önce aldığı destekleme kararını bu nedenle kaldırmamış bulunmaktadır" diyordu.

Kemal Türkler, TİP ve TSİP'lilere ağır eleştiriler yöneltiyordu. 22 Haziran'da İstanbul'da toplanan Maden-İş Birinci Bölge Toplantısı'nda, sosyalist partileri Türkiye soluna, işçi sınıfına ihanet etmekle suçladı. Türkler, işçi sınıfının iktidara "provokatörler tarafından kurulan partilerle değil, kendi ku-

23 *Vatan*, 7 Ağustos 1977.

racağı partisi ile geleceğini" söylüyordu. DİSK Merkez Yönetim Kurulu üyelerinden Mehmet Kılmç da sosyalist partileri "devrim gevezeleri" diye niteliyordu: "1960 yılından bu yana işçi sınıfı temsilcilerine 'işçi sınıfından koptular, sendika ağası oldular' diye saldırıyorlar. Eğer işçi sınıfı, kendi için hayatını ortaya koyan liderlerini birtakım devrim gevezelerine yedirirse, bir daha lider bulamaz."[24]

DİSK yöneticileri ile TİP'li yöneticiler arasında sert suçlama ve polemikler sonraki aylar ve yıllar boyu devam etti. DİSK yöneticileri, tüzüğün merkeze tanıdığı yetkileri kullanarak, önce Petrol Kimya-İş ile Kimya-İş'in birleşmesinin örgütsel birliğe aykırı olduğu iddiasıyla TİP MYK üyesi Dinçer Doğu ve Özcan Keskeç'e ihtar ve ihraç cezası verdi. Nisan 1976'da bu kez birleşme kararlarına uymadıkları gerekçesiyle TİP'li Sosyal-İş ve Tek Bank-İş sendikaları ihraç edildi. 1976 Haziran'ında TİP'lilerin yönetimindeki Petrol Kimya-İş'in Petkim-İş'e iltihak etmesi kararı alındı. Konfederasyondan ihraç edilmek ya da karara uymak ikilemiyle karşı karşıya kalan TİP'li Petrol Kimya-İş yöneticileri, kendisinden çok daha küçük bir sendikaya katılma kararına uymak zorunda kaldı.[25] Aynı yılın Ekim ayında da DİSK yöneticilerinin çabasıyla Turizm-İş yönetimi TİP'lilerin elinden alındı. TİP'li sendika ve sendikacılara yönelik tasfiye girişimleri TİP'lilerin MHP eğilimli Türk Metal-İş'le şiddetli çatışmalarla geçen yetki savaşının sürdüğü Bursa'daki maden işkolunda da sürdü. Renault, Mako ve Tofaş'ta süren işçi mücadelelerinin başını TİP'li işçiler çekiyordu.[26] Maden-İş sendikasına bağlı işçiler aynı zamanda Bursa'daki TİP örgütlenmesinin temelini oluşturuyordu. TİP'lilerin 1970'li yıllarda başını çektikleri işçi mücadelelerinin en göze çarpan örneği olan Bursa'daki Maden-İş'in TİP'li Bölge Temsilcisi de görevden alındı.

Behice Boran, CHP, DİSK yöneticileri ve TKP arasındaki işbirliğiyle yürütülen bu tasfiye hareketiyle ilgili şunları söylüyordu:

> Büyük burjuvazi, CHP ve DİSK üst yönetimi birbirine paralel olarak (belki de birbiriyle el ele vererek) Türkiye'de solu politik düzeyde CHP'de, ekonomik-sendikal düzeyde de sosyaldemokratlaştırılan DİSK'te tutmak çabasındadır. DİSK'e bu işleri gördürebilmek için kitlelerdeki yerleşmiş DİSK imajı-

---

24 *Yürüyüş*, sayı 12, 1 Temmuz 1975.

25 Petrol Kimya-İş 12 bin üyeye, Petkim-İş ise 3 bin üyeye sahipti. DİSK tüzüğü gereği aynı işkolunda bulunan sendikaların birleşmesi gerekiyordu.

26 TİP'in 70'li yıllarda öncülük ettiği, işçi direnişlerinden en önemlisi Bursa metal iş kolunda verilen mücadeleydi. MHP yanlısı Türk-İş'e bağlı Metal İş'le yürütülen yetki kavgasında TİP'li işçiler başı çekiyordu. Maden-İş Sendikası'nın Bursa Bölge Temsilcisi Selam Mahmutoğlu TİP Merkez Haysiyet Divanı üyesi, Mako Baştemsilcisi Reha Pekünlü TİP il yönetim kurulu üyesi, Renault Baştemsilcisi Osman Özdemir TİP il yönetim kurulu üyesi, Tofaş Baştemsilcisi İsa Aydemir ise TİP üyesiydi. Yetki mücadelesinin sürdüğü Tofaş'ta 2.161, Renault'ta 2.735, Mako'da 858, Coşkunöz 362 ve Robert Bosch'ta 273 işçi çalışıyordu.

nı ve buna bağlı olarak DİSK'in sosyalist görüntüsünü korumak, koruyabilmek için de bu görünüşü abartmak gerekiyor. Bu noktada kendilerini sosyalizmin yeddi emini bilip CHP'nin solunda yasal bir partiye, TİP'e, gerek görmeyenler, görmemekten öte karşı çıkanlar devreye giriyor. DİSK üst yönetimi artık sosyalistlik adına rahatça TİP'e karşı olabilir, TİP'lileri ve TİP'e yakın olanları DİSK dışına atmaya girişebilir, ruhsat verilmiştir.[27]

Boran'ın "sosyalizmin yeddi emini" olarak kastettiği TKP'lilerdi. Kuşkusuz bu tasfiyeler DİSK yöneticileri ile TKP'liler arasındaki işbirliğiyle yürütülüyordu ve sadece TİP'lileri değil, legal veya legal olmayan sosyalist güçlerin konfederasyon içinde varlığını veya var olma çabalarını etkisizleştirmeyi hedefliyordu.

DİSK'in 1976'da DGM Yasası'nı protesto için başlattığı "Genel Yas Eylemi" binlerce işyerinde militan ve sosyalist özellikleriyle tanınan işçilerin atılmasıyla sonuçlandı. Atılanlar arasında TİP'li işçiler de bulunuyordu.

1977 seçimlerinin arifesinde TİP'in en iddialı ve umutlu olduğu, DİSK içerisindeki örgütlenmesi ağır bir yara almıştı.[28] TİP'liler DİSK'in desteğini almak bir yana düşmanlığıyla karşı karşıya kalmıştı. 1977 Haziran seçimlerine bu şartlar altında girdiler.

Seçimler ve CHP ile güç birliği politikası

Sosyalist doktrine sıkı sıkıya bağlı örgüt ve partiler açısından seçimler genellikle burjuva parlamentarizmini teşhir etmeyi amaçlayan bir perspektifle ele alınıyordu. TİP de bu genel perspektifi benimsediğini teorik olarak ileri sürse de 1975-79 arası politik mücadelesinin ana eksenini seçim ve seçimde elde edilecek sonuçlar oluşturuyordu. Öyle ki seçim sonuçları partinin kaderini belirledi.

Şiddetin siyasal mücadelenin bir aracı olarak günlük yaşamın parçası haline geldiği bir ortam, yasal sosyalist partiye başka bir şans da bırakmıyordu.belki de. Az sayıda milletvekiliyle de olsa mecliste sosyalist grup kurmak, CHP'nin 12 milletvekili açığı nedeniyle iktidar olamadığı meclis aritmetiği içinde önemli olabilirdi. TİP, 1977 hatta 1979 ara seçimlerine kadar bu he-

27 *Yürüyüş*, sayı 79, 12 Ekim 1976.

28 *Kitle* gazetesine göre, 1977 başında TİP'lilerin yönetiminde bulunduğu tek bir sendika kalmıştı, o da Keramik-İş'ti. "Birçok DİSK sendika yöneticisiyle partiyi kuran TİP'liler, bugün sadece küçük bir sendika olan Keramik-İş'in yönetimindedirler. Çoğu tabandan kopuk sendikacılarla yola çıkmanın kaçınılmaz sonucudur bu" (*Kitle*, sayı 152, 21 Mart 1977). Gerçekten de son kale olan sendikada da TİP'li yöneticileri düşürmek için sürdürülen çabalara *Yürüyüş* dergisinde de yer verildi. TİP'lilere göre, Sosyal-İş, Kimya-İş, Turizm-İş'ten sonra sıra Keramik-İş'e gelmişti. Yönetimi alaşağı edemeyen DİSK yönetimi, TKP'lilerin eliyle aynı işkolunda rakip olarak Beton-İş'i örgütlemeye kalkışmış, bu yolla Keramik-İş'i devre dışı bırakmayı hesaplamıştı.

sapla hareket etti. Bu yüzden de 1975-77 yıllarında, sosyalist solu değil sadece CHP'yi muhatap ve müttefik gördü.

TİP'in 1970'li yıllarda katıldığı iki büyük seçim oldu. Biri 5 Haziran 1977 genel seçimleri diğeri 14 Ekim 1979 senato üçte bir yenileme ve milletvekili ara seçimleri. 12 Ekim 1975 ara seçimlerine yasal zorunlulukları yerine getiremediği için katılamayan TİP, CHP'yi desteklediğini açıkladı. Gerekçe "demokrasi-antidemokrasi mücadelesinde MC'nin zayıflatılması için CHP'nin desteklenmesi gerektiği"ydi. Behice Boran'ın değerlendirmesi şöyleydi: "Bugün toplumsal mücadelenin baş verdiği uç, demokrasi-antidemokrasi olduğundan CHP, MC partileriyle bir torbaya konamaz ve MC'nin geriletilmesi için CHP'ye oy vermek gerekir."[29] TİP, kendisi gibi seçimlere katılamayan TSİP'in ortak politika saptanması doğrultusundaki çağrısına ise yanıt verme gereği dahi duymadı. Çünkü TİP'lilere göre, "toplumsal güç" olmayanlarla güç birliği peşinde koşmak anlamlı değildi:

> Güç ve eylem birliğine girecek örgütler belli sınıf ve tabakaların, en azından bunların belli kesimlerinin temsilcisi ve bu kitleleri harekete geçirecek olmalıdır. Ancak bu durumdaki örgütler toplumsal bir gücü ifade ederler ve belli hedeflere yönelik belli ortak eylemlere girdiklerinde gerçekten bir güç birliği oluşur. Böyle bir gücün olmadığı yerde güç birliği de söz konusu olamaz.[30]

CHP müttefik olduğu kadar rakipti de. İlk dönemde yayınlarında sosyalist parti ya da gruplarla polemiğe girmemeye özen gösteren TİP'liler,[31] CHP eleştirilerine bolca yer veriyordu. CHP'deki iç gelişmelerden program eleştirisine, sınıfsal niteliğine kadar pek çok makale ve inceleme yayınlandı. Bu, işçi sınıfı ve emekçi kitleler üzerinde "sosyal demokrasinin saptırıcı etkisini kırmak" amacını taşıyan bir ideolojik mücadeleydi.

26-27-28 Şubat 1977 tarihlerinde yapılan TİP 1. Kongresi'nde CHP'ye "iş ve güç birliği" çağrısı karar altına alındı. Kongrenin ertesinde Behice Boran, CHP Genel Başkanı'na bu doğrultuda bir mektup yazdı ve görüşme çağrısında bulundu. 7 Mart 1977'de CHP Genel Merkezi'nde CHP lideri Bülent Ecevit, genel sekreter yardımcıları Hasat Esat Işık ve Ali Topuz ile TİP Genel Başkanı Behice Boran ve Genel Sekreter Nihat Sargın görüştüler. CHP'lilerin pek de istekli olmadan yaptıkları anlaşılan bu görüşmeden de, güç birliği çağrısından da bir sonuç çıkmadı. 12 Eylül öncesi iki parti arasındaki tek görüşme de bu oldu.

29 *Yürüyüş*, sayı 26, 7 Ekim 1975.

30 *Yürüyüş*, sayı 23, 16 Eylül 1975.

31 Yalçın Küçük bir yazısında *Ürün*, *Kitle*, *Devrimci Gençlik*, *Demokratik Sol* [CHP'yi destekleyen yayın organı] adlı dergilerin mütemadiyen TİP'e yönelik küfür dolu yazılar yazdığını belirterek, TİP'in solla neden polemiğe girmediğini şöyle özetliyordu: "Küfürlere cevap yok. İktidara yürüyen sosyalist hareketin önünde daha ciddi işler var." *Yürüyüş*, sayı 61, 8 Haziran 1976.

TİP'in elde edeceği 10-15 milletvekili sayesinde, 1977 seçimleri sonrasında CHP'nin tek başına bir hükümet kurmak için gerekli 226 milletvekilinden 12'sinin eksik kaldığı düşünülürse, CHP'yle koalisyon pekâlâ olanaklı hale gelebilirdi. TİP Genel Başkanı Behice Boran, 1980'de şunları söyleyecekti:

> O görüşmelerde bir anlaşmaya varabilseydik ve diyelim ki, 77 seçimlerinde Meclis'e girebilseydik belli bir sayıda, o zaman CHP ile ortak bir program üzerinden iktidarı paylaşmak söz konusu olabilecekti. İktidarı paylaşmasak bile, CHP'yi destekleyebilme konusunda öneriler götürüp, yine asgari müştereklerde bir anlaşmaya varabilecektik.[32]

TİP'in CHP'ye işbirliği çağrısının geniş açılı olduğunu söyleyen Genel Başkan Boran, "seçimlere katılıp katılmamak tek seçenek değil" diyordu. Yani Boran, bir güç birliği halinde CHP lehine seçimlere katılmaktan feragat edebileceklerini de söylüyordu.

O güne kadar seçimlere katılmamış olan TİP'in alabileceği oylar CHP'lileri de kaygılandırıyordu. TİP, CHP'nin tek başına iktidara gelmesini önleyebilirdi. Basında CHP'yi destekleyen yazarlar, CHP'yi destekleyeceklerini açıklayan DİSK yöneticileri, hatta TKP'liler, TİP'in seçimlere katılmasına CHP oylarını böleceği düşüncesiyle karşıydı. TİP yayın organlarında "İGD'li goşistlerin"[33] seçim afişlerini kapattıkları ve TİP'e karşı propaganda yaptıklarına dair haber ve yorumlar yer alıyordu. TSİP de seçimlerde TİP'in her türlü işbirliğini reddeden "sekter" ve "grupçu" politikasını "teşhir ve tecrit etmek" amacıyla TİP'e oy verilmemesi çağrısı yapmıştı.

1977 seçimleri TİP'liler açısından çok büyük önem taşıyordu. 1977 Nisan'ında üç gün süren parinin Merkez Yürütme Kurulu toplantısı sonrasında şu açıklamayı yaptılar: "Önümüzdeki seçimlerde sekiz yıllık aradan sonra ilk kez işçi sınıfımız ve emekçi halk kitleleri doğrudan yer almakta, Türkiye İşçi Partisi seçimlere katılmaktadır. Böylece 1977 Haziran seçimleri, farklı tutum ve görüntüde olsa da hepsi birer burjuva partisi olan partilerin kendi aralarındaki yarış olmaktan çıkmakta, işçi sınıfımız ve müttefik emekçi kitleleriyle burjuvazi arasında sınıf mücadelesinin bir alanı olmaktadır."[34] Parti bir önceki yıl 1977 seçimlerine katılabilme hakkını elde etmek için örgütlenme kampanyası açmış, 1976 Ağustos'unda gerekli örgütlenmeyi tamamladıklarını, hatta bir hayli aştıklarını duyurmuştu.

---

32 *Çark Başak*, sayı 73, 1 Mart 1980.

33 "[Menemen'de, V.E.] Bir duvarın arkasında pusuya yatan 30-40 İGD'li (ki bu olay için özel olarak getirtilmişlerdi) afişlerin kapatılmaması için kendilerini uyaran TİP'li üç işçinin üzerine saldırdılar. TİP'li işçiler İGD'li goşistler tarafından yaralandılar. İGD giysili goşistler, maocular, faşistler ve polislerin yanında layık oldukları yeri bu olaylarda almış oldular." *Yürüyüş*, sayı 110, 17 Mayıs 1977.

34 *Yürüyüş*, sayı 106, 19 Nisan 1977.

Gerçekten de TİP, 1977 seçimlerine katılabilen tek sosyalist parti oldu. 15 ilde seçime katılacaktı: İstanbul, Ankara, İzmir, Manisa, Kocaeli, Bursa, Muğla, Amasya, Adana, Hatay, Tunceli, Diyarbakır, Kars, Samsun ve Kayseri... Seçim kampanyasının temel sloganı "Sosyalizmin bayrağını meclise dikelim"di. Parti 12 Mart sonrası ilk mitingini seçim kampanyası sırasında, Ankara Tandoğan Meydanı'nda 27 Mayıs 1977'de yaptı. Seçim için *Görev* gazetesi çıkarıldı ve 100 bin adet basıldı. Bursa ve İstanbul'da da mitingler gerçekleştirildi.

Seçim bildirgesinde ağırlıklı yeri CHP aldı. Demokrasiyi kurtarmak ve geliştirmek için CHP'yi desteklemeyi önerenleri eleştiren bildirge, "CHP'nin büyük sermaye baskısını" kaldırmayı değil "uzlaşmayı" önerdiğini, "faşist tırmanışı" durduramayacağını belirtiyordu.[35]

Seçimler beklendiği sonucu vermedi. Parti 12 Mart öncesi oyların çok uzağındaydı.[36] Alınan toplam oy 20.565'ti, yani yüzde 0,14 oranına tekabül ediyordu. Bu açık bir başarısızlıktı. 1978'de partiden ihraç edilecek olan *Yürüyüş*'ün başyazarı Yalçın Küçük seçim sonuçlarını şöyle değerlendiriyordu:

> Türkiye işçi sınıfının siyasal hareketi, haziran seçimlerine "Sosyalizmin bayrağını meclise dikelim" sloganıyla girdi. Sosyalizmin bayrağı meclise dikilemedi. Bu anlamda başarısızlık açık ve kesin. Seçim sonuçlarıyla ortaya çıkan başarısızlık gayet açık ve net. On beş ilde alınan oyların toplamı bir milletvekili çıkarmaya yetmiyor.[37]

Genel Başkan Behice Boran ve diğer parti yöneticileri de başarısızlığı kabul ediyordu, ancak umutlarını yitirmediler. Boran ve arkadaşlarına göre, "demokrasi-antidemokrasi güçleri arasındaki kutuplaşma", tahminlerinin ötesinde MC partileri ile CHP arasında cereyan etmişti. Demokrasi güçleri TİP'in yapmak istediğini anlayamamış ve MC'ye karşı CHP etrafında kümelenmişti. "CHP'yi destekleyen seçmenlerin artması olumluluktur" denilen MYK değerlendirmesinde, "Partimiz, bu seçimlerdeki hedeflerinden birinde başarıya ulaşamamıştır. ... Yaratılan korku ve bugünden yarına kurtuluş havasının yaygınlığı bilimsel sosyalist hareket etrafında oluşturulan çemberi kısa sürede yıkmanın güçlüğü partimizin kitlelerde sahip olduğu desteğin ve seçim çalışmalarının oya dönüşmesini önlemiştir," deniliyordu.[38] En güçlü oldukları Bursa'da aldıkları toplam oy 1.109'du. Bu

35 *Yürüyüş*, sayı 111, 24 Mayıs 1977.

36 TİP 1965 seçimlerinde 276.101 oy aldı, yani yüzde 3,0; o günkü seçim sistemi nedeniyle de 15 milletvekili çıkardı. 1969 seçimlerinde ise oyları 243.631'e, yani yüzde 2,8'e düştü. Bu dönemde seçim sisteminin değişmesi nedeniyle iki milletvekili seçilebildi. 1960'lı yıllardaki TİP'in bu oy oranına 2002 seçimlerine gelindiğinde bile hiçbir sosyalist parti ulaşamadı.

37 *Yürüyüş*, sayı 114, 14 Haziran.

38 *Yürüyüş*, sayı 114.

1976'da metal iş kolunda öncülük ettikleri işçilerin bile oylarını alamadığını gösteriyordu.[39]

Birkaç ay sonra yapılan 11 Aralık yerel seçim sonuçları TİP'lileri yeniden umutlandırdı. CHP'nin oylarında 1 milyon azalma olduğunu, TİP'in seçime katılınan yerlerde oylarını üç kat artırdığını ve yüzde 1'e ulaştıklarını söyleyen TİP'liler "Böylece 11 Aralık seçimleri hangi politikanın, hangi partilerin eriyip gittiğini, durakladığını, hangi politikanın, hangi partinin güçlenip geliştiğini ortaya koymuş, dünyanın ve Türkiye'nin aydınlık geleceğinin küçük de olsa, önemi inkâr edilemez bir habercisi olmuştur"[40] değerlendirmesini yapıyorlardı.

Bu değerlendirmenin de abartılı olduğu 1979 ara seçimlerinde anlaşıldı. Bu kez TİP, seçimlere katılan tek sosyalist parti değildi. Kürt "Devrimci Demokratlar" ile ittifak kuran TSİP, Mehmet Ali Aybar'ın Sosyalist Devrim Partisi (SDP), İstanbul'da da üç bağımsız sosyalist aday seçimlere katılıyordu. TİP bu seçimlerde 33.720 oy (yüzde 0,7), TSİP 62.105 (yüzde 1,3), SDP 33.548 oy (yüzde 0,7) aldı.[41] TKP'nin bağımsız adayı Bakiye Beria Onger 20.215 (yüzde 1,7), TEP ve TKEP'in desteklediği Niyazi Ağırnaslı 3.355 (yüzde 0,29), Kurtuluş'un desteklediği Recep Cüre 2.439 (yüzde 0,21) oy aldı.[42]

Tıkanma ve birlik görüşmeleri

1979'daki seçim başarısızlığı 1975'ten beri süregelen politikaların, öngörülerin de yerinde olmadığını tescil ediyordu. Merkez Yürütme Kurulu, 18-24 Ekim 1979 tarihlerinde, bir hafta süren tartışmaların ardından partide "genel tartışma" açılmasını kararlaştırdı. Tartışma "14 Ekim seçim sonuçları ve Türkiye'nin bugünkü koşullarında, seçim sonuçları ışığında ideolojik, politik ve örgütsel sorunlarımız ve önümüzdeki görevler" konulu olacaktı. Yaklaşık üç ay süren tartışmaların sonuç belgesi 9 Şubat 1980'de toplanan olağanüstü il temsilcileri toplantısında açıklandı. Belge "Tek Parti Tek Cephe" adıyla broşür haline de getirildi. Bu karar, o güne kadarki TİP politikalarının özeleştirisi ve terk edilmesi anlamına geliyordu. İşçi sınıfının siyasal olarak bölünmüşlüğünü hep reddeden TİP, bu kez "bilimsel sosyalist platformda" üç parti olduğunu söylüyor ve bu partiler arasında siyasi birlik kurulması gerektiğini karara bağlıyordu. Sözü edilen partiler TSİP ve TKP'ydi.

---

39 Bkz. dipnot 26.

40 *Çark Başak*, sayı 44.

41 DİE, Yayın No. 908

42 *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1979. İstanbul'da toplam seçmen sayısı 2 milyon 518 bin 737, oy kullanan seçmen sayısı ise 1 milyon 572 bin 729, oy kullanma oranı yüzde 60,9'du.

Genel Başkan Behice Boran, genel tartışmanın sona erdiği il temsilcileri toplantısında yaptığı konuşmada o güne kadarki bakış açılarını ve yanılgılarını şöyle özetliyordu:

> Örgütlenmeler vasıtasıyla güç ve eylem birliği gerçekleştirilebilir. 1975'te böyle örgütler ortada görülmüyordu. Var olan örgütlerin de kitle tabanı yoktu. Bu nedenle programda da yer vermedik... Partinin örgütlenmesini, kitlelerde, işçi sınıfında güç kazanmasını, kök salmasını ön plana aldık ve bu suretle işe başladık. Böyle davranmak, güç ve eylem birliği, demokratik bir cephe oluşturulması konusunu ele alıp açık bir biçimde temellendirmemek programda bir boşluk yarattı. Bu hata, açıklamaya çalıştığım nedenlerden kaynaklanmıştı. Bugünkü tartışmaların kökünde bu boşluk vardır. Programda bu boşluğu bırakmak bir hata olmuştur.
>
> Seçimde o kadar düşük oy almayı beklemiyorduk [1977 seçimleri – V.E.]. Önce bunu toplumsal paniğe dayandırdık, ama asıl nedenin 1971-75 arası parti hareketinin kopuşu, politik bir boşluğun meydana gelmesi olduğunu anlamakta gecikmedik. O politik boşlukla birlikte eski TİP'in kitlelerdeki imajı, kitlesel birikimi neredeyse sona ermişti; 1961-71 TİP'ini 1975 ve sonrası TİP'ine bağlayacak bağ o boşluk süresinde kopmuştur, denilecek kadar incelip zayıflamıştır. Geriye kalan bağ pek de geniş olmayan kadrolar ve onların taşıdığı deneyim birikimidir, bir de hareketin tarihsel sürekliliği, ciddiyeti ve saygınlığıdır.[43]

Genel tartışma TİP içerisinde görüş ayrılıklarını açığa vurdu. Merkez Yönetim Kurulu üyeleri arasında büyüyen anlaşmazlık, muhalefetin yönetimin değiştirilmesi istemini ve köklü bir özeleştiriyi içeriyordu. Genel Başkan Behice Boran'ın MYK üyeleri arasındaki anlaşmazlıkta merkezden yana tutum almasıyla Yalçın Cerit, Yavuz Ünal, Gündüz Mutluay ve Orhan Silier Ağustos 1980'de yapılan MYK toplantısında yapılan oylamayla görevlerinden alındı. Muhalefetin sunduğu karar taslağı da merkez yayın organı *Çark Başak*'ta "partiyi inkâra yol açan tasfiyeci anlayışı ifade ettiği" gerekçesiyle MYK'da reddedildiği notu düşülerek yayımlandı.[44]

Muhalefet, partinin "sosyalist devrim" anlayışını, antiemperyalist, demokratik görevleri reddettiği gerekçesiyle yanlış buluyor, barışçıl geçişin parlamentarizmle özdeşleştirildiğini iddia ediyordu. TİP'in "sosyalist devrim" gö-

---

43 *Çark Başak*, sayı 73, 1 Mart 1980.

44 "MYK, 29.7./1.8.1980 gün ve 89/2 sayılı kararla yukarıdaki 'karar tasarısı taslaklarının, partimizin ideolojik, politik, örgütsel varlığı ve niteliğini veri ve esas almayan, eksik ve hataların tek yanlı abartılarak parti hareketinin reddine yol açabilecek bir yaklaşımı, partimizin ideolojik, politik, örgütsel gelişmesinin gereklerinin yerine koyan, bu anlamda inkârcı ve tasfiyeci bir anlayışı ifade eden özü bakımından bir bütün olarak reddine karar vermiştir." *Çark Başak*, sayı 77, 1 Eylül 1980.

rüşü de tartışma konusuydu. 1960'lı yılların ünlü Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim tartışması 1970'li yıllarda sosyalistlerin gündeminden çoktan düşmüştü ama TİP ile TKP arasında hâlâ polemik konusuydu ve şimdi tartışma parti içine de taşınmıştı. Bu tartışma "ileri demokratik devrim", "sosyalist devrim" olarak iki aşamalı devrimi savunan TKP'yle birleşmeyi önleyen ideolojik bir pürüz olarak öne çıkıyordu.

Yenilginin ilk açık işaretleri 1977 seçiminde ortaya çıkmış, ama yöneticiler umutlarını yitirmemişti. Partide de hoşnutsuzluk ve eleştiriler başlamıştı. Bir süre yazılarına ara veren *Yürüyüş*'ün başyazarı Yalçın Küçük, 1978'de genel başkan dışında parti yöneticilerini eleştirerek bir muhalefet hareketi başlatmayı denedi. Bu girişimi başarısızlığa uğrayınca partiden ihraç edildi. Ancak olay üzerine *Yürüyüş* Genel Yayın Yönetmeni Metin Çulhaoğlu[45] da görevinden ayrıldı. Ankara, İstanbul örgütlerinde ve meslek odalarında ayrılıklar peşi sıra gündeme geldi.

Parti yönetimi de eskisi kadar kendine güvenli değildi artık; birlik konusundaki tutumunu, CHP'yle işbirliğine dair beklentilerini yumuşattı. Yüzünü tam olmasa da CHP dışındaki sola döndü. İkinci MC'nin kurulmasının ardından "antifaşist demokrasi cephesi" çağrısı yaptı. TSİP ve TKP'nin yerel örgütleriyle eylem ve güç birlikleri için çaba harcadı. 1978'in sonlarında TSİP'le merkezi düzeyde birlik görüşmelerinde bulundu.

Bir çıkış yolu aranıyordu, ancak zaman aleyhte işliyordu. Faşist terör yaygınlaşıp yeni aşamalara ulaşıyor, solun büyük bölümü yasadışı ve silahlı örgütlenmelere başvuruyordu. TİP'in, demokratik muhalefetin temel gücü saydığı kitle örgütleri sıkıyönetim ve AP azınlık hükümetinin baskıcı koşulları çalışamaz hale geliyor, hatta kapatmalarla varlıkları dahi tehdit altında bulunuyordu. Süreç TİP'in dediği gibi "tam boy faşizm"e doğru gidiyordu ve CHP umulduğu gibi sol güçlerle değil, AP ile işbirliğinin yolunu arıyordu.

TİP'in yapabildiği, sol güçlere cephe ve işbirliği için çağrılar ve yerel düzeyde bazı girişimlerde bulunmaktan öteye gidemiyordu. Yerel düzeydeki işbirlikleri ise günün koşulları içerisinde etkisiz kalıyordu. 1979-80'de artık, kendilerini 1920'lerden süregelen TKP geleneğinin tarihsel izleyicisi gören iki partinin, yani TİP ile TKP'nin neden ayrı olduğu sorusunun ikna edici yanıtı yöneticiler açısından bile verilemiyordu. Partinin 2. Kongresi, 24-26 Şubat 1979 tarihlerinde toplandı. İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda yapılan kongrenin kararlarında, iki nokta göze çarpıyordu: Birincisi, partinin, kök-

45 2001'de kurulan Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) kökü bu ayrılığa kadar uzanır. Metin Çulhaoğlu, 12 Eylül sürecindeki hapislik döneminin ardından 1986'da *Gelenek* dergisinin kuruculuğunu yaptı. Bu çevre 1992'de Sosyalist Türkiye Partisi'yi (STP) kurdu. STP 1993'te Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılınca Sosyalist İktidar Partisi (SİP) adını aldı. SİP'liler de 2001'de TKP'yi kurdu.

leri 1920'lere dayanan TKP'nin devamı olduğu, ikincisi, enternasyonalizmin ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalacağı... Bu iki nokta kararların 1 ve 2. maddelerinde şöyle yer alıyordu:

> Türkiye'nin somut koşullarının bilimsel sosyalist açıdan somut tahliline dayanan programı ve işçi sınıfı partisine özgü tüzüğü ile, saptadığı strateji ve uyguladığı taktiklerle, denenmiş kadroları ve başarılı geçmişiyle, işçi sınıfımızın uzun bir tarihi olan politik mücadelesinin günümüz koşullarında örgütlenişidir ve bu mücadelenin yürütücüsü ve geliştiricisidir.
>
> İşçi sınıfımıza ve uluslararası işçi sınıfına olan tarihsel sorumluluğun bilincinde olan Türkiye İşçi Partisi, proleter enternasyonalizmini, işçi sınıfı hareketinin gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde gelişme ve güçlenmesinin temel koşulu sayar.

Bu kararlar parti üyelerinin genel ruh haline uygun olarak, TKP'yle hem yakınlığı hem de ayrılığı resmileştiriyordu. Çünkü "enternasyonal" tarafından resmen tanınan bir TKP vardı, ama TİP kendisini TKP'nin "günümüzdeki örgütlenişi" kabul ediyordu.

2. Kongre kararlarının 1. Kongre kararlarından bir diğer farkı "CHP yönetiminin politikalarının faşist tırmanışı kolaylaştırdığı, bağımsızlık ve demokratikleşme yolunda engeller yarattığı" saptamasına yer verilmesiydi.[46]

Bir diğer gerçek, partide TKP'yle birleşme eğiliminin güçlenmiş olmasıydı. 1979 seçim yenilgisi partide genelleşmiş olan bu eğilimi tek seçenek haline getirdi. 1980 Mayıs'ında TKP temsilcileriyle Türkiye'de ilk görüşme yapıldı ve birlik için protokol imzalandı. Bulgaristan'da yine üst düzey bir görüşmeyle bu kez TKP'nin yurtdışındaki temsilcileriyle protokol teyit edildi.

Yasadışı ve barışçıl olmayan mücadele biçimlerinin öne geçtiği 1979-1980 yıllarında TİP de alışılagelmiş çizgisinin dışına çıkmak zorunda kaldı. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Mayıs 1979'da gösterileri önlemek için sokağa çıkma yasağı ilan edince, TİP'liler 1 Mayıs hakkı için bu yasağı dinlemeyeceklerini açıkladı. 30 Nisan akşamından İstanbul'a girişler komutanlıkça yasaklanmıştı. Genel Başkan Behice Boran'ın içlerinde bulunduğu 500'e yakın TİP yöneticisi, Merter'deki parti binasında toplandılar ve 1 Mayıs günü sokağa çıkarak 1 Mayıs'ı kutladılar. Güvenlik güçlerinin sert müdahalesiyle gözaltına alınıp tutuklandılar. TİP, 1 Mayıs hakkının savunulmasının tarihsel öneminden söz ederek, diğer sol güçleri, özellikle de TKP'yi 1 Mayıs için mücadele etmemekle suçladı. Bu gösteriyle demokratik hakları korumak için yasallık sınırlarının dışına çıkacaklarını göstermiş oluyorlardı.

"Faşist katliam girişimlerine karşı silahlı savunma biçimlerinin meşrulu-

46 *Çark Başak*, sayı 57-58, 16 Mart 1979.

ğu" da açıkça savunuldu. Kapatılan *Yürüyüş* dergisinin yerine çıkan *Adımlar* dergisi 1980 Temmuz'unda Çorum'da faşist katliam girişimine karşı sol güçlerin eylem birliği ve barikat mücadelesini kapağına taşıdı. Kapağında "Faşizm halkın barikatlarını aşamadı" denilen derginin iç sayfalarında "devrimci görevin" "kendiliğinden gelişen bu mücadele biçimlerinin genelleştirilmesi" olduğu belirtiliyordu.[47]

TİP Genel Başkanı Behice Boran, Kahramanmaraş, Çorum gibi katliam girişimlerini şöyle yorumluyordu:

> Bugün artık Türkiye haritasında "faşist kentler"i, büyük kent planlarında faşistlerin kontrolündeki mahalle ve semtleri işaretlemek mümkün. Bu durumda halk can güvenliğini korumak için nefis müdafaasına itiliyor ve haklı olarak faşist saldırılara karşı direnişe geçiyor. Faşist güçler bundan da hoşnut. İstedikleri bir iç savaş başlatmak ve sonra bunu "devlete isyan" olarak gösterip orduyu halkın üzerine yürütmek, tam boy bir askersel faşizmi devletin başına oturtmak. Niyet bu, plan bu.[48]

İktidarın baskıları ve faşist terörün silahlı saldırıları karşısında yasadışı mücadele ve örgütlenme biçimleri konusunda bu açılımlar TİP için yeniydi yalnızca. Zira "Maocu" ya da "goşist" olarak nitelendirilen solun önemli bir bölümü 1975'ten beri bu türden örgütlenme ve mücadele biçimlerini savunuyordu.

TKP'yle birlik sorununun önünde "ileri demokrasi", "sosyalist devrim" gibi aşılabilir görünen ideolojik sorunlar yanında iki temel engel daha vardı. Partiyi yok etmeyi amaçlayan "TİP düşmanlığı"ndan vazgeçilmesi TİP'lilerin birinci koşuluydu. Diğeri birliğin, iki partinin eşit koşullarda birleşmesi olarak ele alınması gerektiğiydi. TKP ise yayın organlarında "Bulgaristan modeli" tartışmasını açarak, biri legal diğeri illegal iki parti formülünden söz ediyordu. TKP yasadışı, TİP ise yasal parti olarak aralarında bir çeşit işbölümü yapacaktı. Bu, TİP'in iradesinin TKP'ye teslim edilmesi anlamına gelebilirdi.

---

47 Dergide Çorum'daki sol güçlerin örgütlenişi şöyle anlatılıyor: "Daha önceki olaylar sırasında oluşturulan ve içinde Maocu *Halkın Kurtuluşu* dışında, CHP'liler de dahil olmak üzere tüm antifaşistlerin yer aldığı halk komiteleri, böylesine büyük bir saldırıya karşı uzun süredir hazırlıklı bekliyorlardı... Bu mahallelerin insanları, Alevi-Sünni ayrımı gözetmeksizin, barikatlar ardında beraberce nöbet tuttular, beraberce direndiler. (...) Halk komiteleri TİP, TSİP, Birlik Dayanışma [TKP – V.E.] CHP, Dev-Yol, SGB (Bağımsız) [TSİP'den ayrılan daha sonra TKP/B olarak örgütlenen grup – V.E.] ve diğer gruplar yandaşlarının katılımıyla oluşturuldu. Bu gruplar arasında olayların başından sonuna kadar son derece olumlu bir eylem birliği gerçekleştirildi," *Adımlar*, sayı 1, 22 Temmuz 1980. Çorum katliamı sırasında TİP taraftarı Nurettin Aydemir, üç arkadaşıyla birlikte ağaca bağlanıp kurşuna dizildi.

48 *Adımlar*, sayı 1, 22 Temmuz 1980.

12 Eylül

TİP "tam boy açık faşizme" gidilen bir süreçte TKP'yle birliği ve partinin yeni görevlerine ilişkin genel tartışmanın ardından aldığı kararları 4 Ekim 1980'de yapılacak 3. Kongre'de resmileştirecekti. Ancak 12 Eylül'de askeri cunta yönetime el koydu. Cunta tüm siyasi partiler gibi TİP'in de faaliyetlerini durdurdu. 3. Kongre belirsiz bir tarihe ertelendi. Merkez yayın organı *Çark Başak*, 14 Eylül'de el yazısıyla ve tek sayfa çıkarak şu kararları parti üyelerine duyurdu:

> Duyuru,
> Emperyalizmin, Nato'nun, işbirlikçi-tekelci-büyük burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin gerici faşist iktidarının yeni biçimi olan askeri diktatörlük zaten kısıtlı olan demokratik hak ve özgürlükleri ortadan kaldırdı. Anayasa ilga edildi. Parlamento feshedildi. DİSK'in çalışmaları durduruldu. Askeri diktatörlük siyasi partilerin her kademedeki faaliyetlerini yasakladı. Bu kapsam içinde Türkiye İşçi Partisi'nin de çalışmaları durduruldu.
>
> Parti bu durumu dikkate alarak aşağıdaki noktaları duyurmaktadır:
>
> 1- Türkiye İşçi Partisi'nin tüm kademe kurulları dağıtılmıştır.
>
> 2- Başkanlık Kurulu'nun son toplantısında alınan kararla "grup çalışması" içinde olan MYK üyelerinin hareketle ilişkileri dondurulmuştur. Bu kişilerin parti adına hiçbir yetkileri ve tasarruf hakları yoktur.
>
> 3- TİP derin tarihsel ve sınıfsal köklere, güçlü ideolojik, politik, örgütsel temellere sahip bir harekettir. Hareketin sürekliliği böylesine sağlam kökler ve temeller üzerinde yükselmektedir.
>
> 4- Gün, her hal ve şartta örgütlü olarak görev başında olmak günüdür. Gün, sınıfa ve partiye güvenme, bu bilince ve kararlılığa sımsıkı sarılma günüdür.
>
> Demokrasi güçlerinin zaferini sağlamak görevi seni bekliyor!
>
> Tüm demokrasi güçlerinin tek cephesini ve demokratik iktidarı yaratmak seni bekliyor!
>
> Yaşasın ulusal bağımsızlık, barış, demokrasi, sosyalizm mücadelemiz!
>
> Yaşasın bilimsel sosyalizm ve proletarya enternasyonalizmi!
>
> SINIFA ve PARTİYE GÜVEN!

TİP yöneticileri, cunta koşullarında, yasal partiyi feshedip daha dar yeni yasadışı ilişkiler kurdu. Genel Başkan Behice Boran, bir süre evinde göz hapsinde tutuldu. Kalp krizi geçirince hastaneye kaldırıldı; ardından Kasım 1981'de yasal yollardan yurtdışına çıktı. Aynı yıl cuntanın teslim ol çağrısına uymayınca vatandaşlıktan çıkarıldı.

Boran'dan başka bazı parti yöneticileri de değişik zamanlarda yurtdışına

çıktılar. Dışarıda partinin devamını sağlayacak yeni bir ilişkiler ağı kurdular. Merkezi yayın organı *Çark Başak*'ın yayınlanması devam etti. Türkiye'de yasadışı eylemler içerisine girmeyen, ancak yurtdışındaki merkez komiteyle bağlantılı hareket eden dar bir örgütlenmeyi muhafaza ettiler; *Gün*, *Yarın*, *Bilim ve Sanat* gibi yasal yayınlar çıkardılar. Bunlar doğrudan politik yayınlar değil, cunta koşullarına uygun "ezop" diline sahip genel kültür, edebiyat ya da sanat dergileriydi. Türkiye'deki örgütlenmenin bir başka öncelikli görevi, TİP davasıyla dayanışma içinde olmaktı. TİP davası, 15 Nisan 1982'de İstanbul 2 No'lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde açıldı. 23 yönetici ve üyenin tutuklu yargılandığı yaklaşık 200 kişilik dava, 26 Ocak 1984'te 102 kişinin mahkûm olmasıyla sonuçlandı. MYK üyesi 17 kişiden 4'ü 12 yıl, 10'u 8 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Yurtdışındaki örgütlenme, partinin 20. kuruluş yıldönümünde TKP'den gelen birlik önerisine olumlu yanıt verdi. TKP-TİP yakınlaşması, 1985'ten itibaren ortak bir partide birleşme görüşmelerine dönüştü. 1987'de birlik çalışmaları olumlu sonuçlandı ve Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) kuruldu. 7 Ekim 1987'de Behice Boran ve Haydar Kutlu Brüksel'de ortak bir basın toplantısıyla partinin kurulduğunu açıkladılar. Açıklamadan üç gün sonra Behice Boran, kalp krizi geçirerek yaşamını yitirdi. Cenazesi Türkiye'ye getirilen Boran için TBMM'de tören düzenlendi. DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, SODEP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün içinde bulunduğu "merkez soldan" sosyalist solun değişik eğilimlerine kadar binlerce insanın katıldığı görkemli törenden sonra İstanbul'a getirilen Boran'ın cenazesi burada da kalabalık bir topluluğun katıldığı bir törenin ardından Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi. Boran'ın cenazesi 12 Eylül sonrası sosyalist solun neredeyse her rengini içeren geniş katılımlı ilk kitlesel toplantısıydı. Behice Boran, ölümünden bir yıl önce Almanya'nın Düsseldorf kenti yakınlarında görüştüğü gazeteci Uğur Mumcu'ya "Her şeyi düşünmüştüm bu işlere girerken. Hapis yatmayı, baskıları, şunu bunu... Ama yetmiş altı yaşında, bir yabancı ülkede sürgün yaşamak hiç aklıma gelmemişti..."[49] demişti.

49 Uğur Mumcu, *Bir Uzun Yürüyüş*, um:ag Vakfı Yayınları, Ağustos 1996, s. 3.

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ (TKP)

Efsane ve gerçek

Sosyalist solda, üzerinde en çok durulan, tartışılan partinin Türkiye Komünist Partisi olmasının anlaşılır nedenleri vardır. Her şeyden önce TKP en eski örgütlenmeydi, dolayısıyla sosyalist hareketin geçmişini temsil ediyordu; ikincisi her dönem Sovyetler Birliği gibi bir devin desteğini almıştı. Ve 1975-80 döneminde, sosyalist hareketin en iri üç-dört grubundan biriydi.

Sosyalist solun 1970'li yıllardaki kaderini belirleyen örgütlerden biriydi aynı zamanda TKP. Çünkü DİSK gibi, solun o sırada en kitlesel ve etkili kitle örgütünü iki yılı aşkın bir süre kontrolü altında tutmuş, yönlendirmişti.

1968'den itibaren TKP'yi bulmak için çabalayan genç kuşak sosyalistler için TKP bir efsaneydi. Neredeyse 50 yıldır gizli faaliyet gösteren, yurtdışındaki radyolarıyla seslenen, sosyalist ülkelerin desteğindeki bu örgüt, arayış içindeki o kuşağa bir çıkış yolu olarak görünüyordu. Oysa bu efsane örgüt, 1960'ların o hareketli yılları boyunca temsiliyeti tartışmalı, ilişkileri çoğu sosyalist ülkelerde bulunan küçük bir çevreyle sınırlı, 5 kişilik bir Dış Büro'dan ibaretti. Ülke içinde bir örgütü dahi yoktu, bu nedenle de bağ kurmak isteyen pek çok sempatizan, onu çok zorlu aramalar sonucunda ancak yurtdışında bulabilirdi.

Mustafa Suphi'nin liderliğinde kurulan TKP'nin ilk dönemi 1951 Tevkifatı'yla kapanmıştı. Demokrat Parti iktidarı dönemindeki bu tutuklama dalgasında, yaklaşık 200[1] TKP'li gözaltına alındı, işkenceli, uzun sorgulamalardan geçti. Birçoğu yargılamalar sonucunda mahkûm edildi. Kovuşturmadan kurtulabilenler sosyalist ülkelere kaçtı. Parti yönetiminin tümünü kapsayan

1 184 sanıklı davada 131 kişi çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı, Zeki Baştımar 10 yıl ceza aldı.

tutuklamalar, kuruluşundan beri rejimin baskısı altında soluklanma imkânı bulamayan TKP için son ve ağır bir darbe oldu. Parti ve üyeleri dağıldı. TKP'lilerin "likidasyon" adını verdiği bir süreç başladı.

Partinin Mustafa Suphi'den sonraki tartışmasız lideri Şefik Hüsnü Değmer, 5 yıl hapislikten sonra sürgüne gönderildiği Manisa'da 1959'da öldü. Aynı yıl tahliye olan Parti 1. Sekreteri Zeki Baştımar, 1961'de gizlice yurtdışına çıktı. Yurtiçinde kalanlar –ki bunların en ünlüleri partinin eski merkez komite üyeleri Reşat Fuat Baraner, Mihri Belli ve Doktor Hikmet Kıvılcımlı'ydı– yeni arayıştaydı. Tevkifat öncesi örgütlenme çalışmalarına "polis sızması" olduğu gerekçesiyle katılmayan Kıvılcımlı'nın 1954'te kurduğu Vatan Partisi, bir önceki legal parti denemelerine göre en uzun ömürlü olanıydı; üç yıl ayakta kalabilmişti. 1957'de kapatıldı, yöneticileri de tutuklandı.

1960'lı yıllarda TKP adına birtakım çabalar, yalnızca yurtdışında göze çarpıyordu. Bunlardan biri 1958 Mart'mda Türkiye'yle diplomatik ilişkisi olmayan Doğu Almanya'nın Leipzig kentinden yayın yapan Bizim Radyo'nun faaliyetiydi. Diğeri 1962 Nisan'ında yurtdışındaki üyelerin bir araya geldiği, "62 Konferansı" diye adlandırılan 13 kişinin katıldığı toplantıydı.[2] 5 kişilik Dış Büro bu toplantıda "teşekkül etti".[3] Parti 1. Sekreterliği görevini Zeki Baştımar üstlendi.[4]

1963'te Nâzım Hikmet'in ölümü, Abidin Dino'nun ihraç edilmesiyle sayı üç kişiye düştü. Bu üç kişi kimi zaman kendisini bir merkez komite, kimi zaman da bir politbüro olarak tanımladı. Bu belirsizliği besleyen partinin dağılırken iç hukukunu da yitirmiş olmasıydı. Yöneticiler (Zeki Baştımar ve İsmail Bilen), gerek partinin süregelen durumu içinde gerekse de birbirlerine karşı resmi yetki arayışındaydı. 1960'lı yıllar boyunca, hatta bir konferansın toplandığı 1977 yılına kadar "merkez komite", "merkez komite dış büro", "politbüro", "parti 1. sekreteri", "genel sekreter" gibi tanımlamalar, kurumlaşmış bir partide görülen, belirli-yerleşik kuralların ürünü organlar değil, duruma göre değişen bu yetki arayışının sonuçlarıydı. Meşru yönetim or-

2 Toplantıya şu kişiler katıldı: Gün Togay (Budapeşte), Vartan İhmalyan (Moskova), Abidin Dino (Paris), Nâzım Hikmet (Moskova), Hayk Açıkgöz (Demokratik Almanya Cumhuriyeti), Anjel Açıkgöz (Demokratik Almanya Cumhuriyeti), Bilal Şen (Bulgaristan), Fahri Erdinç (Bulgaristan), İsmail Bilen (Demokratik Almanya Cumhuriyeti), Zeki Baştımar (Demokratik Almanya Cumhuriyeti), Aram Pehlivanyan (Demokratik Almanya Cumhuriyeti) ve Sabiha Sertel (Demokratik Almanya Cumhuriyeti). Abidin Dino dışındaki üyeler, sosyalist ülkelerde mülteci TKP'lilerdi. Bkz. Erden Akbulut, *TKP MK Dış Bürosu, 1962 Konferansı*, TÜSTAV Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2002.

3 Büro şu isimlerden oluşuyordu: Zeki Baştımar, İ. Bilen, Aram Pehlivanyan, Nâzım Hikmet, Abidin Dino. Erden Akbulut, *a.g.e.*

4 Toplantıya katılanlardan Anjel Açıkgöz, Baştımar'ın seçilmesiyle ilgili şunları anlatmaktadır: "Zeki Baştımar partinin genel sekreteri olduğunu açıkladı. Buna kimse itiraz etmedi, cesaret de edemediler. Sovyetler'den atandığı biliniyordu." Metin Gür, *TKP'nin Avrupa Yılları*, Günizi Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2002, s. 169.

ganları ancak bir kongreyle kurulabilirdi. Ancak böyle bir kongrenin toplanabilmesi yurtiçi ve yurtdışındaki üyeler arasında, güvensizliklerin yanı sıra görüş ayrılıklarıyla da olanaksızdı. Diğer yandan rejimin baskısı karşısında partinin yeniden örgütlenebileceğine dair inanç da kaybedilmişti. Bu iki neden, TKP'nin 1960'lı yıllardaki sol yükselişe karşın, Türkiye'de varolamayışını açıklar.[5] 1962'deki konferans ve bunun sonucunda oluşturulan merkez komitesi, yurtdışındakilerin yetki ve örgütlenme sorunlarını aşmayı amaçlayan sonuçsuz bir girişimdi. Dış Büro'nun faaliyetleri, Bizim Radyo'nun yayını ile *Yeni Çağ, Barış ve Sosyalizm Problemleri* adlı SBKP çizgisindeki dünya komünist partilerinin ortak yayın organlarının Türkçe çevirisiyle sınırlıydı. Genellikle birbiriyle sürtüşme halindeki bu üyeler, SBKP'nin hakemliğinde bir ilişkiyi sürdürmeye çalışıyordu.

Bir parti örgütünün olmayışı ilişkilerin tanımlanmasını da zorlaştırıyordu. 1965 seçimleriyle büyük bir etkiye ulaşmış olan TİP'le, etkin görevlerde Behice Boran, Sadun Aren, Nihat Sargın gibi eski TKP üyeleri olmasına karşın bir ilişki kurulamadı. Çünkü yurtiçindeki üyeler, yurtdışındakileri TKP'nin yetkili organı görmüyordu.

Bu, büronun, Türk komünistlerini "temsil" yeteneğini de ortadan kaldırıyordu. Yurtdışındaki TKP'liler 1970'li yılların başlarına kadar bu sıkıntıyı çektiler. "Yetki" ve "referans" olabilmek için geriye, Sovyetler Birliği başta olmak üzere "kardeş partiler" nezdinde tanınmak, onaylanmak kalıyordu. Sovyetler Birliği ve kardeş komünist partiler, bu mülteci komünistlere çabalarında destek oldu, ama Türkiye'deki komünistleri ne ölçüde temsil ettikleri konusunda kuşkuları vardı. Bu kuşkuları, TKP'nin Türkiye'de yaygın bir örgütlülüğe ulaştığı 1977'de bile sürdü. 1977 Konferansı'nda konuşma yapan SBKP Merkez Komite üyesi Vadim V. Zagladin, konferansın Türkiye'deki diğer komünistleri kapsamadığını açıkça dile getirdi. 1970'li yıllar boyunca SBKP, TİP'i de komünist örgütlerden biri gördü. TİP Genel Başkanı Behice Boran, Ekim Devrimi gibi yıldönümlerinde Moskova'ya davet edildi. TİP'le birleşmenin, 1970'li yılların sonlarından başlayarak 1987'de TBKP kuruluşuna kadar TKP'nin gündeminden hiç düşmemesinin en önemli nedeni buydu.

TKP'nin 22 yıllık "örgütlen(e)meme" dönemini sona erdirecek iki önemli toplantı 1973 yılında yapıldı. Bunlardan biri Doğu Berlin'de yapılan, "kardeş partilerin" temsilcilerinin de katıldığı toplantıydı. Burada 5 kişilik bir mer-

5 Göz ardı edilmemesi gereken bir faktör Sovyetler Birliği'nin olası telkinleriydi. TİP'in varolduğu ve orduda bir sol cuntanın hazırlandığı 1968-71 arasında Sovyetler Birliği'nin, zaten örgütlenmesi dağılmış TKP'yi teşvik etmediği düşünülebilir. Irak ve Suriye'de ABD karşıtı askeri rejimlere Sovyetler Birliği'nin verdiği destek, benzer özellikler gösteren Türkiye'deki sol cunta girişimine nasıl yaklaşabileceğinin ipuçlarını veriyor. Bu bakımdan 1973'teki TKP'nin atılım kararının, 12 Mart darbesiyle birlikte TİP ile sol cunta girişiminin başarısızlığının kesinleşmesiyle de ilişkili olduğu düşünülmelidir.

kez komitesi "teşekkül etti".[6] Diğeri iki eski tüfeğin, İ. Bilen (parti adı Marat, Laz İsmail) ile A. Pehlivanyan'ın (parti adı Ahmet Saydan) Zeki Baştımar'ı görevden aldığı üç kişilik "TKP Merkez Komitesi Bürosu" toplantısı. Baştımar kararı reddedip toplantıyı terk ederken, iki imzalı toplantı tutanağında oy çoğunluğuyla "görevinden alındığı", "emekliğe ayırıldığı" belirtiliyordu. Baştımar, bu "iki kişilik 'Dış Büro' kararı"nı tanımadı, destek bulmak için SBKP yetkililerine başvurdu ancak, onlardan "kardeş partilerin iç işlerine karışamayacakları", bu sorunu kendilerinin çözmesi gerektiği yanıtını aldı.[7]

Bir merkez komitesi kurulmuştu, ancak 1978'e kadar toplanmadı. Aslında merkez komitesi, TKP'nin eski, kıdemli üyelerinin, resmi bir örgütlenme adımı atabilmek için meşru bir yönetici mekanizma kurma çabasıydı. İşler gerçekte SBKP'nin onayını almış Genel Sekreter tarafından yürütülüyordu.[8]

---

6 "Kardeş parti temsilcileri"yle kastedilen, Doğu Alman Komünist Partisi, Bulgaristan KP'si ve SBKP (veya bunlardan herhangi ikisi) temsilcileriydi. Bu temsilcilerin bir merkez komitesinin oluştuğu dar bir toplantıda neden yer aldığı sorusu, aynı zamanda TKP'nin kritik her aşamasında "kardeş partilerin" rolünü hesap etmeyi gerektirdiğini anlatıyor. Zeki Baştımar'ın katılmadığı anlaşılan bu toplantıda Merkez Komite 5 kişiden oluşmuştu: Zeki Baştımar (Yakup Demir), İsmail Bilen, Ahmet Saydan (Araf Pehlivanyan), Mustafa Demir ve Ali Durak... Bu iki toplantıdan hangisinin önce hangisinin sonra yapıldığı hakkında mevcut belge ve kaynaklarla net fikre sahip olmak zor görünüyor. Tanık anlatımları (bkz. Naciye Babalık, *Türkiye Komünist Partisinin Sönümlenmesi*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 100 ve 108-109) ile Zeki Baştımar'ın görevden alındığını belirten tutanak, her iki toplantının tarihini 24 Mayıs 1973 olarak gösteriyor.

7 Zeki Baştımar'ın görevden alındığı 24 Mayıs 1973 tarihli tutanak ile SBKP yetkililerine mektubu ve görüşme tutanağıyla ilgili bkz. Zeki Baştımar, *Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar*, der. Erden Akbulut, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, Haziran 2009.

8 9 Ağustos 1992 tarihinde *Milliyet*'te yayınlanan SBKP belgeleri, "kardeş partilerin" TKP'ye ne ölçüde müdahil oldukları hakkında fikir veriyor. Bunlardan biri SBKP'nin Uluslararası İlişkiler Dairesi Doğu Berlin temsilcisi V. Simonenko'nun SBKP Politbüro üyesi Boris N. Ponomaryov'a 25 Şubat 1980 günü gönderdiği "Gizli" ibareli bir mektup... (Mektup, Metin Gür'ün, *TKP'nin Avrupa Yılları* kitabında da yer almıştır, s. 190-191.)

"Yoldaş, B. N. Ponomaryov'a, T. Aksen yoldaşla TKP'deki duruma ilişkin görüşme ve TKP MK yönetiminin güçlendirilmesi hakkında memorandum.

Türkiye'de bugünlerde siyasi bunalım derinleşiyor. Türkiye Komünist Partisi'ndeki, 1973 Mayıs'ında gerçekleşen yönetim değişikliğinden sonra partideki durum, iyiye doğru biraz düzelme gösterdi. TKP'nin, Türkiye'de ve Avrupa'daki Türk işçileri arasındaki faaliyetlerinde uzun durgunluk yıllarından sonra, parti örgütleri yaratılmaya başlandı. TKP'nin liderliği altında ülkede Barış Derneği, İlerici Gençler Derneği (30 bin üye) ve İlerici Kadınlar Derneği (12 bin üye) kuruldu ve çalışmaya devam ediyor. Komünistler belirli sendika alanlarında kilit noktalara gelmiş bulunuyorlar.

1974 yılında TKP Genel Sekreteri olan yoldaş İ. Bilen, TKP'nin faaliyetlerinin Türkiye'de artırılmasında belirli bir rol oynadı. Ancak son zamanlarda Alman dostlarımız ve TKP'nin bazı liderleri tarafından TKP'nin yönetiminde belirgin bir kötüleşme hakkında bilgilendiriliyoruz. Yoldaş Bilen kendisini partinin pratik yönetiminden soyutluyor, sorunların çözümünü kendisine yakın yardımcılarına (öncelikle Politbüro üyesi H. Erdal ve yardımcısı TKP MK Sekreteri O. Kaya'ya) bırakıyor. Partide yoldaş Bilen'in 'kişilik kültü' oluşuyor. Partinin üst kademe organlarının toplantılarında (sorunların ciddi bir görüşmeden geçirilmesi) süreci (yoldaş Bilen'in güdümlemesi, eleştirileri kabul edememe ve kendi düşüncelerini kabul ettirme çabasıyla) yer değiştiriyor. Yoldaş Bilen'in yıllarca Türkiye'den uzak kalmış olması da sorunların çözümünde etki yapıyor. Politbüro (kolektif tip) bir yönetim sergileyemiyor ve faaliyetlerinde belirli bir dü-

Zeki Baştımar'ın hastalığı ve görevden alınmasıyla fiilen İsmail Bilen genel sekreterliği üstlendi. İsmail Bilen daha sonra da resmen genel sekreterliğe getirildi.[9] Baştımar, 18 Kasım 1974'te hayatını kaybetti.[10] 1974 sonrasında TKP'nin örgütlenmesi, geride kalan iki eski tüfeğin, daha çok "atılıma" ruh veren Bilen'in inisiyatifinde başarıldı.

Partizan grubu

TKP'nin yurtiçinde örgütlenmesini sağlayacak ya da daha doğru bir ifadeyle, yurtiçi örgütlenmesini kuracak olanlar 1968 gençlik mücadelesi içinden gelen Partizan diye anılan gruptu. 1970'te kurulan grup, Fikir Kulüpleri Fe-

zenden yoksun bulunuyor. Kadro politikası iyi belirlenmiyor, bu da merkez komitesi üyeleri de dahil olmak üzere partinin faal kadrolarının sürekli değişmesine neden oluyor. TKP liderleri fiilen olayların gerisinde kalıyorlar, uzun dönemli, ilkeli ve acil sorunlar ve bunların ısrarlı, akılcı çözümü yerine günlük işlerle daha fazla uğraşıyorlar.

TKP MK'nın bugünkü genel sekreteri, artık rolünü oynamış ve bugün partinin gelişmesinin önünde bir engel haline gelmiş bulunuyor. Bu da bizi, yerine birini bulma göreviyle karşı karşıya getiriyor.

İstanbul'da bulunan ve partinin ülke içindeki faaliyetini yöneten H. Kutlu ile üç aylık çalışma döneminde ilişkiye girmiş olan Marksizm-Leninizm Okulu'ndaki yoldaşlarımız, Kutlu hakkında olumlu bir izlenime sahipler. Bu yoldaşlar kendisini (ilkeli, ciddi, ölçülü, düşünceli, dikkatli) bir yoldaş olarak kabul ediyorlar. Ancak şimdilik biz kendisini çok iyi tanımıyoruz. N. Yelkenci de (Doğu Almanya'da yaşıyor) ilkeli, faal ve idarecilik yeteneğine sahip bir kişi izlenimi veriyor. Eğer, Almanya Birleşik Sosyalist Partisi Merkez Komitesi'ndeki Yelkenci'yi doğal olarak daha iyi ve yakından tanıyan yoldaşlarımız onu tercih ederlerse ilke olarak karşı çıkmayız.

Türkiye Komünist Partisi önemli organlarının günlük işlerinin idari merkezini ülkeye kaydırmalı, çalışan sınıf içinde propaganda faaliyetini güçlendirmeli, parti kadrolarının seçimini ve yetiştirilmesini sağlamalı, geniş bir demokratik cephenin temeli olarak sol güçlerin birliğini pratik olarak kurmaya başlamalı (TKP, İşçi Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi). Partinin Merkez Komitesi, bu sorunların etkili bir çözümüne ancak partinin merkez komitesi yönetimini yeniden oluşturur ve sorunlara karşı ciddi, ilkeli ve kolektif tavır alma durumunu yaratır ve yoldaş Bilen'in yerine başkasını getirirse ulaşabilir. 25 Şubat 1980, V. Simonenko (imza)." 1981'de Politbüro üyesi olan Orhan Yıldırım, 1983'te Nabi Yağcı'nın (parti adı: Haydar Kutlu) seçiminde sosyalist ülkelerin etkilerini şöyle anlatıyordu: "Bilen sağ olduğu sürece kendisinin değiştirileceğine inanmıyordu. Ama eğilimi Türkiye'den yanaydı. Bilen'in bu yaşında, bu kapasiteyle partiyi yönetemeyeceğini Kutlu ile konuşuyorduk. Kutlu bu konuda çok yetenekliydi. 'Bilen'in partide karizmatik bir yeri vardır' diyerek, bunu bir yumuşak geçişle çözebileceğimizi söylerdi. Öyle de oldu. Yardımcı genel sekreterlik oluşturuldu. Kutlu bu göreve getirildi. Bilen bunu sindiremedi. Bilen 'Genel sekreter yardımcısı' diyordu, biz 'Yardımcı genel sekreter' diyorduk. Uzun bir zamana yayılan zor bir süreçti. Bilen'in yönü her zaman Sovyetler'e çevrili idi. Bu da Türkiye'den gelen birinin genel sekreter olmasında rol oynamıştır. Yönü Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ne çevrili olsaydı Mustafa Demir genel sekreter olurdu. Sovyetler ve Bulgaristan, Türkiye'den birinin genel sekreter olmasını istiyordu. Demokratik Almanya Cumhuriyeti ise Mustafa Demir'i (Yelkenci). Sovyetler'in ve Bulgaristan'ın istemi doğrultusunda Kutlu sekreter olunca, Demokratik Almanya Cumhuriyeti Sosyalist Birlik Partisi, bizim parti ile ilişkiyi sürdürmekle görevli Bay Burmann'ı geri çekti."

9 Yeni genel sekreter *Atılım*'ın Ekim 1974 tarihli, 10. sayısında şöyle duyuruldu: "Bildiri, Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Politik Bürosu, İ. Bilen yoldaşı Genel Sekreterliğe seçmiştir. TKP MK Politik Bürosu."

10 TKP MK, 18 Kasım 1974'te Zeki Baştımar'ın ölümüyle ilgili bildiri yayınladı, 70 yaşında hayatını kaybettiğini duyurdu.

derasyonu (FKF) ve eski TİP içindeki bölünmelerin ürünüydü. Şunu söylemek mümkündür: 1968 gençlik mücadelesi ve TİP'teki bölünmelerden TH-KO, THKP-C ve TKP(ML) gibi 1970'lere damgasını vuran devrimci grupların yanı sıra bir de TKP çıkmıştır. TKP'yi Türkiye'de kuracak olan bu gençlik liderlerinin çıkış yolları, Mahir Çayan, Hüseyin İnan, İbrahim Kaypakkaya gibi diğer dönemin gençlik liderlerinden farklı olarak, silahlı mücadele değildi. Harun Karadeniz, Veysi Sarısözen, Sıtkı Coşkun, Nabi Yağcı gibi gençlerin öncülük ettiği bu grup, TİP'ten ayrıldıktan sonra 1 Mayıs 1970'te *Partizan* adlı dergiyi çıkardı. İşçi sınıfı içinde çalışmayı esas alıyorlardı. İstanbul'da *Tekel Gerçek*, *Gislavet Gerçek*, *Derby Gerçek* gibi fabrika gazeteleri çıkararak işçiler arasında örgütlenmeye çalıştılar. Fabrika gazeteleri merkezi bir dergi haline geldi ve *Gerçek* adını aldı. Ancak 12 Mart muhtırası verildiğinden tek bir sayı çıkabildi. 12 Mart'ta aralarında şifreli, gizli bir ilişkiler ağı kurdular, sendika ve gençlik kesimindeki ilişkilerini gizli faaliyet içinde sürdürdüler.

1972 sonunda grup kendisini Türkiye Sosyalist Mücadele Birliği olarak adlandırdı. Hatta bir tüzük bile hazırladı. 1970'li yılların ikinci yarısına bağımsız, örgütlü bir yapı olarak girme olanağına sahiplerken, böyle yapmadılar. Radyoları, kısmen de broşürleriyle tanıdıkları TKP'nin etkisi altındaydılar. Amaçları TKP'yle ilişki kurmaktı. 1972-74 arasında yurtdışına temas için temsilciler gönderdiler. TKP'nin örgütsel durumuyla ilgili bir fikri olmayan grubun temsilcileri, partiye kabul edildiler ve 1974'ten itibaren peyderpey TKP MK üyesi oldukları belirtilerek, birer yönetici haline geldiler. 1970'te TKP ile ilişki kurmayı başaran, Londra'da partinin etkili bir örgütünü oluşturan Nihat Akseymen'in (parti adı R. Yörükoğlu) ilişkileriyle de ortaklaşılarak TKP'nin Türkiye örgütlenmesi için gerekli temel oluştu. TKP'nin örgütleri bu ilişkiler üzerinden ve bu ilişkiler sayesinde kuruldu. Ancak yurtiçi örgütün başına getirilen ve 1974-78 arasında TKP'nin ülke içindeki politikalarında hayli önemli bir rol üstlenecek olan Aydın Meriç'ti.[11] Meriç, eski TİP muhaliflerinin çıkardığı *Emek* dergisi çevresinden geliyordu ve Partizan grubundan önce İ. Bilen'le ilişkiyi kurmayı başarmıştı.

Örgütlenme ve işleyiş

TKP'nin yeniden örgütlenmesi, Türkiye ve yurtdışında kendiliğinden oluşan ve büyüyen ilişkilerin Doğu Berlin'de kurulan 4 kişilik Merkez Komitesi'ne, daha doğrusu iki eski tüfeğe (zira diğer ikisi yurtdışı örgütlerden sorumluydu) bağlanmasıydı. Örgütlenme, hızla ilerledi.

11 Metin Gür, *a.g.e.*, s. 101. Aydın Meriç (parti adı H. Erdal) 1975-1978 arası TKP'nin "Türkiye sorumlusu" olarak görev yaptı, Mayıs 1975'teki 5. Kongre'nin ardından DİSK Genel Sekreterliği'ne seçilen İbrahim Güzelce'nin yardımcısıydı.

1974-80 arası örgütlenmenin temel dinamiklerini oluşturan İlerici Gençler Derneği (İGD-Aralık 1975), İlerici Kadınlar Derneği (İKD-Haziran 1975) kuruldu. TÖB-DER, TÜTED, TÜM-DER gibi kitle örgütlerinde "Birlik Dayanışma" adıyla parti grupları oluşturuldu. Resmi yayın organı *Atılım* 1974 Ocak'ında önceleri aylık, sonraları 15 günlük periyotlarla illegal olarak yayına geçti. Teorik sorunların ele alındığı bir başka yayın aylık *Ürün* dergisi de Temmuz 1974'te legal olarak yayınlandı. Ayrıca Doğu Almanya'dan illegal yayın yapan iki radyo (Bizim Radyo ve TKP'nin Sesi) görüşlerini 1970'li yıllar boyunca partililere ve taraftarlara iletti.

Kuşkusuz bu örgütlenme hamlesinin en önemli ayağı, 1975'teki DİSK Kongresi'nin ardından uzmanlar aracılığıyla yüz binlerce üyeli DİSK'in politikalarını belirleyebilecek konuma gelinmesiydi.

TKP iki-üç yıl gibi kısa süre içinde onbinlerce insanı politikalarıyla yönlendirebilecek siyasal bir güç haline geldi. Parti, tarihinde ilk kez böylesi geniş bir örgütlenme ve etkileyebileceği taraftar kitlesine ulaştı. Tüm ilişkiler 1940'lı, 1930'lu hatta 1920'li yıllarda illegal ve az sayıda insan arasında kurulmuş, tutuklamalarla sık sık kesintiye uğrayan bir örgütsel pratikte yaşamlarını sürdüregelmiş İsmail Bilen ve yardımcısı durumundaki Aram Pehlivanyan'da merkezileşti. En az 30 yıldır Türkiye koşullarından uzak sosyalist ülkelerde mülteci bir hayat süren bu iki eski tüfek (İ. Bilen 1937 yılında yurtdışına çıkmıştı), onbinlerce insanı harekete geçirebilen politik bir hareketin liderleri durumuna geldi.

1973'ten 1977'ye kadar genç kuşak militanlardan merkez komiteye değişik tarihlerde üyeler alındı. Ancak sayının bu artışı karar alma mekanizmasında değişikliğe yol açmadı. Zira bu yıllar içinde bir merkez komite toplantısı yapılmadı. 1978 yılına kadar "Türkiye sorumlusu" görevini yürütmüş olan Aydın Meriç'in anlatımıyla "politbüro toplantıları yurtdışındaki bu iki arkadaşa Türkiye'de olup bitenleri anlatmaktan"[12] ibaretti.

1973'te hazırlanmış tüzüğün pratik değeri yoktu. Ne tüzükte ifade edildiği gibi en üst karar organı parti kongresiydi (zira böyle bir kongre ancak 1983'te toplanabildi) ne de merkez komitesi kongre veya konferans tarafından seçilmişti. "Kooptasyon" diye adlandırılan merkez komitenin yeni üye alma yöntemi tüzüğün en çok uygulanan maddesiydi ve 1970'li yıllar boyunca merkez komite üyeleri bu yöntemle atandı. Seçilen kişiler yine tüzükte öngörüldüğü gibi en az 5 yıllık partili olma özelliğine de sahip değildi. Kriterlerin netleşmediği görevlendirmeler ile kaynaşmamış parti örgütü, ileriki yıllarda gruplaşmaların, kişisel sürtüşmelerin de temelini oluşturdu.

Partinin iç hukuku açısından ilk önemli adım, 1977 Ocak'ında (28-29

12 Metin Gür, *a.g.e.*, s. 102.

Ocak) yaklaşık 40 delegeyle Moskova'da toplanan konferansla atıldı.[13] Ancak bu konferansın biçimselliği ne ölçüde aştığı tartışılırdı. Çünkü konferansın yaptığı en önemli şey, 1973'te yazılmış programı bazı düzeltmelerle onaylamak oldu. Merkez komitesi, politbüro gibi yönetici organlar burada seçilmedi. Konferansın dışında, iki eski tüfeğin belirleyiciliğinde, kooptasyon yöntemiyle organlara üyelerin alınması yöntemi geçerliliğini korudu. Buna karşın konferanstan sonra TKP'nin politbüro, merkez komitesi gibi organları bir işlerlik kazandı. Politbüro üye sayısı 1978-79'da 7 kişiye, merkez komite üyelerinin sayısı ise 25'e yükseldi. 1980'de ise politbüro üyesi sayısı 8, merkez komite üye sayısı 31 oldu.[14] Politbüro ve merkez komite toplantıları belirli aralıklarla düzenli yapıldı. Sayının artışı, yönetici organlara hem partideki örgütsel işbölümünün yansıması hem de ülke içinde faaliyet gösterenlerin katılması bakımından önemliydi. Yine de yeni kuşak, ne ölçüde üst kademelerde görevlendirilmiş olursa olsun, parti üzerinde doğrudan etkide bulunan Sovyetler Birliği, Doğu Almanya, Bulgaristan gibi sosyalist devletlerin disipline ettiği çalışma koşulları ve partinin gizli yapısı nedeniyle parti içinde olup bitenlere hâkim olma imkânına sahip değildi. Nihai kararlar İ. Bilen'in iradesine dayanıyordu. Son genel sekreter Nabi Yağcı (parti adı Haydar Kutlu), İ. Bilen'den sonraki ikinci adam olduğunu, 1983'te SBKP yöneticisi kendisine İ. Bilen'in yerini önerdiğinde anlayabildi; çünkü "başka eski yoldaşlar"ın olduğunu düşünüyordu. Genç kuşak 1973-74'te TKP'ye katıldığında bir parti örgütünün olduğunu sanıyordu. Bu durum Nabi Yağcı ve Aydın Meriç'in anlatımlarında açıkça vurgulanır. Nabi Yağcı, TKP'yle tanışmasını şöyle anlatıyordu:

> 1973'te önce Cihan, sonra Zaro'yu [Veysi Sarısözen – V.E.] TKP'yi bulmak için yurtdışına yolladık. Zaro'nun pasaportunu ben kendi ellerimle yaptım.

---

13 Konya Konferansı olarak adlandırıldı. O yıllarda partinin radyo ve yayınlarında konferansın Konya'da yapıldığı propaganda edildi.

14 1980'de Merkez Komitesi, yeni (Y) alınan 10 üyesiyle birlikte şu kişilerden oluşuyordu: Adil Demirci, Ahmet Muhtar Sökücü (Y), Ali Durak, Alp Otman, Aybars Bentürk (Y), Aydan Bulutgil, Aziz Cuydur (Y), Birol Başören (Y), Çağatay Günel (Y), Cemal Kıral (Y), Cihan Şenoğuz, Erdal Talu (Y), Feridun Aksın, Gönül Dinçer, Güray Tekin Öz, H. Erdal, Haluk Yurtsever, İ. Bilen, Mehmet Bozışık, Mehmet Karaca (Y), Metin Gür, Nabi Yağcı, Orhan Yıldırım (Y), Ömer Ağın (Y), Ömer Tulgan, Sıtkı Coşkun, Süleyman Çavuşev, Şeref Yıldız, Turgut Metin Öztürkoğlu, Ulvi Oğuz, Veysi Sarısözen. Politbüro üyeleri ise şunlardı: İ. Bilen (Genel Sekreter), Mustafa Demir, Ali Durak, H. Erdal, Nabi Yağcı, Aydan Bulutgil, Alp Otman, Veysi Sarısözen. 12 Eylül öncesi görev dağılımı şöyledir: A.Saydan (Aram Pehlivanyan), 1973-1979 (İdeolojik İşlerden sorumlu PB üyesi, MK Sekreteri), H.Erdal, 1977-1981 (Örgüt işlerinden sorumlu PB üyesi, MK Sekreteri, 1981-82 PB üyesi), Mustafa Demir, 1973-1983 (Batı Avrupa örgütlerinden sorumlu PB üyesi, MK Sekreteri), Ali Durak, 1973-1982 (Ulusal Sorun ve Batı Avrupa örgütlerinden sorumlu PB üyesi, MK Sekreteri), Alp Otman, 1978-1983 (Teknik işlerle görevli MK Sekreteri), A. Bulutgil, 1978-1981 (1978 PB üyesi, 1979 MK Sekreteri), Nabi Yağcı, (1980 Türkiye Örgüt Bürosu), Veysi Sarısözen, 1980-1988 (İdeolojik işlerden sorumlu PB üyesi). (Yanlışlıklar da içerebilecek bu liste, TÜSTAV iletişim grubunun konuyla ilgili 2000'li yılların başlarındaki çalışmalarından derlendi.)

İkisini de Belçika'ya yolladık. Çünkü orada tanıdığımız biri vardı. Zaro orada önce Ali Durak'la (Şiğo) sonra H. Erdal'la [Aydın Meriç – V.E.] görüşüyor. Zaro ile satır aralarına sütle yazı yazma tekniğini kullanarak mektupla haberleşiyorduk. Bu yolla bana haber yollayarak İstanbul'daki arkadaşları H. Erdal'a devretmemi istedi. Arkadaşların listesini çıkararak İstanbul'a gelen H. Erdal'a verdim. O, o zaman daha İstanbul'da oturuyordu. Yıl 1964 [1974 – V.E.]. Bir gün bana partiye alındığımı söyledi ve "Seni İstanbul'daki parti örgütleriyle tanıştıracağım" dedi. Benim için çok heyecanlandırıcı oldu. Günlerce etkisinden kurtulamadım. (...)

20-25 yaşlarında gencecik insanlardık. Sağlam bir partide militan olarak çalışalım, diye düşünüyorduk. Kafamızdaki TKP'yi böyle hayal ediyorduk. İllegal ve örgütleri olan bir parti olarak düşünüyorduk. H. Erdal'ın beni tanıştıracağı parti örgütleriyle bir evde yaptığı toplantıya gittiğimde oraya katılanları görünce çok şaşırdım. Bizden ve Sosyalist Gençlik Örgütü'nden TKP'ye gelen genç arkadaşlardı. Oysa benim kafamda yaşlı başlı, görüp geçirmiş partililer vardı. Onlarla tanışacağımı sanıyordum. Bir ara H. Erdal'a, TKP'de genç kuşak, eski kuşak ayrı mı örgütleniyor, diye sorunca, bir kahkaha attı. "İşte hepsi bu" dedi. Biz, sıradan bir parti üyesi olarak çalışmayı umarken iş bizim üzerimize yıkıldı, dedim içimden. Ondan sonra İstanbul kazan biz kepçe partiyi örgütlemek için düştük yollara!..

Aynı yılda İstanbul il sekreteri görevi verildi ve Merkez Komitesi üyeliğine atandığım belirtildi. İstanbul'un birçok yöresinde ilk parti hücrelerini kurmaya başladım.[15]

İsmail Bilen'in ilk görüşmede kendisini "politbüro üyesi" olarak tanıttığını, sonra Bilen'e genel sekreter denmeye başlandığını anlatan Aydın Meriç de ilk tanışmasını şöyle anlatıyor:

... hayatını kazanmak için yurtdışına çıkmış, daha önce ülkede gerek legal TİP hareketi içinde, gerekse illegal komünist örgütlerde, gruplaşmalarda yer almış insanlar vardı [1973 yılı – V.E.]. Bunların bazıları 1967-73 döneminde TKP'ye girmişler, ülkedeki komünist gruplarla bağ kurmuşlardı. Zaten zayıf ve düzensiz olan bu bağlar 12 Mart döneminde iyice koptu. İşte ben yeniden böylesi bağlar kurmak amacıyla Yakup Demir [Zeki Baştımar– V.E.] yoldaşla görüşmek üzere yurtdışına çıktım. Eski ilişkilerden birinin kapısını çalıp Yakup Demir'le görüşmek istediğimi söyledim. Bu yoldaşın tanıştırdığı tanımadığım bir kişi Yakup Demir'le görüştürmeye götürürken, yarı yolda artık Yakup Demir'in bu görevi yapamadığını, bir başka yoldaşın olduğunu, onunla görüştüreceğini söyledi. Ben de doğru ya da yanlış, politik bir tercih yapıp

15 Metin Gür, *a.g.e.*, s. 217-218. Nabi Yağcı, İ. Bilen'in ölümünden sonra TKP Genel Sekreterliği'ne getirildi.

bu yoldaşla görüştüm. Bu ilk görüşmemizde İ. Bilen bana Türkiye'de yeniden inşa edilecek komünist partisinin 1 no'lu üyesi, 1 no'lu yöneticisi olduğumu, beni komünist yapanların komünist sayılmaması gerektiğini söyledi. İkinci sohbetimizde, İ. Bilen, yaptığımız görüşmenin politbüro toplantısı olduğunu söyledi. Ben de böylece politbüro üyesi oldum! Böylece 1973'te, hayatımda ilk kez karşılaştığım, kim olduklarını, nereden geldiklerini bilmediğim, Türkiye'de herhangi bir düzeyde politika yapıp yapmadıklarını bile bilmediğim insanlarla bir parti kurmaya giriştik. 1973-1977 döneminde politbüro çalışmaları büyük ölçüde, Türkiye'den gelen tek kişi olarak benim bu yoldaşlara Türkiye'yi anlatmam toplantıları biçiminde geçiyordu. Bu dönemde yaptığımız toplantılarda düzenli tutanak tutma, konuşulanların hangisinin karar olduğunu karar verme alışkanlığını, disiplinini geliştiremedik. Bunlar daha çok sohbet toplantıları niteliğindeydi.

Türkiye'deki örgütsel yapıyı kuran ve siyasal eylemi yöneten genç kuşağın parti merkezindeki hâkimiyeti, 12 Eylül'den sonra, 1983 Kongresi'nden itibaren, İ. Bilen'in hastalığı nedeniyle sembolik olarak TKP Başkanı,[16] Nabi Yağcı'nm Yardımcı Genel Sekreter olmasıyla gerçekleşti. Türkiye örgütü, parti yönetimini eline aldığında, Türkiye içindeki etkisi de büyük oranda ortadan kalkmıştı. Parti yöneticileri bu kez 12 Eylül cuntası nedeniyle aranır duruma düştüklerinden yurtdışına taşınmıştı. Kuşkusuz, eski kuşak yönetici ekibin 30-40 yıl gibi ülke topraklarından uzak, mültecilik koşullarında yaşam sürmenin handikaplarını yaşamıyorlardı, hepsi ülkedeki mücadelenin içinden gelmişlerdi.

1977 konferansının ardından parti hiyerarşisi Genel Sekreter, Politbüro, Merkez Komite, Yöre Komiteleri, İl Komiteleri, Semt ve Hücreler olarak kuruldu. 12 Eylül'den sonra açılan davaların iddianamelerinde TKP'nin yedi yöre komitesi (Çukurova, Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu (Kürdistan), Doğu Karadeniz, Marmara, İstanbul-Trakya) ve 40 il komitesi olduğu belirtiliyordu. Yine iddianameye göre merkez komitesinin Türkiye sekreteri gibi nitelenebilecek, "Türkiye sorumluluğu" görevi bulunuyordu. 1973-1978 arasında Aydın Meriç, ardından Nabi Yağcı bu görevi üstlenmişti. Bundan başka Merkez Komite'ye bağlı olarak oluşturulmuş Merkezi Gençlik Komitesi, Merkezi Kadın Komitesi, Merkezi Sendikalar Komitesi, Merkezi Öğretmenler Komitesi, Merkezi Teknik Elemanlar Komitesi gibi komiteler bulunuyordu. Bu komiteler en önemlileriydi ve sırasıyla İlerici Gençler Derneği (İGD), İlerici Kadınlar Derneği (İKD), DİSK, TÖB-DER, Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) gibi binlerce üyeye sahip kitle örgütlerindeki çalışmaların merkezileştiği komitelerdi.

16 Diğer eski tüfek Aram Pehlivanyan, 13 Aralık 1979'da hayatını kaybetti.

Temsiliyet ve yetki sorunu

TKP'nin 1974'te atılıma geçtiği sırada aynı ideolojik çizgide iki oluşum vardı. TSİP ve TİP... Her iki parti de geçmiş komünist hareketin mirasçısı, enternasyonal çizginin takipçisi olduğunu söylüyordu. Bu iki partinin varlığı, TKP'nin komünistleri temsil eden tek parti iddiasını çürütüyordu. Bu nedenle 1974-76'da *Atılım* ve TKP'nin Sesi radyoları eski TKP'liler ve bu iki parti hakkında ağır suçlamalarda bulundu.

Suçlamalar TKP'nin yeniden kuruluşunu başarması ve TİP, TSİP'in etkisinin kırılmasının ardından terk edildi. Bu değişim, *Atılım*'ın 1976 Ekim sayısında şöyle dile geliyordu: "Türkiye'deki toplum düzenini, antifaşist, antiemperyalist, demokratik bir düzeye getirmektir. Sosyalizme geçiş koşullarını hazırlamaktır. TKP ile bazı sosyalist partiler arasında bu konuda hemen hemen fikir ayrılığı yoktur. Fakat sübjektif kıymetlendirmeler ideolojik plandaki fikir ayrılıklarını somutlaştırma ve kişileştirme çabaları ortak noktaları çok olan bu akımları birbirinden yapay bir şekilde ayırıyor." Yazıda ayrıca "bu sosyalist akımların yakınlaşması, birleştirici noktaları güçlendirmeleri gerektiği" belirtiliyordu.

Daha once yöneltilmiş ağır suçlamalarla ilgili herhangi bir özeleştiriye yer vermeden geliştirilen yeni yaklaşım sonraki yılların hâkim görüşü oldu.

Ancak karşılıklı birlik çağrılarına karşın üç parti arasında güvensizlikler aşılamadı. TİP'le resmi birlik görüşmeleri, 1980'de başlamasına karşın, birleşme 1987'de gerçekleşebildi. Başlangıçta TİP ve TKP'nin aksine kendisini sosyalist hareketin tek temsilcisi görmemesine ve "sosyalist hareketin politik birliği"ni savunan bir parti olmasına karşın TSİP, bu partilerle eylem birliğine yönelmiş olsa da, 1980'li yılların sonlarında bile onlarla birleşmeyi gerçekleştiremedi.

TKP'nin TİP üzerindeki etkisi, TİP'in 1977 seçim başarısızlığından sonra arttı. Özellikle 1979-80'de TİP yöneticileri arasında TKP sempatisi gelişti. TİP yönetimi de "tek parti, tek cephe" sloganıyla o güne kadarki çizgisini terk ederek TKP'yle birlik görüşmelerine geçti.

TKP, rakipleri TİP ve TSİP'i güçsüzleştirip, Sovyet çizgisinde tek seçenek haline gelmeyi başarsa da, yurtdışmda mülteci konumundaki bir avuç eski üyenin Türkiye komünistlerini temsil etme iddiasıyla ortaya çıkması, bu geleneği savunanlar nezdinde meşruluk bakımından hep ciddi bir sorun olarak kalmayı sürdürdü. Genel sekreter Haydar Kutlu, 1989'da "Geçmişin Muhasebesi"[17] başlığı altında kaleme aldığı yazısında "70'li yılların TKP açısından karakteristiği 'yeniden örgütlenme' görevi ile karşı karşıya kalmış olmasıydı. Ne yazık ki 1973 kararında partinin önünde bu nesnel görevin dur-

17 *Yeni Açılım*, sayı 17, Eylül 1989.

duğu saptanmış değildi. Bu durum 73 sonrası hataların temel nedeni oldu" der. Kutlu, aynı yazısında "atılım" kararının "belirli bir örgütlenme varmış izlenimi yarattığını" belirterek şöyle devam eder: "Başlangıçta, TKP'nin ülkedeki atılımı güven sorunu ile karşılaştı. Kimlerdi bunlar? Bilinen yalnızca iki isim vardı; İ. Bilen ve A. Saydan (Aram Pehlivanyan). Onlar ise uzun yıllar dışarıdaydılar, ülke gerçeklerinden uzaktılar. Genç kadroların hepsi tarafından da tanınmıyorlardı. Dahası partiye giren genç kadrolar durumun ayrımında değildiler, uzun bir süre de olamadılar. Partinin eski kadrolarıyla yenilerinin ayrı örgütlendiğini dahi düşünüyorlardı." Kutlu'ya göre, meşru bir kuruluş için eski üyelerle birlikte bir kongre toplanmalıydı. TSİP Genel Sekreteri Yalçın Yusufoğlu partinin 1976'daki kongresinde TKP'nin suçlamalarına karşı kendilerini savunurken, partiyi kurdukları sırada TKP'nin yayın planında bile Türkiye'de olamadığını, "geleneği temsil edelim" diyenlerin MDD'ciler ve Doktor Hikmet Kıvılcımlı olduğunu söylüyordu.

Behice Boran da 1977'de TİP'in 1. Kongresi'nde temsil sorununu şöyle değerlendiriyordu: "İşçi sınıfı partisinin işçileri bilinçlendirdiği, işçiler içinde örgütlendiği, diğer emekçi kitlelerle ittifakını kurduğu oranda işçi sınıfı partisi olma niteliğini kazanır... Bu başarılamıyorsa, ne işçi sınıfı hareketinin geçmişine sahip çıkma girişimleri, ne de enternasyonalizm iddiaları bir kuruluşu işçi sınıfının partisi yapmaz... İşçi sınıfının partisi olmak hiçbir kişiye, gruba, örgüte peşinen tanınmış, verilmiş bir imtiyaz, bir tekel değildir."[18] Yurtdışındakiler yetki sorununu, başta SBKP olmak üzere sosyalist ülke komünist partileri tarafından tanınıyor olmalarıyla aşma yolunu seçmişti. Gerçekte başka bir dayanak da yoktu. TİP ve TSİP karşısındaki en önemli silah SBKP'den alınan destekti. *Atılım* dergisinin sayfaları, bu amaçla, İsmail Bilen'i komünist parti sekreterleriyle birlikte gösteren fotoğraflarla süslendi, çeşitli vesilelerle İsmail Bilen'e gönderilen veya İsmail Bilen'in komünist parti liderlerine gönderdiği mesajlar tam metin yayınlandı. Böylece TKP'nin ve lideri olarak İsmail Bilen'in uluslararası komünist hareket nezdindeki tanınırlığı gösterilmiş oluyordu.

İdeolojik-politik eksen

1973'te yeniden örgütlenme kararı verildiğinde tıpkı ortada bir parti örgütünün olmayışı gibi Türkiye'ye dair sistematik ideolojik-politik görüşler de yoktu. TKP'lilerin Üçüncü Program adını verdiği 1973 programı bu boşluğu doldurmayı amaçlıyordu. Gerek metin olarak gerekse de fikirlerin açıklığı bakımından karışıklıklar içeren bu program[19] 1970'li yıllar boyunca TKP'nin

18 *Yürüyüş*, sayı 100, 8 Mart 1977.

19 TKP programlarıyla ilgili bilgi için bkz. *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri* (derleme), Ürün Yayınları, Eylül 1997.

yegâne resmi ideolojik-politik çalışmasıydı. Program Türkiye'yi ABD emperyalizmine bağımlı, büyük burjuvazi ve toprak ağalarının egemenliğinde geri bir kapitalist ülke olarak tanımlıyordu. Yakın hedef, büyük burjuvazi ve toprak ağalarının gerici iktidarını yıkarak yerine ileri demokratik düzen kurmaktı. Emperyalizme bağımlılığa son verecek bu düzende ulusal, demokratik dönüşümler gerçekleştirilecek, ardından işçi sınıfının iktidarının kurulacağı sosyalizme geçilecekti. TKP "ileri demokratik düzeni kurmak için, parlamento içi, parlamento dışı kuvvetler dengesine uygun bir savaş stratejisi ve taktiği" uygulayacak, "her tür yöntemi, legal-illegal olanakları, örgüt biçimleri araç ve silahları" kullanacaktı. Programdaki genel ilkeler, Bolşevik Partisi modelinden esinlenen geleneksel komünist partilerin çizgisini izliyordu.[20] Öte yandan TKP'ye hazır ideolojik-politik kimliğini veren, "bir parçası olduğu"nu söylediği SBKP'nin öncülük ettiği dünya komünist partiler topluluğuna aidiyetiydi. Stalin sonrası, Kruşçev-Brejnev'in liderlikleri sırasında SBKP siyasetinde iki yeni tez öne çıkmıştı: Barış içinde bir arada yaşama ve sosyalizme barışçıl geçiş olanağı... İlki kapitalist dünya ile savaşın mutlak bir zorunluluk olmadığı ve uzlaşma-barış olanaklarının bulunduğunu, ikincisi, sosyalist sistemin ulaştığı güç nedeniyle komünist partilerin barışçıl yöntemlerle iktidara gelebileceğini anlatıyordu. Her iki tez, kapitalist dünya ile sosyalist dünya arasında kurulan askeri ve siyasal dengelerin yorumlanmasıyla ilgiliydi ve Sovyetler Birliği'nin dış politika ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlıyordu. Detant (yumuşama), iki kampın askeri bir savaşa tutuşmaksızın sorunlara uzlaşma çerçevesinde çözümler bulmasını içeriyordu. Gerçekte ise "detant", sosyalist ve kapitalist dünyanın iki süper gücü Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri'nin kurduğu, nükleer silahlanma yarışıyla yeryüzünü birkaç kez yok edecek askeri dengenin bir sonucuydu. Diğer yandan İkinci Dünya Savaşı sonrasından Sovyetler Birliği'nin dağılışına kadar süren tarihsel dönemde iki gücün ilişkilerini belirleyen şey "Soğuk Savaş" diye adlandırılan dolaylı savaş biçimleriydi. Birbirlerini son tahlilde "düşman" gören her iki güç için de "detant"ı bozacak stratejik çıkarlar söz konusuydu. Bu yeni güçler dengesinde komünist partiler ulusal faaliyetlerinde Sovyetler Birliği'nin öncülüğünde yürütülen uluslararası politikaları gözetmek durumundaydı. Bu hem komünist hareketin eski bir disipliniydi, hem de enternasyonal mücadelenin bir gereği.

---

20 Bolşevik modelde komünist partisi, sanayi merkezlerini çalışma alanı olarak seçer ve işçi sınıfı içinde örgütlenir. Ülke eğer emperyalizme bağımlı, prekapitalist ilişkilerin hâlâ varlığını sürdürdüğü, geri kalmış kapitalizmi yaşıyorsa, yani burjuva devrimini gerçekleştirememişse, komünist parti demokratik devrimde çıkarı olan diğer sınıflarla birlikte, demokratik devrim için mücadele eder. İktidar, genel kural olarak, koşullar oluştuğunda, sanayi merkezlerinin, yani şehirlerin belirleyici olduğu devrimci ayaklanmalar yoluyla ele geçirilir.

Bütün bunlar, TKP'nin, üstelik onun Sovyetler Birliği'nin desteğinde[21] hareket ettiğini bilen NATO üyesi Türkiye'de, komünist partilerin işçi sınıfını iç savaşa, ayaklanmaya hazırlama geleneksel görüş açısıyla hareket etmesini neredeyse olanaksız kılıyordu. TKP, CHP'den tüm beklentilerini yitirdiği, silahlı çatışmanın toplumun her kesimine yayıldığı ve parti içinde bu yönde ciddi bir muhalefetin ortaya çıktığı 1979-80'de dahi silahlı savaşım biçimlerinin meşru kabul edilmesi demek olan "devrimci durum" değerlendirmesi yapmadı. Siyasal çalışmasının bütün ağırlığını ABD ile mesafeli, Sovyetler Birliği'yle dostluk ilişkilerini kuracak, TKP'ye yasal çalışma imkânları sağlayacak "ilerici bir hükümetin" kurulmasına verdi. Önceliği barışçıl ve parlamenter mücadele biçimleriydi. TKP, "Maoizm, goşizm" diye nitelediği silahlı mücadele biçimlerinin egemen sınıfların bir baskı rejimine geçebilmesine elverişli ortam hazırlayacağı görüşündeydi. "Sosyalizme barışçıl geçiş olanaklarının göz ardı edilemeyeceği"[22] görüşü, 1983 Kongresi'ne dek sürdü. Bu kongrede "cuntanın faşistleşme süreciyle birlikte barışçıl geçişin olanaksız hale geldiği" saptaması yapıldı. Bir yıl sonra bu görüşten yeniden vazgeçildi. "Barışçıl geçiş"i olanaklı kılan koşullar 1973 programında iki paragrafta özetlenmişti:

> Sovyetler Birliği'nin, sosyalist ülkeler topluluğunun uyguladığı sürekli barış politikası, Avrupa'da ve dünyada soğuk harp kışkırtıcılığını geriletti, gerginliği azalttı... Dünya ölçüsündeki bu gelişme, Türkiye'de de devrimci hareketi etkiliyor, ilerici güçlere yeni yeni savaş olanakları yaratıyor... Demokratik haklar için parlamenter yolla savaş yürütmek olanaklarını artırıyor. Parlamentoyu gerici, işbirlikçi burjuvazinin, toprak beylerinin, militarist kliğin yararına işleyen bir araç olmaktan çıkarmak, onu, işçi sınıfının, halkın yararına işleyen bir araç haline getirmek için daha geniş yollar açılıyor.[23]

TKP ulusal burjuvazinin, emperyalizme, gericiliğe, faşizme karşı her ileri

21 Bu destek açık olmakla birlikte gerek Türkiye gerekse de ABD'yle ilişkiler bakımından bazı dikkat edilmesi gereken noktaları içeriyordu. Örneğin, TKP'nin radyo yayınları Türkiye'yle diplomatik ilişkisi olmayan Doğu Almanya'nın Leipzig kentinden yapılıyordu. TKP üyelerinin eğitim veya başka nedenlerle Sovyetler Birliği'ne gidişleri, başka Varşova Paktı ülkelerinden aktarmalı ve kendilerine verilen sahte kimlik ve pasaportlarla oluyordu. Orada olduklarına dair herhangi bir resmi belge bırakılmamasına özen gösteriliyordu. Sosyalist ülkelerde yaşayanların aileleriyle mektuplaşmaları bile pek çok formaliteyle mümkün olabiliyordu.

22 "Ulusal bağımsızlık ve ileri demokrasinin devrimci yolla gerçekleşeceğini söylemek, devrimin barışçı yolu olanağını yadsımak anlamına gelmiyor. Devrimci yolu, devrimi, silahlı savaşımla bir tutmak, devrimin yolu ve savaş biçimlerine ilişkin Leninci ilkeleri tek yanlı yorumlamak demektir. İlke olarak barışçı olmayan ve barışçı devrim yollarını tanımak, ama stratejik olarak devrim hangi yoldan gelişecek olursa olsun, her türlü savaş biçimlerini (barışçı-silahlı, legal-illegal, parlamenter-parlamento dışı) aynı beceriyle kullanmaya hazırlıklı olmak, komünistleri sağcı ve solcu oportünistlerden ayıran başlıca özelliklerdir" (*Atılım*, Ekim 1977).

23 *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*, Ürün Yayınları, Eylül 1997, s. 63.

adımını destekler. Ulusal burjuvazinin ilerici politik, sosyal örgütleri ile işbirliği ve ittifaklar kurmak yollarını arar.[24]

Güncel siyaseti belirleyen bu görüşler ile komünist partilerin işçi sınıfını devrime hazırlama yönündeki geleneksel bakış açısı arasındaki çelişki, 1979'da İşçinin Sesi grubunun ayrılığıyla kendisini dışavurdu.

Siyasal eylem

Resmi yayın organı *Atılım*'da TKP, Milliyetçi Cephe'yi, emekçi yığınların "baş düşman"ı ilan etti. MC partileri emperyalizmin ve işbirlikçi burjuvazinin temsilcileriydi; gericiliği ve faşizmi tırmandırma amacı güdüyorlardı. Bu koalisyonun karşısında duran CHP "ulusal burjuvazinin temsilcisi", "halktan yana bir güç"tü.

Bu nedenle CHP, MC hükümetlerine karşı desteklendi ve işbirliği için çaba gösterildi. *Atılım*'ın üçüncü sayısında (1974 Mart) CHP'nin MSP ile kurduğu koalisyon hükümeti için şöyle deniyordu: "İşçi sınıfı, emekçi yığınları yeni hükümetten devrimci bir programın uygulanmasını istiyor. Bu programın uygulanması zamana muhtaç olabilir. Halk yığınları halkçı bir programı uygulamak isteyen bir hükümete gereken zamanı vermekten yanadır." Ancak CHP-MSP koalisyonunun ömrü kısa olmuş ve MC hükümeti kurulmuştu. Ocak 1975'ten Haziran 1977'ye kadar süren 1. MC hükümeti döneminde örgütlenmesi ve etki alanı genişleyen TKP'nin "ilerici hükümet" CHP ile işbirliği politikaları daha açık biçimler aldı. Şubat 1976'daki *Atılım*'da dönemin "devrimci taktiği" şöyle tarif edildi: "TKP'nin taktiği gerici-faşist karması hükümetin parlamento içindeki ve dışındaki bütün ilerici, yurtsever güçlerin elbirliği ile alaşağı edilmesini amaçlıyor. Halktan yana, demokratik bir hükümet kurmaya yetenekli olduklarını saptıyor. TKP'ye göre böyle bir hükümete işçi sınıfı gerçek temsilcileriyle en geniş biçimde katılmalıdır." 1977 seçimlerinde CHP'yi aktif bir biçimde destekleyen TKP, diğer sosyalist partilerin seçimlere katılmalarına oyları bölecekleri gerekçesiyle karşı çıktı. Seçim çalışmalarında sosyalist partilere oy verilmemesi propaganda edildi. TİP ve TSİP'in tepkisini çeken bu politika *Atılım*'ın Mayıs 1977 tarihli sayısında şöyle savunuldu:

> İşçi sınıfı örgütleri... halkı CHP'ye oy vermeye çağırdılar. Çünkü... CHP'yi gerici-faşist güçleri yenilgiye uğratmak ve görece olarak demokratik bir ortam yaratmak, böylece yolu ileri demokrasiye elverişli kılmak amacıyla seçimlerde destekleyeceklerini açıklamışlardır. Bu amaca, bu seçimlerde başka türlü bir yoldan ulaşılabileceğini, açıkça ve inandırıcı olarak göstere-

24 *A.g.e.*, s. 85.

den, CHP'ye oy verilmesi çağrısını eleştirmek, goşist, "solcu" bir gevezelikten öteye geçmez.

CHP'yi destekleme karşılığında TKP'lilerin iki beklentisi vardı: CHP yöneticilerinin başta DİSK olmak üzere kitle örgütleriyle işbirliği yapması ve "işçi sınıfının gerçek temsilcileri"ni parlamentoya sokması. Sağ ve liberal basında 1977 seçimleri arifesinde bu yönde yoğun spekülasyon yapıldı. Örneğin *Hürriyet* yazarı Metin Toker, CHP'nin aday adaylarını sıkıca süzgeçten geçirmesi gerektiğini, çünkü başvuran 3 bin adaydan bazılarının TİP'li, bazılarının komünist parti yasallaştığında hemen oraya geçecekleri belli olan kişiler olduğunu yazdı.[25] Ünlü Ulusal Demokratik Cephe (UDC) de bu dönemde, 1976'dan itibaren gündeme geldi. Yarattığı tartışmalarla sosyalist solun o yıllarda ürettiği en popüler öneri olan Ulusal Demokratik Cephe, Milliyetçi Cephe hükümetlerine karşı ilerici bir hükümet alternatifi için uğraş verecek antifaşist, demokratik güçlerin ittifakını öngörüyordu. Onu hem sağ hem de solda bu kadar ünlendiren, çağrıyı yapanın DİSK olmasıydı. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, 28 Temmuz 1977'de bir basın toplantısı düzenleyerek seçimlerden CHP'nin birinci parti çıkmasına rağmen yeterli çoğunluğu oluşturamaması nedeniyle kurulan 2. MC hükümetine karşı UDC çağrısı yaptı.[26] Kendilerine herhangi bir resmi çağrı yapılmadığı için kitle örgütleri ve sosyalist partiler tarafından eleştirilen UDC'nin arzulanan bileşenleri aslında CHP ve Türk-İş'ti. Türkler, basın toplantısında doğrudan CHP'yi zikretmişti ve ayrıca Türk-İş'e resmi bir yazıyla 2. MC'ye karşı işbirliği önermişti. Diğer kitle örgütlerine resmi bir çağrı ya da toplantı önerilmemişti. Ancak ne CHP ile işbirliği ne de UDC gerçekleşti. Ecevit, "milletin cephelere bölünmesi"ne karşı olduğunu her fırsatta dile getiriyordu zaten. UDC çağrısı ise sağın ideolojik bombardımanı altında bulunan Türkler'i genel başkanlıktan etti.

TKP'nin politikalarının aksine Ecevit, parlamento içinden bir çözümle yıl sonunda 2. MC hükümetinin düşürülmesini sağladı ve Ocak 1978'de CGP, DP ve bağımsız milletvekilleriyle koalisyon hükümeti kurmayı başardı. TKP, CHP'nin bu azınlık hükümetini, 1977 seçimleri ertesinde egemen politik çevrelerde gündeme gelen CHP-AP koalisyonunun "ilk adımı" olarak değerlendirdi, CHP'yi de emperyalist ve işbirlikçi sermaye çevreleriyle uzlaşmak-

25 *Hürriyet*, 17 Nisan 1977.

26 Bu çağrının CHP'yle ilgili bölümü şöyleydi: "MC işbirlikçi tekelci sermayenin en gerici, en şoven kesimlerinin oluşturduğu gericilik ve faşizm cephesidir. Bu cepheye karşı ve güvenoyu aldığı takdirde 2. MC'yi bir an önce iktidardan uzaklaştırmak için, ulusal bağımsızlıktan, demokrasi, barış ve toplumsal ilerlemeden yana olan parlamento içindeki ve dışındaki tüm örgüt ve güçlerin Ulusal Demokratik Cephe içinde bir araya gelmeleri ve UDC'yi güçlendirmeleri acil bir görev ve zorunluluktur. Demokrasi düşmanlarınca yaratılan bu cepheleşmenin Demokrasi bölümünde CHP'nin gerekli yerini alması, işlev ve görevlerini daha somut bir biçimde yerine getirmesi önemli bir zorunluluk haline gelmiştir."

la eleştirdi. CHP'nin ileri adımlarını destekleyeceğini ancak gericilikle uzlaşmasına karşı çıkacağını her fırsatta dile getiren TKP için Ecevit'in bir buçuk yıllık hükümet dönemi, umut kırıcıydı. CHP ile ittifak halinde "ilerici hükümet" kurma hedefi ve buna bağlı parlamento beklentileri ağır darbe aldı. TKP, bundan sonra, parlamento dışı mücadele ve diğer sosyalist parti ve güçlerle cephe birliği için girişimlere ağırlık verdi. 1979-80'de ise parti içindeki tartışmaların şiddetlenmesiyle "ilerici hükümet" yerini "ileri demokratik devrim" vurgusuna bıraktı.

DİSK eliyle TKP gücü

1977-1978 yılları arasında TKP yeniden kuruluşunu tamamlamakla kalmadı, on binlerce insanı etkileyen, siyasal bir güç haline geldi. Türkiye'nin birçok ilinde kurulan üniversiteli gençlerin başı çektiği İlerici Gençler Derneği (İGD) ile İlerici Kadınlar Derneği (İKD) partinin politika ve eyleminin militan taşıyıcılarıydı. Özellikle İGD, üniversiteli gençliğin politize olduğu o günün koşullarında, binlerce kişiyi çevresinde topladı. Ancak İGD, üniversitelerde ülkücülerle kavga ve silahlı çatışmalara girişen diğer gençlik gruplarının tutumunu "provokatif" olarak nitelendiriyor ve bundan uzak duruyordu. Faşist hareketin, saldırılarıyla gençliği aynı yöntemlerle karşılık vermeye zorladığını, bu oyuna gelmenin, faşizmi tırmandıran egemen sınıfların işlerini kolaylaştıracağını savunuyordu. "Yolumuz işçi sınıfının yoludur" şiarıyla hareket eden İlerici Gençler, tüm güçleriyle DİSK'in yanında oldu. Miting ve gösterilerde yer aldılar, bildirilerini dağıtıp afişlerini astılar, grevlerde işçilerin güvenliğini aldılar vb... Bunların yanında partinin sendikal çalışmalara aktardığı önemli bir kadro kaynağı oldular. İKD de aynı yolu izledi. Buna karşın TKP'nin bu süreçte politik bir güç haline gelmesinde başrolü DİSK oynadı. Bu yüzden DİSK'in bu dönemi özel vurguyu gerektiriyor. Yönetimin değiştiği 1977 sonundaki 6. Genel Kurul'a kadar DİSK yönetimi, sendikal çalışma ve siyasetlerini TKP görüşleri doğrultusunda yürüttü. Temel politik istemleri, TKP'nin yasallaştırılmasını içeren TCK'nın 141 ve 142. maddelerinin kaldırılması ve faşist tırmanışın durdurulmasıydı.

DİSK'te TKP yönelimli siyasete geçiş 1975 Mayıs'ındaki 5. Genel Kurul'la birlikte oldu. Delegelerin neredeyse yarısını oluşturan sosyalist sendikacıların –ki bunların önde gelenleri TİP, TSİP ve SDP'nin kurucuları arasındaydı– baskısı altındaki başkan Kemal Türkler, konfederasyonu CHP'lileştirmekle suçlanıyordu. CHP'nin desteklenmesinden yana olan Türkler, sosyalist partiler karşısında konfederasyona sosyalist bir kimlik vermek üzere İbrahim Güzelce'yi DİSK Genel Sekreterliği'ne aday gösterdi ve seçilmesini sağladı. Eski TİP ile DİSK'in kurucularından Güzelce, Türkler tarafından çağrıl-

dığında Berlin'de Almanya Sendikalar Federasyonu'nda çalışıyordu. Güzelce, Aydın Meriç'i yardımcısı olarak atadı. Meriç, TKP'nin yurtiçi ve yurtdışı ilişkilerinin koordinasyonunu üstlenen, İsmail Bilen'in deyişiyle partinin bir numaralı üyesi ve Türkiye'deki ilişkilerin merkezindeydi. Bu sayede DİSK'te basın, eğitim, örgütlenme gibi "ihtisas daireleri"ne TKP'liler atandı; bu uzmanlar DİSK politikasını oluşturdu ve yukarıdan aşağıya TKP'nin örgütlenmesini sağladı.[27]

İşçi sınıfı içinde örgütlenmeyi ve işçi sınıfını siyasal mücadelenin öncüsü haline getirmeyi temel amacı sayan bir parti açısından DİSK'i yönlendirme hatta yönetme olanağı kuşkusuz bulunmaz bir fırsattı. TKP de böyle yaptı; siyasetini DİSK aracılığıyla yürüttü. Üstelik bu programındaki "işçi sınıfının öncülüğü"nü görünürde bir gerçeklik haline getiriyordu. 1977 sonuna kadar süren bu dönemde DİSK, geleneksel sosyalist öğretiye uygun "sınıf ve kitle sendikacılığı" ilkelerini benimsedi ve sosyalist bir kimlik kazandı. 1975'in sonbaharından itibaren, parlamento dışı muhalefetin öncüsü olma amacıyla ileriye atıldı.

DİSK Genel Başkanı Türkler, 1 Ağustos 1975'te Ankara'da yabancı gazetecilerin de davet edildiği bir basın toplantısıyla DİSK'in yeni yönelimini ayrıntılı olarak açıkladı. Gazetecilere İngilizce ve Fransızca da dağıtılan konuşma metninde, dünya ölçüsünde bağımsızlık, demokrasi ve barış mücadelesinin sürdüğü; yumuşama politikasının geri kalmış ülkeler üzerindeki emperyalist baskıyı gerileterek toplumsal ilerlemeler için imkânlar yarattığı belirtiliyor, DİSK'in barış, demokrasi ve toplumsal ilerleme mücadelesinde üzerine düşen görevleri yerine getireceği ifade ediliyordu. Türkler, DİSK'in ve demokratik güçlerin önündeki görevleri şöyle açıklıyordu:

> İşbirlikçi tekelci güçler MC iktidarı aracılığıyla elimizdeki tüm demokratik hakları geri almaya çalışıyor. Bir yandan yasalarla, diğer yandan polis-komando işbirliği ve fiili zorluklarla demokratik haklarımızı yok etmeye uğraşıyorlar... MC iktidarı faşizmin basamaklarını tırmanmaktadır. Bugün önümüzdeki görev faşizme karşı aktif mücadeledir ve bu mücadele ancak faşizmin karşısına en geniş kitleleri dikmekle başarıya varabilir. Faşizme karşı ilerici, demokratik, yurtsever ve devrimci tüm güçlerin antifaşist bir güç birliği oluşturmaları zorunludur. Bu güç birliği sadece faşizme karşı değil, aynı zamanda, faşizmi besleyen emperyalizme karşı da olacaktır... DİSK... tüm demok-

27 1978'de kurulan TKP'nin Merkezi Sendikalar Komitesi'ndeki üç kişi Mehmet Karaca DİSK Genel Sekreteri (İbrahim Güzelce'nin 1976'da ölümü üzerine genel sekreterliğe atandı) ve Maden-İş Genel Başkan Yardımcısı, (1975'te oluşturulan DİSK Yürütme Kurulu'nun 5 üyesinden biri); Kemal Daysal Maden-İş Başkan vekili, Sıtkı Coşkun DİSK Eğitim Dairesi uzmanıydılar. Kemal Daysal, Kemal Türkler'in başkanlığı kaybedip Abdullah Baştürk'ün genel başkanlığa seçildiği dönemde, yürütme kurulunda TKP'yi temsil eden tek üyeydi.

ratik güçlerle sürekli temas halinde olacak ve antiemperyalist, antifaşist güç birliğinin oluşmasında aktif ve örgütlü bir güç olarak, bağımsızlık, barış, demokrasi ve toplumsal ilerlemenin en mücadeleci gücü olan işçi sınıfının bir örgütü olarak görevini yerine getirecektir.[28]

DİSK, MC'ye karşı kitle mücadelesini geliştirme perspektifiyle Ağustos sonunda Demokratik Hak ve Özgürlükler İçin Mücadele Mitingleri kararı aldı. 6 Eylül ve 20 Eylül 1975 tarihlerinde İzmir ve İstanbul'da on binlerce işçinin katılımıyla mitingler yapıldı. DİSK yöneticileri, Taksim'deki mitingin öncesinde, 14 Eylül'de, miting hazırlıklarını ve faşist saldırıları tartışmak amacıyla Spor ve Sergi Sarayı'nda 3 binin üzerinde temsilci, baştemsilci, merkez ve şube yönetim ve yürütme kurulu üyelerini bir araya getiren bir toplantı yaptı. Başkan Türkler ile Genel Sekreter Güzelce, mitinglerdeki konuşmalarında MC eliyle tırmandırılmak istenen faşizm tehlikesine dikkat çekti ve buna "geçit verilmeyeceğini" vurguladı. Ancak faşist saldırı ve cinayetlere karşı protesto ve gösteriler, DİSK'in mitinglerinden ibaret değildi. TÖB-DER'in antifaşist gösterilerinin yanı sıra üniversitelerde ülkücülerle çatışma halindeki gençlik, neredeyse her gün boykotlar ve irili ufaklı protesto gösterileriyle sokaktaydı. Binlerce işçiyi kapsayan grevler yaşanıyordu. DİSK, kendisinin organize etmediği eylemlerin faşist saldırılara zemin hazırladığını ve "provokasyona" açık olduğunu düşünüyordu. Kaygılardan biri, bu gösterilerde patlak verecek olayların MC'ye sıkıyönetim ilanı için bahane oluşturmasıydı. Öte yandan DİSK, MC'ye karşı duran CHP'nin parlamento dışındaki müttefiki olarak, ona paralel bir tutum sergilemek istiyordu. CHP yöneticileri ülkücü komandolarla çatışmaya girmenin MC'nin ekmeğine yağ sürdüğünü söylüyordu. DİSK yönetimi bu nedenle kendiliğinden gelişen grevleri desteklemeyeceğini karara bağladı; TÖB-DER'in 1976'daki faşizmi protesto mitingleri dahil, kendi dışında düzenlenen gösterilere üyelerinin katılmaması için genelgeler yayınladı.

Aynı dönemde tarihi bir kararla 1 Mayıs'ın alanlarda kutlanmasını benimsedi. 1 Mayıs hazırlıkları için bir komite kurdu. Kitle örgütleriyle görüşmeler yaptı. Yalnızca genel merkez 5 bin broşür, 400 bini aşkın bildiri, 70 bin afiş, 62 bin rozet hazırladı. Ve 51 yıl aradan sonra 1976'da 1 Mayıs, "Birlik, Dayanışma ve Mücadele Günü" olarak, Taksim'de on binlerce kişinin katıldığı mitingle kutlandı.

DİSK'in ve 1976 yılının MC'ye karşı diğer en önemli siyasal çıkışı ise 16 Eylül 1976'daki DGM Yasası'na karşı geliştirilen Genel Yas direnişiydi. Yasanın Meclis'te görüşülmeye başlandığı 16 Eylül'de genel direniş kararı alındı. Karar DİSK'in bulunduğu merkezlerde her gün öğleden sonra gösteriler düzen-

28 DİSK Ajansı, 1 Ağustos 1975, aktaran *Yaşasın DİSK*, Konuk Yayınları, Aralık 1977, İstanbul.

lenmesini ve işçilerin eylem konusunda serbest bırakılmasını içeriyordu. Genel Yas "iktidarın anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesi ve yerine halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar" sürecekti. MC'nin düşürülmesini "acil görev" olarak saptamış[29] olan DİSK yöneticileri bu eylemle hükümet değişikliğine yol açmayı planlamıştı. Türkler tarafından kararın açıklanmasının ardından saat 13.00'te Türkiye genelinde on binlerce işçi üretimi durdurdu. DİSK'e göre eyleme 500 bini aşkın işçi, 12 Eylül'de DİSK iddianamesini yazan savcılara[30] göre 14 ilde, 234 işyerinde 88.485 işçi katılmıştı. İşverenlerin, sağ basının ve hükümetin yoğun tepkisiyle karşılaşan direniş, CHP'den beklenen desteğin alınamaması üzerine 21 Eylül'de sona erdirildi. DİSK yöneticileri gözaltına alındı. Eylemin öncülüğünü yapan 3 bini aşkın işçi temsilcisi işten çıkarıldı. Direnişten yıpranarak çıkan DİSK, işten atılan işçilerin maddi olarak desteklenmesi için tüzük değişikliğine giderek dayanışma fonu kurdu.

1977 Haziran seçimleri yaklaşırken, DİSK'in damgasını vurduğu iki önemli gelişme daha vardı. Biri 1 Mayıs gösterisi, diğeri Maden-İş Sendikası'nın metalurji işkolunda aylarca sürecek MESS grevleriydi. 1 Mayıs, Kemal Türkler'in konuşmasının ardından alandakilere ateş açılması sonucunda 36 kişinin öldüğü bir katliama sahne oldu. İşverenler ile DİSK'in hesaplaşması niteliğindeki 40 bini aşkın işçinin sürdürdüğü MESS grevi ise 1978 başında, işçilerin ücret ve çalışma koşullarında yapılan iyileştirmelerle son buldu.[31] Pek çok grup DİSK'in bu anlaşmasını "teslimiyet" olarak değerlendirdi.

---

29 Kemal Türkler, bu görevi 12 Haziran 1976'da Genel Yönetim Kurulu'nda şöyle açıkladı: "Acil görevimiz, tekelci sermayenin faşist tipli yönetimi olan MC iktidarını demokratik yoldan düşürüp demokratik hak ve özgürlüklerimizi koruyup geliştirmektir. Bağımsızlık, demokrasi, barış, toplumsal ilerleme ve sosyalizm doğrultusundaki mücadelemizin özgür bir ortamda gelişmesi açısından acil istemimiz ilerici, demokratik ve ulusal bir iktidarın işbaşına gelmesidir. Bu nedenle birincisi DİSK'i işçi sınıfımızın tek sendikal örgütü yapmak, ikincisi parlamento içi ve dışı tüm ilerici güçlerin demokratik güç ve eylem birliğini sağlayıcı çalışmalarımızı yoğunlaştırmak zorundayız." *Yaşasın DİSK*, Konuk Yayınları, Aralık 1977, s. 91.

30 "DİSK, DİSK'e Bağlı Sendikalar, DİSK ile Ortak Amaç ve Faaliyetlerde Bulunan Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması" 1981, Sıkıyönetim Askeri Savcısı Hâkim Kıdemli Albay Süleyman Takkeci, sıkıyönetim yardımcı savcıları Aytekin Gani Ataman, Osman Cöcük, Akören Kandur, Asım Kutur.

31 DİSK, Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası'nın "tek tip toplu sözleşme" dayatarak konfederasyonun belkemiği Maden-İş'i birçok işyerinde greve zorlayıp çökertmeyi planladığını söylüyordu. Grev sona erdiğinde işkolu düzeyinde sözleşme konusunda işverenlerin dediği oldu, buna karşın işçilerin ücret ve sosyal haklarında iyileştirmeler yapıldı. Bu, TKP'nin yönettiği 1980 öncesi en yığınsal grevdi. Ve hiçbir siyasal grup, bir daha bu ölçekte bir grevin yürütücüsü olamadı. Diğer gruplar, "grup sözleşmesi"nin kabulünü burjuvaziyle uzlaşma ve geri adım olarak niteledi, TKP'liler ise eylem boyunca grup sözleşmesinin işçilerin direnişi kırılamadığı takdirde, işçilerin lehine olabileceği sonucuna vardıklarını belirtiyordu. Bkz. *Ürün*, sayı 45. Grev 6 Ocak 1978'de bitti. TKP'nin yayınlarından *İşçinin Sesi*'nin 86-87, 18 Şubat 1978 tarihli 86-87. sayısına göre kazanımlar şöyleydi: "Utku işçilerin! MESS dize geldi: Aylık ücrete 4500 ile 7200 lira arasında zam alındı. En az bir maaş ilave ikramiye.. yakacak, bayram, izin ödeneklerine yüzde 200 zam, grevde geçen sürelere ait ikramiyeler ve yan ödemeler verilecek.. çalışma süreleri birinci yıl haftada 47.7, ikinci yıl 46.5 saate indirildi. Yıllık izinlerde ilk kademelere 3'er, son kademeye birer gün ilave edildi."

1 Mayıs'ların düzenleyicisi ve MC'ye karşı siyasal eylemleriyle DİSK, TKP'nin sağladığı dinamizmle toplumsal muhalefetin öncüsü konumuna yükseldi. Bu öncülük, TKP siyasetini de işçi sınıfı temelli sosyalist mücadelenin egemen gücü yaparken, sendikal hareket ve toplumsal mücadele açısından ise onulmaz bazı sorunlara da yol açtı. Bu sorunlardan biri, farklı görüşteki sosyalist sendikacıların tasfiye yoluyla konfederasyondaki güçlerinin kırılmasıydı.[32] 1975-76'da TİP ve TSİP'li sendikacılar, genel merkez kararları, kavgalı kongreler yoluyla yönetimlerden uzaklaştırıldı. Üniversitelerde örgütlenmiş İlerici Gençler Derneği (İGD) üyeleri de bu kavgalarda yardımcı güç olarak bulundu.[33] Sorunlardan ikincisi, TKP'nin sola bakışını DİSK'in olduğu gibi benimsemesiydi. Sovyet çizgisi dışında kalan gruplar, "Maocu, Troçkist, goşist" olarak nitelenerek, "sapık akım" ve "sınıf düşmanı" kategorisinde değerlendirildi, bunların işçi sınıfına sızma çabalarına karşı durulacağı ilan edildi. Bu yaklaşım, başta 1 Mayıs'lar olmak üzere DİSK'in düzenlediği mitinglere bu grupların girmelerinin engellenmesi, bu da çatışmalar demekti.[34] Bu tutumun en ağır faturası, 34 kişinin yaşamını yitirdiği 1 Mayıs 1977 katliamıydı.[35]

TKP'nin DİSK, DİSK'in de eylemleri aracılığıyla "ileriye yönelik hiçbir ha-

---

32 CHP ile TKP'liler arasında işbirliği siyasal düzeyde değil ama sendikal düzeyde kuruldu. TİP Genel Başkanı Behice Boran'ın bu işbirliğini tanımlayan sözleri için bkz. TİP bölümü.

33 Bu kongrelerde baskı unsuru olarak yer alan İGD'lilerin tutumu TİP ve TSİP'in yayın organlarında sert eleştirilere uğradı. TİP'in yayın organı *Yürüyüş*'ün çeşitli sayılarında bu saldırılarla ilgili birçok haber yer aldı. Örneğin 6 Mayıs 1976'daki Turizm-İş kongresinde İGD'lilerin TİP'lilere karşı şiddet kullandığı, (sayı 73), yine genel merkez tarafından görevden alman TİP'li uzmanların sendikaya girmelerinin eli sopalı İGD'liler tarafından engellendiği (sayı 75), 26 Ekim'deki Turizm-İş kongresinde "sahte delegeler ve izleyici diye gelen İGD'lilerin oy kullanmasıyla" TİP'li başkanın düşürüldüğü (sayı 77) belirtiliyordu. Yine 10 Nisan 1977'deki Petrol Kimya İş Sendikası Ankara Şubesi'nin Genel Kurulu'nda seçimi İGD'lilerin desteğindeki Mehmet Kılınç ekibinin baskı ve hileyle kazandığı belirtiliyordu (sayı 106).

34 20 Eylül 1975'te İstanbul Taksim meydanında düzenlenen mitingde bu nedenle çıkan olaylarla ilgili DİSK Ajansı'nda şu yorum yapıldı: "Miting sorumlusu ve görevlisi arkadaşların çeşitli uyarılarına rağmen, bozguncu ve DİSK'in saptadığı sloganların dışına çıkan, pankartlarını indirmemekte ısrar ederek, işçi sınıfının disiplinli ve sorumlu mücadelesini bozmaya uğraşan Maocu ve adına 'cepheci' denen işçi hareketine ters unsurların çıkarmaya yeltendikleri karışıklık ve mitingi sabote niyetleri binlerce işçi tarafından kısa sürede etkisiz hale getirilmiş, disiplin sağlanmıştır," bkz. sayı 86, 22 Ağustos 1975.

35 1 Mayıs 1977 Taksim mitingi hazırlığı için 17 Nisan'da toplanan DİSK Genel Temsilciler Meclisi'nde konuşan Türkler aynı şeyi vurguladı: "Güvenlik ekiplerimiz özellikle Maocu ve goşist unsurların sızma girişimlerine karşı son derece uyanık olurken, diğer demokratik güçler karşısında ise örgütsel disiplin içinde son derece esnek olmalıdırlar." DİSK'in mitingin güvenliği için görevlendirdiği 20 bin görevlinin, silah sesleriyle başlayan panik ve izdihamı ya da alana ilerleyen polis panzerlerini engelleme konusunda herhangi bir çabalarının olamayışı, onların bir provokasyona karşı değil, "Maocuları" ya da "goşistleri" alana sokmamaya motive edildiğini gösterir. Nitekim provokasyona işaret fişeği işlevi gören ilk iki el silah sesi, DİSK görevlilerinin alanın hayli dışında Halkın Kurtuluşu kortejinin karşısına dikildiğinde çıkan arbedede duyulmuştu. DİSK görevlileri, Devrimci Yol'u da, alana sokmamak için uğraş vermişti.

reketin işçi sınıfını dışlayarak başarıya ulaşamayacağı"[36] mesajı bir türlü CHP yöneticilerine ulaşamadı. Ecevit'in 1973'ten itibaren işçilere ve halka yönelik vurguları, umut edilen MC'ye karşı demokratik ittifaka dönüşemedi. CHP, 2. MC'yi sokakta gelişen bir muhalefetle değil, parlamento içi dengelerle düşürmeyi seçti. TKP'yle ilişkileri sağ basında sık sık gündeme gelen Kemal Türkler ve arkadaşlarına yakın görünmek bile istemiyordu. 1977 seçimlerinden sonra sendikal düzeydeki ittifak da sona erdi.

Kemal Türkler'in 28 Temmuz'daki UDC açıklaması, DİSK'te TKP egemenliğinin sonunu hazırladı. Yürütme Kurulu'nun 7 üyesinden dördü, (üçü CHP eğilimli, biri SDP'liydi) Türkler'in açıklamayı yönetim organlarına onaylatmadan yaptığını ve tüzüğü ihlal ettiğini ileri sürdü. Yürütme Kurulu üyelerinin UDC tartışması konfederasyona yayıldı. Türkler, bir karar çıkarabilmek için Yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi'nin toplanmasını sağladı (22-24 Eyül 1977, Gönen). Ama toplantı beklediğinin aksine gelişti. Açıklamayı kendi inisiyatifiyle yaptığını kabul eden Türkler, zor duruma düştü, toplantı da bir karar alınamadan sona erdi. Bu sırada yürütme kurulunun dört üyesi, 7 uzmanın (bu uzmanlar Nejat Firuz, Gün Bulut, Hüsnü Dilli, Erhan Gömüç, Sıtkı Coşkun, Zülfü Dicleli, Zülal Kılıç'tı) işyeri temsilcilerinin adreslerini TKP'lilere verdikleri gerekçesiyle görevden alınmasına ilişkin karar çıkardı. İddiaya göre işyeri temsilcilerine talepleri olmadığı halde *Atılım* dergisi gönderiliyordu. Adresler de sadece eğitim uzmanlarındaydı.

Uzmanların görevden alınması girişimine tepki şiddetli oldu. 1 Ekim 1977 tarihli *Cumhuriyet*, 100'e yakın Maden-İş ile İGD üyesinin 30 Eylül günü Merter'deki DİSK Genel Merkez binasındaki yürütme kurulu toplantısını bastığını ve kurulun dört üyesini uzmanların ihracını isteyen kararı iptal etmeleri için tartakladığını ve dışarıya bırakmadığını yazıyordu.[37]

---

36 *DİSK Dergisi*'nin 3-4 Eylül 1976 tarihli 27. sayısında şöyle deniyordu: "20 Eylül 1975 Demokratik Hak ve Özgürlükler için Mücadele Mitingi, 1 Mayıs gösterisi, arkasından 10 Temmuz Bursa yürüyüşünden sonra Genel Yas ilanı ile işçi sınıfımızın tarihsel eyleminin bir başka önemli sonucuna, Türkiye işçi sınıfının bağımsız siyasal bir güç olarak toplum içindeki ağırlığını ve ileriye yönelik hiçbir hareketin işçi sınıfını dışlayarak kalımlı bir başarıya ulaşamayacağını kabul ettirmiş olmasıdır."

37 Yürütme Kurulu'nun dört üyesi (Kemal Nebioğlu, Mehmet Kılınç, Rıza Güven, Celal Küçük) tartaklanmalarıyla ilgili şu tutanağı hazırladılar:

"Bugün, 30 Eylül 1977 Cuma günü saat 15.30 sıralarında DİSK Genel Merkez Yürütme Kurulu toplantı odasında 7 personelin çıkartılmasına ilişkin oyçokluğu ile verilen karar, karar defteri Genel Sekreter Mehmet Karaca tarafından verilmediği için kâğıda yazılması uygun görülmüş ve daktilo sekreter Gülay'a verilip yazılması beklenirken başta Maden-İş Sendikası Genel Sekreteri Mehmet Ertürk, genel başkan vekilleri Bahtiyar Erkul, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Murat Tokmak, arkalarında sabahtan getirip 4. kattaki eğitim salonunda bekletilen ve çoğunluğu İGD'li oldukları söylenen kalabalığın kapıyı açarak içeri girdikleri, Mehmet Ertürk'ün elindeki daktilo edilmiş imzasız kararı masanın üzerine sertçe vurarak 'Bu kararı değiştireceksiniz ulan' dediği, Yürütme Kurulu'nun karara oy veren üyelerinin tepkisini görünce elinde 19/a maddesinin altını kırmızı kalemle çizdiği DİSK tüzüğünü Genel Başkan Kemal Türkler'in önü-

Maden-İş Sendikası bir bildiri yayınlayarak, yürütme kurulunun tartaklanan 4 üyesini "DİSK'in gelişmesini frenlemeyi amaçlayan kişiler" olarak niteledi. Bildiride olayın bir "saldırı" değil, DİSK'e ve Maden İş'e bağlı üyelerin "DİSK ilkelerinin bilinçli ve kararlı" savunulmasından ileri gelen bir protestosu olduğu belirtildi.

Yürütme kurulunda başlayan tartışma, konfederasyonu fiilen ikiye böldü. TKP'liler dört üyenin tavrıyla başlayıp genişleyen yönetim karşıtı hareketi, "DİSK'in burjuvaziye teslimi" olarak görüyordu. 9 Ekim'deki Genel Temsilciler Meclisi toplantısı öncesinde bölge meclisleri düzenleyerek UDC doğrultusunda kararlar çıkarıldı. Genel Temsilciler Meclisi toplantısına ise muhalifler katılmadı; sadece TKP eğilimli sendikalarca yapıldı. Kemal Türkler toplantıdan sonra DİSK'in TKP'yle herhangi bir ilişkisi olma-

---

ne koyan Bahtiyar Erkul'un da 'Ya kararı geri alacaklar ya da Olağanüstü Genel Kurulu toplantıya çağırmak kararı verecekler, yoksa buradan çıkamazlar, dışarıda bekliyoruz' diyerek odadan çıktıktan sonra Genel Başkan Kemal Türkler, Genel Sekreter Mehmet Karaca ve Yürütme Kurulu üyesi Fehmi Işıklar'ın kararı değiştirmek gerektiğini ileri sürmeleri üzerine Kemal Türkler'in 'Öyleyse olağanüstü genel kurul kararı almanızı istiyorum' dediği görülmüştür..

Personelin işine son verilmesine ilişkin kararın geri alınması ile Genel Kurul kararı verilmesi eşdeğerdedir. Kararlardan birinin alınması demek Yürütme Kurulu'nun daha açık bir deyimle zorbalara teslim olması anlamına geldiğini ileri süren ve zorbaların önerisini kabul ettirerek DİSK'e egemen kılmak isteyen Genel Başkan'a karşı direnilince, yukarıda adları yazılı kişilerin öncülüğündeki kalabalığın yeniden toplantı odasına hücum ederek girdikleri, telefon ahizesini kopardıkları görülmüştür. Genel Başkan Kemal Türkler'in 'istediğinizi görüşüyoruz, elbet olumlu bir karara varacağız, lütfen dışarı çıkın' demesi üzerine homurdanarak dışarıya çıkmışlar ve kapı önünde beklemeye başlamışlardır. Güvenlik önlemlerinin alınması için Genel Başkan'ın odasındaki telefonla konuşmak istendiğinde telefon santralının bu zorbalar tarafından işgal edildiği ve bozulduğu öğrenilmiştir. Dışarı çıkmaktan başka çare kalmadığı düşüncesiyle kapıyı açan ve önde bulunan Kemal Nebioğlu ile Celal Küçük kalabalık tarafından Mehmet Ertürk'ün, 'Çıkarmayın, vurun' şeklindeki konuşması üzerine tartaklanarak odaya sokulmuşlardır. Bundan sonra Maden-İş Yürütme Kurulu üyeleri ile genel Sekreterlik odasında uzun süren bir görüşme yapan Genel Başkan Kemal Türkler yanımıza dönerek topluluğu zararsız hale getirdiğini, dışarıya çıkmamızda sakınca olmadığını söylemesi üzerine odadan çıkıldığında müracaat odasının, asansörlerin ve merdivenlerin kalabalık tarafından tutulduğu görülmüştür.

Genel Başkan'ın 'Yol verin geçsinler' demesi üzerine merdiveni aralayan kalabalığın arasından inmeye başlayan Kemal Nebioğlu, Celal Küçük, Mehmet Ertürk'ün, 'Bırakmayın' diye bağırması üzerine kalabalık tarafından itile kakıla tekrar yukarıya çıkarıldıkları ve tartaklandıkları görülmüştür. Başkan odasına dönüldüğünde kalabalığın karşı çıkmadığı görülen Mehmet Karaca ve Fehmi Işıklar'a 'Telefonlar kesilmiş, dışarıyla görüşme olanağı kalmamış bulunuyor. Zorbalar size bir şey yapmıyorlar. Aşağıdaki katlardan birine giderek güvenlik kuvvetlerine telefon ediniz,' denildiğinde 'Bir kolayını düşünürüz' demekle yetinmiş ve hiçbir girişimde bulunmamıştır. İki saatten fazla süren bu zorbaca baskılar altında özgürlüğü kısıtlanan Yürütme Kurulu üyeleri Genel Başkan Kemal Türkler'in 'Tüzüğün kendisine verdiği yetkiye dayanarak Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağıracağını' kalabalığa söylemesinden bir süre sonra çıkmasına izin verilmiş ve ancak saat 18.00'de dışarı çıkmak mümkün olmuştur.

Olayı yaşayan kişiler olarak anlatan bu tutanak 5 kopya olarak düzenlenerek okunup imza altına alınmıştır. 30.9.1977. Saat 18.00" (Gerekçeli Karar, s. 296-298, *DİSK'teki Anlaşmazlık ve Nedenleri* adlı kitaptan aktarıldığı belirtiliyor, 1. Ordu Komutanlığı 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, İstanbul, esas no: 1981/698, karar no: 1986/251, Gerekçeli Karar (DİSK ve DİSK'e Bağlı Sendikalar Davası) Kitap No: 3-A.

dığını da açıkladı: "Bazı basın yayın organları haber ve yorumlarında, DİSK ile yasal olmayan ve kamuoyunda TKP adıyla tanınan bir siyasal parti arasında ilişkiler olduğu izlenimini yaratmaya çalışmaktadırlar. Şunu kesinlikle belirteyim ki, konfederasyonumuzun ne TKP ne de bir başka illegal hiçbir kuruluşla en ufak bir ilişkisi yoktur, olamaz."[38] Muhalif 21 sendikanın genel başkanları da arabuluculuğu üstlenen Genel-İş Sendikası Genel Başkanı Abdullah Baştürk öncülüğünde 14 Ekim'de bir toplantı yaptı ve önerilerini Türkler'e iletti. Uzlaşma sağlandı ve 22 Aralık'ta olağan genel kurul toplanması kararlaştırıldı. Mehmet Karaca genel sekreterlik görevinden alınarak Onur Kurulu'na sevk edildi, yerine 1977 seçimlerinde CHP'nin İstanbul milletvekili adaylarından olan Hakkı Öztürk[39] getirildi. 22-28 Aralık 1977 tarihlerinde toplanan 6. Genel Kurul'da Kemal Türkler ve arkadaşları yenilgiye uğradı. Sosyalist sendikacıların da desteğini alan Genel-İş Sendikası'nın Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün başını çektiği muhalefet yönetime geldi. Abdullah Baştürk'le birlikte DİSK'te sol gruplara eşit mesafede durulduğu, "sosyalizm amacı"nın resmi belgelerde yer aldığı yeni bir dönem başladı.

1 Mayıs 1979

DİSK'in Abdullah Baştürk'ün genel başkanlığındaki yeni yönetiminin en önemli sınavlarından biri 1979 yılının 1 Mayıs'ıydı. Kuşkusuz sadece DİSK'e değil, son üç yıldır kazanılmış bu hakkın sıkıyönetim komutanlığınca ortadan kaldırılmış olması nedeniyle sosyalist solun bütününe ait bir konuydu aslında.[40] Ancak DİSK, cumhuriyet tarihi boyunca yasak olan 1 Mayıs'ın kutlanmasına öncülük etmiş, –haklı olarak– 1 Mayıs'ın tertipleyicisi olduğu kadar sahibi haline de gelmişti. Ne söyleyeceği önemliydi.

---

38 DİSK Ajansı, 9 Ekim 1977.

39 Maden-İş Genel Sekreterliği'ne de getirilen Hakkı Öztürk, 12 Eylül döneminde askeri savcılıkta verdiği ifadede sendikasıyla ilgili şunları söylüyordu: "Maden-İş TKP'nin karargâhıydı. Fransız Genel İş Sendikası'nda çalışmış (FKP'nin [Fransız Komünist Partisi] sendikasıydı) Hüsnü Dilli, Nejat Firu Kuhi, İrvem Keskin isimli elemanları, Aydın Meriç ve İbrahim Güzelce'yi Türkiye'ye getirttiler. İrvem Keskin Maden-İş'te, diğer ikisi eğitim dairesinde görev verildi. Bu suretle TKP Türkiye içinde cephe faaliyetlerine bu üç uzman marifetiyle tam olarak başlamış oldu", DİSK davası gerekçeli karar, s. 337.

40 Sosyalist harekette üzerinde pek durulmayan, ancak ayrıca incelemeyi hak eden 1979'un 1 Mayıs'ı, aslında sosyalist grupların, siyasal gelişmeleri algılama biçimleri, politik tutum alışlarında ne tür etmenlerin rol oynadığı ve nihayet toplumsal muhalefeti harekete geçirebilme yetenekleriyle ilgili açıklayıcı bir örnek teşkil ediyor. Burada sadece şu kadarına değinmek yararlı olabilir: Sıkıyönetimin ilan ettiği sokağa çıkma yasağının, TKP'nin dediği gibi "askerlerin bir darbe provası" sayılmaması için bugün artık bir neden yok çünkü 18 ay sonra yönetime el koydular. Ayrıca şunu da eklemek gerekiyor: 1 Mayıs 1979 sosyalist hareket için de, her ne kadar o bunun farkında olmasa da, cunta karşısında ne yapabileceğinin bir provasıydı.

İki aylığına uzatılan sıkıyönetimin süresi 26 Nisan'da doluyordu. Sıkıyönetimin uzatılıp uzatılmayacağı Demirel ve Erbakan'ın "Ecevit yönetiminde bir sıkıyönetime hayır" açıklamaları ve CHP içindeki sol kanat milletvekillerinin karşı çıkmaları nedeniyle belirsizdi.[41]

DİSK, 20 Şubat'ta kutlamaları organize etmekle görevli Genel Sekreter Fehmi Işıklar başkanlığında 7 kişilik bir komite[42] kurdu. Komite 5 Mart'ta DİSK Genel Merkezi'nde 16 sendika yöneticisiyle ilk toplantısını yaparak 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlama kararı aldı. Kararı Fehmi Işıklar bir genelgeyle örgüte duyurdu. Ardından İstanbul Valiliği'ne gösteri için başvuruldu. 29 Mart günü valilik, başvurunun sıkıyönetim nedeniyle İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na bildirildiğini, komutanlığın da "sıkıyönetimin uzatılması halinde böyle bir gösteriye izin vermeyeceğini" bildirdiğini DİSK yönetimine iletti. DİSK yöneticileri ise kararlıydı. DİSK yöneticilerinin demeçleri üzerine İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı bir bildiri yayınlayarak, bu gösteriye izin vermeyeceğini açıkladı.

Basına yansıyan karşılıklı açıklamalar üzerine Başbakan Bülent Ecevit Çalışma Bakanı aracılığıyla DİSK yöneticilerine bu gösteriden vazgeçmelerini telkin etti. Ancak DİSK yöneticileri kararlıydı. Ecevit, DİSK'in "şu anda önemli görevler yüklenmiş TSK'ya yardımcı olacağı" inancında olduğunu belirterek, "DİSK'in sıkıyönetim kuralları ve kararları karşısında bir direniş anlamı taşıyabilecek davranışa geçeceğine ihtimal vermek istemiyorum" dedi. Fakat DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar, "Yüz bin kişi hapse girse de 1 Mayıs'ı kutlayacağız" açıklamasını yaptı. Askeri savcı, Işıklar hakkında soruşturma açtı. Ecevit tekrar bir öneride bulundu ve başka bir ilde kutlanmasını istedi. DİSK Yürütme Kurulu öneriyi reddetti. Konu önce Sıkıyönetim Eşgüdüm Toplantısı'nın sonra da Milli Güvenlik Kurulu'nun gündemine geldi. Her iki toplantıda da 1 Mayıs'ın kutlanmasına kesinlikle izin verilmeyeceği sonucuna varıldı. MGK bildirisinde şöyle deniliyordu: "MGK yansızlığa, anayasa ve yasalara bağlılığa büyük özen gösteren, sıkıyönetimin karar ve yasaklarına karşı direnişte bulunmaya kalkışabilecek sendika veya dernek gibi kuruluşlar hakkında tüm yasal önlemlerin alınmasını demokratik hukuk devleti kuralları içinde devlet etkinliği ve toplum huzurunu sağlamanın kesin gereği saymaktadır."[43] Ecevit, kamuoyu önünde iki kez DİSK'lileri kararlarından vazgeçmeye çağırdı. Ecevit'in "1 Mayıs'ı başka ilde kutlayın" önerisine Demirel'in tepkisi ise "Hükümet 1 Mayıs zorbaları karşısında pes etti" şeklindeydi.

---

41 26 Nisan'da tekrar uzatıldı.

42 Komitede başkan Fehmi Işıklar'ın yanı sıra şu isimler yer alıyordu: Tuncer Kocamanoğlu, Burhan Şahin, Kenan Budak, Kemal Akar, Saim Ethem ve Selahattin Uyar.

43 *Yankı*, 30 Nisan-6 Mayıs 1979.

DİSK Yürütme Kurulu, tutuklanma olasılığına karşı, yerine geçecek beş kişilik kurul atadı[44] ve bunu örgüte duyurdu. 28 Nisan'da DİSK genel merkezi ve 16 sendika basıldı, Genel Başkan Abdullah Baştürk başta olmak üzere DİSK Yürütme Kurulu üyesi Fehmi Işıklar, Rıza Güven, Kemal Nebioğlu, Mukbil Zırtıloğlu, Mustafa Aktulgalı, Tuncer Kocamanoğlu ve bazı sendika yöneticileri ile birlikte toplam 90 kişi gözaltına alındı.

Komutanlık, 30 Nisan Pazartesi günü saat 24.00 ile 2 Mayıs Çarşamba günü sabah 05.00'e kadar sokağa çıkma yasağı ilan etti. İstanbul'a giriş çıkışlar kontrol altına alındı.[45]

Sokağa çıkma yasağının ilan edildiği 1 Mayıs günü İstanbul'un çeşitli yerlerinde küçük çaplı korsan gösteriler olduğu, bu nedenle 582 kişinin gözaltına alındığı ertesi günkü gazetelere yansıdı. Bu gösteriler TİP'liler ve Kurtuluşçular tarafından yapılmıştı. Bunlar sembolik gösterilerdi. Aslında DİSK yöneticileri için de böyleydi; tutuklanmamaları halinde muhtemelen TİP'liler gibi yöneticiler düzeyinde sokağa çıkma yasağını ihlal edeceklerdi. Binlerce ya da o günkü söylemler dikkate alınırsa on binlerce kişinin sokaklara dökületeceği bir ihlal hareketinin ne olacağı kuşkusuz kestirilemezdi, ancak Fehmi Işıklar'ın sözlerine karşın DİSK yöneticilerinin de böyle bir hazırlık içerisine girmedikleri anlaşılıyordu. Baştürk de sıkıyönetim yetkililerinin uyarılarının ardından, gözaltına alınmadan bir gün önce 1 Mayıs günü yönetim kurulu üyeleriyle birlikte Taksim alanında olacaklarını, "DİSK'in asla askerlerle işçileri karşı karşıya getirmek niyetinde" olmadığını söylemişti.[46]

DİSK yöneticilerine destek TİP, Kurtuluş, TSİP tarafından verildi. TKP'li sendikalar Maden-İş, Bank-Sen ve Bay-Sen, 27 Nisan'da ortak bir açıklama yaparak "DİSK yönetiminin tutumunun 1 Mayıs'ın İstanbul'da kutlanmasını olanaksız hale getirdiğini" , bu nedenle İzmir'de yığınsal bir şekilde kutlanmasını kararlaştırdıklarını duyurdular. Taksim'deki kutlamanın yerine sıkıyönetimin olmadığı illerde yapılan kutlamalar içinde en önemlisi İzmir'deydi. En kitlesel olanı ise üç sendikanın Konak'ta düzenlediği mitingdi. Katılımın Konak'a göre daha düşük olduğu Karşıyaka'da ise Devrimci Yol ile Halkın Kurtuluşu birlikte bir miting düzenlediler, bu mitinge Kurtuluş da ka-

44 Bu kişiler şunlardı: Kenan Akman, Cenan Bıçakçı, Ertan Andaş, Özcan Keskeç, Rıdvan Budak.

45 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Necdet Üruğ'un 1 Mayıs'taki kararlı tavrı NATO Genel Sekreteri Alexander Haig tarafından takdirle karşılandı: "Avrupa'daki Amerikan ve tüm müttefik NATO kuvvetlerinin başkomutanı Gn. Haig, o dönemde Türk Askeri Temsilcisi Korg. Süreyya Yüksel ile Ege Komuta Kontrol bölgelerini konuşup müzakere ediyordu. Bir ara söz dolaşıp Türkiye'deki iç çalkantılara geldi. Yüksel, en son örneği anlattı ve Üruğ'un 1 Mayıs'ta İstanbul'da sokağa çıkma yasağı ilan ettiğini ve buna uymayanları da, hükümetin itirazına rağmen tutuklayıp bırakmayacağını, söyledi. Haig'in tepkisi ilginçti: 'Bravo derim. İşte komutan böyle olur ve istikrar böyle kurulur.'" M. Ali Birand, *12 Eylül, saat 04.00*, Karacan Yayınları, 1984, s. 102.

46 *Milliyet*, 28 Nisan 1979.

tıldı. Baştürk'ün "teslimiyetçi" diye suçladığı Maden-İş, Bank-Sen ve Baysen, ayrı miting düzenleyerek konfederasyonun disiplinini çiğnedikleri için DİSK'ten bir yıl ihraç edildi. TKP'lilere göre İzmir mitingi kararı, "kan dökülmesine yol açacak, darbecilerin işini kolaylaştıracak" bir provokasyonu önlemiş; DİSK yöneticilerinin kararı ise "İstanbul'un askersel darbe provası için gerekçe olmuş, konfederasyonun saygınlığına darbe"[47] vurmuştu.

1978-1980 dönemi

TKP'liler, yeniden kuruluşun tamamlandığı 1977-80 arasını partinin en hızlı geliştiği dönem olarak tanımlar. İllerin çoğunda komiteler kurmayı başaran TKP'liler, en güçlü parti örgütlerini İstanbul, İzmir, Kocaeli, Zonguldak, Adana gibi işçi yoğunluklu büyük kentlerde kurdu. DİSK'te, başta 60-70 bin üyeli Maden-İş sendikası olmak üzere, 5-6 sendikada yönetimleri elinde bulunduruyordu; TÖB-DER, TÜM-DER, TÜTED, KÖY-KOOP gibi binlerce üyeli kitle örgütlerinde ya yönetimdeydiler ya da en etkili sol gruplardan biriydiler. İGD'nin 150 şube ve temsilciliği, 50 bini aşkın üyesi, İKD'nin 26 şubesi, 15 bin üyesi olduğu söyleniyordu.

TKP, 1978-80 döneminde, bu büyümesine karşın, çok daha zayıf olduğu 1974-77 dönemindeki kadar ülke siyasetine etki edemedi. Bu ters orantı, açıktır ki, DİSK'le ilgiliydi. Türkler yönetimindeki DİSK'in 1 Mayıs'lar, genel yas ve MESS grevleriyle ulaşılan politik etkiye, özellikle 1979-80 yıllarında rastlanmaz. İllegal örgütlenme prensibine karşın, 1979-80 yıllarında iyiden iyiye artan şiddet ve bunun getirdiği sıkıyönetim yasakları TKP nezdinde politik etki ve gelişmenin temel göstergesi sayılan "yığınsal eylem" olanaklarını azalttı, o ölçüde de politik etkisi zayıfladı.

1977 yılının Aralık'ında Kemal Türkler ve arkadaşlarını yönetimden uzaklaştıran genel kuruldan üç gün sonra MC hükümeti düştü. Yani Aralık ayının son günlerinde hem ülke hem DİSK yönetimi değişti. Her iki değişiklik, o güne kadar süregelen DİSK öncülüğünde CHP merkezli siyaset stratejisinin koşullarını da ortadan kaldırdı. MC'nin düşmesini "faşizmin geriletilmesi" olarak değerlendiren TKP, CHP ağırlıklı hükümet dönemindeki siyasi taktiğini şöyle açıklıyordu: "Savaşta yalnız faşizmi geriletmekle yetinilemez. Şimdi ileriye doğru adımlar atmak gerekir. Bu adımların başında demokratik özgürlüklerin alanını genişletmek, her şeyden önce 141-142. maddelerin kaldırılmasını... sağlamak gerekiyor. Somut olarak TKP'nin yasallaşmasının önündeki tüm engellerin temizlenmesi, demokratik özgürlüklerin alanını genişletme savaşında birincil önem taşıyor." "141, 142 kalksın", "İşçi sınıfı partisine özgürlük" sloganlarının yerini "TKP'ye özgürlük" sloganı-

47 *Savaş Yolu*, sayı 14.

nın aldığı belirtiliyor, "Günümüzde TKP'ye özgürlük, diyen gerçek demokrattır. Günümüzün ölçüsü budur," deniyordu. TKP, propaganda ve çalışmalarını bu doğrultuda yoğunlaştırdı. Komünist partinin kurulup kurulamayacağı tartışmaları, 1978 yılının ikinci yarısında meclis ile günlük sağ ve sol basında geniş yer buldu. Tartışmalar, 141 ve 142. maddelerin kaldırılmasını vaat eden CHP hükümetinin demokrasi ve özgürlükler bakımından ne ölçüde adımlar atabileceğinin de göstergesiydi. Başbakan Bülent Ecevit, bu maddelerin kaldırılmasından yana olduğunu ancak meclisteki bileşimin buna elvermediğini söylüyordu. Bu arada komünist partisine özgürlük kampanyasının öncüleri İGD ve İKD şubeleri polis baskınlarına uğruyor, tutuklanan ve gözaltına alınan İGD üye ve yöneticilerinin sayısı 350'yi buluyordu.

CHP iktidarında partinin kendini meşrulaştırma mücadelesinde iki olay öne çıktı. Bunlardan biri ilk kez TKP pankart ve sloganlarıyla ortaya çıkılmasıydı. 1 Mayıs 1978'de Taksim'de alana gizlenerek sokulmuş onlarca "TKP'ye özgürlük" pankartı açıldı. "TKP'ye özgürlük", "İ. Bilen yoldaş aramızda" sloganları haykırıldı. Kendini meşrulaştırma mücadelesindeki diğer olay ise partinin legal yayınevlerinden Ürün Yayınları'nın *TKP Programı* adlı broşürüydü. Broşürle ilgili İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde TCK'nın 142. maddesinden dava açıldı. TKP'liler, iç ve dış kamuoyu oluşturarak davayı demokrasi mücadelesinin bir alanı haline getirmeye çalıştı.

Kendi kimliğiyle politik sahneye çıktığı 1978'de TKP, solun en büyük iki kitle örgütü olan DİSK ve TÖB-DER'de, yönetimlerle gerilimler yaşadı. DİSK yönetimi, Maden-İş, Bank-Sen, Bay-Sen sendikalarını disiplini bozucu eylemleri nedeniyle birer yıl ihraç etti; bazı sendikacıları görevlerinden uzaklaştırdı. TÖB-DER'in Ağustos ayındaki genel kurulu, kavgalı ve tartışmalı bir şekilde dağıldı; TKP'liler, genel kurulu tanımayarak, ayrı bir toplantı düzenledi. Fiilen ortaya çıkan iki TÖB-DER, mahkemelik oldu. Ancak TKP'lilerin taban hareketi yaratarak, yönetimi ele geçirme çabaları DİSK'te olduğu gibi TÖB-DER'de de başarıya ulaşamadı. Her iki kitle örgütünde de muhalefet grubu olarak kaldılar.

Aralık 1978'de Maraş katliamıyla gelen sıkıyönetim, komünist partinin yasallaşması tartışmalarını ülke gündeminden çıkardı, TKP açısından da ikinci plana düşürdü. CHP hükümetinin uygulamaları beklenenin aksine bir eğilim gösterdi. Demokratik haklar kısıtlanıyordu. Bu durumda demokratik hakların genişletilmesinden değil, korunmasından söz edilebilirdi.

CHP'nin "ilericiliği"nde TKP için ölçü olan bir diğer sorun MHP'ye karşı tutumuydu. "Alparslan Türkeş'in tutuklanması, MHP ve ÜGD'nin kapatılması" istemi siyasal propagandasının ana unsuruydu. 1979 yazında etkin olunan tüm illerde "MHP-ÜGD kapatılsın, can güvenliği sağlansın" talebiyle Faşizme Karşı Savaş Kampanyası yürütüldü. TKP'nin yasal yayınlarına gö-

re 18-26 Ağustos haftası içinde Türkiye'nin 40 merkezinde yasal mitingler düzenlendi. Kampanyanın sonunda çeşitli illerden kitle örgütleri temsilcileri otobüslerle Ankara'ya geldi. Burada Başbakan Ecevit'le görüşüp taleplerini ileterek kampanyayı noktalamayı amaçlıyorlardı. Ancak il sınırında durduruldular. Başbakanlığa kabul edilmeleri için içlerinden bir heyet seçmeleri istendi. 42 kişilik bir heyet halinde başbakanlığa gittiklerinde de, bu kadar kalabalık bir biçimde kabul edilemeyecekleri, aralarından beş kişi seçmeleri istendi. Beş kişilik heyeti kabul eden Devlet Bakanı Hikmet Çetin, onlara muhatabın kendileri değil savcılar olduğunu söyledi. Başbakanlıktan çıkan beş kişi, dışarıda bekleyen 37 kişiyle birlikte gözaltına alındı. Bir gün sıkıyönetimde tutulan temsilciler, ertesi gün bir otobüse bindirilerek İstanbul'a gönderildi. TKP'lilere göre, kampanya, "CHP sağ kanadının faşizmi koruyan, kararsız tutumunu bir kez daha kanıtladı."[48]

Her iki kampanya, CHP hükümetinin "tutarsızlığını kanıtlamak"tan öte bir sonuç yaratmadı. "İşçi sınıfının gerçek temsilcileri" ve "demokratik güçlerle" hükümet kurmayan CHP, faşizmi geriletecek, komünist partiyi yasallaştıracak demokratik özgürlükleri genişletme yerine, sıkıyönetim, yeni baskı yasaları ve "MHP'yi kollayan" politikalarıyla "gerici, tekelci güçlerle işbirliğini" tercih etmişti. Ama yine de TKP, hükümetin yıkılmasının faşizmin ekmeğine yağ süreceğini belirtiyor; CHP'nin daha fazla sağa kaymasının önlenmesi için mücadele edilmesi gerektiğini vurguluyordu. 1979 senato seçimlerine ilk kez bağımsız adayla[49] katılan TKP –ki o zamana kadar hep CHP desteklenmişti– alınacak sonuçla CHP'nin uyarılmasını amaçladığını söylüyordu. Şöyle deniyordu:

> CHP yöneticileri gerici AP'ye, faşist MHP'ye oy verirseniz faşist tehlike daha da artar demiyor da, solun adaylarına oy verirseniz gericilik güç kazanır gibi demagojilerle oy avcılığı yapıyor... CHP'nin seçim politikası yalnız eylem birliğini hedef almakla kalmıyor. Seçimlerden sonra gerici-faşist güçlerin en başta içinde nice CHP'li yurtseverin de yer aldığı sol güçlere karşı daha azgınca bir saldırıya geçmelerine olanak yaratıyor. Buna karşın sol güçlerin seçimlerde elde edecekleri göreceli başarılar, faşist katilleri etkisizleştirmede, önemli bir etken olacaktır. Yalnız İstanbul'da CHP sağ kanadına verilecek bir ders bile, tekelci burjuvazinin CHP'yi tümüyle kendisine bağlama planına ağır bir darbe indirecektir.[50]

48 *Savaş Yolu*, sayı 21, 6 Eylül 1979.

49 Bakiye Beria Onger, ara seçimlerde 20.215 (yüzde 1,76) oy aldı. TKP, TİP, TSİP ve kendi çizgisindeki Kürt sol gruplara ortak tutum çağrısı yaptı. TİP bu çağrıya katılmadı. TSİP ve Kürt Devrimci Demokratlar (PPKK) olumlu karşılık verdiler. İstanbul'da TKP adayını desteklediler, TKP de diğer bölgelerde onların adaylarını destekledi.

50 *Atılım*, 1 Ekim 1979.

Bu aslında TKP'nin oy potansiyelini göstererek, CHP'yi TKP'lilerle işbirliğine zorlamaktı. TKP adayı Bakiye Beria Onger aldığı 20.215 oyla, SDP, TİP, TSİP[51] ve diğer sosyalist adayları geçmişti ve belki CHP'nin bir senatör kaybında rol oynamış olabilirdi,[52] ancak genel oranlar söz konusu olduğunda netice, TKP'nin arzuladığı sonuçtan çok uzaktı.

1979 Aralık kısmi senato yenileme ve milletvekili ara seçimleri, oylarında yüzde 12 azalma görülen Ecevit hükümetinin istifasını getirdi. Demirel azınlık [3. MC diye de anılan] hükümeti kurdu. TKP, Demirel'in azınlık hükümeti döneminde, faşizmin tırmandırılmasına karşı yığınsal mücadelenin yükseltilmesi, demokratik güçlerin en geniş ulusal cephesinin kurulması çağrısını yineledi. 1980 Mayıs'ında toplanan TKP MK Plenum kararında şöyle deniyordu:

> Bugünkü taktik görev, Amerikancı Demirel hükümetinin halk düşmanı politikasının her adımına karşı, iş, toprak, can güvenliği, özgürlük ve bağımsızlık için mümkün olan en geniş güçleri birleştirmek, emperyalizmin dayatmalarını, tekellerin saldırısını, faşizm tehlikesini geri püskürtmektir. Böyle bir taktiğin başarıyla uygulanması neye bağlıdır? Bu her şeyden önce partinin güçlendirilmesine, savaşımın her alanında, grevlerde, gösterilerde, faşist terörün kanlı saldırılarına karşı yığınsal direnişlerde ön sıralara daha örgütlü atılmasına bağlıdır.[53]

Geçmişten farklı olarak bu kez CHP'li bir ilerici hükümet alternatifinden söz edilmiyordu. "Ne komünistlerin de katılacağı ılımlı bir hükümetin ne de ileri demokratik bir iktidarın kurulması koşullarının olduğu"[54] mevcut durumda, sınıf mücadelesinin güçlendirilmesinin gerektiği belirtiliyordu. 1980 Mayıs'ındaki MK Plenumu'ndan çıkan bir başka somut öneri ise "yasal alanda güç merkezleri yaratmak" diye ifadelendirilen "birleşik yasal legal işçi partisi"nin kurulmasıydı. Birleşik yasal partinin doğrudan muhatabı TİP'ti. TİP yönetiminde de TKP'yle birlik yönündeki eğilimle güç kazanan öneri, her iki tarafın birlik konusunda prensipte anlaşmasına rağmen, güvensizlikler nedeniyle gerçeklik kazanamadı.

Partinin siyasi ikilemi ve bölünme

TKP'nin 1973'teki programında başlayıp parti yayınlarında süregelen geleneksel komünist görüş açısı ile "ulusal burjuvazi" yani CHP'nin desteklen-

---

51 İstanbul sonuçları: SDP: 13.101 (yüzde 1), TİP: 12.616 (yüzde 1), TSİP: 5523 (yüzde 0,4), katılım oranı: 59.8, geçerli oy sayısı 1.274.392.

52 İstanbul'da AP 509.463 oyla 5 senatör, CHP 483.365 oyla 4 senatör kazandı.

53 *Atılım*, Temmuz 1980.

54 *Atılım*, Temmuz 1980.

mesi politikası arasındaki çelişki, 1979-80'in sıkıyönetim ve artan şiddet ortamında açığa çıktı. Tartışmanın düğüm noktasını "devrimci durum"un olup olmadığı oluşturuyordu.

Partinin iki yayın organında farklı görüşler 1978'den itibaren kendini gösterdi. *İşçinin Sesi*'nde 1978'den itibaren bir devrimci durumun bütün verilerinin mevcut olduğu yazılırken, *Atılım*'da "devrimci durumdan bahsetmenin erken olduğu", ancak bunun "ileri zamana atılmasının da yanlış olduğu" söyleniyordu. Keza Şubat 1979'da İ. Bilen'le yapılan söyleşide, işçi sınıfının "devrimci yol"dan iktidara geleceği, toplumsal ve siyasal dönüşümlerin "ileri demokratik devrim"le gerçekleşeceği anlatılıyordu. Yeni bir öneri de, işlevleri ve yapıları hakkında bir açıklık getirilmeyen "can güvenliği komiteleri"ydi.

Bölünme, merkez komite üyesi, İngiltere örgütünün başında bulunan, parti yayınlarının editörü Nihat Akseymen'in (R. Yörükoğlu)[55] Aralık 1978'de kaleme aldığı *Emperyalizmin Zayıf Halkası* adlı broşür üzerine 1979 yazında patlak verdi. Başlangıçta Genel Sekreter İ. Bilen'in hazırlığı için onay verdiği broşürde, Türkiye'de bir devrimci durum saptaması yapılıyor, örgütlenme ve mücadele biçimlerinin buna uygun olarak silahlı biçimler alması gerektiği savunuluyordu. Bu görüşlerin MK içinde tartışılmak istenmesi Akseymen'in disiplinsizlik suçlamasıyla partiden ihracına yol açtı. Karşılıklı ağır suçlamalar, Türkiye ve yurtdışında iki gruba bağlı militanların kavga ve çatışmalarıyla sürdü. Her iki grubun yayın organlarında silahlı saldırılardan söz edildi. 8 Temmuz 1980'de İstanbul Samandağ'da merkez yanlısı Mithat Sahillioğlu muhalifler; İzmir'de 17 Ağustos'ta çıkan çatışmada merkez yanlısı Halil Babadağ ve buna misilleme olarak da 29 Ağustos'ta aynı kentte İşçinin Sesi grubundan İnanç Seçiç adlı genç kız merkez yanlıları tarafından vurularak öldürüldü.[56]

Yurtdışında toplanan muhalifler (1 Haziran 1979), "parti içinde oportünizme karşı mücadele" kararı aldılar. *İşçinin Sesi* muhalefetin yayın organı haline geldi. Şubat 1980'de 1. Konferansı topladılar. TKP-İşçinin Sesi ya da TKP-Leninist Kanat diye anılan grup kendi ifadesiyle Türkiye'de ağırlıklı olarak Ankara ve İzmir'de örgütlüydü. İstanbul, Mersin, Zonguldak, Hatay ve Bursa'da da örgütlenme girişimleri vardı. Ancak ciddi bir gelişme gösteremediler. 12 Eylül'ün ardından Ankara ve Mersin'deki tutuklamalar, Türkiye'deki örgütsel ilişkilere darbe vurdu. 1981 Şubat-Mart'ında 2. Konferansı'nı toplayan grup, 1981 Ekim'indeki operasyonla örgütsel varlığını büyük

55 Nihat Akseymen 11 Aralık 2001 tarihinde, 56 yaşında, yurtdışında kanser tedavisi gördüğü sağlık merkezinde hayatını kaybetti. Vasiyeti üzerine külleri 23 Aralık'ta İstanbul Heybeliada'da denize serpildi.

56 Silahlı saldırı ve çatışmalarla ilgili *İşçinin Sesi* 111 ve 112. sayılar.

oranda kaybetti. Kendi ifadeleriyle "ikinci konferans sonrasında 100'ü aşkın İşçinin Sesi taraftarı tutuklandı, merkezle örgütler arasındaki bağlar koptu."

İki konferans arasında örgütün en başarılı olduğu faaliyet alanı yine kendi ifadeleriyle "yayın faaliyeti"ydi. Grubun amacı, TKP'nin 5. Kongresi'nin toplanmasını sağlayarak, kendilerini ihraç eden hiziplere karşı zafer kazanmaktı. Parti hukuku açısından kongreye çağrılmak durumundaydılar, ama böyle bir çağrı hiçbir zaman gelmedi.

İşçinin Sesi radikal söylemiyle dikkat çekti ve TKP'nin çelişkilerini açığa vurdu. Grubun tasfiyesi, partinin devrimci durum ve buna bağlı silahlı mücadele biçimlerine karşı tutumunu netleştirmesini sağladı, ama verili koşullarda nasıl bir siyaset stratejisi izleneceğine dair kafa karışıklığını gideremedi. Bir yandan işçi sınıfının mücadelesinin sert biçimler aldığı saptaması yapılıyor, diğer yandan bu sert biçimlerin egemen sınıflara "faşizmi tırmandırmak" için bahane olabileceği düşünülüyordu. Örneğin, *Atılım*, diğer sol grupların "devrimci durumun belirtisi" saydığı Tariş işçilerinin günlerce süren işgal eylemiyle ilgili "Gün silaha sarılma ve ayaklanma günü değil, egemen sınıflar böylesi bir serüven yaratmak için yanıp tutuşuyor"[57] yorumu yapıyordu.

Soldaki pek çok grubun, kendi durumunu ve verili koşulları abartan değerlendirmeleri düşünülecek olursa TKP'nin "devrimci durum"a ilişkin saptamaları gerçekçi sayılabilir:

> Ülkemizde bugün, sınıfların karşılıklı durumu, sınıfsal güç dengesi, işçi sınıfı ve bağlaşıklarının egemen sınıfların üzerinde utkusuna olanak verecek düzeye henüz ulaşmamıştır. ... Günümüzde zaman zaman yükselen, alçalan bir süreç içinde, güçler dengesinin dinamiği, genellikle devrimci güçlerden yana değişme eğilimi taşıyor... Toplumsal çelişkilerin daha da sertleşmesi bunalımın devrimci yönde gelişmesini, bir devrimci durumun oluşmasını sağlayabilir. Bugün reel olan, egemen sınıfların faşist ya da profaşist bir diktaya gitme tehlikesidir. Her duruma hazırlıklı olunmalıdır.[58]

TKP sıkıyönetimle birlikte illegal çalışma ve eylemlerini öne çıkardı. Yerel örgütler tarihsel TKP'den beri ilk kez bildiriler kaleme alıp dağıttı. Nisan 1979 tarihli *Atılım*'da bu gelişme şöyle anlatılıyordu: "Sıkıyönetimin uzatılmasına TKP'nin yerel örgütleri bildirilerle karşı çıktı. Bu çıkışlar, Türkiye'nin dört bir yanında yankılandı. Dostu düşmanı etkiledi. Burjuva basınına yansıdı. Uzun yıllardan sonra TKP yerel örgütlerinin bu eylemi, gerçekten partinin gelişme sürecinde ileriye doğru yeni bir adımı simgeliyor."

57 *Atılım*, Mart 1980.

58 *Atılım*, Kasım 1979.

12 Eylül

Rejimin askeri bir darbeye evrilebileceğini TKP, Kasım 1979'da "Bugün reel olan, egemen sınıfların faşist ya da profaşist bir diktaya gitme tehlikesidir" diyerek ortaya koymuştu. Şubat 1980'de, askerlerin verdiği muhtıra "İşbirlikçi burjuvazi, gerici egemen çevreler, biteviye sivil-askersel karması, faşist biçimli bir diktatoraya tırmanıyor. Komutanların ültimatom 'mektubu' bu tırmanışı iyice ortaya koyuyor" diye yorumlandı.

1980 Temmuz-Ağustos'unda peşi sıra CHP İstanbul milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu, eski Başbakan Nihat Erim ve Kemal Türkler'in suikast sonucu öldürülmeleri "emperyalist komplo" ve "emekçilere karşı genel saldırının zeminini hazırlama" olarak değerlendirildi: "[Bu eylemleri – V.E.] yarı askersel zorbalık rejimini yerleştirme, en koyu Amerikancı, en gerici generallere darbe ortamı hazırlama girişimlerinden ayrı görmemek gerekiyor."[59]

TKP'nin rejimin gelişimi karşısındaki bu net değerlendirmelerine karşın yapılacaklar konusunda açık bir siyaset izlediği söylenemez. Silahlı eylemler ve Tariş'te işçilerin direnişi, silahlı çatışmalar, kurulan barikatlar "egemen sınıfların işine yarayan tehlikeli işler" olarak değerlendirilirken, Nisan 1980 "terörün ilke olarak reddedilemeyeceği" yazılıyordu. Mart 1980 Politik Büro açıklamasında "işçi sınıfının mücadelesinin sert biçimler aldığı" vurgulanıyordu. Bütün bunlar parti taban ve yönetimindeki çeşitli eğilimleri yatıştırıcı ifadelerdi. Sonuçta önerilebilen tek şey sol güçlerin ulusal demokratik bir cephe etrafında birleşmesi ve yığınsal mücadeleyle gerici faşist güçlerin karşısına dikilmekti.

İsmail Bilen, 12 Eylül darbesinden sonra Şubat 1981'de *Atılım*'da yayınlanan değerlendirmesinde "Sol güçler, TKP, TİP, TSİP, Kürt devrimci demokrat hareketi güç, savaş, eylem birliği kurabilselerdi askersel devirmeyi engelleyebilecek, demokratik bir alternatif oluşturabilirlerdi" diyordu. Öte yandan *Atılım*'da yine Kemal Türkler'in öldürülmesinin ardından yüzbinlerce işçinin grev ve protesto gösterilerinin "hükümetin saldırılarının geriletilebileceğini gösterdiği" yazılıyordu. *Atılım*'a göre, hükümet, yüzbinlerce işçinin 4 gün boyunca süren eylemlerine karşı polis ve ordu güçlerini sürememişti.

TBKP'nin 1991 Büyük Kongresi'ne genel yönetim kurulunun sunduğu Çalışma Raporu'nda 12 Eylül öncesinde partinin bu çelişkili tutumu şöyle eleştiriliyordu:

> 1980 askeri darbe öncesi, sanki Türkiye bir devrime gidiyormuş gibi parti bütün kadrolarını deşifre etme pahasına ileriye sürdü... Eğer devrime gidiyor idiyse, parti neden bunu açık seçik bir hedef olarak öne koymadı, neden

59 *Atılım*, Ağustos 1980.

İşçinin Sesi grubunu partiden tasfiye etti? Yok politik durum böyle değilse, herkesin askeri bir darbe geleceğini söylediği koşullarda neden geri çekilme taktiği izlemedi ve bunu zamanında yapmadı? Sendikalardaki, meslek odalarındaki konum kavgasına boylu boyunca girerek parti kadrolarını bir de bu yolla deşifre ederek o politik koşullarda ne elde etmek istiyordu? Bu sorulara mantıklı yanıtlar verilemez. Tek yanıt yönetimin başarı tutkusu ve öngörüsüz, solda rekabete dayalı kısır politikalarıdır...[60]

12 Eylül darbesinin hemen ardından yayınlanan aynı tarihli TKP MK imzalı bildiride "Amerikancı askersel bir diktatörlük" kurulduğu saptanarak, "direniş" çağrısı yapıldı. Bu içerikteki değerlendirmeler bir süre devam etti. Ancak Ocak 1981 tarihli *Politik Durum ve TKP'nin Tutumu* adlı politbüro imzalı broşür cuntaya ilişkin görüşleri kökten değiştiriyordu. Broşürde cuntanın Amerika ve NATO'nun bir kuklası olarak değerlendirilemeyeceği, özgün bir dış politika izlediği, Atatürkçü niteliklere sahip olduğu, antidemokratik uygulamalarına karşın MHP'ye de vurduğu, "sol terörist gruplara karşı önlemler"in demokrasi güçlerine karşı saldırı gibi algılanamayacağı; ordu içindeki antiemperyalist öğelerin desteklenmesi gerektiği belirtiliyordu. Broşüre göre cunta içinde "çeşitli kanatlar" ve bu kanatlar arasında "çelişkiler" vardı. "Ana doğrultu olarak işçi sınıfına ve Kürt ulusal hareketine vursa da", aynı zamanda "emperyalizmin en saldırgan kesimlerini, egemen burjuvazinin en gerici öğelerinin desteğini alan, AP ile işbirliği içinde olan faşist MHP ve örgütlerine sınırlı bir ölçüde vuruyor"du. Benzer yaklaşım cuntanın dış politikası için de tekrarlanıyordu. Cuntanın "temel doğrultusu emperyalizm ve NATO yanlılığı"ydı ama "ancak" denilerek şöyle devam ediliyordu: "Başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist dünyanın gücü cuntanın politikasını etkiliyor. Cuntanın sosyalist ülkelerle işbirliği yolundaki girişimleri emperyalizmin en saldırgan kesimlerinin politikasıyla çelişkiler taşıyor. Bu yolda atılan adımlar ülkede işçi sınıfı ve ilerici güçlerin savaşımı için daha elverişli koşullar yaratıyor." TİP, TSİP gibi cuntayı "faşist" olarak niteleyen partilerin cuntanın MHP'ye vurduğunu "unuttuğu" söyleniyordu. TKP'nin amacı cuntayı devirmekti, ancak bu "bugün için olanaklı değil"di, "eylem"e değil, "propanganda"ya ağırlık verilmeliydi. Cuntanın "en militarist, en gerici kesimleri" ile "ılımlı kesimleri"ni birbirinden ayırmalı, savaşım cuntanın bütününe değil, "içindeki en gerici, en militarist ve açık emperyalizm yanlısı çevrelere" yöneltilmeydi. Broşürde etik açıdan sarsıcı olansa, cuntanın solun diğer kesimlerine yönelik insan hakları ihlallerine karşı nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda militanlara yapılan uyarıydı:

60 *Türkiye Birleşik Komünist Partisi Genel Yönetim Kurulu Çalışma Raporu*, Paşahan Matbaası, İstanbul, Ocak 1991.

> Karşı devrimci öz taşıyan terörist eylemlere bulaşanları, uğradıkları bu baskılardan ötürü kahramanlaştıran, onları öne çıkaracak bir ajitasyon, işçi sınıfının bilincini bulandırır. Bu nedenle onlara karşı uygulanan insanlık dışı yöntemlere (idam, işkence, insan avı...) karşı çıkmalı, ama tek tek kişiler kampanya konusu yapılmamalıdır.

TKP'liler açısından ciddi moral bozukluğu ve tartışmalara yol açan, cuntayı neredeyse destekler mahiyetteki bu değerlendirmelerin, partinin Genel Sekreteri ve MK imzalı bildiri ve değerlendirmelere karşın nasıl ve neden yapıldığı sorusu, parti politikalarının nihai olarak, kimler tarafından belirlendiğini açıklar. Bu başta SBKP olmak üzere "kardeş komünist partiler"le ilgiliydi. 30 Ekim 1980 tarihli SBKP'nin yayın organı *Pravda*'da A. Filipov imzalı yazıda, yeni yönetimin önceki hükümetin IMF'nin baskısıyla sosyalist ülkelerle ticari ilişkilere koyduğu bazı ana kısıtlamaları kaldırdığını, neofaşist MHP'nin, yıkıcı terör çetelerinin dağıtıldığını, işsizliğe karşı ve tarım reformu gibi toplumsal içerikli vaatlerde bulunduğunu belirterek şöyle diyordu: "Sovyetler Birliği'nin dünya siyasetindeki olağanüstü karmaşık ve sorumlu konumu bizce açıktır. Bu bakımdan her türlü basitleştirmelerden, tek yönlülükten uzak bir yaklaşımda bulunmak gerekiyor. Yangının üstüne körükle gitmemek, birtakım olumsuz gelişmeleri zamanından önce patlatmamak, gereksiz riskler almamak genel olarak bilinen siyasal uygulamalardır."[61] Bu değerlendirmeye bağlı olarak başlangıçta "faşist cunta" nitelemesi yapan SBKP çizgisindeki Almanya, Yunanistan gibi KP'lerinin yayın organlarında 12 Eylül rejimi "askersel darbe" olarak tanımlanmaya başlandı. Britanya KP'sinin aylık yayın organı *Marxism Today*'in Kasım 1980 tarihli sayısında "Batı demokrasisinden etkilenen Türkiye ordusunun ülkedeki antidemokratik güçlere karşı önemli bir kale olduğu" yazıyordu.[62]

TKP'nin eski MK üyelerinden Metin Gür bu broşürden "TKP'nin sonunu hazırlayan belge" diye söz ediyor ve örgüt içinde yarattığı demoralizasyonu şöyle anlatıyordu:

> Belgede seçilmiş, genel deyimli tümcelerin yer alması, yer yer cuntanın liberal kanadından söz edilmesi, buna benzer cuntaya güven duygularını kamçılayan ifadelerin kullanılması ile doğrudan partinin kaderiyle oynandı. Bu sağ yaklaşım, parti üyelerindeki, çok zor koşullar altında kazanılmış komünist moralin çöküşünü hızlandırdı, cuntaya umut bağlama dürtüsünü güçlendirdi. Bu da parti kadrolarının kırımına neden oldu, cuntanın işkence tezgâhından geçip de sağ kalanlardan bir bölümünü ise, yaşamlarının sonuna kadar iş yapamaz hale getirdi.[63]

61 Aktaran, *İşçinin Sesi*, 6 Ocak 1981.

62 Aktaran, *İşçinin Sesi*, 6 Ocak 1981.

63 *TKP'nin Avrupa Yılları*, Günizi Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2002, s. 206.

Yurtdışında bazı birimlerde cuntanın açık destekçiliğine varan uç örnekler görüldü. TKP'nin Avrupa'daki yayın organı *Kurtuluş*, 15 Nisan 1981 tarihli kapağına darbenin lideri Kenan Evren ile SSCB Devlet Başkanı Leonid Brejnev'in büyük fotoğraflarını birlikte yayınlayarak, "Türk-Sovyet Dostluğu 60 yaşında" manşetini attı.

Cunta karşısında belirsiz bir politika ile karşı karşıya kalan TKP'liler ülke içinde bir direniş çizgisi izleme eğilimi göstermedi. Tanıklıklara göre, DİSK'teki sendikacılardan askeri yönetimin "teslim ol" çağrısına uyması istendi. Yani DİSK'in kapatılmasının ertesinde sıkıyönetim komutanlığının çağrısı üzerine Selimiye Kışlası önünde oluşan teslim olma kuyruğuna giren sendikacılar arasında TKP'li sendikacılar da vardı. Bu ruh hali tutuklamaların ardından cezaevlerinde de sürdü. Genel olarak her siyasi görüşten tutukluların direndiği, askeri yönetimin cezaevlerinde siyasi kişiliği ezme amaçlı "rehabilitasyon" politikalarına karşı durmadılar ve bu yüzden de diğer tutuklulardan ayrı bağımsız koğuşlarda tutuldular.

Bunlar cuntanın bir TKP operasyonu gerçekleştirmesini engellemedi. 1981-1983 yılları arasında 2 bini aşkın kişi tutuklandı. MK'nın 29 üyesinden 7'si, Politbüro'nun 7 üyesinden 1'i, Türkiye sorumluluğunun 6 üyesinden 1'i, yöre komitelerinin 28 üyesinden 15'i, il komitelerinin 120 üyesinden 84'ü resmi kayıtlara göre yakalandı. Yine resmi kaynaklara göre, TKP'nin 2 bin 500 üyesinden 868'i yakalanmıştı.[64] Yine de TKP asıl yönetici çekirdeğini, yönetici kadrolarının çoğunluğunu yurtdışına çıkararak korumayı başardı.

1981 ortalarında tutuklamalar ve yurtdışına çıkışlar nedeniyle ülkede MK üyesi kalmadı. Bunun üzerine yurtiçinde faaliyet yürütecek yeni MK üyelerinin kooptasyonu kararlaştırıldı, bunlar gizli tutulacak, yalnızca genel sekreter ve yardımcısı tarafından bilinecekti. Birbirlerini de tanımayacak, ancak yeni bir kararla bir araya geleceklerdi. Tanıklıklara göre bu bir araya geliş hiç gerçekleşmedi. Bu üyelerden biri İstanbul İl Sekreteri Mustafa Hayrullahoğlu'ydu. İlk atanan gizli MK üyesiydi ve İstanbul'da 14 Kasım 1982'de yakalandı, 34 yaşındaydı, iki gün sonra işkencede öldürüldü, gizlice başka bir isimle Kasımpaşa'daki kimsesizler mezarlığına gömüldü. Mezarını ailesi ve arkadaşları, yıllar süren çabalarla tespit edebildi.

Bir yandan tutuklamalar örgütsel ilişkileri dağıtırken, diğer yandan parti merkezi de yukarıdan aşağıya yurtiçi ilişkilerini hızla daralttı. Hücreler dağıtıldı, il komitelerinin üye sayısı üçle sınırlandırıldı.

Yakalanmayan parti yöneticilerinin çoğu ya zaten yurtdışındaydı ya da yurtdışına çıkmıştı. Diğer pek çok üyenin de çıkmasıyla, TKP çalışmaları, bütünüyle yurtdışına taşınmış oldu. 1974-75'ten beri varlığını koruyan gruplaşmalar, cuntaya ilişkin çelişkili değerlendirmeler, tutuklamaların ne-

64 *Terör ve Terörle Mücadelede Durum Değerlendirmesi*, Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1983.

denleriyle ilgili karşılıklı suçlamalar, güvensizlikler parti içi sert bir mücadeleye dönüştü. 1981'de Batı Almanya Yöre Komitesi lağvedildi, 25 kişi partiden atıldı. 1982 Kasım'ında, partinin Türkiye'deki bir numaralı üyesi sayılan ve 1978'e kadar Türkiye ilişkilerinin sorumluluğunu üstlenen Aydın Meriç "provokatör" ve "hain" ilan edilerek ihraç edildi. Aydın Meriç, daha sonra İşçinin Sesi grubuna katıldı. Tutuklanan parti merkez komite üyeleri de yakalanmalar sırasında ve sorgularda doğru davranmadıkları gerekçesiyle üyelikten çıkarıldı ya da üyelikleri askıya alındı. Parti içindeki bu gelişmelerin bir diğer anlamı Partizan grubunun parti yönetimine hâkim olmasıydı.

Yurtiçinde partinin yürüttüğü tek kampanya "Anayasaya Hayır" kampanyasıydı. İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir gibi birçok ilde bildiriler dağıtıldı, ne var ki bu kampanyada faal olarak yer alanların çoğu yakalandı.

TKP'nin yeni bir yönelim belirlediği kongre –5. Kongre– 1983 yılında Bratislava'da Slovakya Komünist Partisi'nin bir tesisinde yapıldı. 150 civarında delegenin katıldığı sanılan kongrenin salonu, parti içi gizlilik ve güvenlik gerekçesiyle yurtiçi delegeler ile yurtdışı delegelerin birbirlerini göremeyeceği biçimde dizayn edilmişti. Kongreyle TKP'nin yönetsel aygıtları da 50 yıl sonra ilk kez, parti içi hukuki meşruiyete kavuşmuş oluyordu. Yaşı ilerlemiş sayılan İsmail Bilen, sembolik bir anlam taşıyan, yeni bir unvanla TKP Başkanı seçildi, asıl liderlik görevini ifade eden ve yine yeni bir unvan olan Yardımcı Genel Sekreterliğe Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) getirildi.[65] Kongrede, *Politik Durum ve TKP'nin Tutumu* adlı broşürdeki askeri cuntayı destekler mahiyetteki görüşler terk edilerek, radikal bir söylem benimsendi; cunta "faşist" olarak nitelendi, ancak "devrim"le yıkılabileceği belirtildi. Partinin geçmişte "provokatör", "ajan" ilan edilmiş üyeleri de onore edildi, sol güçlere karşı

65 Nabi Yağcı, İ. Bilen'den sonra genel sekreterliğe getirilmesiyle ilgili ise şunları anlatıyordu: "Genel sekreterliğim ortaya çıkıncaya kadar ne kendi aramızda ne de Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti arasında benim tanık olduğum bir konuşma olmadı; benimle kimse konuşmadı. Genel sekreterlik benim aklımın kenarından geçen bir konu değildi. Bir gün Bilen 'Seni Moskova'ya davet ediyorlar' dedi. O sıralar Türkiye'de tutuklamalar sürdüğü için onunla ilgili bir görüşme olacağını düşünmüştüm. Moskova'ya gittiğimde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Komünist Partisi Merkez Komite üyesi ve bizimle ilişkiden sorumlu yoldaşla görüştüm. 'Bilen çok yaşlı ne düşünüyorsun?' dedi. Ben çok şaşırdım; yaşlı, doğrudur, ama onun yerini alacak deneyimli bir yoldaş vardır, dedim. 'Kim olabilir?' diye sordu. Ben, Türkiye'de böyle birinin olmadığını, bugünkü politbüronun yapısı içinde de olamayacağını, hepimizin genç olduğunu söyledim. Ama sosyalist ülkelerde eski TKP'li yoldaşların yaşadığını duyduğumu belirterek, onların arasından olabileceğini ve onu da kendilerinin bileceğini dile getirdim. O, 'Hayır, böyle bir kimse yok' deyip kestirip attı ve 'Neden sen kendin için düşünmüyorsun?' dedi. Benimle dalga mı geçiyor, diye şaşkınlıkla yüzüne baktım. Niye ben, diye sordum. 'Esas sorun Türkiye. Orayı ve parti örgütlerini tanıyan sensin. Başından beri örgüt çalışmalarını götüren sen oldun' dedi. O konuşma böyle bitti. Bana 'Sen genel sekreter olacaksın' demediler. Sanıyorum bundan sonra Sovyetler, Bilen'le ve Almanlarla konuştular. Bilen hiçbir zaman bana 'Sen benim genel sekreter adayımsın' dememiştir. Bir başkasına da dediğini duymadım." Metin Gür, *a.g.e.*, s. 224.

sekter tutumunun özeleştirisi yapıldı. Başta TİP olmak üzere, sosyalist güçlerle birlik oluşturulması kararı alındı. Ancak programın çelişkisi, demokrasinin devrimle kazanılabileceği vurgusu ile "ulusal demokrasi" başlığı altında demokratikleşme önerisini aynı anda ileri sürmesiydi. TKP'nin 1973'ten beri çözemediği bu ikilem, bir yıl sonra, "devrim"e değil "demokrasi" sorununa öncelik veren kararlarla aşıldı. Rejime yönelik eleştiriler sertliğini korurken, sistem içi bir demokrasi mücadelesi ve daha geniş yelpazede müttefikler arayışı söz konusuydu.

Demokrasi mücadelesinde en önemli öğe, yine aynıydı: TKP'nin yasallaşması. Komünist partinin kurulmasını önleyen ceza kanunundaki 141 ve 142. maddelerin kaldırılması, güncel mücadelenin eksenini oluşturuyordu. Nitekim TİP ile birleşmenin ardından kurulan Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin (TBKP) hem ülke içinde hem de Avrupa ölçüsünde en etkili ilk ve son eylemi, bu amaçla parti yöneticilerinin Türkiye'ye dönüşleriydi.

5. Kongre kararlarına uygun olarak sol güçlerle ittifak, 1984 Aralık'ında Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi, Kürdistan Öncü İşçi Partisi, Türkiye Komünist Emek Partisi, Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ile birlikte kuruldu. Ancak bu birlik etkili olamadan 1988'de dağıldı.

Asıl birlik çabası TİP'le yürütüleniydi. Bu, 12 Eylül öncesi başlayan iki partinin tek bir parti çatısı altında birleştirilmesi çabasıydı. Birleşme süreci Haziran 1980'de iki parti arasında Bulgaristan başkenti Sofya'da imzaladıkları birlik protokolüne uzanıyordu. Protokole rağmen görüşmeler ancak 1982'den sonra başlayabildi. 1985'ten itibaren ise ortak bir partide birleşmede anlaştılar. Ocak 1987'de TKP MK plenumu TİP'le birleşme ve yasal zemine çıkma kararı aldı. 1987 yaz aylarında iki partinin ortak program çalışmaları tamamlandı. Ekim 1987'de TİP Genel Başkanı Behice Boran ve TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı, Brüksel'de bir basın toplantısı yaparak iki partinin Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) çatısı altında birleşme kararı aldığını ve en kısa sürede her iki partinin birlik kongrelerini gerçekleştireceğini duyurdu. Ortak açıklamada, TBKP'nin tarihsel görevinin komünistlerin birliğini sağlamak olduğu da vurgulanıyordu. Yani TBKP diğer komünist güçlerle de birleşmeliydi. Behice Boran yaşamını yitirdi. TİP ve TKP yöneticilerinin ortak politbüro toplantısında dönüş kararı alındı. Birleşme kongresi 1989'da Moskova'da yapıldı.

Nabi Yağcı ve Nihat Sargın, 16 Kasım 1987'de TBKP'yi yasal olarak kurmak için Türkiye'ye geldiler. Münih'ten gelen iki yönetici havaalanında polisçe hemen gözaltına alındı. Gözaltına alınacaklarını zaten biliyorlardı. Cumhurbaşkanı Kenan Evren gelişi "kötü niyet", "yurtdışından direktif almışlar" diye yorumladı. Başbakan Turgut Özal da "provokasyon" dedi.[66] Bu-

66 *Demokrasinin 50 Yılı, 1945-1995*, Cilt 2, Radikal, Aydın Kitaplar, s. 929.

na karşın Turgut Özal'm "komünist partinin kurulabileceği"ne dair açıklamaları, hükümetin etkili bakanlarından Adnan Kahveci'nin "göçmenlerin ülkeye dönmesi" için yaptığı çağrılar da kanıt gösterilerek günlük basında bu konuda gizli bir anlaşmanın olduğu iddiaları yer aldı. Öyle ki bu iddia, TKP'nin radikal kanadını oluşturan İşçinin Sesi grubunun ve onun sonraki izleyicilerinin ısrarla ileri sürüp eleştirdiği bir iddia oldu.

Yağcı, Sargın ve onlarla birlikte 16 kişi tutuklandıktan sonra Ankara Kapalı Cezaevi'ne konuldular. 8 Haziran 1988'de ilk duruşma yapıldı. Tutuksuz 19 sanığın da bulunduğu davanın savunmasını 350 avukat üstlendi, ancak salonun küçüklüğünden bunların bir bölümü duruşmaya girebildi. Yabancı birçok parlamenter ve komünist parti temsilcisi dayanışma için duruşmaları izlemeye geldi. Nabi Yağcı ve Nihat Sargın, 6 Nisan 1990'da tahliye edilmeleri, komünist partisine özgürlüğün tanınması ve 141-142'nin kaldırılması talepleriyle ölüm orucuna başladılar. İç ve dış kamuoyunun ilgiyle izlediği eylem ve dava sonucunu verdi. 4 Mayıs'ta tahliye edildiler. Bir ay sonra, 4 Haziran 1990'da TBKP'nin yasal kuruluşu yapıldı ve İçişleri Bakanlığı'na dilekçeyle bildirildi.

12-14 Ocak 1991'de Ankara'da Büyük Kongre[67] toplandı. 28 Ocak 1992'de Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararıyla TBKP sadece yasal olarak değil, fiilen de sona erdi.

TBKP yöneticileri, artık sona eren bir dönemin, son görevini yaptıklarını düşünüyordu. Bu dönem Sovyetler Birliği'nin başını çektiği sosyalist sistemin dağılmasıyla doğrudan bağlantılıydı. TKP-TİP'in birleşme kararıyla başlayan TBKP süreci, Sovyetler Birliği lideri Mihail Gorbaçov'un "perestroyka" (değişim) ve "glasnost" (açıklık) kavramlarıyla ünlenen sistemin ideolojik-kurumsal yapısından politikalarına kadar köklü eleştirisi ve değişim hareketinin bir parçasıydı. Bu eleştiri ve değişimin ölçüsü ve sınırı, SBKP'de olduğu gibi, TBKP'de de bir eksene yerleşemedi ve dağılışa dönüştü.

1987'de iki parti birleştiğinde amacını, ülke ve dünyanın bugünkü sorunlarına yanıt verecek "çağdaş bir komünist parti" yaratmak, yasal çalış-

67 TBKP'nin 1. Kongresi Moskova'da toplandı. Kongre temel görev olarak, "genel sekreterleri özgürlüklerine kavuşturmayı ve TBKP'nin ülkede yasal olarak kurulmasını" saptadı. Politbüro iki partinin 6'şar üye katılımıyla 12 kişiden oluştu. 6 üye yurtdışında 6 üye de yurtiçindeydi. Temmuz 1989'da bütün üyelerin Türkiye'ye dönüşü tamamlandı ve Politbüro'nun yurtdışı faaliyeti sona erdi. TBKP Merkez Komitesi şu kişilerden oluşuyordu: Nihat Sargın (TBKP Genel Başkanı), Nabi Yağcı (TBKP Genel Sekreteri), Mehmet Karaca (Genel Başkan Yardımcısı), Osman Sakalsız (Genel Sekreter Yardımcısı), Erdal Talu, Zülfü Dicleli, Zeki Kılıç, Umur Coşkun, Abdurrahman Atalay, Toygun Eraslan, Adnan Sel, Ali Taygun, Selim Mahmutoğlu, Neşet Kocabıyıkoğlu, Cemal Kıral, Can Açıkgöz, Yavuz Ünal, Sıtkı Coşkun, Şeref Yıldız, Ahmet Kardam, Feridun Gürgöz, Erol (?), Ali Söylemezoğlu, Özcan Kesgeç, Varlık Özmenek, İlhan Alkan, Peyami Arık, Arif Gülöksüz, Nurettin Pirim, Fatih Bakan, Vedat Baranoğlu, Selma Atabek, Ali Fuat Vardal, Mehmet Bozışık, İsfendiyar Eyüboğlu, TİP kökenli bir kişi.

ma hakkını elde etmek olarak açıklamıştı. Ülkeye dönüş, bizzat yasal kuruluş hakkını fiilen elde etmeye dönük bir eylemdi. Nabi Yağcı ile Nihat Sargın'ın gelişinin ardından ülkede fiilen TBKP'nin büroları kuruldu. Yayın organları *Adımlar* ve *Yeni Açılım* dergileriydi. 1990 Haziran'ında resmi başvuruyla birlikte de aleni olarak ilçe, il kongreleri ve parti kongresi yapıldı. Bu fiilen komünist partisinin açık alanda kurulmasıydı. Parti bunu "toplumun özgürleşme mücadelesine bir katkı" olarak ele alıyordu. Çok daha karmaşık olanıysa, partinin "yenilenme" amacıydı. Eski parti anlayışının, ideolojik-politik yaklaşımların köklü eleştirisiydi bu. Birleşmenin ilk dönemlerinde parti kendisini "Marksist-Leninist" ilkelere bağlı görüyor, birlik sorununu komünistlerin birliği olarak niteliyordu. Ancak sosyalist ülkelerdeki altüst oluş, eski düşünüş, örgüt biçimlerinin de köklü değişimini gerektirdiği fikrini yayıyor, tartışmaların çerçevesini hızla genişletiyordu. 1990 sonlarında birlik çok daha geniş yelpazede ele alınıyordu artık. Söz konusu olan "tarihsel bir kopuş"tu, bu kopuş eski tipte bir komünist partiyle, komünistlerle başarılamazdı. Bütün Marksist güçlerle ve hatta "değişim isteyen güçlerle" birlikte üstesinden gelinebilecek bir dönem yaşanıyordu.

Bu yaklaşımların ürünü olarak, TBKP'liler, solun başka çevrelerinin 1990'da Kuruçeşme'de başlattıkları ve Sosyalist Birlik Partisi'nin (SBP) kurulmasıyla sonuçlanan çalışmalara katıldı. Taraftarlarının bu partide yer almalarını istediler. TİP'lilerin çoğu, TBKP yerine SBP'ye katıldılar. TBKP'liler SBP için de "Bizim partimizdir. Bizim başka Marksistlerle ve Marksist olmayan demokratlarla birleşmemizin temelidir" diyordu.[68] Aslında TKP ve TİP'lilerin bir birlik projesi olan SBP'den ayrı oluşları, bu partinin kuruluşuyla TBKP'nin önceden başlayan yasal kuruluş mücadelesinin çakışması gibi bir talihsizlikten ibaretti. TBKP, komünist partinin özgürleşme mücadelesiydi ve sonuçlanması gerekiyordu. Ama 1991'de kuruluş kongresi gerçekleştiğinde TBKP yöneticileri açısından artık bu fiilen kazanılmıştı ve biçimsel bir hukuki sorundan ibaretti:

> Yasallık mücadelemizin bugün vardığı yerde, komünist partisi üzerindeki yasağın, hukuken kalkıp kalkmadığı henüz kesinlik kazanmış değildir. Bu konuda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın kapatma talebine, Anayasa Mahkemesi'nin vereceği yanıt önem taşıyor. Ama mevcut politik gelişme dikkate alınırsa –ki asıl önemli olan budur– TBKP'nin yasallaşma sorunu fiilen aşılmış, geride kalmış bir sorundur... TBKP yasallığını bileğinin hakkıyla kazanmış, komünizm tabusunu yıkmış, komünistleri bu ülkenin asli unsurlarından biri olarak kabul ettirmiş bulunuyor.[69]

68 *Çalışma Raporu*, s. 19.

69 *Çalışma Raporu*, s. 19.

TBKP kurulduğu an görevinin bittiğini de kabul ediyordu:

> Bugün artık (TBKP) yeni tip bir partiye dönüşmeyi amaçlıyor. Bu özellikleriyle TBKP, politikaları ve örgütleri ile sona ermekte olan bir dönemin son döneminde yer aldı. Ancak biten bir örgüt olmadı. Yeninin ortaya çıkışını hazırladı. Katkıda bulundu. Bu yönüyle de yeninin ilk halkasını oluşturdu.

TBKP'nin mahkemece kapatılmasından sonra yöneticilerinin bir bölümü aktif politikayı bıraktı, kadrolarının bir bölümü SBP'de ve sonrasında da ÖDP'de yer aldı. TBKP'yi bir tasfiye, likidasyon süreci olarak görenler de vardı ve onlar da küçük gruplar halinde başka arayışlara girdi. TBKP, pratiği, programı ve yeni tezleriyle, çeşitli sosyalist çevrelerin Marksist, Leninist görüşleri tasfiye ettiği eleştirileriyle birlikte tarihe karıştı.

TÜRKİYE KOMÜNİST EMEK PARTİSİ (TKEP)

Öncü köylüler

THKO kökenli TKEP, 12 Eylül öncesi SBKP çizgisindeki bir diğer örgüttü. Bu nedenle onu TSİP, TİP ve TKP'nin peşi sıra ele almak, kategorik olarak yanlış değildir.[1] TKEP'i diğer üçünden ayıran, kır kökenliliğinden kaynaklanan özgün yanları bir yana bırakılırsa, yasadışı örgütlenmesi, silahlı oluşu ve şiddeti savunmasıydı. Bu bakımdan, 1979'da TKP içinde ortaya çıkan İşçinin Sesi muhalefeti ile TSİP'ten ayrılan TKP/B ile yakın bir görüş açısına sahipti.

Marksist-Leninist doktrine ortodoksça bağlı örgütlerin ideali, proletaryanın öncü örgütü partinin "komünist bilinçle donanmış öncü işçiler"den oluşmasıydı. Eğer Türkiye'de, 1974-80 arası, hatta sonraki yıllarda da, "sınıf temeline oturmuş" bir devrimci grup aranacak olursa, bunların başında TKEP'in yer aldığı söylenebilir. Çünkü kırsal alandaki işçi ve köylülerin kurup büyüttüğü bir örgüttü TKEP. 1975-80 yıllarının belli başlı örgütleri TKP'den TDKP'ye yönetici organları çoğu üniversiteli "küçük burjuva" kökenlilerden oluşurken TKEP'te işçi ve köylüler yönetim kademelerini doldurmuştu.

Örgütün lideri köylü kökenliydi; 1980'de partinin kuruluş kongresinde seçilen 12 kişilik merkez komitesinin çoğunluğunu köylüler ya da köy kökenli işçiler oluşturuyordu (üçü öğretmen, biri mimardı). Alt yönetici organları da üyeleri de işçiler ve köylülerdi çoğunlukla. Bu bileşim örgütün dağılmaya yüz tuttuğu 1990'lı yıllara kadar devam etti.

Bu TKEP'lilerin hem övüncü hem sorunuydu. Kırsal kökenli de olsa iş-

1 Kürt solunda, tıpkı Türkiye solundaki gibi SBKP ve ÇKP savunucuları vardı. Örneğin Özgürlük Yolu olarak anılan PPKK ve Ala Rızgari SBKP, Kawa ÇKP görüşlerini savunuyordu.

çi ve köylülerin "komünistleşerek" komünist bir örgüt kurma yoluna girmiş olmaları övünç nedeniydi. Sorunsa komünist partinin kırsal alanda kurulamayacağıydı. Ama örgüt Gaziantep merkezli olarak Malatya, Adıyaman illerinde kurulmuştu. 1971'de kentlerden gelen THKO'lu devrimci öğrenci gençlerin kır gerilla faaliyetine lojistik köylü desteğini sağlamak için kurduğu ilişkiler, 1975'ten sonraki bu yeni örgütün temeli olmuştu.

1974-76 yıllarında söz konusu illerdeki örgütlülüğü, silahlı gücü ve militan yapısıyla bir köylü hareketi yaratma şansı varken, 1977'de düzenlediği ilk konferansında, bunu reddetti. Örgütün doğal önderi ve kurucusu başta olmak üzere yönetici militanların arzuladığı, Bolşevik tipte silahlı ayaklanmayı gerçekleştirecek, öncü proletarya partisinin yaratılmasıydı. Çünkü geçmiş THKO deneyimini eleştirirken kalkış noktaları, onun bir proletarya partisine dayanmıyor oluşuydu. Böyle bir partinin ise kırda değil sanayi proletaryası içinde kurulması gerekirdi. Sanayi proletaryası halihazırda örgütlenilebilen, hızla büyüme olanağı da sunan bu bölgede değil, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerdeydi. Örgüt büyük kentlerdeki işçi ve aydın hareketiyle buluşmalıydı. Dağ ve köy çalışmasına son veren örgüt, öncü militanlarını, parti merkezini bu büyük şehirlere taşıdı.

Kırlardan kentlere gelen militanlar, kırdan kente gelmişlerle, daha çok hemşeri sayıldıklarıyla ilk ilişkilerini oluşturdu. Türkiye'de olanın ya da genelde Lenin'in öngördüğü orta sınıf aydınların proletaryaya bilinç götürme ve örgütleme görevi, TKEP'te, kır proleter ve köylülerinin, kentlere gelerek proletaryayı bilinçlendirme örgütlenme görevine dönüşmüştü. Bu gerçekten de ilginç bir deneyimdi.[2]

Sanayi merkezleri olarak görülen İstanbul, İzmir, Adana gibi illerde örgüt-

2 1990 yılındaki yeni siyasal strateji ve legalleşme tartışmaları sırasında, eski çizgiyi savunanların kurduğu TKEP/Leninist adlı grubun, örgütün bu sınıfsal özelliklerine ilişkin güzellemesi şöyleydi: "THKO/MB'nin yönetim organları, esas olarak kırsal alanda, yoksul köylülerin arasında illegal olarak üslendi. ... Sürdürülen ısrarlı çalışmalar sonucu çok sayıda yoksul köylü, kısa süre içinde sağlam komünist militanlar haline geldi. Böylece, örgütün pek çok kadrosu yoksul köylülerin arasından çıktı. Aynı kökenli kadrolar, TKEP döneminde, MK dahil, Parti'nin yönetici organlarında yer aldılar. Hiçbir devrimci örgüt, yoksul köylüleri bu düzeyde örgütleyememiş ve harekete geçirememiştir.(...)

Yoksul köylü kökenli komünist kadrolar, daha sonra örgüt kararıyla, örgütlenme çalışması yapmak üzere İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere gönderildiler. Büyük kentler, yoksul köylüler tarafından komünist devrim anlayışı temelinde, böyle kuşatıldı. Denizlerin, Sinanların kentlerin yoksul köylüler tarafından kuşatılması hedefi, başka bir biçimde gerçekleşiyordu adeta. (...)

Yoksul köylüler ve biraz da küçük köylüler, THKO/MB'nin ekonomik olarak ana dayanağı oldu. Bu dayanak olma durumu, TKEP döneminde de yıllarca sürdü. Bu dayanak, yıllarca İstanbul gibi büyük kentlerde proletaryanın örgütlenmesi için de sağlam bir destek oldu. Yoksul köylüler, tarihte az rastlanır yüksek bir anlayışla, büyük kentlerdeki emekçi sınıfların örgütlenmesini kendi örgütlenmesinden önde tutmuştur. Yaratılan komünist değerler, yoksul köylülerin kapitalizme karşı tarihi ayaklanmasıydı." Bkz. TKEP-L'nin resmi tarihi, Leninist Partinin Kısa Tarihi, www. mucadele.org. (8 Ağustos 2002).

ler kuruldu, özellikle küçük işyerlerinde işçi grupları, bağımsız sendikalar yaratıldı, bazı grevlere öncülük edilebildi. Ama işçi sınıfı içinde örgütlülüğün ölçüsü sayılabilecek DİSK gibi bir konfederasyonda herhangi bir etkinlik gösterilemedi. Bu da, örgütün kendisinin de daha sonra dile getireceği gibi, bir başarı sayılamazdı.

Kuruluş

TKEP adını alarak partileştiği 1980 Nisan'mdaki 1. Kongre'ye kadar resmi adı THKO-Mücadelede Birlik (MB) olan grubun kökleri, 1971'de, THKO'nun Nurhak dağlarında kır gerillasına geçmek için bölgede kurduğu ilişkilere uzanıyordu. Malatya ve çevresinde bu ilişkilerin başını bir "köylü önderi" kabul edilen Teslim Töre çekiyordu. Töre, THKO'nun 12 Mart operasyonları sonucunda dağılmasının ardından arkadaşlarıyla birlikte Suriye'ye geçti. THKO'nun örgütsel bir parçası sayılabilecek grup, 12 Mart rejimi boyunca Filistin'de hem silahlı hem teorik eğitim yaptı. Malatya, Antep ve Adıyaman'daki ilişkilerini de sürdürdü.

Töre ve arkadaşları da, diğer THKO'lular gibi geçmiş çizginin doğruluğu konusunda kuşkular taşıyordu. THKO-MB, 1974'te 400 adet bastığı *Mücadelede Birlik* broşüründe, THKO'nun işçi sınıfı partisi olarak örgütlenmemiş olma zaafına vurgu yapıyordu, ama henüz diğer görüşlerine köklü eleştiriler yöneltilmemişti.

1974 affıyla serbest kalan THKO'lular ile MB grubu, THKO Geçici Merkez Komitesi'ni (GMK) oluşturdular. Dokuz kişilik komitede MB grubu, dört kişiyle temsil ediliyordu. Komitenin çıkardığı *Yoldaş* dergisinin ikinci sayısında Sovyetler Birliği'nin "sosyal emperyalist" bir ülke olduğuna ilişkin değerlendirmesine MB grubu itiraz etti. İki grup birbirlerine karşı silahlı güç kullanmayacaklarına dair yazılı bir protokol imzalayarak ayrıldı. Ancak her iki grup birbirine karşı aşağılayıcı ve hakaretamiz ifadeler kullanıyordu.[3] Silah kullanılmayacağına dair protokol de 1978'de bozuldu, karşılıklı en az sekiz kişi öldürüldü. Bunlardan 6'sı TKEP'liydi.[4]

---

3 MB grubunun lideri Teslim Töre hakkında Halkın Kurtuluşu grubunun yayın organı *Parti Bayrağı*'nda şu ifadeler yer almıştı: "1. Bilen ve TKP'sinden daha keskin bir Rus uşağı, daha keskin bir faşist ve feodal zorba olmaya çalışarak...", *Parti Bayrağı*, sayı 8, Ekim 1978, s. 56.

4 18 Kasım 1978'de, Mücadelede Birlik grubunun Genç Emekçiler Birliği Şişli Şubesi üyesi, 1960 doğumlu Gürsel Bakır, Çağlayan'da öldürüldü. Cinayetin nedeni MB grubunun derneğinin bulunduğu mahallede bildiri dağıtmaya gelen HK'lıların engellenmesiydi. Ertesi gün aynı yere hazırlıklı gelen HK'h grup, kendilerine yine engel olmak isteyen MB'lilerle silahlı çatışmaya girdi ve Bakır öldürüldü.

11 Kasım 1979'da 1960 doğumlu Cemal Gülşen, Tokat Turhal'da öldürüldü. Çatışmanın nedeni duvarlara yazı yazmakta olan MB'li iki militana HK'lı grubun müdahale ederek, birinde bulunan silahı almasıydı. Silah vermek de almak da devrimci ahlakta kabul edilir bir şey değildi.

Eğer MB, 1976'da THKO'nun Halkın Kurtuluşu grubunu oluşturacak diğer kesimiyle Sovyetler Birliği'nin sosyal emperyalist olup olmadığı konusunda bir ayrılığa düşmemiş olsaydı, yeni ideolojik-politik platform arayışlarını birlikte sürdürebileceklerdi. MB de tıpkı ayrıştıkları diğer THKO'lular gibi, THKO'yu "sınıf esaslı, ML teoriyle donanmış bir partiye dönüştürme" amacını güdüyordu.

THKO-MB'nin kendi siyasi ve örgütsel ilişkilerini oluşturma süreci bu tarihten sonra başladı. Teslim Töre, ideolojik evrimlerini şöyle anlatıyordu:

> THKO içindeki Leninistler de THKO'nun aşılmasını savunurlar. Ama THKO'yu maoculuğa evrimleştirerek aşmanın şiddetle karşısındadırlar. THKO "sol", olumsuz yanlarından ayıklanarak, devrimci değerlerinin –burjuvaziyle uzlaşmazlık, militan mücadele ruhu, kararlılık vb.– bir üst düzeyde bilinçli bir yeniden süzgecinden geçirilerek aşılmalıdır. Bu perspektifle hareket eden Leninistler, örgütlenme ve ideolojik üretim sürecine girerler.[5]

Grup etkin olduğu Gaziantep'te 1 Kasım 1976'da *Emeğin Birliği* dergisini yayınladı. Aylık derginin ilk sayısının manşetinde "Onbinler haykırdı: DGM'ye hayır!" ifadeleri yer alıyordu. DKD (Devrimci Kültür Derneği) ve İplik-İş (İplik İşçileri Sendikası) tarafından Gaziantep'te düzenlenen mitingden söz ediliyordu. Sosyal emperyalizm teorisini eleştiren bir makaleye yer verilmişti. Derginin ilk sayısında Gaziantep'teki haberlerle yüklü olması grubun ağırlıkla varolduğu bölgeyi de anlatıyordu. Grup THKO döneminden gelen ilişkileriyle birlikte Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Amasya yörelerinde örgütlüydü. 1975-77 yıllarında bu bölgede sol gruplar içinde neredeyse rakipsiz gibiydi. Küçük dokuma atölyelerindeki işçileri örgütlemiş, DİSK'e bağlı Tekstil Sendikası'nın Gaziantep Şubesi'nin yönetimini ele geçirmişti. Dağlarda silahlı eğitim yapılıyor, köylerde kooperatifler kuruluyordu. Bölgedeki ülkücülerle silahlı çatışmalar yaşanıyordu. TÖB-DER'in yerel şubeleri de TKEP kontrolü altındaydı. TKEP'in öldürülen militanlarının çoğu Gaziantep, Adıyaman ve Tokat doğumluydu.

Ne var ki bulunduğu bölge, gelişme potansiyelleri örgütün "işçi sınıfı içinde ML parti kurma" arzusuyla çelişki halindeydi. Güneydoğu Anadolu'nun

---

Ertesi gün Cemal Gülşen, olayın sorumlusu olarak izlediği HK'lıyla çatışmada ağır yaralandı ve kaldırıldığı hastanede öldü. Hüseyin Bakır, *30 Şubat*, Gün Yayıncılık, İstanbul, tarih yok, s. 321.

12 Mart 1979'da 1957 doğumlu, MB grubundan Antep il sekreteri Mehmet Ayık, Gaziantep'te yine HK'lı bir grup tarafından pusu kurularak öldürüldü. 1980 başlarında yine MB grubu üyesi iki militan planlı bir saldırının kurbanı oldu. Baytekin Çetinkaya ile İhsan Soylu Mersin'de oturdukları evden, dışarıya çağrıldıktan sonra önceden hazırlanmış HK'lı grubun kurşunlarıyla can verdi. Bu olayın ardından TKEP'liler de misilleme için Mersin'de iki HK'lıyı öldürdü. Böylelikle TKEP'in 12 Eylül öncesinde çatışmalarda öldürülen 15 militanının altısı HK ile çatışmalarda hayatını kaybetmiş oldu.

5 *Emek*, sayı 5, Mayıs 1989.

Kürt köylerindeki çalışma ve gelişme dinamikleri örgütün Mardin, Urfa'ya kadar genişleyebileceği imkânları sunuyordu. Kürt sorununu da içeren, bir köylü hareketi olma olasılığı bir işçi hareketi olma olasılığından daha güçlü görünüyordu. Bu arzulanan bir şey değildi ve 1977 Aralık'ında toplanan ilk konferansta bu durum örgütün doğal lideri tarafından tartışmaya açıldı.

Konferans o güne kadar THKO'ya karşı ikircikli tutumunu da aşarak, geleneksel Bolşevik modelin öngördüğü, büyük sanayi merkezlerinde işçi sınıfına dayanan bir partinin yaratılması ve silahlı halk ayaklanmasına hazırlanılması görüşünü benimsedi. Böylelikle bulunduğu bölgelerden örgüt merkezini, kadrolarını İstanbul ve İzmir'e taşıdı. *Emeğin Birliği* de 4. sayısından itibaren İstanbul'a geçti ve yayınını burada sürdürdü. Tokat, Samsun, Sivas'ta büyük fabrikalardaki çalışmalara ağırlık verildi. Özellikle yaklaşık 3 bin işçinin çalıştığı Tokat, Turhal Şeker Fabrikası'nda etkili bir örgütlenme yaratıldı.

İşçi sınıfı içindeki çalışmanın manivelası, grubun kurduğu bağımsız İplik-İş Sendikası'ydı. DİSK yönetimi konfederasyona bağlı Tekstil Sendikası'nın Gaziantep Şubesi'ni, MB grubu tarafından ele geçirildiği gerekçesiyle feshetmiş, İplik-İş bu nedenle kurulmuştu. DİSK'in bu tutumu, grubu işçi sınıfını ancak İplik-İş gibi bağımsız sendikalar yoluyla örgütleyebileceği düşüncesine yöneltti. Bağımsız sendikalar süreç içinde bir konfederasyona dönüşecek, böylelikle DİSK'e alternatif güçlü bir sendikal odak yaratılacaktı. İplik-İş'in yanı sıra bu amaçla Birleşik Maden-İş, Bağımsız Gıda-İş, Birleşik Basm-İş gibi bağımsız sendikalar kuruldu, ancak bu sendikalar bir gelişme gösteremedi. İplik-İş aracılığıyla İzmir ve İstanbul'da ilişkiler yaratıldı ve belirli fabrikalarda gruplar kuruldu, hatta bazı grevlere (1978 Ülker grevi gibi) öncülük de edildi.

Küçük işyerleri ve bazı fabrikalarda kurulan komiteler, hedeflendiği gibi bir konfederasyon aşamasına ulaşamadı. Örgütün 1988 yılında yaptığı muhasebede bu fabrika grupları ve sendikaların "örgüte bağlı yan kuruluşlar haline geldiği", "sınıfın yığınsal örgütünden çok, dar bir politik kadronun çekip çevirdiği siyasal kuruluşlara dönüştüğü" belirtiliyordu.[6]

Diğer yandan yasal kurulan Genç Emekçiler Birliği'nin (GEB) şubeleri, il ve ilçelerde örgütlenmelerin merkezleriydi. 1978 yılının Mart ayında yasal dernek statüsünde kurulan GEB, aralarında İstanbul (merkez büro), Şişli, Zeytinburnu, Turhal, Kaşova, Niksar, Kars, Diyarbakır, Malatya, Doğanşehir, Karapınar, Adıyaman, Besni, Gölbaşı olmak üzere 25 civarında şube açtı. Çalışmanın büyük şehirlerde yoğunlaştırılmasıyla İstanbul'da Zeytinburnu, Alibeyköy, Topkapı ile Kartal ve Beykoz işçi semtlerinde örgütler kuruldu.

SBKP çizgisini benimsemesi itibariyle grup, 1979'da, aynı çizgiyi savunduğu için paralel davranması gerektiğini düşündüğü Dünya Sendikalar Fe-

6 *TKEP 3. Kongresi'ne Sunulan Belgeler*, Komünist Yayınları, s. 4.

derasyonu'nun ilkeleriyle çelişkili bir politika izlediğinin farkına vararak, "bağımsız sendikalarda örgütlenme" fikrinden vazgeçti ve DİSK ile Türk-İş'te çalışmayı benimsedi. Bu yöndeki çalışmalar meyvesini ancak 1980'lerin ikinci yarısından sonra verdi; grup belirli sendikalarda söz sahibi oldu. Otomobil-İş, Genel Hizmet İş'te hatırı sayılır güç kazandılar ve Eğitim-Sen'in kurucu bileşenlerinden biri haline geldiler. Ortaya çıkan sonuçla ilgili 1988 yılında yapılan değerlendirme ise şöyleydi:

> Partimizin yaklaşık sekiz yıldır, yığınsal örgütlenmeye ve mücadeleye ilişkin bütünlüklü bir perspektifi ve bunun türevlere indirgenmiş somut pratik ürünleri ve değerlendirilip muhasebe edilecek, sonuç çıkarılacak geniş çaplı kitlesel eylemleri yoktur.[7]

Siyasal mücadele

MB'liler, hâkim üretim biçiminin kapitalizm olduğunu, 1950'lerden beri iktidarda hüküm süren işbirlikçi burjuvazinin 12 Mart'ta devleti faşistleştirdiğini, 1970'li yıllar boyunca da "örtülü faşizm"in egemen olduğunu savunuyordu. CHP'nin tekelci burjuvazinin bir kanadını temsil ettiğini ve desteklenemeyeceğini belirtiyorlardı.[8]

Sosyalist güçlerle birlik çabaları, MB'lilerin hep önemsedikleri bir konuydu. Her Sovyetik grup gibi Maocularla birliği reddediyorlardı, diğer sol gruplarla siyasal birlik dahil çeşitli güçbirlikleri içinde oldular. Ancak TKEP'lilerin ittifaka sıcak baktıkları gruplar TKP, TİP, TSİP değil, "anti-Sovyetik" tutum takınmayan daha radikal gruplardı. TKP, "toplumsal ilerleme", "ileri demokrasi" diyerek "halkı avutmak", "burjuva düzen sınırları içine hapsetmek" ve "ihanet"le suçlanıyordu.[9]

Eylem ve güç birliği çabalarından biri Vatan Partisi, Kurtuluş, TKP/B gibi gruplarla CHP iktidarı döneminde ortak düzenlenen "Toplumsal Anlaşmaya ve Ücretlerin Dondurulması"na karşı kampanyaydı. 1978 yazında dört grup, ortak afişler hazırladılar, kapalı salon toplantıları düzenlediler, 5 Kasım'da Adana'da ortak bir miting gerçekleştirdiler. 1979 ara seçimlerinde TKEP'liler, TEP ve SVP (Sosyalist Vatan Partisi) ile İstanbul'da ortak aday Niyazi Ağırnaslı'yı desteklediler.[10]

Proletarya partisini de "Leninist" kabul ettikleri diğer sosyalist güçlerle işbirliği içinde kurmayı tasarlıyorlardı. 1979'da atılan en ileri adım TSİP'ten

7 *A.g.e.*, s. 5.

8 *Emeğin Birliği*, sayı 12.

9 *Emeğin Birliği*, sayı 4, 15 Eylül 1978.

10 Oyların karşılaştırılması için bkz. İkinci TİP bölümü.

ayrılan TKP/B'lilerle sağlanan birlikti. İki grup, *Kitle* ve *Emeğin Birliği* dergilerinin yayımına son vererek, ortak yayın organı *Birlik Yolu* dergisini çıkardılar. Ancak bu beraberlik fazla uzun sürmedi ve MB'liler kendi partileşme süreçlerini yaşayarak kongrelerini topladı.

Partinin kuruluş kongresi, 24 Nisan 1980'de Adıyaman'ın Besni ilçesi Karalar Köyü'nde toplandı. Kongrede 50 civarında delege vardı. Üyelik mekanizması diğer sol grupların aksine işleyen bir mekanizmaydı ve kongre toplandığında yaklaşık 1.000 üyeye ulaşılmıştı.[11] Tüzük gereği her delege 10-13 üyeyi temsil ediyordu. 16 üyenin üstündeki bölgeler 2 üyeyle kongrede bulunuyordu. Kongre 12 asil 12 yedek olmak üzere, 24 üyeli bir Merkez Komitesi seçti. İllegal merkezi yayın organı *Komünist*'in yayınlanması kararlaştırıldı. Parti kurulmuş olsa da Leninist güçlerle birlik sorunu TKEP'lilerin gündeminden çıkmadı. "Türkiye Halklarına" başlıklı parti kuruluş bildirisinde "...komünist hareketin birliğini sağlamaya yönelik çabaları parti eliyle yürütmek kaydıyla THKO-MB'ye iltihak eden güçlerle birlikte TKEP oluşturulmuştur" deniliyordu. Kongre kararlarından biri, parti içinde Kürdistan Özerk Örgütü'nün kurulmasıydı. Seksiyon örgüt, 1982 Mart'ında Elazığ'da bir toplantı yaparak Kürdistan Komünist Partisi adını aldı. Bu seksiyon, Doğu ve Güneydoğu'daki örgütlenme ve politikalarında özerk olacaktı. TKEP ve KKP "birleşik komünist parti" prensipleriyle çalışacaklardı. Bu durum bir form olarak korunmasına karşın, gelişemedi, öyle ki KKP 1985'teki 2. Kongresi'ni Merkez Komite üyelerinin birinin evinde İstanbul'da toplayabildi.

Parti kuruluşunu TKEP'liler, 1 Mayıs'ta afiş, bildiri, duvar yazılarının yanı sıra silahlı eylemlerle de duyurdu. Silahlanma, silahlı eylemler, grubun aynı çizgideki TİP, TSİP, TKP gibi örgütlerle pratikteki ayrımını koymak açısından da önemliydi. 31 Nisan 1980'de Şişli Bomonti ve Alibeyköy'deki illegal silahlı gösterileri bunların en sansasyonel olanlarıydı. Sol grupların sıkça düzenlediği "korsan gösteri" diye tabir edilen, büyük şehirlerin çeşitli merkezlerinde birkaç yüz kişinin katıldığı bu gösterilerden farklı olarak, bu eylemlerde Kalaşnikof gibi büyük silahlar taşınmış, güvenlik güçleriyle çatışmaya girişilmişti.[12]

Kuruluş eylemlerinden biri de İzmir'de MHP İl Sekreteri Turan İbrim ile

---

11 Teslim Töre'yle görüşme (2002).

12 1 Mayıs 1980 tarihli *Milliyet*'te olay şöyle anlatılıyordu: "1 Mayıs'tan bir gün önce, Şişli Bomonti'de Esen Sokağa dün 13.00 sıralarında gelen 30-40 kişilik bir grup konuşma yaparak slogan atmış ve yakında bulunan bir imalathanenin kapısına '1 Mayıs mücadelemizde yaşayacaktır, Türkiye Komünist Emek Partisi' yazılı bir pannkart asmıştır. Bu sırada olay yerine gelen Şişli ilçe ekibi göstericilere engel olmak istemiş, ancak militanlar tarafından otomatik silahlarla taranmıştır. Aralarında Kaleşnikof marka tüfek kullanan kızların da bulunduğu militanlar, sokakta bulunan beş otomobili devirip polise karşı barikat kurmuş ve olay yerinden kaçmışlardır. Ancak Satılmış Yılmaz adlı 21 yaşındaki bir militan yaralanmış, arkadaşları tarafından bir süre sürüklenerek kaçırılmak istenmişse de Akar Sokak'ta terk edilmiştir."

ülkücü komandoları finanse ettiği düşünülen müteahhit Nuri Yapıcı'nın öldürülmeleriydi. 12 Eylül cuntası tarafından idam edilen TKEP üyesi üç tekstil işçisi Necati Vardar, İbrahim Ethem Coşkun ve Seyit Konuk bu iki eylemin sanığı olarak yargılandı.[13]

TKEP'liler gerilla savaşını savunmamalarına karşın sürekli silahlı güç olarak varoldular. Bunda THKO'dan gelen militan geleneğin rolü kadar bölgesel özelliklerin de payı olduğu düşünülebilir. Ancak grup kendisini tarif ederken ve özellikle ilk yıllarda köy çalışmalarında "Deniz Gezmiş'lerin örgütü" motifini işliyor ve militanlar da kendilerini böyle kabul ediyordu.[14] 1976-77'de Malatya, Antep, Adıyaman'da çatışmalara girmeseler de dağlarda silahlı dolaşıyorlardı. Ve ellerinde bulunan silahlar, o sırada sol örgütlerde pek rastlanmayan cinstendi. Bunların ötesinde TKEP'liler, görüşleri itibariyle üyelerinin silahlanmasını, nihai olarak kentlerdeki silahlı halk ayaklanmasına bir hazırlık olarak da görüyordu. Bireysel silahlanma da halk ayaklanmasına hazırlığın gereğiydi bir bakıma. *Emeğin Birliği*'nde "Faşizm Bir Tek Dilden Anlar: Örgütlü ve Kitlesel Şiddet" başlıklı yazıda şu görüşlere yer veriliyordu:

> Her şeyden önce faşist saldırganlara karşı bir kitlesel şiddeti örgütlemek! Faşistlerin camilere çekme oyunlarına gelmeden; emekçi halka, devrimci semtlere herhangi bir saldırı başlatıldığı zaman faşist çetelere mutlaka anladıkları dilden cevap verilmelidir. Faşizmin bütün dünyada anladığı bir dil varsa o da şiddettir. Çünkü faşizmin kendisi de zaten şiddete dayanan taktiklerle müca-

13 Necati Vardar, İbrahim Ethem Coşkun ve Seyit Konuk, 13 Mart 1982'de Buca Cezaevi'nde asılarak idam edildiler. Partinin kuruluşunun duyurulması için öngörülen silahlı eylemlerle ilgili örgütün il yönetimi topladığı bilgilerle iki hedef belirlemişti. Bunlar alınan bilgilere göre komando kamplarının finansörleriydi. 24 Nisan 1980'de Nuri Yapıcı'nın bürosuna girdiler ve "Nuri Bey kim?" diye sordular. O sırada arkadaşlarıyla toplantı halinde masada oturan 50-55 yaşlarında, şişman kır saçlı adam "Benim" diye cevap verdi. Bir zarf uzatıldı, ağzı kapatılmamış zarftan çıkardığı pusulayı okuduğu sırada Yapıcı kurşunlara hedef oldu. Pusulada "Türkiye Komünist Emek Partisi kuruldu. Burjuvaziden hesap soruyoruz!" yazıyordu. Seyit Konuk ve arkadaşları, tutuklandıktan sonra bu istihbaratın yanlış olduğunu saptadıklarını belirtiyorlardı. Anlaşılan 40 kişiyi işten atan bir müteahhit, atılan işçilerin intikam hislerinin kurbanı olmuş, TKEP'liler yanıltılmıştı. 29 Nisan'da da İbrahim Ethem Coşkun ve Seyit Konuk İzmir MHP İl Sekreteri Turan İbrim'i eczanesinde öldürdüler. Silah sesleri üzerine peşlerinden koşan kalabalığı havaya ateş ederek dağıttılar. Silahları vermek için gittikleri parkta bekledikleri kişi henüz gelmemişti. Eylem saati belirlenmemiş olduğundan sabah dokuzla öğleden sonra gibi geniş bir zaman aralığında buluşmayı kararlaştırmışlardı. Silah ve kanlanmış paltoyu bir köşeye gizlediler. Parkta oyalandıkları sırada hemen yakınlarındaki Yeşildere Mahallesi'nde bir gösteri oldu ve polisle çatışma çıktı. Göstericiler ateş ede ede geçip gitti parkın yanından. Şüpheli herkesi gözaltına alan polis, ikisini de gözaltına aldı. Bir kadın gizlenmiş silah ve paltonun yerini gösterdi, sahiplerini de parkta oynayan çocuklar. Bir gün sonra Necati Vardar da yakalandı. Her üçü gözaltında, savcılıkta ve mahkemede eylemleri kabul ettiler ve savundular. Ayrıntılar için bkz. bu özetin çıkarıldığı Hayri Argav, *"O Şafağın Atlıları-12 Eylül İdamları"*, Belge Yayınları, İstanbul, Haziran 1997.

14 Bkz. Hüseyin Bakır, *a.g.e.*

dele eder ve kitleleri sadece ideolojik ve siyasi bakımdan değil, terörle yıldırarak kendisine bağlar. Özellikle küçük burjuva tabakaları, esnaf ve zanaatkârlar üzerinde faşizmin bu politikası, geri püskürtülmediği takdirde etkisini çabuk gösterir. Bu nedenle faşist saldırılar karşısında meşru müdafaa durumunda olan devrimci güçler, bu müdafaalarını faşist çeteleri bozguna uğratacak, şiddete dayanan taktiklerle yürütmek zorundadırlar.

Ancak bu yapılırken, kitleleri seyirci duruma düşürecek, onların mücadeleye katılımını engelleyecek, onların devrimci coşku ve tecrübesine hiçbir katkıda bulunmayacak olan bireysel terörist hareketlerden kaçınılmalıdır. Kitlelere faşizme karşı mücadelenin ve devrimin kendi eserleri olacağı mutlaka kavratılmalı ve onlar bireysel şiddet eylemlerinin yol açtığı 'hazır bekleyen müritler' durumuna düşürülmemelidir.[15]

"Nedenleri ve hedefleri açıkça belirlenmiş ve emekçi kitlelere kavratılmış, haklılığı onlar nezdinde sağlanmış" "devrimci terör eylemleri"ne de prensipte karşı olunmadığı belirtiliyordu.[16] 1980 Nisan'mda partinin kuruluş ilanıyla ilgili gerçekleştirilen eylemler, aynı zamanda örgütün iç savaşa hazırlanmak amacıyla "silahlanma çalışmalarının hızlandırılması ve silahlı eylem biçimlerine yönelme" kararlarının ürünüydü. 12 Eylül arefesinde de cuntayla kesintiye uğrayan "Faşist odakları dağıtacağız" adıyla kampanya başlatılmıştı.

12 Eylül'den sonra...

Darbe olasılığını pek çok örgüt gibi TKEP de hesaba kattı. 12 Eylül'den üç gün sonra toplanan merkez komitesi cuntayı "askeri faşist diktatörlük" olarak niteledi ve "aktif savunma" çizgisini benimsedi. Aktif savunma taktiği, silahlı eylemleri de içeriyordu. Kasım ayında toplanan merkez komitesi 2. Plenumu'nda genel sekreter ile bazı kadroların yurtdışına çıkarılması, buna karşın "her ne pahasına olursa olsun, ülke topraklarında, faşizmin baskılarına karşı direnerek mücadeleyi sürdürme" kararı alındı.[17]

Partinin ilk ağır operasyonla karşı karşıya gelmesine neden olacak silahlı eylem Adıyaman'ın Besni ilçesinde 4 Nisan 1981'de bir polis otosuna düzenlenen saldırıydı. Saldırıda bir polis öldü, iki polis yaralandı. Bölgede bu olay üzerine başlatılan operasyonda "kent ve kırsal alandaki örgütlenme büyük ölçüde çöktü".[18] Sıkıyönetim Komutanlığı, Gaziantep'in Yavuzeli, Ara-

15 Sayı 4, 15 Eylül 1978.

16 *Birlik Yolu*, sayı 27, Ağustos 1982.

17 *Komünist*, Ocak 1988.

18 "TKEP Resmi Tarihi..."

ban, Kahramanmaraş'ın Pazarcık, Afşin, Elbistan ve Adıyaman'ın Besni ilçesi ile köylerinde sürdürülen operasyonlarda 54 kişinin yakalandığını açıkladı. Besni ilçesi kırsal alanında mağaralarda bulunan Sovyet yapısı Katyuşa ve roketatarlar yetkilileri şaşırtmıştı. Gazetelere göre "ele geçirilen 120 milimetrelik Sovyet yapısı Katyuşa marka lançerli ve 2 mermili iki roketatar çok tesirli bir silahtı ve ilk kez rastlanıyordu".[19] TKEP lideri Teslim Töre yıllar sonra, Besni karakolu baskınının ardından Adıyaman'da mağara ve sığınaklarda yakalanan ve basında sansasyon yaratan Sovyet yapısı roketatar ve silahlarla ilgili olarak "Bunları kullanmamak siyasi bir tercihti. Eğer kullansaydık bölgede gerilla savaşı başlardı" diyecekti.[20] Besni'deki eylem ve yarattığı sonuçlar üzerine yapılan değerlendirmede bu türden silahlı eylem biçimlerine son verilmesi kararlaştırıldı.

12 Eylül sonrası ikinci büyük operasyon 1986'da KKP'ye yönelik 40 kişinin gözaltına alındığı operasyondu. Örgüt 12 Eylül'ün ilk yıllarında örgütsel çalışmasını ağırlıklı olarak İstanbul, geleneksel olarak varolduğu Kürt illeri ve Adana bölgesinde illegal, dar ilişkilerle sürdürdü. Tekil operasyonlarla çeşitli militanları yakalansa da merkezi düzeyde asıl operasyonu, askeri rejimden çıkıldıktan çok sonra, 1993'te yaşadı.

Buna karşın örgütün ilişki ağı 12 Eylül'ün baskı koşullarında giderek daralarak küçüldü. 2. Kongresi'ni Nisan 1982'de Şam'da topladı. Kongrenin en önemli kararlarından biri Acilciler'le birlik kararıydı. Her iki örgüt "komünist birlik" oluşturmak konusunda ortak bir anlaşmaya vardılar, ama pratikte bir adım atamadılar. 1983'ten itibaren ise parti, 1985'teki 3. Kongresi'nin tamamlanamadan dağılmasına yol açacak "iç bunalım" dönemine girdi. Tartışma, TKP'yle ilgiliydi. Başından beri komünist güçlerin birliğini savunan TKEP'lileri TKP'nin 5. Kongresi'yle girdiği yönelim umutlandırmıştı. Merkez komitesinin 3. Plenumu'nda "TKP'nin ülkemizdeki yönetimi faşist diktatörlük olarak nitelendirmesi ve programını demokratik halk devrimi doğrultusunda yenilemeye yönelmesi ülkemiz komünist hareketi için büyük komünist kazanımlar olup komünist hareketin birliğini sağlama yolunda yeni olanaklar getirmektedir" deniyordu.[21] Bu görüş merkez komitesinde ağırlık kazansa da, örgütün bütünü tarafından benimsenmiş değildi. Yine de bu ka-

19 *Milliyet*, 2 Haziran 1981.

20 Töre'yle görüşme (2002). Töre aynı görüşlerini hem 1993'te yakalanmasının ardından mahkemede, hem de basın açıklamalarında dile getirdi. TKEP'in legalleşmesiyle ayrılan grup o dönemin silahlanmasıyla ilgili şunları yazmıştır: "Türkiye ve Kürdistan devrimci hareketinin ancak 1980'den sonra, bazılarının ise ancak '90'dan sonra sahip olduğu silahlar, '70'li yılların ortalarında THKO/MB'nin elinde bulunuyordu... Askeri güç ve tekniğin yanında, askeri bilgi ve gerilla mücadelesi deneyimi yönünden de THKO/MB ve TKEP, devrimci hareket içinde en yüksek düzeyi temsil etmiştir" ("TKEP Resmi Tarihi...", www.mucadele.org).

21 TKEP 3. Plenum, 1983.

rar doğrultusunda TKP MK'ya birleşme önerisi götürüldü, ancak TKP'lilerden karşılık görmedi. TKP'ye katılmayı savunan bir muhalefet grubu doğdu, birkaç yıl süren tartışmalardan sonra bu grup partiden koptu. Bir bakıma 12 Eylül öncesinde TSİP ile TİP'te olanın bir benzeri TKEP'te tekrarlandı.

TKEP, Devrimci Yol ile PKK'nın başını çektiği 1982'de kurulan Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi'ne de katıldı. Bu cephe iki yıl sonra sona erdiğinde Sovyetik çizgideki grupların 1984 Aralık'ında oluşturduğu Türkiye ve Türkiye Kürdistanı Sol Birliği'nde (Sol Birlik) yer aldı. Sol Birlik ilkinden farklı olarak, "komünistlerin birliği" olarak görülüyordu TKEP'liler açısından, ancak bu deneyim de üç yıl sonra, daha ileri bir birliğe dönüşemeden son buldu.

1985'te yarım kalan 3. Kongre, 1990 yılında toplanabildi. Kongrede 1983'teki TKP'yle birleşme çabası "sübjektif niyetleri ifade etmenin ötesine geçememiş, pratik hiçbir değer taşımayan bir karar" olarak niteleniyor; o süreçteki "partinin bütün faaliyetlerinin TKP ile birlik sürecine tabi kılınması" yaklaşımı eleştiriliyordu.

Ne var ki parti içinde 1983'te başlayan çalkantı yeni biçimlere bürünerek devam etti. Bu kez Sovyetler Birliği'nin dağılış süreci, TİP ile TKP'nin birleşmeleri, 1989'da geniş sosyalist çevreleri kapsayan yasal bir sosyalist partide birlik çabaları tartışmalara yol açtı. Teslim Töre de dahil birçok yönetici legal bir partinin gerekliliğini, temel stratejik konuların yeniden gözden geçirilmesini savunuyordu. 3. Kongre'ye sunulan Çalışma Raporu'nda şöyle deniyordu:

> Geçmişte uluslararası komünist hareket, sosyalist bloku sadece emperyalizme karşı mücadelede dünya devrim güçlerinin "öncü ve belirleyici gücü" olarak görmekle yetinmedi. Aynı zamanda ideolojik-teorik üretimin de temel ekseni ve merkezi olarak değerlendirdi. Biz de özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin halk devrimleri ve halk iktidarlarının tarihini, ideolojik kuramsal çalışmamızın temel bazı yapmıştık. Kuramsal yapımızı bu temele dayandırmış, bu ülkelerin program ve stratejilerinden derin bir biçimde esinlenmiştik. Ayrıca SBKP Bilimler Akademisi'nin, dünya komünist partilerinin toplantıları ve sempozyumlarının üretimleri teorik çalışmalarımızda temel kaynaklar durumundaydı. Bütün bu eserler, temel klasikler düzeyinde kuramsal dayanak yapılmaktaydı.
>
> Bugün bu ideolojik-teorik dayanaklar ortadan kalkmıştır. Bugün artık, "SBKP Bilimler Akademisi üyesi falan yoldaşın dediği gibi" vb. türünden bir giriş ya da alıntıyla başlayıp ideolojik üretim yapmak mümkün değildir. Kendi üretim kapasitemize, beyin gücümüze, araştırmalarımıza dayanarak, ülkemizin ve dünyamızın somut olgularına bakarak, ML canlı ruhunu temel ala-

rak ve sadece ona dayanarak, tabir yerindeyse Marksist klasiklere yeniden dönerek ideolojik-teorik üretim temellerinden başlayarak kendimiz yapmak zorundayız. ... Bu yeni ortamda, kendi gücüne, kapasitesine, yeteneğine dayanarak üretim yapabilen parti ve örgütler yaşama ve gelişme olanağı bulacaklardır. Başkasını taklit ederek ve başka güçlere dayanarak ayakta kalmaya çalışanlar yok olmaya mahkûmdur.

Teslim Töre de legal yayın organları *Emek* dergisinde geçmişteki teorik kavrayışla ilgili şu eleştirileri yöneltiyordu:

> Türkiye devrimci hareketinin... yakın tarihinin yazılı materyallerine bir göz atıldığında; tartışmaların, yazılıp çizilenlerin genellikle Marksizm-Leninizmin bazı temel kompozisyonu, soyut, kitabi bilgilerin tekrarlanması, kendi somut olgularımızdan hareketle ilkelere varma değil, ilkelerden hareket ederek somuta varma şeklinde bir yöntemin izlendiği görülür.[22]

Partinin legalleşmesini 1987'den beri savunan genel sekreter, bunu merkez komitesine kabul ettiremeyince 1991'de istifa etti. Başından beri kentlerdeki işçi sınıfı ve aydın hareketiyle buluşmayı amaçlayan, modern bir işçi partisi olmayı arzulayan parti, o güne kadarki gerek sendikal gerekse de Genç Emekçiler Birliği, Emekçi Kadınlar Birliği gibi örgütsel çabalarının bu amaca ulaşmadığını içtenlikle kabul ediyordu.

Partinin ana gövdesi, Kuruçeşme, Birleşik Sosyalist Parti ve Özgürlük ve Dayanışma Partisi çalışmaları içerisinde yer aldı. Eski doktrinin kavramsal çerçevesinin bütünüyle gözden geçirilmesini savunanlar ÖDP'de siyasal faaliyetlerine devam edip bütünüyle legal bir çalışmaya yönelirken, eski görüşlerin doğruluğunu savunanlar TKEP/L adıyla illegal örgüt çatısı altında çalışmalarını sürdürdü.[23]

Uzun yıllar aranan partinin efsane lideri Teslim Töre, 5 Mayıs 1993'te Üs-

---

22 *Emek*, sayı 13, Ocak 1990.

23 Ayrılanlar süreci şöyle anlatıyordu: "İlk önce MK Genel Sekreteri tarafından savunulan sağ tasfiyeci anlayış, '89 MK Plenumu'ndan sonra, MK'nın çoğunluğunun anlayışı oldu. Sağ tasfiyeci anlayış MK'da egemen olduktan sonra tasfiyeciler örgütsel işleyişteki tüzük yetkilerini, Parti'yi tasfiye yönünde kullandılar. 1990'a doğru, artık Parti çizgisinde yürüyenlere karşı örgütsel tasfiyeler başlatıldı. Örgütsel tasfiye, İstanbul İl Örgütü başta olmak üzere, Parti çizgisinde mücadele eden örgüt ya da kadrolara yönelik olarak yapıldı. ... Parti'nin yıllarca savunduğu ve uğruna dövüştüğü devrimci görüşlerine karşı yeni tezler geliştirildi. ... Sağ tasfiyeci MK çoğunluğu 1990 ortalarına doğru aldığı bir kararla, Parti çizgisinde mücadele eden İstanbul İl Örgütü'nü ve İl Komitesi'ni, 13 Mart GKB Merkez Komitesi'ni, kadrolarını ve başka alanlarda çalışan kadroları örgütsel yapıdan uzaklaştırma kararını yerine getirmek için bir genelge yayınladı. Bu durumda pratik olarak da bir arada bulunmanın olanağı kalmadı. Genelgenin yayınlanması üzerine bir araya gelen İstanbul İl Komitesi, 13 Mart GKB ve başka alanlardaki kadrolar ... durumu daha geniş bir kolektivite içinde görüşmek üzere karar alındı. Toplantılardan çıkan sonuç: Durumu görüşmek için bir Konferans toplanması kararı oldu. 1 Eylül 1990'da toplanan Konferans, TKEP/Leninist'in kuruluş tarihini de 1 Eylül olarak kabul etti". "TKEP Resmi Tarihi..."

küdar'da bir evde silahlarla yakalandı. Onun "silahlı terörist" olduğunu ileri sürenler açısından bu silahlar bir kanıttı. Teslim Töre ise silahlı mücadeleyi değil, siyasi mücadeleyi esas aldıklarını söylüyordu. Töre gazetecilere şunları söylüyordu: "Eğer silahlı [örgüt – V.E.] olsaydı evimde yalnızca iki kaleşnikof, beş tabanca bulunmazdı. Bu her militanda bulunabilir. Türkiye'ye ilk kez roket sokan örgütün lideriydim THKO döneminde. En büyük silahları ben getirdim geçmişte. Ama biz bu ideolojik yaklaşımları aştık geçmişte."[24] Teslim Töre'yi destekleyen iki açıklama da Sosyalist Birlik Partisi'nden geldi: Genel Başkan Sadun Aren "Yaklaşık 6 aydır yasal bir partide bir araya gelmek amacıyla bu çevreden bir grup arkadaşla partimizden bir heyet görüşme yapmıştır" diyordu. Genel başkan yardımcısı Atilla Aytemur da gazetecilere şunları söylüyordu: "Teslim Töre ve arkadaşları yasal siyasal mücadeleyi hedefleyen bir çevre olarak uzun zamandır bunun örgütsel arayışı içinde olmuşlardır. Bir yılı aşkın zamandır bu amaçla diyaloğumuz olmuştur."[25]

24 *Özgür Gündem*, 20 Mayıs 1993.

25 *Özgür Gündem*, 10 Mayıs 1993.

TÜRKİYE İŞÇİ KÖYLÜ PARTİSİ (TİKP)

İllegaliteden legaliteye

12 Mart öncesi kurulan illegal örgütlerden yalnızca Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP), lider kadrolarını kaybetmedi. Üstelik TİİKP'liler, cezaevinde THKO ve THKP-C'liler gibi ideolojik ya da örgütsel dağılma içine de düşmediler. Aksine komünal yaşantıları, açlık grevi direnişleri ve görüşlerini etraflıca derledikleri ortak savunmalarının hazırlık çalışmalarıyla disiplinli bir cezaevi süreci geçirdiler. Böylelikle TİİKP, afla birlikte, 1974 sonrası sürece, geçmişin deneyimine ve ideolojik birliğe sahip bir kadro birikimiyle girdi.

O sıralarda, bir çevrenin siyasal hareket olmasının en önemli göstergesi siyasal bir dergiyle ortaya çıkmasıydı. Her yeni dergi, yeni bir siyasal oluşum demekti. 12 Mart'ın ertesinde sosyalist solun içinde bulunduğu örgütsel ve fikirsel kaos hesaba katıldığında, ilk örgütsel yapıları temsil eden siyasal yayınların çıkışı, arayış içindeki sosyalist çevreler, sosyalist harekete ilgi duyan genç kuşak için ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir.

Bu durumu fark edip, *Kitle* dergisini 1974 Ocak'ında, TSİP'i aynı yılın Haziran'ında kuran çevre, ilk harekete geçenler olarak, kısa bir sürede geniş ilişki ağı kurmayı başarmıştı. Aydınlıkçılar, onların ardından gelen ilk örgütlü gruptu.

Eskiler 1974 affıyla dışarı çıktıklarında, gençler arasında bir örgütlenme –Devrimci Gençler Birliği– kurulmuş, onları ilgiyle karşılayan eski ve yeni taraftarlarla karşılaşmışlardı. Aylık *Aydınlık* dergisi 1974 Kasım'ında yayınlandı. Bir yayınevi ve bir de dağıtım şirketi kurdular. Görüşlerini derli toplu ifade ettikleri, 12 Mart askeri mahkemesine sundukları savunmala-

rını kitap haline getirip bastılar; bu da onları, küçük küçük çevreler halinde ne yapacağı konusunda kafası karışık sosyalistler nezdinde üstün bir konuma getirdi.

Daha solda duruşları ve radikal görüşleriyle de TSİP'lilerin ilk rakipleri oldular. 1974 Kıbrıs harekâtına "işgal" diyerek karşı çıktılar,[1] öğrenci gençliğin sağcı komandolarla yürüttüğü mücadeleyi destekliediler. Yine TSİP'lilerden farklı olarak, başlangıçta legal bir parti olarak çıkmadılar, tersine illegal ve gizli bir ilişki ağı kurdular. 12 Mart öncesinde, partiyi kurarken legalite-illegalite konusunda net fikirlere ulaşamamış yöneticiler, bu kez, teorik planda bunu tartışmıyordu, çünkü illegal örgütlenilmesi gerektiği bir prensip konusu gibiydi. Ayrıca 12 Mart süreci, illegal ve gizli bir örgütlenmenin gerekliliğini göstermişti. Yeni sürece ilişkin değerlendirmeler de bunu destekliyordu. Aydınlıkçılar, 12 Mart'la "faşist diktatörlük" kurulduğu ve bu diktatörlüğün, parlamenter bir görünüm altında sürdüğü görüşündeydi. 1973 genel seçimlerinde CHP'yi destekleyenleri "parlamenter hayaller" yaymakla suçluyor ve "faşist diktatörlüğü meşrulaştırma" amacı taşıyan seçimleri de boykot ediyorlardı.

Gizli ve illegal örgütlenme, 1977 sonbaharında İstanbul'da bir evde TİİKP'in ilk ve son kongresi olan 1. Kongre'si toplandı ve parti de sona erdi. Kongreden birkaç ay sonra, 30 Ocak 1978'de yasal olarak kurulan Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP) ile örgüt fiilen legalleşti.[2] Bu konuda bir karar alınmamıştı, aksine kongrede "parti hâkim sınıfların yok edemeyeceği uzun süreli bir örgütlenmeyi esas almalı, illegal aygıtını sağlamlaştırmalıdır"[3] deniliyordu. İllegal ve legal partinin yöneticileri aynı kişilerden oluşuyordu. TİİKP'in ikinci kongresi yapılmadığı gibi, bir daha hiçbir dönem, Aydınlıkçılar illegal bir örgüt kuruculuğuna girişmedi. TİKP'in ikinci adamı kabul edi-

1 *Aydınlık*, sayı 41, 19 Kasım 1974.

2 *Aydınlık* dergisinin 84. sayısında partinin 37 kurucu ve ilk üyeleri şu şekilde açıklanmıştı: Doğu Perinçek (hukukçu, 36 yaşında), Gün Zileli (yazar, 32 yaşında), Durmuş Uyanık (köylü, 44 yaşında), Hasan Yalçın (yüksek mühendis, 34 yaşında), Mustafa Kemal Çamkıran (idareci, 31 yaşında), Halim Spatar (muhasebe yardımcısı, 49 yaşında), Kabil Konyalı (köylü, 64 yaşında), Kamil Saydam (emekli öğretmen, 46 yaşında), Cezmi Kenan Arkış (işçi, 32 yaşında), Erkan Yücel (tiyatro sanatçısı, 34 yaşında), Ahmet Şencan (inşaat ustası, 55 yaşında), Kamer Albayrak (işçi, 29 yaşında), Sadık Yıldırımoğlu (işçi, 24 yaşında), Mustafa Karayünlü (işçi, 30 yaşında), Hüseyin Doğan (işçi, 24 yaşında), Dursun Aksu (işçi, 28 yaşında), Hasan Bayık (işçi, 36 yaşında), Hasan Akşen (iktisatçı, 28 yaşında), İsrafil Tekin (işçi, 32 yaşında), Mehmet Ata (köylü, 23 yaşında), Şahin Çömez (işçi, 27 yaşında), Erdoğan Yemenici (tarım işçisi, 31 yaşında), Mehmet Fikret Yalçınkayalar (işçi, 35 yaşında), Kemal Öztürk (işçi, 27 yaşında), Hasan Öz (köylü, 23 yaşında), Ali Tekin (köylü, 27 yaşında), Yusuf Sağıroğlu (seyyar satıcı, 32 yaşında), Hüseyin Bülbül (işçi, 33 yaşında), Ali Rıza Sarı (işçi, 33 yaşında), Mehmet Çetin (köylü, 31 yaşında), Fatma Bursalı (çevirmen, 35 yaşında), İnci Ataberk (çocuk yuvası müdürü, 32 yaşında), Fuat Terzi (bakkal, 32 yaşında), Mustafa Ovacık (işçi, 24 yaşında), Mehmet Kurtal (köylü, 27 yaşında), Ufuk İlsever (gazeteci, 25 yaşında).

3 "TİİKP 1. Kongre Belgeleri", *Aydınlık*, sayı 83, Ocak 1978, s. 18.

len, örgütlenmeden sorumlu Başkanlık Kurulu üyesi Gün Zileli'nin sonraları yazdığı gibi belki de illegal örgütün fiilen sona erişinin farkında olan yalnızca lider Doğu Perinçek'ti.[4]

1974 sonrasında kurulan örgütlenme, legal ve illegal örgüt üyelerini, gizlilik gereği birbiriyle temas ettirmeyecek biçimde tasarlanmıştı. İllegal partinin üyeleri, legal çalışan kitle örgütlerinde sürdürülen çalışmadan ayrılıyor, gizli küçük hücrelerde bir araya getiriliyordu. Bu model partiyi polis takip ve operasyonlarından korumak için düşünülmüştü. Ama 1976 Temmuz'unda,[5] bu tarz bir örgütlenmenin, parti üyelerini kitlelerden kopardığı, kitle örgütlerindeki çalışmayı zayıflattığı, dar tutulan ilişkiler nedeniyle partinin büyümesini engellediği tespit edilerek bir eleştiri kampanyası başlatıldı. "Dar kapıcılığa karşı mücadele" adı verilen bu kampanyanın partiye sağladığı yarar, illegal üyelerin "atıl" olmaktan çıkarılarak kitle çalışması içinde yer almasıydı. Öte yandan bu kampanya belli ki partinin legalleşmesinin fiilen başlangıcıydı.

Aydınlıkçılar, kitle gösterileri ya da başka politik eylemleriyle değil daha çok sansasyonel yayıncılıklarıyla sosyalist solda ve siyaset üzerinde etki yaratan bir gruptu. Bu özelliklerini her dönemde korudular. Bu yüzden onları, siyasal yayıncılığı ve gazeteciliği politik faaliyetlerinin merkezine oturtan bir kadro hareketi olarak görmek ve nitelendirmek mümkündür.

1977 sonbaharında Bakırköy'de sadece bu toplantı için tutulan bir evde yapılan illegal kongreye 40 delege katıldı, 500 civarında da üyeye sahiptiler.[6] Yasal parti TİKP'in 25 Ocak 1980 tarihindeki ikinci kongresinde yaptığı konuşmada genel başkan Doğu Perinçek, partinin 8 bin üyeye sahip olduğunu söylüyordu. Legal partinin 39 il örgütü, 237 de ilçe örgütü bulunuyordu.[7]

1980 öncesi, en çok büyüdükleri ya da kitlesel büyüklüklerinin doruğuna 1978-80 döneminde ulaştıkları söylenebilir. Sosyalist solun geneli için geçerli olan bu durum, Aydınlıkçılar için bazı özel nedenlerden de kaynaklanıyordu. 1 Mayıs 1977 katliamının da etkisiyle *Aydınlık*, Maocu gruplar üzerinde en prestijli dönemini yaşıyordu ve eski THKP-C'lilerin kurduğu, azımsanmayacak yaygınlığa sahip Halkın Yolu, liderleriyle birlikte bu harekete katıldı. Genellikle 5-6 bin civarında satan *Halkın Sesi* dergisi, 1977 Nisan'm-

4 "'Şanlı' TİİKP 1. Kongresi kapanmıştı... illegal örgütün fiilen kapanışıydı da. Ama sanırım Doğu'nun dışında hiçbirimiz bunun farkında bile değildik," Gün Zileli, *Havariler*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 292.

5 1. Kongre belgeleri, *a.g.e.*, s. 8, ayrıca Gün Zileli, *Havariler*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, 2002, s. 189-190.

6 Zileli, *Havariler*, s. 279 ve 287.

7 Mahmut Çetin, *Perinçek ve Aydınlık Hareketi*, Edille Yayınları, İstanbul, 1998, s. 94.

da tirajının 11 bine ulaştığını duyurdu.[8] 24 Mayıs 1977'deki tirajı ise 1 Mayıs tartışmalarının da etkisiyle o güne kadarki en yüksek rakama, 15 bine ulaştı. Günlük *Aydınlık*'ın kuruluşu için düzenlenen İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'ndaki gecede (10 Şubat 1978) 8 bin kişi toplandı.

Üç Dünya teorisi

"Teorik organ" *Aydınlık* dergisi, Kasım 1974'te yayına başladığında önüne temel görev olarak "proletarya partisinin inşası"nı koyuyordu. Partinin üzerinde inşa edileceği ilkeler şöyle sıralanıyordu:

> 1926 programının [sözü edilen program Şefik Hüsnü'nün liderliğindeki tarihsel TKP'nin programıdır – V.E.] temel ilkelerinde birleşelim.
>
> – Halkın tek kurtuluş yolu devrimdir. Parlamentoculuğu, barışçıl geçiş teorilerini ve reformculuğu reddediyoruz. "Türk ordusunun devrimciliği" yolundaki darbeci ve gerici burjuva ideolojileri mahkûm edilmelidir.
>
> – Devrim halk yığınlarının gücüne dayanır. Halk yığınlarından kopuk seçkin aydınların maceracılığı devrimi yenilgiye götürür ve revizyonizmi güçlendirir.
>
> – Proletarya önderliğinde işçi-köylü ittifakına dayanan milli demokratik devrim, emperyalizmi, yarı-feodal yapıyı ve faşizmi tasfiye edebilir ve kesintisiz olarak sosyalizme geçebilir.[9]

Bu ilkeler 12 Mart sonrası Aydınlıkçıların görüşlerini formüle ettiği gibi, THKO ve THKP-C'lilerin de katılımıyla geniş bir taraftar kitlesine ulaşan Maoist kesime bir program temeli oluşturma amacı taşıyordu. Bu ilkelere, bir yıl kadar sonra, yani Ekim 1975'te diğer hepsinin önüne geçecek bir ilke daha eklendi: "İki süper devlete karşı mücadele." Ekim 1975 tarihli *Aydınlık* dergisi,[10] bir yıl önce yapılan değerlendirmeyi "sosyal emperyalizme ve onların uzantısı revizyonistlere karşı mücadeleye" gerekli vurguyu yapmadığı için "hatalı" görüyordu.

"Üç dünya teorisi"[11] ve Aydınlıkçıların bu teoriyi yorumlayış tarzı, Maocu gruplar arasında 1978 sonlarına kadar durulmayan başlıca hararetli tartışma konusu oldu. Çin Komünist Partisi'ne ait bu görüşe göre, Lenin tarafından formüle edilen, o güne kadar dünya komünistlerinin düsturu sayılan "dün-

8 *Halkın Sesi*, sayı 105, Nisan 1977. 1 Mayıs katliamıyla ilgili tartışmaların yoğunlaştığı Mayıs ayında dergi o güne kadarki en yüksek tirajına, 15 bine yükseldi. Bkz. *Halkın Sesi*, sayı 110, 24 Mayıs 1977.

9 *Aydınlık*, sayı 41, 19 Kasım 1974.

10 *Aydınlık*, sayı 55.

11 *Aydınlık*, sayı 82, Aralık 1977; bu sayı "Mao Zedung'un Üç Dünya Teorisi" başlığıyla bu konuya ayrılmıştı.

yanın ezen ve ezilen ülkeler olarak ikiye bölündüğü" tezi yerini "üç dünya teorisi"ne bırakmıştı. "Birinci Dünya", kıyasıya bir paylaşım rekabetine tutuşan iki süper devlet, ABD ve Sovyetler Birliği'nden, "İkinci Dünya", iki süper devletin hegemonyasından rahatsızlık duyan Avrupa ülkeleri ve Japonya gibi gelişmiş kapitalist ülkelerden, "Üçüncü Dünya" ise bağımlı, geri kalmış ülkelerden oluşuyordu.

Çin'in resmi dış politikasının temeli de olan bu teori, tarihsel planda iki süper devletin rekabetinin yeni bir dünya savaşına yol açacağını, "yeni gelişen" "sosyal emperyalist" Sovyetler Birliği'nin "gerileyen" ABD emperyalizminden çok daha büyük bir tehdit oluşturduğunu ileri sürüyordu. İkinci Dünya ülkeleri, emperyalizmi asıl yıkacak güç olan Üçüncü Dünya'nın müttefik güçleriydi. Hatta Çin, Nazi Almanya'sına benzettiği Sovyet tehdidine karşı ABD ile ittifak çabalarına girdi.

Dünyadaki ÇKP yanlısı komünist partiler Çin'in bu dış politika belirlemelerine paralel, ulusal politikalar geliştirdi. Bu "sınıf mücadelesi" esası üzerinden yükselen komünist hareketin alışılagelmiş ilkelerini altüst ediyordu. Gelişmiş kapitalist ülkelerde komünist partilerini, üçüncü dünya savaşı tehlikesi nedeniyle, "sınıf mücadelesini" geri plana iterek ulusal burjuvazileriyle ittifak yapmaya, geri kalmış ülkelerde ise Sovyetler'in desteğindeki gerilla mücadelelerine karşı diktatörlük rejimlerini desteklemeye itiyordu.

TİKP'liler de 1975 Ekim'inde "geçmişteki dünya tahlilleri"ni "hatalı" ve "yetersiz" bulurken, anlatmak istedikleri, bu görüş ışığında ülke içinde izleyecekleri politikaları belirlememiş olmalarıydı.

Şimdi bunu yapacaklardı.

"Revizyonizm", "doğrudan doğruya devrimi ezmekten yana olan karşı devrimci bir akım", "sosyal emperyalizmin ideolojisi"ydi. "Sovyet tekelci burjuvazisi, bugün dünya hegemonyası için rekabet eden iki süper devletten birinin başında"ydı. "Üstelik ABD emperyalizminin gerilemesi sebebiyle dünyayı yeniden paylaşma isteği, esas olarak Sovyetler Birliği'nden geliyor"du, bu yüzden de "Rus sosyal emperyalistleri, daha saldırgan, daha tehlikeli"ydi. İçinde bulunulan koşullarla İkinci Dünya Savaşı öncesi Hitler'in yükseliş koşulları arasında benzerlik kurularak şöyle devam ediliyordu:

> Bütün dünya devrimcileri, Hitler tehlikesini bir numaralı düşman olarak gördüler. Bugün de Brejnev,[12] Hitler'in izinden gidiyor. Revizyonist partiler de Hitlerci faşist partilerin izinden gidiyor. Önümüzdeki dönemde artık arkada kalan dönemin pasifist karakterdeki revizyonist partilerini göremeyeceğiz. Yeni çarların istilasını silahlı eylemlerle, sabotajlarla, yıkıcı faaliyetlerle, ca-

12 Leonid Brejnev, o sıralar SBKP Genel Sekreteriydi.

susluk yaparak vb. destekleyen, başlıca mücadele aracı olarak şiddeti kullanan revizyonist partiler göreceğiz.[13]

Yeni bir dünya savaşını göze almış iki süper devletin Türkiye üzerindeki "hegemonya savaşı şiddetlenmişti." Temel görev ülkenin işgaline yol açacak "savaşa karşı hazırlık" yapmak ve "milli bağımsızlığı" savunmaktı. "Yurt savunması"[14] bütün öteki görevlerin önüne geçmiş, "iki süper devlet ile Türkiye halkı arasındaki çelişki baş çelişki" haline gelmişti.

Aydınlıkçıların da diğer Maocu grupların da kafalarını karıştıran "milli bağımsızlığın" ve "sosyal emperyalizme karşı mücadelenin" öncelikli görev katına çıkmasının, "ABD emperyalizmi ve onun yerli işbirlikçilerine karşı mücadele" olarak formüle edilen solun alışılagelmiş hedeflerini değiştirmesiydi. "Ne Amerika Ne Rusya Bağımsız Demokratik Türkiye" sloganıyla dile getirilen "iki süper güce karşı mücadele", farklı adlandırmalarla da olsa, Maocu gruplarca benimsenmiş "milli demokratik devrim" stratejisiyle açık bir uyumsuzluk göstermiyordu. Ama Aydınlıkçıların "yeni dünya savaşında Türkiye'nin işgal edileceği" varsayımı ve bu varsayım üzerine kurdukları "savaşa ve yurt savunmasına hazırlık" politikası, "sosyal emperyalizme" vurguları kuşku uyandırıyordu. Öte yandan öngörülere göre Sovyet emperyalizminin "beşinci kolu" olarak nitelendirilen TKP, TİP ve TSİP'in şiddet eylemleri, sabotajlar yapmaları gerekiyordu. Oysa onlar hiçbir zaman bu türden şiddet eylemlerine kalkışmadıkları gibi, tersine silahlı eylemlere karşı çıkıyor, silahlı sol grupları eleştiriyorlardı. Aydınlıkçılar da ilk yıllarda henüz bu konuda netliğe ulaşmamıştı. Taraftarlarını ve polemik yürüttükleri Maocu grupları ikna için *Aydınlık* dergisi 1974-1977 yılları arasındaki bütün sayıları neredeyse ÇKP ve ÇKP yanlısı Avrupa komünist partilerinin yayın organlarından çevirilerle dolduruldu. Bu çevirilerde Sovyetler'in sosyal emperyalist bir ülke haline dönüşümü, ekonomik ve siyasi gelişimi, hegemonik hedefleri, üçüncü dünya savaşı tehlikesi ve bütün bunların komünist partilere ulusal görevlerinde yüklediği yeni sorumluluklar ele alınıyordu.

Aydınlıkçılar, Maoculuğun Türkiye'deki ilk savunucuları ve 12 Mart sonrası ilk örgütlü gücü olarak, yayıncılık birikimlerinin de katkısıyla Maocu gruplar nezdinde "teori" ve "ideoloji" üstünlüğüne sahip olduklarını düşünüyorlardı. Bunda haklılardı da. Çünkü THKO, THKP-C yöneticilerinin Mao ve ÇKP'yi uluslararası referans kabul etmeleri çok yeniydi. 1975'te, örgütlerini reorganize etmek için merkezi komiteler kurduklarında, bu görüşleri öğrenmek, tartışmak, birbirlerini ikna etmek, bir sonuca ulaştırmak gi-

13 *Aydınlık*, sayı 56, Ekim 1975.

14 Ayrıntılar için bkz. *Aydınlık*, sayı 72, Şubat 1977.

bi sorunlarla karşı karşıyaydılar. Eski kavramsal çerçevenin etkileri sürüyordu. Zamana ihtiyaçları vardı. Aydınlıkçılar ise "doğru çizgiye" yeni gelmiş bu eski "maceracıların" Marksist-Leninist ve Maoist görüşleri kavrayamadığını söylüyor, onları "revizyonizmin ve küçük burjuva devrimciliğinin etkilerini üzerlerinde taşımak"la suçluyordu.

Halkın Yolu'nun katılımı

Eski THKP-C'lilerin ana gövdesi 5 Nisan 1976'da önce *Militan Gençlik*'i, 20 Aralık 1976'da da siyasi hareketin yayın organı niteliğindeki *Halkın Yolu*'nu yayınladı. THKO'luların legal yayın organı *Halkın Kurtuluşu* 2 Şubat 1976'da yayına başladı. İbrahim Kaypakkaya'nın görüşlerine bağlı kalıp kalmamak konusunda bölünen TKP(ML)'lilerin bir bölümü 1976'da *Halkın Birliği*'ni, diğer bölümü *Halkın Gücü*'nü çıkardı. "Orta yolcu" grupların, "Halkın sülalesi" diye alay konusu ettiği bu grupların "Halkın" sözcüğüne ilgileri, bir çeşit Maocu görüşü izleme ya da belki de daha çok ÇKP'nin resmi yayın organı *Halkın Günlüğü*'nün isminden esinlenmeyle bağlantılıydı.

Maocu gruplar ilk yıllarda birbirlerini "proleter devrimci" diye adlandırarak, komünist hareketin birer parçası görüyordu. Aydınlıkçılar, bu gruplara, bir program etrafında tek parti çatısı altında birleşme çağrısı yaptı. Ancak çağrı da bu yöndeki kimi görüşmeler de sonuçsuz kaldı. Aydmlıkçılar dikkatlerini öncelikle Halkın Kurtuluşu ve Halkın Yolu'na yöneltmişti. Çünkü bu iki grup hem geniş taraftar kitlesine sahipti, hem de ideolojik dönüşümün sıkıntılarını yaşıyordu. Aydınlıkçılar ise "ideoloji" konusunda kendilerinden emindi. Bu güvenin ifadesi olarak bu iki gruba 1976 Mayıs'ında "dergileri birleştirme" çağrısı yaptılar.[15] Halkın Yolu, Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği'nin kurucu militanları, görüşmelerde bulunmak anlamında olumlu yanıt verseler de, geçmişten beri tanıdıkları Aydınlıkçıların samimiyetine güvenmiyorlardı. Halkın Kurtuluşçuları, Temmuz 1976'da dağıttıkları *Proleter Devrimcilerin Birliği Yolunda Engelleri Aşalım* isimli broşürlerinde Aydınlıkçıları "ilkesiz birlik peşinde koşan fırsatçılar" olarak niteliyor, birleşmeyi "kesinlikle mümkün görmediklerini" yazıyorlardı.

Aydınlıkçıların da söz konusu gruplarla gerçekten birleşmeyi içtenlikle mi istediği yoksa böyle bir çağrıyla rakiplerini, kafa karışıklığı yaşayan taraftarları nezdinde zor durumda bırakmayı mı amaçladığı belirsizdi. İkincisini daha olası kılan, sonuçsuz kalan çağrı ve akabinde bu gruplara yöneltilen "üçlü oportünist blok" suçlamasıydı. TİKP'in Merkez Organı *Türkiye Gerçeği*'nde şöyle deniyordu:

---

15 *Halkın Sesi*, sayı 58.

> Birlik çağrısı aslında açık ideolojik mücadelenin de başlatılması çağrısıydı. Birlik çağrısını Üçlü Blok'la uzlaşma çağrısı olarak anlamak son derece hatalıdır. Nitekim bu birlik çağrısından ve bölücülerin kendilerini ortaya koymalarından sonra, gittikçe şiddetlenen bir ideolojik bombardıman da başlamıştır.[16]

"İdeolojik savaş" bu iki grubun taraftarlarında kafa karışıklığı yarattı ama Aydınlıkçılar istedikleri sonucu, daha çok pratik bir nedenle elde etti.

1977'de Taksim'de düzenlenecek olan 1 Mayıs mitingine Maocu gruplar, "revizyonist zinciri kırmak" için kararlı biçimde hazırlanıyordu. Bu gruplar arasında "Maocu çizgiye devrimci bağlılık" ölçüsü ayrıca "sosyal faşizme, revizyonizme karşı mücadele"ydi de. Bu, aynı ölçülerle kendi aralarında rekabet eden SBKP yanlısı TKP, TİP ve TSİP'lilerle kavga ve çatışma demekti. İdeolojik düzlemde "en tutarlı" görünen, becerikli yayıncılığıyla da bunu gösterebilen Aydınlıkçılar karşısında diğer grupların öne geçebileceği alan sokaktaki radikalizmdi. Diğer yandan bu durum, Aydınlıkçılar ile diğer Maocu gruplar arasında, temeldeki bir farklılığa da işaret ediyordu.

Aydınlıkçılar faaliyetlerinin merkezine entelektüel ve ideolojik çalışmaları koymuştu ve "radikalizm" ya da "sekterlikleri" (kendi ifadeleriyle 'aşırıcılık' ve 'saf ilkecilik') bu alanda hüküm sürüyordu; sokaktaki kavgadan uzak durmaya çalışıyorlardı. Hatta sonraki yıllarda açıkça bu kavgadan uzak durmak gerektiğinin propagandasını da yapacaklardı. Diğerleri ise sokakta süren kavgada "örgütsel" ve "eylemsel" bir öncülük peşindeydi; özellikle de Halkın Kurtuluşu ve Halkın Yolu gençlik içerisinde ve mahallelerde geniş bir kitle tabanına sahipti. Dolayısıyla pratikte de aynı kitleselliğe sahip "sosyal faşistlerle" (TKP, TSİP) karşılaşma olasılıkları Aydınlıkçılara göre çok daha fazlaydı. Genel olarak sol gruplar arasında, her durumda, hegemonya kavgası eksik değildi; ama buna "sosyal faşist" ya da "Maocu bozkurt" gibi sıfatların dahil edilmesi, çatışmalara ideolojik meşruiyet sağlıyor, sistematik hale getiriyordu.

Halkın Sesi'nde "Kıralım revizyonist zinciri" manşetiyle 1 Mayıs politikasını açıklayan Aydınlıkçılar, 1 Mayıs arefesinde, bir provokasyon olabileceği endişesiyle Taksim mitingine katılmayacaklarını basın toplantısıyla duyurdular. Mitinge katılma hazırlıkları yapan Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu ve Halkın Birliği'ne de katılmamaları konusunda çağrı yaptılar. Bu tutumları, onları Taksim'de 34 kişinin ölümüyle sonuçlanan katliamın ardından özellikle Maocu çevrelerde öngörülü ve sağduyulu bir örgüt konumuna yükseltti.

DİSK yöneticileri, TKP, TİP, TSİP katliamdan "Maocuları" sorumlu tutar-

16 *Türkiye Gerçeği*, sayı 11, Ocak 1980.

ken, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği de "sosyal faşistleri" suçluyordu. Liberal ve sağcı gazeteler, katliamın "Maocuların saldırısı" ya da "Maocu-Leninci çatışması"nın sonucu olduğunu yazıyordu. Daha önce birçok ortak mitingde çatışan bu gruplar arasındaki gerilim 1 Mayıs öncesinde cinayetlere varan çatışmalarla tırmanmıştı. DİSK yöneticileri ve tabii ki onu destekleyen TKP'liler, "Maocu bozkurtları" alana sokmamak konusunda kararlı olduklarını açıklamış, binlerce sopalı görevliyle de önlem almışlardı.

Katliamın "başlama işareti" kabul edilen "iki el silah sesi", mitingin sona erdiği dakikalarda, Taksim'e yürümeye karar veren Maocu gruplar ile sopalı DİSK görevlileri arasında çıkan tartışma ve kavga sırasında duyuldu. Sonrasında Taksim meydanında Sular İdaresi ve Intercontinental otelinden ateş açıldı. Savcılık kayıtlarına göre 2 bine yakın mermi yakılmıştı. Ancak yalnızca dört kişi kurşunlar nedeniyle ölmüştü. Diğerleri çıkan panikte izdiham sırasında yahut polis panzerlerinin altında kalarak hayatını kaybetmişti. Tespit edilen 93 yaralıdan 32'si kurşunla yaralanmıştı.[17]

1 Mayıs katliamı, mitinge katılmakta ısrar eden Maocu üç grubu güç durumda bıraktı. Aydınlıkçılar, 3 Mayıs tarihli *Halkın Sesi*'nde olayları değerlendirirken, bunun bir MC tertibi olduğunu ve polisin ateş etmesi sonucu 34 kişinin öldüğünü yazıyordu. "Revizyonistler" yani Sovyet yanlıları, "MC'nin kanlı tertiplerinin uygulanması için elverişli şartları" hazırlamıştı; HK, HB ve HY ise "bu oyuna alet" olmuştu. "Üçlü oportünist blok"u şöyle suçluyordu *Halkın Sesi*:

> HK, HB ve HY'nin oluşturduğu üçlü oportünist ittifak bütün uyarılara rağmen birçok devrimciyi polisin tuzağına götürmüş, polise onbinlerce emekçi-

17 Nail Güreli, *İki 1 Mayıs*, Gür Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, Mart 1979. 1 Mayıs katliamı değerlendirilirken, sosyalistlerin yayın organlarında söz edilmeyen bir olguyu hatırlatmak gerekiyor. 1970'lerin bütün kitle gösterilerinde olduğu gibi 1 Mayıs gösterisinde de sol gruplar, "güvenlik" amacıyla pek çok militanını silahlandırmıştı. Yüz binlerce kişinin katıldığı 1977 1 Mayıs'ında yüzlerce, belki de binlerce militanın da silahlı olduğunu düşünmek abartılı olmaz. Yüzlerce merminin havaya sıkıldığı, bunların belki de çoğunun panikleyen militanlarca sıkıldığı hesaba katılmalıdır. Bu gerçek 1 Mayıs katliamını gerçekleştiren gücü örtmez, yalnızca solun 1970'li yıllardaki basiretsizliğini ve "provokasyona açık" yapısını gösterir. Bunlardan birini Gün Zileli şöyle aktarmaktadır: "Bir diğer önemli tanıklık, 1 Mayıs günü 'Halkın Yolu' grubunun içinde bulunan ve grubu yönetenlerden biri olan Kamil Arslantürkoğlu'nun anlattıklarıydı. Kamil'in anlattığına göre, 'üçlü blok'un en kalabalık kesimini oluşturan 'Halkın Yolu' taraftarları, neredeyse son bireyine kadar üzerlerindeki silahlarla katılmışlardı yürüyüşe. Katılımcılar, her an bir çatışma çıkacağı ruh hali içinde, en ufak bir işarette silahlarını çekip ateşlemeye hazırmışlar. Yürüyüş kolu Tarlabaşı Yokuşu'ndan Taksim Meydanı'na yaklaşırken, Kamil, aşağı yukarı yirmi metre kadar yukarıda, bir elektrik direğinin yanında duran birisinin, ortada fol yok yumurta yokken, silahını çekip havaya ateşlediğini görmüş. Silah sesini duyan 'üçlü blok' içinde yer alan herkes, 'Halkın Yolu' grubuna karşı silahlı bir saldırı başlatıldığı zehabıyla, anında kendini yere atıp silahını ateşlemeye başlamış. Kamil, yerden kalktığında, direğin yanındaki, silahını ateşleyip provokasyonu başlatan adamın ortalıktan çoktan toz olduğunu görmüş." *Havariler*, s. 278.

ye saldırma fırsatı yaratmış, tam anlamıyla provokatör rolü oynamıştır... Onları defalarca ısrarla uyardık. Fakat onlar işçileri Çar'a kurşunlatan Papaz Gapon rolünü oynamakta direndiler. Biz bunlara mitinge ayrı katılmalarının polisin ve revizyonistlerin tertibine hizmet edeceğini, tertibin bağıra bağıra 'geliyorum' dediğini anlattık. Bu tutumda ısrar etmenin 'provokasyon' olacağını belirttik... Şimdi üçlü oportünist şeflerin provokatör olduklarını ilan ediyoruz.

Oportünist üçlü öyle bir siyaset izlemektedir ki, onların saflarındaki en kahraman insan, ajan provokatörler olmaktadır. İşte '71 devrimci ruhu'nu benimseyenlerin varacağı nokta burası olmuştur. Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği ve Halkın Yolu şefleri ile birlikte yürünmez. Bunlarla yürüyenler halkla birlikte yürüyemezler, ancak bir avuç başıbozuk kumarbazın ve provokatörün peşine takılmış olurlar...

Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği ve Halkın Yolu'nun gözü kararmış kumarbaz tekke şeflerinin peşinden giden devrimcileri, provokasyon ve bölücülük ocağı haline gelen bu tekkeleri yıkmaya çağırıyoruz.[18]

Bu sert suçlamalara muhataplarının da yanıtı sertti. Karşılıklı "karşı devrimci", "provokatör" suçlamaları birbirini izledi. Dergi sayfalarındaki üslup, etkin olunan okul ve mahallelerde kavgalara dönüştü. Bunlardan biri *Halkın Sesi*'nde şöyle anlatılıyordu: "Başlarında Metin Peker adlı kışkırtıcının bulunduğu bir grup Halkın Kurtuluşçusu Seyranbağı toplantısına katılmak üzere yoldan geçmekte olan DLB Başkanı'na saldırdı."[19] Dergide saldırganın isminin açıkça yazılması, Aydınlıkçıların sonraki yıllarda sıkça kullanarak "ihbarcılık"la suçlanacakları, sola karşı mücadelede yeni yöntemlerinin ilk örneklerinden biriydi. Bir sonraki sayılarında "İhbarcılık" suçlamasına şu yanıtı verdiler:

> Geçen hafta dergimiz devrimcilere saldırmaya kalkışan, silah çeken kışkırtıcılardan ikisinin adını açıklamıştık. Şimdi bir kere daha açıklıyoruz: Halkın saflarına sızmış olan, devrimcilere zorbalık uygulamaya kalkışan böyle sokak kabadayılarını, provokatörleri ve kendini bilmezleri halkımıza tanıtmaya devam edeceğiz.[20]

1 Mayıs katliamıyla zor durumda kalan ve iç tartışmalar yaşayan Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu ve Halkın Birliği Eylül ayında ortak bir özeleştiri hazırlama gereği duydu. Eşzamanlı olarak üç dergide de yayınlanan özeleştiride "1 Mayıs tertibi... kitlelerin dostu ve düşmanı ayırt etmesinde bir adım ol-

18 *Halkın Sesi*, sayı 107, ikinci baskı.

19 *Halkın Sesi*, sayı 108, 10 Mayıs 1977, DLB: Devrimci Liseliler Birliği.

20 *Halkın Sesi*, sayı 109, 17 Mayıs 1977.

du... Buna rağmen proleter devrimci hareket, faşist tertibi önceden görmemekle ve ona karşı hazırlıklı olmamakla hata yaptı"[21] deniyordu.

Ama özeleştiri, karşılıklı suçlamaları, Halkın Yolu ve Halkın Kurtuluşu içindeki çalkantıya son vermedi. Her üç dergide, bu kez rakip grup militanlarının "doğruları" görüp "ML saflara" katıldığına dair özeleştiri metinleri boy gösterdi.[22] Aylarca süren bu yayınlarda diğer grupların çözülerek, üye ve taraftarlarının "doğru" saflara geçtiği yazıyordu. Bu savaştan Aydınlıkçılar kârlı çıktı, diğer gruplardan pek çok militanı saflarına kazandılar.

Tam bu sıralarda Arnavutluk Emek Partisi'nin Mao eleştirisi ve ÇKP ile ipleri koparması, "Üç dünya teorisi"nin çelişkileriyle boğuşan *Halkın Kurtuluşu* yöneticilerine can simidi oldu. Hemen bu teoriyi "karşı devrimci" ilan edip *Aydınlık* ile her türlü yakınlığı kestiler. Bu, saflarda yeni bir karmaşa demekti ama yine de Aydınlıkçılar ile aralarına kalın bir çizgi çekmiş oluyorlardı.

Halkın Yolu yöneticileri bu yolu izleyemedi. 8 Şubat 1978 tarihli *Halkın Yolu*'nda "Hepimizin bildiği gibi bir süredir uluslararası komünist harekette, merkezinde 'Üç Dünya Ayrımı Teorisi' olan son derece önemli bir tartışma sürmektedir. Bir dizi ilke meselesini de içeren bu tartışma özünde iki çizgi, iki sol mücadelesidir" deniyordu.

1 Mayıs sayısında ise Halkın Yolu'nun feshedildiği ve TİKP'ye katılma kararı alındığı duyuruldu. Derginin ön kapağında iri puntolarla şunlar yazılıydı: "Proletarya hareketinin zaferi, Yayın hayatımıza son veriyoruz ve tüm devrimcileri TİKP saflarına çağırıyoruz." Oysa 1977 Ağustos sayısında *Halkın Sesi* "İhanet akımı" olarak nitelenmişti.

Ardından başta yöneticiler olmak üzere TİKP saflarına kalabalık gruplar halinde katıldılar. Katılımlar, Maocu kültürün gerektirdiği "özeleştiri toplantıları"yla 1978 yılı boyunca sürdü.[23] THKP-C'lilerin kurduğu *Halkın Yolu*, hayli geniş taraftar kitlesiyle, TİKP'e ciddi bir örgütsel itilim sağladı.

Karara direniş gösteren küçük bir muhalefet grubu AEP çizgisini benimseyerek, *Devrimci Halkın Yolu* (DHY) adlı yeni bir dergiyle varlığını sürdürmeye çalıştı. DHY'liler, 1980 öncesi kayda değer bir gelişme gösteremeyerek küçük-dar bir çevreden ibaret kaldılar. 1984'te Türkiye Komünist İşçi Hareketi (TKİH) adını aldılar. Güç koşullarda gizlice 150 adet basılabilen *İşçinin Yolu*'nu çıkarıyorlardı, 1984 yılının Eylül ayındaki operasyonla yöneticileri tutuklandı. Yıllar sonra ilişkilerini yeniden toparladılar, 1993 Eylül'ünde de TKP(ML) Hareketi (Devrimci Halkın Birliği) ile birleşerek, illegal ra-

21 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 71, *Halkın Birliği*, sayı 16 ve *Halkın Yolu*, sayı 28'de üç grubun ortak değerlendirmesi olarak yer aldı.

22 Bunlardan iki örnek için, *Aydınlık*, sayı 69, Kasım 1976.

23 Ayrıntılar için, Gün Zileli, *Havariler*, s. 275-278.

dikal gruplar içinde hatırı sayılır yer edinen Marksist Leninist Komünist Parti'yi (MLKP) kurdular.

1978-80: Milli hükümet mücadelesi

TİKP'in kurulması ve günlük *Aydınlık* gazetesinin yayınlanması, Aydınlıkçılar için artık yeni bir mücadele döneminin başlangıcıydı. "Partinin inşası" ve bununla bağlantılı "proleter devrimcilerin birliği" gibi sorunlar geride kalmıştı. "Proleter devrimciler" TİKP saflarında toplanıyordu. "Halkın Kurtuluşu vb. gibi dar gruplarla mücadele arka plana"[24] itilmişti. Parti kendisini işçi sınıfı ve halkın önderliğine soyunacak, "büyük güçler platformu"na çıkacak bir güç görüyordu.

1975'ten itibaren "üç dünya teorisi" üzerinden geliştirilerek tartışmaya açılan mücadelenin ilkeleri de artık netleşmişti. İllegal kongreye sunulan MK raporunda "Türkiye devriminin merkezi görevi, milli bağımsızlık ve savaşa hazırlık mücadelesidir", "devrimimizin temel düşmanları iki süper devlet, yani Sovyetler Birliği ve ABD'dir. Sovyet sosyal emperyalistleri, baş düşmanlarımız içinde daha tehlikeli olanıdır" deniyor, görevler şöyle sıralanıyordu:

> – Yeni Rus çarlarının ekonomik, kültürel, siyasal ve askeri alanlarda yurdumuz üzerinde kurmak istedikleri denetime, baskıya ve sömürüye karşı somut bir mücadele yürütmeliyiz. Yeni çarlarla yapılması düşünülen işbirliği anlaşmasına karşı kampanyamızı devam ettirmeli, elektrik enerjimizin şalterini Sovyet sosyal emperyalizminin pençesinden kurtarmak için mücadele etmeli, Boğazların Rus savaş gemilerine kapatılması şiarını yükseltmeliyiz.
>
> – Hâkim sınıfları, mümkün olduğu kadar iki süper devlete karşı çıkmaya zorlayan bir siyaset izlenmelidir.
>
> – Rus sosyal emperyalistlerinden gelen esas tehdide karşı topyekûn direnişi hazırlamak için, Türkiye'nin milli savunma stratejisi ve planları halkın yararına yeniden düzenlenmelidir.[25]

1980'de görüşler uç bir hal aldı[26] ve Afganistan işgali, Sovyet yayılmacılığının daha önemli bir tehdit olduğu yönündeki görüşlerin kanıtı sayıldı, ar-

24 TİKP MK üyesi Hasan Yalçın'ın, Halkın Kurtuluşu ile yaşanan çatışmalar üzerine günlük *Aydınlık*'ta dört gün süren dizisi... Hasan Yalçın, İşçi Partisi Genel Başkan Yardımcılığı sırasında, 29 Ağustos 2002'de 58 yaşında bir kalp krizi sonucu hayatını kaybetti.

25 *Aydınlık*, sayı 83, Ocak 1978.

26 TİKP 1. Kongre (*Türkiye Gerçeği*, sayı 12-13, Şubat-Mart 1980), TİKP 1. Kongresi 25 Ocak 1980'de Ankara'da toplandı. Kongrenin temel sloganları "Rusya Afganistan'dan defol", "Yaşasın Afganistan halkının bağımsızlık mücadelesi"ydi... Kongreye 311 delege katılmıştı. 288 delegeyle yapılan ankete göre, 24'ü kadın, 85'i işçi, 33'ü esnaf zanaatkâr, 29'u öğrenci, 26'sı köylü, 21'i kadro, 19'u gazeteci, yazar ya da çevirmen, 16'sı öğretmen-memurdu. 67 delegenin Halkın Yolu'ndan TİKP'ye katılan gruptan olduğu belirtiliyordu.

tık Sovyetler Birliği "baş düşman"dı. Sovyet emperyalizminin Afganistan'dan sonra Türkiye'yi de hedef tahtasına koyması an meselesiydi. "Yeni Hitler" Brejnev'e karşı, dünya barış cephesinde ABD de vardı artık. Genel Başkan Doğu Perinçek bu yeni durumu ve ABD'nin müttefik haline gelişini TİKP'in 1. Kongresi'nde toplanan partililere "Onun [ABD'nin – V.E.] durumu koruma isteği ve çabası ile dünya halklarının barışı korumak, Rusya'nın yayılmasını önlemek yönündeki menfaatleri bir noktada birleşmiştir arkadaşlar. Meseleye bir kurmay gibi, bir erkânı harp gibi güçler dengesi açısından bakmak gerekir"[27] diye anlatıyordu. NATO'dan çıkılmasını savunmak da artık yanlıştı. Çünkü bu Sovyetler'e teslimiyeti getirirdi. NATO da müttefik güçler içindeydi.[28] Dost-düşman ayrımında temel ölçü "Sovyetler Birliği'ne karşı olup olmamak"tı. "Sovyetler Birliği'ne direnmekten ve MHP'nin zorbalığına karşı koymaktan yana olan bütün güçler dostlarımızdır"[29] deniyordu. Dostlar içinde, sosyalist solun "devrim"le alaşağı etmeyi tasarladığı ve başlıca "düşman" kategorisinde yer verdiği "devletin zirvesi" de vardı. Şöyle deniyordu: "Devletle ordunun üst kesimlerini elinde tutan güçler, hâkim sınıfların ve devletin bütünsel menfaatlerini savunmaktadırlar. Devlet Partisi adını verdiğimiz bu güç, hâkim sınıfların SB'ne karşı en uyanık kesimidir."[30] Böylelikle Aydınlıkçılar, sosyalist soldan bütünüyle koparak, zıt bir siyasal zemine geçmiş oldular. Devletin zirvesindeki en antikomünist güçler, MHP dışındaki Milliyetçi Cephe'nin bileşeni partiler, Aydınlıkçılar açısından, "milli güçlerin müttefiki"ydi.

Her türlü politik değerlendirmenin, her an gerçekleşebilecek Sovyet işgaline göre yapılması gerektiğini savunan Aydınlıkçılar, ülkede o sırada olup biten toplumsal çatışma ve siyasal gelişmeleri de, bu bakış açısıyla ele aldılar. Solun "antifaşist mücadele" diye nitelediği ve başat bir özellik kazanan toplumun her kesiminde sürüp giden sağ-sol çatışması, Aydmlıkçılar için ülkeyi zayıf düşürmeyi amaçlayan "kontrgerilla provokasyonu"ydu.[31] Türkiye'de iç savaş Sovyetler Birliği'nin arzuladığı bir şeydi, çünkü böylelikle ulusal güçler bölünmüş olacak, işgal için uygun zemin yaratılacaktı. "Her gün yeni bir cinayet işleyerek ellerini kana bulayan kontrgerilla faşistleri ve Türkeş'in komandoları ülkemizin başına bela olmuşlardır... Milliyet ve mezhep çatışmalarını körükleyerek halkı bölmekte ve Türkiye'yi zayıf düşürmektedirler." "Bugün sağa sola bomba atmak, banka soymak, adam kaçırmak, adam öl-

27 *Türkiye Gerçeği*, sayı 12-13, Şubat-Mart 1980.

28 Doğu Perinçek'in TİKP 1. Kongre açılış konuşması, *Türkiye Gerçeği*, sayı 12-13, Şubat-Mart 1980.

29 22-23 Mart 1980 günlerinde toplanan MK 2. toplantısı kararından.

30 TİKP 1. Kongre MK raporu.

31 Bu politikanın izdüşümü olarak okullarda diğer solun okullarda ülkücülerle sürdürdüğü ve "faşizme karşı mücadele" kabul ettiği kavgalara Aydınlıkçılar karşı çıkıyor, gençlik örgütleri "Şebekesi olan her öğrenci okuluna girebilmeli" diyordu.

dürmek gibi sorumsuz eylemlerin devrimcilikle hiçbir ilgisi yoktur. Maceracıların bu tür eylemleri artık halk düşmanı bir karakter kazanmış ve kontrgerillanın eylemleriyle birbirine karışmıştır."[32] Sağ-sol çatışmasının bir tarafı MHP, diğer tarafı başta Sovyetler Birliği'nin beşinci kolu TKP olmak üzere tüm "sahte solcu" örgütlerdi. Perinçek şöyle yazıyordu: "Sahte TKP, anarşinin kaynağının MHP olduğunu söylüyor. Türkeş ise 'Türkiye'de anarşinin temeli Sovyet yayılma politikasına bağlıdır' diyor. Gerçek her ikisinin iddialarının toplamıdır."[33]

Aydınlıkçılar, derhal bir Milli Birlik Hükümeti[34] kurulmasını, ülkeyi kaosa sürükleyen eylemlere son verilmesini, sosyal emperyalist işgale karşı hazırlık yapılmasını istiyordu. Bu konudaki en çarpıcı örnek, 12 Eylül öncesi en şiddetli işçi direnişlerinden biri kabul edilen ve sol örgütlerin neredeyse tümünün destek verdiği İzmir'deki Tariş işgali karşısında takınılan tutumdu. İşgal Aydınlıkçılar tarafından Sovyetler'in Türkiye'yi yıkma ve işgal için uygun koşulları oluşturma planının bir parçası olarak değerlendirilmiş, eyleme karşı çıkılması kararlaştırılmıştı. Bu doğrultuda Tariş önünde "eylemi kışkırtan sahte solculara" karşı bildiriler dağıtıldı, solcu gruplarla, işçilerle kavgalar edildi. Aydınlıkçılar bununla da kalmadı, olası "müttefikler" içindeki Tariş Genel Müdürü'yle bir görüşme yaparak, eylemin sona erdirilmesi için tavsiyelerini iletti.[35]

Aydınlıkçılara gore kontrgerilla ve MHP sağdan, "sahte solcular" soldan, başta Sovyetler olmak üzere iki süper gücün Türkiye'yi egemenlik altına alması için iç savaşı kışkırtıyor, ülkeyi bölüyor, güçten düşürmeye çalışıyordu. TİKP programına göre, savaşa karşı hazırlanmak en önemli görevdi, bu da halkın silahlandırılmasını ve halk ordusunun kurulmasını gerektiriyordu. İllegal TİİKP 1. Kongresi'nde yurt savunması ile ilgili kararda şöyle deniyordu:

> Milli bağımsızlığımızın, kararlı yurt savunmasının ve emekçi halkın kurtuluşunun gerçek güvencesi, halkın genel silahlandırılmasına dayanan Halk Ordusudur. Bu nedenle partimiz, yurt savunması için halkın bağımsız güçlerinin yaratılmasına en büyük önemi verir.

---

32 Doğu Perinçek, *Aydınlık*, sayı 84, Şubat 1978.

33 *A.g.y.*

34 Doğu Perinçek'in TİKP 1. Kongre açılış konuşması, *Türkiye Gerçeği*, sayı 12-13, Şubat-Mart 1980.

35 TİKP Başkanlık Kurulu'nun aldığı karar doğrultusunda, Tariş direnişine karşı, Aydınlıkçıların eylemini örgütlemekle görevlendirilen partinin yöneticilerinden Gül Zileli, *Havariler*'de bu olayı ayrıntılarıyla anlatmıştır. Solcu grupların hedefi haline gelmiş Tariş Genel Müdürü'nün, solcu bildiği bir gruptan gelen bu destek ile bu desteğin gerekçeleri karşısındaki şaşkınlığı, TİKP politikalarının antikomünist görüşlere sahip kişiler nezdinde bile inanılması güç bir kurguya sahip olduğunu gösteriyor.

Gerek programın, gerekse de TİKP'in sürekli propagandasını yaptığı "savaşa hazırlanmak" görevinin mantıksal gereği olan, halkın silahlandırılması ya da halk ordusunun kurulmasıyla ilgili Aydınlıkçıların herhangi bir girişimi olmadı. "Yurt savunması" görevini, açıkça ifade etmeseler de "müttefik ulusal güçlerin ordusuna" bıraktıkları söylenebilirdi.

Mao'nun silahlı mücadele ve halk savaşı teorisine ilişkin görüşlerini 12 Mart ertesinde terk etmiş, TİKP ile de yasadışı örgütlenmeye son vermiş Aydınlıkçılar, yasal bir zeminde siyasetlerini sürdürme arzusundaydı. Başlıca mücadele silahları da yayınlarıydı, özellikle de günlük gazeteleri *Aydınlık*. Devletin gizli servislerinden sızan belgelerle desteklenen yayınlarıyla günlük gazete, siyasal gündemde tartışmalar yaratıyordu.

Parti 1978 Temmuz'unda "Kontrgerilla ve MHP'yle Hesaplaşma" kampanyası başlattı. Bu kampanyanın odağında ise Ağustos'ta başlayan ve haftalarca süren günlük gazetedeki "Kontrgerilla ve MHP" dizisi yer alıyordu. Yayınlanan belgelerle tartışma ve sansasyon yaratan diziye göre Türkiye'deki siyasal cinayet ve provokasyonların arkasında devletin içinde gizlice örgütlenmiş kontrgerilla ve onun kışkırttığı ya da yönlendirdiği örgütler vardı. Bu örgütün nasıl çalıştığı belgelerle gösteriliyordu.

Günlük gazetenin yankı uyandıran yayınlarından biri de MHP ve Ülkü Ocakları'nda çalışan militanların itiraflarıydı. Ömer Tanlak ve Ali Yurtaslan'ın itirafları dizi olarak yayınlandı. Bir de kontrgerillanın aleti durumuna gelen örgütler vardı. Bunlar Aydınlıkçıların "sahte sol" diye nitelediği solcu gruplardı. Mart 1979'da yayınlanan "Bilinmeyen Sol, Belgelerle ve Olaylarla 49 Grup" dizisi, bu grupları anlatıyordu. Ama solda en çok tepki çekeni "Kurtarılmış Bölgeler" adlı diziydi. Bu dizide, sol örgütlerin, nerelerde, hangi bölgelerde etkin oldukları, adresler, isimler verilerek ayrıntılarıyla anlatılıyordu. 26 Mart 1979 tarihli *Aydınlık*'ta Sovyetler'in beşinci kolu olarak nitelenen TKP'nin Genel Sekreteri İsmail Bilen'in kaldığı otelin fotoğrafı basıldı. Haber "TKP'nin Doğu Berlin'deki merkezinin fotoğrafını çektik, İ. Bilen'in kaldığı otel" başlıklarını taşıyordu.

Aydınlıkçılar, "Bilinmeyen Sol" dizisinde, soldan gelen ihbarcılık suçlamalarına "Bilmemesi gerekenlerin bildiği ama halktan gizlenenleri halka açıklamak görevimiz" cevabını veriyor, "Halk için sır ama herkes biliyor" diyorlardı.

"Kontrgerilla ve MHP" dizisi, Bülent Ecevit'in Ocak 1978'de hükümeti kurmasından birkaç ay sonra yayınlandı. İtiraflar da yine CHP hükümeti döneminde yayınlandı. Dizilerin kontrgerilla ve MHP'yle mücadele sözü veren ama bu konuda gerekeni yapma cesaretini gösteremeyen CHP'nin elini güçlendirdiği açıktı. Sosyalist düşünce dergilerinden *Birikim*, belgeleri bizzat CHP'nin vermiş olma ihtimaline dikkat çekiyordu. Dergiye göre CHP'nin bir amacı Anadolu'da etkin olan ve CHP'nin tabanını tehdit eden Halkın Kurtu-

luşu gibi militan Maocu gruplara karşı TİKP'i güçlendirmekti. Bu belgelerin yayınından sonra kim TİKP'lilere pasifist diyebilirdi, kontrgerillayla kahramanca savaşıyorlardı işte![36]

Solla ilişkiler

1974'te yeniden kuruluşlarının ertesinde, Aydınlıkçılarm, solla ilişkilerinde diğer gruplardan farklı bir tutum göze çarpmıyordu. Hatta ilk rakipleri TSİP'i dahi müttefik sayıyorlardı. Onları "uzlaşmacı", "reformist" diye eleştiriyor ancak güç birliği yapabilecekleri örgütler arasında görüyorlardı.[37] Üç dünya teorisi üzerinden geliştirdikleri görüş açısına bağlı olarak bu tutum 1975'ten itibaren değişti. TKP, TİP, TSİP Sovyet emperyalizminin "beşinci kolu" olarak nitelendi. Maocu gruplar arasında, ideolojik tutarlılık ve radikalizmin göstergesi sayılan "revizyonizme karşı mücadele" gereği de bu gruplara, bu grupların etkin olduğu DİSK, TÖB-DER gibi kitle örgütlerine şiddetli eleştiriler yönelttiler. DİSK'te TKP egemenliğini açığa çıkarmaya, teşhire yönelik yayınlar yaptılar. Kemal Türkler DİSK yönetiminden düşürüldüğünde de bunu bir "zafer" olarak karşıladılar.[38]

1977'den itibaren parti, 1 Mayıs katliamından da yola çıkarak, tertip ve provokasyonlara karşı mücadeleyi öncelikleri arasına koydu, önce rekabet halinde olduğu Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği gruplarını "provokatör"lükle suçladı. 1978'den itibaren de "provokatör" sözcüğü yerini "iç savaşın kışkırtıcısı kontrgerilladır" tespitlerine uygun olarak, "kontrgerillanın aleti, piyonu" tanımlamalarına bıraktı; giderek tüm solu kapsadı. Onlara göre "toplumun tortusu" "sahte solcular", "halk düşmanı" bir karakter kazanmıştı. Bu nitelemeler ve bu nitelemelere bağlı geliştirilen "sahte solcuları" teşhir kampanyaları, Aydınlıkçılar ile diğer grupları karşı karşıya getirdi. Genel olarak solcu grupların birbirlerini kolaylıkla "ajan", "karşıdevrimci" diye suçlayabildiği o günkü koşullarda, diğer gruplar tarafından Aydınlıkçıların düşman katına yükselmesi pek zor olmadı. Kendilerine güvenlerinin dorukta olduğu, TİKP ve *Aydınlık* gazetesiyle yeni bir dönem başlattıkları 1978'de hemen hemen her örgütle kavga-çatışma içine girdiler.

TİKP'lilere karşı ilk cinayet suçlaması Halkın Kurtuluşu'ndan geldi. Halkın Kurtuluşçuları, 30 Temmuz 1978'de Adana'da Oktay Çiğdemal ve Fay-

36 *Birikim*, sayı 45, Kasım 1978.

37 *Halkın Sesi*'nde yer alan bir haberde TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz'ın, *Aydınlık*'a yönelik saldırıları protesto etmemesi eleştirilerek "Biz faşizmin saldırısına uğrayan herkesin yanındayız... TSİP teşkilatlarına yapılan her faşist saldırıyı, kendimize yapılandan farksız sayarız ve karşı koruz. Faşizme karşı mücadele etmek isteyen herkesle birleşmeye hazırız" deniyordu, bkz. sayı 52 , 4 Şubat 1975.

38 *Halkın Sesi*, 1978 Ocak sayıları.

sal Kelleci'nin TİKP'liler tarafından satır ve bıçaklarla öldürüldüğünü ileri sürdü. Dergilerinde TİKP'i "sol maskeli provokatör" ve "karşıdevrimci hareket" olarak nitelediler. Bir sonraki cinayet iddiası Devrimci Sol'dan geldi. 10 Kasım 1978'de İstanbul Bakırköy'de arkadaşları Turgut İpçioğlu'nun TİKP'lilerce öldürüldüğünü, "tercihi burjuvaziden yapan TİKP'in devrimci saflardan tecrit edilmesi" gerektiğini yazdılar.[39] Halkın Kurtuluşçuları 2 Eylül 1978'de Tunceli'de Yusuf Dal adlı arkadaşlarının öldürülmesinden de TİKP'lileri sorumlu tuttu. TKP'nin gençlik örgütü İGD üyeleri de, 20 Kasım'da Ankara Kızılay'da Ercan Turgut'un sopa darbeleriyle öldürüldüğünü iddia etti. Ankara'da Mart 1979'daki bir başka kavgada da yine İGD'li Serdar Özgermiç hayatını kaybetti. TİKP'liler 1978 yılı boyunca Devrimci Yol, Kurtuluş, Halkın Yolu, Halkın Birliği gruplarıyla da kavgaya tutuştu.

Solla çatışmalarında Aydınlıkçılar da birçok arkadaşlarını kaybetti. 16 Aralık 1978'de İstanbul Alibeyköy'de Adem Toygan'ın TKP'lilerce, 22 Nisan 1980'de İnayet Bilgiç'in Devrimci Yolcularca öldürüldüğünü iddia ettiler. Ama TİKP'lilere yönelik cinayet amaçlı en yoğun saldırılar "Doğu'nun MHP'si", "MİT işbirlikçisi çete" adını verdikleri PKK'lılar tarafından gerçekleştirildi. 7 Ekim 1978'de Siirt'te Nedim Sak, 3 Temmuz 1979'da Gaziantep İl Başkanı Zeki Ön, 8 Eylül 1979'da Tunceli İl Yöneticisi Adil Turan, 19 Aralık 1979'da Tunceli Nazimiye İlçe Başkanı Hasan Erkılıç (kaçırıldıktan bir gün sonra öldürüldü), 12 Mayıs 1980'de Maraş il yöneticisi Mehmet Ongan, 18 Temmuz 1980'de Maraş Pazarcık'ta İnan Özdemir öldürüldüler.

Kuşkusuz ölümler, çatışma ve kavgaların genişliğini değil, daha çok şiddetini gösteriyor. Cinayetlerin öncesi ve sonrasında, Aydınlıkçıların her bir grupla çatışmaları etkin olunan okul, mahalle vb. gibi alanlarda günler, haftalar hatta aylarca süren –o günlerin deyimiyle "siyaset yaptırmama" diye özetlenen– karşılıklı bildiri, dergi dağıtımını engelleme, duvar yazılarının silinmesi, dernek, lokal, parti binalarının ya da o dönemde her grubun bir üssü gibi olan kahvehanelerin basılması, pusular kurulması... biçiminde sürüp gitti, onlarca insan yaralandı. Aydınlıkçılar, bu kavga ve çatışmalardan sonra, zaten çekilmeyi düşündükleri "sokaklardaki" etkinliklerini büyük oranda kaybetti.

12 Eylül ve muhasebe

12 Eylül cuntasının olgunlaştığı koşullarda TİKP'liler, ABD'nin Türkiye'yi istikrarsızlığa sokacak, Sovyetler Birliği'nin elini güçlendirecek bir askeri darbe girişiminde bulunmayacağı kanısındaydı. Darbe gerçekleştiğinde ise bunun Türkiye'yi istikrarsızlığa sürükleyen sahte solcuların ve MHP'nin kö-

39 *Dev-Genç*, özel sayı 4, 15 Kasım 1978.

rüklediği teröre dur demek amacıyla yapıldığı, Sovyetler Birliği karşısında ulusal güçlerin temsilcisi olması dolayısıyla ordunun hedef alınmaması gerektiği sonucuna vardılar. Kendi ifadeleriyle cuntaya eleştiriler Sovyetler karşısında ülkenin elini zayıflattığı gerekçesiyle parlamento ve demokrasiye karşı girişimleriyle sınırlanmalıydı. "Anarşi" ve "teröre" son verecek darbeye karşı olmak söz konusu değildi. İlginç olan, TİKP'in düşman gördüğü, tam zıt yaklaşımlara sahip olduğunu düşündüğü TKP'nin de 12 Eylül cuntasına karşı aynı tutumu takınmış olmasıydı. Üstelik Sovyetler Birliği de, ABD'nin desteğiyle gerçekleşmiş darbeye karşı çıkmamış, tersine desteklemişti.

Öngörüleri boşa çıkaran "kafa karıştırıcı" bu gelişmelere rağmen, Aydınlıkçılar, eski görüş açılarında 1984 yılına kadar herhangi bir değişiklik yapmadı. Belki de cuntanın baskı, tutuklama ve yasak koşullarında, çok daha elzem başka sorunlar nedeniyle bunlarla uğraşacak fırsatları da olamadı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı 4 Kasım 1980'de parti hakkında soruşturma başlattı, 12 Kasım'da da genel başkan Doğu Perinçek ile 12 yönetici hakkında tutuklama kararı çıkarıldı. Beş gün sonra aralarında Doğu Perinçek, Oral Çalışlar ve Durmuş Uyanık'ın da bulunduğu 12 TİKP yöneticisi Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na teslim oldu. Teslim olmakla, partinin askeri rejime karşı olmadığı, onun amaçlarıyla çelişmediği mesajı verilmiş oluyordu. Nitekim, yargılamalar sırasında, lider Perinçek, "Partinin bir yıl önce yaptığı tahlillerin 12 Eylül'den sonra Devlet Başkanı tarafından ileri sürüldüğünü" ifade etti.[40]Askeri mahkemedeki[41] 109 sayfalık sorgusunda Perinçek, devleti yıkmaya çalışmadıklarını, tersine savunduklarını şu sözlerle anlatıyordu:

> Aydınlık, üç yıla yakın yayını ile anarşi ve teröre karşı gerçekten büyük mücadele yürütmüş, devlet kurumlarının ve görevlilerinin bile teröre boyun eğdikleri yerlerde Aydınlık ayakta kalmıştır. Terör çetelerini birer birer halkın önüne çıkararak teşhir eden Aydınlık, ülkemizin birliği ve iç barış için yaptığı hizmetleriyle unutulmayacak izler bırakmıştır. Nitekim, Aydınlık'ın yayınları, MHP ve Apocular hakkında açılan soruşturmalara rehber olmuştur...
>
> Atatürk posterini 40 bin adet bastırarak dağıtan tek parti TİKP'tir...
>
> Devleti yıkma iddiasına en açık cevap: Yaşasın Türkiye slogammızdır. Milli bayrağımız bütün yürüyüşlerimizin başında dalgalandı. TİKP milli savunmayı güçlendirmeyi merkezi görev kabul etmiştir. Milli güvenlik derslerini destekleyen tek parti TİKP olmuştur. Sıkıyönetimi terör odaklarına karşı destekledik. NATO'yu Sovyet tehdidine karşı önemli bir etken olarak değer-

40 Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 28 Eylül 1981 tarihli duruşması, *Cumhuriyet* gazetesi, 16 Ekim 1981.

41 Doğu Perinçek ve 23 arkadaşı hakkındaki davaya Ankara Sıkıyönetim 2 Nolu Askeri Mahkemesi'nde 15 Haziran 1981'de başlandı.

lendirdik. Yalnız Türk Silahlı Kuvvetlerinin değil, Batı Avrupa ordusunun da güçlenmesinden yanayız.[42]

Perinçek ve arkadaşlarının tutuklulukları 1985 yılına kadar sürdü. Ancak Perinçek, diğer parti liderleri gibi cuntanın "siyasi yasaklılar" listesine konulduğu için TİKP'in devamı niteliğinde 1988'de kurulan Sosyalist Parti'nin genel başkanlığını 1991'de üstlenebildi.

TİKP yöneticileri, 12 Eylül öncesinde savundukları fikirlerini, 1989'da kaleme aldıkları "Muhasebe" başlıklı bir taslak metinde eleştirdiler. Temmuz 1989 tarihli, *Saçak* dergisinin 65. sayısında yayınlanan "TİKP Muhasebe"[43] başlıklı ortak imzalı yazıda şöyle deniyordu:

> TİKP'nin bütün hatalarının düğümlendiği nokta, 'milli çelişmeyi esas alarak cepheyi Sovyetler Birliği'nden gelen tehdide dönmek' biçiminde bir mevzilenmenin saptanmasıdır. TİKP'nin siyasal hataları bu saptamadan türedi...
>
> Bu düşünceye varılmasında ÇKP'nin görüşleri de etkili oldu. Ama TİKP giderek bu tahlili başkalarından daha fazla benimsedi. 1978 sonrasında ise yeni katkılarla kendilerine özgü bir tahlile dönüştürdüler... Olguları kafalarında oluşturdukları senaryoya uygun olarak değerlendirdiler...
>
> TİKP... bir senaryo belirlemişti. Daha doğrusu gelişmelerin doğrulamadığı bir tahlil yapmıştı. Bu tahlilin en önemli özelliği, dünya ve Türkiye'deki bazı gelişme eğilimlerini abartması ve gerçekte ulaşamayacağı kadar ileri ve derin noktalara kadar uzatmasıydı. Bir süre sonra, TİKP'nin kabul ettiği senaryo, 'olguları' belirlemeye başladı. Elbette olgular, senaryoya göre cereyan etmiyor, gerçeklerin mecrasında ortaya çıkıyordu. TİKP yönetimi çoğu zaman, senaryosunu gözden geçirmek ve düzeltmek yerine olguları kâğıt üzerinde zorluyor, çarpıtıyor ve senaryosuna uydurmaya çalışıyordu...
>
> Siyaset sahnesinde yer alan çeşitli güçleri, olduğundan daha değişik değerlendirdi, dost-düşman ayrımında ciddi hatalar yaptı...
>
> TİKP'nin 1978-80 arasındaki hatalarının omurgasında öznelcilik (sübjektivizm) vardır. İdeolojik planda öznelcilik, siyasal alanda sınıf uzlaşmacılığına yol açtı...
>
> Kurtarılmış bölgeler, yayını son derece hatalı olmuştur. Bu yayın bir müddettir sürdürülen sağ çizginin sınıf uzlaşmacılığında uç bir noktaya vardığının kanıtı olarak alınabilir.

Hayli samimi ve açık bir özeleştiriyi içeren bu metin, Aydınlıkçıların kendilerini anlattıkları en önemli belgeydi belki de, ama resmi bir muhasebe değil-

42 *Cumhuriyet*, 30-31 Haziran 1981.

43 Metnin imza bölümünde şu ifade yer alıyordu: "Saçak Yazı Kurulu'nun Aydınlık kökenli üyeleri (alfabetik sırayla) Mehmet Bedri Gültekin, Ender Helvacıoğlu, Hüseyin Karanlık, İlhan Kırıt, Doğu Perinçek, Tayfun Tabakoğlu, Hasan Yalçın."

di. Metin yayına konurken, "TİKP kökeninden gelen sosyalistler, bugün tek başlarına bir parti oluşturmuyorlar. Aralarında 'TİKP'li' olmaktan gelen bir disiplinleri yok. Çünkü TİKP'yi kapsayan bir örgüt ve bu örgütün organları da bulunmuyor. Dolayısıyla muhasebe, bir örgüte veya bir organa ait değildir. Saçak Yazı Kurulu'nun tartışmaya açtığı bir metindir" kaydı bulunuyordu.

Aydınlıkçılar "solun diğer kesimlerinden farklı bir kültür oluşturduklarını", "aşırıcılık" ve "öznelciliğin" karakteristik bir özellik taşıdığını kabul ediyorlardı[44] ama soldan yaygın olarak gelen "ihbarcı" suçlamasını hiçbir zaman kabul etmediler. "Muhasebe"de bu konuya ayrılan bölümde şöyle deniyordu:

> TİKP sol içi şiddete karşı açık tavır aldı. Partinin diğer grupları ile ilişkilerini asıl gerginleştiren bu tutumu oldu. Aydınlıkçıların 'ihbarcılık yaptığı' şeklinde saldırılara uğramaları buradan kaynaklandı. Parti bu konuda bir ilke tutumu belirledi. Sol grupların birbirlerini öldürmeye kadar varan eylemlerini 'hatalı eylem' olarak görmek mümkün değildi. Bu tavrın üzerine açık bir şekilde ve fedakârca yürümeden, bu tutumları halk içinde teşhir etmeden halka güven vermek olanaksızdı.

Doğu Perinçek, 2002'de ise, bir gazetecinin "Geçmişinizin muhasebesini yaparken vicdanınızı rahatsız eden şeyler var mı? Mesela *Aydınlık* gazetesinde ihbar edilen sol adresler, isimler?" sorusuna şu yanıtı veriyordu:

> Az bile yapmışız. O konuda daha cesur olmalıymışız. O sol örgütler halk düşmanı olmuşlar, kontrgerillanın, uyuşturucunun ağına düşmüşlerdi. TİKKO, altı ülkücü inşaat işçisini 1978'de duvarın dibinde kurşuna dizdi. Açıkça söylüyorum: O inşaat işçilerinin yanındayım. Hiç kimse MHP'li ya da ülkücü diye inşaat işçisini kurşuna dizemez. Kimse solculuk adına bu alçaklıkları yapamaz.[45]

Aydmlıkçılar, 1980'li yılların ikinci yarısında, solun tüm kesimlerinin birleşebileceği legal-birleşik sosyalist parti kurulmasını savundu. Farklı çevrelerden sosyalistlerin yer aldığı bu tartışmalar sürecinde, bir örgüt olmadıklarını, TİKP'in geçmişte kaldığını belirtiyorlardı. Tartışma süreci, başlangıçtaki sol çeşitliliğini giderek kaybetti ve kurulması için uğraş verilen Sosyalist Parti'nin kurucuları sadece TİKP'liler oldu (Şubat 1988). Sosyalist Parti, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılıp da İşçi Partisi kurulana (Temmuz

---

44 "Muhasebe"de şöyle deniyordu: "1968 yılından bu yana Aydınlıkçılığı incelediğimiz zaman, belirgin olan bir öznelciliği saptıyoruz. Aydınlıkçılar, gelişme süreçleri içinde dogmatizmi aşmada önemli başarılar kazandılar, fakat bazen sola, bazen sağa yalpalamalara yol açan bir aşırıcılık damarının (extremizmin) bu çizgide belirgin olarak yer ettiğini görüyoruz. Bugün gelinen noktada, bu gelenekten gelen bilimsel sosyalistlerin özellikle bu 'aşırıcılığa' ve 'saf ilkeli tutumlara' karşı uyanıklıklarını geliştirmelerinin önemli olduğu saptanabilir."

45 "Perinçek'le röportaj", Gülden Aydın, *Hürriyet*, 6 Mayıs 2002.

1992)[46] dek, geçmiş sosyalist hareketle herhangi bir bağ kurmuyordu. İşçi Partisi ise tıpkı TİKP gibi, Şefik Hüsnü'nün liderliğindeki Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'na dayanan bir geleneğin temsilcisi olduğunu söylüyordu. Aydınlıkçılar, eski grup yapılarını İşçi Partisi ile yeniden inşa ettiler.

Yayıncılık bu dönemde de en başarılı çalışma alanlarıydı. Ocak 1987'de yayma giren haftalık *2000'e Doğru* dergisi, 12 Eylül cezaevleri, MİT raporu, Kürt sorunu, "Çiller özel örgütü"yle ilgili haberleriyle ilgi topladı. Yine MİT'e, devlete ait gizli belgeleri elde ediyor, yayınlıyor, tartışmalar yaratıyorlardı. 1993-94'teki günlük *Aydınlık* gazetesi, Ulusal Kanal adlı televizyon denemeleri ise aynı başarıyı gösteremedi, her ikisinin de ömrü kısa oldu.

İşçi Partililer, sosyalist sol ve PKK ile yakın ilişki içinde siyasal muhalefet çizgilerini, 1993-94'ten itibaren değiştirdi. Bir anlamda 12 Eylül öncesi söylemlerine dönerek, Abdullah Öcalan ve PKK'yı emperyalizmin Türkiye'yi bölme planlarının aleti olarak değerlendirdiler. Bu değişiklikle rejimin Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde (9 Kasım 1989-17 Nisan 1993) Kürt sorununa yeni yaklaşım oluşturma çabalarının son bularak "özel savaş" politikalarına geçişi eş zamanlıydı. Rejimin Kürt sorununa bakışına eleştirel bir yaklaşım gösteren Özal, PKK ile aracılar yoluyla diyalog kurmaya çabalıyor, "Federasyon tartışılabilir" diyordu.[47] Özal'ın ölümünün ardından rejim Doğan Güreş'in genelkurmay başkanlığını, Tansu Çiller'in de başbakanlığı üstlendiği 1993-1995 arasında sertleşerek, "düşük yoğunluklu savaş" uygulamalarına geçti. O güne kadar PKK lideri Abdullah Öcalan'la sıkı ilişkiler geliştirmek için uğraş veren ve Bekaa'ya iki kez görüşmeye giden Doğu Perinçek, Kürtlerin federasyon, bağımsızlık dahil kendi kaderlerini belirleme hakları olduğunu söylüyor; rejimin yürürlükteki politikasına sert eleştiriler yöneltiyordu. PKK'nın legalleşmesine izin verilmesini, hatta partisinin bu işi yüklenebileceğini ifade ediyordu. Perinçek'in bu Kürt çıkışı, sosyalist hareketin geleneksel ilkelerine de uyuyordu ve Aydmlıkçılarm sosyalist soldaki olumsuz imajlarını değiştirmeye de yarıyordu.

Doğu Perinçek ve İP'liler, esasında, 12 Eylül öncesinde "büyük güçler platformunda siyaset" diye ifade ettikleri bir siyaset yapma tarzına sahipti. "Büyük güçler" devlet ve siyaset üzerinde etkili "ulusal güçler"den başkaları değildi ve Türkiye'de 1965-70 sürecinde *Yön* ve MDD'cilerin savunduğu Ke-

46 İşçi Partisi, Mart 1992'de, Sosyalist Parti'nin kapatılma olasılığına karşı, yedekte bir parti olarak kuruldu. Sosyalist Parti Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılınca da, genel başkan Doğu Perinçek ve tüm parti üyeleri istifa ederek, Temmuz 1992'de İşçi Partisi'ne katıldılar.

47 Özal'ın bu yaklaşımından yola çıkarak, büyük gazetelerin önde gelen gazetecileri Bekaa'da PKK lideri Abdullah Öcalan'la görüşmeye gitti, haftalarca Öcalan ve PKK hakkında gazete ve televizyon kanallarında programlar yapıldı. Bu rejimin PKK ile uzlaşma arayışının bir ürünüydü. Perinçek, Temmuz 2007'de *Aydınlık*'ta Öcalan'la görüşmeyle ilgili kendini savunurken "Başka kimler görüştü? Mehmet Ali Birand, Fatih Altaylı, Cengiz Çandar, Hasan Cemal, Güneri Civaoğlu... Yani Türk basınının bütün kıdemlileri, genel yayın yönetmenleri, başyazarları" diyordu.

malistlerle "güç birliği" görüşünün sürüp giden abartılmış haliydi. Abartı bir yanda bu "ulusal güçler"le yakınlaşmayı sağlayacak "öncelikli görevlerin" ifadesinde,[48] diğer yanda da dünya ve ülkedeki gelişme eğilimlerini "öznel bir senaryo"ya dönüştürmede ortaya çıkıyordu. 12 Eylül öncesinde Sovyet emperyalizmini "baş düşman" ilan etmek, resmi ideolojinin "Sovyet yayılmacılığı ve komünizme karşı mücadele" görüşüyle örtüşmeyi sağlıyordu. Hatta anti-Sovyetizm devletin geleneksel politikalarının savunucusu partilerin ve bürokratların kabul edemeyeceği ölçüdeydi, çünkü diplomasi gereği her hükümet Sovyetler'le iyi ilişkiler oluşturmaya çabalıyordu. Sovyet işgalinin an meselesi görülmesi, Sovyet yayılmacılığına en çok inanan sağcı politikacılar açısından bile ikna edici değildi.

Doğu Perinçek, talihsiz bir rastlantıyla "kontrgerilla" *Özgür Gündem* gazetesinin İstanbul'daki merkezinin bombalanmasına hazırlandığı gün[49] yani 2 Aralık 1994'te bir basın toplantısı düzenleyerek "Öcalan'ın Batılı devlet başkanlarına yazdığı mektupla emperyalist devletleri Kürt sorununa müdahaleye davet ettiğini", "Rusya'yla işbirliği yaptığını" duyurdu. Bu Türk ve Kürt halkı için çok büyük bir tehlikeydi.

Her Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonrasında yayınlanan bildirilerde tekrarlanan "bölücülük" ve "irtica" tehlikesi, İP'lilerin siyasetlerinde özel vurguya dönüştü.

Necmettin Erbakan başbakanlığındaki RP-DYP koalisyonunu sona erdiren 28 Şubat 1997'deki örtülü ordu müdahalesini İP'liler coşkuyla karşıladı. Koalisyon, ulusal devleti yıkıma sürükleyen emperyalizmin uzantısı "tarikat-mafya-gladyo" iktidarının kendisiydi. Bu iktidarın yıkılması "ulusal güçler"in taarruza geçtiğinin kanıtıydı.[50] İP yöneticilerinden Hasan Yalçın yeni dönemin özelliklerini söyle sıralıyordu:

---

48 Perinçek, Ağustos 2007'de *Aydınlık* dergisinde Mao'nun parti programından çıkarılmasıyla ilgili olarak şunları söylüyordu: "Vatanın bütünlüğü, milli devlet ve milletin birliği tehdit altında. Bu tehdide karşı koyacak kuvvetleri, Mao bayrağı altında toplayamazsınız. Biz bunu 40 yıldır biliyoruz."

49 2 Aralık'ı 3 Aralık'a bağlayan gece gazetenin Kadırga'daki merkezi bombalandı.

50 Doğu Perinçek, Paris'teki bir konferansta "ordunun uşağı" diyerek kendisini protesto eden solculara "Türk ordusunun uşağı sözünü hakaret addetmiyorum" diyerek şöyle yanıtladı: "Bugün Batı'nın baş hedefi olan Türk ordusuna şunlar dayatılıyor: MGK dağıtılacak, ordunun politikadaki etkisi bitirilecek, Türk ordusu Kemalist geleneklerinden koparılacak. Küçük devletçikler, küçük emirlikler kurmak istiyorlar. Globalleşme ulusal devleti ortadan kaldırınca temel çekirdeği olan ulusal orduyu da ortadan kaldıracak, ordu bunun farkındadır ve buna karşıdır. Ordu Türkiye'nin en kıymetli birimidir, her konuda yanlışlık yapın düzeltilebilir, ama orduya karşı yanlışlık yaparsanız düzeltilemez. Solcu söylemlerle, halktan uzak hareketlerle bir yere varılmaz. Ben bu provokatörlerle 30 yıldır uğraşıyorum. Bana Türk ordusunun uşağısın diye bağırıyorlar. Devrimcilik böyle yapılmaz. Tabii cuntalardan az çekmedik, ancak 28 Şubat çizgisi bu darbelere zıt ve onlara düşman bir çizgidir. Türkiye'de orduya en düşman kim? Tarikatçılar, Nakşibendiler, Fethullahçılar, Amerikancılar ama biz orduyla yan yanayız. Halkın yanında yer alan bir Türk ordusu var, ulusun yanında Kemalist bir ordu var." *Hürriyet*, 20 Şubat 2001.

Bir, Türkiye yeni bir Devrimci Cumhuriyet dönemine girmiştir. Şeriatın maddi ve kültürel kaynaklarının kurutulması kaçınılmazdır. Bu mücadelenin, Kürt sorunu dahil Türkiye'nin bütün sorunları üzerinde belirleyici etkisi olacaktır.

İki, geniş yığınlar ve Ordu dahil büyük siyasal güçler yer değiştirerek, Cumhuriyet mevzilerine girmektedir.

Üç, Şeriata karşı mücadele eden kuvvetler kaçınılmaz olarak ve kararlılıkları ölçüsünde Amerikan emperyalizmiyle karşı karşıya geleceklerdir.

Dört, siyasi partiler, yeni dönemin ihtiyaçlarıyla temsil ettikleri sınıfsal çıkarları bağdaştırarak yeni döneme uygun yeni programlara yönelmektedir.[51]

Aynı sayıda hayli coşkulu bir dille "Türkiye Birinci Dünya Savaşı ertesindeki kadar büyük bir saldırıyla karşı karşıya. Emperyalistlerin Sevr planına karşı bir ulusal şahlanış gündemde. Koşullar 19 Mayıs 1919'dan çok daha elverişli. Türkiye arkasına büyük bir birikimi almış durumda. Bu kez Polatlı'ya kadar da gelemeyecekler" deniyordu.

İP'liler, 28 Şubat Milli Güvenlik Konseyi kararlarını, bir kampanya biçiminde savunageldikleri "Cumhuriyet devrimi kanunları uygulansın" görüşlerinin doğrulanması sayıyorlardı. Bu kararlarla "Cumhuriyet Devrimi'nin İkinci Taarruzu" başlamıştı, İP zayıf olduğu için şimdilik bu taarruza milli güçlerin başında bulunan ordu öncülük ediyordu. Bölücüler ve şeriatçılar dışındaki tüm güçler, milli güçleri oluşturuyordu. İP, ABD ve AB'nin "milli devleti" yok etmek istediğini, Sevr'i hortlatarak Türkiye'yi parçalamayı amaçladığını, buna karşı durmak için de Milli Hükümet kurulmasını öneriyordu.

"Cumhuriyet Devrimi'nin ikinci taarruzu" İP'liler açısından 10 yıl sonra, 22 Temmuz 2007 genel seçimleri arifesinde de henüz gerçeklik kazanamamıştı, ama sürüyordu. AKP hükümetine karşı 2007'de Ankara, İstanbul, İzmir başta olmak üzere pek çok ilde yüzbinlerce insanın katılımıyla gerçekleştirilen Cumhuriyet mitingleri, ana muhalefet partisi CHP'yi olduğu kadar, İP'lileri de umutlandırmıştı. Doğu Perinçek, seçimler öncesinde, barajı aşarak meclise gireceklerini üç yıl sonra da iktidara geleceklerini söylüyordu. Parti Genel Merkezi'nde 21 Haziran 2007'de gazetecilere okuduğu Seçim Bildirgesi'nde de şöyle diyordu: "Genel Seçim ABD ile İşçi Partisi arasında. (...) Günün görevi vatan savunmasıdır. Geleceğimiz bu görevin başarıyla yerine getirilmesine bağlıdır. (...) ABD'nin yeni iktidar planını bozacak tek çözüm, İşçi Partisi'nin Meclis'e girmesi ve Milli Hükümeti kurmasıdır. (...) Türk Ordusu cephesini ABD tehdidine dönmüştür. (...) İşçi Partisi... Meclis'e girecek ve o andan itibaren siyasal sürecin merkezine yerleşecek, gelişmeleri belir-

51 *Aydınlık*, sayı 527, 24 Ağustos 1997.

leyen parti olacaktır. (...) Milli Hükümet en geç iki yıl içinde kurulacaktır. Böylece Türkiye yeniden Atatürk Devrimi rotasına girecektir."[52] AKP'nin eski oylarını daha da artırarak yeniden hükümeti tek başına kurduğu seçimlerin ertesinde, İP'nin yüzde 0,36 oy oranıyla, 2002'de aldığı oranın gerisine düştüğü anlaşıldı.[53] Perinçek'e göre "savaş" değil "muharebe" kaybedilmişti, "Erdoğan-Gül yönetimi yıkılmazsa Türkiye yıkılır[dı]... Milli bir hükümet kurmak Türkiye için ölüm kalım meselesi"ydi.[54]

Doğu Perinçek, "Ergenekon" adı verilen ordu içinde cunta örgütlenmelerine yönelik 2008'de başlatılan operasyonlar kapsamında 21 Mart'ta aralarında *Cumhuriyet* başyazarı İlhan Selçuk'un da bulunduğu pek çok kişiyle birlikte gözaltına alındı. Dört gün sonra da tutuklandı.

52 www. ip.org.tr (3 Kasım 2009)

53 2002 seçimlerinde 159.363 oy (yüzde 0,51), 2007 seçimlerinde 127.042 oy aldı.

54 Perinçek'in 30 Ağustos 2007 Zafer Bayramı mesajı.

TÜRKİYE DEVRİMCİ KOMÜNİST PARTİSİ (TDKP)

Geçmişin eleştirisi

1971-72'nin gerillacılık deneyimini yaşayan militanlardan, geçmişin köklü eleştirisine kalkışıp da beraberliklerini koruyarak dönüşümü başarabilenler yalnızca THKO'lulardı. 1978'e kadar gelgitlerle dolu sancılı bir sürece rağmen, yeni siyasi görüşlerini netleştirdiler ve Türkiye Devrimci Komünist Partisi'ni (TDKP) kurdular. THKO, TDKP'yle yeni bir biçime bürünerek tarihe karıştı. Bu dönüşümü gerçekleştiren THKO kadroları –eğer siyaseti bırakmamışlarsa– birlikteliklerini uzun yıllar korudu; 1990'ların ikinci yarısında ise, artık değişmiş koşullarda, TDKP'yi de, legal Emek Partisi'ne dönüştürdüler.

1990'ların ikinci yarısında olduğu kadar 1970'lerin ikinci yarısında da onları motive eden işçi sınıfına ve onun ideolojisine dayanan bir örgüte ulaşma arzusuydu. 1975-78 yıllarında izlenen görüşlerindeki keskin dönüşler, diğer solcu gruplara "oportünizm" suçlaması için bir gerekçe oluyordu belki, ama diğerlerinde rastlanmayan, örgütün dağılmasına yol açmadan çizgilerinde köklü değişiklikler yapabilme cüret ve becerisine sahip olduklarının da göstergesiydi. "Özeleştiri mekanizması", dönüşümün en önemli aracıydı, kendi deyişleriyle "özeleştiriyi sistematik olarak kullanmak"[1] temel özellikleriydi; buna bir de önderlik kültüne indirgenmeyen, kolektif bir disiplinin sağlanabildiği örgüt içi hukuku yaratabilmiş olmalarını da eklemek gerekir.

Geçmiş eleştirisinin, yenilginin ardından THKO'luların yanı sıra THKP-C'lilerde, kısmen de TKP(ML)'lilerde, bu denli yaygın ve güçlü bir dalga halinde görülmesinin nedeni, bu örgütlerin iyice düşünülmüş siyasal görüşlere

1 "Partimizin 19 yılı ve deneyimler üzerine", *Devrimin Sesi*, sayı 201, Nisan 1999.

sahip olmadığına dair inançtı. Bu örgütlerin kurucuları da militanları da üniversiteli gençlerdi, Marksizmle yeni tanışmışlardı, bir örgüt ve siyasal mücadele deneyiminden yoksundular... Bu pratiği ve yetersizlikleri bizzat yaşayanların, yakın geçmişte olup bitenlerin Marksist-Leninist öğretiyle ne ölçüde bağdaştığını sorgulamaları, bu nedenle doğaldı. Her üç örgüt için köklü bir eleştiriyi zorlu hale getirense çatışmalarda, idam sehpalarında, işkencede öldürülmüş arkadaşlarının bulunduğu yakın bir geçmişin ağırlığıydı.

Temelde aynı sonuca ulaşmışlardı: Marksizm-Leninizmin ilkeleri kavranamamış, işçi sınıfından ve kitlelerden kopuk bir mücadele yürütülmüştü. Şimdi asli kaynaklara dönülmeli, yeni bir siyasal ve örgütsel strateji için uğraş verilmeliydi. Bunun anlamı, Marksist klasiklere ve daha çok da uluslararası komünist hareketin tartışmalarına başvurulmasıydı.

Geçmiş eleştirileri cezaevinde başlamıştı, ama somut adımlar, örgütleri yeniden inşa etmek için kurulan geçici merkezi koordinasyon komiteleri ve bunların yayınladığı dergilerle atıldı.

THKO'lular Geçici Merkezi Koordinasyon Komitesi'ni (GMKK) 1975 Mayıs'ında kurdu. Komite, 1974 affıyla tahliye olan militanlar ile 12 Mart tutuklamalarıyla Filistin'e geçmiş olan ve dışarıda Mücadelede Birlik adıyla THKO ilişkilerini korumayı başaran Teslim Töre'nin liderliğindeki iki ana grubu birleştiriyordu. Dokuz kişilik koordinasyon komitesi bir tüzük hazırladı, beş kişilik Geçici Merkez Komitesi (GMK)[2] seçti. GMK'daki üç üye, TDKP'nin asıl çekirdeği olan cezaevlerindekileri temsilen 1974 affıyla serbest kalmış THKO'lulardı. Her iki grup Leninist ilkelere dayalı yeni bir siyasal platform kurulması konusunda hemfikirdi. Girişime aynı yılın Aralık ayında, eski Dev-Genç içinde otonom bir grup olarak varlığını sürdüren, başını Aktan İnce'nin çektiği benzer görüşleri savunan ve o sıralarda "Aktancılar" diye anılan grup da katıldı.

THKO, eylemleriyle varolmuş bir örgüttü. Teoriye değil pratiğe önem veriyordu. Geriye iki yazılı belgesi kalmıştı: Bunlardan ilki örgütün kuruluş ve amaçlarını açıkladığı 5 Mart 1971 tarihli bildiriydi, diğeri Hüseyin İnan'ın Mamak Askeri Cezaevi'nde 1971'de kaleme aldığı *Türkiye Devriminin Yolu* broşürü... Latin Amerika, Filistin, Asya ve Afrika'daki gerilla mücadelelerinden esinlenmişti. Bu ülkelerin ortak özellikleri ABD emperyalizmine bağımlılıkları, geri kalmışlıklarıydı. Devrimci güçler ya doğrudan ABD işgaline (Vietnam gibi) ya da ABD desteğindeki hükümet güçlerine karşı kırsal alanlarda gerilla savaşları yürütüyordu. THKO'lular da Türkiye'de emperyalizm ve onun yerli işbirlikçilerine karşı savaşımın coğrafi mekânının kırsal alanlar, toplumsal dayanağının köylüler olduğunu düşünüyordu. Dağlarda üsle-

2 THKO'dan Semih Orcan, Atilla Keskin, Gökalp Eren, MB'den Teslim Töre ve bir kişi daha, (12 Eylül yargılamalarında TDKP davasının mütalaası).

necek, kentlerden lojistik destek alacak bir gerilla grubu, zamanla kır yoksullarından oluşan bir halk ordusuna dönüşecek, nihai olarak kentler kuşatılarak iktidar alınacaktı. Yani devrim "kırlardan şehirlere doğru" gelişecekti.

THKO'lular geçmişteki bu yaklaşımı, her şeyden önce komünistlerin "proletarya partisi kurma" öncelikli görevini gözardı ettiği gerekçesiyle eleştiriyordu. Bu "proletarya değil, küçük burjuva devrimciliği"ydi. Esinlenilmesi gereken 1917 Ekim Devrimi'nin lideri Lenin'in, 20. yüzyıl boyunca dünya komünist partilerine model olan Bolşevik Partisi'ne biçim ve yön veren fikirleriydi. Lenin'e göre işçi sınıfının politik mücadelesi, "sınıfın en ileri unsurlarını bünyesinde toplamış", "en ileri teoriyle donanmış", "öncü bir parti" aracılığıyla verilebilirdi. Proletaryaya dışarıdan bilinç götürecek, her koşulda örgütlenme ve mücadelesine kılavuzluk edecek bu parti "geniş bir mahalli parti örgütleri ağıyla çevrelenmiş", yasadışı çalışan, siyasi polisi atlatabilecek özelliklere sahip "profesyonelce devrimci faaliyette bulunan kimselerden meydana gelmeli"ydi. İktidara ancak zora dayalı bir devrimle gelebilmesi mümkün olabilen proletaryanın ayaklanmasını da yönetecek olan bu parti, bir "savaş örgütü" gibi tasarlanmalı, hiziplere imkân tanımayan görüş birliğine, sıkı bir disipline ve merkeziyetçiliğe sahip olmalıydı.[3] Periyodik bir yayın organı (Rusya'da *İskra*), bu partinin iskeleti, örgütlenme ve propaganda çalışmasının da temel aracıydı.

Fikir arayışı ve karmaşa

THKO'lular geçmiş eleştirisini, ML görüşlere ulaşma ve nihayet ML ilkelerle donanmış bir örgüte, yani proletarya partisine dönüşme olarak ele alıyordu. Bu dönüşme çabası, o yılların devrimci gruplarının, sosyalist teoriyle ilişkilerini de sergileyen bir örnekti. Tartışmanın hem kendilerini, hem gruba katılanları hem de üniversitelerden sürekli akıp gelen yeni kuşak sempatizanları ikna edecek biçimde yürütülmesi gerekiyordu.

Örgütün yasal yayın organı *Parti Bayrağı*'nın 8. sayısında yer alan "1971 Sol Hareketi, THKO ve Gelişmesi" başlıklı yazıda bu kaotik tartışma süreci açıklıkla tasvir ediliyordu:[4]

---

3 Lenin'in parti teorisiyle ilgili görüşlerini ayrıntılı olarak açıkladığı eserleri, 1970'li yıllarda Türkiye'de *Bir Yoldaşa Mektup*, *Nereden Başlamalı*, *Ne Yapmalı*, *Bir Adım İleri İki Adım Geri* adlarıyla yayınlanmıştı. Yukarıda Lenin'e atfen özetlenen Bolşevik parti modeli, Stalin'in liderliğindeki 3. Enternasyonal tarafından sistematize edildi, dolayısıyla Stalinist bir parti anlayışı olarak da değerlendirilebilir. Komünist partilerin modeli haline gelen Bolşevik partisinin bu yorumunun ne ölçüde Lenin'e ya da Stalin'e ait olduğu komünist harekette hep tartışma konusu oldu. Ama 1970'li yılların Türkiye solunda (küçük çevreler dışında) böyle bir ayrım veya tartışma söz konusu değildi, Stalin'in eserleri, Leninizmin kaynaklarından sayılıyordu.

4 *Parti Bayrağı*, sayı 8, Ekim 1978. Dergide söz konusu yazıyla ilgili "THKO'nun yayın organı *Yoldaş*'ın 12'nci sayısında yer alan tarihi belge" diye not düşülmüştü.

> THKO militanlarının asıl önemli kesimi (...) Marksizmi öğreniyor ve kabul ediyorlardı. (...) Bir yandan da uluslararası komünist hareketin güç verici etkisini kendi üzerlerinde görmeye başlıyor, kafalarındaki sorulara cevap bulmak için Marksist klasiklere ve uluslararası komünist hareketin belgelerine başvurmaya yöneliyorlardı.

Geçici Merkez Komitesi'nin illegal yayınladığı *Yoldaş* dergisinin işlevi örgütün yeni görüşlerini tartışmaktı. 1975 Ekim'inde çıkan ilk sayıda yer alan yazıların başlıkları dahi onların vurgulamak istediklerini anlatıyordu: "12 Mart ve Özeleştiri", "Devrim Kitlelerin Eseridir", "Sınıf Mücadelesi Toplumun Her Alanında ve Çeşitli Biçimlerde Sürdürülen Mücadelelerin Bütünüdür", "Ancak İşçi Sınıfının ve Onun Devrimci Partisinin Önderliği Devrimi Zafere Götürür", "Modern Revizyonizme Karşı Mücadele Tarihi Bir Görevdir."

Yazılar, geçmiş mücadelenin kitlelerden kopuk niteliğinden parti konusunda yanlış görüşlerine, Türkiye'nin sosyoekonomik yapısından faşizm sorununa, devrimin niteliği ve yoluna kadar geniş bir çerçeveye yayılıyordu.

THKO'lular önce Çin'in devrim lideri Mao'nun, sonra Arnavutluk lideri Enver Hoca'nın görüşlerini benimsedi. Ama bu bir anda değil, iki üç yılı kapsayan bir sürecin sonunda gerçekleşti. ÇKP ve Mao'nun görüşlerine uygun olarak, Sovyetler Birliği'nin "sosyal emperyalist" bir ülke olduğuna dair *Yoldaş*'ın 1975 Kasım'ındaki ikinci sayısında yer alan yazı Teslim Töre ve arkadaşlarının ayrılmasına neden oldu.

"Geçmişin değerlendirilmesi ve özeleştiri kampanyası" olarak adlandırılan bu "ideolojik" arayış, bilimsel disiplinin gerektirdiği soğukkanlılıktan çok, "revizyonizm-ML" ikileminde sürüyordu. Örneğin, Türkiye'de faşizmin olup olmadığı sorunu tartışılırken bu, silahlı mücadele yürüten gruplara teorik bir meşruluk yaratıp yaratmadığı açısından önem taşıyordu. "Sürekli faşizm" var denirse, silahlı mücadele vermek gerekirdi.[5] Bu nedenle, önce sürekli faşizm tezinin yanlışlığı ileri sürülerek "tırmanan faşizm" tezi savunuldu.[6] Sonra ise "sürekli faşizm"in silahlı mücadele yürütmenin teorik temeli olamayacağı, "tırmanan faşizm" görüşünün "revizyonizm"den etkilenerek hazırlandığı (çünkü TKP de bu görüşteydi. Aydınlıkçılar buradan yola çıkarak onları revizyonist tezleri savunmakla suçluyordu) savunuldu. 1976 sonunda faşizm konusundaki tartışmalar son buldu ve bir özeleştiriyle "faşist diktatörlük" sonucuna varıldığı açıklandı.[7] Bu karışıklıklar 1978'e kadar aşağı yukarı her konuda yaşandı.

---

5 *Yoldaş*, sayı 3, Ocak 1976.

6 *Yoldaş*, sayı 4, Şubat 1976.

7 *Yoldaş*, sayı 6, Aralık 1976.

En önemli tartışma, *Aydınlık*'ın gündeme taşıdığı "Üç Dünya Teorisi" konusundaydı. Bu teoriyi savunup savunmamayı komünist olmanın ölçütü olarak sunan *Aydınlık*, THKO'luları komünist hareketin çizgisini kavramamakla, revizyonist ve eski maceracı görüşlerin etkisinde kalmakla suçluyor; ÇKP ile ÇKP yanlısı komünist partilerin yayınlarından çevirilerle "bakın işte uluslararası komünist hareket de böyle düşünüyor, siz bilmiyorsunuz" mesajı vererek ideolojik bir baskı kurmaya çabalıyordu. Üç Dünya Teorisi'ni kabul edişle ilgili *Parti Bayrağı*'nda şöyle deniyordu:

> Bu teoriyi kabul edişimizde, kuşkusuz, en başta gelen etken, ML [Marksist-Leninist – V.E.] kavrayışımızda hâlâ büyük eksikliklerin olması, genç ve tecrübesiz komünistler olarak ideolojik ve siyasi bakımdan henüz yeterince çelikleşmemiş oluşumuzdu. Daha o zamandan devrim davasından vazgeçmeden bu teorinin ülkemiz pratiğine nasıl uygulanabileceğine ilişkin pek çok kuşkularımız vardı. Ama biz, bu teorinin uluslararası ML hareketin genel çizgisinin bir parçası olduğunu düşünüyor ve mevcut kuşkularımızın bu teoriyi kavramaktaki yetersizliğimizden ileri geldiğini sanıyorduk.[8]

Arnavutluk Emek Partisi'nin 7. kongresinde ÇKP, Mao ve üç dünya teorisine yönelttiği eleştiriler, THKO'luları hem üç dünya teorisinden hem de bu vesileyle üzerlerine gelen *Aydınlık*'tan kurtardı. Ve AEP'in yanında yer alınarak, Mao'nun ve onun üç dünya teorisinin "oportünist bir teori"[9] olduğu ilan edildi. Oysa kısa bir süre öncesine kadar, ÇKP'nin "dünya halklarının ve ezilen ulusların yolunu aydınlattığı", Mao'nun "büyük önder" olduğunu yazmışlardı.[10]

Ancak Maoculuğun reddiyle THKO'lular, *Aydınlık*'ın Üç Dünya Teorisi tartışmaları içinde gölgelenen bir başka çelişkilerinin de üstesinden geldi. Bolşevik devrimin çizgisinden ilerlemek arzusu, Maoist fikirlerle çelişki halindeydi. Biri işçi sınıfı içinde örgütlenerek ve büyük şehirlerde patlak verecek bir ayaklanmayı, diğeri kırsal alanda köylüler arasında örgütlenen komünist partinin uzun süreli gerilla savaşıyla iktidarın parça parça ele geçirilmesini öngörüyordu. 1977'de Aktancılar grubunun (daha sonra Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği-TİKB) ayrılmasının arka planında bu çelişki de vardı.

---

8 "1971 Sol Hareketi...", *a.g.d.* Söz konusu makale *Zer i Populit*'te 7 Temmuz 1977'de yayınlandı.

9 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 83, 21 Kasım 1977.

10 Örneğin, *Halkın Kurtuluşu*'nun 13 Eylül 1976 tarihli 22. sayısında 1. sayfadan Mao'nun ölümü "Büyük devrimci önder Mao Ze Dung'u kaybettik, Mao Ze Dung'un düşünceleri yolumuzu aydınlatıyor" büyük puntolarla sürmanşetten verilmiş; sosyalist Çin ve Mao'ya övgüler düzen yazılar yazılmıştı. Ekim ayı sayılarında da bu türden yazılar devam ediyordu. *Halkın Kurtuluşu*'nun 16 Temmuz 1979 tarihli 167. sayısında "Mao Zedung Düşüncesi, revizyonist, küçük burjuva bir teori ve pratiğin ifadesidir" başlığıyla yazılan yazıda artık eski görüşlerin reddedilmesi netleşmişti.

THKO'lular AEP'in ÇKP'yi eleştiren raporun öğrenilmesinden sonra yaşadıklarını şöyle anlatıyordu:

> Ve THKO, AEP 7. Kongresi'ni aynı zamanda kendisinin Marksizm-Leninizm doğrultusundaki gelişmesine güç ve omuz veren bir kongre olarak selamlarken, önemli sayıda militanımız ileri sürdükleri görüşlerin Enver Hoca yoldaşın tarihi raporu [ÇKP'nin eleştirildiği rapor – V.E.] ve *Zeri i Populit* gazetesinde [AEP'in yayın organı – V.E.] yayınlanan "Devrimin Teori ve Pratiği" makalesinde ortaya konan ML fikirlerle bütünüyle çakıştığını sevinçle gördüler.[11]
>
> Bu rapor [AEP 7. Kongresi'ne sunulan ÇKP'nin eleştirildiği rapor – V.E.] GMK'dan en alt organlara kadar THKO saflarında geniş bir yankı uyandırdı... GMK... toplanarak 'Üç Dünya Teorisi'nin reddedilmesi doğrultusunda kendi içinde karar aldı ve örgüt kadro ve militanlarının bütünüyle ML saflara kazanılması, tek bir devrimcinin bile yeni oportünist akıma terk edilmemesi amacıyla açılması gündeme gelmiş olan UDHD [Ulusal Demokratik Halk Devrimi – V.E.] tartışmasının hemen ardından ÜDT'nin [Üç Dünya Teorisi – V.E.] tartışmaya açılması ve mahkûm edilerek örgütün yeni görüşlerinin belirlenmesini kararlaştırdı.

GMK'nın tartışma süreciyle ilgili çıkardığı genelge için de şöyle deniyordu:

> Genelge, mesele tartışılırken, başta AEP olmak üzere uluslararası komünist hareketin belgelerinden yararlanılması, ama kopyacılık yapılmaması, esas olanın meseleyi özümlemek ve kendimize mal etmek olduğuna vb. dikkati çekiyordu. Öte yandan reddedilinceye kadar "ÜDT"nin hâlâ örgütümüzün resmi görüşü olduğu gerçeği ortaya konuyor ve örgüt dışında buna ters uluorta davranışlara girilmemesi isteniyordu. Ama genelge, belli hatalar da taşıyordu. Örneğin "bu çalışma (inceleme faaliyeti) süresince örgütümüzün bütün organları, üyeleri, aday üyeleri ve yakın sempatizanları resmi merkezi görüşümüz olan üç dünya tahlilini savunmak, uygulamak ve hayata geçirmekle yükümlüdür" diyordu.[12]

Tartışma kısa sürede, başından itibaren ideolojik evrimde etkili olan cezaevindeki eski THKO'lu hükümlülerin de ağırlıklarını koymasıyla, AEP'den yana tutum alınması ve Maoculuğun reddiyle sonuçlandı. Böylece üç dünya teorisinin ve bu yolla *Aydınlık*'ın kurduğu baskıdan kurtulundu, yeni bir yol için zemin doğdu.

---

11 "1971 Sol Hareketi...", *a.g.d.*

12 "1971 Sol Hareketi...", *a.g.d.*

GMK daha sonra, uluslararası ve ulusal planda devrimin bütün temel meselelerini Yoldaş dergilerinde yayınlanan bir dizi makaleyle (*Yoldaş* 8'de "UDHD", *Yoldaş* 9'da "Üç Dünya Teorisi Üzerine ve Özeleştirimiz", *Yoldaş* 11'de "Milli Mesele Üzerine" vb.) açıklığa kavuşturdu. Ve Türkiye'de proletarya partisinin üzerinde yükseleceği ideolojik-siyasi temelleri yarattı.[13]

THKO'lular, AEP'in çizgisinden yana tutum almalarından başlayarak 1990'lara kadar Arnavutluk'u da dünyadaki tek sosyalist ülke kabul etti. TKP(ML) Hareketi, TİKB gibi Arnavutluk yanlısı başka gruplar da vardı ama THKO'lular, TDKP döneminde, 1980 Haziran'ında üç merkez komite üyesinin ziyaretiyle AEP'le resmi ilişki de kuran tek gruptu. Uzun yıllar da bu ilişki sürdü. Dünya komünist enternasyonali yaklaşımı da AEP yanlısı komünist partilerle bir dayanışmayı kapsıyordu.

Maocu dönem (1975-78)

THKO'lular gibi Geçici Merkez Komitesi kurarak örgütlerini toparlamaya çalışan THKP-C'liler ile TKP(ML)'den koparak *Halkın Birliği* dergisi etrafında toplanmış olanlar da eski çizgilerine aynı eleştirileri yöneltiyordu. Bu iki grupta da yeni örgüt ve siyaset arayışı benzer biçimde sürüyordu.

Her üç grubun kendi içinde ve birbiriyle bitmeyen tartışmalara ve karmaşaya yol açan, uluslararası komünist hareketle uyum çabasıydı. Bu çaba, komünist hareketin enternasyonal bir hareket oluşu itibariyle, bir ölçüde doğal da görülebilirdi, ama algılanış biçimi, tartışmaların düzeyi ve yarattığı sonuçlar göz önüne alındığında bir çarpıklık da göze çarpıyordu. Her şeyden önce ÇKP'nin SBKP'ye yönelik eleştirileri yeni değildi, ama 12 Mart öncesinde bu militanların ilgisini çekmemişti.

Maoculuğun benimsenmesi belli ki, yenilgi sonrası, yeni siyaset arayışı içinde ÇKP-SBKP merkezli saflaşmada bir tercihle ilgiliydi. Radikal bir geçmişten gelen militanların SBKP'nin "barışçıl geçiş", "barış içinde bir arada yaşama", "yumuşama" vb. gibi tezlerine yakın durması beklenemezdi.

THKO ve THKP-C'lilerin tercihiyle Maoculuk, bu grupların kitlesel oluşlarından ötürü, birden Türkiye sosyalist hareketinde geniş taraftar bulan akım haline geldi. Solda güçlü bir Maocu cephe oluştu. Karşısında da SBKP çizgisindeki Sovyetik cephe vardı. Görüş ayrılığıyla sınırlı kalmayan, karşısındakini düşman gören, sert ve keskin bir bölünmeydi bu.

Maoculuğun 12 Mart öncesinden gelen iki savunucusu daha vardı. Biri Mao'nun halk savaşı teorisini ve Çin devrimini kendine model alan İbrahim Kaypakkaya'nın TKP(ML)'si, diğeri Maoculuğun başka bir versiyonunun sa-

13 "1971 Sol Hareketi...", *a.g.d.*

vunucusu Aydınlıkçılar. THKO ve THKP-C'lilerin geçmişe dönük kitlelerden kopuk mücadele eleştirisi İbrahim Kaypakkaya'yı da kapsıyordu, Halkın Birliği de zaten TKP(ML)'den kopmuştu. Böylelikle her üç grup da kendisini Aydınlıkçılara yakın konumda buldu.

Maoculuğun kıdemli ve daha donanımlı savunucusu *Aydınlık* da bunu işledi, her fırsatta birleşme çağrıları yaptı. Dört grup da birbirini "proleter devrimci" diye niteliyor, ortak parti çatısında bir araya gelebilecek doğal müttefik kabul ediyordu. 1975-77 arasındaki dönemde egemen olan bu eğilimin ürünü olarak da ortak mitingler, kampanyalar düzenlediler, her gelişmeye karşı birlikte tutum almanın yollarını aradılar. Temmuz 1976'da birliği resmileştirecek protokol imzaladılar. Madalyonun diğer yüzünde ise özellikle Aydınlık'a karşı güvensizlik vardı. Daha önemlisi her üç grubun da arayışlarını Aydınlık'ın ideolojik baskısı altında sürdürmek zorunda kalmasıydı. Aydınlık her fırsatta çelişkilerini yüzlerine vurması bir yana, açtığı üç dünya teorisi tartışmasıyla onları kendi zeminine çekti. 1 Mayıs 1977 katliamı, bu teorinin "revizyonizmle mücadele" anlayışının hangi sonuçlara varabileceğini göstermişti, ama Aydınlıkçılar ustaca bunu onların ideolojik tutarsızlıklarına bağladı. Öyle ki buna ikna olan Halkın Yolu yöneticileri TİKP'e iltihak etti.

"Proleter devrimci ittifak" bir daha sözü edilmeyecek şekilde dağıldı. Üç grubun geçici Maoculuk dönemi de son buldu. Bu pek barışçıl olmadı, gruplar birbirlerine ağır suçlamalar yöneltti, çatışmalara girdiler.

1 Mayıs katliamında provokasyonun sorumlularının bir tarafı olarak Halkın Kurtuluşu ile Halkın Yolu hedef tahtasına konulmuştu. Zira TKP'nin yönlendirdiği DİSK yöneticilerinin alana Maocuları sokmama tutumuna rağmen mitinge katılan, Maocu cephenin en kitlesel iki grubuydular. Halkın Kurtuluşu "Sosyal faşistlere karşı devrimci kitle terörü"nü de savunuyordu. Başta Aydınlık olmak üzere solun neredeyse tümü onları provokasyona zemin hazırlamakla suçladı. Günlük büyük gazetelerin bazıları zaten katliamdan doğrudan Maocuları sorumlu tutuyordu. Siyasi polis de bu genel atmosferden yararlanarak *Halkın Kurtuluşu* bürolarına baskınlar düzenledi, pek çok kişiyi gözaltına aldı. Bütün bunlar, örgüt içinde başta üç dünya teorisi olmak üzere birçok tartışmayla boğuşan, kısa bir süre önce yaşanan bölünmenin etkisini üzerinde taşıyan THKO'luları, taraftarları nezdinde ciddi bir prestij kaybına uğrattı, örgüt neredeyse dağılıyordu. Ama Halkın Yolu'nun tersine THKO'lular, sol ve aydınların tecrit baskısı altında sürüp giden örgütsel kargaşalığın üstesinden gelmeyi başardı.

Katliam THKO'lulara ders oldu, o güne kadar izledikleri politikayı sonraki yıllarda sürdürmediler, 1978 yılı 1 Mayıs'ına katılabilmek için DİSK yö-

neticilerine yazılı başvuru yaptılar, reddedilince de katılmadılar.[14] "Bir provokasyona meydan vermemek için" katılmayacaklarını da dergilerinde duyurdular.[15]

Bu politika yalnızca 1 Mayıs'a katılıp katılmamakla ilgili değildi. 1975'ten beri Halkın Kurtuluşu, DİSK, TÖB-DER vb. gibi kitle örgütlerinin düzenlediği mitinglere "zorla" katılma kararlılığındaydı. Çünkü TKP, TİP ya da TSİP'lilerin etkinliğindeki bu kitle örgütleri, "Maocuları" davet etmek bir yana "karşıdevrimci" oldukları için mitinglere sokmamak istiyordu. Buna CHP mitingleri de dahildi. 1975-77 arasında en önemli kitlesel gösterilerin CHP'nin ya da bu kitle örgütlerinin öncülüğünde tertiplenmiş mitingler olduğu düşünülürse Halkın Kurtuluşçuları da dahil Maocu cephede bunun, soldan ve kitlelerden tecrit edilme girişimi olarak algılanması doğaldı. Bununla mitinglere zorla katılarak baş edeceklerini düşünüyorlardı. Mitinglere "tecriti kırmak", "devrimci sloganları kitlelere ulaştırmak" amacıyla katılmayı politik bir taktik olarak benimsemişlerdi.[16]

---

14 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 105, DİSK Başkanlığı'na başvuruyu 18 Nisan'da *Halkın Kurtuluşu* Yazışleri Müdürü Veli Yılmaz gönderdi. Yazısında *Halkın Kurtuluşu*'nun 30 bini aşkın basılan dergi olduğunu belirtti.

15 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 106, 28 Nisan 1978.

16 *Halkın Kurtuluşu*'nun 4 Nisan 1977 tarihli, 51. sayısında yer alan CHP'nin erken seçim kampanyasının bir parçası olan Gaziantep'teki bir mitingiyle ilgili yerel militanların kaleme aldıkları yazı, THKO'luların yaklaşımlarını olduğu kadar, o sıralarda her ilde karşılaşılan "sosyal faşist-Maocu bozkurt" mücadelesinin de tipik bir örneği sayılabilir: "Devrimcilerin anlayışı şuydu: CHP'nin tabanındaki geniş kitlelere proleter devrimci siyaseti ulaştırmak, mitingi revizyonistlerin teşhir edileceği bir alan haline getirmek; sosyal-faşistlerin devrimcileri tecrite yönelik karşı-devrimci çabalarını kırmak.

Proleter devrimciler mitingi kesinlikle sabote etmeyeceklerini CHP Gençlik Kolları Başkanı Zeki Alçın'a ve il-ilçe yönetimine önceden belirttiler. Buna rağmen İGD yanlısı Zeki Alçın ve reformist il yönetimi bu uyarıyı dikkate almadılar.

Devrimciler CHP yönetimine 'Herkese iş, köylüye toprak, halka hürriyet', 'Doğu'da milli zulme son', 'İşçiler sendika yönetimine', 'Siyasi cinayetlere ve işkencelere son, genel af!' gibi sloganları pankartlar halinde miting alanına götüreceklerini, 'Ne Amerika Ne Rusya Bağımsız Demokratik Türkiye' sloganını da miting alanında atacaklarını söylediler. Çimse-İş, Devrimci Yapı-İş, Oleyis gibi sendikalar kanalıyla bu konuda CHP zorlandı.

Mitingle ilgili duvar yazıları yazıldı, gazete satıldı, imza kampanyası etkili bir şekilde sürdürüldü. Bu çalışmalarla devrimci sloganlar kitleler arasında yayıldı.

Bütün bu çalışmalar yürütülürken İGD'li sosyal-faşistler de 'Maoculara' karşı entrika peşindeydiler. Mitingden 2 gün önce İGD'liler yeni asılan 'Devrimci, yurtsever basına özgürlük' afişlerinin üzerini CHP afişleriyle kapattılar. Devrimcileri CHP tabanından tecrit etmeye çalışıyorlardı. Ama devrimciler afişlemeyi durdurup, sosyal faşistlerin gerçek yüzlerini halka ve CHP'li kitlelere anlatarak onların oyunlarını boşa çıkardılar.

Halkın Birliği ve Halkın Yolu'ndan arkadaşlarla birlikte semtlerde halka siyasi gerçekleri açıklama çalışmaları sürdürülürken, diğer taraftan CHP'li yurtseverleri ikna etme yoluyla önemli bir kitle tabanı oluşturuldu. Sosyal-faşistler bu olumlu gelişmeleri görüyorlardı. Bu yüzden proleter devrimcilere saldırı, sataşma gibi eylemlere girişmeyi göze alamadılar.

Proleter devrimcilerin tüm çabalarına rağmen orta yolcu siyasetler sosyal-faşizme karşı devrimci saflara katılmadılar. Tam tersine Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği ve Halkın Yolu'ndan oluşan anti-revizyonist cepheyi zayıflatmak için çalıştılar.

Zaten birbirini zayıflatmayı amaçlayan iki düşman cepheydi söz konusu olan. Sovyet yanlısı gruplar açısından nasıl Maocu bozkurtlara karşı mücadele faşizmle mücadeleden ayrılmıyorsa Maocu gruplar açısından da sosyal faşistlere karşı mücadele faşizme karşı mücadeleden ayrılmıyordu.

1 Mayıs'ta [1977] provokasyona zemin olan çatışmanın benzerleri Türkiye'nin birçok ilinde yapılan mitinglerde defalarca yaşanmış, yer yer silahların konuştuğu, taşlı sopalı kavgalar, "solcuların yine birbiriyle çatıştığı" sıradan gerçek haline gelmişti. 1 Mayıs, önceki birçok mitingde tekrarlanan çatışmaların devamıydı. Üstelik 1 Mayıs öncesinde taraflar arasındaki gerilimi artıran çatışmalar da şiddetlenmişti. Örneğin, Ankara Tandoğan'da binlerce kişinin katıldığı mitingde (5 Şubat) iki taraf arasında çıkan taşlı sopalı büyük bir çatışma yaşandı.[17] *Halkın Kurtuluşu*'nda[18] "Faşizme ve sosyal faşizme karşı devrimci kitle terörünü yükseltelim"[19] çağrısı yapılıyordu. 1 Mayıs'a doğru iki tarafın da tırmandırdığı çatışmalarda iki kişi hayatını kaybetti.

İnşa örgütü ya da TDKP'nin kuruluşu

1975'in ikinci yarısında ortak bir tüzük, Geçici Merkez Komitesi'ne bağlı il, ilçe komitelerinin kuruluşu, THKO'lulara kitle hareketine, merkezi bir örgüt aracılığıyla müdahale imkânı sağladı. Yasadışı bir örgütlenmeydi söz konusu olan, ancak kısa sürede periyodik bir yayın organı (*Halkın Kurtuluşu*) ve ülkenin her yanında kurulan Yurtsever Devrimci Gençler Dernekleri (YDGD) gibi yasal araçlarla örgüt hızla yayıldı. Deniz Gezmiş efsanesiyle gençlik ve toplum içinde pek çok sempatizan edinmiş THKO'lular, 1975-76'da üniversiteli gençliğin, büyük şehirlerin yanı sıra Anadolu'nun Urfa, Antep, Maraş,

---

Proleter devrimciler miting boyunca kitlelerin gerçek taleplerini dile getiren ve kurtuluş yollarını gösteren sloganları devrimci coşku ile ve büyük bir kitle olarak haykırırken, revizyonistler ve reformistler kitleleri uyutmaya, onların devrimci uyanışlarını geciktirmeye çalıştılar.

27 Mart CHP mitingi, devrimcilerin kitlelerle kaynaşması, devrimci sloganların kitlelere ulaşması bakımından olumlu olmuştur. Sosyal-faşistlerin yaratmak istediği tecrit zinciri kırılmış ve CHP'nin tabanındaki yurtseverlere kendi deneyleri içinde sosyal faşistlerin gerçek yüzleri belirli bir ölçüde de olsa gösterilebilmiştir."

17 Tandoğan'daki miting, başta TKP olmak üzere Sovyetik çizgideki grupların etkin olduğu TÖB-DER, TÜM-DER ve TÜTED'in düzenlediği Ekonomik ve Demokratik Haklar Mitingi'ydi. 7 Şubat 1977 tarihli *Halkın Kurtuluşu*'nda olay şöyle anlatılmıştı: "Revizyonistler polise ihbar ederek devrimcilerin mitinge alınmasını önlemeye çalıştılar. Başaramayınca polisle birlikte devrimcilere karşı taşlı sopalı silahlı saldırıya geçtiler. Devrimcilerin yeterince örgütlü olmayışı ve disiplinli bir katılmanın sağlanamayışı, devrimcilerin mücadelesini zaafa uğrattı. Buna rağmen saldırılara kararlılıkla karşı koydular." TÖB-DER Genel Merkezi, bu olayın üzerine Maocuların etkili olduğu 20 şubenin yönetimini görevden aldı. Bu şubeler şunlardı: Gaziantep, Üsküdar, Uşak, Kırşehir, Bolu, Kayseri, Pazar, Mazgirt, Hozat, Pülümür, Pertek, Seyitgazi, Arşin, Sungurlu, Korgan, Dursunbey, Akçadağ, İnebolu, Eşme, Viranşehir...

18 Sayı 44, 14 Şubat 1977.

19 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 44, 14 Şubat 1977.

Çorum, Kayseri, Kırşehir gibi çok değişik illerinde ilişkilere sahip tek grup gibiydi. DİSK üyesi bazı sendikalarda etkinlik kurmuşlardı. 1976'da Urfa'da 7 bin, Antep'te 20 bin kişilik miting düzenleyebiliyorlardı. Günlük ulusal gazetelerin toplam tirajının 300'ü bulabildiği Kırşehir merkezinde *Halkın Kurtuluşu* 500 satabiliyordu.

Halkın Kurtuluşçuları, 1975-80 arasında, birçok ilde, üniversiteli gençlik, öğretmenler, işçiler ve köylüler arasında örgütlenmeler kurmuş, en yaygın örgütlerden biriydi. *Parti Bayrağı*'na göre, 1978'de *Halkın Kurtuluşu*'nun tirajı 30 bindi.

1977 başında Gökhan Edge adlı gencin Diyarbakır'da gözaltında öldürülmesi üzerine başlatılan protestolar, o güne kadar örgütün kendi özgücüyle gerçekleştirdiği en önemli protesto hareketiydi. *Halkın Kurtuluşu*'nda yer alan bilgilere göre, İstanbul, Ankara, İzmir ve Tunceli'de mitingler düzenlendi. 15 Ocak'taki Ankara Tandoğan'daki mitinge 10 bin, 22 Ocak'taki İstanbul Saraçhane'dekine 20 bin, 29 Ocak'taki İzmir Basmahane'dekine 5 bin kişi katıldı. Tunceli'deki miting ise Mazgirt ilçesinde yapılmıştı. Kampanya boyunca 15 bin afiş, 68 bin "pul" diye tabir edilen çıkartma, miting çağrıları için de 20 bin afiş ve 180 bin el ilanı dağıtıldı. 100 kişi de gözaltına alındı. Yine dergide yazılanlara göre, diğer gruplara kendi slogan ve pankartlarıyla katılmaları için çağrılar yapıldı, *ama bunlar karşılıksız kaldı.*[20]

Kuşkusuz THKO'lular, başından beri netleşmiş siyasi fikirlerle yola çıkmış, Maoculukla başlayıp Enver Hocacılıkla biten fikri karmaşa yaşamamış, sol içi çatışmanın başlıca tarafı haline getiren "revizyonist tecriti kırmak" adına mitinglerde, kitle örgütlerinde çatışmalara girmemiş olsalardı; deneyimleri, yaygın ilişkileri, militan yapıları gereği sosyalist solun en örgütlü gücü olabilirlerdi. Ya da tersinden, pratikte geçirdikleri ilk dönemin özellikleri dikkate alınırsa, yani bütün görüşlerini sil baştan Marksist klasikler ve uluslararası komünist hareketin referanslarıyla kurdukları sırada sık sık görüş değiştirmeleri, Aydınlık'ın bunaltıcı baskısı, sağcı komandolarla girişilen çatışmaların yanında bir de "sosyal faşistler"le girişilen mücadelenin saptırıcı etkileri, "sol içi çatışmanın tarafı" olmaktan kaynaklanan prestij kaybı vb. hesaba katılırsa, hâlâ solun en yaygın örgütlerinden birinin ortaya çıkmış olması azımsanmayacak bir başarı sayılabilir.

THKO'luların "dönemeç" olarak niteledikleri THKO 1. Konferansı 1978 yılının Ekim ayında Çorum'da 19 delegenin katılımıyla toplandı. O güne kadar kullanılan "THKO" adı "TDKP-İnşa Örgütü" olarak bu toplantıda değiştirildi. Konferansla örgütü, hem siyasal görüşler hem örgütsel ilkeler alanında netleşmiş olarak yeni bir döneme taşıyanlar, 1973-74'ten beri, cezaevinde başlayarak, ideolojik ve örgütsel dönüşümü birlikte sağlamaya kararlı es-

20 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 49, 21 Mart 1977.

ki THKO'lulardı. Hareketin ana gövdesini de yönetimdeki çoğunluğu da başından beri ellerinde tutuyorlardı.

Konferans, bir genel komite, bir merkez komitesi ve onun yürütme kurulunu seçti. Dört yıldır THKO'luların ulaşmak istedikleri ideolojik-politik görüşler son bir yılda varılan sonuçlarla birlikte yeniden formüle edildi. Buna göre, Türkiye emperyalizme bağlı yarı-sömürge, yarı-feodal bir ülkeydi. Devrim, faşizmi ve feodalizmi tasfiye edecek ulusal demokratik halk devrimi olacaktı. TDKP'lilerin çalışma tarzlarına yol gösterecek kararlardan biri işçi sınıfına diğeri köylülüğe ilişkindi. Şöyle deniyordu: "Diğer ezilen sınıflar arasındaki çalışmayı bir yana itmeksizin –sanayi (şehir), tarım (kır)– özellikle de modern sanayi işçileri arasındaki çalışmayı esas almalıyız. En iyi, en fedakâr, en bilinçli kadrolarımızı işçi sınıfı içinde çalışmak üzerine seferber etmeliyiz." "Toprak ağalığı ekonomisinin tasfiye edilmesi ve toprak ağalarının ellerinde toprakların köylü komiteleri aracılığıyla yoksul köylülere dağıtılması talebine bağlı olarak, bugünden toprak işgalleri örgütlemeli, yönetmeli ve teşvik etmeliyiz."[21] Örgüt yukarıdan aşağıya örgütlenecek, örgütlenmenin temelini hücreler oluşturacaktı. Hücreler ise üretim alanlarında, iş merkezlerinde ve diğer çalışma alanlarında kurulacaktı.

İnşa Örgütü, ilk dönemin kaosuyla birlikte, "proleter devrimci ittifak", benzer görüşteki gruplarla ortak partileşme, "revizyonist tecriti kırma" amaçlı mitinglere zorla katılma gibi kimi politikaları da geride bıraktı.

Eski THKO'luları bir araya getirme çabası "sosyal emperyalizm görüşü" nedeniyle Mücadele Birliği ayrılığıyla 6 ay içinde başarısız olmuştu. Aktancılarla birlik de iki yıl sonra karşılıklı suçlamalarla sona ermişti. Halkın Yolu, Halkın Birliği'yle ortak parti hedefiyle süren ittifak çabasından da geriye fiziksel saldırılara varan çatışmalar kalmıştı. Bunlar, THKO'luları partiyi kendi özgüçlerine dayanarak kurmaya, müttefiklerini de değiştirmeye götüren etkenlerdi.

Konferans kararlarında "proleter devrimci ittifak" ve onun parçası Halkın Yolu ve Halkın Birliği ile ilgili şu görüşlere yer verilmişti:

> Devrimcilerin birliğinin unsuru olarak görülen iki hareketten "THKP-C/ML", "Üç Dünya Teorisi" tartışmaları sırasında iflas etti. Bu hareketi yönlendirenlerin tümü peşlerine takabildikleri bazı unsurlarla birlikte karşıdevrimci TİİKP'ne kapılandılar. "TKP(ML) TİKKO Hareketi" ise eklektik ve revizyonist tezlerinin kaçınılmaz sonunu yaşıyor. Proleter devrimci hareketin yönettiği ML eleştiriler ve sınıf mücadelesinin karşılarına dayattığı sorunlardaki çözümsüzlüklerinin sonucu çözülüyor ve parçalanıyor.[22]

21 "THKO Konferans Belgeleri", *Parti Bayrağı*, sayı 9, Kasım 1978.

22 "THKO Konferans Belgeleri", *Parti Bayrağı*, sayı 9, Kasım 1978.

İplerin koptuğu 1978 yılı içinde *Halkın Kurtuluşu*, *Halkın Yolu*, *Halkın Sesi* dergilerinde bolca karşılıklı rakip gruptan saflara geçen militanların özeleştirileri, mektupları yer aldı. *Halkın Kurtuluşu*'nda İnşa Örgütü'nün kurulmasına bağlı olarak, tıpkı Aydınlıkçıların TİKP'in kuruluşunda yaptığı gibi, "Devrimciler parti bayrağı altında toplanıyor" başlığıyla sonraki aylar boyunca da her sayıda yinelenen, her gruptan ve her ilden insanların özeleştiriler vererek parti saflarında toplandığını anlatan yazılar yayınlandı.

THKO'dan TDKP'ye yeni kimlik edinmeye çalışan Halkın Kurtuluşçuları, soldan gelen yoğun baskının üstesinden gelmenin bir yolu olarak daha sekter bir tutum benimsemişti. Yaygınlıkları, kitlesellikleri de dikkate alındığında, bu özellik onları, 12 Eylül öncesinde PKK hariç tutulursa, sol içi çatışmada en çok göze çarpan gruplardan biri yaptı.

1975'teki ayrılıkta Mücadele Birliği grubunun lideri Teslim Töre "İ. Bilen ve TKP'sinden daha keskin bir Rus uşağı, daha keskin bir faşist ve feodal zorba...";[23] 1977 Mayıs'ında ayrılan ve daha sonra TİKB'yi oluşturacak grup "adice yalanlar yayan" "faşist, karşı devrimci hizip",[24] liderleri Aktan İnce "MİT ajanı ve ruh hastası"[25] olarak nitelendi.

Halkın Kurtuluşu'nun değişik sayılarında yer alan kimi örnekler sol gruplara karşı kullanılan üslup hakkında aydınlatıcı olabilir:

> TKP ve benzeri sosyal faşist akımların yanı sıra Kürdistan'da sözde Kürt halkı adına hareket ettiklerini söyleyen Şıvan, Özgürlük Yolu, Apocular gibi örgütler de Kürt halkının düşmanlarıdır.[26]
>
> Proletarya partisi önündeki kâğıttan bir barikat daha çöktü.[27]
>
> 9 Haziran günü İstanbul Mecidiyeköy'de bildiri dağıtan ve gazete satan HK taraftarı devrimciler, Dev-Sol adlı T'K'P'nin vurucu timliğini üstlenmiş grubun engellemesiyle karşılaştı. Dev-Sol adlı grup kitlelerden kopuk olarak revizyonizmin yoğun bir etkisinde bulunmakta ve T'K'P kuyrukçuluğu yapmaktadır.[28]

---

23 *Parti Bayrağı*, sayı 8, Ekim 1978.

24 A.g.e. Yıllar sonra da TİKB'liler, "sahte solcu", "terörist reaksiyon grubu" (*Devrimin Sesi*, sayı 201, Nisan 1999) diye tanımlandı.

25 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 189, 29 Aralık 1979.

26 *Halkın Kurtuluşu* , sayı 158.

27 Sözü edilen "kâğıttan barikat" *Devrimci Halkın Birliği*, *Partizan*, *Güney* ve *Kawa* dergileri tarafından oluşturulan Devrimci Demokratik Eylem Birliği'dir. Birlik partileşme önünde engel olarak görülüyor.

28 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 165.

Halkın Yolu provokatif bir grup olma yolunda ilerliyor... özellikle son zamanlarda bu grup Halkın Kurtuluşu'na yönelik karşı devrimci faaliyetlerini tırmandırmaktadır.[29]

Kendisine Apocu adını takan ajan provokatör çetesi...[30]

Halkın Kurtuluşçuları, 1978-80 arasında "sosyal faşist" gördükleri TKP, TİP, TSİP gibi gruplardan başka yakın rakipleri Halkın Yolu, Halkın Birliği ve TİKP'ten başka TİKB, TKEP, Devrimci Yol, Kürt örgütlerinden de PKK ile çatışmalara girdiler. TİKB ile çatışmalarda 5, Emeğin Birliği'yle çatışmalarda 8, TKP'yle çatışmalarda 12, PKK'yla çatışmalarda en az 13 kişi hayatını kaybetti.[31]

TKP, TİP, TSİP'le gerilim "sosyal faşizm" tespitiyle ilgiliydi ve süreklilik arz ediyordu, gruplar karşılaştıkları her platformda çatışmaktan kaçınmıyordu. TİKP, TKEP, TİKB ile girişilen çatışmalar, aylarca süren karşılıklı misillemelere, kitlesel kavgalara, etkin olunan dernek, kahve vb.'lerinin basılmasına uzanan sistematik çatışmalardı. HK'lılar açısından, örgütsel gelişmelerini de doğrudan etkileyen en büyük çatışma PKK'yla girişilmiş olanıydı. Diyarbakır, Tunceli, Gaziantep, Urfa, Elazığ, Kars gibi illere yayılan bu çatışmalar aylarca sürmüş, gruplar birbirlerini bulundukları okul, semt, mahalle, köy vb.'den söküp atmayı amaçlamıştı. Ölen 13 kişiden 11'i Halkın Kurtuluşu'ndandı ve çoğu pusular kurularak öldürülmüştü. Çatışmalarda pek çok ev, dükkân, kahvehane vb. kurşunlandı, bombalandı. PKK saldırıları, Halkın Kurtuluşu'nun hayli yaygın olduğu Doğu ve Güneydoğu'daki örgütlenmesini doğrudan etkiledi ve zayıflattı.[32]

---

29 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 179.

30 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 157.

31 1979 sonu 1980 başında TİKB ile çatışmada Halkın Kurtuluşu'ndan İstanbul'da Musa Ağdaş ve Cüneyt Tandoğan, TİKB'den İstanbul'da Hamit Tekin ve Ali Aygül, İskenderun'da Hacı Köse hayatını kaybetti. Ölen TKEP'liler için "TKEP" bölümüne bakınız. TKEP'le çatışmada Halkın Kurtuluşu'ndan Asaf Karakuş ve Abdulkadir Yücedemir öldü. TKP'yle çatışmada Halkın Kurtuluşu'ndan Sadık Canarslan (18 Nisan 1977, İstanbul), İdris Türkoğlu (28 Nisan 1977, İstanbul), Yusuf Ekinci (11 Aralık 1977, İzmir) ve Kamil Sağır (24 Ekim 1979, İzmir); TKP'den Önder Alkan (10 Eylül 1978, Düzce), Mehmet Aras (29 Kasım 1978, Diyarbakır) İdris Gülpınar (17 Ocak 1979, Ankara), Mehmet Kaya (15 Ağustos 1979, Gaziantep), Hürriyet Er (30 Ağustos 1979, İstanbul), Salih Solmaz (5 Ocak 1980, Adana), Mehmet Eren (18 Nisan 1980, Ankara) hayatlarını kaybetti. PKK'yla çatışmada öldürülen 12 Halkın Kurtuluşçusu ise şunlardı: Tunceli'de Kazım Güner (10 Nisan 1979), Hüseyin Sancar (13 Nisan 1979), Veli Gültekin (24 Mart 1980), Hıdır Demir (2 Nisan 1980); Gaziantep'te Recep Köse, Resul Yıldırım, Ali Mengüç, Ekrem Kurt (11 Ocak 1980), İsmail Sevdiger ve İsmail Gezici (3 Nisan 1980); Kars'ta Aslan Göncü (29 Mayıs 1979).

32 Görüştüğüm eski bir merkez komitesi üyesi, 1978-80 arasında TDKP'nin Doğu'da PKK'nın saldırıları ve önemli bazı üniversitelerde Devrimci Yol'un siyaset yaptırmama tutumu karşısında sol içi çatışmaya girmemek için çekilmek zorunda kaldığını, bu nedenle de gerilediğini anlatmıştı.

Siyasal mücadele

Konferansın seçtiği merkez komitesi, bir yandan varolan ilişkileri "yukarıdan aşağıya" parti ilişkilerine dönüştürürken diğer yandan partinin kuruluş kongresini hazırlamakla görevliydi.

İnşa Örgütü'yle Halkın Kurtuluşçuları yeni bir dönemi de başlatmış oldu. Geçmişte "proleter devrimci ittifak" etrafında dönen dar grupsal rekabetlerden, revizyonizmle çatışmanın kısırdöngüsünden çıkıldı, dikkatler siyasi mücadeleye ve başka müttefiklere yöneldi. Eskiden olduğu gibi Halkın Sesi, Halkın Yolu, Halkın Birliği vb. değil, Devrimci Yol, Kurtuluş gibi "orta yolcu" tabir ettikleri gruplarla ittifak hedefleniyordu artık. TKP sayılmazsa eğer, kendileri dışında sosyalist solda en kitlesel iki grup olan bu iki grupla ittifak politikası, kuşkusuz siyasal mücadele bakımından çok daha gerçekçi, işlevseldi.

12 Eylül öncesi tüm sol gruplarda olduğu gibi bu ittifak arzusu, kalıcı ve uzun vadeli olamadı. Halkın Kurtuluşu açısından bunun bir engeli de diğerlerinin "sosyal emperyalizme" ve "sosyal faşizme" karşı şiar ve eylemleri kabul etmemesiydi. Ortak mitinglerde "ajitasyonda serbestlik" ilkesinin savunucusuydular, diğerleri ise buna "sosyal emperyalizm" ve "sosyal faşizm" karşıtı sloganların atılması anlamına geldiği için karşı çıkıyordu.

Devrimci Yol ile 1979 yılı içinde 1 Mayıs ve ara seçimlerde ortak tutumlar geliştirildi. Sosyalist sol, sıkıyönetim tarafından yasaklanan ve sokağa çıkma yasağı ilan edilen 1 Mayıs'ta nasıl bir tavır alınacağı konusunda bölünmüştü. 1 Mayıs mitinglerinin düzenleyicisi DİSK yöneticileri, İstanbul'da yasağa rağmen miting yapma kararlılığındaydı. Buna karşın, TKP yanlısı, DİSK yönetimine muhalif sendikalar İzmir'de miting kararı almıştı. Halkın Kurtuluşu, TKP'lileri DİSK'in eylemini baltalamakla suçlarken, DİSK yöneticilerinin kararlarını ise "samimi olmayan kahramanlık gösterisi" olarak değerlendiriyordu. Benzer değerlendirmeler içindeki Devrimci Yol ile birlikte sıkıyönetim olmayan illerde 1 Mayıs'ı ortak mitinglerle kutlama konusunda anlaştılar. Bunlardan en önemlisi İzmir Karşıyaka'da düzenlendi, bu mitinge Kurtuluş da katıldı. *Parti Yolu*'na göre, sıkıyönetim ilan edilen Adana, Ankara, Antep gibi illerde de birkaç bin kişilik, yasadışı gösteriler yapıldı.

Devrimci Yol'la ittifak halinde yürütülen bir diğer kampanya 1979 Ekim'indeki ara seçimlerin boykot edilmesiydi. TKP, Kurtuluş, TKEP gibi sosyalist gruplar ise ilk kez bu seçimlere bağımsız adaylarla katılmıştı. CHP'nin açık yenilgisi ve hükümetin istifasıyla sonuçlanan bu seçimlere katılım oranının düşük olduğunu iddia eden Halkın Kurtuluşu ve Devrimci Yol da, bu oranı kendi boykot propagandalarının bir sonucu saydı. Onlara göre, seçimlere katılımın düşüklüğü, halkın düzen partilerine değil devrimci gruplara yöneldiğinin göstergesiydi.

Devrimci Yol'la ittifak da, 1979 Ekim'indeki boykot da, kendilerini artık partileşen bir örgüt gören Halkın Kurtuluşçularının siyasi sürece ilişkin stratejik yaklaşımlarının ifadeleriydi, bu nedenle de çok önemseniyordu. Rejim "parlamenter maskeli" "faşist diktatörlük", MC partileri "faşist partiler", MC hükümetleri de "faşist hükümetler" olarak değerlendiriliyordu. CHP ise "faşist diktatörlüğün reformist dayanağı"ydı. MC hükümetleri de CHP hükümetleri de faşist rejimin iki yüzünü temsil ediyordu. Her iki siyasi güç, farklı yöntemlerle aynı sonuca ulaşmaya, halkın yükselen mücadelesini bastırmaya çalışıyorlardı. Biri kitleler üzerinde etkisini yitirdiğinde nöbeti diğeri devralıyordu. Ekim konferansına sunulan Geçici Merkez Komitesi raporunda, halk kitlelerinin devrimci akımların etrafında artan ölçüde toplanması ve buradan gelen bir devrim ihtimali karşısında egemen sınıfların "parlamentarizm oyununa son vererek" "faşist diktatörlüğün son çırpınışlarının temsilcisi olan azgın faşist hükümetler döneminin" açılacağı belirtiliyordu. Ama bu hükümetler de "eğer bir devrimci proletarya partisi varsa" devrim dalgasının güçlü bir şekilde kabarmasından başka bir sonuç alamayacaktı. Halkın devrimci akımlar etrafında toplandığına dair "şimdiden güçlü belirtiler" vardı. Temel görev, "faşist diktatörlüğü" bir devrimle yıkmayı amaçlayan "demokrasi" eksenli bir mücadeleyi yükseltmek, "demokrasi güçlerini" birleştirmekti.[33]

Bu değerlendirmelerin yapıldığı konferanstan iki ay sonra Kahramanmaraş katliamı oldu ve CHP hükümeti sıkıyönetim ilan etti. TDKP'liler bunun yeni bir siyasal sürecin başlangıcı olmadığını özellikle vurguladılar: "Sıkıyönetim ilanı ve yeni siyasi alternatiflerin hazırlanma çabası 'bir dönüm noktası', 'durumda nitel bir değişiklik' vb. olarak değerlendirilemez... sadece egemen sınıfların, faşist diktatörlüğün saldırılarında yeni bir adımın, yeni bir yoğunlaşmanın ifadesidir. Bu bakımdan proleter devrimci hareketin merkezi görevinde ve sınıf mücadelesinin yöneleceği merkezi hedeflerde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir."[34] Rejimin seçeneklerini "saldırılarda yeni bir yoğunlaşma"yla sınırlama eğilimi ve bunun da "devrim dalgasını kabartmaktan başka sonuç yaratmayacağı"na dair inanç, TDKP'lileri 12 Eylül askeri rejimini de aynı yaklaşımla değerlendirmeye götürdü.

TDKP'lilerin, İnşa Örgütü'nden başlayarak sonraki süreç boyunca dikkatlerini iki nokta üzerinde yoğunlaştırdıkları görülüyordu: Egemen sınıfların partilerinin ve hükümet seçeneklerinin halk üzerindeki etkileri ve halkın devrimci gruplara yönelişi... Leninist bir görüş açısından, bir devrim fırsatının gözlemlenmesiydi bu. Bir "devrimci durum" olarak nitelenmese de sonradan rejimin saldırılarına karşı "cepheden saldırı taktiği" benimsemeleri ve

33 "THKO Konferans Belgeleri", *Parti Bayrağı*, sayı 9, Kasım 1978.

34 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 142, 8 Ocak 1979.

bu doğrultuda "genel grev ve barikat savaşı" çağrıları yapmalarıyla, TDKP'lilerin 12 Eylül öncesi sürecin devrime evrildiğini düşündükleri anlaşılıyordu.

8 Ocak 1978 tarihli *Halkın Kurtuluşu*'nun kapak manşeti bu düşünceyi yansıtıyordu: "Sıkıyönetim de sökmeyecek." Aynı tarihli başyazıda bütün siyasi grup ve hareketlerin "bir platform temelinde bir araya gelmeleri" gerektiği yazıyordu. Üç sayı sonra "Faşizme karşı mücadele için devrimci platform" kurulması çağrısında bulundular ve bunun ilkelerini açıkladılar.[35] Bu platformdaki değerlendirmelere göre kitlelerin mücadelesi bir devrim dalgasına dönüşüyordu. Faşizme karşı mücadele programı temelinde "sürekli ve istikrarlı bir eylem birliği" öneriyorlardı. 1979 başından itibaren, TDKP'liler yayın organlarında sürekli olarak "birlik" çağrısında bulundu. Devrimci Yol ile 1 Mayıs ve ara seçimlerdeki eylem birliği bu ısrarlı çağrıların sonucunda gerçekleşmişti.[36]

Halkın Kurtuluşçuları, 1978'de teorik bir organ olarak yayınlamaya başladıkları *Parti Bayrağı*'nda birliği şöyle gerekçelendiriyordu:

> Kitleler devrimcileşiyorlar ve proleter devrimci hareketin çevresinde toplandıkları gibi, başta Devrimci Yol olmak üzere devrimci potansiyele sahip çeşitli siyasi grupların etrafında da toplaniyorlar. Abartmadan çekinmeden söylenebilir ki; Halkın Kurtuluşu, Devrimci Yol, Kurtuluş ve Devrimci Sol'un etkileyip harekete geçirdikleri kitleler toplamı sayısal olarak 500 binden az değildir. Bu, hiç de küçük bir rakam değil. Henüz daha bilinç ve örgütlenme düzeyi bakımından pek ileri sayılamayacak ama devrimci bir temelde birleştirildiğinde gericiliğin yüreğine korku salacak (daha şimdiden bu böyle) önemli bir güç bu. Bu kitle gücünün birleştirilmesine yol açacak, sayılan grupların devrimci bir birliği, ülkemizde şimdiye kadar oluşmamış bir demokratik alternatif yaratacaktır.

TDKP'nin kuruluş kongresi, 2 Şubat 1980'de İzmir'de, silahlı güvenliği alınmış bir evde gizlice toplandı. 20 kişinin katılması gereken kongre bir eksikle yapıldı. Kongrenin ağırlıklı delegeleri İstanbul, İzmir, Adana'dandı. Delegelerin tümü aynı zamanda merkez komitesine seçildi. Merkez komitesi 8 kişilik bir Merkez Yürütme Kurulu (MYK), MYK da 4 kişilik Sekretarya seçti. MYK'nın ve Sekretarya'nın tamamı eski THKO üyeleriydi.[37] Hep-

35 *Halkın Kurtuluşu*, sayı 145, 29 Ocak 1979.

36 Bu yakınlaşma çabaları Halkın Kurtuluşçularıyla Devrimci Yol ve Kurtuluşçular arasında kavgaları engellemiyordu. 18 Haziran 1979 tarihli *Halkın Kurtuluşu*'nda Ankara'da Devrimci Yolcular tarafından afişlerinin yırtıldığı ve taraftarlarının saldırıya uğradığı yazıyordu.

37 12 Eylül sonrası açılan TDKP ana davasında Ercan Öztürk, Metin Güngörmüş, Yavuz Yıldırımtürk, Mustafa Yalçıner, Gökalp Eren, Veli Yılmaz, Ertan Günçiner, İhsan Çaralan Merkez Yürütme Kurulu; Ercan Öztürk, Mustafa Yalçıner, Yavuz Yıldırımtürk, Metin Güngörmüş Sekretarya üyeleri olarak yargılandılar.

si 1968'in üniversitelileriydi, yaş ortalamaları 30'du. Partinin nihai görüşleri formüle edildi, bir program ve tüzük hazırlandı. Burada yeni görüşler yoktu, ancak Halkın Kurtuluşçuları açısından yeni olan, Türkiye'de ilk kez "proletarya partisi"ni kurmuş olmalarıydı ve sonraki süreç açısından bunun anlamı, partinin sürüp giden mücadelenin öncüsü olmasıydı. Halkın mücadelesinin giderek bir "devrim dalgası"na dönüştüğü ve rejimin saldırılarına karşı "cepheden saldırıyla cevap verilmesi gerektiği" öteden beri savunuluyordu, şimdi bizzat parti bunu yapmalı, bir anlamda "devrimi hazırlamalı"ydı.

TDKP'liler legal olanaklardan sonuna kadar yararlanılması ama asli örgütlenmenin illegal olması gerektiği görüşündeydi. Dolayısıyla parti bütünüyle illegal ve gizli örgütlenmeliydi. THKO'luların 1975'ten beri illegal resmi yayın organı niteliğindeki *Yoldaş* dergisi, partinin de başlangıçta ilk resmi organıydı, ancak kongrede alınan karar doğrultusunda *Devrimin Sesi*, *Yoldaş*'ın yerini aldı. Partinin bu resmi organının dağıtımıyla ilgili kurulan ağ illegal örgütlenmenin sembolü gibiydi, bir merkez komite üyesine bağlı çalışan kuryeler birbirini tanımıyor, örgüt içi buluşmaları da şifreli yöntemlerle sağlıyorlardı. Örgütün dağıtıldığı 12 Eylül operasyonundan sonra dahi çözülemediği öne sürülen bu "efsane" örgütlenmenin kurucusu ve sorumlusu, uzun tutukluluğunun ardından PKK'ya geçen ve 1990'ların ortalarında Ortadoğu'da bir çatışmada öldürülen Ömer Özsökmenler'di.

TDKP'liler, o günlerde, ülkücü komandolarla süren çatışmalarda bireysel terör eylemlerine başvuran grupları eleştiriyor, aslolanın kitlelerin örgütlenmesi ve kitle mücadelesi olduğunu söylüyorlardı. Ajitasyon ve propaganda bunun temeliydi. Örgüt, bireysel terör ya da başka şiddet biçimlerini, ancak kitle mücadelesinin bu doğrultuda gelişmesine bağlı olarak benimseyebilirdi.

> Şiddeti içeren mücadele biçimlerinin hangisinin devrimi zafere ulaştıracağı o günün somut koşulları ve kitlelerin mücadelesinin dışında ve de önceden belirlenemez... (Marksistler) kitlesel mücadelelerin hangi biçimde olacağını çok dikkatli bir şekilde takip ederler. Kitle eylemlerinin yarattığı tüm mücadele biçimlerine sahip çıkarlar. Onları daha genişletip geliştirerek devrime doğru kanalize edip bilinçli bir muhteva kazandırmaya çalışırlar.[38]

TDKP'liler, THKO eleştirisinden beri, seçkin bir grubun kitlelerin yerine mücadele edemeyeceğini savundular. Aynı şekilde, mücadele biçimlerinin de devrimin de hangi biçimde gelişeceğini önceden belirlemenin mümkün olmadığını belirtiyorlardı. Bu, bütünüyle kitlelerin mücadelesi ile koşulların seyrine bağlıydı.

Çorum'daki faşist katliam girişimine karşı halkın barikatlar kurarak silah-

38 *Parti Bayrağı*, sayı 8, Ekim 1978.

lı karşı koyuşu, yine aynı biçimde Tariş'te binlerce işçinin fabrikayı barikatlar kurarak işgal etmesi, "işgal" ve "barikat"ın giderek yayıldığının en çarpıcı örneği gibiydi ve diğer sosyalist grupları olduğu kadar TDKP'lileri de "mücadelenin sertleştiği" konusunda ikna eden gelişmelerdi. Silahlı biçimler, giderek daha geniş toplulukları kapsıyordu. Israrla genel grev çağrısında bulundular. Genel grevin halk devrimini yaklaştırmada etkili bir silah olduğunu ve koşullarının oluştuğunu söylüyorlardı. Sol grupların, "korsan" olarak tabir ettiği çok sık kullandıkları, küçük toplulukların şehirlerin merkezi yerlerinde, kısa süreli, slogan atıp pankart açtıkları yasadışı gösteriler de giderek daha büyük örneğin birkaç yüz kişi ya da bir ya da iki bin kişiyle, çok sayıda silahlı militanın koruması altında gerçekleştirilmeye başlandı. TDKP bu tür gösterileri hem 1979 sonunda hem de TDKP'nin kuruluşunu ilan ettiği sıralarda düzenledi. Bunlardan en büyüğü 14 Ekim seçimlerinin boykot edilmesi kapsamında, sıkıyönetimin protesto edildiği 11 Ekim 1979'daki Ankara Ulus'ta yaklaşık 3 bin kişinin katıldığı silahlı gösteriydi. Şehrin göbeğinde, etrafta pek çok polis ve jandarmanın bulunduğu esnada göstericiler Dışkapı-Samanpazarı-Opera arasındaki yolları trafiğe kesti. Güvenlik güçlerinin müdahalesiyle silahlı çatışma çıktı, Metin Kılıç adlı bir gösterici ile Bektaş Çaycı adlı polis memuru öldü. Çevre savaş alanına döndü. Göstericiler silahlı militan koruması altında çatışa çatışa sokakların arasında dağılıp izlerini kaybettirdi, birçok kişi yaralandı, 90 kişi gözaltına alındı. 12 Eylül darbecilerinin 17 yaşında idam ettiği Erdal Eren de benzer bir gösteride gözaltına alındı. Ankara Aşağı Ayrancı'daki Hoşgör Caddesi'nde afiş yapıştırırken bir TDKP'linin polis tarafından öldürülmesini protesto etmek amacıyla 2 Şubat'ta sözü edilen caddede bini aşkın kişi gösteri için toplandı. Polis ve askerlerin müdahale ettiği topluluk taş ve sopalarla karşılık verdi. Silahların da kullanıldığı ve bir jandarma erinin öldüğü bu çatışmada 20 kişiyle birlikte Erdal Eren de gözaltına alındı, jandarma erinin ölümünden sorumlu tutularak işkenceli sorgulamaların ardından tutuklandı, askeri mahkemede idama mahkûm edildi ve 13 Aralık 1980'de asıldı.[39]

Ankara Ulus'taki gösteri 22 Ekim 1979 tarihli *Halkın Kurtuluşu*'nda "Sıkıyönetimin baskı ve terörü sökmedi, Ankara'da silahlı sokak çatışması, 11 Ekim'deki yasadışı gösterinin TDKP-İÖ'nün çağrısı üzerine ve onun önderliğinde düzenlendiği açıklandı" diye verildi. Dergiye göre aynı günlerde İstanbul'da Beyoğlu, Alibeyköy, Fikirtepe, Kazlıçeşme, Çağlayan, Bostancı, Bomonti, Kocamustafapaşa semtlerinde benzer silahlı gösteriler yapıldı.

39 Her iki olayın ayrıntıları için bkz. Hayri Argav, *O Şafağın Atlıları*, Belge Yayınları, Haziran 1997. TDKP'nin 1. Kongre belgelerinde yer alan bilgilere göre, 1975'ten kongre tarihine kadar geçen süre içinde 103 Halkın Kurtuluşu taraftarı hayatını kaybetti.

12 Eylül

Askeri darbeye kadar yaklaşık 8 ay sürebilen partili mücadelelerinde TDKP'liler, son olarak sendikal çalışmada izledikleri politikayı düzeltme yoluna gittiler. Temmuz 1980'de toplanan Merkez Komitesi, Devrimci Sendikal Muhalefet (DSM) diye formüle edilen politikanın, kendilerini "sınıfın çıkarından ayrı çıkarı olan", "sendika düşmanı grup" durumuna düşürdüğü sonucuna vardı. İşçiler ve sendikalar arasında yayılabilen birkaç gruptan biri olan TDKP'liler, 1978 ortalarından itibaren mevcut sendikalara alternatif illegal sendika önerisi olarak DSM'yi çalışmalarının merkezine koymuştu. DİSK, Türk-İş gibi konfederasyonlar ve onlara bağlı sendikaları "faşist", "sosyal faşist" ya da "reformist" sendika ağalarının elinde, işçi sınıfının örgütlenmesini saptıran, "yıkılması" gereken sendikalar olarak görüyorlardı. İşçiler illegal çalışan DSM'lerde birleşecek, işyeri, işkolu düzeyinde bir araya gelen DSM'ler nihayet il ve ülke bazında genel bir illegal sendikanın çatısı altında toplanacaktı. Bu illegal örgütlenmeye bağlı yasal bağımsız sendikaların kurulması da öngörülmüştü. Ülke çapında illegal sendika kurulması başarılamadı, ama bazı legal bağımsız sendikalar kuruldu.

Aslında bu politika, 1975-77 arasında DİSK, TÖB-DER gibi "revizyonistlerin yönetimi"ndeki kitle örgütlerinin düzenlediği mitingleri devrimcileştirme yaklaşımının sendikalardaki izdüşümüydü. DİSK'e bağlı sendikalardaki çalışma, "revizyonistlere karşı savaş" biçiminde sürüyordu ve kuşkusuz bunu besleyen bir faktör de TKP etkinliğindeki sendika yönetimlerinin düşmanca tutumuydu. TKP'liler de Maocuları, işyerleri dahil hiçbir yerde istemiyordu, her fırsatta da tasfiyeler gerçekleştirdiler. Ama ne olursa olsun, TDKP'nin, sosyalistler açısından işçi sınıfının yegâne kitle örgütü durumundaki DİSK'i "yıkılması" gereken sendika olarak görmesi işçiler nezdinde kolay anlaşılacak bir şey değildi, ve nitekim 1980 yazında kendi ifadeleriyle "demokratik işçi muhalefetinden koparan", "İşçilerin birliğini parçalayan konuma düşüren"[40] bu politikadan vazgeçtiler. Askeri yönetimin DİSK'i kapatmasının ardından "DİSK yaşatma komitelerini" savunan gruplardan biri TDKP'lilerdi.

TDKP'lilerin "işçi sınıfıyla diyaloğumuz çok iyiydi" diye değerlendirdikleri Kemal Türkler'i anma eylemleri, onlara da diğer gruplara da, herhangi bir çatışma olmaksızın solun tüm güçlerinin ortak eyleminin mümkün olduğunu anlatıyordu. Türkler'in cenazesi de solun tüm güçlerinin katıldığı, cunta öncesi en son ve en büyük kitle gösterisi olarak tarihe geçti. TDKP'lilerin öncülük ettiği en büyük işçi direnişi ise 12 Eylül'ün ertesinde de birkaç gün sürebilen Adana'da 10 bini aşkın işçinin greviydi.

40 *1990 Şubat Konferansı Belgeleri*, Evrensel Basım Yayın, s. 184.

12 Eylül askeri darbe olasılığı, diğer sosyalist grupların aksine, TDKP'lilerin siyasi analizlerinde yer bulmadı. 1989'da geçmişe yönelik bir değerlendirmelerinde bu eleştiriliyor ve şöyle deniyordu: "Burjuvazinin hedefinin kitle hareketini ezip dizginsiz bir rejime geçme olduğunu tespit ediyordu. Ne var ki darbe olasılığına değinmiyordu. Ne olacaksa, ne yapılmak istenecekse olağan rejim içinde gerçekleştirmeye çalışacakmış gibi ele alınıyordu."[41] Gerçekten de parlamentoyu da hiçe sayacak "azgın faşist hükümetler dönemi"nden söz ediliyor, ama bir askeri darbe olabileceğine ihtimal verilmiyordu. Kongrenin siyasal durum değerlendirmesinde de durum aynıydı. Egemen sınıfların tüm gerici güçleri birleştirme çabası içinde olduğu, krizi aşamadığı için hep daha baskıcı hükümetlere yöneldiği, 12 Eylül öncesi son hükümet olan AP azınlık hükümetinin yetersizliği karşısında alternatif hükümet arayışlarına girildiği düşünülüyordu. 1979'daki ordu muhtırası pek çok siyasal analizci açısından askeri darbenin önemli işareti sayılırken, TDKP'liler için, gerici güçleri birleştirme çabasıydı. Muhaliflerin iddiasına göre, 12 Eylül'den bir hafta önce yapılan merkez komite toplantısında "darbe ihtimali olmadığı" sonucuna varılmıştı.[42]

Eski THKO'lular olan TDKP yöneticileri, belki de daha önce yaşamış oldukları 12 Mart sürecine benzer "ara rejim hükümetleri"nin kurulacağına inanıyordu.

Fakat daha önemlisi, rejimdeki değişimleri hep "baskı ve terörün yoğunlaşması", kitle hareketinin de hep "yükselme" eğrisi içinde gören bakış açısının ürettiği sonuçtu. 12 Eylül askeri darbesi, "sıkıyönetim" gibi "baskının yoğunlaşması" olarak görülmüş, kitle hareketinin yükseleceği beklenmişti.

Bu siyasal değerlendirmeler, gerçekte TDKP'yi diğer gruplardan cuntayı öngörememe dışında farklı kılan pratik bir değere sahip değildi. Çünkü cunta karşısında örgütsel ve siyasal eylemi sürdürebilme becerisi, cuntayı öngörmekten başka etmenlere bağlıydı, bu bakımdan diğer sosyalist gruplarla aynı kaderi paylaştılar.

TDKP'lilere göre 12 Eylül yenilgisinde devrimci güçlerin birliğinin sağlanamayışı önemli rol oynamıştı. 1989'daki değerlendirmede şöyle deniyordu:

> 12 Eylül öncesinde devrimci demokrasi güçlerinin işçi sınıfıyla bağları yetersiz ve zayıf olmasına karşın, hiç de küçümsenmeyecek bir kitleyi etkiledikleri ve harekete geçirebildikleri de bir gerçektir. Bu güçler koşullara bağlı olarak yer yer eylem birlikleri yapabilmelerine karşılık, bırakalım kapitalizmi, güncel bir tehlike olan faşizme karşı bile devrimci bir blok oluşturamadılar... Karşıdevrim de bu yüzden daha pervasız davranabildi. Cuntanın kar-

41 "Geçmişe İlişkin Eleştirel Bir Yaklaşım", *Özgürlük Dünyası*, sayı 6, Nisan 1989.

42 H. Yağmur-A. Şimşek, *EMEP Eleştirisi*, Eksen Yayıncılık, Birinci Baskı, Ocak 1998, s. 26.

şısında devrimci hareketler, parçalanmış tek tek hedefler olarak kaldılar... 12 Eylül'den sonra devrimci demokrasi güçleri, birleşik bir güç olmak bir yana, ortak bir mücadele tutumu bile geliştiremediler. Birleşik bir güç olma isteği, yalnızca, muhatabı bile belli olmayan çağrılarda kaldı.[43]

Darbenin ardından parti siyasi mücadele taktiklerini değiştirmedi, ancak örgütsel bazı tedbirler aldı. Merkez Yürütme Kurulu toplantıları, iki grup halinde yapıldı. Bütün yönetimin aynı zamanda, aynı yerde bulunmaması için alman önlemdi bu. Önlemler işe yaramadı. Tek bir operasyonda örgüt, merkezi yapısını yitirdi. 17 Nisan 1981'de bir takibin sonucunda genel sekreter gözaltına alındı. Örgüt üyeleriyle ilgili şifrelenmiş bilgiler de genel sekreterle ele geçti. Aynı gün polis parti sekretaryası, merkez komite ve yürütme kurulu üyelerinin çoğunu yakaladı. Operasyon genişledi, yüzlerce militan tutuklandı. Resmi verilere göre, 1980-83 arasında 3.308 TDKP yanlısı gözaltına alındı, kayıtlı 227 üyeden 110'u yakalandı, bu üyelerin çoğu örgütün il komitelerinde yöneticilik yapan militanlardı. Yine aynı verilere göre, o güne kadar 12 bin kişinin örgütle bağlantılı olduğu bilgisine ulaşılmıştı.[44]

Bu operasyonla TDKP'nin örgütsel çalışması büyük oranda sona erdi. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nde 272 sanıklı ana dava açıldı. Adana'da açılan ikinci büyük davada da 310 sanık yargılandı.

Geride kalanların toparlanma çabaları Kasım 1982'de ikinci bir operasyonla son buldu. Tutuklanan 35 kişi, haklarında hazırlanan ek iddianameyle ana davaya bağlandı. TDKP'liler yurtdışmda, tutuklamalardan kurtulan üç merkez komitesi üyesinin de bulunduğu bir gruptan ibaret kaldı.

TDKP'lilerdeki yeniden hareketlenme, genel olarak sosyalist grupların bütününde olduğu gibi 1986-87'de görüldü. Fakat örgüt bu sırada Sosyalist Kanat, Leninist Kanat, Merkezciler, Konferans Hazırlık Komitesi diye anılan dört eğilime bölünmüştü. Yine de TDKP'nin THKO'dan beri, kayıplar verse de, birlikteliğini koruyan ana çekirdeği, yeniden toparlanmayı sağladı. İllegal ve legal örgütler ağı kuruldu. 1988 sonunda grubun ideolojik-siyasal görüşlerini ortaya koyan aylık *Özgürlük Dünyası* yayına başladı. Ardından haftalık siyasi haber dergisi *Gerçek* yayınlandı. Yayınevleri kuruldu.

1990 Şubat'ında TDKP 1. Genel Konferansı toplandı ve merkezi yapı kuruldu. Konferans parti tüzüğüne göre, siyasal stratejide köklü değişiklikler yapamazdı, bunun için parti kongresi toplanması gerekirdi, ama ikinci bir parti kongresi hiçbir zaman toplanamadı. Öte yandan örgüt genişleme imkânı bulduğu yeni dönemde bir ikilemle karşı karşıyaydı.

---

43 "Geçmişe İlişkin Eleştirel Bir Yaklaşım", *Özgürlük Dünyası*, sayı 6, Nisan 1989.

44 *Terör ve Terörle Mücadelede Durum Değerlendirmesi*, Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1983.

Üniversite öğrencilerinin kurduğu THKO'dan evrilen örgüt başından beri işçi sınıfını örgütlemeyi, işçi sınıfının örgütü olmayı amaç edinmişti. 1987'den başlayarak işçiler, memurlar ve üniversiteli gençler 12 Eylül rejiminin suskunluğunu yırtan bir eylemlilik içindeydi. Toplumsal kabarış 1989-91 yılları arasında on binlerce kişinin katıldığı büyük işçi, memur eylemlerine dönüşmüştü. Örgüt, deneyimi ve ilişkileriyle sendikalarda yeniden bağlarını güçlendirdi. Bu güçlenme, illegal örgütsel çalışmanın değil açık sendikal çalışma ve eylemliliğin bir ürünüydü.

Sendikal örgütlenmenin illegal örgüt ve bunun temel aracı illegal yayınla sürdürülmesi olanaksız gibiydi. Daha ötesi sürüp giden illegal örgüt ve eylemler de bu çalışmayı baltalar görünüyordu.

İllegal örgüt ilk olarak 1992'de *TDKP Röportajı* (der. Ali Eldeniz, Evrensel Basım Yayın) kitabında; *Özgürlük Dünyası* ve *Gerçek* gibi yasal yayın organlarında kamuoyu önüne çıktı. İllegal örgütlenme ve eylemliliğin yeniden canlanışı ise 1988-89'lara uzanıyordu. O sıralarda silahlı gizli bir örgütün pek çok eylemi göze çarpıyordu. Örneğin cezaevinde tutuklu Abdülkadir Konuk, tedavi için getirildiği Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'nden kaçırılmıştı. Silahlı militanların koruması altında illegal korsan gösteriler düzenleniyor, bildiriler dağıtılıyordu. Üniversitelerde gizli bir örgütlenmeyle yeni kuşak gençlerle kitleselleşen partinin gençlik örgütü Genç Komünistler Birliği (GKB) bu eylemlerde başı çekiyordu. Bunlardan en çarpıcı olanı 1989'un Aralık'ında Erdal Eren'in idamının yıldönümünde İstanbul Pangaltı'da bini aşkın kişinin katıldığı gösteriydi. Göstericilerin güvenliği silahlı, hatta Kalaşnikof'lu militanlarca alınmıştı. 1989-92 arasında gözlenen illegal eylemlerde polisle pek çok çatışma çıktı; yaralananlar ve ölenler oldu. 7 Haziran 1991'de Küçükçekmece'de Murtaza Kaya (İÜ Edebiyat Fakültesi) ve Merter'de 16 Ocak 1992'de Engin Egeli (İÜ Hukuk) bildiri dağıtımı sırasında müdahale eden polisle girdikleri çatışmalarda öldüler. Aynı biçimde Hasan Akdemir (8 Ekim 1991), Mehmet Bozoğlan (14 Temmuz 1991), Eşref Aydın (20 Nisan 1992) benzer olaylarda hayatlarını kaybetti.

Partinin resmi yayın organı *Devrimin Sesi*'nde GKB'nin "küçük burjuva anarşist çizgi" olarak eleştirilen eylemleri, Murtaza Kaya'nın ölümü üzerine Laleli ve Cerrahpaşa'da gerçekleştirdiği gösterilerdi. Polisle çatışan militanlar bir polis otosunu ve İÜ'deki polis kulübesini ateşe vermişlerdi.

Yine aynı dönem içinde Tunceli'de 6-8 kişiden oluşan Silahlı Propaganda ve Ajitasyon Birlikleri kuruldu. Kırsal alanda faaliyet gösteren bu silahlı grupların 10 militanı 7 ve 27 Ocak 1994'te Hozat'ta askerlerle girdikleri silahlı çatışmada, 6'sı ise 9 Ekim 1993'te yine Hozat'ta ama bu kez PKK'lılarca öldürüldü.[45]

45 PKK'lılar tarafından öldürülen militanların isimleri şöyle: Yusuf Aydar, Düzgün Çakmak, Hidayet Dumlu, İbrahim Dışkaya... iki kişi daha...

İllegal eylemler birçok polis operasyonuna da neden oldu, birçok militan tutuklandı. Partinin Ankara İl Komitesi Sekreteri İmren Aydın, bu operasyonlar sırasında yakalandı ve 2 Mart 1991'de Ankara DAL'da, arkadaşlarının iddiasına göre işkence sonucunda öldü.

1996'daki ikinci konferansla örgüt "yeniden kuruluş ve inşa" adını verdiği bir sürece girdi. Bu süreç, "sınıf hareketinin açık politik hareket olarak örgütlenmesi"ni amaçlıyordu. Hem kendi içinden[46] hem de benzer çizgideki sosyalist gruplardan illegal örgüt ve mücadele anlayışının terk edildiği eleştirileriyle karşılanan yeni yönelim, yasal bir parti ve günlük bir gazete çıkarılmasını öngörüyordu. Bu "yerine getirilmediğinde, başka bir görev için ciddi tek bir adımın dahi atılamayacağı" "acil bir görev"di.[47] Bu görevin yerine getirilememesi halinde sağlam bir yeraltı örgütünün de inşa edilemeyeceği belirtiliyordu. Konferans kararlarında dikkat çeken bir başka şey de hareketin yönetimini ele alacak "yeni proleter kuşak"tan söz edilmesiydi. "2. Kongre, hareketin merkezini tutmuş öncü işçilerin oluşturduğu devrimci işçi örgütlerinin kongresi olarak toplanacaktı."[48]

İllegal örgütün tasfiye edildiği iddiaları reddedildi, ancak bir daha illegal eyleme rastlanmadı. Buna karşın merkez yayın organı *Devrimin Sesi*, giderek seyrelen aralıklarla da olsa 2000 yılı başlarına kadar yayınını sürdürdü.

Emek Partisi (EMEP) 39 kurucu üyenin başvurusuyla 25 Kasım 1997'de kuruldu. Partinin tanıtıldığı *EMEP Nasıl Bir Parti* (2006) adlı broşürde, geleneksel komünist partilerin aksine "öncü" değil "yardımcı" rolüne vurgu yapılıyordu: "EMEP kendisini kurtaracak olan işçi sınıfının uyandırılması, örgütlenmesi ve kendi iktidarı için seferber edilmesi görevidir. Dolayısıyla EMEP için asıl olan, işçi sınıfının örgütlenmesi, kendi talepleri için mücadeleye atılmasına yardımcı olmak ve nihayet onun kapitalizmi yıkması için gerekli bilince ve örgütlenme seviyesine çıkması için çalışmaktır." Parti, o güne kadar başarılamayan bir şeyi, doğrudan işçilerin örgütü olmayı başaracaktı. Bu yüzden de başından beri sendikacılara, örgütlü işçilere özel bir rol biçildi. Türkiye Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası (TÜMTİS) partinin temel dayanağıydı. 2000 yılı parti kongresi belgelerine göre, üyelerin yüzde 50,8'ini işçiler oluşturuyordu, öğrencilerin oranı yüzde 3,2'ydi (12 Eylül öncesi yüzde 43 öğrenci çoğunluğuna karşı, işçilerin oranı yüzde 18'di). Kurucu ve üye bileşimiyle ilgili vurgulanan diğer özellik, "hayatını mücadeleye vermeye hazır sosyalistler ile henüz şu ya da bu düzen partisinden kopmuş ve EMEP'e salt düzene ve partilerine duyduğu nefret nedeniyle ka-

46 1997'de bir grup deklarasyon yayınlayarak TDKP'den ayrıldı. 2004'te yurtiçinde ve yurtdışında, bazı gruplar, TDKP'nin tasfiye sürecine karşı örgütlenme çabası içine girdi.

47 "1996 Konferansı çağrısından", *Devrimin Sesi*, sayı 201, Nisan 1999.

48 "Partimizin 19. yılı ve deneyimler üzerine", *Devrimin Sesi*, sayı 201, Nisan 1999.

tılmış emekçilerin bir arada olması" diye anlatılıyordu. Bu özelliğin uzunca bir süre korunacağı da 2000 yılı kongre belgelerinde belirtiliyordu.

Partinin örgütlenme ve faaliyetinin merkezine günlük gazete oturtuldu. "Bir işçi kitle partisi ile günlük bir işçi-halk gazetesi aynı planın iki temel dayanağı olarak gündeme gelmiştir."[49] Kuruluş kongresi olan 14 Eylül 1997'deki kongrenin ilk kararı "günlük işçi basınının parti çalışmamızın merkezine oturtulması hakkında karar" adını taşımaktaydı. Kararda partinin örgütlenme faaliyetinin temelinin "propaganda, ajitasyon ve teşhir" olduğu ifade edilerek, bunun ancak "günlük bir işçi basını" tarafından gerçekleştirilebileceği belirtiliyordu. Gazete aracılığıyla partinin her gün gelişen olaylarla ilgili değerlendirme ve görüşlerinin tüm işçilere her gün iletilmesinin, böylelikle "birbirini görmeyen, tanımayan işçiler, emekçilerin ortak duygu, düşünce ve eylem birliğini" sağlayacağı umut ediliyordu. Günlük gazete öylesine önemliydi ki, "varolan bütün örgütlerimizin, gazeteye haber yazımını ve gazetenin dağıtımını bütün görevlerinin önüne koyarak, faaliyetini bu iş üstünden düzenlemesi" karara bağlanmıştı. Gazete bayi dağıtımının denetimi, abonelik sisteminin kurulması vb. takibiyle hem bir örgütlenme aracı, hem de partililerin üzerinde tartıştıkları eğitim aracıydı. Aynı zamanda gazetede yer alacak parti genel başkanı ve yöneticilerinin açıklamaları da tüm örgütler tarafından birer talimat kabul edilecekti.

1997'de yayına giren günlük *Evrensel* gazetesi, başlangıçtaki bileşimiyle bu amaca uygun görünmüyordu, profesyonel gazetecilerle yola çıkan gazete 40 bin tiraja kadar çıktı. Birkaç hafta içinde gazetenin yönetimi değişti, legal partinin bir yayını olarak dizayn edildi. Bayi satışı 4-5 binlere kadar düşen gazete, on yıl sonra da aşağı yukarı aynı satış düzeyinde kalarak, istenilen yaygınlığa ulaşamadı, buna karşın gazetenin temel işleviyle ilgili görüşler değişmedi.

Solda "devrimci bir blok" oluşturmak 1978'den beri değişmeyen bir görüştü ve bu doğrultuda özellikle seçimlerde EMEP, BSP (sonrasında ÖDP), HADEP (sonrasında DTP-BDP) işbirliği politikaları geliştirdi. HADEP-DTP çizgisi, sol olmasa da ittifak yapılacak güçler içinde kabul ediliyordu. EMEP'e göre, Kürt sorunu, siyasal demokrasi sorununda kilit sorun haline gelmişti.

EMEP katıldığı 1999 genel seçimlerinde 54.386 oy (yüzde 0,17), 2007 seçimlerinde ise 25.770 oy (yüzde 0,07) alabildi. 2007 seçimlerine katılan ÖDP, TKP ve İP'ye göre en düşük oyu almıştı. Diğer sosyalist partiler gibi EMEP de seçimlerde yüzde 1 oy oranına bile ulaşamadı.[50] Ancak EMEP'e göre, seçim alınan oyla değil, yürütülen siyasal propaganda çalışmasıyla ölçülebilen bir şeydi, dolayısıyla bu alandaki başarısızlık ciddi bir ölçüt sayılamazdı.

---

49 *EMEP Nasıl Bir Parti*, Aralık 2006... EMEP broşürü.

50 1999 seçimlerinde ÖDP 261.096 oy, yüzde 0,8; İP 57.900 oy, yüzde 0,19; SİP 39.815 yüzde 0,13; 2007'de İP 127.042 oy, yüzde 0,36; ÖDP 51.001 oy, yüzde 0,51; TKP 78.847 oy, yüzde 0,23.

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ (MARKSİST-LENİNİST) (TKP (ML))

Şehir ile kır

Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist – TKP (ML), 1970'li yıllarda polis ve kamuoyu nezdinde onun askeri kolu TİKKO'yla (Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu) birlikte, çoğu zaman da, hatta daha çok, TİKKO adıyla tanınıyordu. Maoculuğu, illegalizmi, polisle girdiği silahlı çatışmaları ve eylemleriyle, gözükara, kararlı, sıkı bir örgüt kabul ediliyordu. Özellikle 1976-79 döneminde bu imajını korudu TKP (ML).

Türkiye genelinde etki ve örgütlenme potansiyeline sahip beş altı örgütten biriydi. Buna karşın TKP, Devrimci Yol, TDKP ile kıyaslandığında, belirli illerle sınırlı kaldığı görülür. Bunda, hareketin diğerlerine nazaran yayılma gücünün zayıflığından kaynaklandığı ileri sürülebilirse de, bizzat kendi sınırlamalarının payı olduğu rahatça söylenebilir. TKP (ML), örgütlenmesini ve mücadelesini, belli bölgelerde yoğunlaştırarak güç toplamayı, sonra yayılmayı düşünmüştü.[1] Bu yüzden İstanbul'un gecekondu semtlerine, fabrika çevrelerine, işçi mahallelerine; iller olarak da Tunceli, Elazığ, Diyarbakır, Erzincan'a güç yığmaya çalıştı. Yayılma kendiliğinden olduğu oranda da Türkiye'nin birçok ilinde örgütlenmeler kurarak silahlı eylemlere girişti.

TKP (ML) 1970'li yıllarda bir şehir örgütüydü; özellikle de İstanbul. En etkili örgütlenmesini ve eylemlerini İstanbul'da gerçekleştirdi. Bu doğaldı, çünkü örgütü reorganize edenler İstanbul ve yurtdışındaki kadrolardı. Baş-

1 İbrahim Kaypakkaya ülke çapında örgütlenme konusunda şunları yazmıştı: "Ülkemizde devrimin dengesiz gelişeceği gerçeğinden dolayı, ülke çapında yaygın bir örgütlenmeyi biz kendimiz de istemeyiz. Öncelikle ve özellikle devrimin ilk kabaracağı alanlarda örgütlenmeye önem veririz, daha doğrusu vermeliyiz." İbrahim Kaypakkaya, *Seçme Yazılar*, Altınçay Yayıncılık, Mayıs 1999, s. 30.

langıçta örgüt bu gerçeğe de uygun olarak, üç ana birimden –Batı Anadolu Bölge Komitesi, Yurtdışı Komitesi ve Doğu Anadolu Bölge Komitesi– oluştu. Bu üç ana birim çerçevesinde geniş bir ilişki ağı doğdu.

Örgütün asli kadrolarının, örgütlenme ve mücadelesinin şehirlere dayanıyor olması, siyasi stratejisiyle çelişen ve istenmeyen bir durumdu aslında. Zira, program gereği parti gerçek omurgasını kırlarda oluşturmalı, mücadelesini de kırlarda vermeliydi. Pratikteki terslik, yöneticilerin siyasi çizgiyi tahrif ettikleri anlamına geliyordu; bu nedenle de her yeni gelen merkez komite, önce siyasi çizgiye uygun bir pratiğin, yani kırlarda gerilla birimleri kurmanın yollarını aradı.

Örgütün bu konuda hazır ilişkilerinin bulunduğu, gerilla savaşına da uygun yer ise Tunceli'ydi.

12 Eylül'den sonra başlayan operasyonlar ve yurtdışı örgütünün ayrılması, TKP (ML)'nin bu iki alandaki (İstanbul ve yurtdışı) gücünü kırdı. Şehirlerde ve yurtdışındaki örgütlenmenin varlık yokluk derecesinde güç yitirmesi, Tunceli'deki örgütlenmenin 12 Eylül cuntası koşullarında ayakta kalmayı başarması, hatta genişlemesi, fiilen örgütü siyasi çizgisiyle uyumlu hale getirdi. Örgüt kadroları bunu İbrahim Kaypakkaya'dan bu yana süregelen geleneksel çizginin haklılığının kanıtı olarak görüp, örgütlenmeyi ve mücadeleyi şehirlerle sınırlayan eski MK üyelerini, yenilgiye neden olmak ve çizgiye ihanet etmekle suçladı. Bu gelişme, bu bölgedeki kadroların örgüt içindeki etkinliğini artırdığı gibi, İbrahim Kaypakkaya'nın ortodoks savunusuna da güç kattı. Ama giderek örgüt, Tunceli'yle sınırlanan dar bir gruba dönüştü. Bu, bir türlü pratiğe uyarlanması mümkün olamayan Mao'nun Çin için öngördüğü devrim modelinin, örgüte oynadığı bir oyundu sanki. Model, Türkiye gerçeği içinde, üstelik toprak ağalığından çok küçük üreticilerin egemen olduğu Tunceli'de gerçekleşme şansı bulabilmişti. Sol içinde, yarı-alaycı "Tunceli Komünist Partisi" olarak anılmasına da yol açtı. Bu, örgüt içindeki en tutucuları bile rahatsız eden bir durumdu. 1987'de DABK (Doğu Anadolu Bölge Komitesi) adıyla ayrılan bölgenin ortodoks İbrahim Kaypakkaya savunucuları, paradoksal biçimde, örgütün büyümesi ve genişlemesi için 1990 yılında İstanbul'da sansasyonel bir eylem yapma ihtiyacı duydular.

Örgütsel kültürü ve işleyişiyle de TKP (ML) diğer soldan ayrılıyordu. Silahlı mücadele çizgisi ve illegal örgütlenmesine karşın, demokratik bir işleyiş egemendi. Pek çok örgütün aksine tek kişinin otoritesi ya da egemenliği yoktu. Dolayısıyla genel sekreter de merkez komite de kolaylıkla eleştirilebilir ve değişikliğe uğrayabilirdi. Merkez komitesinin yukarıdan aşağıya –düzenli olarak– ayrıntılı faaliyet raporları hazırlama zorunluluğu ve tüm kararlardan, değerlendirmelerden, merkez komite oturumlarından kadro ve üyelerin haberdar edilmesi gibi mekanizmalar söz konusuydu.

"Revizyonizm" ve "çizgiye ihanet"le suçlanma, TKP (ML)'deki hemen hemen tüm merkez komitelerin kaderi gibiydi. 1995 yılına kadar dört konferans, iki de olağanüstü konferans toplayan TKP (ML)'nin her konferansında; geçmiş merkez komiteler mahkûm edildi ve bir bölünme gerçekleşti. İdeolojik bunalım, bölünme ve ayrılıklar TKP (ML)'de yapısal bir özellik gibiydi. Belli başlı gruplar içinde en çok bölüneniydi.[2]

Siyasal görüşler ile siyasal-toplumsal gerçek arasındaki çelişki, sosyalist solun ortak özelliğidir belki; ama TKP (ML)'nin, bu çelişkiyi en açık ve yoğun yaşayan örgüt olduğunu söylemek abartılı değil. THKP/C ve THKO'nun görüşleri sonraki izleyicileri tarafından terk edildi veya sembolik hale getirildi; ama TKP (ML)'de 1990'ların sonlarında da bu çizginin doğruluğu, uygulanıp uygulanmadığı, tartışma-bölünme nedeni olarak aynı sıcaklığını korudu. Tartışma ve bölünmelere, "teori ile pratik" arasındaki çelişkiye rağmen örgüt içinde İbrahim Kaypakkaya'nın görüşlerinin savunusuna, 1980 öncesinin genel toplumsal şiddet koşulları, sonrasında ise Tunceli'de ve bölgenin genelinde PKK'nın silahlı mücadelesi nesnel bir dayanak sağladı.

Siyasal strateji

TKP (ML)'nin dünya ve ülke tahlilleri, devrimin izleyeceği yol, örgütlenme ve çalışma tarzına ilişkin görüşleri; İbrahim Kaypakkaya'nın –sonraları *Seçme Yazılar* ya da *Bütün Yazılar* adıyla toplanan, çeşitli yıllarda değişik yayınevlerince baskıları yapılan– 1969-71 yıllarında yazdığı çeşitli makalelerine dayanıyordu. Bu görüşler de, yine aynı yıllarda Kaypakkaya'nın içinde yer aldığı PDA-TİİKP çevresinde savunulmuştu.

Emperyalizme bağımlı, komprador burjuvazi-toprak ağaları ittifakının egemenliğinde yarı-feodal, yarı-sömürge ülke tespitleriyle Türkiye, Çin'in daha sonra "Üçüncü Dünya" diye niteleyeceği, prekapitalist ilişkilerin egemen olduğu azgelişmiş ülkeler kategorisine sokuluyordu. Bu değerlendirmenin örgütün stratejisi açısından anlamı, Çin'in izlediği devrim modelinin, dolayısıyla, Mao'nun Çin gibi ülkeler için önerdiği "devrim modeli"nin benimsenmesiydi.

Mao'nun görüşleri, dünya komünist partilerinin genel olarak kabul ettiği,

---

2 Arslan Kılıç, "24. Yılında TKP (ML) ile İlgili Bir Muhasebe Bir Değerlendirme" başlıklı yazısında şöyle diyordu: "TKP (ML), 24. yılına bir süre önce gerçekleşen yeni bir büyük bölünmeyle giriyor. Acı ama gerçek: TKP (ML)'nin 24 yıllık tarihi örgütsel bakımdan, ardı arkası kesilmeyen bir bölünmeler, ayrılıklar, kopmalar, tasfiyeler, bölünenlerin de kendi içlerinde bölünmeleri vb. tarihidir." *Teori*, İşçi Partisi yayın organı, sayı 64, Nisan 1995. Muzaffer Oruçoğlu'nun *Teori*'nin sözü edilen sayısında da yer verilen, *Özgür Gelecek* dergisinin 16-31 Temmuz 1994 tarihli 31. ve 1-15 Ağustos 1994 tarihli 32. sayılarında yayınlanan "Birlik Serüvenlerim I-II" adlı yazıları bu bölünme ve tasfiyelerin anlatımıdır da.

Bolşevik devriminin deneylerinden, Avrupa komünist partilerinin çalışma tarzından esinlenen geleneksel devrim ve örgütlenme modelini altüst edici nitelikteydi. Komintern ve Stalin, Mao'nun görüşlerine kuşkuyla yaklaşmışlardı. Ama Çin'in, Rusya veya o sıralarda komünist hareketin yaygın olduğu Avrupa ülkelerinden farklı niteliği de apaçıktı. Mao, feodal ilişkilerin hüküm sürdüğü, köylülerin nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturduğu, işçi sınıfı ve kapitalist ilişkilerin birkaç azgelişmiş şehirde, dışa bağımlı cılız bir ticaret ve sanayiden ibaret olduğu ülkelerde, komünist partilerin kendilerini geleneksel görüş açısıyla sınırlandıramayacağını düşünüyordu. Böylelikle ilk kez Mao, komünist partinin çalışma merkezini, şehirler ve işçi sınıfı içine değil; kırlara, köylülerin içine taşıdı. Feodallerin bölgesel güçlerini kırmaya ve köylüleri devrimci bir ordu etrafında örgütlemeye dayalı bu strateji, zaten Çin'de var olan köylü ayaklanmalarından güç alıyordu. Köylülerden oluşturulan, komünist partinin öncülük ettiği silahlı ordu, feodallerin yerel askeri-hukuki egemenliklerini kırarak "kızıl siyasi iktidarlar" oluşturdu. Japon işgaline karşı da başarı gösteren bu silahlı savaş, Çin'de komünistlerin iktidarı ele geçirmesiyle noktalandı.

Çin devrimi ve Mao'nun görüşleri, benzer özellikler gösteren ülkelerdeki komünist partileri için ufuk açıcıydı. Emperyalist işgale, feodal tahakküme karşı, köylü kitlelerine dayanan uzun süreli gerilla savaşı, "halk savaşı stratejisi" diye formüle edilmişti. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Afrika, Asya ülkelerinde ve özellikle de Vietnam direnişinde, "halk savaşı" stratejisi, komünistlerin temel perspektifini oluşturdu.

İbrahim Kaypakkaya, Mao'nun Çin devrimi için öngördüğü modelin Türkiye için de geçerli olabileceğini, THKP-C ve THKO'luların aksine kuşkuya yer bırakmaksızın kabul etti. Ancak Kaypakkaya'nın makalelerinde (örneğin "Kürecik Bölge Raporu") gözlenen sosyalist solda pek nadir rastlanan sahaya ilişkin antropolojik, sosyolojik çabaları onun basit bir kopyacıya indirgenemeyeceğini gösterir.[3] İbrahim Kaypakkaya, özellikle "Doğu ve Güneydoğu" bölgesinin gerilla savaşına elverişli özellikler taşıdığını tespit etmişti. Tİ-

3 Doğu illerindeki gözlem ve araştırmalarıyla doğrudan ilinti kurulabilecek bir konu da, Kaypakkaya'nın Kürt sorunu ve özellikle de Kemalizme ilişkin, kuşağının savunduklarından tamamen farklı görüşlere sahip olmasıdır. Cumhuriyetin ilk dönemi olan tek parti iktidarını yani "Kemalist dönemi" diğer grupların aksine "faşist diktatörlük" biçiminde değerlendiriyordu. "Kemalist diktatörlük, sözde demokratik, gerçekte askeri faşist bir diktatörlüktür", *a.g.e.*, s. 60. Bunun kanıtları olarak komünistlere, Kürtlere, azınlık milliyetlere yönelik "amansız milli baskı" ve "kitle katliamlarını" gösteriyordu. Kemalist devrimde, yapısal değil biçimsel değişiklik söz konusuydu: "Kemalist devrim, Türk ticaret burjuvazisinin, toprak ağalarının, tefecilerin, az miktardaki sanayi burjuvazisinin, bunların üst kesiminin bir devrimidir. Devrimde, hem komprador Türk büyük burjuvazisi, hem de milli karakterdeki orta burjuvazi yer almıştır. (...) Kemalist hareketin sonucunda, Türkiye'nin sömürge, yarı-sömürge ve yarı-feodal yapısı, yarı-sömürge ve yarı-feodal yapı ile yer değiştirmiştir. Yani yarı-sömürge ve yarı-feodal iktisadi yapı devam etmiştir", *a.g.e.*, s. 60.

İKP'ye karşı muhalefeti, bu çizginin gereklerinin yerine getirilmemesi üzerineydi. Ayrılığın hemen ardından kurulan TKP (ML), bu görüşe uygun olarak Malatya-Elazığ-Tunceli'de örgütlenme çalışmalarına ve silahlı eylemlere girişti.

Parti, uluslararası komünist hareketteki bölünmede de ÇKP-Mao'dan yana tutum aldı. Sovyetler Birliği, kapitalizmin restore edildiği, modern revizyonist, "sosyal emperyalist" bir ülkeydi. SBKP çizgisindeki komünist partiler, "modern revizyonist"tiler. Adı da, buna uygun olarak, hem SBKP çizgisindeki "modern revizyonist" komünist partilerden hem de Türkiye'deki "revizyonist" TKP'den farklılığını vurgulamak için TKP (ML) olarak belirlenmişti.

Stratejinin sorunları

Türkiye solunda 1978'den sonra Maoculuğu savunan başlıca iki gruptan biri –eğer 1977'de Halkın Kurtuluşu grubundan ayrılan "Işıkçılar-Işık Yolu" gibi küçük çevreleri saymazsak– TKP (ML)'ydi. Bu görüş açılarını, "Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi" olarak formüle ederek ifade eden TKP (ML)'liler; Maoizmi partilerinin olmazsa olmaz referansı saymışlardı. Bu TKP (ML)'de değişmeksizin 2000'li yıllarda da sürdü.

1993 Mayıs-Haziran aylarında yapılan 1. Olağanüstü Parti Konferansı'nda (bu konferans 1987'de ayrılan DABK ile birlik konferansıydı. Konferans sonucunda birlik sağlanmış, ancak bir süre sonra yeniden ayrılık olmuştu) bu tutumun, bir tüzük hükmü olarak da kabul edilmesi karar altına alındı:

> ...1978'den 1981'e kadar partimiz henüz "Marksizm-Leninizm-Maoizm" formülasyonunu resmen kabul etmemişti. Mao Zedung'un katkılarını nitel ve en ileri nokta olarak kabul etmekle ve "MZD"ni (Mao Zedung Düşüncesi) savunmakla birlikte, bunun Marksizm-Leninizm'in yeni, üçüncü ve daha üst bir aşaması olduğunu henüz karara bağlamamıştı ve Marksizm-Leninizm formülasyonunu kullanmaya devam ediyordu. Olağanüstü Parti Konferansı, bütün dünyada olduğu gibi, bu konuyu tartıştı ve partimizin savunduğu içeriğe uygun formülasyonun "Marksizm-Leninizm-Maoizm" (MLM) olduğunu tespit ve ilan etti. Bu durum, tüzükte ML'nin geçtiği her yere MLM'nin konulmasını ve gerekli değişikliklerin yapılmasını zorunlu kıldı.

Birliğin işlememesi üzerine 1995'te ayrılan Tunceli kökenli kadrolar, 2002'de örgütlerinin ismini doğrudan Maoist Komünist Parti (MKP) yaptı.

Maoizm sorunu, Mao'nun "bilimsel sosyalizmin beş ustası"ndan biri olup olmadığı, TKP (ML)'liler arasında bitip tükenmek bilmeyen bir tartışma, ayrılıkların nedenlerinden biriydi. Hemen her konferansta, her bölünmede bu

konuyla ilgili tartışmaları izlemek mümkündü. Zira Mao-Maoizm tartışması, TKP (ML)'de kuramsal bir sorun olmaktan ziyade, doğrudan örgütü ilgilendiren, güncel mücadele ve örgütlenme sorunuydu. İbrahim Kaypakkaya tarafından formüle edilen ve asıl önem taşıyan, kırları temel alan halk savaşı teorisi, demekti öncelikle. TİİKP ile TKP (ML) arasındaki ayrılık da bu noktadaydı; TİİKP, ÇKP'nin tezlerini benimseyerek –görünüşte halk savaşı da dahil– SBKP'ye karşı taraf olduğunu ortaya koyarken, TKP (ML), ÇKP politikalarını Kaypakkaya'nın görüşleriyle uyumluluğu ölçüsünde benimsedi.

Bu konudaki en çarpıcı örnek, AEP-ÇKP ayrışması sırasında yaşandı. Örgüt, bu polemikte açıkça bir tarafı –o sıralarda diğer siyasal gruplarda şiddetli bir tartışma sürüyor ve parti içinde bu konuda görüşlerin açılması talepleri yükseliyor olsa da– tutamadı. ÇKP'nin "Üç Dünya Teorisi" de AEP'in Mao'yu yerin dibine batıran yaklaşımları da TKP (ML) için kendi köklerini değiştirmek anlamına geliyordu. ÇKP'nin tezleri, AEP'in Mao eleştirileri, TKP (ML)'yi teorik temelleri bakımından güç durumda bıraktı; 1978-81 yılları boyunca parti içi yoğun tartışmalara, ayrılıklara neden oldu.

Örgütün reorganizasyonu

1972 Nisan'ında kurulan TKP (ML)'nin örgütsel yapısı, 1973'ün ilk aylarında başta lideri İbrahim Kaypakkaya olmak üzere, yönetici kadroların öldürülmesi ve tutuklanmasıyla, THKP/C ve THKO gibi dağılmıştı. Henüz kurulmuş örgüt, kendi iç kurumlaşmasını sağlayamadan darbe yemişti. TKP (ML)'nin kalan taraftarları da tıpkı THKP-C ve THKO'lular gibi, bir araya gelme, yeniden organize olma çabalarına giriştiler. Afla cezaevinden salıverilen eski TKP (ML)'lilerin[4] başı çektiği Koordinasyon Komitesi (KK) kuruldu. Komite geçmişin değerlendirmesini yapacak, partinin yeniden merkezi yapıya kavuşturulmasını sağlayacaktı. 12 Mart'ta yaşanan yenilginin değerlendirilmesi, THKO ve THKP/C'liler gibi, TKP (ML)'liler için de öncelikle çözümlenmesi gereken bir sorundu.

Bu çaba, o sıralarda, TİİKP'lilerin *Aydınlık* aracılığıyla başı çektiği ve yönlendirdiği; THKO'lular, THKP/C'liler üzerinde doğrudan etkide bulunan sosyal emperyalizm, baş çelişki, üç dünya teorisi... gibi tartışmalarının etkisi altındaydı. TKP (ML)'liler, içinden geldikleri bu örgütün ve lideri Doğu Perinçek'in etkisinden, geçmişteki tutum alıştan ötürü, kısmen uzaktılar. Ancak ideoloji bakımından aynı cephedeydiler; sosyal emperyalizm, baş çelişki, üç dünya teorisi, Kruşçev revizyonizmi vb. kavramlar siyasi görüşlerde "stratejik" önemdeydi. Bunlara bir de AEP'in Mao ve ÇKP'ye karşı tutumu eklenmişti.

4 İrfan Çelik, Hikmet Şenses... Bkz. Ali Taşyapan, *Anılarla Yolculuk-2, Duvarın İki Yakası*, Tohum Basım Yayın, Şubat 2001, İstanbul, s. 259.

1975'te yeniden örgütlenmeye çalışan THKO, THKP/C'liler için Maoizmin benimsenmesi yeni bir gelişmeydi ama TKP (ML)'de, zaten var olan Mao-ÇKP savunuculuğundan ötürü, süregelen bir şeydi. Ne var ki, özellikle 1975'te TKP (ML)'lileri bir araya getirmek için kurulan Koordinasyon Komitesi'nde başı çekenler; TKP (ML)'lilerin bu tartışmaların dışında olmadığını düşünüyordu. TKP (ML)'nin mevcut durumunun, arayış içindeki eski THKO ve THKP/C'lilerden farklı olmadığını, arayışın bu yapılarla birlikte sürdürülmesi gerektiğini savunuyorlardı.[5]

Ama TKP (ML)'lilere yansıyan tartışma bu kadarla kalmadı. İbrahim Kaypakkaya'nın Türkiye'nin sosyoekonomik yapısına ilişkin saptamalarına, halk savaşı teorisinin doğruluğuna dair de kuşkular vardı. Koordinasyon Komitesi'ni oluşturanların çoğunluğunda egemen olan bu kuşkular, 1976 Nisan'mda[6] taraftarlara sunulmak üzere hazırlanan bir metinde dile getirildi. Söz konusu metinde, Türkiye'de "yarı-feodal" değil "kapitalist" ilişkilerin egemen olduğu, TKP (ML)'nin ML bir parti değil, ML olma yolunda ilerleyen bir hareket olduğu, gerilla savaşı için bir hazırlık aşamasının yaşanması gerektiği belirtiliyordu.[7] Komitenin, bu tezler üzerine bir tartışma süreci başlatarak, yenilenme isteği İbrahim Kaypakkaya'nın görüşlerine bütünüyle sadık İstanbul'daki militanların tepkisiyle karşılaştı. 1976 yılı Mayıs'ındaki ayrılığın ardından İstanbul'daki militanlar, İstanbul Bölge Komitesi'ni kurarak, ayrı örgütlenmeye yöneldi. Yurtdışı, Adana, Tunceli ve İzmir'deki militanlarla temasa geçen grup, 1977 ortalarında Bölgeler Arası Toplantı'yı gerçekleştirdi. Toplantıda, partinin 1. Konferansı'm örgütleyecek geçici bir "Örgütlenme Komitesi" oluşturuldu.

TKP (ML)'liler yeniden toparlanma girişimlerinde böylelikle iki gruba bölündü. Koordinasyon Komitesi'ni oluşturanlar, *Halkın Birliği* adıyla çıkardıkları yayın organında kendi görüşlerini geliştirdi ve "TKP (ML) Hareketi" olarak örgütlenmeye devam etti.

TKP (ML)'lilerin "Bölgesel Dönem"[8] dedikleri iki yıllık bu dönemde, her bölge ayrı örgütlenmesini ve mücadelesini sürdürüyor; kendi yayın organını çıkarıyordu. En aktif ve öne çıkan bölge olan İstanbul Bölge Komitesi, *Kızıl Yol* isimli bir yayın organı çıkarmış, 1977 yılı sonlarında askeri birimler de

5 "TKP (ML) 1. Konferans Kararları", *Komünist*, sayı 1, Mart 1978.

6 Koordinasyon Komitesi, ikisi (Muzaffer Oruçoğlu ve Arslan Kılıç) cezaevinden, beşi (Garbis Altınoğlu, İrfan Çelik, Hikmet Şenses, Ali Taşyapan ve bir kişi daha [kod adı Vaybe]) dışarıdan olmak üzere yedi kişiden oluşuyordu. 1976 Nisan'ında İskenderun'da toplanan beş kişi, eski çizginin köklü eleştirisi konusunda hemfikir oldu, bölünmenin ve kendi gruplarının temelini attılar. Bkz. Taşyapan, *a.g.e.*, s. 347-350.

7 "TKP (ML) 1. Konferans Kararları", *Komünist*, sayı 1, Mart 1978.

8 Merkez Komite imzalı, "İdeolojik, Siyasi ve Örgütsel Hattıyla 20. Yılında Partimiz TKP(ML)", Nisan 1992.

kurmuş, silahlı eylemlere girişmişti. Örgütlenme Komitesi'nin bölgelerin iç düzenlerine karışma yetkisi yoktu. Silahlı eylemlerde TKP (ML) adının kullanılıp kullanılmaması -bunu henüz hak etmediklerini düşünüyorlardı- tartışma konusuydu. Gevşek ilişkilere karşılık, bu dönemde küçük çaplı da olsa başka ayrılıklar yine de yaşanmıştı.[9]

Merkezi yapının kuruluşu

TKP (ML) 1. Konferansı 1978'in Şubat ayında Ankara'da toplandı. Konferansa 6'sı İstanbul, 4'ü Doğu, 3'ü yurtdışı, 2'si Ankara ve 1'i İzmir'den olmak üzere toplam 16 delege katıldı.[10] Konferans görüş ayrılıklarına karşın, 7'si asil 3'ü yedek olmak üzere 10 kişilik bir merkez komitesi seçti; bir işbölümü yaptı ve örgütlenme planı çizdi.[11] Merkez komitesinde, başından beri danışılan, yazılar kaleme alan, söz ve karar sahibi cezaevindeki üç eski TKP (ML) hükümlüsü de "fahri üye"[12] statüsüyle vardı. Konferansta ilk tüzük de hazırlanıp kabul edildi. Merkezi yayın organı çıkarılması kararlaştırıldı: *Komünist*.

Konferansta o gün için önemli olan, geçmişin değerlendirilmesi, üç dünya teorisi, baş çelişki meselesi, gerilla savaşına hazırlık... gibi konularda ortak kararlar alındı. TKP (ML)'nin geçmişteki çizgisine sahip çıkılıyor; ancak onun 12 Mart koşullarında gerilla savaşına yeterli hazırlık yapmaksızın ve halk kitleleriyle sağlam bağlar kurmaksızm saldırı taktiği benimsemesiyle "sol" hata işlediği belirtiliyordu. Konferansta Aydmlık-Halkın Kurtuluşu-Halkın Birliği-Halkın Yolu çevrelerinde hararetli biçimde tartışılan ÇKP'nin "üç dünya teorisi", "modern revizyonist bir tezdir" denilerek reddedildi. Aynı çevrelerde yine "üç dünya teorisi"ne bağlı sürdürülen baş çelişki-temel çelişki (Sovyetler Birliği mi yoksa ABD mi baş düşman) olduğu tartışmasına da geniş bir yer verildi; sonuçta, bir orta yol bulunarak, böyle bir saptamanın, "kafa karıştırıcı" ve "akademik" olacağı belirtildi. AEP-ÇKP ilişkileri açısından da bir orta yol bulunarak, bu iki parti arasındaki ilişkilerin araştırılması kararlaştırıldı.[13]

Silahlı mücadele, gerilla savaşı konusu, konferansın önemli ama aynı ölçüde kafa karışıklığı yaşadığı, güncel örgütlenme ve pratiği ilgilendiren en

9 MK imzalı "İdeolojik...", 1976-1978'de "RS", "MZ", "YHF" diye rumuzlanan üç "hizbin" çıktığı belirtiliyordu.

10 *TKP(ML) İddianame-I*, KKK İstanbul Askeri Basımevi, 1981.

11 İddianameye göre merkez komitesinin asli üyeleri şunlardı: Sefa Kaçmaz (sekreter), Süleyman Cihan (örgütlenme sorumlusu), Isa Güzel (sekreter yardımcısı), İbrahim Ünal (Batı Anadolu Bölge Sekreteri), Erhan Gencer (legal yayın ve teorik, ideolojik araştırma-inceleme faaliyetleri sorumlusu), Ali Yavuz Çengeloğlu, Baki İşçi, Yedek üyeler: Ali Haydar Akgün, Hüseyin Balkır ve bir kişi daha... Baki İşçi birkaç ay sonra istifa edip, Halkın Birliği'ne geçti.

12 Eski TKP(ML) davasından müebbet hapse mahkûm edilen (afla cezaları 20 yıla düşürülmüştü) Arslan Kılıç, Muzaffer Oruçoğlu ve Süleyman Yeşil.

13 "TKP (ML) 1. Konferans Kararları", *Komünist*, sayı 1, Mart 1978.

önemli konuydu. Kararların bir yerinde "Bugün demokratik halk devrimi içinde stratejik savunma aşamasında bulunmaktayız. Bu aşama bizim gücümüzün, düşmanın gücü ile karşılaştırıldığında henüz zayıf olduğu aşamadır. Aleyhimize olan bu güç dengesini, bizim lehimize geliştirecek olan bizzat silahlı mücadelenin kendisi olacaktır" deniyor, bir anlamda silahlı mücadeleye dayalı bir hazırlık evresi öngörülüyor; öte yandan gerilla mücadelesi için önkoşullar ileri sürülerek, bir hazırlık evresinden söz ediliyordu.

Fakat konferans, zaten kendisini parti çizgisini değiştirecek nitelikte karar almaya yetkili görmüyordu. Şöyle deniyordu:

> Demokratik danışma sonucu seçilen delegelerle oluşan parti konferansları, partinin iradesini bir bütün olarak temsil ederler. Bu tip konferanslar daha önce tabanda tartışılmış olması şartıyla her konuda karar alabilirler. Yaptığımız konferans partimizin temel görüşlerinin doğru olduğundan yola çıkarak toplanmıştır. Hazırlığı içinde bir dizi stratejik mesele tartışılmamıştır. Bu yüzden konferansımız, partimizin temel çizgisini değiştirecek nitelikte karar alamaz.

Örgütsel işleyiş ve problemler

TKP (ML)'liler, 1. Konferansı, "parti tarihinde dönüm noktası" diyerek her zaman olumladı. Gerçekten dağınık durumdaki taraftarlar seçilen bir merkez komitesi etrafında toparlanıyor, örgütsel ve politik kararlar alınıyordu. Ayrıca parti ilk kez bir tüzüğe sahip oluyordu. Fakat kararlar oldukça esnekti ve "Bölgesel Dönem"in, her bölgenin kendi içişlerinde özgür olması gibi bağımsızlık eğilimlerini ortadan kaldıracak nitelikte değildi. Bu da doğaldı; çünkü konferansta bölgeleri temsil eden delegeler farklı görüşlerini koruyarak, bir uzlaşmaya varmışlardı; kurulan merkez komite de bu görüşlerin tümüyle temsil edilmesini sağlamıştı. Konferansın bu niteliğini gözlemleyen rakip grup Halkın Birliği "parti değil, federatif birlik" diyerek eleştirel bir değerlendirmede bulunmuştu.

TKP (ML)'lilerin bu bir araya geliş biçimi, diğer sol gruplarda görülmeyen demokratik bir örgütsel işleyişe de yol açacaktı. Bir merkez komitesi kurulmasına karşın, bu merkez komitesi ve daha sonra kurulacak merkez komitelerinin hepsi, bir otorite olamayacaktı. Merkez komitesi içinde görüş ayrılıkları doğaldı; merkez komiteye karşı güvensizlik de. Bir parti üyesinin çalıştığı parti organları ve toplantılarında görüş farklılığını savunabileceği karar altına alınmıştı. Merkez komitesinde temsil edilenler, öncelikle kendi birimlerine, ilişkide olduklarına karşı sorumluydular. Bu, bölgelerin merkez komitesinde gerçek temsilini sağlayan bir durumdu. Bölge komitelerinin, merkez

komitesinin raporları kitapçıklar halinde yayınlanıyor, üye ve taraftarlarına dağıtılıyordu. Tüm merkez komite kararlarının kayıtlarının tutulmuş ve bilinebilir halde oluşu da diğer örgütlerde rastlanmayan bir durumdu. "Parti Birliği" adıyla yalnızca parti üye ve adaylarına dağıtılan bir hayli hacimli bu bültenlerde, örgüt içindeki tüm görüş ayrılıklarını, tartışmalarını ayrıntılarıyla izleyebilmek mümkündü. Solun hiçbir grubunun başaramadığı açıklığı, silahlı ve gizli olmasına karşın, TKP (ML) başarmıştı.

Öte yandan merkezi otoritenin zayıflığı, bireyleri, bölge komitelerini önemli hale getirdi. Bu da örgüt içinde gruplaşmaların sürekli var olmasını, bölünmeyle sık sık karşılaşmasını kolaylaştırıyordu. Zira görüş ayrılıklarının varlığı nedeniyle, bir grup, çelişkilerin keskinleştiği bir noktada karşısındakini Kaypakkaya'nın görüşlerinden sapmakla, "revizyonistlikle" suçlayabilir ve ayrılığı her an kesinleştirebilirdi.

Cezaevinde bulunan ilk TKP (ML)'liler de parti merkez komitesinin ve üyelerinin dikkate aldığı bir otoriteydi. Onların manevi ağırlıklarının yanında, parti merkez komitesinde fahri üyelikleriyle, kararlar üzerinde hukuki ağırlıkları bulunması da sağlanmıştı. Her ciddi konuda bu fahri üyelerin görüşleri önem taşıyor, kimi zaman da partiyi yönlendirebiliyordu.

Sıkı bir merkeziyetçilik kuramamaları nedeniyle TKP (ML)'liler, devletten gelen baskı ve gizlilik koşullarında örneğin konferanslarını bir türlü zamanında, kolayca gerçekleştiremiyor; aylarca bölgelerle merkez komitesi arasında kopukluklar olabiliyor; hatta cunta sonrası baskı koşullarında bu durum olağan hale geliyordu. Diğer yandan sıkı bir merkezi yapının olmayışı, TKP (ML)'lilerin diğer grupların aksine, polis operasyonlarından tüm işleyişlerini yıkacak şekilde etkilenmelerini önlüyordu. TKP (ML)'liler yakalanmalara ve operasyonlara rağmen, merkez komitesinin işleyişini korumayı becerebilmişti.

Bu örgütsel işleyişin, Mao'nun "parti içinde iki çizgi mücadelesi"ni doğal gören görüşleri ile yine Mao'nun "kültür devrimi"nden gelen "revizyonist merkez komitesine başkaldırı" siyasetinden ideolojik destek aldığını da unutmamak gerekir.

Çizgiye duyulan kuşku

1. Konferans'ta, hemen hemen bütün teorik-siyasal sorunlarda belirsizliğe bırakılmış kararlar alınmış olması, delegelerin homojen bir ideolojik birlik yerine, farklı görüşleri koruyan bir uzlaşmayı yeğlediğini gösteriyordu. Bu görüş ayrılıklarının, üzerinde durulduğu takdirde şiddetli tartışmalara, bölünmelere yol açacak nitelikte olduğu konferans sonrasında açıkça ortaya çıkacaktı.

Delegeler, bir yandan, İbrahim Kaypakkaya'nın 1972'de ortaya koyduğu siyasal görüşleri, örgütsel ilkeleri benimsediğini açıklıyor; diğer yandan, bu ilkeleri değişikliğe uğratacak, kemirecek kararları alıyordu. Konferans kararlarında bu konuda iki kritik sayılabilecek açık söz konusuydu: Birincisi, AEP'in Mao'ya yönelik eleştirilerine karşı sessiz tutum takınılması; ikincisi, silahlı mücadelenin temel olup olmadığı konusundaki belirsizlik – ki bu belirsizlik hemen ilk merkez komite toplantısında, "bu dönemde barışçıl mücadele biçimleri esastır" denilerek, İbrahim Kaypakkaya'nın görüşleri aleyhine giderilmişti. Her iki konu, 1981'de yapılan 2. Konferans'ta ve sonrasında, 1. Konferans'ın "oportünist, sağcı hataları" diye eleştirilecekti.[14]

Gerçekte, her iki tutum da, merkez komitesinde yer alan delegelerin birçoğunda, İbrahim Kaypakkaya'nın Türkiye'nin sosyoekonomik yapısı, Çin modelinden esinlenen halk savaşı teorisine ilişkin görüşlerine karşı duyduğu kuşkudan ileri geliyordu. Kaypakkaya'nın tezlerini açıkça tartışma konusu yapma güçlüğü, siyasi çizgiyi doğrudan etkileyecek, ama daha dolaylı görünen tartışma ve davranışlara neden oluyordu. Konferanstan hemen birkaç ay sonra, bir merkez komite üyesinin istifa ederek Halkın Birliği'ne katılması, 2. Konferans'ta ortaya çıkan Bolşevik Partizan bölünmesi, bu durumu açığa vuran gelişmelerdi.

1978-80 dönemi

Türkiye'nin en yoğun silahlı çatışmalarının yaşandığı 1978-80 dönemine TKP (ML)'liler, 1. Konferans'la birlikte toparlanmış girdi. TKP (ML), faşist terörün artmasıyla toplumsal muhalefette yükselen radikalizme, örgütlenmesi ve çizgisiyle uygunluk arz ediyordu. Bu yıllar, örgütün en çok yayıldığı, eylemlerinin en yoğun olduğu yıllardı.

1. Konferans'ın ardından örgüt, üç ana bölge komitesi, (Batı Anadolu Bölge Komitesi, Doğu Anadolu Bölge Komitesi ve Yurtdışı Bölge Komitesi) üzerinde şekillendi. Bu komitelerin altında, kademeli olarak aşağıya doğru inen alt bölge komiteleri vardı. Öğrenci gençlikten ziyade, işçi semtleri, fabrikalar, mücadele stratejisine uygun çalışma alanları olarak belirlenmiş ve oralarda yoğunlaşılmıştı. İstanbul, hem TKP (ML)'nin doğduğu il olması itibariyle hem de kendi stratejisine göre de sanayi proletaryasının yoğunlaştığı bölge olması nedeniyle önem taşıyordu. İstanbul'da gecekondu, işçi mahalleleri ve fabrikaların bulunduğu yerlere özel bir ağırlık veriliyordu. Zeytinbur-

14 "1. MK... sağ bir çizgi izlemeye başladı. Halk savaşından söz etmesine rağmen, bu yalnızca lafta kaldı. Silahlı mücadeleye dair pratikte esasta ciddi bir adım atılmadı. (...) barışçı mücadele çizgisinde ayak direyerek sınıf mücadelesinin gerisinde kaldı", bkz. "İdeolojik, Siyasi...", *a.g.e.*, Nisan 92, s. 6.

nu, Kartal, Pendik, Tuzla, Gebze, Ümraniye, Okmeydanı, Çağlayan, Gültepe, Fikirtepe gibi semtler örgütlenme alanlarıydı.[15] TKP (ML)'liler öğrenci gençlik mücadelesi içinde yer almayı tercih etmedi. 1. Konferans kararlarında şöyle deniyordu:

> Öğrenci ve diğer gençlik kitleleri içinde ise, özellikle maceracı, kitleden kopuk eylem çizgisinin etkisi kırılmaya çalışılmalı, silahlı çatışmalar öğrenci çevresinden dışarıya çıkarılmalıdır. Mesela 1 Mayıs Mahallesi ve 1975 Kocamustafapaşa ve Profilo direnişleri yukarıda bahsedilen görüşlere uygun ve olumlu mücadelelerdir.[16]

Bu kararlarına titizlikle uydukları söylenebilir.

Kırlar temel alınmıştı, ancak buradaki çalışma özellikle Tunceli merkezliydi ve daha çok kitle çalışması esaslıydı; TİKKO'nun kırlarda, gerilla savaşına uygun bir örgütlenmesi veya eylemi yoktu. Ancak örgüt İstanbul'dan sonra, Adana, Mersin, Antep, Kars ve Elazığ, Diyarbakır, Erzincan, Malatya gibi doğu illerinde bir güç oluşturmuştu. Kırsal alanda gerilla birimlerinin kurulmamış olması, TKP (ML)'lilerin birinci merkez komitesine yönelik en yoğun eleştirilerinden biriydi. 12 Eylül sonrası yapılan tüm parti konferansları ve merkez komite değerlendirmelerinin ortak vurgusuydu bu. TKP (ML) gerilla birimleri kurulmasına, 2. Konferans kararlarının ardından yani 1981 Ocak ayından sonra girişti. Özellikle Tunceli'de oluşturulan gerilla birliği, 1983-84'e gelindiğinde 200 kişilik bir silahlı güce ulaştı. Bu güç, TKP (ML) belgelerinde de "hatırı sayılır doruk güç" olarak nitelenmişti.[17]

Silahlı mücadele

Örgütün anlayışında silahlı mücadele temel öneme sahipti. Bu nedenle TİKKO adında, partiye bağlı bir askeri kol kurulması öngörülmüştü. Kuramsal olarak partinin askeri kolu, klasik komünist partilerin prensiplerine uygun

15 2 Eylül 1977'deki ünlü 1 Mayıs Mahallesi direnişinde başı çekenler, Halkın Yolu'yla birlikte TKP (ML)'ydi. 10 bin civarında insanın barındığı mahalleye yıkım için gelen güvenlik güçleriyle çıkan çatışmada, ikisi çocuk –biri bebekti– ölen 12 kişiden (kaç kişinin öldüğü kesin değildir, 9 ya da 11 kişinin öldüğü de ileri sürülmüştür) beşi (Hüseyin Aslan, Hüseyin Çaparoğlu, Cuma Gül, Hasan Yıldırım, İsmail Poyraz) örgütün taraftarlarıydı. 1 Mayıs Mahallesi'nin her türlü sorununda karar mercisi olan ve seçimle oluşturulan Halk Komitesi'nin başkanlığını yapan Sabri Koçyiğit, 12 Eylül'den sonra İstanbul'da açılan TKP (ML) ana davasında örgüt üyeliğinden mahkûm edildi. 1 Mayıs Mahallesi'yle ilgili ayrıntılı bilgi için, bir yakın dönem çalışması olarak bkz. Şükrü Aslan, *1 Mayıs Mahallesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 2008.

16 "TKP (ML) 1. Konferans Kararları", *Komünist*, sayı 1, Mart 1978.

17 "1 No'lu Gerilla Bölgesi'nin faaliyet raporu", *Parti Birliği*, sayı 4, Mart 1986, s. 137'de şöyle deniyordu: "BK'mız [Bölge Komitesi – V.E.] özellikle 83-84 dönemlerinde ileri kesimi küçümsenmeyecek ölçüde örgütledi. Bu dönem profesyonel dahil, 200 kişiye yaklaşan güç örgütlendi. Daha sonraları ise, bu güç objektif ve sübjektif nedenlerden dolayı önemli düşüşler gösterdi."

olarak, siyasi komiserlerin sıkı denetimi altında, partiden farklı tüzüğü ve programıyla askeri kurallara göre örgütlenmiş silahlı bir ordu olması gerekiyordu. Ve yine kuramsal olarak bu ordu, kırsal alanda kurulmalı, gerilla savaşını yürütecek olan köylü kitlelerine dayanmalıydı.

1. Konferans'ın delegeleri iki saptamada bulunuyordu: Birincisi: "Bugünkü teşkilatlanmamızın gövdesini şehirler oluşturmaktadır. Bu Koordinasyon Komitesi hizbinin ve daha sonraki merkezsiz mücadelemizin bir sonucudur... parti ve ordu teşkilatlanmamızın gövdesini şehirlerden kırlara doğru kaydırmalıyız." İkincisi: "Bugün, henüz yalnızca kitlenin en ileri bilinçli kesimini örgütleme aşamasında bulunduğumuz için, gerilla birimlerinde örgütleyeceğimiz pek çok kişi aynı zamanda partili olacaktır." Ama delegelerin kafa karışıklığını asıl yansıtan, içinde bulunulan dönemde gerilla mücadelesine nasıl yaklaşılacağıydı. Konferans, buna tam yanıt veremiyordu. "Gerilla savaşına hazırlık dönemi" diye bir açıklama getirmişti. Askeri birimlerin kurulması, askeri eylemler yadsınmıyordu; ama onları "savunma aşamasındayız" ve "barışçıl mücadele esastır" diyerek sınırlandırıyordu. Şehirlerde askeri eylemlerin nasıl olabileceğine ilişkin söyledikleriyle de eylemlerin önünü açıyordu: "Bugün şehirlerde yürütülecek silahlı mücadele de –esas olmasa da– önemlidir. Doğru eylemler, mesela halkın nefret ettiği halk düşmanlarının idamı bizi güçlendirir. Şehirlerde özellikle işçi sınıfı içinde kitle mücadelelerine yönelinmeli, bu kitle mücadeleleri içinde silahlı mücadelenin önemi kavratılmaya çalışılmalıdır. Kitle eylemlerinde kitleye kendini silahla savunmanın propagandası yapılmalı, kitle eylemlerine hazırlıklı katılınmalı ve gerektiğinde kitlenin en önünde karşı-devrimin saldırılarına silahla karşı konmalıdır." "Hazırlık aşaması", "barışçıl mücadele esastır", "gerilla birlikleri kurulmalıdır" saptamaları, TKP (ML)'nin silahlı eylemleriyle birlikte sürüp gidecek, teori ile pratik ve kararlar arasındaki çelişkiler, merkez komitelerinin yıkılmasına, yıllarca süren tartışmalara, birçok bölünmeye neden olacaktı.

Askeri örgütlenme ve eylemler

Örgütlenmesi şehirlerde, özellikle de İstanbul'da olan TKP (ML), bu gerçeğin doğal sonucu olarak, askeri örgütlenme ve eylemlerini de asıl ve yoğun biçimde bu şehirde gerçekleştirdi. Kuşkusuz İstanbul'la sınırlı kalmadı, örgütlendiği pek çok ilde, (örneğin, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Tunceli, Diyarbakır, Erzincan, Elazığ, Malatya, Urfa, Adapazarı...) silahlı eylemler yaptı. TİKKO, çoğu zaman, eylemleri nedeniyle partinin isminden daha popülerdi.

Konferans öncesinde de, özellikle İstanbul başta olmak üzere, bölgelerde askeri birimler kurulmuş ve bunlar birçok eylem gerçekleştirmişti. Konfe-

rans sonrasında Genel Askeri Komutanlık kurulması kararlaştırıldı. Ama bu komutanlık, kısa bir süre sonra, bir kişinin görevden alınması, diğer iki kişi arasında çıkan çelişkiler nedeniyle işlevsiz kaldı. Buna karşılık, merkez komitesinin örgütlenme sekreteri, kendisine bağlı olarak çalışan bölge sekreterleri aracılığıyla bölgelerde askeri birimler kurdu.

TKP (ML) özellikle 1980 askeri darbesine kadar –ki sonrasında da silahlı eylemler azalarak da olsa sürdü– pek çok silahlı eylem gerçekleştirdi. İstanbul'da örgütlendiği Kartal, Pendik, Zeytinburnu, Gültepe, Ümraniye, Çağlayan gibi yoksul ve gecekondu semtlerinde özellikle muhbirlere, MHP'lilere, polis ve MİT mensuplarına yönelik suikastlar düzenledi. Bunların en ünlüleri, İbrahim Kaypakkaya'nın sorgulanması ve öldürülmesinden sorumlu tuttukları Hâkim Binbaşı Yaşar Değerli'nin arabasına 7 Haziran 1978'de, saatli bomba yerleştirilmesi ve yine dönemin ünlü polis şefi Uğur Gür'e yönelik suikast girişimiydi. MİT mensupları oldukları gerekçesiyle 14 Temmuz 1980'de Kartal Topselvi'de hava astsubayı Mürsel Rüzgar'ı, Mahir Çayan ve arkadaşlarının öldürüldüğü Kızıldere operasyonunda yer aldığı gerekçesiyle 20 Mart 1980'de Feriköy'de Ahmet Öztürk'ü, 14 Ekim 1980'de Avcılar'da MİT ajanı olduğu gerekçesiyle emekli polis memuru Sabri Ünverdi'yi öldürdüler. 21 Mayıs 1980'de Levent Çeliktepe Sanayi Mahallesi'nde, Çeliktepe Jandarma Komutanı Mevlüt Çetiner'e işçi grevini bastırdığı gerekçesiyle suikast düzenlediler. Örgütün İstanbul'daki "cezalandırma" adını verdiği silahlı eylemlerinde, fabrika ve sendikalardaki örgütlenmenin önünde engel olarak gördükleri, MHP'li işçilere ve sendikacılara yönelik eylemleri de ayırt ediciydi.[18]

TKP (ML)'liler örgütlendikleri bölgelerde özellikle MHP, Ülkü Ocakları şubelerine yönelik çok sayıda silahlı ve bombalı saldırılarda bulundu. İstanbul'da silahlı soygunlar da –özellikle 1978-79 arasındaki eylemleri içinde– önemli bir yer tutuyordu.[19] Soygunlar, örgütün kendini finanse etmeye

18 Bunlardan bazıları şunlardı: 1980 Ağustos'unda TKP (ML)'lilerin başı çektiği şiddetli direniş ve grevin yaşandığı İstanbul Mensucat Santral fabrikasında çalışanlarına yönelik saldırılarda, 3 Ağustos 1979, Zeytinburnu'ndaki Hastane Durağı'nda Fahrettin Yavuz, Tacettin Yavuz ve Kadir Yılmaz isimli Mensucat Santral işçilerinin ve 13 Ağustos 1979, Zeytinburnu Mensucat Santral Fabrikası idare amiri Zeki Şahin'in öldürülmesi; 21 Ağustos 1979, Cevizli Tekel Fabrikası'nda çalışanı Halim Karadeniz'in öldürülmesi; 8 Şubat 1980, Rahmanlar istasyonunda banliyo treninde bulunan Cevizli Tekel Fabrikası işçilerinden Adem Tomay, İsmail Başarır ve Devlet Demiryolları Haydarpaşa Liman İşletmesi'nde işçi Mehmet Görü'nün öldürülmesi; 3-4 Ocak 1980, Mecidiyeköy Profilo fabrikasında işçi ve Maden-İş Sendikası üyesi Mehmet Özdemir'in öldürülmesi... (Sıkıyönetim askeri savcılığının 1981 tarihli TKP(ML) 1 No'lu iddianamesinden derlenmiştir.)

19 Bunlardan bazıları şunlardı: 6 Şubat 1978 İstanbul Karaköy'de Türk Ticaret Bankası Perşembe Pazarı Şubesi'nin soyulması (700 bin TL); 12 Nisan 1978 Türk Ticaret Bankası Halıcıoğlu Şubesi soygunu (353 bin TL); 14 Nisan 1978 Türk Ticaret Bankası Şişhane Şubesi (65 bin TL); 22 Mayıs 1978, Kasımpaşa Türk Ticaret Bankası Şubesi (178 bin 305 TL); 2 Haziran 1978, Unkapanı Yapı Kredi Bankası (69. 713 TL); 24 Temmuz 1978 İstanbul Emniyet Sandığı Saraçhane Şubesi (43 bin 655 TL); 14 Eylül 1978, Garanti Bankası Sıraselviler Şubesi (121 bin 631); 2 Ha-

yönelik eylemleriydi; bu eylemler "mavi bereli" tabir edilen askerlerin bankalar önünde görevlendirilmesinden sonra, diğer sol örgütlerde olduğu gibi, azaldı ve mutemetler, kuyumcular, şirketler, benzin istasyonları gibi başka hedeflere yöneldi.

1980 yazındaki eylemler arasında, polis ve bekçilerin enterne edilerek silahlarının alınması da vardı. Doğu bölgesinde ise eylemlerin jandarma karakollarına ve askeri görevlilerine yöneldiği görülüyordu.

Ayrılıkların su yüzüne çıkması

1. Konferans'taki uzlaşmanın sağladığı olumlu hava kısa sürdü; görüş ayrılıkları 1979 başında su yüzüne çıktı. Ayrılıkları şiddetlendiren ise yurtdışı örgütün başındaki merkez komite üyesinin açıkça Mao'ya karşı ve AEP'in eleştirilerinden yana tutum alması ve bunun sonucu olarak da yurtdışı örgütün Avusturya Marksist Leninist Partisi (AMLP) ile 1978 yazında kaleme aldığı ortak bildiriydi. Konferanstaki eğilimin tersine, bu bildiride, ÇKP'nin "üç dünya teorisi", "iki süper güç" gibi revizyonist tezlerinde Mao'nun da payının olduğunu, Mao'nun Marksizm-Leninizm'e katkılarının da hatalarının da "çok yönlü ve açık bir değerlendirmeye" tabi tutulması gerektiği belirtiliyordu.[20] O günlerde merkez komite üyelerinin onay verip sessiz kaldığı bu bildiri, 1979 başında tartışmaların odağı oldu. Doğu Anadolu Bölge Komitesi'nden yükselen ve merkez komitesinde de destek bulan eleştiri, Mao'nun AEP'in saldırıları karşısında savunulmadığı, "oportünist" tutum takındığı şeklindeydi. Doğu bölgesinin merkez komitesine "güvensizlik" bildirmesi ve olağanüstü konferans önerisi, tartışmaların şiddetlendiği 1979 Nisan'ındaki merkez komitenin 6. toplantısında reddedildi; ancak Eylül ayındaki toplantıda, Mao ve AEP'e karşı takınılacak tutumun tartışılacağı bir konferansın toplanmasına karar verildi. Merkez komitesini kısa sürede saflaştıran gelişmelerden biri, fahri üyelerin, merkez komitesine ve yurtdışı sorumlusuna yönelttikleri sert eleştirilerdi. Örgütte manevi ağırlığı bulunan fahri üyelerin eleştirisi, radikal eğilime güç verdi. Parti tabanından ve manevi önderlerden yükselen, "sağcılık", "oportünizm" eleştirileri, merkez komitesinin yönetim organı olarak miyadının dolduğu anlamına geliyordu. Çok geçmeden Mao ve AEP sorununun tartışılmasıyla sınırlanması düşü-

ziran 1978, Yapı Kredi Bankası Unkapanı Şubesi (69 bin 713 TL); 24 Temmuz 1978, Emniyet Sandığı Saraçhane Şubesi (43 bin 655 TL); 9 Haziran 1978, Türk Ticaret Bankası Şişhane Şubesi (132 bin 850 TL); 14 Eylül 1978, Garanti Bankası Sıraselviler Şubesi (321 bin 631 TL); 28 Eylül 1978, Akbank Kuyubaşı Şubesi önündeki kurye aracı 1 milyon 300 bin TL. (Sıkıyönetim askeri savcılığının 1981 tarihli TKP(ML) 1 No'lu iddianamesinden derlenmiştir.)

20 *TKP (ML) Özeleştirisi ve Tüzüğü, AMLP-TKP (ML) Ortak Açıklaması*, Le-Ya Yayınevi, İstanbul, Ocak 1979, s. 92-93.

nülen yeni konferansın, aynı zamanda yeni bir merkez komite seçmesi için de toplanması gerektiği kararına varıldı. Merkez komitesi ise "sağcılık" ve "oportünizm" eleştirilerinin karşısına, yine yurtdışı sorumlusunun önerisiyle "silahlı propaganda türü sansasyonel eylemler yapılması" önerisiyle çıktı.

1980 yılı, toplumsal mücadelede şiddetin önceki yıllara göre, artık kesin egemenlik kurduğu ve neredeyse sol grupların tümünde, silahlı mücadeleye daha fazla vurgu yapıldığının görüldüğü bir yıldı. Bu genel radikalleşmenin TKP (ML)'deki yansıması, Geçici Koordinasyon Komitesi (GKK) adıyla bir muhalefetin ortaya çıkışıydı. İstanbul'daki bu grubun başını çekenler, örgütün pek çok askeri eyleminin düzenleyicisi ve konferans sonrası Genel Askeri Komutanlığın teslim edildiği kişilerdi. Bu komutanlık kısa sürede işlevsiz kalmış ve bu kişiler başka nedenlerle birlikte örgüt içinde gözden düşmüştü. Ayrılıkların ilan ettikleri Mayıs 1980'de yayımladıkları "Yaşasın Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist" başlıklı 18 sayfalık bildiride, merkez komitesinin kırlar yerine şehirleri, silahlı mücadele yerine barışçıl mücadeleyi temel alarak "revizyonist-oportünist" bir sapma içinde bulunduğunu iddia ediyorlardı. Bu çıkışın, örgüt içindeki tartışmalar ve dönemin koşulları göz önüne alındığında, İstanbul'daki militanlar üzerinde etki yapmaması düşünülemezdi. Ama bu etki GKK'lıların tasarladığı gibi olmadı. Örgütte merkez komitesine yönelik hoşnutsuzluğun doruğa çıktığı bir sırada, daha geniş bir etki yaratacaklarını düşünmüşlerdi kuşkusuz; ama ilk darbeyi ayrılıktan bir süre önce görüştükleri fahri üyelerin, "mücadelenizi örgüt içinde sürdürün" tavsiyesiyle almışlardı.[21]

GKK'lıların örgütsel faaliyeti birkaç ay sonra kurucuların yakalanmasıyla felce uğradı. Bunlardan biri 7 Ağustos 1980'de Adapazarı'nın Hendek ilçesinde silah eğitimi yaptırdığı sırada yakalandı; İstanbul'daki pek çok eylemin bizzat içinde yer almıştı; yakalandıktan sonra çözüldü ve 12 Eylül döneminin en ünlü itirafçılarından biri oldu. GKK yöneticileri bu sayede kolayca polis tarafından ele geçirildi.

GKK'nın kuramadan dağılan örgütünden arta kalan alt düzey militanlardan 10-15 kişilik bir grup, cunta sonrası eylemleriyle; "1980 öncesi solda" görülen, küçük dejenere sol grupların örneklerinden birini oluşturdu. Bu grup, kendi içinde daha küçük eylem gruplarına bölünerek Anadolu yakasında gözüne kestirdiği bakkal, fırın, marketleri soymakla kalmadı; zengin muhit kabul ettiği semtlerde apartman dairelerine silahlı baskınlar düzenleyerek, ev sakinlerinin ziynet eşyalarını ve varsa evlerindeki paralarını gasp edip ölümlere neden oldu.[22]

---

21 Muzaffer Oruçoğlu, "Birlik Serüvenlerim-I...", *a.g.m.*

22 Örneğin 3 Kasım 1980'de Kartal-Gülsuyu'nda bir bakkal dükkânı sahibinin evine, kasa olabileceği düşüncesiyle baskın yapan grup, kasa değil ama yatağın altına gizlenmiş 67.700 lira bul-

12 Eylül

1980 yılı baharıyla birlikte merkez komitesi ve hemen altındaki kadroları kapsayan görüş ayrılıklarının keskinleştiği, buna paralel, polis operasyonlarının yoğunlaştığı bir dönem başladı. Cunta öncesinde TKP (ML), örgütsel krize ve operasyonlara karşı tedbirler almak, her darbeden sonra örgütlenmeyi yeniden toparlamak, buna karşın yeni bir merkez komitesinin seçileceği bir konferans hazırlamakla meşguldü. Üstelik, bir yönetim organından fiilen yoksun olarak... Zira, Mayıs ayından itibaren, merkez komite bölünmüş, örgüt üzerinde otoritesi kalmamıştı. Bu durum, operasyonlar nedeniyle irtibatların kopmasıyla birleşerek devam ediyordu. Dolayısıyla örgüt yönetimi, ülke askeri müdahaleye doğru giderken merkezi bir karar alma gücünden ve hızından yoksundu. Ocak 1981'deki konferansın ardından oluşturulan merkez komitesinden sonra da durum değişmedi. Ve zaten yeni merkez komitesinin, örgütsel dağınıklık ve cuntanın operasyonları karşısında şansı olmayacaktı.

Otoritesini yitirmiş ve bölünmüş merkez komitesi, 12 Eylül öncesi, Temmuz ayında yaptığı son toplantıda, siyasal süreci değerlendirirken ülkedeki gidişatın askeri rejime doğru olduğunu saptamıştı. Ancak merkez komitesi üyeleri, bu saptama üzerinde değil, daha çok konferansın örgütlenmesi sorunları, Mao'ya ilişkin tartışmalar, İran ile Afganistan'daki siyasal gelişmelerle ilgili tutum konusundaki görüş ayrılıklarıyla uğraşmaktaydı. Askeri darbe nedeniyle yapılan olağanüstü merkez komite toplantısı ise genel bir durum değerlendirmesinden öteye gidemedi. Örgütsel tedbirlerle ilgili kararlar ise daha eskiydi ve sıkıyönetimin ilan edildiği Aralık 1978'e dek uzanıyordu. Bu tedbirlerden en önemlisi, illegal örgütlenmelerin güçlendirilmesi ve legal platformda çalışan kadroların illegal çalışmaya aktarılmasıydı. Ve yine 1979 yılının sonlarından itibaren merkez komitesi, bundan sonra toplantılarını şehirlerde değil kırsal alanda toplayacaktı. Merkez komitesinin kırsal alanda toplanması kararı, sadece bir tedbir değil, daha çok siyasal çizginin gereğinin yerine getirilmesiydi.

İlk ciddi operasyon, 1980 Ocak-Şubat aylarında İstanbul alt bölgesinde yaşandı. İzmit sorumlusunun yakalanmasıyla İstanbul il komitesine bağlı çev-

---

du; parayla birlikte 1 kilo Samsun sigarasını da almayı ihmal etmedi. Bakkal Halit Yaşar da direnmesi üzerine karnından tabancayla yaralandı. Kasım 1980'de bir başka eylemde Bostancı'da rastgele seçip girdikleri bir kuaförde, işyeri sahibinin ve müşterilerin üzerindeki paraları ve ziynet eşyalarını aldılar. 19 Aralık 1980'de çok para olabileceği düşüncesiyle gittikleri Levent'teki Metin Oto Galerisi'nde bir kasa bulamayınca içeridekilerin kolyeleri ile paralarını aldılar. 3 Ocak 1981'de Okmeydam'nda Uğur Bakkaliyesi sahibi Hüseyin Şener, boğuştuğu soyguncular tarafından öldürüldü. 28 Ocak 1981'deki Kadıköy-Serasker'de soymaya kalkıştıkları kuyumcu yakınları tarafından kovalandılar, kaçarken açtıkları ateş sırasında arkadaşları Hüseyin Çelik'in ölümüne neden oldular. Bunlara benzer onlarca eylemi, bu militanların kendi kişisel ihtiyaçları için değil de, örgüte maddi kaynak sağlamak için yaptıklarını da eklemek gerekir.

re illerin Bursa, Zonguldak, İzmit, Adapazarı, Bolu, Çanakkale örgütlerinin üye ve yöneticileri tutuklandı. Bu tutuklamalar, İstanbul il sorumlusunun yakalanmasıyla sonuçlandı.

30 Haziran'da, İstanbul bölgesi örgütlenme sorumlusu Efendi Diril, İstanbul Kanarya Çakar Sokak'ta üzerine 20 kurşun sıkılmış olarak bulundu. Avrupa yakasında merkez komitesi üyesi Süleyman Cihan'ın sorumluluğunda oluşturulan üç kişilik askeri komite de, kısa bir süre sonra etkisiz hale geldi. Komite üyelerinden Recai Yılmaz, Elmadağ'da polisle girdiği bir çatışmada öldü. Bir diğeri yakalandı.

GKK'nın daha sonra itirafçı olan yöneticisinin 7 Ağustos'ta yakalanmasının ardından siyasi polise verdiği bilgiler, TKP (ML)'yi de etkiledi. Bu yakalanmalar Ağustos ayında merkez komitesinin Batı Anadolu Bölgesi sorumlu üyesinin yakalanmasıyla doruğa çıktı. İstanbul'un Avrupa yakası askeri sorumlularından İbrahim Kara ve beraberindeki Ali Geçgel, 2 Eylül 1980'de işkenceci olduğu gerekçesiyle Fikret Çetin isimli bir polis memurunu İzmir'de öldürdükten sonra, Hatay semtinde kıstırılarak çatışmada öldürüldüler. Merkez komitesinin ikinci bir üyesi de 28 Kasım 1980'de Erzincan'da yakalandı. Doğu Anadolu Bölge Sorumlusu olan bu üyenin yakalanışı, Doğu'da yapılması tasarlanan konferans hazırlıklarını sekteye uğrattı.

2. Konferans ve önlenemeyen darbeler

12 Eylül askeri yönetiminin önceliklerinden biri, silahlı sol grupları dağıtmaktı. Bu çerçevede TKP (ML) üzerine de operasyonlar hızlanmış, iki merkez komite üyesi yakalanmış, İstanbul ve Doğu'da darbeler yenmeye, örgütsel ilişkiler açığa çıkmaya başlamıştı. GKK ayrılığıyla da İstanbul'da güç kaybı söz konusuydu.

2. Konferans'a bu koşullarda gitmek oldukça riskli olmasına karşın, çoğunluğun eğilimi aylardır ertelenen konferansın bir an önce yapılması doğrultusundaydı. Örgütsel krizi aşmanın tek yolu olarak bu görülüyordu.

Yine de TKP (ML), 2. Konferans'a gittiğinde henüz büyük kayıplar vermiş değildi. Örgütün peş peşe darbeler yiyeceği ve Tunceli dışında faaliyetinin ortadan kalkacağı, gerçek güç kaybı, konferans sonrasında yaşanacaktı. İlk darbe, konferansla birlikte Bolşevik Partizan grubunun ayrılmasıydı. Ayrılanlar, örgütün en önemli üç ayağından biri olan yurtdışı örgütlenmesinin çoğunluğunu da peşlerinden sürükledi.

Tunceli'de 1981'in Ocak'ında yapılan 2. Konferans'a 15 kişi katıldı. Delegelerin dördü batı, altısı doğu, üçü de yurtdışını temsil ediyordu. İkisi doğal delege kabul ediliyordu. Biri merkez komite üyesi iki delegeyle bağ kurulamadığı için iki eksikle toplanıldı. Dokuz kişilik yeni merkez komitesi seçildi.

Yeni merkez komitesinde eski üyelerden yalnızca iki kişi vardı. Eski genel sekreter ile bir merkez komitesi üyesi bölünme nedeniyle ayrılmış, iki merkez komitesi üyesi ise yakalanmıştı. Yeni genel sekreter Süleyman Cihan'dı.

2. Konferans sonucu ortaya çıkan kararlar, TKP (ML)'nin örgütsel ve ideolojik paradoksların çarpıcı bir belgesiydi. Cunta sonrası yapılmış bu konferansta, mantıken yeni rejimle ilgili kapsamlı tartışmalar ve kararlar beklenirdi; ne var ki Mao'nun siyasal görüşlerinin, dünya komünist partilerinin 1963 ve 1967'de yayımladıkları deklarasyonların, AEP-ÇKP ilişkilerinin sayfalar dolusu değerlendirmeleri kararların ağırlığını oluşturuyordu.

Yeni merkez komitesinin Şubat 1981'de yaptığı ilk toplantısında aslında askeri rejimin yapacakları hakkında da çeşitli değerlendirme ve öngörülerde bulunuluyordu. (Merkez komitesi 1981 yılı boyunca bir daha toplanamadı; ikinci toplantısını yaptığı 1982 yılı Ocak ayında ise üyeleri hayli değişmişti.) 24 Ocak kararlarının yaratacağı sonuçlar, cuntanın atacağı adımlar boşa çıkarılmadığı takdirde önemli siyasal değişimleri yapacağı, baskı, işkence ve idamlara karşı kampanyalar açılması gerektiği üzerinde durulmuştu. Özellikle kırsal alanda direnişin örgütlenmesi gereğine vurgu yapılıyordu. Örgütsel duruma ilişkin tespit edilen ise örgütün dağılmayla yüz yüze olduğuydu. Dikkat çekilmek istenen 1980 baharından başlayarak aylarca devam eden örgütsel kriz ve ayrılıkların örgütsel ilişkilerde yarattığı tahribat ve artık yoğunlaşan polis operasyonlarıyla örgütsel ilişkilerin durmaksızın açığa çıkmasıydı. Yeni merkez komitesi, işe öncelikle örgütü yeniden toparlamakla başladı.

İlişkileri yeniden toparlama çabası, giderek etkisini artıran polis operasyonları nedeniyle bir türlü başarıya ulaşamadı ve bu, TKP (ML) yönetici ve militanları için bir tuzak halini aldı. İstanbul, örgütün en önemli çalışma alanıydı. Polis operasyonları bu ilde tekrar, 1981 baharıyla birlikte başladı. Ve merkez komitesi üyeleri, bölgeler arasında kopan ilişkiler, peş peşe yaşanan yakalanmalar girdabının içine düştü.

Mart 1981'de İstanbul'da, ki bu Batı Anadolu Bölge Komitesi'nin inşa edildiği kentti, yakalanmalar başladı. Yakalanan İstanbul askeri sorumlusu pek çok eylemden sorumluydu, bunu onlarca militanın yakalanması izledi. Çevre illere de yayılan operasyonlar İstanbul'daki birçok mahalle örgütlenmesini dağıttı.

Kırsal alanda, özellikle örgütün güçlü olduğu Tunceli'de, muhtemel operasyonlar beklenmekteydi ve buna karşı alt gerilla birimlerinin bölge değiştirmeleri, çevre illerde ilişkiler yaratmaları, barınak ve sığınakların yapılması, zorunlu olmadıkça eylem yapılmaması, siyasi büronun da Tunceli'ye yerleştirilmesi kararlaştırıldı. Ancak bu kararlar uygulanamadı. Şehirlerde ilişkileri yeniden toparlama çabasını yakalanmalar izledi.

Temmuz ayında siyasi polis merkez komite üyelerinden birini ele geçirdi, ancak operasyon bununla kalmadı ve hemen birkaç gün sonra bu kez, Genel Sekreter Süleyman Cihan, siyasi polisin tuzağına düştü. Süleyman Cihan'ın intihar ettiği resmi açıklamasına karşın, örgüt onun polis tarafından işkenceyle öldürüldüğünü iddia etti. Süleyman Cihan'm ölümü örgüt için ağır bir darbeydi. Süleyman Cihan aynı zamanda 12 Eylül rejiminde öldürülen tek sol örgüt lideriydi.

Diğer yandan alınan kararları uygulama çabaları sürüyordu. Tunceli Hozat'ın Aliboğazı mevkiinde 23 Ağustos'ta askeri kamp kuruldu. Yeni merkez komitesinin kırda bir gerilla örgütlenmesi konusunda ciddi olduğunu gösteren, 22 kişinin katıldığı bu kampın ömrü uzun olmadı. Bölgede başlayan askeri operasyon nedeniyle kamp dağıldı.

Elazığ'da 11 Eylül'de yapılması planlanan merkez komitesinin ikinci toplantısı iki üyesinin daha yakalanması nedeniyle suya düştü. Ağustos, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında örgütü tam anlamıyla felç eden operasyonlar oldu. 1981 sonunda 9 kişilik merkez komitesinden 3 kişi kalmıştı yakalanmayan. Üç kişilik yedek üyelerden de sadece biri vardı. Partinin değerlendirmelerinde bu dönem şöyle anlatılıyordu:

> Partimiz Mayıs 1981'den Ekim 1981'e kadar süren hâkim sınıfların yoğun karşı-devrimci saldırılarına maruz kaldı. Dört bir yandan partimize saldıran askeri faşist cunta başta MK olmak üzere, partimize ağır darbeler vurdu. Parti sekreteri Süleyman Cihan yoldaş işkencehanelerde katledildi. Birçok değerli yoldaş hâkim sınıfların eline düştü. Üç bölgedeki faaliyetlerimiz ise hemen hemen çökertildi.[23]

İzmir dışındaki tüm bölgelerde ağır darbeler alındı. Bu nedenle Ocak 1982'de İzmir'de yapılabilen merkez komitesi ikinci toplantısında, kalan üyeler "geri çekilme" kararı aldı. Merkez komitesi düştüğü azınlık durumu nedeniyle temsil yeteneğini yeniden kazanabilmek için yeni üyeler alırken, diğer yandan operasyonlarla dağılmış ilişkileri de toparlamaya çalışıyordu. Örgüt, Tunceli dışında bütünüyle etkisizleşmişti. Yeni üyelerle güçlendirilmiş merkez komitesinin en önemli işlerinden biri, Haziran 1982'de üçüncü bir toplantı yaparak, olan biteni etraflıca değerlendirmesi ve bunu bir rapor haline getirmesiydi. Sonraki yıllarda yeni tartışma ve bölünmelere yol açacak bu raporda şu değerlendirmeler yer alıyordu:

> Partimizin 2. Konferans öncesi örgütsel durumu pek iç açıcı değildi. Parti içinde ortaya çıkan iki çizgi mücadelesi ve revizyonist-troçkist kırması çizgi elebaşılarının 1. Merkez Komitesi içerisinde de yer almaları ve bunların parti

23 2. MK 3. Toplantı Raporu.

çizgisini hayata geçirmeme gerçeğinden doğan partililerde ve parti tabanında çıkan güvensizlik vb. 12 Eylül darbesinden sonra daha gelişti. Ve 1. Merkez Komitesi'nin örgütsel fonksiyonu hemen hemen sıfıra indi.

1. Merkez Komitesi'nin 12 Eylül sonrasına da devrettiği çalışma tarzı, kitle çizgisi vb. bu dönemin nesnel koşullarına da uygun değildi ve ayrıca örgütsel yapı da koftu. Karşı-devrimin saldırıları, örgütsel hastalıklar ideolojik zaaflarla birleşince partimizin darbe yeme süreci hızlandı. (...) Bu oluşumun yansıdığı ve taraf bulduğu unsurların, hatta ileri yoldaşların bazılarının içeriye düşüp düşman karşısında yenilmeleri partimize ağır zararlar verdi. (...)

2. Konferans normal zamanından çok sonra yapılabildi. (...) Bu iki buçuk aylık süre içinde ileri yoldaşların bölgelerinden ayrı kalarak görevlerini daha geri ve tecrübesiz yoldaşların üstlenmeleri, bazı bölgelerle bağların kopuk bulunması, yenilen darbeler, değişen şartlar karşısında yeterli önlem ve tedbirlerin alınmamasını beraberinde getirirken, öte yandan 2. Konferans'ın gecikmesi, partideki olumsuzluklara müdahale edilmemesi partiye karşı güvensizliğin daha da gelişmesine yol açıyordu. Bu şartlar içinde olan yerel ve parti organlarının işleyişi hemen hemen ortadan kalkmış, işler kendi haline bırakılmış, birçok parti teşkilatının varlığı yokluğu belirsiz hale gelmişti.

2. MK 1. toplantısını yaparken partinin objektif durumunu yeterince kavramaktan uzaktı. Birkaç alandan ise 4-5 aydan beri haberi yoktu. Partinin örgütsel durumunu yeterince kavrayamadığı için PMK [Parti Merkez Komitesi – V.E.] bu alanda sübjektivizme düştü. Bu nedenle kavranması gereken esas halkayı –ki bu partinin reorganizasyonunu sağlamaktı– yeterince kavrayamadı.

2. Merkez Komitesi'nin raporunun bölünmelere yol açan değerlendirmeleri bunlar değil, Tunceli'de gerilla birimiyle parti biriminin birleştirilmesi gerektiğine dair kararlarıyla, taktik olarak, barışçıl mücadeleye ve şehirlerdeki örgütlenmeye ağırlık verilebileceğine dair söyledikleriydi. Merkez komitesi, 12 Eylül yenilgisindeki faktörleri ararken bunda, İbrahim Kaypakkaya'nın "dogmatik", "mekanik" kavranışının rol oynadığını düşünüyordu. Yenilen ağır darbeler, bir türlü örgütün toparlanamaması, üst düzey kadrolarda, örgütte her zaman var olan, çizginin dogmatik kavranışıyla ilgili kuşkuyu yeniden diriltmişti. Özetle söylenen şuydu: Parti o güne kadar kırları temel almış ancak şehirlerde örgütlenmiş güçlenmişti, yani hayat, farklı gelişmişti. Bu, yönetici kadronun çizgiyi hayata geçirmemesinden değil hayatın akışının farklı olmasından kaynaklanıyordu. Bu eleştiri, potansiyel olarak, İbrahim Kaypakkaya'nın "kırlar temeldir" tespitinin içinde bulunulan koşullar itibariyle geçerli olmadığı, şehirlerin ağırlık kazandığı, şehirlerdeki çalışmaya yönelinmesi gerektiği düşüncesinin dışavurumuydu. Bu düşünce-

ler, hele örgütün asıl omurgasının Tunceli olduğu yeni koşullar içinde, merkez komitesinin aforoz edilmesi için yeterliydi.

Tunceli'nin örgütte ağırlık kazanması

TKP (ML)'nin politik görüşünde, kırsal alanda gerilla örgütlenmesi ve mücadelesi stratejik bir önem taşımasına karşın, bu, ancak 12 Eylül'den sonra somut bir olgu haline geldi. Bölgedeki militanlar 1987'de yaptıkları bir değerlendirmede şunları söylüyordu: "Bir sürü gerilla savaşı ve gerilla örgütlenmesi gevezeliği yapılmasına rağmen, 1. MK'nın oluşturduğu bir tek bile gerilla birimi yoktu. Aranan bazı insanların kırsal alanlarda silahlar omuzlarında şarjörleri kemerlerin önüne takarak gezmeleri gerilla birimleri değildi."[24] Herhangi bir TKP (ML)'linin itiraz etmesi beklenemeyecek bu değerlendirme, 1981 Ocak'ında yapılan 2. Konferans'ın da görüşüydü. Konferansın görevlendirdiği merkez komitesinin yaptığı ilk işlerden biri kırsal alanda gerilla birimleri kurmak için girişimlerde bulunmasıydı. Tunceli merkezli başlatılan bu çaba, çevre illere yayılma girişimlerinin başarısızlığa uğramasıyla, sınırlanmıştı.

1982-83'e gelindiğinde, TKP (ML)'nin örgütlü varlığını koruduğu tek bölge Tunceli'ydi. Partinin üzerinde yükseldiği üç merkezden biri –yurtdışı– konferansın hemen ardından ayrılarak Bolşevik Partizan adıyla ayrı bir grup haline gelmiş; diğeri –İstanbul– tutuklamalar ve çatışmalarda yitirilen kadrolarla dağılmıştı. Geriye tek bir örgütlenme, Doğu Anadolu Bölge Komitesi olarak adlandırılan –bu komitenin görev alanı kuşkusuz bir ille sınırlı değildi– Tunceli örgütü kalmıştı.

Tunceli, örgütün tartışmasız teorik-pratik önderi İbrahim Kaypakkaya'nın örgütlenme çalışmaları yaptığı bir bölgeydi. Bu ilk çabaların bölgede yarattığı sempati, sonraki yıllarda görülen örgütlenmenin de temelini oluşturdu. Daha ötesi vardı, 1981'de Genel Sekreter seçilen Süleyman Cihan, Ovacıklıydı ve İstanbul'da 1974'te kurduğu dernek Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği'ydi. Tuncelililer, özellikle de Ovacıklılar adeta potansiyel TKP (ML) militanıydı. Süleyman Cihan dışında sonraki yıllarda seçilen ve çatışmalarda ölen dört genel sekreter de Tuncelililiydi.[25] Örgütün istatistiklerine göre, 2007 yılına kadar çoğunluğu çatışmalarda, ölüm oruçlarında, gözal-

24 "TKP(ML) Olağanüstü Parti Bölge Konferans Raporu"-Eylül 1987.

25 Tunceli doğumlu genel sekreterler şunlardı: 1983'te genel sekreter seçilen Kazım Çelik (2 Mayıs 1987'de Elazığ'da çatışmada öldü), 1995'te genel sekreter seçilen Mehmet Demirbağ (1970 doğumlu, 23 Kasım 1997 Tokat'ta çatışmada öldü) ve MKP'nin genel sekreterleri Cüneyt Kahraman (1972, 1996 Nisan'ında seçildi, 15 Mart 1997'de Tunceli'de çatışmada öldü), Cafer Camgöz (1957 doğumlu, 2002'de MKP Genel Sekreteri seçildi, 17 Haziran 2005'te Tunceli'de çatışmada öldü).

tında ölen 511 militandan 253'ü Tunceliliydi ve bunlardan 208'i bu bölgedeki çatışmalarda hayatlarını kaybetmişti.[26] Burada gerilla birimleri oluşturmanın destek, lojistik ve coğrafi koşulları mevcuttu. Tunceli, örgütün siyasal çizgisinin sembolize olduğu bir ildi ve oradaki etkinlik, bu çizginin somut kanıtı gibiydi. Örgütün siyasal görüşleri açısından ironik olan ise teoride öngörüldüğünün aksine bölgede toprak ağalığının değil küçük çiftçiliğin egemen olmasıydı.

12 Eylül'ün yoğun operasyonlarına karşın, TKP (ML)'nin bu bölgedeki varlığı sürdü, hatta gelişti. Bu, bölgedeki kadroların 12 Eylül yenilgisinin nedenlerini değerlendirmelerinde de temel ölçü oldu:

> 2. MK'nın parti politikasından uzaklaşması ve sağa kayması yenilginin temel nedenidir. Belki bir dönem kırsal alana yerleşen siyasi büronun şehirlere gitmesi ve düşmana yem olması, şehirlerdeki kadroların önemli bölümünün kırlara çekilip parti politikası doğrultusunda seferber edilmemesi, şehirlerdeki örgütlenmeye bolşevik bir tarzda yaklaşılmaması ve başıbozukluğa bir anlamda seyirci kalması, kırsal alanlar içinde esas olan alanlara yerleştirilmesi ya da yerleşme uğraşlarının sözde kalması (sözde kırsal alana yerleşme adına Malatya, Diyarbakır ve Kars'ta yakalanmalar şehirlerde idi) vb. nedenler 2. MK'nın parti çizgisini ne denli kavradığının kanıtlarıdır... 12 Eylül cuntası bizlere; kırsal alanların esas mücadele alanları, silahlı mücadelenin de esas mücadele biçimi olduğunu tartışma götürmez bir biçimde kanıtladı.[27]

Oysa yenilen darbelerden sonra güçlükle toparlanan merkez komitesi, yenilgide İbrahim Kaypakkaya'nın dogmatik kavranışının rol oynadığını düşünüyordu. Ayrıca kırdaki gerilla örgütlenmesinin gerekliliğine de inanmıyordu. En azından, o gün yaşanılan koşullarda buradaki gerilla örgütlenmesinin, partinin genel örgütlenme düzeyine uygun hale getirilmesi gerektiği kanısındaydı. Bu, oradaki gerilla birimlerinin, birer parti örgütlenmesi haline gelmesi ve silahlı temelde değil de, barışçı bir parti çalışması temelinde çalışma yürütmesi demekti. Bunun için de, "İçinde bulunulan koşullarda gerilla örgütlenmesiyle parti örgütlenmesi birlikte yürütülmelidir" kararını aldı.[28]

Merkez komitesinin operasyonlar, güvenlik, ideolojik güvensizlikler nedeniyle bölgedeki örgütlenmeyle ilişkileri sınırlıydı. Toplantılarını, 1979'dan beri gelenekleşen tarzda Tunceli'de yapmak yerine yine büyük şehirlerde yapmaya başlamıştı.

26 12 Eylül öncesi, 1976-80 arasında ölen 77 kişiden 12'si Tunceliliydi ve Tunceli'de ölenlerin sayısı sadece 1 kişiydi, çoğunluk İstanbul'da hayatlarını kaybetmişti. 12 Eylül sonrası bu oran belirgin olarak değişti ve örneğin 1986'da ölen 25 kişiden 23'ü Tunceli'deki çatışmalarda hayatlarını kaybetti.

27 "TKP (ML) Olağanüstü Parti Bölge Konferans Raporu"-Eylül 1987.

28 2. MK, 3. Toplantı Raporu.

Doğu komitesinin, merkez komitesinin bu yaklaşımlarına tepkisi sert oldu. Bu saptamaları, İbrahim Kaypakkaya'nın görüşlerinin terk edilerek, revizyonizme sapılması olarak gördü. Örgüt bir kez daha, bir kader haline gelen, merkez komiteye karşı güvensizliği ifade eden örgütsel krizin içine düştü. Belirli periyotlarla yapılması gereken konferansların üçüncüsü, tıpkı ikincisi gibi, ama bu kez daha uzun bir döneme yayılarak, 1987 yılına sarktı. Cunta koşulları boyunca mücadeleyi omuzladığını düşünen bölge komitesinin en azından "revizyonist", "sağcı" görüşlerinden kuşkulandığı, çoğu şehirlerde veya yurtdışında bulunan kadrolarla ortak bir konferansta yer almaya tahammülü yoktu. Doğu Anadolu Bölge Komitesi (DABK) olarak, 1987 yılında ayrıldılar. Bu, İbrahim Kaypakkaya'dan beri, 1976'da ve şimdi tekrarlanan, komitenin bir misyonuydu adeta.

3. Konferans öncesinde, Tunceli, partideki belirleyici güçtü. 12 Eylül sonrası parti faaliyetinin örgütlendiği, etkin olduğu tek yer, bu bölgeydi. Bölgedeki kadrolar da, hem yaşadıkları koşulların, hem de geleneksel çizgi gereği, kırlarda gerilla savaşının temel olduğu ilkesinin savunucularıydı; bu anlamda da İbrahim Kaypakkaya'nın görüşlerini katıksız benimsiyorlardı. TKP (ML)'nin yöneticilerinde ve diğer bölgelerdeki kadrolarında, çizginin gözden geçirilmesi, reforme edilmesi çabaları, bölgedeki bu kadroların revizyonizm suçlamalarına çarparak etkisizleşti.

Doğu Anadolu Bölge Komitesi'nin eleştirilerine katılan ancak ayrılmayı doğru bulmayanlar 1987'de bütün risklere ve 7 delegenin[29] öldürülmesine rağmen, olağanüstü konferansı topladı ve DABK'ın da eleştirilerini dikkate alan değerlendirmeler yaptı.[30] Konferans, 2. MK'yı çizgiden sapmak ve sağ-

29 22 Kasım 1986'da konferans hazırlığı sırasında Tunceli Ovacık'ta düzenlenen askeri operasyonda öldürülen 7'si delege 9 kişi şunlardı: Hüseyin Tosun, İsmail Doğan, M. Kemal Yılmaz, İbrahim Polat, Zeki Uygun, Ünal Küçükbayrak, A. Rıza Boyoğlu, Kamile Öztürk. Yıllar sonra, 2005'te yine Erzincan'da toplanacak kongre için Tunceli'de bir araya gelen çoğu MKP'nin yönetici ve delegesi olan 17 militan, 17 Haziran'da Ovacık'ta askeri operasyonla öldürüldü. Bu 17 kişi şunlardı: Cafer Cangöz (Genel Sekreter, 1957), Aydın Hanbayat (Genel Sekreter Yardımcısı, 1962), Ali Rıza Sabur (merkez komite üyesi, 1959), Okan Ünsal (merkez komite üyesi, 1971), Alaattin Ataş (Siyasi Büro, Merkezi Yayın Kurulu üyesi, 1961), Cemal Çakmak (delege, 1966), Ökkeş Karaoğlu (delege, 1970), Kenan Çakıcı (delege, 1964), Berna Ünsal (delege, 1971), Taylan Yıldız (delege, 1977), Binali Güler (delege, 1969), İbrahim Akdeniz (delege, 1972), Dursun Turgut (delege), Gülnaz Yıldız (1980), Ersin Kantal (1976), Ahmet Perktaş (1975) Çağdaş Can (1983).

30 Muzaffer Oruçoğlu, "Birlik Serüvenlerim" başlıklı yazısında konferansın riskleriyle ilgili şunları yazıyordu: "Konferansın Dersim'de yapılacağına ilişkin bir belge operasyonlarda ele geçti. Dersim'de bulunan parti sekreteri Kazım Çelik, bir mektup gönderdi. Korkunç bir mektuptu bu. Okuyunca ürperdim. Mektupta şu önemli noktalar yer alıyordu. 1- Düşman, konferansın Dersim'de yapılacağını öğrendi ve Vali Kenan Güven de açıklama yaptı. Operasyonlar başladı, bölge kuşatma altına alındı. 2- Konferans yerinin hazırlanmasıyla görevli olan kişi kaçtı. 3- Tüm delegeler hemen Dersim'e gelmeli, düşman ablukası altında dahi komünistlerin konferans yapabileceği gösterilmelidir. 4- Gelmez ya da konferans erteleme tavrı içine girerseniz, buradaki silahlı birlikler MK'ya [merkez komitesine – V.E.] karşı ayaklanacaklardır. MK o zamanlar küçülmüş,

cılıkla suçladı. Eski merkez komitesini değiştirdi, ayrılığın da yanlış olduğu kararına vardı.

Ama hem onlar hem de ayrılanlar için belli ki nihai örgütsel hedef bu değildi. Her ikisi de yeniden birleşme kararı aldılar. İki kanat arasında yapılan görüşmeler sonucunda yeniden partinin birliğini sağlamak amacıyla 1992 Nisan'ında "birlik komisyonları" kuruldu. 1993 baharında olağanüstü konferans taplayarak iki kanat birleşti. Ama bu birlik yürümedi ve iki grup 1995'te yeniden ayrıldı. Bölünme geleneği galip gelmişti. 1995'ten sonra ise iki TKP(ML) vardı, parantez ve slaşla birbirinden ayırt edilebilen: TKP/ML ve TKP(ML). Merkez kanat TKP/ML'yi, ayrılan DABK ise TKP(ML)'yi kullanıyordu.

Merkez diğerlerini "askeri" bakış açısına sahip olmak ve "parti"yi yani siyaseti küçümsemekle eleştiriyordu, diğerleri de "gerilla savaşı" görevini savsaklamakla. Ve TKP (ML) 2002'de topladığı kongreyle Maoist Komünist Parti (MKP) adını alarak, kır gerilla savaşı merkezli örgütlenmeye yöneldi.

DABK'ın, 1989'da topladığı merkezin konferansına alternatif üçüncü konferansı, belki de uzun yıllar sonra, TKP (ML)'lilerin stratejik ideallerine uygun ilk konferanstı. Maoizmin artık tartışılması söz konusu değildi ve ilk kez ayrıntılı ve uzun uzun, halk savaşı teorisi ve askeri taktiklere yer verilmişti. Herhalde TKP (ML)'lilerin yıllar boyu görmek istedikleri, "teoriye uygun konferans kararları" bunlar olmalıydı.

1993'teki ortak konferans da aynı doğrultuyu izledi. Partinin 1973'teki yenilgiden 20 yıl sonra özlediği görüşlerine uygun bir hale geldiği söylenebilir. Artık kırlar temeldi, gerilla savaşı yürütülüyordu, merkez komitesi kırlarda üstlenmişti vb. Ama bedeli Tunceli'yle sınırlanmak olan bu pratiğin, kafalarda ulaşılmak istenen teorik model olmadığı da ortadaydı... Bizzat 1987'deki ayrılığın başını çekenler, Ocak 1988'de Kocaeli'nde Kandıra Piyade Alayı silah deposunu basarak, şehirde sansasyonel bir eylem yaptılar. Eylemin başındaki kişi, Tunceli'deki gerilla eylemlerinin yöneticisi, DABK'm lideri Baba Erdoğan'dı. Gerilla örgütlenmesinin Karadeniz bölgesinde de yaratılması gerektiğini savunan Erdoğan, bu amaçla 16 Eylül 1990'da Tokat'ta bir jandarma karakolu baskınında aldığı yara sonucunda öldü.[31] Baba Erdoğan'ın

---

üç ayaklı bir sac, bir troyka haline gelmişti. Tabii mektubu okuyup bitirince kısa bir mektup kaleme aldım. Kazım'ın yazdığı mektupla, o zaman yazdığım mektup, bugün yan yana yayınlansa ne iyi olurdu. Hiçbirisi elimde yok. MK'yı derhal uyardım. Kazım Çelik'in parti konferansını ölüme çağıran mektubuna itibar edilmemesini, konferansın ertelenmesini önerdim. MK, konferans ertelenirse parti bölünür diyerek önerimi reddetti. Bunun üzerine delegelere başvurdum, karar alın, konferansı erteleyin dedim. İki delegenin dışında hiçbir delege desteklemedi önerimi. Gittiler, delegelerin yarısını imha ettirdiler. Ölüme koşanların başında, çoğunluğun korkaklıkla suçladığı ikinci MK geliyordu."

31 Örgüt ileriki yıllarda Baba Erdoğan'ın karakol baskını sırasında, eylemde yer alan, merkez komite üyesi Nihat Doğru tarafından sırtından kurşunlanarak öldürüldüğünü ileri sürdü. Örgüte

başlattığı bu girişim, bir açılımdı TKP (ML)'liler için ve her iki kanat da bu girişimi sahiplenerek, Karadeniz'de gerilla mücadelesi yaratma çabası içinde oldu.

göre Nihat Doğru ajandı. 1996 Şubat-Ağustos aylarında Tunceli kırsal alanında "Kardelen Harekâtı" adı verilen, "Karşı Devrimci Hücreler" diye niteledikleri örgüt içine sızmış ajanları tespit etmeye yönelik sorgu ve soruşturmalarda Nihat Doğru ile birlikte 8 kişinin ajan olduğu ileri sürülmüş ve öldürülmüşlerdi. (Söz konusu olaylarla ilgili *Partizan Sesi* dergisinin Şubat 1997 tarihli "Dün Bizimdi, Gün Bizimdir Zafer de Bizim Olacak!" başlıklı özel sayısında hayli ayrıntılı açıklamalar yer almıştır.) *Halk İçin Devrimci Demokrasi* gazetesinin 16-30 Eylül 2002 tarihli 1. sayısında Baba Erdoğan'ın ölümüyle ilgili şöyle deniyordu: "TKP (ML)'nin Genel Sekreter Yardımcısı, MK Onur Üyesi ve İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu'nun seçkin komutanlarından Baba Erdoğan 16 Eylül 1990 günü Almus Gümelönü Jandarma Karakolu baskını sırasında Karşı Devrimci Hücre elemanlarından Enver Doğru (Laz Nihat) tarafından sırtından vurularak şehit düştü", aktaran Hakkı Öznur, *Derin Sol-2*, s. 1439.

THKP/C'NİN YORUMU, ACİL, MLSPB

Kesintisiz II-III

THKP-C deneyimi ile Mahir Çayan'ın görüşleri, 1973-74 sonrası kuşağa hayli spekülatif ve öznel bir sorun olarak miras kaldı. Çayan'ın çok yakınında bulunan kadrolar ya ölmüş ya siyasetle bağını koparmış ya da geçmiş teori ve pratiği, Marksizmden ve halktan kopuk "küçük burjuva maceracılığı" diye mahkûm etmişti. O günlerin devrimci dalgasının bir çeşit gerçekçi olmayan romantizmine kapıldıklarını kabul ediyor, tanıklıklarını da yeni görüşlerine paralel bir öznelcilikle aktarıyorlardı.

THKP-C'nin ilişkileri içinde yer alanlar, 12 Mart sonrası örgütlenmelerin neredeyse tümüne dağılmıştı. Temsil yeteneğine sahip eski örgütün yöneticileri konumunda olanlar Maoizmi benimseyerek, Halkın Yolu'nu kurmuştu, daha alt düzeydekiler de Devrimci Yol ve Kurtuluş'u... İlk legal parti TSİP'in gençlik örgütü SGB'yi kuranlar da THKP-C'lilerdi ve sonrasında geçtikleri TKP'ye güç katmışlardı.

Bu tablo, 1960'larm TİP'inden sonra sosyalist solun çıkardığı en dikkate değer ve yaygın örgütlenmesi olan Dev-Genç ve THKP-C'nin içine düştüğü dağınıklığın boyutunu gösterdiği gibi, izleyicileri açısından algılanmasının da ne denli güç bir konu olduğunun kanıtıydı.

Yeniden toparlanma girişimlerinin başladığı 1974'te, başta İstanbul ve Ankara olmak üzere, çeşitli illerde ve yurtdışında geçmişte örgüt içinde yer almış, birbirinden kopuk irili ufaklı gruplaşmalar söz konusuydu. Bütün taraftarları tek çatı altında toplayabilecek olanlar örgütün önde gelen militanlarıydı. 12 Mart'ta tutuklanıp yargılanan ve afla serbest kalan bu militanlar, tıpkı THKO'lular gibi örgütü köklü bir eleştiriyle dönüştürme niyetindeydi. Bu girişime destek veren Niğde Cezaevi'nde kalan THKP-C'lilerin Maoculu-

ğu benimsediklerini açıkladıkları 8 sayfalık bildiri, sadece THKP-C'nin tereddütsüz savunucularını değil, daha temkinli ve hatta hayli eleştirel yaklaşanları da hayal kırıklığına uğratarak başka arayışlara yöneltti.

Hayal kırıklığı aslında karşılıklıydı. Eski militanlar, kısa sürede on binlerce genci siyasallaştıran üniversite mücadelesinde öne çıkan yeni kuşak içinde beklemedikleri ölçüde THKP-C'ye sempati duyulduğunu gördüler. Bu THKO'daki durumun aksine, eskinin mirasına sahip çıkacak başka grupların ortaya çıkıp güçlenmesi demekti.

Ayrıca THKO'dan farklı olarak, THKP-C'den geriye Mahir Çayan'ın siyasi fikirlerini ve stratejisini açıkladığı ünlü "Kesintisiz Devrim II-III" adlı broşür kalmıştı ve teksir makineleriyle çoğaltılan kopyaları genç kuşak sempatizanlar arasında elden ele dolaşıyordu. Bu sempatizanlar, eski militanların geçmişin köklü eleştirisini "ihanet" olarak değerlendiriyordu.

1975-80 arasında on binlerce genci etkileyen broşürü Mahir Çayan, diğer merkez komite üyelerinin tasfiye edildiği Ocak 1972 ile Kızıldere'de öldürüldüğü 30-31 Mart 1972 tarihleri arasındaki takip ve eylem hazırlıklarıyla geçen iki aylık süre içinde kaleme aldı.[1] Çayan'ın tutukluyken diğer merkez komite üyelerinin örgütün siyasi çizgisini eleştiriye açtıkları 109 sayfalık broşürlerine karşı yazdığı söylenebilecek bu broşürde, THKP-C'nin örgütlenmeye ve silahlı mücadeleye ilişkin görüşlerinin ayrıntılı açıklaması vardı.

THKP-C'nin ömrü, eylem hazırlıkları, yoğun takip, tutuklamalar, ölümler ve merkez komitesi düzeyinde bölünmeyle geçen 15 ay gibi kısa bir süreyi kapsıyordu. 1968-69 gençlik mücadelelerinde pişmiş, TİP-MDD tartışmalarında kendilerini geliştirmiş ve birbirleriyle yakınlaşmış üniversiteli gençlerden müteşekkildi.

Mahir Çayan, grubun tartışmasız stratejistiydi, THKP-C de onun kaleme aldığı son broşürüyle özdeşleşti. THKP-C'nin yayın organı *Kurtuluş*'un birinci sayısında (15 Mart 1971) yayınlanan "Yayın Politikamız"[2] başlıklı yazısı ile "Kesintisiz II-III"ün Giriş'inde[3] yer alan değerlendirmeleri, gerilla savaşına yönelen gençlik liderlerinin o yıllardaki ortak ruh halleri ve algılamaları için ipuçları veren bir tasvir yapıyordu.

Çayan, son üç yılda sınıf mücadelesinin keskinleştiğini, buna karşın yıllar boyu solda "Osmanlı'da feodalizm mi, yoksa Asya tipi üretim tarzı mı", "Türkiye'de feodalizm mi yoksa kapitalizm mi egemen" gibi "pratiğe ışık tutmayan" "entelektüel gevezelik" yaşandığını yazıyordu:

1 Ertuğrul Kürkçü'nün duruşma tutanakları ifadesinden aktaran Feyizoğlu, *Mahir*. Kürkçü, Mahir'in 1971 Ocak sonu ya da Şubat başını kastederek, bir yazı hazırladığım ve bunu tartışmak istediğini anlatmaktadır, s. 514.

2 "Kesintisiz II-III Giriş", Mahir Çayan, *Bütün Yazılar*, Atılım Yayınları, 2. Baskı, Mart 1992, İstanbul, s. 207-210.

3 Mahir Çayan, "Yayın Politikamız", *a.g.e.*, s. 289-292.

> Sürekli olarak herkes, her gün dergilerde ve her yeni ayrılıkta yeni bir Amerika'nın keşfini bekliyordu. Oysa, dünyanın hiçbir ülkesinde devrim hareketi, önce teorik planda binlerce sayfalık yazıları yazıp sonra da pratiğe geçmemişti. Ulemaların yazıları arasında artık samimi unsurlar ne yapacaklarını şaşırmışlardı.[4]

Kavga "el yordamıyla yolunu arayan" genç militanların omuzlarına yıkılmıştı: "Pratik ise üç-beş üniversitelinin, küçük burjuva anlamda yaptığı gençlik eylemleri olarak kalıyordu."[5] Ama önce "pasifist", "revizyonist" "entelektüellerin" tartışmalarının etkisinde kalan gençler, Marksist klasiklerin Türkçeye çevrilmesiyle sosyalist teoriyi öğrenmeye başlamış ve teori "bir avuç salon entelektüelinin zihni idmanı" olmaktan çıkarak "gerçek militanların eylem kılavuzu" haline gelmişti. 1970'te artık toplum "bir kıvılcım bekleyen patlamaya hazır volkan"dı.[6] Bu sırada solun bütün o polemikleri yürüten "keskin lafızcıları ortadan kaybolmuş", "genç militanlar devrim arenasında yalnız kalmıştı".[7] İşte THKP-C bu "genç militanların" kurduğu bir örgüttü:

> Bu esen kasırga [devrim kasırgası – V.E.], devrimci kavganın çeşitli kesimlerinde fedakârca dövüşen genç militanların benliğinde, bilincinde ve kalbinde derin değişiklikler yaptı; her çeşit feodal, ataerkil ilişkileri parçaladı. Hayat, devrimci pratiğin içindeki işçi, köylü, öğrenci militanları bir araya getirdi. Böylece Leninizmin temelleri üzerinde, devrimci yoldaşlığın oluşturduğu, kelimenin geniş anlamı ile proleter devrimci bir örgüt doğdu. Bu örgüt, Türkiye'deki karşı-devrim cephesinin bütün baskı, şiddet ve cebrini göğüsleyerek kırsal alanlardan fabrikalara, üniversitelere kadar, bütün kesimlerdeki devrimci mücadeleyi yönlendirme gayretleri içinde olanların örgütüdür.[8]

Mahir Çayan, "bundan böyle yazılacak teorik yazıların, kısa, öz ve açık yazılar olacağını ve teorik değerlendirmelerin masa başında değil de, pratikten çıkan zengin deney ve tecrübelerin, Marksizm-Leninizm kılavuzluğunda yoğrulacağını"[9] belirtiyordu. *Kurtuluş*'un logosuna konulan "Devrim için savaşmayana sosyalist denmez" ibaresi de diğer soldan ayrımlarını vurguluyordu.

Mahir Çayan'ın *Aydınlık Sosyalist Dergi*, *Türk Solu* ve *Kurtuluş*'ta yayın-

4 Mahir Çayan, "Kesintisiz II-III, Giriş", *a.g.e.*

5 Mahir Çayan, "Kesintisiz II-III, Giriş", *a.g.e.*

6 Mahir Çayan, "Yayın Politikamız", *a.g.e.* Toplumu bu algılama biçimi gerilla savaşına yönelen gençlik liderlerinin tümünde yani THKO ve TKP (ML)'lilerde de egemendi, 12 Mart sonrasında geride kalan kadrolar da geçmişi eleştirirken hep bu yanılgıya vurgu yaptılar.

7 Mahir Çayan, "Yayın Politikamız", *a.g.e.*

8 Mahir Çayan, "Yayın Politikamız", *a.g.e.*, s. 208.

9 Mahir Çayan, "Giriş", *a.g.e.*, s. 291.

lanan yazıları, sonraki yıllarda değişik yayınevleri tarafından "Toplu Yazılar" veya "Bütün Yazılar" adıyla derlendi. Kuşkusuz en önemlisi "Kesintisiz Devrim II-III"tü; merkez komitesinde planlanmış yeni örgütün görüşlerinin açıklanacağı bir dizi yazının son bölümüydü. Yine Çayan'ın kaleme aldığı ilk bölümü, "Kesintisiz Devrim I" adıyla Nisan 1971'de *Kurtuluş*'ta yayınlanmıştı. Fakat sonraki broşürün ayırt edici yanı o güne kadarki yazılarında rastlanmayan yeni kavramlara, formülasyonlara yer vermiş olmasıydı. Küba devrimi ile Che Guevara'ya açıkça atıfta bulunmasına karşın, sonraki yıllarda takipçileri ve konuyla ilgili tartışma yürütenler "suni denge", "politikleşmiş askeri savaş stratejisi" (PASS), "silahlı propaganda", "yeni sömürgecilik" vb. gibi kavramları kimden aldığı, nerelerden esinlendiğine dair pek çok farklı görüş öne sürdü.

Çayan'a göre Türkiye "çarpık kapitalizmin egemen olduğu, yeni sömürge bir ülke"ydi.[10] Yeni sömürgecilik, İkinci Dünya Savaşı sonrasında emperyalizmin başvurduğu yeni tipte bir "sömürgecilik" biçimiydi. Görünürde emperyalistler değil ulusal devletler hüküm sürüyordu, gerçekte ise ekonomisinden kültürüne, siyasetinden devlet örgütüne kadar her aşamada emperyalizmin özellikle de ABD'nin "gizli işgali"[11] söz konusuydu. Bu istilanın yerel egemenleri, emperyalizmle işbirliği içindeki tekelci burjuvazi, tefeci-tüccarlar ve büyük toprak sahiplerinin ittifakı bir "oligarşi"ydi. Bu ittifakta baskın güç "tekelci burjuvazi"ydi ve emperyalizm onunla içselleşmişti. İşçilerin ve emekçi kitlelerin demokratik hak ve özgürlüklerinin olmadığı bir dikta yönetimi egemendi. Oligarşik yönetim "burjuva demokrasisi"yle hiçbir ilgisi olmayan "temsili demokrasi"yle daha doğrusu "gizli faşizm"le icra ediliyor, ipin ucu kaçtığında bu demokrasi biçimine itibar edilmeyerek "açık faşizme" geçiliyordu.[12]

Yeni sömürgecilik ilişkileri, İkinci Dünya Savaşı öncesi koşulları değiştirmişti. "Emperyalist düşman" açıkça ortada değildi, gizlenmişti. Merkezi devlet aygıtı geçmişte olduğu gibi sadece ticari merkezlerle sınırlı değildi, "çok daha güçlü oligarşik devlet otoritesi" söz konusuydu. "Oligarşik devletin ordusu, polisi ve de her çeşit pasifikasyon ve propaganda araçları ülkenin her köşesinde egemenliğini" kurmuştu.[13] Çarpık da olsa gelişen kapitalizm toplumsal üretimin artmasına yol açarak "nispi refah"[14] sağlamıştı. "Halk kitlelerinin düzene karşı tepkisi ile oligarşi arasında suni bir denge" kurulmuştu.[15]

10 "Kesintisiz II-III", *a.g.e.*, s. 289-350.

11 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 309-310.

12 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 312.

13 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 311.

14 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 310.

15 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 310.

Bütün bu gelişmeler Çayan'a göre, "Emperyalizmin III. Bunalım Dönemi"[16] diye kategorileştirdiği, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin tarihsel özellikleriydi. Küba devrimi, "çalışma tarzı ve izlediği rota" ile bu tarihsel dönemin özelliklerinin bir ürünüydü.[17] Önceki devrimler, emperyalist savaşlar sırasında gerçekleşmişti, oysa yeni dönemde, emperyalistler arası bir paylaşım savaşı, nükleer silahların ulaştığı seviye nedeniyle olanaksızdı. Bu tarihsel dönemde, devrimci partiler, geleneksel mücadele biçimleriyle halk kitlelerini etkileyemez, bir devrime seferber edemezdi.

> Demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılmadığı –rafa kaldırıldığı– daha doğru deyişle oligarşi tarafından kullanılmasına "izin" verilmediği, ordusu, polisi ve diğer güçleri ile emekçi kitlelere tam bir tenkil politikasının izlendiği bütün geri bırakılmış ülkelerde, bu tip klasik "kitle çalışması" ile ekonomik ve demokratik mücadeleyi politik mücadeleye dönüştürmek isteyen örgütler, düşmanın askeri üstünlüğü ve baskısı karşısında, güçsüzlüğe düşecekler, giderek de iyice sağa kayacaklar[dı].[18]

Devrim mücadelesi, "politikleşmiş askeri savaş stratejisi"yle verilebilirdi:

> Silahlı propagandayı temel, öteki politik, ekonomik ve demokratik mücadele biçimlerini, bu temel mücadele biçimine tabi olarak ele alan stratejiye, politikleşmiş askeri savaş stratejisi denir.[19]

Suni dengeyi kırmak, halkın bilinçlenmesini sağlamak için devrimci partiler önce "silahlı propagandayı temel alarak siyasi gerçekleri açıklayacakları" bir "öncü savaşı" vermek zorundaydılar. Bu öncü savaşı, oligarşinin pasifikasyon araçlarını etkisizleştirecek, halkın devrimci partiye yönelmesini sağlayacaktı. Başlangıçta şehir gerillası eylemleriyle işe başlayacak olan parti, ardından kırlarda örgütlenecek, şehir-kır bütünlüğü içinde sürdürdüğü öncü savaşı aşamasından sonra halk ordusunun kurulduğu, halk savaşının ikinci aşamasına geçecekti. Nihai aşamada işçi sınıfının ve şehirlerin tayin ediciliğiyle ilgili de Çayan, Che Guevara'nın şu görüşlerini aktarıyordu:

> Küçük savaşçı çekirdeklerin başlattıkları mücadeleye giderek sürekli bir şekilde yeni yeni güçler katılır, kitle hareketleri boy göstermeye başlar, eski düzen yavaş yavaş yıpranır, çöker; işte tam bu sıradadır ki işçi sınıfı ve şehirli yığınlar savaşın kaderini tayin ederler.[20]

16 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 303.
17 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 314.
18 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 316.
19 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 321.
20 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 347.

Çayan "Bu, bir avuç adamın, hâkim sınıflarla düellosudur" eleştirilerini "teslimiyetçiliğe ideolojik kılıf" diye niteleyerek şu yanıtı veriyordu:

> Bu dönemde bir devrim olmuştur. Ve bu devrimi yapanlar ise silahlı propagandayı temel çarpışma biçimi olarak alıp, öncü savaşı ile başlamışlardır. Bu tarihsel durumun bu Leninist çalışma biçimini temel alan devrimci hareketler, bugün dünyanın kırlık bölgelerinde halkların kurtuluş destanlarını yazmaktadırlar.[21]

Örgütlerini "geniş anlamıyla proleter devrimci bir örgüt" diye tanımlayan Çayan, şöyle yazıyordu:

> Bu hareket revizyonizmin uzun yıllar etkin olduğu bir ortamda yeşermiş, gelişmiş ve güçlenmiştir. O yüzden işler ne kadar sıkı tutulursa tutulsun başlangıçta, şu veya bu ölçüde bu ortamın izlerini içinde taşıyacaktır. Tersini düşünmek idealizmdir. Bu kalıntılar, savaş içinde, savaşıla savaşıla atılacaktır.[22]

Devrim hareketini kısa süreli değil "on yılların mücadelesi"[23] olarak gören Çayan için bu "teori", pratikle yoğrulup zenginleşecekti. Ancak THKP-C deneyimi kısa sürdü, kendisi ve yakın arkadaşları öldü, sağ kalan çok yakınındaki, merkez komite ve genel komite içinde yer almış diğerleri ise yenilginin bu "kitlelerden kopuk teori"den ileri geldiğini düşünüyorlardı. Teorinin doğruluğunu savunmak ise daha alt düzeydeki militanlara, daha çok da yeni kuşak takipçilerine kaldı.

X Örgütü ve Beylerderesi

Yurtdışında, Paris'te, Mahir Çayan'ın eşi Gülten Çayan etrafında toplanan bir grup THKP-C'li "öncü savaşını kaldığı yerden sürdürmek" amacıyla bir yandan teorik eğitim çalışmaları yapıyor bir yandan da Filistin'e kamplarda silahlı eğitim için adam gönderiyordu. Aynı amaçla, ülke içinde THKP-C sempatizanı çevrelerle gizlice ilişkiler de geliştirmeye çalışıyorlardı. Bu oluşumu ciddiye alıp ilk karşılık veren, THKP-C'nin ODTÜ Birimi'nde yer almış, 12 Mart operasyonları sürecinde birbiriyle ilişkilerini koparmamış bir arkadaş grubuydu. ODTÜ grubu, 1975'in Ağustos'unda *Türkiye Devriminin Acil Sorunları-1* adıyla illegal bir broşür yayınladı. 300 adet teksirle çoğaltılan 184 sayfalık bu broşür, Çayan'ın görüşlerinin bir yorumunu yapıyordu. Mahir Çayan'dan geniş alıntılarla tezlerin doğruluğu anlatılmaya çalışılırken

21 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 315.

22 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 291.

23 Mahir Çayan, *a.g.e.*, s. 340. "...devrim yolu engebelidir, dolambaçlıdır, sarptır, on yılların mücadelesidir..."

diğer taraftan da THKP-C savunucuları arasında hep tartışma konusu olmuş öncü savaşının ne olduğu, silahlı propaganda ile kitle örgütlenmesi arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağı gibi sorunlara açıklık getirmeye gayret ediliyordu. Fakat grubun, sosyalist solun 12 Eylül öncesi en yaygın örgütlenmesi Devrimci Yol'u kuracak olan, eski Dev-Genç'lilerin başlattığı gençlik örgütlenmesiyle temas kurma çabaları sonuçsuz kaldı.

Devrimci Yolcular, geçmişin dogmatik yorumuna karşı oldukları gibi, öncü savaşının bir parti tarafından verilebileceğini, dolayısıyla öncelikle bir partinin kurulması, bunun için de işe, hemen hemen bütün üniversitelere yayılmış antifaşist eksende gelişen gençlik mücadelesinin örgütlenmesiyle başlanması gerektiğini düşünüyordu. Silahlı eylemlere geçecekleri düşüncesiyle illegal ve gizli bir ilişkiler ağı kurmuş, asgari bir örgütlülüğün ardından derhal öncü savaşına başlanmasını savunan bu gruba, alaycı tutumla "Aceleciler", "Acilciler" adını taktılar. Bu yakıştırma sol çevrelerde öylesine benimsendi ki, grubun bütün karşı koyuşlarına rağmen, hep Acil ve Acilciler olarak anıldılar.

Oysa kendilerine yakıştırılan adla ünlenen grup başlangıçta bir isim almamayı yeğlemiş, bildirilerine "X Örgütü" imzasını atmıştı. Bu adı almalarının nedeni henüz kendilerini THKP-C adını kullanmaya layık görmemelerinden kaynaklanıyordu. Bir dizi eylemle kendilerini kanıtladıklarında THKP-C adını almayı düşünüyorlardı. Silahlı mücadele için bir parti değil, merkezi örgütün varlığının yeterli olduğunu, gençliğin ya da ekonomik-demokratik mücadele içinden bir partinin ya da savaş örgütünün çıkamayacağını savunuyorlardı. "Savaş örgütü, savaş meydanlarından doğar. Savaş örgütünün ekonomik-demokratik mücadeleden doğacağını savunmak pasifizme ideolojik kılıf giydirmekten başka bir şey değildir."[24] Ayrıca ODTÜ grubunun başını çeken, Beylerderesi'nde öldürülen İlker Akman'ın deyişiyle "tarihin ikinci bir Dev-Genç'e izin vermeyeceğine"[25] inanıyorlardı.

X Örgütü, ODTÜ'lü grup ile Paris'teki grubun birleşmesiyle kuruldu. İki grup bazı nüanslarla ODTÜ'lülerin hazırladığı broşürdeki görüşleri, ortak platform kabul etti. Bir Genel Komite oluşturdular. Öncü savaşına başlamak ve bunu kısmen daha fazla örgütlü oldukları Sivas-Malatya-Adıyaman bölgesinden başlatmak konusunda hemfikirdiler. Kırsal bir bölgenin seçilmesinin diğer anlamı, Mahir Çayan'ın öngördüğü öncü savaşının aşamalarından ilkinin, yani "şehir gerillası" yaratılma aşamasının geçildiği, "şehir gerillasının geliştirilmesi-kır gerillasının kurulması" aşamasında olunduğu fikriydi. Ama bir komite oluşturmuş ve kararlar almış grubun, henüz eyleme geçecek

24 "THKP-C HDÖ, 1 No'lu Bildiri", 20 Şubat 1977.

25 İlker Akman, "Mevcut Durum ve Taktiğimiz", aktaran *Kurtuluş Cephesi*, sayı 41, Ocak-Şubat 1998. (*Kurtuluş Cephesi*, Halkın Devrimci Öncüleri'nin yayın organı, aynı adla bir web sitesine de sahiptir. kurtuluscephesi.com.)

kadar birbirini tanımadığı kısa sürede ortaya çıktı. Kararlara rağmen fikir ayrılıkları nedeniyle bir türlü pratik sorunlar aşılamıyor, eyleme geçilemiyordu. Genel komite içinde yer alan ODTÜ'lüler yurtdışındaki grubu daha donanımlı, hazırlıklı ve deneyimli sanıyordu, ama böyle olmadıklarını gördüklerinde, hayal kırıklığına uğradılar.

İlker Akman, Hasan Basri Temizalp ve Yusuf Ziya Güneş isimli ODTÜ'lüler, kendi olanaklarıyla silahlanarak öncü savaşının ilk eylemlerini yapmak üzere 20 Ocak 1976'da Sivas'a gittiler. Burada MHP binalarına karşı üç bombalama eylemi düzenlediler. Aynı akşam geçtikleri Malatya'da kimlik kontrolü yapan polislerle karşılaştılar ve çatışmaya girdiler. Çatışmada bir polis ve bir bekçi öldü. Buradan kaçarak, zorlu kış koşullarında kıstırılacakları Beylerderesi'ne ulaştılar. 1971-73 döneminden sonra ilk kez yeniden silahlı eylemler yapan bir grubun haberini alan güvenlik güçleri, bu girişimi ciddiye aldı ve bölgeye yoğun bir askeri sevkıyat başlattı. Aramalar sırasında Beylerderesi'nde bir askeri tim onları fark etti. Bir kayısı kurutma evine saklandılar. Bir süre sonra ev kuşatıldı, üç saat süren çatışma sonunda, helikopterle de bombalanan ev yıkıntıya döndü; üç ODTÜ'lü de orada hayatlarını kaybetti (26 Ocak 1976).

Beylerderesi, Kızıldere'nin bir tekrarı gibiydi. Solda da polis nezdinde de silahlı bir örgütlenme çalışmasının varlığını gösteriyordu. Ancak bu ilk silahlı ve başarısız girişim örgütte çalkantıya yol açtı. Genel Komite lağvedildi, yurtiçindekiler ile yurtdışındakiler birbirlerinden ayrıldı. Yurtdışı örgütlenmesi, yurtiçinde THKP-C sempatizanı çevrelerde taraftar toplayarak var olma yollarını aradı. Ankara'daki bu grupla bağlarının kopması ve Ankara'dakiler gibi benzer bir beklentiyle temas kurmuş İzmir (Eylem Birliği) ve İstanbul'daki (MLSPB) grupların da yüz çevirmesiyle, etkilerini tamamen kaybettiler; yurtdışı örgütünün dışarıdan içeriye militan göndererek taraftar toplama ve örgütü toparlama çabası da bütünüyle sona erdi.[26]

Yurtdışı örgütüyle bağlarını koparan yurtiçindekiler yeniden bir Merkezi Yönetim kurdu ve 15 Haziran 1976'da THKP/Halkın Devrimci Öncüleri (HDÖ) adını aldı. Grup yeni "Öncü Savaşı Harekâtları" planladı. Biri Ocak diğeri Mart ayında yapılması planlanan her bir harekâtın son aşamasında birer yöneticinin ölümleri,[27] bu harekâtları durdurduğu gibi, yönetici grup içinde paniğe de neden oldu, bazı yöneticiler istifa edip örgütten ayrıldı.

---

26 "THKP-C/HDÖ ve 15 Yıl", kurtuluscephesi.com'dan alınmıştır. Yazının girişinde broşürle ilgili şu bilgiler yer almaktadır: "'THKP-C/HDÖ ve 15 Yıl', Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi/Halkın Devrimci Öncüleri'nin 1972-1987 yılları arasındaki faaliyetlerini, ülkemizin tarihsel koşullarıyla birlikte bir bütün olarak ele alan bir değerlendirme yazısıdır. Yazı, ilk kez 1987 yılında yayınlanmıştır. Eriş Yayınları-1995 (Birinci Baskı-Eylül 1989)".

27 Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü öğrencisi Yüksel Eriş 21 Ocak 1977'de kır gerillası faaliyeti için gittiği Trabzon'da; Ankara Siyasal Bilimler Fakültesi öğrencisi Ömür Karamollaoğlu 24 Mart 1977'de de eyleme geçileceği ilk gün Ankara'da öldü.

Bu ölümlerin ne türden ve nasıl olduklarıyla ilgili açıklamanın yer almadığı, bu örgütün tarihçesinin anlatıldığı broşürde şöyle deniliyordu:

> 1977 Mart sonuna doğru yeni bir harekâtın düzenlenmesine karar verildi. Ancak beklenmedik bir durum, HDÖ Merkez Yöneticisi ve Genel Komite üyesi bir yoldaşın ölümüne yol açtı. Bu gelişme karşısında, Merkez Yönetim'de bir şaşkınlık ve giderek de bir panik baş gösterdi. Bu da yapılması gereken harekâtın iptaliyle politik bir sonuç doğurdu. İkinci olarak, şehit düşen yoldaş, kır gerilla savaşının stratejik hazırlığından sorumlu olan bir yönetici olduğundan, bu çalışmaların aksamasına ve kısa sürede tümüyle durmasına yol açtı. Diğer yandan üst üste gelen kayıplar karşısında paniğe kapılan bazı yoldaşların, örgüte daha fazla yararlı olamayacaklarını beyan ederek ayrılmaları, örgütün politikleşmiş askeri eylem gücünü büyük zaafa uğrattı. Sonuçta örgüt, sadece şehirlerde ve tali mücadele biçimleriyle uğraşan biriminin faaliyetiyle yetinir oldu.[28]

Bu dar örgütlenme, 12 Mart sonrası illegal, silahlı gruplardan biri olması nedeniyle polisçe de sıkı takibe alınmıştı. 1977 yazında yöneticilerin çoğunluğu yakalandı. Polis operasyonları ve ayrılıklarla sürekli küçülen gruptan geride kalanlar, kitle çalışmasını ihmal ettikleri düşüncesiyle, o güne kadar yanlış gördükleri, legal bir dergi çıkarma –*Cephe*–[29] faaliyetine giriştiler.

Dağılmaya yüz tutan bu gruptan da 1978'de şehir proletaryasının temel olduğunu söyleyen, kitle mücadelesinin önemli olduğunu belirten, kendini "Acil" olarak adlandıran başka bir grup doğdu. Acil, Hatay ve çevresinde ağırlıklı olarak varlığını sürdürdü ve sonraki yıllarda bütünüyle Suriye'nin desteği ve güdümünde hareket eden, sınırlı bir çevre olarak uzun yıllar varlığını sürdürdü.

Maraş ve Çorum'dakiler Devrimci Savaş adıyla örgütlendiler. Onlara göre önce parti kurulmalı, sonra öncü savaşına başlanmalıydı. Devrimci Savaş'ı kuran militanlar özellikle 1978 Maraş ve 1980 Çorum katliamları sırasında, MHP ve polislerle girdikleri çatışmalar, kurdukları barikatlarla Alevi mahalleleri ve köyleri savunmalarıyla katliamların çok daha büyük boyutlara ulaşmasını önlemeyi başarmış bir grup olarak hatırlandı.

HDÖ'lüler, 1976'da hayli eksilerek yeniden kurulduklarında başta Ankara olmak üzere büyük şehirlerde çeşitli bombalama ve kurşunlama eylemleri yaptılar. Şehir gerillasını yaygınlaştırma ve kır gerillasını başlatma amaçlı bir dizi silahlı eylemi içeren planladıkları her "Öncü Savaşı Harekâtı" ya ani ölümler, ya operasyonlar ya da ayrılıklar nedeniyle yarım kaldı. 12 Ey-

28 "THKP-C/HDÖ ve 15 Yıl".

29 Tam adı *Emperyalizme ve Oligarşiye Karşı Cephe* olan derginin ilk sayısı 26 Ocak 1978'de yayınlandı.

lül sonrasında ise yöneticiliği üstlenen dört kişi [Mehmet Yıldırım (1957 Tokat), Nihat Kurban (1958 Kars), Cemalettin Düvenci (1956 Tekirdağ) ve Süleyman Aydemir (1957 Denizli)] İstanbul Bahçelievler'de polis tarafından kuşatıldıkları evde silahlı çatışma sonucu öldürüldüler. Adana Eğitim Enstitüsü öğrencisi Serdar Soyergin askeri darbeden iki gün sonra Adana'da Tankçı Yüzbaşı Bülent Angın'ın öldürüldüğü bir çatışmada yaralı yakalandı, beş gün sonra idama mahkûm edildi, 24 Ekim'de de asıldı.

MLSPB

Acilcilerin yapamadığını, İstanbul'da hem onlardan hem yurtdışı grubundan ayrı grup olarak duran yeni kuşak THKP-C sempatizanlarının kurduğu Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) yaptı. Genellikle üç ya da beş kişilik hücreler halinde, sıkı gizlilik ilkelerine göre örgütlenmiş, başlıca işi silahlı propaganda eylemleri yapmak olan dar bir örgüt kurdular ve özellikle İstanbul'da onlarca sansasyonel silahlı eylem gerçekleştirdiler.

İstanbul merkezli grup başlangıçta THKP-C'lilerin birleşmesi arzusuna bağlı olarak hem yurtdışı hem de ODTÜ grubuyla temas kurdu. Ancak her ikisini de Mahir Çayan'ın stratejisi doğrultusunda eyleme geçme konusunda inandırıcı bulmadı ve ayrı örgütlenmeye karar verdi. ODTÜ grubunun Beylerderesi'ndeki çatışmasını ise "Kızıldere'nin devamı" bir miras sayarak sahiplendiler.

MLSPB'lileri ayrı örgütlenme ve mücadele konusunda harekete geçiren, İlker Akman'ın başını çektiği grupta olduğu gibi "parti çizgisinin gizli ve açık inkârcılarının kol gezdiği" bir ortamda "THKP-C'yi savunma" refleksiydi. Bu refleks –12 Eylül'den sonra, öz eleştiride kabul ettikleri gibi–,[30] yayın ve kitle örgütlenmesini ihmal etmesine neden oldu.

1974-75 sonrası neredeyse her çevre için vazgeçilmez bir siyasi ifade aracı olan periyodik veya herhangi bir düzenle çıkan bir dergi yayınlamadılar. Görüşlerini açıkladıkları tek broşür Temmuz 1978'de Devrimci Kurtuluş

30 Ayşe Hülya Özzümrüt şunları yazmıştı: "15 yıllık mücadele sürecinde ortaya koyduğu etkinliklere rağmen ideolojik mücadele platformunda ciddi eksiklikler sergiledi. Bu bağlamda da P-C sempatizanlarının başka yapılar içinde yer alması gerçekliğini tam anlamıyla dönüştüremedi. Gerilla eylemlerinin ve mücadelenin diğer biçimlerinin propaganda ve ajitasyonunu gerekli biçimde yürütmedi. Basın yayın planındaki eksikliğini gideremedi. Bunun yanı sıra kırsal alanda, kırsal alan amaçları doğrultusunda yeterli çalışmalara giremedi. Kadro politikasını hayata geçirirken, doğru prensiplerine rağmen zaaf gösterdi. SP faaliyetlerinin hedef ve çapının sistemli bir şekilde yükseltilmesi ve genişletilmesi programı defalarca sekteye uğradı. Görüş ve saptamalarımızın açılımlarının yapılması görevi yeterince gerçekleştirilemedi. Ekonomik-demokratik çalışma alanlarında sahip olunan doğru merkezi politika ve perspektifler, çalışma alanlarına özgü somut programlar biçiminde yeniden üretilemediği için ekonomik-demokratik-akademik mücadele alanlarındaki etkinlikler istenilen düzeyde gerçekleştirilemedi." *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 8, Ekler, s. 9-10.

Yayınları tarafından çıkarılan *Kızıldere Son Değil Savaşı Sürdüreceğiz* adlı legal yayınlanmış 50 sayfalık broşürdü. 1 nolu, 2 nolu adını verdikleri, o güne kadar yayınlanan iki bülten de siyasal görüşlerin dile getirildiği diğer yegâne dokümanlardı.

Bu rastlantısal değildi; grup, Mahir Çayan'ın "Yayın Politikası" adlı makalesinde ifade ettiği görüşlerine uygun olarak "sayfalar dolusu yazılar" yazmayı değil, bizzat "eyleme geçmeyi" önemsiyordu. Onlara göre, THKP-C ile proletarya partisi ve onun siyasi çizgisi yaratılmıştı. Devrimin stratejisi, temel mücadele biçimleri gibi meseleler aydınlığa kavuşturulmuştu; "Proleter devrimcilerinin önünde proletarya partisinin siyasal çizgisinin yaratılması gibi bir görev yoktu."[31] Parti taktik bir yenilgiye uğramıştı ve savunucuları da çeşitli çevrelere bölünmüştü. Şimdi sorun, partinin belirlenmiş siyasi programı doğrultusunda, yeniden kurulmasıydı; bu da "savaş içinde" başarılacaktı.

Bu tek broşürün yayınlanma amacı, THKP-C'yi savunan, ancak MLSPB gibi "silahlı propaganda"ya öncelik veren grupları "kitlelerden kopuk sol sapma" diye eleştiren, önce proletarya partisinin inşa edilmesi gerektiğini savunan Devrimci Yol'u eleştirmekti. Daha doğrusu kendi ifadeleriyle "gayri resmi inkârcı Devrimci Yol'u resmi inkârcı"[32] haline getirmekti. Broşürde THKP-C'ye yönelik dikkat çekici tek eleştiri, Kürt sorunu konusundaydı. "Soruna esas olarak doğru yaklaşılmakla birlikte, meselenin bilimsel ele almışı hayata geçirilememiş"ti.[33] "Masa başında ahkâm kesilmeyip kızgın pratiğin içinde yer alınması nedeniyle" yani konuyla ilgili araştırma yapmakla görevli Hüseyin Cevahir'in öldürülmesi nedeniyle "bu konuda bir boşluk söz konusu olmuştu."[34]

Broşürün asıl ağırlığını ise Mahir Çayan'ın öncü savaşı, silahlı propaganda konusundaki görüşlerinin yorumu oluşturuyordu. "Silahlı propaganda her şeyden önce silahlı eylemi içerir" deniyor, ancak silahlı eylemlerin "siyasi gerçekleri açıklama" amacına bağlı, daha doğrusu, Çayan'ın ifade ettiği "politikleşmiş askeri savaş stratejisine bağlı" yürütülmesi halinde silahlı propaganda sayılabileceği söyleniyordu.[35] Metnin, genelindeki anlatım sorunları bir yana, silahlı propagandayı tarif etmedeki güçlüğü, THKP-C takipçilerinin, kafa karışıklığını yansıtıyordu:

> Silahlı propaganda her şeyden önce silahlı eylemi içerir. Ama silahlı eylemi siyasi gerçekleri açıklama kampanyasının temel aracı, kitleleri devrim safla-

31 *Kızıldere Son Değil Savaşı Sürdüreceğiz*, Devrimci Kurtuluş Yayınları, 1978, s. 8.

32 *A.g.e.*, s. 12.

33 *A.g.e.*, s. 8.

34 *A.g.e.*, s. 11.

35 *A.g.e.*, s. 41.

rına çekmenin temel metodu olarak ele alan ve devrimci bir stratejiden hareketle somut hedef gösteren silahlı eylem, silahlı propaganda anlayışı içinde değerlendirilir. Bu anlamda silahlı propaganda tek tek silahlı eylemlere indirgenemez. Aynı şekilde, silahlı eylemi ve diğer politik savaş biçimlerinin tümünü birden silahlı propaganda diye adlandırmak da yanlıştır. Bu anlayışa göre, silahlı propaganda dışındaki savaş biçimlerini de silahlı eylemle birlikte silahlı propaganda içinde değerlendirmek gerekir. Bu iki anlayış da yanlıştır, silahlı propagandayı anlamamaktır.

Kitleleri bilinçlendirmenin temel aracı olarak bir yayın organını seçen ekonomik-demokratik kitle hareketlerinin içine girerek kitleleri devrim saflarına çekmeye çalışan bir örgütlenmenin askeri eylemleri, silahlı propaganda değildir. Çünkü burada askeri eylemin amacı ve biçimi değişiktir. Bu konumda silahlı eylem kitleleri devrim saflarına çekmek ve siyasi gerçekleri açıklamak amacıyla ele alınmamaktadır. Ve devrimci bir stratejiden hareket etmemektedir.[36]

Ancak Devrimci Yol, Devrimci Sol gibi gruplarla temel görüş ayrılığı, partisiz de silahlı propagandanın verilebileceğinin savunulmasıydı. İleri sürülen gerekçeler, diğerlerinin de cevaplarını bulmakta güçlük çektiği bir noktaya işaret ediyordu. Öncü savaşı ile silahlı propaganda özdeş değildi. "Silahlı propaganda" "siyasi gerçekleri açıklamanın temel aracı"ydı. Öyleyse "parti olmadan temel politik mücadele biçiminin uygulanamayacağını" söylemek, "siyasi gerçekleri açıklamamak" gibi bir sonuca götürecekti. "Bu bizi 'Lenin'in 'siyasal gerçekleri açıklama kampanyasının örgütlendirilmesinin, partinin örgütlendirilmesi demek olduğu' tezinin inkârına götürür. Giderek parti olmadan sosyalist propaganda ve ajitasyonun olamayacağı, dolayısıyla hiçbir zaman savaşçı proletarya partisinin oluşturulamayacağı sonuçlarına varılır. Kaldı ki bugün Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki 'parti' yapısında olmayan kurtuluş hareketlerinin yürüttüğü silahlı mücadeleler vardır ki parti olmadan asgari bir örgütlenme ile politik mücadelenin sürdürülebileceğini pek güzel kanıtlamaktadır."[37] "Partinin merkezi yapısının olmadığı dönemlerde parti yuvarları, temel ve tabi mücadele biçimlerini güçleriyle orantılı hayata" uygulayabilirdi.[38]

Partisiz silahlı propaganda ya da öncü savaşının olamayacağını söyleyen ve işe devrimci gençliğin örgütlenmesiyle başlayan Devrimci Yol ile MLSPB, Acil, Eylem Birliği gibi gruplar arasında en önemli ayrılık noktasının bu konu olduğu söylenebilir. Devrimci Yol'a yöneltilen temel eleştiri "düzen örgütüyle par-

36 *A.g.e.*, s. 41-42.

37 *A.g.e.*, s. 42-43.

38 *A.g.e*, s. 45.

tiye varılamayacağı", "partinin savaş içinde kurulabileceği" eleştirisiydi. Mahir Çayan açıkça "Savaş örgütü savaş meydanlarından çıkar" diyordu. Onları illegal, dar örgütlenmelerle silahlı eylemlere yönelten temel fikir de buydu.

MLSPB kurucuları, doğrudan THKP-C'nin geçmiş örgütlenmesi içinde yer almamış, ancak onun eylemlerinden etkilenmiş bir grup gençti. Örgütün operasyonlarla felç olduğu, Mahir Çayan'ların Kızıldere'de kuşatıldığı sırada Filistin'e eğitim ve ilişki kurmak amacıyla geçmişlerdi. 1973'te döndüklerinde, diğer THKP-C çevreleri gibi, bir yandan kendi ilişki ağlarını örmeye çalışıyor bir yandan da diğer çevrelerle ortak hareket edebilmenin yollarını arıyorlardı. Fakat "Bir ideolojinin savunulmasının ancak onu pratikte yaşayarak mümkün olacağına inanan ve diğer çevrelerin buna pek niyetli gözükmediklerini anlayan MLSPB kurucuları, bu doğrultuda harcadıkları çabalardan sonra örgütün kuruluşuna yöneldiler."[39]

1975'in Mayıs'ında "Kesintisiz Devrim II-III"ü, beraberliklerinin siyasal platformu kabul ettiler, örgütsel ilişkilerini de yine Mahir Çayan'ın kaleme aldığı THKP-C tüzüğüne göre düzenlemeyi benimsediler. Yaş ortalamaları 22-23'tü.[40]

Örgüt ilk resmi açıklamasını, 1976 sonlarında 1 No'lu bültenle duyurdu. Ama eylemlerine önceden başlamıştı. 1971 eylemcilerine bağlılıkları eylemlerinde de açıkça göze çarpıyordu. Bunlar, tıpkı THKP-C'nin yaptığı gibi anti-Amerikan eylemlerdi. 1975 Mayıs'ındaki ilk eylemleri, 1971'de THKP-C'nin bombaladığı Zincirlikuyu'daki Amerikan askeri deposu Tuslog'un bombalanmasıydı.

Kurucu "Bakırköy grubu"nun, paralel düşüncelere sahip diğer THKP-C çevreleriyle temaslarının ardından MLSPB, İlerici Yapı İş, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul Demokratik Ortaöğretim Derneği (İDÖD), Turgutlu'da (Manisa) örgütlü çevrelerle birleşerek büyüdü. Fakat büyüme kadrosaldı, yalnızca illegal örgütün hücrelerini çoğaltan, eylem kapasitesini yükselten nitelikteydi; başta gençlik olmak üzere, diğer grupların yaygınlaşmasına olanak sağlayan toplumsal muhalefetle birlikte giderek büyüyen açık kitle çalışmalarından uzaklaştılar. Gizli hücreler biçiminde çalışan ve eylemler yapan militanların, aynı zamanda legal ya da açık kitle çalışmalarında yer alması deşifrasyona yol açabilecek bir riskti, o günlerin deyimiyle "illegaliteye çekilmeyi" gerektiren bir faktör de buydu.

---

39 Sıkıyönetim mahkemesine sunulan savunmadan, *Şafak Yargılanamaz*, (der.) Hasan Şensoy, Barikat Yayınları, İstanbul, Ekim 1993, s. 508.

40 Sıkıyönetim savcısının iddianamesine göre, kurucular Hasan Şensoy, Süleyman Polat, Kerim Mete Sonatılgan, Reha Yönden, Kirkor Aluç ve Süleyman Sadık Öge idi. ("TC Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı İstanbul, İddianame (MLSPB-THKP-C Savaşçıları ve Cephe Yolu) Soruşturmayı Yürüten Askeri Savcı Hâkim Ön Yzb. Faik Tarımcıoğlu, 1981", kitapta kısaca "MLSPB Ana Davası İddianamesi" diye söz edilecek.)

Kuramsal olarak kitle çalışması reddedilmiyordu, Mahir Çayan'ın yaklaşımına uygun olarak, silahlı propagandanın diğer mücadele biçimleriyle "diyalektik bütünlük" içinde yürütülmesi öngörülüyordu. Ancak zaman zaman örgüt içinde de tartışılan bu sorunun üstesinden gelinemedi ve örgüt, sansasyonel silahlı eylemlerle ünlenen, gizli dar bir örgütlenmenin 1970'li yıllardaki en dikkat çekici örneği oldu.

Benzer bir handikapı, tıpkı MLSPB gibi sansasyonel eylemler yapan, İzmir merkezli Eylem Birliği yaşadı. MLSPB ile eşzamanlı kurulan ve benzer görüşlere sahip grup, 1975-76'da İzmir'in üniversite gençliği içinde hatırı sayılır bir güce ulaştı. Silahlı propaganda eylemleri yapmak üzere illegal örgütlenmeye çekilen kadrolar, hem saptırıcı hem de "legalizm" tuzağı olarak gördükleri gençliğin kitle mücadelesindeki etkinliklerini de yitirdiler.

Gerek MLSPB gerekse Eylem Birliği, başta gençlik olmak üzere kitle örgütleri içinde çalışma yürüten, dergiler çıkaran diğer grupları, özellikle de THKP-C savunucusu olduğu için Devrimci Yol'u, "temel mücadele biçimi silahlı propagandayı" göz ardı etmekle suçluyordu. "Temel çarpışma biçimi" silahlı propagandaydı ve "örgütün yapısı öncelikle bu temel çarpışma biçimine sıkı sıkıya bağlıydı."[41]

Askeri-politik örgüt

Örgütün, başta yöneticileri olmak üzere, önde gelen tüm militanları Mahir Çayan'ın "askeri-politik liderliğin birliği" ilkesine tabiydi. Yani örgüt aynı zamanda askeri bir örgüt, kadroları askeri kadrolardı. Mahir Çayan, "silahlı propagandanın temel mücadele biçimi olduğu politikleşmiş askeri savaş stratejisi"nde politik örgütün aynı zamanda askeri örgütün görevlerini yerine getireceğini yazmış, bunu "politik-askeri liderliğin birliği" diye formüle etmişti. Küba devrimi bu yolu izlemişti, Fidel Castro'lar, Che Guevara'lar bizzat gerilla kuvvetlerinin komutanlarıydı. Çayan da bu nedenle eylemlerde bizzat yer almıştı. Bu, Türkiye'de en açık haliyle TKP (ML)'de görülen, komünist partilerin benimsediği geleneksel yöntemlerden tamamen farklıydı. Komünist partiler, Avrupa'da savaş öncesi dönemde faşist hareketin yükselişi sırasında ve özellikle de Nazi işgalinde yürüttükleri partizan savaşlarında, politik örgütün yanı sıra askeri örgütler kurmuştu. Silahlı mücadele zorunluluğunun ortaya çıktığı başka ülkelerde de, örneğin Çin devriminde de böyleydi, yani politik örgütün yanı sıra askeri örgüt söz konusuydu. Askeri örgüt, partinin otoritesine tam olarak bağlıydı ve partinin tayin ettiği "siyasi komiserler" aracılığıyla her bir birimi sıkıca kontrol altında tutuluyordu. Askeri örgüt, ayrı bir programa sahip, komünist olmayı gerektirmeyen,

41 *Kızıldere Son Değil...*, s. 39.

söz konusu koşullar altında faşist harekete ya da Nazi işgaline karşı mücadele etmek isteyen herkesin katılabildiği "cephe" örgütü işlevi de görüyordu.

Mahir Çayan'ın görüş açısına göre ise silahlı mücadele, bizzat politik mücadelenin başlıca biçimine bürünmüştü. Parti, kitlelere siyasi gerçekleri açıklarken "silahlı propaganda"yı kullanacaktı. Bu doğrudan partinin askeri görevleri üstlenmesi anlamına geliyordu. Çayan'a göre "parti ve cephe" örgütünün bu iç içeliği, suni dengenin kırılarak halkın katılımını sağlamayı amaçlayan "öncü savaşı" aşaması boyunca geçerli olacak, ancak sonrasında ayrışacaktı.

MLSPB, kendisini THKP-C çevrelerinden biri, "parti öncesi asgari örgütlülüğe sahip" bir "birlik" olarak tanımlıyordu. Bu birliğin ikili görevi vardı: THKP-C savunucusu öteki "bolşevik nüveler"le birleşmek ve "asgari Marksist formasyondan geçmiş, ömrünü devrime adamış"[42] savaşçı kadrolar yetiştirmek. THKP-C'nin merkezi yapısına böylelikle "savaş içinde" ulaşılacaktı.

"MLSPB Özel Tüzük"te[43] yılda bir kez toplanması öngörülen konferans, en yüksek karar organı sayılıyordu. 1978'de bölünmeyle sonuçlanacak örgüt içi kriz nedeniyle "olağanüstü" olarak bir kez konferans toplandı. Buna karşın 7 Ocak 1977'de bir konferansın işlevini görebilecek "Genişletilmiş Toplantı" yapıldı. Baştan beri bir genel komite ve merkez komitesi kurulmuştu. İlk merkez komitesi 4 kişiden,[44] genel komite 6 kişiden oluşuyordu. Tıpkı THKP-C'deki gibi bir genel sekreter yoktu.

Merkez komitesi, örgütü, il komiteleri, alt komiteler, hücreler biçiminde yukarıdan aşağıya kurulan örgütler aracılığıyla yönetecekti. En yaygın olunan İstanbul'da 1980 yılında bir merkez komite üyesinin sorumluluğundaki üç kişilik İl Yürütme Komitesi'ne bağlı Bakırköy, Zeytinburnu-Bahçelievler, Çağlayan-Hasdal, Kartal-Maltepe ve Kadıköy olarak beş bölge komitesi vardı. Komite veya hücrelerin sayısı biri sorumlu olmak üzere üç ile beş kişi arasında değişiyordu.

Örgütün en parlak dönemi olan 1978 yılında 25 kadar hücreye ulaştığı söylenir. Bir o kadar da eylem yeteneğine sahip, onlara bağlı alt hücre vardı. Her bir hücrenin otomobili, gizlenmek için tuttuğu evleri, işyerleri ve değişik çapta silahları bulunuyordu. 1975-80 arasında en büyük soygunları yapan grup olması itibariyle finansal sıkıntı yaşamayan yegâne gruplardan olduğu da ileri sürülebilir. Öyle ki 12 Eylül'den üç dört yıl sonra örgüt merkezi ve başlıca militanların tümünün operasyonlar ve tutuklamalarla etkisiz-

42 *Kızıldere Son Değil...*, s. 49.

43 "MLSPB Ana Dava İddianamesi", s. 49.

44 Hasan Şensoy, Süleyman Polat, Şemsi Özkan ve Kerim Mete Sonatılgan ilk merkez komite üyeleri olarak yargılandı.

leştiği dönemde dahi, örgütün yeniden toparlanma potansiyelinin ele alındığı devletin resmi değerlendirmelerinde[45] bu özelliğine vurgu yapıldığı görülüyordu.

Filistinli örgütlerle her dönemde kurduğu sıkı bağ, MLSPB'nin uluslararası ilişkilerinde özel bir yer tuttu. Başta yöneticiler olmak üzere, pek çok militan Filistin'e değişik tarihlerde eğitim amacıyla gitti; Filistinlilerle dayanışma amacıyla İsrailllilere yönelik eylemler gerçekleştirdi. 68 devrimci kuşağının başlattığı bu geleneğe bağlılığını, 12 Eylül öncesi gibi sansasyonel eylemlerle yapamasa da, örgütün yeniden toparlandığı 1990'lı, 2000'li yıllarda da sürdürdüğü söylenebilir.

Silahlı propaganda

MLSPB'liler 12 Eylül askeri mahkemelerinde yaptıkları savunmada 1975-1981 yılları arasında İstanbul'da 188, diğer illerde toplam 34 silahlı eylemi üstlendiler.[46] Bu eylemleri gerçekleştirme amaçlarını ise şöyle anlatıyorlardı:

> Öncü savaşı sürecindeki eylemler, siyasi propaganda ve ajitasyon amaçlıdır. Halka ülkenin gerçeklerini açıklamanın bir yöntemidir. Ülkede var olan suni dengeyi zayıflatmanın, devrimin ve devrimcilerin gerçeklerini ve programını anlatmanın bir yoludur. Stratejik savunma aşaması bir mevzi savaşı değildir ve devrimci gücün, devrime güvenin; sempati ve desteğe dönüşmesini amaçlar. Dolayısıyla da direkt devlete emperyalizmin ve oligarşinin halk düşmanı temsilcilerine yönelir. Bu temel amacının yanı sıra, halkı korumaya, halka zarar verenleri cezalandırmaya yönelik yöresel eylemler gerçekleştirilir.[47]

İlk yıllarda eylemler bombalama türündendi; hedefler çoğunluğu banka şubeleri olmak üzere, MHP ve Ülkü Ocakları binaları, ABD, İsrail, İran, Mısır gibi ülkelerin konsoloslukları, polis karakolları ve araçları, işadamlarının evleri ya da holding genel merkezleriydi. Albay Süleyman Takkeci'nin evi, 1976 Şubat'ında 12 Mart yargılamalarının hâkimlerinden biri olduğu; Sancak Tül fabrikasının sahibi Murat Bayrak'ın köşkü MHP yanlısı olduğu, Yugoslavya'da Nazilerle işbirliği yaptığı, Türkiye'de de işçilere terör uyguladığı gerekçesiyle 1977 Şubat'ında bombalandı. Eski cumhurbaşkanlarından Celal Bayar'ın (1977 Şubat) ve TİSK Genel Başkanı Halit Narin'in evi de (1977

45 Aynı kayıtlarda, 12 Eylül öncesi gasp ve soygunlardan 40 milyon lira civarında elde edildiği belirtiliyordu. (Bkz. *Terör ve Terörle Mücadelede Durum Değerlendirmesi*, Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1983, s. 263) 1980 döviz kurlarına göre bu 1 milyon doları hayli aşan bir rakamın karşılığıydı.

46 *Şafak Yargılanamaz*, (der.) Hasan Şensoy, 2. Cilt, Barikat Gazete ve Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1993, s. 513-532.

47 *A.g.e.*, s. 513.

Mart) bombalananlar arasındaydı. Moda Deniz Kulübü'nün (1978 Şubat) bombalanma gerekçesi ise "burjuvaların eğlence, kumar, yozluk ve ahlaksızlık merkezlerinden"[48] biri olmasıydı.

"Cezalandırma" adını verdikleri, kişilere yönelik suikastlar 1978 yılından itibaren, ülkedeki genel şiddetin artmasına paralel olarak, yoğunlaştı. Pek çok MHP'li planlanmış suikastlar ya da Ülkü Ocaklarına düzenlenen saldırılar sonucunda öldürüldü. Bunlardan en önemlisi Göztepe'de MHP İstanbul İl Başkanı Recep Haşatlı ile oğlu Mustafa Haşatlı'nın 3 Ekim 1978'de bindikleri otomobillerinin içinde öldürülmesiydi. Hayli sansasyon yaratan eylemi örgüt, kayıp üyeleri Fehmi Gökçek'in akıbetinin resmi güçler tarafından açıklanmasını sağlamak için uyarı amacıyla yaptığını açıklamıştı.[49] 1979 Eylül'ünde sansasyon yaratan bir başka eylem MHP yanlısı *Hergün* gazetesinin basılmasıydı. İşletme yöneticisini öldürmeyi planlayan kalabalık eylemci grubu, onu bulamayınca geri çekilmiş, ancak hemen yakınındaki ülkücülerin barındığı Malatya Öğrenci Yurdu'ndan çıkanlarla çatışmaya girerek bir kişiyi öldürmüş, iki kişiyi yaralamıştı. 1980'de MLSPB'nin MHP'lilere yönelik saldırılarında tek tek suikastlardan "toplu öldürmelere" geçtiği dikkat çekiyordu.[50] Bunlardan en önemlileri, 8 Temmuz 1980'de MİSK yöneticileri Turgut Deniz, Aybars Tekin, Turgut Çemren'in Kale Kilit fabrikasındaki işçilerin örgütlenmelerine engel oldukları gerekçesiyle öldürülmeleri, diğeri 23 Haziran 1980'de MHP Gaziosmanpaşa İlçe Başkanı olan emekli binbaşı Ali Rıza Altınok'un MHP Kadın Kolları başkanı eşi ve kızıyla birlikte evlerinde öldürülmesiydi.

12 Mart operasyonlarında yer almış görevlilere karşı misilleme amaçlı saldırılar da yapıldı. Bunlardan biri Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'in Maltepe'de kuşatıldıkları operasyonda yer alan keskin nişancı emekli binbaşı Cihangir Erdeniz'in İstanbul Pendik'te av malzemeleri satan dükkânında 23 Haziran 1978'de öldürülmesiydi. Eylemin ardından gazeteleri arayan kişi Erdeniz'i, Hüseyin Cevahir'in ölümünden sorumlu tuttuklarını söylüyordu. MLSPB, eylemlerini, gazeteleri telefonla arayarak üstleniyordu. Gazetelerde yer alan haberlere göre, militanlar ertesi gün Kızıldere operasyonunda görev almış, keskin nişancı emekli binbaşı Yaşar Çakmak'ın da evini bastı, ancak bulamadı. Erdeniz gibi av malzemeleri satan Çakmak, "Cihangir'i öl-

48 *A.g.e.*, s. 519.

49 "MLSPB Ana Dava Iddianamesi", s. 61.

50 MLSPB'lilerin 12 Eylül yargılamaları sırasındaki ortak savunmalarında da üstlendikleri bu eylemlerden bazıları da şunlardı: 3 Nisan 1980'de Bayrampaşa'da Gürcan İş Hanı'nda Zeki Memili, Kazım Memili, Meftun Küpeli ve Harun Yanartaş'ın öldürülmesi; Nisan 1980'de Alibeyköy'de Orhan, Ahmet ve Şükrü Bölükbaşı'nın öldürülmesi; Ağustos 1980'de Güngören'de Esin Başlamışlı, Ataman Sıkbaş ve Muhtar Mecit Kurşun'un öldürülmesi. 16 Haziran 1980'de Merter'de bir fotoğraf stüdyosu basılarak dört kişi kurşunlanmıştı, bunlardan biri hayatını kaybetti.

dürdüler, sıra bende" diyerek oğluyla birlikte evi terk etmişti.[51] Maltepe'deki operasyona katıldığı öne sürülen başkomiser Hilmi Kaya da yine misilleme amaçlı olarak 1979 Aralık'ında Şişli'de öldürüldü. MLSPB operasyonlarında görev alan dönemin ünlü siyasi polislerinden başkomiser Ahmet Ateşli, değişik tarihlerde her seferinde kurtulduğu saldırılara uğradı.

MLSPB'nin eylem stratejisinde soygunlar özel bir yer tutuyordu. Üstlenilen bu eylemler hem silahlı propaganda muhtevası taşıyor hem de örgütün finansal ihtiyacının başlıca kaynağını oluşturuyordu. MLSPB, diğer sol grupların başvurduğu "küçük burjuvaziden" kimi zaman zora ve korkutmaya dayalı makbuzla para toplama eylemlerini eleştiriyordu. 1975'ten beri başta banka şubeleri olmak üzere, sayısı kabarık pek çok soygun gerçekleştirdiler. Bunlardan en ünlüleri 26 Kasım 1978'deki Bakırköy Jokey Kulübü (Hipodrom), diğeri 2 Mart 1979'daki Cerrahpaşa Tıp Fakültesi soygunuydu. Dönemin etkili haftalık haber dergisi *Yankı*'nın "Türkiye'nin en büyük soygunu" diye niteleDiği Cerrahpaşa soygunundan 15 milyon, Hipodrom'dan 7,5 milyon lira alınmıştı. 1979 yılı kuruna göre, her iki soygundan elde edilen para aşağı yukarı 900 bin dolara karşılık geliyordu. Sonraki yılın 25 Ekim'inde de 5,5 milyon liralık büyük Çemberlitaş Sosyal Sigortalar şubesi soygunu da yine onlara aitti.

Cerrahpaşa soygunu hayli büyüktü ama o ölçüde, benzer eylemler yapan örgütlerin dahi eleştirilerine neden olacak kadar da kanlıydı. Mutemetin içinde bulunduğu ambulansa, dört silahlı koruma görevlisinin yer aldığı bir araç eşlik ediyordu. Araç dar bir sokağa girdiğinde, sokağın her iki yanı iki ayrı araçla kapatılmış, güvenlikçileri etkisiz hale getiren eylemciler, mutemeti öldürüp ambulans şoförünü yaralamıştı. Karşılaştıkları bir polis ekibiyle de çıkan çatışmada üç polis, bir eylemci yaralanmıştı. Eylemden sonra gazeteleri arayan bir kişi "Oligarşinin 15 milyon lirasına el koyduk" demişti.[52] Polise göre eyleme 10'dan fazla militan katılmıştı.

Uruguay'ın 1970'lerdeki efsane gerilla örgütü Tupamarolar'dan esinlenilen bir eylem biçimi de Migros kamyonlarının ele geçirilerek içindeki malların gecekondu bölgelerinde dağıtılmasıydı. MLSPB'liler 6 Aralık 1979 ve 7 Ocak 1980 tarihlerinde iki Migros kamyonundaki gıda malzemelerini IMF ile hükümetin imzaladığı anlaşmayı protesto amacıyla Zeytinburnu ve Esenler'de halka dağıttılar.

MLSPB'lilerin diğer silahlı sol gruplardan ayırt edici özellikleri ABD ve İsraillilere yönelik suikast eylemleriydi. Bu eylemler "politikleşmiş askeri savaş stratejisinin" öngördüğü "gizli işgale" karşı mücadelenin ve Filistin halkıyla dayanışmanın bir gereği kabul ediliyordu. 14 Aralık 1979'da Florya'da 1. Ordu Komutanlığı nükleer destek alayında görevli ABD'li Robert French,

51 *Milliyet*, 25 Haziran 1978.

52 *Yankı*, 12-18 Mart 1979 tarihli sayısından derlendi.

Emler Cooper, James Smith ve James Clark; 2 Ocak 1980 İsrail Hava Yolları EL AL'ın Müdürü Abraham Elazar da MOSSAD ajanı olduğu iddialarıyla öldürüldü.

CIA'nın bir birimi olduğu bilgisiyle 16 Nisan 1980'de Beşiktaş'ta Sam Novello ve Ali Sabri Baytar'ın ölümüyle sonuçlanan eylemde, motosikletle kaçmaya çalışan Hakkı Kolgu, Ahmet Saner ile Kadir Tandoğan uzun süren çatışmalı polis takibi sonucunda Emirgân'da kıstırılıp yakalandılar. Yaralı yakalanan Kolgu, hastanede hayatını kaybetti. Ahmet Saner ve Kadir Tandoğan, 12 Eylül darbesinin ardından hızlandırılıp sonuçlandırılan, Amerikalıların da izlediği duruşmalar sonrasında 13 Ekim 1980'de idam cezasına çarptırıldılar; 24 Haziran 1981'de Milli Güvenlik Konseyi cezalarını onayladı, ertesi gün sabaha karşı da Paşakapısı Cezaevi'nde asılarak idam edildiler.

Bölünme

MLSPB, gücünün doruğunda olduğu 1978'de bölündü. Yıl sonunda olağanüstü toplanan konferansa yönetici kadrolar[53] aslında iki gruba ayrılmış olarak girdi. Konferans da zaten ortaya çıkan anlaşmazlık nedeniyle toplanmıştı. Anlaşmazlığın kaynağı, 1976 Eylül'ünde merkez komite üyelerinin yakalanması sonrasında giderek örgüt merkezinin ilk kurucuların elinden çıkmasıydı. Merkez komitesinin boşluğunu doldurmak amacıyla Kasım 1976'da kurulan 6 kişilik koordinasyon komitesinde iki grubun eşit temsili sağlanmıştı. Bir yıl sonra, Kasım 1977'de, 1. Genişletilmiş Toplantı'da beş kişilik yeni bir merkez komitesi seçildi. İki üye önceki merkez komitesinin önde gelen cezaevindeki üyeleriydi, diğer üç üyesi ise muhalefet grubundandı. Yönetim fiilen ilk kurucuların elinden çıkmış oluyordu. İlk kurucular, 1976 Aralık'ında Toptaşı Cezaevi'nden firar etti; kendi yokluklarında oluşturulan yönetsel yapıdaki değişim ve görevlendirmelerden hoşnut değillerdi, bir hizip kuşkusu içindeydiler.

Sonuçta konferansın 6 yöneticisi ayrılma, geride kalan 5 yönetici'de (bir kişi tereddütte kalmıştı) ihraç kararı verdi, muhalif grup 1979'da THKP-C Savaşçıları adını aldı. İki grup da yayınladığı bildirilerde birbirlerini ağır dille eleştirdiler. 1979 yılında bir ayrılık daha yaşandı, onlar da THKP-C Çayan Sempatizanları adını aldı.

Peş peşe gelen bu bölünmeler,[54] MLSPB'lilerin THKP-C sempatizan

53 12 kişi katılmıştı, bkz. "MLSPB iddianamesi", s. 43.

54 İstanbul'un Şehremini, Kocamustafapaşa semtleriyle sınırlı, düzeyi hayli düşük bir grup da ayrılarak, Cephe Yolu adını aldı. Askeri savcının iddianamesinde "kafadarlar çetesi" olarak nitelediği grup, söz konusu semtlerde küçük esnafa yönelik kimi zaman cinayetle sonuçlanan soygunlar gerçekleştirdi.

gruplarının silahlı mücadele içinde birleşerek, partinin merkezi yapısını oluşturma hedefiyle çelişiyordu. O yıla kadar MLSPB'nin ilk çekirdek kadroları, şimdi artık ayrılmış bulunan çevrelerle birleşmeyi ve hatta Eylem Birliği gibi özellikle İzmir ve Antalya'da etkili bir grupla birleşme amacıyla ortak bir komite kurmayı başarmıştı. MLSPB ile Eylem Birliği'nin 1977 yılındaki bu işbirliği, paraların paylaşıldığı Türk Ticaret Bankası'nın Çifte Havuzlar Şubesi'nin soyulması olmak üzere, çeşitli ortak eylemlerle bir yıl kadar sürdü.

Silahlı eyleme konsantre olmuş yönetici kadroların, o sırada çevrede toplanmış "sempatizanlar" ve daha ötesinde duran kitlelerle ilişki kurabilmenin yollarını bulamaması, bölünmelerin arka planındaki belki de en önemli nedendi.[55]

Muhalefetin eleştirisinde şu unsurlar göze çarpıyordu: Periyodik merkezi yayın ile kitle çalışmasının ihmali. Ancak buna vurgu, mevcut algılayış içinde riskliydi ve pekâlâ "mücadeleden kaçış" ya da "sağ sapma" eleştirisiyle karşılaşabilirdi. Nitekim ayrılık nedeniyle 1979'da yayınlanan MLSPB 3 No'lu bildiride, muhalifler "ihanet" ve "sağ sapma" içinde olmakla suçlandı.

Ama daha trajik olaylar da vardı. 11 Mayıs 1979'da Merter'de muhalefet kanadının bir grup yöneticisinin bulunduğu hücre evi polis baskınına uğradı. Ömer Çimekan, Tamer Tabak çatışma sonucunda öldüler, Zeki Yumurtacı ile Hulusi Köprülü yakalandılar. Polis dördünü de pek çok eylemin zanlısı olarak arıyordu. Basının "MLSPB'lilere darbe" diye verdiği haberleri, MLSPB'liler, bir bildiriyle onlarla örgütlerinin bir ilişkisi olmadığını açıklayarak yalanladı. Örgüt içinde "hoşnutsuzluk yaşayan" militanlar bu tutumu "devrimci dayanışmaya uygun" bulmadı.[56] Ama ayrılmalarını ve "Çayan Sempatizanları" adıyla grup kurmalarını tetikleyen Hüseyin Şakül'ün öldürülmesiydi. Çayan Sempatizanları'na göre Hüseyin Şakül, Dev-Genç'ten MLSPB'ye katılmıştı ve örgütün kitle çalışmalarına girmesi gerektiğini söylüyor, Merter operasyonunda takınılan tutumu eleştiriyordu. Eleştirilerini ve önerilerini yazılı olarak merkeze iletmişti. Merkez ise önerilerine cevap vereceği gerekçesiyle 20 Temmuz 1979'da Avcılar'da boş bir arazide randevu vermiş, Şakül'ü "ihanet" iddiasıyla öldürmüştü. THKP-C Savaşçıları'nın ve Çayan Sempatizanları'nın, ailesine mezarının yerini göster-

55 Konferanstaki tartışmalarda örgütün "federatif" yapısının kırılamadığı ifade edilmişti. Bu, MLSPB'nin üç bileşeninden ikisi olan Bakırköy grubu ile Cerrahpaşa grubunun (ya da Sendikacılar) kendi grup yapılarını koruduğu anlamına da geliyordu. [Diğer üçüncü bileşen İDÖD (İstanbul Demokratik Ortaöğrenim Derneği) grubuydu.] Konferans tartışmalarıyla ilgili belgelerden aktarmalara "MLSBP Ana Dava İddianamesi"nde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

56 MLSPB'lilerin bu eleştirilere yanıtı, 9 Temmuz 1979'da Merter operasyonunda yer alan dönemin ünlü başkomiseri Ahmet Ateşli'ye düzenlenen suikastı. Otomobilinde silahlı saldırıya uğrayan Ateşli, yaralı kurtulmuş, MLSPB eylemi üstlenmişti.

me istekleri geri çevrilmişti; gazetelerde yer alan iddialardan anlaşıldığı kadarıyla ceset gömülememişti.[57]

Örgüt içi tartışma ve bölünmelerin peş peşe yaşandığı 1978 yılında MLSPB, en güçlü olduğu ve yaygınlaşma imkânı bulabileceği en geniş sempatizan çevresine ulaştığı bir dönemi yaşıyordu. İlişkilerini hayli dar ve illegal tutmak zorunda hisseden örgüt dışarıdan katılma isteklerine yanıt vermekte güçlük çekiyordu; diğer yandan kitle çalışmasıyla ilgili bir açılım sağlayamıyordu. Bu ihtiyacı karşılayacak bir örgütlenme biçimi öngörülmüştü aslında. Devrimci Kurtuluş yarı legal yapısıyla illegal örgüt ile kitleler arasında ilişkiyi sağlayacak model olarak düşünülmüştü. Bir sempatizan örgütleri ağı yaratma amaçlıydı. Ama pratikte MLSPB hücre elemanlarına bağlı bu örgütlenme de illegal örgütün bir alt versiyonu olmanın ötesine gidememişti.

Yasal ya da yasal olmayan kitlesel gösterilerden uzak duran örgütün, 1978'de yaptığı iki yasadışı "miting" kendine özgü kitlesel eylem anlayışını yansıtıyordu. Bu gösteriler, "güvenliği sağlanmış", "düzen sınırları içine hapsolmamış gösteriler"di.

Kadıköy Altıyol'da 16 Haziran 1978'de yapılan yasadışı gösteri, savunmada şöyle anlatılıyordu:

> Örgütümüzün şanlı eylemlerinden biri de 15-16 Haziran Kadıköy Altıyol mitingidir. Türkiye proletaryasının sorunları için sınıfsal başkaldırı geleneğinin oluşumunda önemli bir yeri olan 15-16 Haziran 1970 direnişinin 8. yıldönümü adına alınan miting kararı günler öncesinden örgütümüzün tüm birimlerine tüm savaşçılarına iletilmiş ve ülke genelinde 15-16 Haziran bildirileri dağıtılmış, işçi semtlerinde ajitasyon ve propaganda konuşmaları yapılmıştır.
>
> Miting günü ise savaşçılarımızca miting alanına gelen bütün yollar kesilmiş, gerekli güvenlik önlemleri alınmış ve yaklaşık bin kişilik kitle tarafından miting, konuşmalar yapılarak, sloganlar atılarak kutlanmıştır.
>
> Bu arada örgütümüzce alman karar gereğince savaşçılarımız, miting sonrasında bölgede bulunan bankaları ve kapitalist işletmeleri bomba ve molotof kokteylleri kullanarak tahrip etmiş, ayrıca yine bölgede bulunan faşist parti MHP'nin Kuşdili merkez binası ateş altına alınmış binada bulunan faşist katillerden Ahmet Yılmaz ve Seyfullah Ekşioğlu cezalandırılmıştır.

---

57 14 Şubat 1980 tarihli *Milliyet*, "Teröristlerin lideri işledikleri 35 cinayeti anlattı" başlıklı haberinde ayrıntılı olarak itiraf niteliğindeki polis ifadelerine yer verdi. Diğer gazetelerde de yayınlanan bu ifadelerin Hüseyin Şakül ile ilgili bölümü şöyleydi: "(Hüseyin Şakül) sağda solda bizi eleştiriyordu. Kendisini birçok kez uyardık, değişmedi, merkez komitesi olarak öldürülmesine karar verdik. Küçükçekmece yakınlarında bir yerde kendisi ile buluştuk, götürüp konuştuk. Eleştirilerin dışarıda değil bizimle yapılmasını söyledik. Merkez komitesi kararını gösterip öldürüleceğini bildirdik. Karşı koymak istedi, göğsüne 5-6 el ateş edip ayrıldık. Bir gazeteye telefon ederek olayı ve cesedin bulunduğu yeri bildirdik, ancak uzun süre geçmesine karşın gazetelerde olayla ilgili bir haber çıkmadı. İki ay kadar sonra olay yerine gittiğimizde ceset hâlâ duruyordu, daha sonra gömmek niyetiyle oradan ayrıldık, ancak bir daha gidemedik."

Bir buçuk ay önce de 1 Mayıs nedeniyle Cerrahpaşa'da silahlı eylemcilerin koruması altında benzer bir gösteri düzenlenmişti. Çevredeki banka şubeleri yakılmış, polislerle çıkan silahlı çatışmada bir polis memuru öldürülmüş iki polis de yaralanmıştı.

Operasyonlar ve 12 Eylül

MLSPB, illegal örgütlenmesi ve sansasyonel eylemleri nedeniyle siyasi polisin yakından takibe aldığı grupların başında geliyordu. Polis 1975'ten itibaren silahlı eylemler yapan bu örgütün yönetici ve militanlarını, kimi zaman eylem sırasında kimi zaman bir takiple yakalamayı başarmıştı, ama 1980 Ocak operasyonuna kadar ciddi bir kayba uğratamamıştı. Tersine bu döneme kadar örgüt gücünü büyüterek geliştirmeyi başardı.

1976'da örgütün "Eylül Darbesi" diye adlandırdığı operasyonda bir soygun sırasında merkez komite üyelerinden üçü yakalandı ama muhtemelen polis örgüt merkezini ele geçirdiğinden habersizdi. Sonuçları daha çok, yukarıda anlatıldığı gibi, örgüt içinde yarattığı etkiyle sınırlıydı, eylemler hızından bir şey kaybetmedi. Toptaşı Cezaevi firarından[58] sonra MLSPB'nin bileşenlerinden İDÖD grubunun lideri Fehmi Gökçek (yakalandıktan sonra haber alınamadı) ile Manisa Turgutlu grubunun lideri Nizamettin Güreş (Adana'da bir çatışmada öldü) grubun ilk önemli kayıplarıydı.

1979'da siyasi polis ilk ciddi darbeyi, ayrılan gruba vurdu. THKP-C Savaşçıları adıyla grup ilk kez İstanbul Siyasi Şube Müdürü Ilgız Aykutlu'yu öldürerek, ortaya çıktı. Suikast, siyasi polisin de dikkatini öncelikle az sayıda militandan oluşan bu gruba yöneltti. Tek tek ele geçen militanlar, polisi grubun merkezine ulaştırdı. Yöneticiler içinde yer alan bir kişinin verdiği bilgiler doğrultusunda 11 Mayıs'ta Merter'de bir eve yönelik düzenlenen operasyonda Ömer Çimekan, Tamer Tabak çatışma sonucu öldüler, Zeki Yumurtacı ise sağ yakalandı. Haziran sonuna ulaşıldığında polis grubun yöneticilerinin tümünü yakalamayı başardı. Grubun beyni durumundaki Zeki Yumurtacı, 13 Haziran 1980'de Sağmalcılar Cezaevi'nden kaçmayı başardı, grubun tekrar eyleme geçmesini sağladı. Zeki Yumurtacı, 10 Eylül'de tekrar yakalandı ve 17 Eylül'de Avcılar'da resmi tutanaklara göre, gözaltına alındıktan sonra bir eylemin tatbikatına baskın yapan bir grupla çıkan çatışmada, arkadaşlarına göre ise polis tarafından öldürüldü.

58 9 Aralık 1977'deki Toptaşı Cezaevi baskını MLSPB'nin TKP (ML) ile ortak planladığı sansasyonel eylemlerinden biriydi. MLSPB'den Hasan Şensoy, Süleyman Polat, Fehmi Gökçek, Şemsi Özkan ve Kerim Mete Sonatılgan, TKP (ML)'den Sefa Kaçmaz, Hasan Aksoy, Hüseyin Balkır ve Levent Beğen firar ettiler. İçeridekiler ile dışarıdakilerin eşgüdümlü hareket ettiği firarda gece saat 23.00 sıralarında nöbetçi askerler ateş altında tutuldu. Her biri silahlı içerideki 9 militan duvarı aştı, kendilerini bekleyen üç araca binerek uzaklaştı. Olayda bir jandarma eri bacağından yaralandı.

MLSPB'nin merkez komitesi ve merkez komitesiyle ilişkili yöneticilerin yakalandığı operasyon, 1980 başında geldi. 31 Ocak gecesi, siyasi polis eşzamanlı olarak 20'ye yakın ev bastı, yöneticilerin çoğunu yakaladı, örgüte ait tüm bilgilere de ulaşmış oldu. Filistin'de olması nedeniyle operasyondan kurtulan hareketin lideri konumundaki Hasan Şensoy, 2 Eylül 1980'de tesadüf sonucu yakalandı.

12 Eylül askeri darbesinden önce MLSPB büyük oranda darbe yemiş ve açığa çıkarılmıştı, ama birçok hücre ayaktaydı ve eylemlerine devam ediyordu. Geride kalanlar bir yandan örgütün merkezi yapısını yeniden kurmaya, diğer yandan sürüp giden operasyonlara karşı önlem almaya çalışıyordu.

Tutuklu MLSPB yöneticileri, Sultanahmet Cezaevi'nde tünelle firar hazırlıklarının son aşamasına geldikleri sırada cezaevi koşullarını tümden değiştiren askeri darbe gerçekleşti, firarın koşulları da ortadan kalktı.

Dışarıda yeniden oluşturulan merkez komitesine yönelik en etkili operasyon 1981 Haziran'ında geldi. 5 Haziran'da, aynı zamanda 12 Eylül'ün ünlü itirafçılarından biri olan, eski merkez komite üyesini yakalamayı başaran siyasi polis, İsrail Başkonsolosu'nu öldürmeyi planlayan örgütün üst düzey yöneticilerinin bulunduğu iki adresin bilgisini aldı. Haziran sabahında Sefaköy'de buluşulacak dükkâna baskın düzenledi, Tamer Arda çatışmada öldürüldü, bir kişi ise kaçmayı başardı; buluşmaya gelen merkez komite üyelerinden Atilla Ermutlu'nun otomobilini çevrede önlem alan polis durdurdu, arkadaşlarına göre burada kafasına sıkılan tek kurşunla, polise göre ise kovalamacayla süren çatışma sonucunda öldürüldü. Aynı sabah Maltepe'deki evde Ercan Yurtbilir ve Doğan Özzümrüt çatışmada öldürüldüler.

MLSPB'lilerin silahlı eylemleri 12 Eylül sonrasında da sürdü.[59]

Haziran 1981 operasyonundan sonra giderek daha alt düzey kadroların toparlamaya çalıştığı ve eylemci niteliğini sürdürmeye çalışan örgütsel yapı, peş peşe yakalanmalarla yıl sonunda bütünüyle etkisizleşti.

İstanbul Sıkıyönetim Askeri Savcılığı, 139'u tutuklu, 46 idam istemli 248 sanıklı MLSPB ana davasını Şubat 1981'de açtı. 12 Eylül sonrası yakalananlar için hazırlanan ek iddianameyle ana davadaki sanık sayısı 350'yi buldu. Eylül 1984'te sonuçlanan davada 22 kişiye idam, 45 kişiye de müebbet hapis cezası verildi; 60 kişi beraat etti, diğer sanıklar çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı.

---

59 Bunlardan en önemlileri şöyle sıralanabilir: 9 Ocak 1981'de, 10'dan fazla militanın yer aldığı Eyüp'te 4 kuyumcunun soyulması; 3 Temmuz 1981'de Yedikule'de polis otosunun taranarak iki polisin yaralanması; 29 Mayıs 1981'de Küçükçekmece Vergi Dairesi'nin soyulması ve er Mustafa Karpuz'un öldürülerek tüfeğinin alınması; 1 Nisan 1981'de Sirkeci Emniyet 2. Şube Müdürlüğü ile Hocabaşı Karakolu'nun peş peşe bombalanması; 4 Eylül 1981'de, Okmeydanı'nda Yapı Kredi Bankası Şubesi'nin soyulması ve iki jandarma erinin öldürülmesi.

DEVRİMCİ YOL

"Somut koşullar"

Devrimci Yolcular, sosyalist grupların yeniden kurulduğu 1974-77'de diğerlerinden farklı olarak gençlik örgütüyle yola çıktı. Diğer grupların öğrencilerle çoğaldığı ama şu ya da bu nedenle üniversiteleri ve orada ülkücülerle sürüp giden kavgayı peyderpey ya tümden bir kenara bıraktığı ya da ikinci plana attığı bu dönemde gençlik mücadelesine öncelik verdiler. "Geçmişin sağlıklı bir eleştirisi ancak siyasi bir hareket tarafından yapılabilir" yaklaşımlarıyla da gençlik içinde çoğunluğu oluşturan THKP-C sempatizanlarının dikkatini, sürekli yeni parçalanma üreten THKP-C tartışmalarından güncel mücadele ve örgütlenme sorunlarına çektiler. Bu tutum, üniversitelerde sağcı komando saldırılarıyla boğuşan yeni kuşak THKP-C sempatizanı gençler içinde onları Acil, MLSPB, Eylem Birliği ve Halkın Yolu gibi diğer THKP-C'li gruplar karşısında rakipsiz duruma getirdi. Çünkü Acil, MLSPB, Eylem Birliği "silahlı propaganda yürütecek gizli hücrelerin" örgütlenmesi için üniversitelerden çekiliyordu. Başlangıçta öğrenciler arasında azımsanmayacak büyüklükte taraftara sahip olan Militan Gençlik-Halkın Yolu da asıl mücadele alanı olduğuna inandığı gecekondu ve işçi sınıfı çalışmalarını öncelikli görüyordu.

THKP-C kökenli gruplar, Devrimci Yol kurucularını, aslında Mahir Çayan'ın görüşlerini savunmadıkları halde, pragmatik nedenlerle savunuyor görünmekle suçladı. Devrimci Yolcular ise her seferinde bu tür suçlamaları "THKP-C'nin görüşlerinin karikatürize edilmesi" olarak karşıladı. 1988'de Oğuzhan Müftüoğlu'nun THKP-C'nin "ne reddine ne de dogmatik bir savu-

nusuna dayanan"[1] diye ifade ettiği, başından beri THKP-C'ye karşı izlenen hayli müphem yaklaşım, 1978'de bir ayrılığa neden olsa da, özgün bir politik çizgi arayışına imkân sağladı.

Böylelikle "günün somut koşullarının" ortaya koyduğu faşizme karşı mücadele görevi öne çıktı. Bu "görev" üzerinden, faşist hareketin niteliği, faşizme karşı mücadele ve bu mücadelenin "partileşme" ve "devrim" sorunuyla bağlantısı üzerine görüşlerini geliştirdiler. "Halka savaş ilan eden faşizm"e karşı direnişin "meşru müdafaa", "aktif savunma" anlayışı içinde "direniş komiteleri" etrafında örgütlenmesi gerektiğini savundular.

Yüklenilen antifaşist mücadele görevi, toplumsal yaşamın her kesitinde faşist hareketle kavganın başat sorun hale gelmesiyle örtüşüyordu. Diğer pek çok örgüt, bu kavgayı, kendi teorik penceresinden bir yere koyarken, Devrimci Yolcular çalışmalarının eksenine yerleştirdi.

Geleneksel parti modellerinin reddi, örgüt ve mücadele biçimleri konusunda da "somut koşulları" hareketin düsturu yaptı ve bu yaklaşım yerel örgütlere geniş inisiyatif sağladı. Ama aynı yaklaşım, her açıklığa kavuşturma çabasında daha da belirsizleşen, neredeyse ulaşılmaz bir hedefe dönüşen, hareketi bir türlü tamamlanamayan "partileşme süreci"ne mahkûm etti. 1991'de grup ilişkileri yeniden toparlanmaya başladığında, birkaç yıl süren "tartışma süreci"nin ardından 1990'lı yılların ortalarında nihayet somut bir proje olarak ortaya çıkan ÖDP, birçok Devrimci Yolcu için hâlâ bir "partileşme süreci"ydi.

Üniversitelerde, mahallelerde, Anadolu'nun pek çok ilçe ve köyünde antifaşist mücadeleyle büyüyen hareket, "partileşme" diye ifade ettiği "güçlü merkezi bir örgüte" ve "mücadele stratejisine" bir türlü evrilemedi. Antifaşist örgütlenme ve mücadeleden bir politik örgütlenmeye ve toplumsal devrime, "şu anda bu koşulları yaşamıyoruz" kaydını düşerek, ulaşacağını tasavvur etti. Askeri cunta geldiğinde ise örgüt hem temel görev saydığı parti hedefine ulaşamamış hem de antifaşist mücadele ekseninde oluşturduğu halk desteğini, örneğin cuntaya karşı demokrasi mücadelesine dönüştüremeyerek, süreklilik kazandıramamıştı. Bir bakıma "antifaşist mücadele" dönemiyle birlikte hareket de mevcut haliyle varlık koşulunu yitirmişti.

Dikkat çekici bir diğer nokta, sosyalist hareketin 1970'li yıllardaki bu en kitlesel grubunun, bir örgüt olup olmadığı kendisi açısından bile tartışmalı olmasıydı. 12 Eylül askeri darbesinin ardından kurulan sıkıyönetim mahkemesinde, Devrimci Yol'un merkez komite üyesi olmakla suçlanan Melih Pekdemir, "Tarih bizi suçlayacaksa faşizme karşı örgütlendiğimiz için de-

1 Özgün metinde "dayanmayan" olarak geçiyor ancak doğrusu "dayanan" olmalı, bkz. "Devrimci Yol Üzerine Notlar", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, s. 2250, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

ğil örgütlenemediğimiz için suçlayacaktır. Evet, aslında bizim suçumuz örgüt kurmak değil, örgüt kuramamaktır"[2] demişti. Melih Pekdemir, Devrimci Yol'un ilk örgütlenme çekirdeği sayılabilecek ODTÜ-DER'in kurucularındandı ve 70'li yılların yeni kuşağından geliyordu. Askeri mahkemeye sunulan 55 sanığın imzasını taşıyan ortak savunmada da Devrimci Yol, "güçlü merkezi yapıya sahip olmayan" "kendiliğinden ilişkilerin egemen olduğu" bir "siyasi grup" ya da "hareket" olarak nitelendi.[3] Ancak buradaki nitelemelerin bir merkezi ve hiyerarşisi olan örgütsel yapının oluşmadığı anlamı taşımaktan çok, grubun ulaşmayı arzuladığı bir örgütün yokluğuna denk düştüğü söylenebilir.

Mevcut haliyle kurulan örgütsel yapı ne siyasi hedeflerini açıklayan bir programa, ne de örgütsel ilişkilerini düzenleyen bir tüzüğe sahipti. Sıkıyönetim savcılarının iddialarının aksine resmi bir merkez komitesi de yoktu. Hatta "Bildirge"de "bugün için hiyerarşi oluşturmak diye özel bir sorun yoktur" diye yazılmıştı. Şekilsel parti modelleri reddedilirken nasıl bir örgüt kurulacağı konusunda açık bir fikir oluşmamıştı. Merkez komitesi yoktu ama herhangi bir örgütsel konferansla seçilmemiş, birkaç "doğal önder"in etrafında yönetici bir grup, her türlü örgütsel ve taktiksel tasarrufa sahipti. Ve bu yönetici grubun kuralları belirlenmemiş bir hiyerarşik yönetimi söz konusuydu.

Kuruluş

THKP-C'den türeyen üç ana grup (Halkın Yolu, Devrimci Yol, Kurtuluş) 1974 affının ardından girişilen yeniden örgütlenme çabaları içinde THKP-C tutukluları tarafından kuruldu. 12 Mart darbesinde tutuklanan THKP-C militanları, İstanbul ve Ankara'daki askeri cezaevlerinde toplanmıştı. Devrimci Yol kurucuları, Ankara'daki Dev-Genç davasında yargılanıyor ve Mamak Askeri Cezaevi'nde tutuluyordu. Mahir Çayan'ın görüşlerine karşı sorgulama, cezaevlerinde başlamıştı. Neredeyse tüm THKP-C'li tutuklular, geçmiş siyasi çizgi ve pratiğin sorgulanmasından yanaydı, fakat kişisel güvensizlikler ve fikir ayrılıkları nedeniyle parçalanmışlardı. 1968-70'in popüler gençlik liderlerinden, merkez komitesinin diğer iki üyesi Yusuf Küpeli ile Münir Ramazan Aktolga'nın kaleme aldıkları broşürde Mahir Çayan'ın silahlı mücadele görüşüne ilişkin eleştirileri, yargılamalar sırasında "nedamete" varan tutumları nedeniyle saygınlıklarıyla birlikte ciddiyetini kaybetmişti.

---

2 Melih Pekdemir'in Devrimci Yol ana davasının görüldüğü, Ankara Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'ndeki ilk savunmasından... (*Cumhuriyet*, 25 Aralık 1982). Pekdemir, Mamak Askeri Cezaevi'nde uzun yıllar tutuklu kaldı. 1992'de Devrimci Yol ve sosyalizme dair değerlendirmelerinin yer aldığı *Anne Bak Kral Çıplak, Kuralsızlığın Kuralları* (Başak Yayınları) adlı kitabını yayınladı.

3 *Türkiye Gerçeği*, (der.) Oğuzhan Müftüoğlu, Patika Yayıncılık, Ekim 1989, s. 470-473.

Ana dava İstanbul'daydı, önde gelen militanlar da oradaydı. Örgütün yeniden kuruluşunu sağlaması en muhtemel olanlar da onlardı. Onlar ise "pişmanlık" gibi moral çözülmeler, çatışmalarda ölen arkadaşlarının savunulması gibi duygusal ağırlıklar ve siyasi çizgiye duyulan kuşkular gibi farklı faktörlerin baskılanması altındaydı. Genel fikir, kitleden kopuk bir eylem çizgisinin izlenmiş olmasıydı.

Bölünmüşlük ve kafa karışıklığı içindeki bu militanlar 1974 affıyla dışarı çıktıklarında yine kendilerini, üstelik bu kez geçmişten çok daha yaygın ve politize gençlik hareketi içinde buldu. Üniversiteler, tıpkı 1968-69 yıllarındaki gibi, politik tartışmaların hararetle sürdüğü merkezlerdi. Hemen her siyasi eğilimin taraftarları oluşmuştu. Yakın geçmişte idam sehpaları ve çatışmalarda ölen öğrenci liderleri, üniversitelerdeki mücadeleye her gün yüzlercesi katılan genç kuşak için birer "kahraman" ve "idol"dü. Afla serbest kalan "eskiler" bu coşkulu gençler için, görkemli geçmişten çıkıp gelmiş birer "otorite"ydi. 1974 sonlarında gevşek de olsa THKP-C'lileri bir araya getirecek bir platform kuruldu. Bu platformu işler kılabilecek olanlar, İstanbul'dakilerdi. Bu grubun birlikte hareket ettiği, Niğde Cezaevi'nde eski THKP-C yöneticilerinden üç hükümlünün 1975 ortalarında Maoist yönelişi deklare etmesi, platformu da tek çatı altında toplanma düşünü de sona erdirdi.

1974 Ağustos affına kadar tutuklu kaldıkları Mamak Askeri Cezaevi'nden beri birbiriyle ilişkilerini sürdüren, ama iki ayrı arkadaş grubu olan THKP-C'liler (DY ve Kurtuluş kurucuları) bu gelişme üzerine İstanbul'dakilerden koptu. İstanbul'daki ana grup, *Militan Gençlik*, sonra da *Halkın Yolu* dergileri aracılığıyla örgütlenmeye koyuldu. Aynı yılın yazında Ankara'dakiler de beraberliklerini sürdüremedi, böylelikle THKP-C platformundaki son ayrılık (Devrimci Yol ve Kurtuluş) gerçekleşti.

Devrimci Yol'un, eski THKP-C'li iki kurucusu, hem Halkın Yolu'yla Maoizmi benimseyen THKP-C'lilere hem de TKP, TSİP ve TİP'in savunuculuğunu yaptığı SBKP çizgisine aynı anda muhalefet eden bir gençlik örgütlenmesine yöneldiler. 1975 Kasım ayında yayına giren *Devrimci Gençlik* dergisi amacını "gençliğin devrimci birliği"nin sağlanması olarak açıkladı. Kendisini yalnızca gençlik mücadelesiyle sınırlamış değildi, tersine "genel olarak emekçi halkın, özel olarak devrimci gençliğin ekonomik-demokratik mücadelesindeki, emperyalizme ve faşizme karşı savaşındaki birliğini sağlamak ve böyle bir birliğin teorik temellerini oluşturmak için bir adım olacaktı." Dergiye göre, 12 Mart'ta alınan yenilginin ardından geçmişte mahkûm edilen "revizyonist tezler" yeniden ortalığı kaplamış, "devrimin temel sorunlarını çözecek sağlıklı çözümler yerine Sovyet-Çin ikilemi üzerinden sahte birlikler" kurulmuştu. Solun bu olumsuz durumu kitle mücadelesine özellikle de gençlik mücadelesine yansıyordu. Bu sapmalara karşı bir yandan ideolo-

jik mücadele yürütülmeli, diğer yandan da kitle mücadelesindeki etkilerinin üstesinden gelinmeliydi. Yine dergiye göre, "devrimci hareket THKP-C hareketiyle ilk kez aydın hareketi sınırlarını aşabilmiş", "proletarya partisi hedefine yaklaşmıştı". Ancak yenilgiyle birlikte, proletarya partisinin kurulması sorunu "yine temel mesele"ydi.[4]

Dergi yazılarında eski THKP-C'lilerin geçmiş değerlendirmeleri "davayı ret" eğilimlerinin ürünü, hareketi bağlamayan "kişisel değerlendirmeler" olarak görülüyordu.[5] 1976 sonlarında *Vatan* gazetesinde "Sol Kendini Anlatıyor" adlı diziye "Bir grup THKP davası sanığı" imzasıyla gönderilen açıklamada, tek tek kişilerin, geçmişin temsilcisi gibi ortaya çıkıp geçmiş hareketi eleştirmesine tepki gösteriliyor, geçmiş eleştirisinin ancak bir siyasi hareket tarafından yapılabileceği söyleniyordu. Bir başka yazıda da bu konuda şöyle deniyordu:

> Geçmişin "Kemalizm" sorunuydu, suni denge sorunuydu; şuydu buydu diye parça parça çekiştirilip durularak ve böyle sözde geçmiş eleştirilerinden başlayarak ilkesiz eklektisizmden, kafa karışıklığından ve tam bir siyasi bulanıklıktan başka bir yere varılamayacağı için; işte tam da bu yüzden geçmişin devrimci, bütünsel ve sağlıklı bir değerlendirmesinin ancak bugünün somut sorunları ve temel meseleleri konusunda bütünsel bir bakış açısına sahip olan devrimci bir hareket tarafından yapılabileceğini söylüyoruz. Eleştiri ancak o zaman geçmişin inkârı olarak değil geçmişin bugün ve gelecek içindeki yerinin kavranılması olarak, geleceğin bir ipucu, bir yol göstericisi olarak ortaya çıkabilir.[6]

Devrimci Gençlik'e göre, asıl sorun, "bugünün somut sorunlarına ve görevlerine çözüm bulmak" başka deyişle "devrimci bir hareketin yaratılması" için uğraş vermekti. Öncelikle "gençliğin devrimci birliği" sağlanmalıydı. "Gençliğin devrimci birliği", 12 Mart öncesi Dev-Genç'in yeniden kurulması anlamına geliyordu, pratikte ise çeşitli illerde kurulmuş yüksek öğrenim derneklerinin bir federasyon biçiminde örgütlenmesiydi. Elbette farklı siyasi eğilimlerden öğrencilerin de yer alabildiği bir gençlik örgütü önerisi değildi bu. *Devrimci Gençlik*'in ilk sayısında bu durum açıkça ifade ediliyordu. "Grupların temsili", "heterojen yönetim" gibi önerilerin "karışıklık" ve "demokratik merkeziyetçilik ilkesinin tahribi"nden başka bir sonuç yaratmayacağı, gençlik örgütünün temel ilkelerini oluşturacak "antifaşist, antiemper-

4 "Devrimci Gençliğin Birliği İçin", *Devrimci Gençlik*, sayı 1, 20 Kasım 1975.

5 "Geçmiş Hareketin Sağlıklı ve Gerçek Bir Değerlendirmesi, Ancak Devrimci Bir Hareket Tarafından Yapılabilir", *Devrimci Gençlik*, sayı 15, 10 Aralık 1976.

6 "Geçmiş Karşısında Doğru Devrimci Tavır Ne Olmalıdır?", *Devrimci Gençlik*, özel sayı, 28 Mart 1977.

yalist ilkelerin" "en titiz ve en tavizsiz" savunucularının "proletaryanın siyasi çizgisini savunanlar" olabileceği yazılmıştı.

Yeniden kurulacak Dev-Genç, aynı görüşteki, yani o sıralarda "Cepheciler" diye nitelenen, THKP-C sempatizanı gençlerin birliğini sağlamayı amaçlıyordu. Aslında gençlik merkezli siyasal bir örgütlenmeydi söz konusu olan.

Dev-Genç önerisi, Maoizmi seçenlerin dışında kalan THKP-C'liler arasında ayrışmaları fiilen kesinleştirdi. Kurtuluşçular, derginin yayınlanmasıyla birlikte cezaevinden beri beraber olduklarını sandıkları bu arkadaşlarının farklı bir anlayışla örgütlenmeye başladıklarını görünce kendi grup yapılarını kurmak için harekete geçti. Acilciler de Dev-Gençlileri, silahlı propaganda görüşünü bir yana bırakıp, gençliği düzen içi bir örgüte hapsetmek ve "revizyonizm"le suçlayarak kendi yollarına koyuldular. Bütün bunlara karşın Dev-Genç önerisi "Cepheci" öğrenciler arasında olumlu yankı buldu.

Ankara ve İstanbul gibi önemli iki merkezde, öğrenci hareketinin öncülüğünü yapanlar THKP-C sempatizanı gençlerdi. Diğer solcu grupların çoğunun uzak durdukları ülkücülerle kavgalarda başı çekmeleri nedeniyle gençlik hareketinin merkezi olan İstanbul ve Ankara gibi iki önemli ilin yüksek öğrenim derneklerinde kısa sürede etkin hale geldiler. İki ildeki dernek yönetimleri de ellerindeydi.

12 Mart sonrası öğrenci hareketi kısa sürede 1968-69'ların çapına ulaştı. 1974 sonlarında binlerce hatta on binlerce öğrenci boykottaydı. Boykotlar, özel yüksekokullar yasasını protesto gibi öğrenimle ilgili taleplerin yanı sıra "Vietnam kasabı" diye niteledikleri ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'in Ankara'ya ziyaretini protesto gibi doğrudan politik eylemleri de içeriyordu. Forumlar, boykotlar, işgaller biçiminde süren ve büyük şehirlerin yanı sıra Anadolu'daki okullara da yayılan eylemler, tıpkı 1968-70 arasındaki gibi üniversitelilerin sorunlarıyla politik protestoların iç içe geçtiği, belirli bir plandan yoksun, kaotik görünümdeydi. 68'den farklı olarak bu kez her türlü sorunun önüne geçen ülkücü komando saldırıları vardı. Taşlı-sopalı kavgalar, solcu öğrencilerin okullardaki günlük faaliyeti arasına güvenlik önlemlerini de yerleştiriyordu. Okullara topluca gidiyor, topluca çıkıyorlardı; yurtlarda, derneklerde, oturdukları kahvehanelerde güvenlik önlemleri alıyorlardı.

Gençlik, diğer toplumsal kesimlerden çok daha sürekli, yaygın bir eylemlilik içinde olmasına karşın işçilerin DİSK'i ya da öğretmenlerin TÖB-DER'i gibi geçmişten sürüp gelen bir kitle örgütüne sahip değildi. 1968-70 arasında binlerce üniversiteliyi çatısı altında toplayan FKF-Dev-Genç'ten geriye herkesin farklı yorumladığı "ruhu" kalmıştı.

Bu nedenle 1973 sonlarında TSİP'lilerin önayak olduğu çeşitli illerdeki yüksek öğrenim dernekleri, öğrenci hareketinin toplanma merkezleriydi.

Üniversite ve fakültelerde kurulan öğrenci dernekleri il düzeyinde bu derneklerde merkezileşmeye çalışıyordu. Her siyasi eğilimden öğrencileri barındıran dernekler koordinasyondan yoksundu ve siyasi grupların rekabet alanlarına dönmüştü. Ancak henüz gruplar öğrencilerin eylemini yönlendirebilmekten uzaktı. Örneğin birbirini etkileyerek yayılan boykotlarda, ülkücü komandolarca öldürülen Şahin Aydın ve Kerim Yaman'ın on binlerce kişinin katıldığı cenaze törenlerinde her eğilimden öğrenci vardı.

Sorunları ve talepleri ortak bir programa dönüştürebilecek, eylemleri koordine edebilecek merkezi gençlik örgütü, öğrenci liderlerinin hızla şu ya da bu sol eğilimin temsilcisine dönüştüğü, politik görüş ayrılıklarının kolaylıkla her şeyin önüne geçtiği, siyasal deneyim ve bilgi düzeyinin son derece düşük olduğu koşullarda neredeyse imkânsızdı. Federasyon girişimleri, siyasal bölünme ve rekabet nedeniyle suya düşerek, her siyasi grubun birer örgütsel birimi gibi çalışan, kendi gençlik örgütlerini kurmasıyla sonuçlandı.

Dernekleri bir çatı altında toplama yönündeki ilk girişim İYÖKD'nin öncülük ettiği 1974'ün Ekim'indeki toplantıydı. İzmir, Adana, Bursa ve Sakarya yüksek öğretim derneklerinden temsilciler merkezi örgütlenme için anlaştı ve daha geniş katılımlı (16 dernek) 26-27 Ekim tarihlerinde bir toplantı daha düzenlendi. Aydınlıkçıların Devrimci Gençlik Birliği (DGB) "sosyal emperyalizm" ilkesini ileri sürünce görüşmeler çıkmaza girdi. DGB, platformdan bu görüşleri nedeniyle koptu. Aralık 1974'te ADYÖD'ün, 1975 Şubat'ında da İYÖKD'nin polis tarafından kapatılmasıyla federasyonla ilgili bu ilk çaba sekteye uğradı. Aynı yılın ortalarında Cepheciler bölündü. Militan Gençlik grubu, üniversiteli gençliğe değil gecekondulara ve işçi sınıfına gidilmesini istiyordu. Son olarak 1976 yazında okullarda çoğunluğu sağladıklarını duyuran Dev-Gençliler, kendi başlarına İYÖD'ü kurunca, o güne kadar dernek çatısı altında duran Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Gücü taraftarları, İstanbul Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği'ni (YDGD) kurdular. TSİP'in Sosyalist Gençler Birliği, TİP'in Öncü Gençler'i, TKP'nin İlerici Gençler Derneği vardı. Kısacası iki yıl içinde, peyderpey her siyasi grup kendi gençlik örgütünü kurmuş oldu.

Federasyon çabalarının başını çeken AYÖD ve İYÖD, EYÖD'le (Erzurum Yüksek Öğrenim Derneği) birlikte 1976 Ağustos'unda Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu'nu kurdular. Böylece Dev-Genç yeniden kuruldu. İstanbul ve Ankara'dan 5'er olmak üzere 10 kurucusu vardı. Başkan Mehmet Ali Yılmaz Ankara, Genel Sekreter Bülent Uluer İstanbul'dandı. Bu denge aslında iki özerk gücün bileşimini de yansıtıyordu, zira iki yıl sonra Devrimci Yol-Devrimci Sol ayrılığı başgösterdiğinde başkan ilkinin genel sekreter ikincisinin temsilcisi olarak karşı karşıya gelecekti.

Temel prensip diğer siyasi gruplara karşı THKP-C'nin görüşlerinin savunul-

ması ve üniversite, yüksekokullar ile yurtlarda ülkücü gruplara karşı aktif mücadele edilmesiydi. Ülkücü komandolara karşı militan mücadele Dev-Genç'lilerin ayırt edici özelliğiydi. Bunun pratik anlamı, ülkücülerin okul ve yurtlardan atılması, ülkücülerin egemenliğindeki okul ve yurtların ele geçirilmesiydi.

Siyasal merkez fiilen Ankara'ydı, *Devrimci Gençlik* dergisi orada hazırlanıyor, eski THKP-C'liler oradaki örgütlenmenin başını çekiyordu. Ankara'daki örgütlenmenin (aynı zamanda Devrimci Yol'un) ilk çekirdeğini ODTÜ Öğrencileri Kültür Derneği-ODTÜ-DER'in oluşturduğu söylenebilir. Dernek Aralık 1974'te sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatılan Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği-ADYÖD'ün yerine 31 Ocak 1975'te kuruldu. Kurucuları arasında Mehmet Ali Yılmaz, Melih Pekdemir ve Taner Akçam gibi, ileride Devrimci Yol'un yönetici grubunda yer alacak öğrenciler vardı. Grubun doğal liderleri, eski THKP-C'li Oğuzhan Müftüoğlu ve Nasuh Mitap'la yakın ilişki içindeydiler. ODTÜ, SBF ile birlikte 12 Mart öncesi Dev-Genç ve THKP-C'nin en etkin olduğu okuldu. Eski Dev-Genç'te yer almış ve 12 Mart'ta yargılanmış bu eski THKP-C'lilerin okuldaki yeni kuşak devrimcileri etraflarında toplaması anlaşılır bir şeydi. Bu özelliğiyle ODTÜ-DER, sadece ODTÜ'nün değil, Ankara'daki "Cepheci" öğrencilerin de öncüsü oldu. Kapatılan ADYÖD'ün yerine kurulan Ankara Yüksek Öğrenim Derneği-AYÖD'ün kurucuları da onlardı.

ODTÜ, Ankara Dev-Gençlilerin hem örgütlenme merkezi hem de mücadelelerinin övünç kaynağıydı. 1974 sonlarından itibaren ülkücü komando saldırılarına papuç bırakmayışı, MC'nin atadığı rektörlere karşı neredeyse tüm öğrencilerin aylarca sürdürdüğü başarılı boykot ve direnişleriyle üniversitenin mütevelli heyeti dışında sağın nüfuz edemediği "devrimci kale"ydi. Ama daha ötesi eylem kararlarının alınışında ve yürütülmesinde etkileyici bir demokratik katılım sağlanmıştı. Sorunlar öğrencilerin çeşitli birimlerde kurduğu komitelerde etraflıca tartışılıyor, kararlar binlerce öğrencinin katıldığı büyük forumlarda oylamayla alınıyordu. Rektörlük 15 Mayıs 1975'te başlatılan ilk boykotun sürdüğü sırada, eylemin müsebbibi olarak gördüğü ODTÜ-DER'i etkisizleştirmek amacıyla kabul ettiği Öğrenci Temsilcilik Kurumu'yla (ÖTK) istemeden fiili demokratik işleyişe resmi form kazandırdı.[7] Tüm öğrencilerin katılımıyla seçilen ÖTK, ODTÜ-DER'i de aşan

7 1975 başında ODTÜ, MC hükümeti tarafından atanan AP ve MHP'lilerin koalisyonu biçimindeki bir mütevelli heyeti tarafından yönetiliyordu. Rektör AP'ye yakınlığıyla bilinen Tarık Somer'di. 1974 Kasım'ındaki Kissinger'ı protesto amaçlı boykota ülkücü komandoların saldırısıyla başlayan olaylar sonucunda jandarma okula yerleşmişti. Öğrencilerin yurt ve öğrenimle ilgili sorunlarına üniversite yönetimi tavizsiz tutum takındı hep. Dilekçeleri yanıtsız kaldı. Yurtlarla ilgili istekler, "her kata çay ocağı, kantinlerden birinin ders çalışan öğrenciler için açık tutulması, yurtlardan gerekçesiz, savunmasız atılmalara son verilmesi..." vb. (*Yürüyüş*, sayı 8, 3 Haziran 1975) gibi çözümü son derece basit talepleri içeriyordu. 2.500 imzalı dilekçeleri yanıtsız kalınca öğrenciler, yurt paralarını ödememe eylemine başladı. Bu arada Dekan Atilla Bigütay'ın

bir örgütlenme yarattı. ÖTK üniversitedeki her sol siyasi grup açısından meşru bir kurumdu, ezici üstünlük ise Dev-Genç'lilerdeydi.

Üniversitelerde "aktif mücadele"

Hükümet ve kimi devlet güçlerinin desteğine sahip faşist milis güçlerinin varlığı, 12 Mart sonrası solcu öğrenci hareketini, 1968'den ayıran en önemli farktı. "Ülkücü komando"[8] saldırıları 1974 sonlarında üniversitelerde süren boykotlar sırasında başladı. 8 Kasım'da Ankara'da Ortadoğu Teknik ile Hacettepe üniversiteleri ellerinde tabancalar, demir çubuklar, sopalarla gelen Ülkü Ocakları'na bağlı kalabalık bir grup tarafından basıldı ve 28 solcu öğrenci yaralandı. Üç gün sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Maçka Maden Fakültesi silahlı bir grup tarafından basıldı, birçok öğrenci yaralandı. Keza İstanbul Üniversitesi Tıp, İktisat ve Hukuk fakülteleri, İstanbul Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nde benzer baskınlar yapıldı. İlk cinayet 19 Aralık'ta İstanbul DMMA'da İYÖKD yöneticilerinden Şahin Aydın'ın bıçaklanarak öldürülmesiydi. İstanbul'daki on binlerce öğrenciyi sokaklara döken bu cinayetin protestosu sırasında şehrin iki yakasındaki öğrencilerinin birleşmemesi için Haliç'teki iki köprü trafiğe kapatıldı. Saldırı-

görevden alınmasını isteyen Mimarlık Fakültesi öğrencileri, dekanın bir öğrenciyi önce tartaklayıp sonra jandarmaya teslim etmesi üzerine boykot başlattı. ODTÜ'lüler 4 Nisan'da Mimarlık Fakültesi'ndeki boykotu ve yurt paralarını ödememe eylemi yapan öğrencileri destek için iki gün boykot yaptı. Rektörlüğün boykota tavrı öğrenciler hakkında disiplin soruşturmaları açmak ve okulu, olaylar çıkacağı gerekçesiyle 12 gün kapatmak oldu. Sonunda tüm ODTÜ'lüler 15 Mayıs'ta okulun kapalı olduğu dönemdeki sınavların iptali, dönem sonunun uzatılması, öğrenci temsilciliği, jandarma baskısına son verilmesi gibi taleplerle süresiz boykota başladı. Boykot kararı, 9.000 civarındaki öğrencinin neredeyse tümünün oylaması sonucunda alındı. Boykot pasif bir okula gitmemeyi değil, tersine okula giderek, okul içi pek çok etkinliği içeriyordu. Hem rektörlük hem öğrenciler basın ve kamuoyu nezdinde kendi haklılıkları için kampanyalar yürütüyordu. Öğrenciler, öğretim üyelerinin de desteğini almayı başardı ve Haziran başında rektör Tarık Somer, tüm talepleri kabul ettiğini açıkladı. Rektör resmi görüşmeleri ODTÜ-DER temsilcileriyle yaptı. Öğrenciler binlerce kişinin katıldığı forumlarda rektörlüğün tutumunu tartıştı. Öğrencilere ve kamuoyuna tutarsız açıklamalar yapan rektörlük, temsilcilik dışında verdiği sözleri pratikte tutmadı. 7.000 öğrencinin katıldığı forumda 6.900 oyla boykota devam kararı alındı. ODTÜ direnişi daha sonraki yıllarda da aynı kararlılıkla 1977'de atanan rektör Hasan Tan ve onun uygulamalarına karşı sürdü.

8 "Komando" kendilerine bizzat verdikleri addı. İlk olarak 1968'de eğitildikleri kamplarla gazetelere haber oldular. Eski bir asker tarafından komünistlerle savaşmak üzere ateşli silah, bıçak, muşta kullanmak ve karate-judo gibi silahsız saldırı tekniklerini öğrenmek üzere eğitiliyorlardı. 1970'te Adalet Partisi hükümeti döneminde İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan raporda MHP "Hitler Almanyasındaki SS ve Fırtına Birlikleri isimli Nazi teşkilatlarının bir benzeri" olarak niteleniyor ve partinin gençlik örgütlenmesi, kampları, silahlanmasıyla ilgili detaylar yer alıyordu. Örneğin bir kampla ilgili şu bilgilere yer veriliyordu: "3.8.1968 tarihinde Ankara-Eskişehir yolu üzerinde kurulan komando kampını MHP genel yönetim kurulu üyelerinden Dündar Taşer yönetmiştir. Emekli askerlerin de ders verdiği kampa 100 kişi iştirak etmiş, kamp çadırları Kızılay'dan temin edilmiştir", bkz. *AP Hükümetinin 1970'te Hazırlattığı "Çok Gizli" MHP Raporu*, Aydınlık Yayınları, Kasım 1978, İstanbul.

lar, çatışmalar ve cinayetler sonraki aylar ve yıllarda artarak sürdü, büyükşehirler başta olmak üzere ülke genelinde neredeyse tüm öğrenim kurumlarına yayılarak 1975-1980 döneminin ayırt edici özelliği oldu. Komando saldırıları, AP ile ittifak halindeki MHP'nin stratejisi doğrultusunda, Ülkü Ocakları tarafından organize ediliyor, siyasal ve toplumsal meşruiyetini "komünizmle mücadeleye" dayandırmaya çalışıyordu. Sadece 1975 yılı içinde 20'yi aşkın cinayet işlediler.

Solcu öğrenciler, hazırlıksız ve örgütsüz olmalarına karşın, 1975 yılı boyunca, faşist harekete karşı kendiliğinden güçlü tepkiler gösterebildi. Ama aynı yıl politik bölünmeler ve bu bölünmelere bağlı, faşizme karşı tutum konusunda görüş ayrılıkları da ortaya çıktı. Bunun sonucunda 1975-76 öğrenim döneminde, Ankara ve İstanbul'da birçok üniversite ve yüksek okul ülkücülerin kontrolüne geçti.

Dev-Gençliler okul ve yurtların ülkücülerin eline geçmesinden diğer solcu grupları sorumlu tutuyordu. Onlara göre bu grupların bazıları "provokasyona gelmeyelim" mantığıyla kavgadan kaçıyor, bazıları da "yanlış boykot"[9] eylemleriyle okulları "bir avuç faşiste" bırakıyordu.

Gerçekten de Dev-Gençliler ile diğer solcu gruplar arasında ciddi yaklaşım farklılıkları vardı. TKP, TİP, TSİP gibi gruplar aynı yöntemlerle karşılık vermenin faşizmin yaratmak istediği provokatif ortama hizmet edeceğini söylüyor ve üniversitelerde sürüp giden çatışmalardan uzak duruyordu, aynı yaklaşımı Maoist çizgideki TİKP'liler de gösteriyordu. Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu gibi öğrenci gençlik içinde yaygın taraftara sahip gruplar ise Dev-Genç'lilerle benzer militan tutum takınmakla beraber, asıl mücadele alanının üniversiteler olmadığını düşünüyordu. TKP(ML) için ise üniversiteler örgütlenme alanları değildi.

Devrimci Gençlik, "faşistlerin amacının ülke genelinde korku ve sindirme yoluyla halkı teslim almayı", "böylece yeni mevziler ele geçirerek egemen sınıfların baskıcı uygulamaları için kitle tabanı oluşturmak olduğunu" savunuyordu. "Faşistlere karşı her alanda karşı durulmalı", "aktif bir mücadele yürütülmeli"ydi. Şöyle deniyordu:

> Faşistlerin amacının ortalığı karıştırıp seçim yaptırmamak olduğunu, eğer saldırılarına karşı çıkılırsa, onların oyununa gelineceğini ileri sürmektedirler. Bunun için okulların kapatılmasından yana olmakta, direnişlere karşı çıkmakta, aktif mücadeleyi 'oyuna gelmek' şeklinde değerlendirmektedirler.
>
> Faşizmin saldırısına bu şekilde safsatalara kapılarak karşı çıkmamak asıl tehlikeli olanıdır. Faşistlere cesaret vermek, daha da ileri gitmelerine, bütün

9 Dev-Gençliler boykotun, okullara gitmeyerek yapılmasının, okulların faşistlere teslim edilmesi anlamına geldiğini, bu nedenle okullara gidilmesini, ancak derslere girmeme şeklinde uygulanmasını savunuyordu. *Devrimci Yol*, sayı 1, 1 Mayıs 1977, s. 10-11.

halkı sessiz bir köle durumuna getirmelerine müsaade etmek olur. MC'nin bugünkü saldırılarının amacı, onların faşist politikalarına karşı yükselen halk muhalefetini bastırmaktır. Buna seyirci kalınırsa, asıl oyuna gelinmiş olur. Faşizme karşı uslu durarak bir şey elde edilemez. Asıl o zaman halkın bütün demokratik hakları ellerinden alınır. Asıl o zaman seçimler yapılamaz. Seçimler yapılsa bile faşistler yenilgiye uğratılamaz.[10]

Devrimcilerin ve halkın "meşru müdafaa" içinde olduğunu savunan Devrimci Gençlik, "Meşru müdafaa bugün yalnız bir hak değil, aynı zamanda bir görevdir. Hiçbir aldatmaca bu müdafaa hakkını halkın elinden alamaz ve kimse bizi bu görevimizi yerine getirmekten alıkoyamaz" diyordu.[11]

"Faşistlere karşı mücadelenin yeri ve zamanını" tayin edebilme gücü ve "militan üstünlük" "aktif mücadelenin" önkoşuluydu.[12] "Faşist işgal altındaki tüm işyerleri, mahalleler ve okullar devrimci şiddet de gerektiğinde kullanılarak faşist işgalden kurtarılmalı, faşizmin kitle tabanı yaratma çabalarına engel olunmalı, devrimcilerin ellerindeki kitle mevzileri faşistlere kaptırılmamalıdır,"[13] deniyordu. Bu bakış açısıyla üniversitelerde 1976-77 öğrenim dönemine Dev-Gençliler, "Faşist işgalleri kıralım" kampanyasıyla girdi. Bir önceki döneme göre çok daha örgütlüydüler, hem güvenlik önlemleri alacak hem de karşı saldırılar düzenleyecek militan gruplar oluşturmuşlardı. Birçok üniversite bu dönemde solcu öğrencilerin etkinliği altına girdi. 1977-78'de Dev-Gençliler, üniversite ve yüksekokullarda sürüp giden öğrenci mücadelesinde geniş bir tabana yayıldı. Öğrenci derneklerinin çoğunun yönetimlerini ellerine geçirdiler.

Ancak Dev-Gençliler, derginin ilk sayısından beri kendilerine "siyasi görevler" biçmişti. "Gençliğin mücadelesi halkın kurtuluş mücadelesine bağlı"ydı ve bunun için de proletarya partisinin kurulması gerekiyordu. Bugünün gençliğinin yoluna "ışık tutacak" olan da "devrimci gençlik hareketinin şanlı geçmişi",[14] yani 12 Mart öncesi Dev-Genç'ti.

Devrimci Yolcular, Dev-Genç'in yeniden kurulmasını önerdiklerinde, diğer gruplar, onları "gençlik örgütünden siyasi parti çıkarmak" istemekle eleştirdi. 12 Mart öncesinde olduğu gibi sonrasında da sol grupların Dev-Gençlilere en önemli eleştirisi, gençlik örgütüne, parti gibi siyasi görev-

10 "Devrimci Gençlik! Yükselen Halk Eylemlerinin Ön Saflarına", *Devrimci Gençlik*, Özel Sayı, 29 Kasım 1976.

11 "Devrimci Gençlik! Yükselen Halk Eylemlerinin Ön Saflarına", *Devrimci Gençlik*, Özel Sayı, 29 Kasım 1976.

12 "Faşist Saldırılar Karşısında Demokratik Haklarımızı ve Can Güvenliğimizi Sağlayalım", *Devrimci Gençlik*, Özel Sayı, 29 Kasım 1976, (*Seçmeler*, s. 62).

13 "Anti-Faşist Mücadele", *Devrimci Yol*, sayı 6, 15 Temmuz 1977.

14 *Seçmeler*, s. 9.

ler yüklemesiydi. Ama Devrimci Yolculara göre, örnek alınması gereken bu "şanlı geçmiş"ti.

Bu nedenle *Devrimci Gençlik*'te THKP-C'den ziyade, eski Dev-Genç üzerine değerlendirmelere yer verilmesi şaşırtıcı değildi. İlk sayıdan başlayarak üç sayı süren "Dev-Genç'in Mücadelesini Doğru Kavrayalım"[15] başlıklı yazıda Dev-Genç "proletaryanın bağımsız siyaseti doğrultusunda solda yeni aşamayı temsil eden", "o güne kadar kitlelerle en geniş ilişkiyi kurmayı başarmış" bir örgüt olarak değerlendiriliyordu. Yazıya göre Dev-Genç'in bu başarısının temelini doğru devrimci siyaset ya da "proleter devrimci görüşler" oluşturuyordu. "TİP, Mihri Belli, PDA gibi oportünist gruplara karşı verilen ideolojik mücadele"yle "proleter devrimci çizgi giderek belirginleşmeye başlamıştı." "Dev-Genç, ülkede sosyalist hareketin en büyük parçası görünümü"ne bürünmüş, "sosyalizm dendiğinde ilk akla gelen isim olmuştu." "Dev-Genç militanlarının halkın mücadelesinin yükseldiği her tarafa koşturması, destek olması, örgütlemeye çalışması, fedakârlıkları halkımızın gözünde Dev-Genç'i dost, güvenilir bir örgüt haline getirmişti."[16]Dev-Genç'in bu tutumunu "gençlik örgütünün üstlenmemesi gereken işler" olarak değerlendiren solcu gruplar için de şöyle deniliyordu:

> Sanki proletaryanın öz örgütü olsa, sosyalistlerin yönettiği bir gençlik örgütü, Dev-Genç'in yaptıklarını yapmazmış, yapmaması gerekirmiş gibi; sanki o zaman da devrimci gençler işçi sınıfına bilinç götürmemeliymiş, köylü kitle eylemlerine katılmamalı, onları örgütlemeye çalışmamalıymış gibi; hele hele Dev-Genç'in bütün bunları öz örgütün olmadığı bir zamanda, kendi başına yapmaya çalışması çok büyük suçmuş gibi yaygarayı basmaktaydılar.[17]

Devrimci Gençlik şimdi de aynı yolu izleyecekti. "Halkın kurtuluş mücadelesinin ön saflarında" yer alacaktı. Devrimci gençliğin "halkın örgütlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi" için harekete geçmesi, aslında sosyalist hareketin 1968-69'dan sonraki gelişiminin karakteristik özelliğiydi. 1970-72 arasında kurulan THKP-C, THKO, TİİKP, TKP (ML) ve Partizan grubu, öğrenci hareketinden çıkmıştı, kurucuları öğrenci liderleriydi.

Üniversite gençliğinin, toplumsal muhalefetin katalizörü olması onbinlerce öğrencinin politik hareketler içinde toplanmasıyla ilgiliydi. Üniversiteli öğrenciler, halka "sosyalist bilinç" taşıyan birer "profesyonel devrimci"ye dönüşüyorlardı. 1974-76 döneminde öğrenci hareketi 1968-69'dakinden çok daha yaygın ve daha politizeydi. Bu anlamıyla Devrimci Yol, sosyalist hareketin doğal gelişim biçiminin izleyicisiydi.

---

15 *Devrimci Gençlik*, sayı 1, 2, 3, 20 Kasım, 8 Aralık ve 29 Aralık 1975, (*Seçmeler*, s. 131).

16 *A.g.y.*, *Seçmeler*, s. 137.

17 *A.g.y.*, *Seçmeler*, s. 140.

Devrimci Gençlik Federasyonu'nun olgunlaştığı sıralarda, *Devrimci Gençlik* dergisi, gençliğin bu siyasi görevini "Halk eylemlerinin ön saflarına" sloganıyla formüle etti. 1976 Nisan'ında *Devrimci Gençlik*'te yayınlanan ve bu sloganın başlık olduğu yazıda üniversitelerdeki mücadelenin sınırlılığının pratik gerekçeleri de sıralanıyordu:

> Gençlik hareketi bugün üniversitelerin dar kapıları arasında polis-yönetici-faşist cenderesi içinde sıkıştırılmış durumdadır. Okullar yöneticilerin gözetiminde polis desteğinde bir avuç faşist zorbaya işgal ettiriliyor. Devrimcilerin mutlak olarak çoğunlukta olduğu okullar birer ikişer faşistlerin işgali altına geçiyor veya buna çalışılıyor. ADMMA gibi 17 bin öğrencinin büyük çoğunluğunun devrimci olduğu bir okulda bile, 40-50 faşistin kontrolü kurdurulmaya çalışılabiliyor. Binlerce öğrenci ya bu 40-50 faşiste boyun eğecek ya kurşunu yiyecek ya da okul kapanacak. Öyle bir denklem ki herhalde faşistler kazanacak! Bugün bu durum aşağı yukarı her okulda aynı.
>
> Bu denklem parçalanmalıdır! Bu cendereden çıkmanın yolu bulunmalıdır.
>
> ... Devrimci gençliğin çok yüksek düzeydeki devrimci potansiyeli üniversite kapıları arasındaki sıkışıklığından sökülüp çıkarılmalı. Statik bir savunma durumundan çıkarılarak özgürce gelişip yayılabileceği alanlara doğru genişletilmeli, yaygınlaştırılmalıdır.[18]

Aynı yazıda "gençlik hareketinin halk hareketinden ileri bir boyutta" olduğu vurgulanarak diğer gruplarla yaklaşım farkı şöyle anlatılıyordu:

> Çözüm herhalde bir yığın oportünistin yaptığı gibi gençlik hareketini kitleden kopuk goşizm-anarşizm diye mahkûm etmek ve gençliğe 'aman dur bekle, kıpırdama, oyuna gelirsin, halk da uyansın öyle' diye kocakarı öğütleri vermek değildir. Yapılması gereken, gençliğin eylemini kendiliğinden hareketlerin seviyesine indirmek değil, kendiliğinden hareketleri devrimci bir şekilde yükseltmek olmalıdır.
>
> ...Devrimci gençliğin eylemi, geniş halk yığınlarının antifaşist duyarlılığını artıracak, direniş ve mücadele gücünü yükseltecek ve antifaşist halk hareketlerini örgütlendirecek bir perspektiften ele alınmalıdır.
>
> ...Artık halk yığınlarında belirli bir seviyeye gelen duyarlığı derinleştirip doğru siyasi düşünceleri halka kavratacak, onların antifaşist eylemini örgütlendirecek demokratik eylem biçimlerini bulmak gerek.

Yazının sonunda ise devrimci gençliği halk yığınlarıyla birleştirecek ya da halk yığınlarına doğru şiarları kavratacağı düşünülen şu sloganlar öneriliyordu: "Tek yol devrim", "Kahrolsun oligarşi", "Kurtuluşa kadar savaş", "Bağımsız Türkiye", "Kahrolsun faşizm", "Kahrolsun emperyalizm".

18 *Devrimci Gençlik*, sayı 7, 19 Nisan 1976.

Dev-Gençliler "halkla birleşme"de kendilerini belirli toplumsal kesim ya da coğrafyayla sınırlamıyordu. Temel birleştirici halka faşizme karşı mücadeleydi. Bu mücadele onlara göre toplumun hemen her kesimine giderek daha fazla sirayet ediyordu. Okulların ve yurtların çevresi ilk elde yayılma alanlarıydı. Anadolu'dan gelmiş büyük şehirlerin üniversite ve yüksek okullarında okuyan politize olmuş gençler, okulların kapalı olduğu yaz aylarında "memleketlerinde" örgütlenmelere girişmeliydi. Bir diğer yol –CHP yönetiminin kesin engeller koyduğu, sol grupların da artık ihtiyaç duymadığı 1977 Haziran seçimlerine kadar– CHP mitinglerine kendi pankart ve sloganlarıyla katılmaktı. Büyük şehirlerdeki gecekondu mahallelerine ise özel vurgu yapılmıştı. *Devrimci Yol*'un 1 Ağustos 1977 tarihli 7. sayısında "Günümüzde hareket ağırlıkla okullardan semtlere, gecekondulara yayılmış durumdadır" denilerek, gecekonduların artık gericilerin oy deposu olmaktan çıktığı, solun egemenliği altına girdiği yazılıyordu. Gecekondularda eşitsizlikleri daha kolayca gören, eğitim düzeyi yüksek gençler vardı, yanı sıra "faşistlerle polislerin denetimini zorlaştıran mahallelerin fiziki koşulları" da örgütlenme imkânlarını artıran özelliklerdendi.[19]

Bildirge ve "temel siyasi görev"

Gruba adını veren *Devrimci Yol*, 1977'nin 1 Mayıs'ında 15 günlük periyotlar halinde devam etmek üzere yayına başladı. Bir süre önce de, Nisan ayında *Devrimci Yol Bildirgesi*[20] isimli broşür çıkarılmıştı. Her iki adım gençlikle sınırlı örgütlenmeden halka hitap eden yeni bir örgütlenmeye geçişi temsil ediyordu. Broşür yeni örgütlenmenin görüşlerini formüle eden bir program, dergi ise yayın organı misyonu yükleniyordu.

Bildirge ve derginin yayımı, yeni bir aşama kabul ediliyordu ama bu aşamanın örgütsel olarak neyi temsil ettiği açık değildi. Açıkça belli olan solda yeni bir siyasi oluşumun ortaya çıktığıydı. Bildirge daha ilk satırlarda "bir parti kurma çağrısı" olmadığını söylüyordu. "Devrimcilerin temel siyasi görevinin ne olduğu ve ne yapılması gerektiği" konusunda "bir bakış açısı" sunmak amacındaydı. "Temel siyasi görev" *Devrimci Gençlik*'in ilk sayısından beri vurgulanan "proletarya partisinin yaratılması"ydı. Bu hedefe bir "partileşme süreci" ile ulaşılabilecekti. Parti "çağrılarla değil" "devrimin temel meselelerinde sağlanan ideolojik birlik" ve "belirli bir kadro birikimi"yle kurulabilirdi. Parti "tüm pratik-siyasi sorunların çözümünün önkoşulu"ydu. Parti için "işçi sınıfının bilinçli unsurlarının örgütlenmesi" önerisini yanlış bulan Bildirge, aslolanın "siyasi çizgi" olduğunu savu-

19 "Anti-Faşist Halk Eylemleri ve Devrimci Mücadele", *Devrimci Yol*, sayı 7, 1 Ağustos 1977.

20 "Bildirge", *Devrimci Yol Belgeler*, Bireşim Yayınları, (CD), Umut Ltd. Şti, İstanbul, tarih yok.

nuyor ve şöyle diyordu: "Sınıfla örgüt arasındaki örgütsel bağların durumu tayin edici değildir, ikincildir. Önde gelen örgütün izlediği siyasi çizgidir. (...) ideolojik-siyasi birlik olmadan sınıfla bütünleşme hiçbir şey ifade etmez."

Partileşme süreci, kadro birikimini ve ideolojik birliği yaratma süreciydi. Ne var ki başından beri kilit bir kavram olan partileşme süreciyle ilgili yazılanlar yazarlarının da karışık fikirlere sahip olduğunu gösteriyordu. "Kadrolaşma" "şu kadar adam demek değil"di. Şöyle deniyordu: "Politikanın hayata geçirilmesi için verilen mücadelede artık öyle bir an gelir ki, bundan sonra bir örgütsel bütün olarak istediği hedeflere yönelebilen bir organizma oluşur. Bu organizmaya parti ismi verilir." İdeolojik birlik "ideolojik mücadele"yle sağlanacak, kadrolar bizzat "sınıf mücadelesinin kızgın pratiğinde pişecek" ve "partileşme süreci bilinçli kadroların örgütlü ve neyi, ne için yaptığını bilen bir tarzda çalışmalarının ürünü olarak" tamamlanabilecekti.

"Proletaryanın partisi"nin ne olduğuna dair bulanıklık THKP-C yenilgisinin değerlendirildiği bölümde açıkça görülüyordu. Yenilgiden çıkarılması gereken ders şu anlaşılması güç cümleyle anlatılmıştı:

> Özetle: Farklı alanlardaki mücadelelerin, farklı mücadele biçimlerinin birlikte yürütülmesinin, mücadelenin devamlılığının ve devrimi başarıya ulaştırabilecek bir siyasi çizgi üzerinde mücadelenin geliştirilebilmesinin bir gereği ve ifadesi olarak örgütlenmiş Marksist-Leninist parti: Bütün bir geçmişin ve bir devrimci yenilginin en özlü dersleri bu noktada toplanmaktadır.[21]

Proletarya partisinin, birtakım insanların bir program ve tüzük etrafında bir araya gelmesiyle masa başında kurulamayacağı, bunun sınıf mücadelesi içinde hak edilmesi gerektiği düşüncesi, tariflemesi güç, ulaşılması da neredeyse imkânsız bir parti kültüne yol açtı. Grubun hayli genişlediği 12 Eylül cuntasına kadar yaşanan süreç bir yana, 2000'li yıllara sürüp giden uzun yıllar boyunca da bir türlü, "doğru ve başarıya ulaşacak bir mücadelenin önkoşulu" görülen partiye evrilememenin nedeni, başka sübjektif niyetler bir yana konulursa, burada aranabilir. Doğal olarak partileşme süreci de, açıklığa kavuşamayan ve sonlanamayan bir süreç olarak kaldı.

Bildirge, parti-öncesi örgütsel yapıyla ilgili de bir açıklama yapmıyordu. Dolayısıyla bir buçuk yıllık gençlik mücadelesinin ardından yeni bir adla ortaya çıkmaya karar verildiğinde, ulaşılan örgütsel aşamanın ne olduğu ya da parti-öncesi bu örgütün hangi ilkelere sahip olacağı anlaşılamıyordu.

Bildirge "Kadrolarımızın asli görevi bulundukları alanlarda ve görevlerde kadro yetiştirmek, kadro çıkarmaya uygun bir çalışma içine girmektir" derken "kadroların" varlığını kabul ediyordu, aynı zamanda bu, "kadrolarımız"

21 *A.g.y.*

diye hitap edebilen daha üst düzey kadroların varlığı anlamına da geliyordu. Ama "Bugün hiyerarşi oluşturmak diye özel bir sorun" olmadığı vurgulanıyor, örgüt hiyerarşisinin şu aşamada kurulamayacağı, partileşmenin belirli bir aşamasına ait sorun olduğu belirtiliyordu. Önemli olan "davaya en iyi şekilde yararlı olmak"tı. Diğer yandan da "Marksist-Leninist görev ve sorumluluk anlayışı içinde hiyerarşinin şurasında veya burasında bulunmak diye bir kaygı taşınamaz" deniyordu. Gerçekte ise bildirgenin yazıldığı o sırada herhangi bir biçimde seçilmemiş yönetici bir grup vardı ve başta Dev-Genç olmak üzere, şu ya da bu biçimde onlara bağlanmış çeşitli örgütlenmeler söz konusuydu. Aynı grup hareketin yönetiminin yanı sıra ideolojik-politik görüşlerini de oluşturuyordu.

Çelişkiler yalnızca örgütsel ilişkilerle sınırlı değildi, "devrimin temel meselelerinde ideolojik birlik" vurgusu aslında yeni bir siyasi çizgi arayışını anlatıyordu, nitekim *Devrimci Yol*'un ilk sayısında "Parti sorununun önünde duran en önemli sorunlardan biri Türkiye solunun teorik sorunlarını çözememiş olmasıdır. Devrimci hareket kendisinin siyasi varoluş koşulu olan görüşlerini henüz sistemleştirmiş değildir"[22] deniyordu.

Devrimci Yol'un Mahir Çayan'ın görüşlerini aslında savunmadığını ileri süren THKP-C izleyicisi diğer gruplar, Bildirge'de THKP-C'ye ilişkin yazılanları ve yazılmayanları, haklılıklarının kanıtı olarak ileri sürdüler. Gerçekten de Bildirge'de THKP-C konusunda temkinli davranılıyordu. THKP-C "işçi sınıfının bağımsız siyasi hareketini yaratma yolunda önemli mesafeler katedildiği bir dönüm noktası" olarak niteleniyor, örgütsel değil, ideolojik-siyasi çizgisi itibariyle iktidar alternatifi bir oluşum olduğu söyleniyordu. Yenilgisi, gerilla savaşı ile diğer mücadele biçimlerini "bütünsel" yürütememesine, farklı alanlardaki örgütlenmelerinin birbirinden kopukluğuna ve örgüt içinde ideolojik birliği sağlayamayışma bağlanıyordu. Silahlı mücadeleye henüz gerekli koşullar sağlanmadan, 12 Mart rejiminin saldırılarına karşı zorunlu olarak başlanmıştı. Çayan'ın politikleşmiş askeri savaş stratejisi, suni denge, silahlı propaganda gibi kavramlarından ise Bildirge'de söz edilmemişti. 1978 Mayıs'ında ayrılıp Devrimci Sol'a dönüşecek İstanbul'daki muhalefet grubu, görüşleri kaleme alan Ankara grubunun Çayan'ın bu temel kavramlarıyla ilgili görüşlerini açmaktan özenle kaçındığını iddia ediyordu. Devrimci Yol ise ancak bölünmeden sonra Çayan'ın, düşünsel çerçevesinin tümüne sahip çıkan yazılar yayınladı.

Devrimci Gençlik'te THKP-C ile ilgili değerlendirmenin ancak siyasi bir hareket tarafından yapılabileceği savunularak bu konuda söylenenlerin hiçbir hükmü olmadığı yazılmıştı. "Devrimci hareket" –ki bu bazen parti öncesi bir siyasi örgütlenme bazen parti olarak anlaşılıyordu– tedrici bir geli-

22 "Marksist Teorinin ve Teorik Eğitimin Önemi Üzerine", *Devrimci Yol*, sayı 1, 1 Mayıs 1977.

şim gösterdiğine göre, zaman içinde değerlendirmesini de yapacaktı. Devrimci Yol yöneticileri, devrimin temel konularında ideolojik birlik gibi, Mahir Çayan'ın görüşleri konusunda fikir birliğini de sürece yayan bir tutum izliyordu. Bildirge, yalnızca, THKP-C'den o aşamada çıkarılacak dersin, yukarıda aktardığımız biçimde anlaşılacak "Marksist Leninist Parti" olduğunu yazıyordu.

THKP-C değerlendirmesi ideolojik mücadele sürecinde yerli yerine oturacaktı. Ama bu hiçbir zaman gerçekleşmedi, 1988'de Oğuzhan Müftüoğlu'nun dile getirdiği "Devrimci Yol pratiği bize göre THKP-C hareketinin en iyi değerlendirmesi sayılmalıdır. Onun en iyi savunmasını da, devrimci bir eleştirisini de orada bulmak olanaklıdır. Bu nedenle 'Fatsa', 'Kızıldere'nin bir devamı olduğu kadar onun bir eleştirisidir de"[23] yaklaşımı aynı müphem tutumun artık Mahir Çayan'ın görüşleri bir yana Devrimci Yol'un eski görüşlerinin önemini yitirdiği yıllarda bile sürdürüldüğünü, açık bir eleştirel tutum içine girilemediğini gösteriyordu. Mayıs 1997'de, *Yeniden*'de, Devrimci Yol'un 20. yılı nedeniyle hazırlanan özel dosyadaki bir imzasız yazıda şöyle deniyordu:

> Devrimci Yol'un ... THKP-C hareketinin doğal bir uzantısı olarak görülmesine karşın, onun örgütlenme ve mücadele hattında THKP-C'nin Mahir Çayan tarafından formüle edilmiş çizgisinden önemli farklılıklar olduğu biliniyor. Geçmişin eleştirisi bu şekilde (o dönemde sağ bir eğilim olarak yaygın olduğu şekilde, geçmiş hareketin toptan reddi olarak değil) mücadele içinde ve mücadelenin somut gereklerine uygun politikalar ve çözümler getirmeye çalışılarak gerçekleştiriliyordu.[24]

Devrimci Yol, her ne kadar rakiplerinin bu konudaki eleştirilerini 70'li yıllardaki dergi yazılarında şiddetle reddetmiş olsa da, pratikte "somut koşullar"ın gerektirdiği örgüt ve mücadele biçimlerini geliştirerek Mahir Çayan'ın görüşlerinin üstesinden gelmeyi amaçlamıştı.

Parti bir ideolojik birlik ve kadro sorunuydu. İdeolojik birlik, doğru bir siyasi çizginin oluşumu ve "kızgın pratiğin içinde pişmiş" kadroların bu çizgiyi kavramasıydı, bu da ideolojik mücadeleyle sağlanabilirdi. İdeolojik mücadeleyle kastedilen, kadroların eğitimi ve diğer sol grupların görüşlerinin eleştirisiydi. Kadroların eğitiminde dergi başlıca araçtı, aynı zamanda neler yapılması gerektiği de dergide anlatılıyordu. *Devrimci Yol*'un ilk sayısında Marksist teorinin ve teorik eğitimin önemi üzerine bir yazı yer almış bir de kitap okuma listesi verilmişti; sonraki sayılarda da "Marksist felsefe", "ekonomi politik", "tarihsel materyalizm", "emperyalizm" gibi konu

23 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 7, s. 2250, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

24 "Geçmiş ve Gelecek", *Yeniden*, sayı 24, Mayıs 1997, s. 13.

başlıklarıyla eğitim amaçlı yazılar, her bir yazının altına da konuyla ilgili birer kitap okuma listesi eklenmişti. Kadroların eğitiminde kimi zaman ahlaki ya da örgütsel tüzüğü çağrıştıran kuralların, kimi zaman da halkla ilişkilerde uyulması gereken davranış biçimlerinin sıralandığı yazılar da önemliydi. Örneğin ilk sayıdaki "Kitle Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar" başlıklı yazıda "kendinizi öğretmen sanmayın", "sabırlı olun", "dinleyicileri tartışmaya katın", "anlatılanları dinleyicilere anlattırın", "asla yalan söylemeyin", "sınıf mücadelesine katılın" gibi öğütler yer alıyordu. Diğer yazılarda "kadro"nun ne demek olduğu, eğitiminde, kitlelerle ilişkisinde, örgütsel görevler karşısında nasıl davranması gerektiği anlatılıyor, "devrimci olmayan" davranışlara "pasifizm, ahbap-çavuş ilişkileri, gevezelik, filtreli sigara içmek, içki içmek, canının istediği zaman görev almak..." gibi örnekler sıralanıyordu.[25]

"İdeolojik mücadele"de siyasi hareketin geliştireceği fikirler de önemliydi; bu fikirler ideolojik-teorik gelişiminin göstergesiydi. THKP-C izleyicisi gruplar teorik temelin Mahir Çayan tarafından ortaya konulduğunu savunmasına karşın, Devrimci Yol "siyasi varoluş koşulu olan görüşlerini henüz sistemleştirmediği" kanısındaydı.[26] Bu nedenle de derginin hemen hemen her sayısında bu temeli oluşturmayı amaçlayan siyasal yazılara yer verilmişti. Derginin özellikle orta sayfaları, bu tür önemli kabul edilen yazılar için ayrılmıştı.

Bu yazıların konuları birkaç noktada yoğunlaşıyordu. Bunlardan en önemlileri uluslararası komünist hareketteki SBKP-ÇKP bölünmesi, bu bölünmeye paralel soldaki kamplaşma ve faşizme karşı mücadeleye ilişkin olanlardı. SBKP ve ÇKP yanlısı olarak iki ana gruba ayrılmış solda, Devrimci Yol bir üçüncü yolu, diğer grupların adlandırmasıyla "orta yolcu" hareketi temsil ediyordu. Bölünmenin hem uluslararası hem de yerli taraflarına karşı çıkılıyordu. ÇKP ve savunucularının Sovyet sosyal emperyalizmi, üç dünya teorisi gibi tezleri, keza SBKP yanlılarının "toplumsal ilerleme", "kapitalist olmayan yol" vb. görüşleri eleştiriliyordu. Pratikte de iki tarafın birbiriyle çatışmaları "provokatif", "sol içi çatışma" diye niteleniyor, etkin olunan eylemde ya da örgütlenme biriminde birbirlerini hedef alan propaganda çalışmaları engelleniyordu.

25 "Kitle Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar", *Devrimci Yol*, sayı 1, 1 Mayıs 1977. "Örneğin lüks harcamalarda bulunan bir arkadaşın örgüt disiplinine uyabilmesi mümkün değildir. Eğer söz konusu arkadaş örgütün para sıkıntısı çektiğini bilmesine rağmen ve bunu gidermek için sözgelimi, sempatizan kitlelerden bağış toplamasına rağmen; bizzat kendisi elinde bulunan fazla parasını filtreli sigara vb. ile tüketiyorsa, böylesi tavır; bırakın devrimciliği, disiplini, kelimenin gerçek anlamıyla samimiyetsizliktir. Kendi özel yaşantısındaki rahatından, avantajlarından fedakârlık edemeyen bir kimsenin devrimci mücadelede tutarlı bir unsur olabilmesi söz konusu olamaz!", *Devrimci Gençlik*, sayı 12, Eylül 1976.

26 "Marksist Teorinin ve Teorik Eğitimin Önemi Üzerine", *Devrimci Yol*, sayı 1, 1 Mayıs 1977.

Ana konu ise faşizme karşı mücadeleydi. Derginin her sayısı kapağından başlayarak iç sayfalara kadar faşist saldırılar, bu saldırılara karşı direnişler ve ölenlerin anısına yazılmış yazılarla doluydu.

Faşizme karşı direniş komiteleri

Faşizme karşı mücadele, Devrimci Yol'un 12 Eylül öncesi siyasal görüşlerini ve örgütlenme önerilerini geliştirdiği ana ekseni oluşturuyordu. Bu eksen Devrimci Yol Bildirgesi'nde şöyle açıklanıyordu:

> Bugün baş çelişmenin[27] politik alandaki görünümü (faşizmin halka saldırılarından ötürü) faşizmle halk arasında bir savaş biçimindedir. Bu anlamda antifaşist mücadele tayin edici önemde bir mücadele olarak kavranmak zorundadır. Politik arenada antifaşist mücadelenin gereklerini yerine getirmek ve diğer mücadele alanlarında çalışmayı antifaşist mücadeleye bağımlı kılmak gerekmektedir. Ülkemizde faşizme karşı mücadele, devrim meselesi olduğu için devrimci hareketin örgütlenmesi ve birliğin sağlanması sorununa sıkı sıkıya bağlıdır. Bu sorunun çözümü de işçi sınıfının bağımsız siyasi eylemini oluşturmaktan, işçi sınıfının öz örgütünü, partiyi inşa etmekten geçer. Faşizme karşı mücadelenin zafere ulaştırılabilmesi, işçi sınıfının öz örgütünün yönetimiyle mümkündür.

Faşizm, ülkücü komandolar ve onların şiddetiyle sınırlı bir şey değil, "oligarşik diktatörlüğün karakterinde" olan, "egemenlik zaafının bir sonucu"ydu:[28]

> Faşizmin gelişimi bugün, ağırlıkla mevcut devlet kurumlarının (faşist güçlerin elinde bulundurulması nedeniyle) aracılığıyla, faşist terör (ve demagoji) yoluyla kitle temelini genişletmeye çalışmaktadır. Bu süreç, zaman zaman parlamentonun askıya alındığı (demokratik hakların iyice daraltıldığı) dönemlerde de aynı şekilde işlemektedir. Bu nedenle, faşizme karşı mücadele, asıl olarak faşizmin kaynaklandığı devlet kurumlarının niteliğinin değiştirilmesini gerektirir. Faşist terör mekanizması ordu ve gizli devlet örgütü içindeki (CIA tarafından yönetilen) güçler tarafından örgütlendirilip geliştirilmektedir. Faşist Ülkü Ocakları ve MHP bu güçlerin birer sivil (kitlesel) kuruluşu durumundadır. Devlet örgütündeki bir nitelik değişimi ise herhangi bir reformcu (barışçı!) tedbirle sağlanamaz. Bu, devrimci bir hükümetin yapabileceği bir şeydir. Böyle bir hükümet faşizme karşı uzun ve çetin bir mü-

27 Baş çelişme, Mahir Çayan'ın formülasyonu olan "oligarşi ile halk arasındaki çelişki"ydi.

28 *Devrimci Yol*, sayı 5, 1 Temmuz 1977, s. 3. DY'nin faşizm konusunda bağlı olduğu kavramsal çerçeve, Mahir Çayan'ın bu konudaki yazdıklarıydı. Çayan, burjuva demokrasisiyle ilgisi olmayan "sömürge tipi bir faşizm"in hüküm sürdüğünü savunmuştu.

cadele süreci içinde ve bu savaş sürecinin belirli, elverişli bir döneminde kurulabilir ve böyle bir hükümet işçi ve köylülerin (halkın) demokratik diktatörlüğü hükümeti olabilir.[29]

Devrimci Yol, özellikle TKP, TİP, TSİP ve Kurtuluş'u (*Kurtuluş Sosyalist Dergi*) faşizmi MHP ve MC iktidarıyla sınırlamakla eleştiriyor, onları bir CHP hükümetinin faşizmin gelişimini engelleyeceğine dair beklentiler yaymakla suçluyordu. Devrimci Yol'a göre, faşizme karşı mücadelede iki farklı siyaset vardı. "Bunlardan birincisi faşizme karşı mücadelede mevcut sınırlı demokratik ortamın savunulması çizgisi olarak ifade edilebilir"di. İkinci çizgi ise "mevcut nispi demokratik ortamın savunulması çizgisinin temel alınmasını reddeden ve bizim tarafımızdan savunulan görüş" olarak tarif ediliyordu:

> TİP, TSİP, TKP ve KSD tarafından savunulan birinci çizgi; anti-faşist mücadelede bir CHP iktidarına bel bağlama çizgisidir. Siyasi programları sonuç itibarıyla bir CHP iktidarında ya da CHP'li bir koalisyonda düğümlenir. (...) faşizme teslimiyet çizgisidir. CHP'ye bel bağlama (ya da müttefik olma!) sonuçta tekelci burjuvazinin bir kanadı ile faşizme karşı ittifak aramaya götürür.[30]

Faşizme karşı mücadelede temel önerme "direniş komiteleri"ydi. Devrimci Yol'a göre, direniş komiteleri bizzat pratiğin ortaya çıkardığı bir şeydi. Egemen sınıfların, 1975'ten beri "pervasızca yürüttükleri faşist terör kampanyası"na karşı "halk kendini savunmaya yönelik komiteler kurmaya" başlamıştı. İşte direniş komiteleri, halkın bu kendiliğinden örgütlenmelerini kalıcı bir devrimci örgütlenmeye dönüştürmeyi amaçlayacaktı:

> Direniş komiteleri kavramı herhangi bir "siyasi" amaçla icat edilmiş veya "havadan" ortaya atılmış bir kavram değildir. Bu kavram tamamen sınıf mücadelesinin ve canlı sosyal pratiğin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Faşist saldırıların giderek şiddetlenen bir doğrultuda artması, çatışmaların bir iç savaş doğrultusunda derinleşmesi, en geniş halk yığınları içinde güçlü bir antifaşist dayanışma ve direnme eğiliminin doğup gelişmesine neden olmuştur. Son birkaç yıldır bu olayı okullarda, mahallelerde, köylerde ve fabrikalarda, ülkemizin her tarafında derece derece ortaya çıkan bir gelişme, bir sosyal gerçeklik olarak yaşadık. Şehirler, kasabalar, köyler tümüyle ülkemiz bu gelişmelerin etkisini sokaklarında yansıtacak bir görünüm içindedir. Oligarşinin bu gelişmeleri kendi denetimi altına alma çabaları karşısında devrimcilere düşen şey, *hiç kuşku yoktur ki, bu gelişmeleri devrimci bir doğrultuya* kanalize etmek için mücadele etmektir. Marksist teori, her şeyden önce can-

29 *Devrimci Yol*, sayı 13, 15 Ocak 1978, s. 10.

30 *Devrimci Yol*, sayı 10, 21 Ekim 1977, s. 2.

lı hayatın, sosyal pratiğin ortaya attığı sorunları çözmekle yükümlüdür. Direniş komiteleri de (hayattan kopuk "görüşler"in değil) hayatın kendisinin ortaya attığı bir "öneri"dir.[31]

"En geniş anti-faşist kesimleri bağrında toplayacak" bu örgütler, "faşizme karşı barışçı-kitlesel-silahlı vb. her türlü eylem biçimini hayata geçirmeye elverişli bir yapıya sahip olacak"tı. Direniş komitelerinde, silahlı direniş birlikleri adıyla bir de silahlı örgütlenme bulunacaktı. Bu silahlı birlik, "profesyonel", "merkezi örgütlenmiş bir gerilla birliği" değil, yerel savunma gücüydü. Yerel düzeyde kurulacak bu direniş komitelerine stratejik rol biçilmiş ve pek çok işlev yüklenmişti. Parti kadroları bu komitelerden çıkacak, bu komiteler aynı zamanda hem faşizme karşı geniş bir cephenin, hem de "halk iktidarı"nın birer nüvesi olacaktı. Bu örgütlenmeler, "TKP ve TİKP gibi ihanet mihrakları" dışındaki tüm sol gruplara açıktı. Direniş komiteleri aşağıdan yukarıya kademeli olarak merkezileştirilecek, böylelikle Birleşik Direniş Cephesi oluşturulacaktı.[32]

Direniş komiteleri 1977 yılında önerildi. İki yıl kadar sonra komitelerin bir değerlendirmesinin yapıldığı broşürde,[33] faşist saldırıların varolduğu yerlerde bu komitelerin kolayca kurulup genişleyebildiği, saldırıların püskürtüldüğü ya da olmadığı yerlerde dağılma eğilimine girdikleri yazılıyordu. Bunun üstesinden gelmenin yolu komitelerin kendilerini faşizme karşı mücadeleyle sınırlamayıp yerel halkın sorunlarına sahip çıkan alternatif bir "iktidar organı" gibi çalışmasıydı. Böylece "Halkın kendisi tarafından oluşturulmuş komiteler iktidar gücünü yavaş yavaş, parça parça üstlenmeye, eski merkezi devlet yapısının yanı başında ve ona alternatif olarak yeni bir iktidar odağı haline gelmeye başlayacak"tı.[34]

Direniş komiteleri Devrimci Yol'un pek çok bölgede örgütlenme temeli oldu, ama sol örgütleri kapsamayadığı gibi merkezi bir örgüte ve hedeflediği

31 *Devrimci Yol*, sayı 16, 20 Mart 1978, s. 9.

32 "Direniş Komiteleri ve Faşizme Karşı Mücadele", *Devrimci Yol Belgeler*, Bireşim Yayınları, (CD), Umut Ltd. Şti, İstanbul, tarih yok.

33 *A.g.y.*

34 12 Eylül cuntası sürecinde Ankara'da açılan Devrimci Yol ana davasının bir numaralı sanığı olarak yargılanan Oğuzhan Müftüoğlu, 2009 yılında, *Birgün*'de yayınlanan röportajında (5 Mayıs 2009) şöyle diyordu: "Faşistlere karşı bir mücadele yürütüyor, bazı yerlerde biz etkin duruma geliyoruz. Bunun üzerine oralarda neler yapmamız gerektiğini tartışıyorduk. O tartışmalarda Tito'nun 'faşistleri defettiğimiz ve kurtardığımız her yerde bütün iktidarı halka devredeceğiz' sözü üzerimizde etkili oldu. Bu anlayış, faşizmi yıkacak en önemli güçlerden birisi olduğunu, bir küçük ot parçasının bir kaya yarığında o kayayı parçalayacak güce erişebileceğini ifade ediyordu. Benim beynime işlemiş bir sözdür. Devletin çatlağı içerisinde biz de iktidarı aldığımız yerlerde halka devretmeliyiz, böyle bir demokrasi anlayışını halk iktidarının nüveleri, sosyalizmin iktidara geldikten sonra gerçekleştirilecek bir şey olarak görülmemesi gerektiği, bu düzenin içinde adım adım inşa edilmesi gerektiğine ilişkin fikirler Devrimci Yol anlayışının temelleriydi."

gibi kalıcı örgütlenmelere dönüşemedi. En parlak örnekleri ise Fatsa ve Yeni Çeltek'ti.

"Fatsa komünü"

Fatsa, 12 Eylül yargılamaları sırasında, askeri savcı tarafından "Paris komünü"ne benzetilerek, "Fatsa komünü" diye nitelenmişti.[35] Suçlamaların hedefi, aynı zamanda Fatsa'daki özgün deneyimin mimarı belediye başkanı Fikri Sönmez, bu benzetmenin o günlerin önde gelen sağcı gazetesi *Tercüman*'dan apartılmış olduğunu savunmasında söylemişti. Komün her şeyden önce bir işçi ayaklanmasının ürünüydü ve özel kurumlarla devlet kurumları kamulaştırılmıştı. Fatsa'da böyle bir şey söz konusu değildi. Sönmez'e göre yerel yönetimler "demokrasinin okulu"ydu. Fatsa gerçek demokrasinin nasıl olması gerektiğini göstermişti. Bu da, "halkın yönetime katılması", "söz ve karar sahibi" olmasıydı. Her belediye uygulamasında halkın görüşü alınmış, halkla tartışılmış ve halkla beraber uygulanmıştı. Belediye çıkar çevrelerinin değil halkın belediyesi olmuştu.[36]

İlginç olan, Fikri Sönmez'in iki deneyim arasındaki temelde varolan farklılıkları vurgulayarak reddettiği Paris Komünü benzetmesini 2000'li yıllarda bazı Devrimci Yolcular'ın yapmasıydı. Mayıs 2009'da "Paris Komünü'nden Fatsa'ya Devrimci Hareket" konulu panelde konuşmacılardan Mahmut Memduh Uyan, "Paris Komünü ile benzerliği de ilk kez böyle bir iktidarın, doğrudan demokrasi ilişkisinin ortaya çıkmasıdır... Türkiye tarihinin Paris Komünü dememizin ana nedeni budur" diyordu.[37] Daha da ileri giderek bunun "demokratik halk devrimi" olduğunu yazanlar da oldu.[38]

20 bin nüfuslu ilçede 14 Ekim 1979'daki yerel seçime (Devrimci Yol, 14 Ekim 1979 senato üçte bir yenileme seçimi ile milletvekili ara seçimini boykot etmişti) bağımsız devrimci aday olarak katılan Fikri Sönmez 3.096 oy alarak belediye başkanlığına seçildi. En yakın rakibi CHP adayı Zeki Muslu 1.113, AP adayı A. Rıza Özmaden 859 oy alabildi. İlçenin sol muhalif potansiyeli 1960'lı

35 Bu niteleme, sıkıyönetim savcılarının antikomünizm konusunda ölçüsüzlüklerini gösteren bir örnekti. Güncel antikomünist motiflerden bütünüyle ilişkisiz 1871'deki "Paris Komünü" gibi tarihe ait bir işçi iktidarını dahi savcı "düşman" bir hareket olarak görebiliyordu.

36 Fikri Sönmez ve Fatsa Devrimci Yol sanıklarının savunmalarının tamamı için bkz. Pertev Aksakal, *Bir Yerel Yönetim Deneyi*, Simge Yayınevi, Haziran 1989, İstanbul. Bu bölümde büyük ölçüde bu çalışmadan yararlanılmıştır.

37 12 Eylül'den sonra yurtdışında kurulan 4 kişilik yürütme kurulunun üyesi Mahmut Memduh Uyan, kır gerilla örgütlenmesinin yönetici birliğinin (Ana Gerilla Birliği) komutanı iddiasıyla yargılandı. Bu değerlendirme ve tartışmalar, 30 yıl sonra bile, sosyalistlerin, çok önemsedikleri ve bugüne taşımayı umdukları konularda dahi, propagandif düşünce kalıplarını aşamadıklarını gösteriyordu.

38 *Özgürlük*, "Unutturulamayanlar 'Paris Komünü ve Fatsa'", Ekim 2007, ozgurluk-dergisi.org

yılların ikinci yarısına, TİP ile THKP-C'nin örgütlenme ve ilişkilerine uzanıyordu. Bu yıllarda yapılan fındık mitingleri, üreticilerin toplumsal tepkilerinin en açık dışavurumuydu. Mitinglerin başını çekenler başlangıçta TİP'liler, bölünmelerden sonra Dev-Genç'liler, THKP-C'lilerdi. 1965'te TİP üyesi olan Fikri Sönmez, partinin ilçe başkanlığını da üstlenmişti. Fındık mitinglerinin örgütleyicilerinden biriydi. Mahir Çayan ve arkadaşlarına Kızıldere'de yardımcı olduğu gerekçesiyle 12 Mart sürecinde tutuklanıp yargılanmıştı.

Sol potansiyelin güçlü ancak örgütsüz olduğu ilçede ülkücü örgütlenme, 1975'te Ülkü Bir şubesinin kurulmasıyla başladı. Okul ve sokaklarda ülkücü egemenliği kurma yönlü baskı ve şiddet, solcuları Halkevleri şubesinde bir araya getirdi. Ülkücülerle süren kavga, fındık üreticilerinin sorunları, tefecilerin fahiş faizlerine karşı mücadeleyle birlikte sürüyordu. Ülkücülerin hapsoldukları tek mahalle de saldırı üssü gibiydi. 1977 Haziran'ında Halkevi Şube Başkanı Kemal Kara'yı öldürmeleri, ilçede bardağı taşıran son damla, solcuların gelişiminde de dönüm noktası oldu. Kara'nın cenazesine görkemli ve öfkeli bir kalabalık katıldı. 1979 yerel seçiminin arefesinde ilçede, sokaktaki muhalefeti ve antifaşist mücadeleyi örgütleyen ciddi bir Devrimci Yol örgütlenmesi mevcuttu. Seçimde adaylığını koyan Fikri Sönmez'in zaferini kolaylaştıran koşullar da vardı. Belediye başkanlığını elinde bulunduran CHP bölünmüştü. İlçede başkanlık seçimi CHP'li belediye başkanı Nazmiye Komitoğlu'nun ölümüyle gündeme gelmişti. Sevilen eski başkanın yerine başkanvekili olarak işleri üstlenen CHP İl Başkanı Kemal Burnaz'a ise hem partide hem ilçede tepki vardı. Kemal Burnaz'a muhalefet eden CHP'liler de dışarıdan aday arayışındaydı ve Fikri Sönmez'e de başvurmuşlardı. Sönmez'in seçimi kazanma olasılığına karşı, Ecevit başbakanlığındaki CHP hükümeti 26 Ağustos'ta yapılması gereken ilçedeki seçimi, Bakanlar Kurulu kararıyla, diğer boşalan belediye başkanlıklarıyla birlikte 14 Ekim 1979'a erteletti. Bu arada ülkücü komandolar tarafından Sönmez'e yönelik başarısız suikast girişimlerinde bulunuldu.

Başkanlığı kazanan terzi[39] Fikri Sönmez, halkın belediye yönetimine katılımını sağlamak amacıyla komiteler kurdu. İlçe 11 birime bölündü, her bir birimde seçimle işbaşına gelen 3-7 kişilik bu komiteler oluşturuldu. Komiteler halkın şikâyetlerini ve ne yapılması gerektiğine dair önerilerini topluyordu. İlçenin en önemli sorunu, yoldu. Sokak, caddeler herhangi bir yapımdan geçmemişti, çamur ve bataklıklarla kaplıydı. "Çamura Son" adıyla yol yapımını, komiteler aracılığıyla bir kampanyaya dönüştüren Fikri Sönmez, yıllardır çö-

39 12 Eylül öncesi sosyalistlerin en büyük yerel seçim başarısını, bir başka terzi, Mehdi Zana Diyarbakır'da gösterdi. Mehdi Zana, Kemal Burkay'ın liderliğini yaptığı, Kürt sosyalist gruplarından Özgürlük Yolu'nun bağımsız adayı olarak katıldığı 1977 yerel seçimlerinde, oyların yüzde 41'ini alarak Diyarbakır belediye başkanı oldu.

zülmeyen ve ancak dört yılda yapılabileceği söylenen cadde ve sokakları, halktan yüzlerce kişinin katılımını sağlayarak dört günde tamamladı. Ülke genelinde olduğu gibi ilçede de hüküm süren yağ, şeker, tuz, gaz, sigara gibi temel ihtiyaç maddelerinde karaborsaya ve fındık üreticilerinin borçlandığı tefecilere karşı mücadele başlatıldı. Nisan 1980'de düzenlenen Fatsa ve çevresinden binlerce kadın, çocuk, yaşlı, gencin katıldığı Halk Şenliği'ne solcu aydın ve gazeteciler davet edildi. Bütün bunlar Fikri Sönmez ve Fatsa'daki alternatif belediyenin popülaritesini ilçede olduğu kadar ülke geneline de yaydı. Sağcı gazeteler Fatsa'da "komünist kurtarılmış bölge" ve "Küçük Moskova"ya dikkat çekerken, Demirel hükümeti, bu işe bir son vermesi için MHP eğilimli Reşat Akkaya'yı Ordu valiliğine atadı. 8 Temmuz 1980'de özel askeri birlikler ve polis güçleriyle "Nokta Operasyonu" adıyla ilçe ablukaya alındı. Gözaltı ve tutuklama dalgası başlatıldı. Fatsalıların "12 Eylül, ilçeye iki ay önce gelmişti" diye andığı operasyonu ayırıcı kılan, başta Fikri Sönmez olmak üzere yüzlerce kişinin tutuklanması değildi sadece, bu tutuklamaların solcu cinayetlerine bulaşmış çok sayıda "maskeli muhbir ülkücü"nün ihbarlarıyla yapılmasıydı. Evler, işyerleri basıldı, gözaltına almanlar işkenceden geçirildi. İlçede polis ve asker kontrolü olduğu sırada ülkücüler sivrilmiş solculara yönelik eylem ve suikastler düzenledi. Operasyon nedeniyle dağlara çıkan pek çok genç, 12 Eylül darbesi sonrasında, Devrimci Yol'un Karadeniz'deki gerilla grubunun da temelini atmış oldu.

Yeni Çeltek maden işçileri

12 Eylül cuntasının baskı ve işkenceleriyle dağıtılan diğer örgütlenme ve direniş, Amasya'nın Yeni Çeltek maden ocağındaki işçi greviydi. Ancak Yeni Çeltek, grev ve direnişten daha öte, işçi sınıfı eksenli sosyalist hareketin Anadolu'daki gelişimi açısından dikkat çekici bir deneyimdi. 1975'te Yeni Çeltek madenlerinde başlayıp çevre halkını da (köyleri, kasaba ve ilçe esnafını, öğretmenleri, öğrencileri) kucaklamış, bizzat işçilerin öncülük ettiği bir halk hareketine dönüşmüştü. Bu örgütlenmenin yaratıcısı, Devrimci Yol'dan önce, 1975 sonlarında kurulan Yeraltı Maden-İş'ti. Sendikanın kurucusu ve genel başkanı Çetin Uygur da Fatsa'da yerel yönetim deneyiminin öncüsü Fikri Sönmez gibi bir 68'liydi. Aslında Ankara'da yaşıyordu ve Maden Mühendisleri Odası ile Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği'nde (TMMOB) görev yapıyordu. Malatya-Hekimhan'da sosyalist bir maden mühendisinin linç edilmesi üzerine oda adına, bir grup arkadaşıyla birlikte bölgeye araştırma yapmaya gitmiş ve sorunları yakından gözlemlemişti.[40] İşçiler ağır bir sömürü altındaydı, buna karşın mevcut sendika işveren, yörenin tüccarları ile iş-

40 İnönü Alpat, *Birgün*, 09 Mayıs 2006.

birliği halinde çalışıyordu. İşçiler yeni bir sendika arayışındaydı. Yeraltı Maden-İş'i Ankara Çayırhan, Malatya Hekimhan, Amasya Yeni Çeltek Linyit İşletmesi'nden işçilerle birlikte Ankara'da DİSK'in desteğinde kurdular. Çetin Uygur, Yeni Çeltek maden ocağının bulunduğu Amasya'nın Suluova ilçesine yerleşti. Çünkü Yeni Çeltek toplu sözleşme aşamasındaydı ve sendikanın ilk örgütlenme merkezi olacaktı.

Öyküsü 1955 yılında Suluova Şeker Fabrikası'nın kuruluşuyla başlayan bölgenin sosyoekonomik yapısı şöyle tasvir ediliyordu:

> Şeker pancarı bölge ekonomisinin can damarıdır. Merzifon, Suluova, Gümüşhacıköy, Havza, Ladik, Vezirköprü ilçelerinde halkın geçim kaynağı şeker pancarıdır. Pancar için toprağa, pancarın şeker haline gelmesi için yüksek ısıya, yüksek ısı için linyite ihtiyaç vardır. Yani hem köylü köylülüğünün gereğini yerine getirmeli, hem de işçiler yok pahasına, seslerini çıkarmadan yerin yedi kat altına inmelidir...
>
> Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Ortaklığı, pancar üreticisi köylülerle yaptığı anlaşma gereği ürünü çok düşük bir fiyatla satın almaktadır. Maden işçileri de son derece sağlıksız ve güvenlikten yoksun koşullarda, karın tokluğuna çalışıyordu. Ne haklarını arayan sendikaları vardı ne de toplu sözleşme sürecinden haberdarlardı. İşveren ve sendika, işçileri devre dışı bırakarak imzalıyordu sözleşmeyi. İtiraz eden olursa sendika-işveren-mafya ilişkisini karşısında buluyordu.[41]

Kömürün tek alıcısı bölgede "Satışoğlu" lakabıyla ün salmış bir nakliyeciydi; Türk-İş'e bağlı Türkiye Maden İşçileri Sendikası'nın da başkanıydı. Maddi gücü ve silahlı adamlarıyla çevresine korku salmıştı.

Çetin Uygur ve mühendis arkadaşları, işçilere yeni bir sendikal anlayış vaat ettiler ve onların isteklerini tespit edip sendikaya iletecekleri komiteler halinde örgütlenmelerini istediler. İlk kez fikirleri, talepleri sorulan işçiler, sendikaya güvensizliklerine karşın, işyeri komitelerini hemen benimsediler. Sendika "Taleplerinizi siz belirleyin", "Temsilcilerinizi siz seçin", "Seçtiğiniz temsilcilerle toplu sözleşme görüşmelerini sürdüreceğiz", "Üreten siz yöneten de siz olmalısınız" diyordu.[42] O güne kadar, sendikaya ve kendine güvensiz işçiler açısından bu, inanılması güç de olsa, yeni ve heyecan verici bir şeydi. Haftalar süren tartışma ve toplu sözleşme görüşmelerinde sonuç çıkmayınca işçiler grev başlattı. 23 gün süren grev sonucunda yüzde 40 zam, iş güvencesi, işyeri komiteleri, işletme yönetiminde söz hakkı gibi önemli kazanımlar elde ettiler. İşçilerin ve sendikanın, kendilerine ve birbirlerine güvenini sağlayan bir zaferdi bu. Satışoğlu grev nedeniyle değil, grevden sonra,

41 *Yeraltı Maden-İş*, Yeni Çeltek belgeseli, Unutturulanlar-2 (DVD), 2007, Ankara.

42 *A.g.k.*

işyeri komitesinin kömür dağıtımında kendisine herhangi bir ayrıcalık tanımadığını gördüğünde silahlı adamlarını işçilere saldırttı. İşçiler yaralanmalar pahasına çatışmayı göze aldılar. Bu sert karşılaşma sonucunda Satışoğlu da adamlarıyla birlikte bir daha görünmeyecek biçimde ortadan kayboldu. Satışoğlu'nun gitmesi bir önceki zaferin taçlanmasıydı ve artık maden işçileri bölgenin gözdesi haline geldi. Komiteleşme Suluova, Ladik, Merzifon, Vezirköprü, Havza, Gümüşhacıköy ilçelerinde köylere, mahallelere kadar yayıldı. İlçelerde Devrimci İşçi Köylü Dernekleri kuruldu. Öyle ki sayıları 300 kadar olan pancarları kamyonlara yükleyen yaba işçileri bile Yaba-Der (Yabacılar Derneği) adıyla örgütlendi; ortada yasal kurulmuş bir dernek yoktu ama böyle adlandırmışlardı kendilerini. Artık köylüler kurdukları komiteler aracılığıyla yakacaklarını uygun fiyata kömür işletmesinden karşılıyor, komiteler alım gücü olmayan yoksul köylülere, herkesten gönüllü küçük bir kesinti yaparak (1 tonda 50 kilo), kömür sağlıyordu.

Bine yakın işçinin çalıştığı işletmede işçiler, 20 ile 25 arasında değişen sayılardaki işyeri komiteleri, komite temsilcilerinden oluşan 10 civarında üyeden oluşan konseyler ve konsey temsilcilerinin oluşturduğu işyeri meclisi biçiminde örgütlenmişti. İşçi örgütlenmesi son derece politizeydi; 1 Mayıs gösterilerinin de faşist harekete karşı mücadelenin de başını çekiyordu.

12 Eylül'den önce, 24 Nisan 1980'de iktidar bu politize örgütlenmeden kurtulmanın yolunu, ocağı kapatmakta buldu. Ancak işçiler, üretime devam ettiler ve iktidarın "zarar ediyor" propagandasına karşın, işletmenin geçmişten daha fazla kâr etmesini sağladılar. Jandarma baskınları, ülkücü komando saldırıları her seferinde püskürtüldü.

Askeri cunta direnişi sona erdirmek için askeri yığınak yaptı ve kitlesel gözaltılara başladı. Suluova Et Balık Kurumu'nda götürülen işçiler, burada işkenceden geçirildi. Yüzlerce işçi tutuklanıp cezaevine konuldu, ağır hapis cezaları istemiyle haklarında Yeni Çeltek davası diye bilinen dava açıldı. Uzun yıllar süren ve pek çok işçinin ağır hapis cezalarına çarptırıldığı davanın 478 sanığı işçi, 105 sanığı köylü, 49'u esnaf ya da serbest çalışan, 18'i öğretmen, 9'u öğrenci, 3'ü mühendis, 3'ü tekniker ve 1'i avukattı. Dönemin "İşçi Konseyi Sözcüsü" Aşur Eker, 2000'li yıllarda "Yeni Çeltek Belgeseli"ni hazırlayanlara o günkü mücadelelerini "Bizim mücademiz taze ekmek, toprak kokusuydu" diye tarif ediyordu.

Örgütsel ve siyasal eylem: 1978-80

Devrimci Yol dergisiyle birlikte siyasal örgüt kuruculuğuna geçildiği 1977'de çeşitli illerde gelişen ilişkileri merkezileştirmek amacıyla Ankara'dan üç kişi Ege, Akdeniz, Çukurova, İç Anadolu bölgelerine gönderildi. Buralarda bir yıl

civarında kalan görevliler il komiteleri, bölge komiteleri kurarak, merkezle ilişkinin kurumlaşmasına çalıştı. Karadeniz'de başta Ordu'nun Fatsa ilçesi olmak üzere eski THKP-C örgütlenmesinden gelen topluluk, merkezle kolayca bağlanabilecek örgütlülüğe sahipti.

Örgütsel merkez Ankara'ydı. Ankara, gençlikten gecekondulara uzanan her toplumsal kesim içinde en geniş ilişkilerin bulunduğu ildi aynı zamanda. Yönetim aygıtı buradaydı, dergi ve diğer yayın çalışmaları burada kotarılıyordu. 1977-1980 arası dönemde örgütün aşağı yukarı 10 ile 7 kişiden oluşan yönetici grubu Ankara'dan çıkmıştı ve orada konumlanmıştı. Gerçi 10 kişinin katıldığı üç önemli toplantı gözlemleniyordu: Bunlardan biri 1977 yazında ülke genelinde merkezi örgütün temelini atmak amacıyla toplanmış ve bir işbölümüyle sona ermişti. Aynı yılın Aralık ayında yapılan ikincisi de bu ilk toplantının devamı niteliğindeydi, merkezileşme çabalarının bir değerlendirmesini içeriyordu. Diğer üçüncüsü ise 1978 Maraş katliamı ve sıkıyönetim ilanıyla birlikte yapılan toplantıydı. Daha gizli ve disiplinli bir örgütsel yapının kurulması kararlaştırılan üçüncü toplantıda dört kişilik bir üst komite seçildi.[43] Bu komitenin üç üyesi eski THKP-C'liydi, biri ise yeni kuşak gençlik mücadelesinden geliyordu. Aynı toplantıda Ankara il komitesi de şekillendi. Bu komite herhangi bir örgütlenmede görülen il komitelerinden farklı olarak merkezdeki komitenin hemen altında yer alan bir birimdi ve derginin basım, yayım, dağıtımının yanı sıra Dev-Genç'in, mimar mühendisler, öğretmenler gibi değişik mesleki örgütlenmelerdeki ilişkilerin sorumluluğunu üstlenmişti.

Örgütün Ankara merkezli bu şekillenişi sırasında dışlandıklarını hisseden İstanbul'daki Dev-Genç yöneticileri önce protesto amaçlı görevlerini bıraktılar, 1978 Mayıs'ında da Devrimci Sol adıyla ayrı bir örgütlenmeye yöneldiler. Böylelikle henüz başlangıç aşamasında İstanbul gibi çok önemli ve örgütlü bir merkez yitirildi. Bu ayrılık, diğer gruplarda görülebilen, ölümlerle sonuçlanan silahlı çatışmalara varmadı, ancak her iki tarafın birbirine karşı öfkesi uzun yıllar boyunca sürdü.[44] Ankara merkezi, ayrılanları Acil ya da Kurtuluş gibi gruplardan "çalınmış", eklektik görüşlere sahip "bir avuç kariyerist" olarak nitelemiş, bir siyasi grup dahi olamayacaklarını düşünmüş,

43 Üst komite, Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap, Ali Başpınar ve Mehmet Ali Yılmaz'dan oluşuyordu. Bu komitenin üye sayısı 1979'da 5'e, 1980'de 7'ye çıktı. (THKP/C Devrimci Yol İddianamesi, Ankara, Çankırı, Kastamonu illeri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Ankara, 26 Şubat 1982.)

44 Bu öfkenin, İstanbul gibi çok önemli bir merkezde taraftarlarını kaybetmiş olmanın yanı sıra ayrılığın aslında THKP-C görüşlerinin savunulmadığı gibi bir zaafa işaret etmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Oğuzhan Müftüoğlu, 1988'de yayınlanan *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*'nin 7. cildindeki değerlendirmesinde ayrılığın partileşme süreci açısından "kadro-güç-zaman kaybı"na yol açan olumsuzluklardan biri saymış, ayrılıkta hatalarının olabileceğini de belirtmişti. Fakat bu ılımlı değinme bir yana, bu öfkeli tutumun sonraki yıllarda da sürdüğü 1997'de yayınlanan *Yeniden* dergisinin "Devrimci Yol 20. Yıl Dosyası"nda en hacimli makalenin Devrimci Sol'a ayrılmış olmasından da anlaşılıyordu.

bu yüzden de "askıcılar" diye anmıştı.[45] Ancak grubun İstanbul'da giderek büyüyüp güç kazanması, Ankara merkezini de, daha fazla THKP-C tezlerini işleyen yazılara yer vermeye, daha sıkı merkezi ilişkiler ve silahlı örgütlenmeler kurmaya yöneltti. Zira bu kez karşısında "aceleciler" diye adlandırdığı, kitle mücadelesi içinde yer almayan, dar grup örgütlenmelerinden farklı, kendisini "net" olmaya zorlayan başka bir tarz vardı.

Merkezileşme çalışmalarıyla ilgili bir başka çaba, 1977 Ekim'inde başlatılan kampanyaydı. Bu kampanya mevcut ilişkilerin ortak bir amaç için ne ölçüde seferber edilebileceğini gösterecekti. "Faşist zulme ve pahalılığa karşı direniş kampanyası" adı verilen ve iki ay kadar süren kampanya boyunca bildiriler dağıtıldı, afişler asıldı, kahvehanelerde konuşmalar yapıldı, gecekondu mahallelerinde, pazar yerlerinde birkaç yüz kişinin katıldığı "korsan miting"ler gerçekleştirildi. Dergide yer alan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla kampanyanın en etkin uygulandığı il Ankara'ydı.[46] Bu ilde ayrıca bir dizi faşizm ve faşizme karşı mücadele konulu toplantı, dergide yayınlanmak üzere farklı eğilimlerden kitle örgütlerinin temsilcileriyle bir dizi röportaj yapıldı. Dergi, yine kampanya haberleri kapsamında 14 Ekim'de Amasya'nın Suluova ilçesinde pancar üreticilerinin taban fiyatını ve faşizmi protesto amacıyla düzenlediği mitinge Çorum, Samsun, Merzifon, Çarşamba ve Ünye'den de katılanlar olduğunu yazıyordu. Bir başka miting 17 Ekim'de Hacıbektaş'taydı ve yazılanlara göre 3.000 kişi toplanmıştı. Kampanyanın bir çeşit finali gibi düşünülen en önemli miting ise 15 Ocak 1978'de Ankara'daki "Halkın Devrimci Talepleri Mitingi"ydi. Yeterli çalışma yapılmadığı için yalnızca Ankara ve yakın çevresinden katılımlarla gerçekleşebildiği, "istenen kalabalığı" sağlayamadığı (buna karşın onbinlerce ifadesine yer verilmişti)[47] belirtilen mitingi siyasal olarak önemli kılan, düşen 2. MC hükümetinin yerine kurulan Ecevit azınlık hükümetinin henüz güvenoyu alamamış olmasıydı. Miting, MC hükümetlerine karşı Ecevit hükümetini destekleyen TKP, TİP, TSİP gibi sosyalist grupların provokatif bir ortama yol açmamak için eylemden kaçındığı, TÖB-DER'in de aynı nedenle mitingini iptal ettiği sırada yapılmıştı. Kampanya haberlerinden Devrimci Yol adına ilk yılda Tunceli,[48] İz-

45 Ayrılığın duyurulduğu, "Saflarımızı Terk Edenler Hakkında" başlıklı yazıda şöyle deniyordu: "Bu ayrılma olayı için: Devrimci Hareketin, zaaflarının, olumsuz ve sağlıksız unsurların Devrimci Harekete karşı bir direnişi; Devrimci Harekete musallat olan sağlıksız unsurların, zaafların ve tutarsızlıkların Harekete karşı örgütlenmesi ve Devrimci Hareketten kopmasıdır, diyebiliriz." *Devrimci Yol*, sayı 19, 20 Haziran 1978, s. 13.

46 Buradaki kampanya bilgileri *Devrimci Yol*'un 10 (21 Ekim 1977), 11 (28 Kasım 1977), 12 (1 Ocak 1978), 13 (15 Ocak 1978) ve 14. (3 Şubat 1978) sayılarından derlendi.

47 *Devrimci Yol*, sayı 14, 3 Şubat 1978, s. 9.

48 1977 yerel seçiminde Tunceli'de Devrimci Yol adayı Seydali Güneş 610, CHP adayı Veli Aytaç 635 (kazanan), TİP'e geçen eski başkan 426, Halkın Kurtuluşu adayı 256, Halkın Yolu adayı 214 oy aldı, bkz. *Devrimci Yol*, sayı 12, s. 11.

mir, Antalya, Uşak, Artvin'de Erzurum'un Aşkale ilçesi, Erzincan, Gaziantep, Çarşamba, İskenderun'da iyi kötü çalışmalar olduğu anlaşılıyordu. Bağışlarla ilgili de şöyle bir döküm veriliyordu: Ankara 34.337, Zonguldak 18.810, Artvin 17.545, İzmir (Manisa, Aydın, Muğla dahil) 16.200, İstanbul 10.292, Adana (Mersin, Hatay dahil) 7.000 lira... *Devrimci Yol*, kendi ifadelerine göre, çıktıktan bir süre sonra 70 bin, 1977'nin sonlarında ise 100 binin üzerinde basılmaya başlanmıştı.

Hedeflenen son şeklin ne olduğu bilinemese de 1977-80 arasında yerel düzeyde kurulan direniş komiteleri temel örgütlerdi, "silahlı direniş birlikleri" adını verdikleri silahlı bir birimi barındırmaları da öngörülmüştü. Çoğunlukla bunlar iç içeydi. Silahlı birim, yerel düzeyde ülkücü komandolara karşı savunma tedbirleri almak ve karşı saldırılar düzenlemekle görevliydi. 1979'da örgüt, merkezi düzeyde silahlı birim kurdu. "Devrimci savaş birlikleri" adı verilen bu birimin başına üst komiteden bir kişi askeri sorumlu olarak getirildi.[49]

Devrimci savaş birlikleri başta Ankara olmak üzere çeşitli illerde çoğunlukla silahlı soygun ya da misilleme amaçlı MHP ve Ülkü Ocakları'nın yönetici veya üyelerine yönelik eylemler yaptı.[50] Yine askeri sorumluya bağlı çalışan Devrimci İstihbarat Teşkilatı (DİT) adı verilen istihbarat birimi de kurulmuştu. Siyasal örgütten bağımsız çalışan bu birim, kurum ve kişiler hakkında bilgileri topluyor, arşivliyordu. DİT gerilla savaşına uygun olabilecek bölgelerle ilgili raporlar da hazırlıyordu. Her iki örgüt de belirli bir hiyerarşiyle dar tutulmuş az sayıda militandan oluşuyordu.

Silahlı mücadele anlayışında, THKP-C'nin silahlı propaganda görüşünden yola çıkan MLSPB gibi gruplarınkine benzer sansasyonel eylemler yer almıyordu. Tersine, MLSPB gibi grupların kimi eylemleri, "sağda-solda provokatif amaçlı bombalar patlatan kontrgerillanın yıldırma ve kaos amaçlı eylemlerine katkı sağladığı" gerekçesiyle eleştiriliyordu. Silahlı örgütlenme ve eylem, "faşist teröre karşı" "aktif savunma" kavramı içinde izah edilen örgütlenme ve eylem biçimlerini içeriyordu.[51]

---

49 Askeri işlerden sorumlu Ali Başpınar, eski THKP-C'liydi, 4 kişilik üst komitenin üyesiydi. TÖB-DER kurucu üyesi de olan Ali Başpınar, Devrimci Yol'un öğretmen örgütlenmesinin başını çekti, 12 Mart'ta 2,5 yıl, 12 Eylül'de 11 yıl hapis yattı, 4 Eylül 2008'de kanser tedavisi gördüğü Ankara Hacettepe Hastanesi'nde 59 yaşında hayatını kaybetti.

50 22 Aralık 1979'da MHP'nin memurlar kesiminde sorumlu olduğu gerekçesiyle Ercüment Yahnici'nin, 22 Ağustos 1980'de, eski DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in öldürülmesine misilleme olarak, MHP eğilimli bağımsız Köy-YSE İş Sendikası başkanı Sadık Özkan'ın öldürülmesi bunlardan en önemlileriydi. Fatsa'da Nokta Operasyonu'na misilleme olarak da 1980 Eylül'ünde Ankara ve İstanbul'da polislere yönelik eylemler yapıldı, Ankara'da iki polis öldürüldü, İstanbul'da Tarabya Karakolu kurşunlandı.

51 "Her eylem biçiminin içinde bulunulan koşullara bağımlı olarak farklı siyasi sonuçlar yaratabileceğini, önemli olanın eylemin (patlama vs. gibi) biçimsel yanlarının değil, yaratacağı siyasi so-

Devrimci Yol, siyasi bir hareketin silahlı mücadeleye dayanmak zorunluluğunu şöyle açıklıyordu:

> Bugün her gün, yeniden yeniden yaşanan gerçekler, "niçin, bütün halkı önce barışçı mücadele metotlarını temel alarak silahlı mücadeleye hazırlamadan silahlı mücadeleye girişiliyor" gibisinden soruları geçersiz hale getiriyor.
>
> Zira her şeyden önce, savaşı, devrimciler değil burjuvazi ilan ediyor. Ve savaş yalnızca yaşamanın bile bir şartı haline geliyor. Zira "emperyalizmin ülkemizdeki gizli işgali, işte böyle (kontrgerillasıyla, sivil resmi bütün güçleriyle) bizzat karşı devrimin zora başvurması" demektir. Bu, toplumumuzda her gün yaşamakta olduğumuz gerçekliği kavrayamayan ve devrimci mücadeleyi sözde "barış içinde evrim" ve barışçı kitle gösterileri, ajitasyon, propaganda ile sınırlamaya kalkanlar bugünkü TİP'in kaçınılmaz kaderi ile karşı karşıyadırlar.
>
> Evet, savaşı devrimciler ilan etmiyor ve kendiliklerinden ve isteyerek, "halk savaşı tabularına kapılarak" seçmiyor. ... Faşist saldırılar karşısında bulunan tek tek kişiler gibi, bir siyasi hareketin de her şeyden önce yaşayabilmesi, sonra gelişebilmesi ve burjuvaziyi yenebilecek bir duruma gelebilmesi için silahlı mücadeleye dayanması zorunludur.[52]

Soldan gelen "bireysel terörizm" eleştirileriyle ilgili bir makalede[53] "devrimci eylemler"de "somut siyasal koşullar, devrim güçleri ile karşı devrim güçlerinin konumları, halk kitlelerinin psikolojik durumlarının" hesaba katılması gerektiği belirtiliyordu. "Faşist terör ve yıldırma politikaları karşısında bölgesel veya ülke çapındaki etkin direniş eylemlerinin çeşitli biçimlerinin örgütlendirilmesi zorunludur. Devrimci halk güçlerinin savunma çizgisi taktik bir savunma çizgisi değil, stratejik bir savunma çizgisi olmak zorundadır, ve bu anlamda savunma çizgisine bağlı olan taktik saldırıları da içinde barındırması kaçınılmaz olan bir şey" olarak tarif ediliyordu. Yine aynı makalede "Devrimci halk güçleri bugün faşist güçler karşısında tam bir savunma durumundadırlar. Halk güçlerinin direniş mücadelesi içerisindeki hiçbir eylem bireysel terörcülük olarak değerlendirilemez" deniyordu.

Devrimci Yol, "meşru müdafaa", "faşist terörün etkisizleştirilmesi" amacıyla silahlı mücadele biçimlerini içeren "direniş komiteleri" kurulması çağrısında bulunuyordu. Bu komiteler, ülkenin çeşitli şehirleri, ilçeleri, mahalleleri ve hatta köylerinde kurulmuş yüzlerce silahlı birim, binlerce silahlı militan anlamına geliyordu, diğer yandan da sıkı bir disipline sahip olma-

---

nuçlar olduğunu göremeyenlerin... kendilerini zaman zaman karşı devrim güçlerinin yanı başında bulmaları kaçınılmaz bir şeydir", *Devrimci Yol*, sayı 8, 1 Eylül 1977.

52 *Evrim ve Devrim Aşamaları Üzerine Tartışmalar*, broşür, Ankara, Ocak 1979.

53 "Bireysel Terörizm Şarlatanlıkları Üzerine", *Devrimci Yol*, sayı 25, 22 Aralık 1978.

yan, merkezileşmemiş, yerel düzeyde faaliyet gösteren, kolayca dağılıp yeniden örgütlenebilen birimlerdi, bu nedenle de tasarlandığı gibi kalıcı olamadılar. Yine de Karadeniz bölgesinde, Fatsa'daki Nokta Operasyonu ve 12 Eylül darbesinin operasyonları sırasında dağlık bölgelere sığınan yüzlerce militanla gerilla birimlerine dönüştüler.

Kitleselleşme-siyasal etki

Burada bu çalışmanın genel seyrine aykırı olsa da, bir parantez açarak 12 Eylül öncesi koşulların ayırıcı özelliklerini, önermeleri ve kitleselliğiyle kendisinde en çok cisimleştiren Devrimci Yol'un Fatsa deneyimini de içeren "kitlesellik ya da yaygınlaşma" ile "siyasal etki" kavramlarına dair bir tartışmanın yararlı olacağı kanısındayım.

Bunun için önce başarı ya da başarısızlığın ölçütü olarak sıkça kullanılan "kitlesellik-kitleselleşme" sözcüklerinin yanma "siyasal etki"yi ekleyip, kavramsal çerçeve oluşturmak kolaylaştırıcı olabilir. "Kitlesellik" ya da "siyasal etki" gibi kavramların bilimsel ya da Marksizm açısından anlamları üzerine pekâlâ uzun bir tartışma yürütülebilir. Ancak genel bir ölçüt olarak bu iki kavramı, bir siyasal örgütün iki yönü, yani toplumdaki benimsenme düzeyi ve genel siyaset üzerindeki rolü –en azından iktidar karşısında baskı gücü– anlamında değerlendirmek, somut fikirlere varmamızı sağlayabilir. Tabii hemen birinin diğerine yol açmadığını unutmamak gerekiyor. Yani yaygın bir hareket olmak, siyasette etkili güç olunduğu anlamına gelmiyor.

1974-80 sürecinde en çok yaygınlaşmış, kitleselleşmiş örgütün Devrimci Yol olduğu genel kabul görür. Onunla yarışan ya da bir adım gerisinde iki örgütten TKP ve TDKP'den söz etmek gerekir. Bu üç örgütün ortak özelliği, toplumun her kesiminde (işçiler, öğrenciler, öğretmenler, memurlar, köylüler, sınırlı da olsa aydınlar vb.) ve pek çok il, ilçe ya da köyde yaygınlaşmış olmalarıdır. Benzer bir eğilimi, ancak daha sınırlı toplumsal kesim veya bölgelerde gösteren diğer üç hareket ise Kurtuluş, Devrimci Sol ve TKP (ML)'dir. Bu altı örgüt, 1974-80 sürecinde süzülüp öne çıkan başlıca örgütlerdir. TKEP de üye ve taraftarlarıyla ciddi bir güç toparlamıştır. 1974-80'de belirli bir dönem etkili olup yukarıda sayılanlar içinde geriye düşen ya da iyice küçülen örgütler TSİP, TİP, TİKP, Halkın Yolu'dur; bunların arasına kısmi farklarla Acil ve MLSPB de konulabilir. 1978-80 arası, ilk gruptakilerin büyüdüğü, ikinci gruptakilerin küçüldüğü bir dönemdir.

İlk elden şu sonuca varılabilir: 12 Eylül öncesinin kitleselleşmeyi başarmış örgütlerinin ortak özelliği, toplumdaki destek güçlerinin çeşitliliği ve belirli bölgelerle sınırlanmamış olmasıdır. Büyükten küçüğe doğru bu toplumsal çeşitliliğin azaldığı görülür. O halde sosyalist hareketin gelişme di-

namiğinin, başarısının göstergelerinden biri, barındırdığı toplumsal çeşitliliktir. Bir harekete en son gelebilen aydın desteği, bu göstergelerin en ucundaki destek olarak sayılabilir. 1970'ler bu açıdan yoksundur, ama Devrimci Yol, TDKP ve TKP gibi belli başlı grupların kısmi de olsa böyle bir desteği elde ettiği söylenebilir.

Kitleselleşme ya da yaygınlaşmanın siyasal etkiye yol açmadığının en iyi örneği, sosyalist hareketin 12 Eylül öncesindeki durumudur. Sosyalist hareket, en yaygın kitleselliğe bu yıllarda ulaşmış, toplumun her kesiminde ve ülkenin her yanında taraftar edinmiş, ilgi görmüştür. Mahallelerde, okullarda, fabrikalarda, köylerde... günlük yaşamda doğrudan kendini hissettiren faaliyetler yürütmüştür. Ancak siyasal düzlemdeki etkisi, hükümetler üzerinde bir baskı gücü oluşturmak anlamında bile, son derece zayıftır. 1970'lerde hükümetlere etki eden, baskı gücü oluşturabilen yegâne güç, siyasi bir örgüt olmayan DİSK'tir. DİSK bu yüzden hem Milliyetçi Cephe hükümetlerinin hem de CHP'nin hedefindeydi. Konfederasyonun en güçlü sendikası Maden-İş'i elinde tutan TKP, iki yıl DİSK'i yönetti ve birçok sendikada etkinlik kurdu; yüz binlerce üyesiyle DİSK, 1978'e kadar neredeyse TKP ile özdeşti. Binlerce üyeli gençlik örgütü İlerici Gençler Derneği, DİSK'in hizmetindeydi. DİSK, 1 Mayıs'ların sahibi ve tertipçisiydi. O harekete geçtiğinde, herkesi peşinden sürüklüyordu. Çünkü o, yönetimi hakkında ne denirse densin, herkes için sonuçta harekete geçen sosyalizmin öznesi işçi sınıfının kendisiydi. 1974-78 döneminde hatırlarda kalan kitlesel politik protesto ve direnişler de DİSK'e aitti. Eğer sosyalist hareketin, 1970'li yıllardaki iktidar ya da hükümetler üzerinde bir siyasal etkisinden söz edilecekse, bu konuma yalnızca bir örgüt olmayan DİSK ulaşabilmişti. DİSK'te, TKP, TİP, SDP gibi sosyalist gruplar dışında Devrimci Yol ile Kurtuluş, ancak 1980'e doğru diğer eğilimlerden sosyalist sendikacılarla birlikte bir muhalefet grubu oluşturabildi.

Farklı bir düzlemde de olsa Fatsa'nın benzer siyasal etkilerinden söz edilebilir.

Sosyalist hareket, iktidar ya da hükümetler açısından, toplumdaki hegemonyalarını sarsan genel istikrar bozucu ya da potansiyel tehdit unsuru olarak ele alınmıştır. Resmi değerlendirmelerde, sol grupların stratejileri ve görüşlerinden çok "Kürt sorunu", "Ermeni sorunu" gibi konularda ne düşündükleri çok daha önemli bulunmuştur.[54]

Siyasal savaşımda bu ters orantılı gelişmeyi paradoksal olarak sağlayan nesnellik ülkenin "iç savaş" haliydi. MHP'ye bağlı ülkücü hareketin "komünizmle mücadele" diye sola karşı şiddet temelinde başlattığı savaş, sosyalist

54 Bu konuda bkz. *Terör ve Terörle Mücadelede Durum Değerlendirmesi*, Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1983.

hareketin taraf olmaktan kaçamayacağı türdendi. Ülkücü komando grupları en az beş altı yıl öncesinden kamplarda komünistleri tepelemek üzere sokak savaşı için militan gruplar yetiştirmişti. Yakın dövüş tekniklerden silah eğitimine bir çeşit "komando" eğitimi görmüşlerdi. Tabanca, bıçak, demir çubuklar, sopalarla donanmış olarak kalabalık gruplar halinde ilk saldırılarını öğrenci yurtlarına (1974 Mart'ında İstanbul'da AÖS, Kadırga, Site) yaptıklarında, henüz sosyalist örgütlerin hiçbiri ortada yoktu. Aynı yılın sonunda da öğretim yılının başlamasıyla birlikte üniversitelere saldırıları da başladı (1974 Kasım, ODTÜ, Hacettepe, İTÜ). Siyasal eğilimlere bölünmemiş solcu öğrenciler, bu saldırılara karşı koymaya, tedbirler almaya, zamanla da aynı şekilde silahlanmaya başladılar. Özsavunma temelli bu duruş belki de faşist hareketin öngöremediği bir şeydi. Saldırılar solcu öğrenci hareketini küçültmek bir yana büyüten bir etki yarattı. Kuşkusuz siyasal bir stratejinin parçası olan bu saldırılar iki-üç yıl içinde üniversitelerden mahallelere, fabrika, köylere yayıldı, sosyalist hareketi de okul okul, mahalle mahalle savaşımın içine çekti. Antifaşist mücadele, solun her renginin gündemine girdi. Her geçen gün şiddeti artan, milyonlarca insanın taraf olduğu, günlük hayatı doğrudan etkileyen bir savaştı bu. Sosyalist hareketin çeşitli eğilimlerinin şu ya da bu biçimiyle yer aldığı bu savaş, toplumun "sağ-sol" diye ayrıştığı ancak devletin (hükümet, ordu, polis vb.) doğrudan içinde yer almadığı, bir tür sivil savaş; sivil alanda süren bir hegemonya savaşı. Savaşan güçlerin okul, işyeri, mahalle vb. lokal zaferlerle faşistlerden ya da komünistlerden "kurtarılmış" "mevziler" yarattığı, siyasal iktidar alanı dışında bir savaş...

Antifaşist mücadelede güçlü bir konum elde etmiş Devrimci Yol'un Fatsa deneyimiyle bu savaşın değişik düzlemlerine göz atmak öğretici olabilir. Faşist hareketin şiddet temelinde solcuları sindirerek bu solcu ilçede egemenlik kurma çabası, diğer pek çok yerde olduğu gibi ters sonuç yarattı ve "aktif mücadele" perspektifi solcuları ve sola eğilimli halkı bir direniş cephesinde birleştirdi. Sonrasında ne olabileceği, bir halk önderi olan terzi Fikri'nin belediye başkanlığını kazanmasıyla ortaya çıktı. Bu birkaç açıdan önemliydi, en başta devrimcilerin faşistlerden arındırdıkları bir yerde ne yapmaları gerektiğine cevap oluşturuyordu. İkincisi, her şeyi devrimden sonraya erteleme anlayışının hâkim olduğu sola yeni bir pencere açıyordu. Üçüncüsü barışçıl, barışçıl olmayan, yasal, yasadışı vb. araçların birlikte var olabileceğini gösteriyordu. "Aktif mücadele", yasallığın ötesinde meşruluk kazanmış özsavunma hareketiydi ve yasal yollarla bir yerel yönetim zaferine temel sağlamıştı. Devrimci Yol siyaseti açısından, deneyim, faşist harekete karşı önerdiği "direniş komiteleri"nin içerdiği bir sonuçtu. Ama bu önerinin boşta bıraktığı şeyler ya da genel antifaşist mücadele ile siyasal mücadele ilişkisi konu-

sundaki kafa karışıklıkları, ondan sonra başgösterdi. Sekiz dokuz ay kadar süren bu yerel yönetim deneyimi, antifaşist mücadelenin siyaset alanına geçtiği yerdi ve devleti (hükümeti, ordusu ve polisiyle) karşısında buldu. Devletin zoru karşısında direniş komitelerinin hazır olmadığı anlaşılıyordu. Bu deneyime yakın tarihlerde yakıştırılan "Paris Komünü" ya da "devrim" gibi olgular, bir ayaklanmayı ve onun sembolü sayılan barikatları ya da ona benzer hareketleri öngörür. Böyle şeyler görülmedi. Ama hareket, operasyon ve tutuklamalardan sonra kendi doğal yapısı içinde dağlara sığınıp yeni türde bir direniş hareketine doğru evrildi. Bu, "antifaşist mücadelenin" dolayımlı alanından tamamen çıkmış, yerel yönetimin siyaset düzlemini de aşmış, daha ötede ve doğrudan bir siyaset alanıydı. 12 Eylül'de benzer yöntemlerle ezilmiş Yeni Çeltek'teki işçi merkezli halk hareketiyle de buluştuğu yerdi. Ancak bu direniş hareketi, "teslimiyet", "cesaretsizlik" vb. gibi değerlendirmelerle açıklanamayacak tarihsel-ideolojik nedenlerle süremedi.

"Antifaşist mücadele", siyasal mücadeleyle bu paradoksal ilişkisine karşın, siyasal hareketlerin yayılmalarını kolaylaştıran nesnel bir etkendi. Siyasal hareketler, bu alandan uzak kaldıkları ya da yeterli olamadıkları ölçüde, kitleselleşme imkânlarını kaybettiler. Bunun zıt kutuptaki iki örneği, TİP, TSİP gibi yasal partilerle antifaşist mücadeleyi siyasal mücadelenin saptırılması gören silahlı örgüt MLSPB'ydi. TKP'nin de şiddetin doruğa çıktığı 1979-80 sürecinde gerilemesinde ve işçi hareketinde Devrimci Yol, Kurtuluş, TDKP'nin güçlenmesinde, TKP'nin provokasyon olarak gördüğü faşist hareketle çatışmaktan kaçınması başlıca rolü oynadı. Devrimci Sol'un "en iyi savunma saldırıdır" anlayışıyla geliştirdiği "caydırıcı" "devrimci şiddet" önerisi ve eylemleri gelişmesinde başlıca etkendi.

Antifaşist mücadelede iki tercih

Devrimci Yol'un siyaset sahnesine çıktığı 1977'de, sosyalist solda en etkin güç, –1975-1978 arasında pek çok büyük kitlesel miting ve direnişlerin başını çeken, sol toplumsal muhalefetin öncüsü durumundaki DİSK ve TÖB-DER'i yönlendiriyorlardı– Sovyetik gruplardı (TKP, TİP, TSİP). Bunların içinde baskın olansa DİSK'i yönetmesinin yanı sıra İGD gibi yaygın ve aktif bir gençlik örgütüne sahip TKP'ydi. TKP (TİP ve TSİP de aynı görüşteydi) nezdinde o sırada sosyalist solun diğer büyük kesimini oluşturan Halkın Kurtuluşu, Halkın Sesi, Halkın Yolu, Partizan gibi gruplar "Maocu bozkurt" diye solun dışına atılmıştı.[55] MLSPB, Acil gibi THKP-C izleyicileri ise dar

55 Bu bölünmelerin ağır bir faturası olan 1 Mayıs 1977 katliamında Devrimci Yol'un tutumu önemlidir. Sonrasında bir kontrgerilla operasyonu olduğu açığa çıkan katliamın hemen ertesinde bazı günlük gazeteler, sorumluluğu "Maocu-Leninci çatışması"na ya da "Maoculara" yıkmış-

silahlı eylem grup özellikleriyle rakip bile sayılmayacak "kitleden kopuk", "goşist" gençlik gruplarıydı. Fakat Devrimci Yol zorlu bir rakip olarak görülüyordu; TKP çizgisiyle özellikle güncel politikanın temel sorunu olan faşist teröre karşı tutum konusunda ayrışıyordu. Devrimci Yol, faşist saldırılara aktif bir karşı koyuşu gerekli görüyor ve bir devrimci iktidar alternatifi yaratılmasını savunuyordu; buna karşın TKP faşistlerle kavgayı oyuna gelmek olarak görüyor, faşist tırmanışın üstesinden MC partilerine karşı CHP ile kurulacak ittifakla gelinebileceğini düşünüyordu. TKP açısından, tersi politikalarla yürüyen Devrimci Yol'la daha baştan "Maocu bozkurt"lar kadar olmasa da düşmanca bir ilişki söz konusuydu. Örneğin 1976'da TKP'liler, DİSK'in öncülük ettiği DGM'lere karşı mücadele kampanyasında Dev-Genç'in destek amaçlı bağımsız mitingi ile Ocak 1978'deki "Halkın Devrimci Talepleri Mitingi"ni katılınmaması gereken, "provokatif" eylemler olarak gördüler.[56] Devrimci Yol da, öncelikle faşist saldırılara karşı koymayarak "teslimiyete" yol açan, "CHP hükümetine bel bağlayan" ve solun bir bölümünü "düşman" gören Sovyetik gruplara eleştiri oklarını yöneltti. Bu grupları, "antifaşist eylem birliği platformunun engelleri" olarak niteledi. Karşılıklı sert üslup, kavgalara dönüştü. 1976'da Dev-Gençliler, İGD'nin İstanbul Şubesi'ni bastılar, buradakileri dayaktan geçirdiler. TÖB-DER'in genel kurullarında iki grubun taraftarları arasında kavgalar çıktı. Bu gerilim dergilerinde de yer verdikleri olaylarla ülkenin pek çok yerinde tekrarlandı. Kavgalar sonraki yıllarda da sürüp gitti. 1980'de İGD'liler, taraftarları olan bir öğretmenin Devrimci Yolcularca öldürüldüğünü iddia etti.[57]

DGDF'nin kuruluşu nedeniyle yapılan bir söyleşide Başkan Mehmet Ali Yılmaz'ın sözleri TKP'ye duyulan kızgınlığı yansıtıyordu:

> Fakat İGD gibi tek bir görüşün oluşturduğu, tekkecilik zihniyetine dayanan dernekler kesinlikle federasyona alınmayacaklardır. Bu tekkeciler gençlik hareketinin antifaşist, antiemperyalist eyleminin birliğini bozduğu için de kesinlikle mahkûm edilmeleri gerekiyor.[58]

---

tı. Aynı şeyi DİSK, TİP yöneticileri ve TKP de yapıyordu. Katliamın nasıl gerçekleştiği ve kimlerin sorumlu olduğu konusunda bizzat mitinge katılan on binlerce kişi dahil herkesin kafasının karışık olduğu sırada Devrimci Yol bunun "CIA, MİT, kontrgerilla"nın katliamı olduğunu yazdı. Şöyle deniyordu: "Maoculuk edebiyatına hız verenler burjuva basını ile aynı ağzı kullanmaktan gocunmayabilirler. Fakat biz devrimciler, bizzat revizyonistler [TKP, TİP, TSİP, DİSK kastediliyor – V.E.] tarafından da körüklenen, faşist cinayetleri 'Maocu-Leninci çatışması' şeklinde örtbas etmek isteyen kampanyaya 1 Mayıs katliamını alet ettirmeyeceğiz." *Devrimci Yol*, sayı 2, 15 Mayıs 1977.

56 TKP, TİP, TSİP'liler 1978'e kadar meşru bir kitlesel muhalefetin DİSK, TÖB-DER gibi kitle örgütlerinin öncülüğünde yapılması gerektiğini, diğer tür girişimlerin faşistlerin saldırısına açık olduğunu ileri sürüyordu.

57 Hakkı Öznur, *Derin Sol*, Cilt 1, s. 462.

58 *Devrimci Gençlik*, sayı 12, Eylül 1976.

Devrimci Yol ile TKP'nin faşizme karşı mücadele ve CHP ile ilişkiler konusundaki farklılıkları, 1975-80 döneminde sosyalist solda görülen belki de en anlamlı ve gerçek politik ayrışmaydı. Ayrışmanın taraflarını, Devrimci Yol aleyhine CHP'ye, sosyal demokratlara ya da bazı sol aydınlara kadar genişletmek mümkündü. Bu yelpazenin ortak yaklaşımı, MC partilerinin ittifakının MHP kaynaklı gelişen faşist hareketi bir CHP hükümetinin engelleyebileceğiydi.

Devrimci Yol'un giderek gençlik sınırlarını aşarak, toplumun çeşitli kesimlerinde ve Anadolu'da destek bulması, ayrıca tabanını da etkilemesi CHP için rahatsız ediciydi.[59] 1978'de CHP azınlık hükümetinin kurulmasıyla bu rahatsızlık daha belirgin bir hal aldı. CHP yönetimi çok daha önceden mesafe koyduğu sosyalist solun bir bölümünü "sağ-sol çatışmasını önleme" programı kapsamında bu kez "terörist" kategorisine soktu.[60] TKP, TİP, TSİP, TİKP ve DİSK'in, basındaki sosyal demokrat ya da bazı sol yazarların desteklediği bu görüş, Devrimci Yol'un da aralarında bulunduğu, faşist hareketin yaşam alanlarında şiddet ile egemenlik kurma girişimine karşı duran sosyalist grupları gayrimeşru ilan ediyordu. Tartışma "sağ-sol çatışması", "sağ terör", "sol terör", "bireysel terörizm" kavramları çerçevesinde yürüyordu. Ecevit, solun eylemsizlik sürecine girerek hükümeti bir faşist darbe tehlikesine karşı desteklemesini istiyordu. Öyle ki, 16 Mart 1978'de, 7 öğrencinin katledildiği İstanbul Üniversitesi'ndeki saldırının ardından gelişen protesto gösterilerini, hükümeti yıkmak isteyen güçlerin tuzağına düşmek olarak yorumladı. DİSK'in 20 Mart'ta katliamı protesto amaçlı 2 saatlik "Faşizme ihtar" genel grevini de yasadışı ilan edip soruşturma açtırdı. Devrimci Yol ise Ecevit hükümetinin, antifaşist güçlerle birlikte faşist ve egemen güçlere karşı tutum almak yerine sürekli tavizler vererek tersini yaptığını ve 12 Mart sürecinde halk muhalefetini bastıran "Nihat Erim rolü"ne sürüklendiğini savunuyordu. "Bireysel terörizm", "sağ-sol çatışması" nitelemelerini de bir yönüyle "gemi azıya almış faşist terörü" gölgeyen diğer yönüyle de antifaşist mücadeleyi "terör" kefesine koyan bir yaklaşım olarak reddediyordu.[61]

---

59 Buna Kurtuluş, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu gibi kitlesel gruplar da dahildi.

60 Ecevit hükümetinin kuruluşundan bir ay sonra, Şubat ayında, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne ait olduğu belirtilen ve büyük gazetelerde yer alan genelgede, Dev-Yol grubunun kendinden olmayan gruplara, emniyet ve ordu mensuplarına, karakollara saldırılar düzenleyeceği belirtiliyordu. Devrimci Yolcular, bunun kendilerine yönelik "karanlık bir tertip" olduğunu açıkladılar ve İçişleri Bakanlığı'na kadar çıktılar. Bakan, genelgeyi yalanlıyordu, ancak *Hürriyet*, *Tercüman* gibi gazeteler, bu genelge üzerinden yayınlar yapmıştı. *Devrimci Yol*, sayı 15, 21 Şubat 1978.

61 *Devrimci Yol*'un 24 Ekim 1978 tarihli 23. sayısında *Cumhuriyet* yazarı Uğur Mumcu'ya yönelik eleştirel bir yazıda şöyle deniyordu: "Faşist terörün her namuslu insan hayatını tehdit altına alan bir azgınlığa ulaştığı bir dönemde, Cumhuriyet Gazetesi ve Uğur Mumcu, faşizme karşı mücadele saflarında yer almaları gerekirken ne idüğü ve kime hizmet ettiği belirsiz (daha doğrusu belli!) bir 'terörizme karşı mücadele' kampanyası yürütüyorlar. Marksizm-Leninizmin bi-

Ecevit hükümeti döneminde sürüp giden bu tartışmalar içinde Devrimci Yol, solcu çevrelerin biricik gazetesi görünümündeki *Cumhuriyet*'i 15 gün süreyle boykot etti. 25 Eylül-9 Ekim 1978 tarihleri arasında süren bu boykot kampanyasının gerekçesi şöyle açıklanmıştı:

---

reysel terörizme ne kadar zıt olduğunu ispatlamaya çalışıyorlar; bu yolla, faşist saldırılar karşısında tam bir meşru ve haklı bir savunma durumunda bulunan devrimcilerin her türlü anti-faşist direniş eylemini mahkûm etmeye çalışıyorlar.

Bu tutumun, faşist saldırganları aklamaya, onların halk düşmanlıklarının üstünü küllemeye, yaşanılan gerçekleri bulandırmaya çalışan Hürriyet Gazetesinin tavrından hiçbir farkı olmayan bir tavır olduğu iyi bilinmelidir. Ortada birtakım teröristler var. Hem sağda, hem solda. 'Anarşi'yi bunlar yaratıyorlar. Bunlar temizlenirse, bunların elindeki silahlar alınırsa herşey düzelecek.

U. Mumcu'nun sahip olduğu bakış açısı olayların nedenini nerdeyse tabancaların varlığına bağlıyor. (En mühim mesele şu silah kaçakçılığının önlenmesi meselesi!) Televizyondaki 'ünlü' konuşmasında da herkesi silaha karşı çıkmaya çağırıyordu. U. Mumcu, halkımızın, Bahçelievler'de katledilen TİP üyeleri gibi tamamen savunmasız bir durumda kalmasını mı istiyor? (Faşistler nasıl olsa onun lafını dinlemez. Oysa halkımızın içinde –hâlâ– U. Mumcu'nun çağrısına uyacak bazı saf kişiler bulunabilir!) Eğer bir avuç faşist köpeğin koca bir halkı teslim alması istenmiyorsa bu türlü darkafalılıklardan kurtulunmalıdır.

Ülkemizdeki yaşanan gerçekleri, 'bireysel terörizm', 'şiddet eylemcileri', 'terörizme karşı mücadele' gibi burjuva safsataları ile çarpıtmaktan vazgeçilmelidir. Çünkü sorun, silahlar değil, silahların arkasındaki siyasettir. Bütün bir emekçi halkı teslim almaya yönelen silahlı zorbalarla, eline ne geçirebilirse onunla, dişiyle tırnağıyla *zalimlere karşı direnen halk güçleri bir tutulabilir mi?*

Daha ötesi, 'bireysel terörizm'den sözettin mi, faşist saldırıların arkasındaki sömürücü sınıfları ve onların siyasetlerini gözardı ediyorsun demektir. Herşeyden önce, faşist saldırı ve katliamlar bireysel teröristlik olarak gösterilemez. Faşist güçler örgütlü ve sistemli bir hareketin bir parçası olarak saldırıyorlar. Bombayı atan, silahın tetiğini çekenler tek tek kişiler olabilirler. Ama onlar örgütlüdürler. Resmi-sivil, gizli-açık, örgütleri ve partileri vardır. Örgütlü ve sistemli, bir siyasi hareketin bir parçası olarak teröre başvuruyorlar. Mücadele edilmesi, yıkılması gereken şey bu faşist terör hareketidir. Yoksa, sorunu 'bireysel terörizme ve şiddet eylemcilerine karşı mücadele' olarak göstermeye kalkarsan, karşısında sadece (zaman zaman faşist hareketin kendisinin de öldürmekten çekinmediği) Cengiz Ayhan gibi 5-10 dengesiz serseriden başka kimseyi bulamazsın ve bunların bir kısmının yakalanıp hapsedilmesiyle de işlerin halledildiğini sanırsın. Oysa faşist hareket, bunların yerine yenilerini bulmakta hiçbir güçlük çekmez. (...) Ülkemizde faşist güçlerin bütün bir emekçi halkı yıldırıp-teslim almaya yönelik saldırıları ve bütün emekçi halk güçlerinin buna karşı direnişlerinden oluşan çatışmaların, ülkemizde bir iç savaş doğrultusunda derinleştiği herkesin görebildiği, bir şeydir. İktidarı alacak bir durumda bulunmamalarına rağmen, devrimcilerin bu çatışmalara karşı çıkması ve hükümetten bu 'anarşiyi' önlemesini beklemesi düşünülemez.

(...) Bugün ülkemizde son derece önemli günler yaşandığı bir gerçektir. Sadece Marksistlerin değil, bütün yurtsever-aydın kişilerin tutarlı bir anti-faşist tutum içinde bulunması gerekiyor. Kimse, Marksizmin, 'bireysel terörizme' ve 'şiddet eylemciliğine' ne kadar karşı olduğu üzerine konferanslar vererek kendi evinin kapısının çalınmasını bekleme hakkına sahip olmamalıdır. Her dürüst ve yurtsever insan, gerçekten boş lafları bir yana bırakarak, bütün halkımızın faşist terör hareketi karşısındaki direnme hakkını en yürekli bir şekilde savunmalıdır. Barış hayalleri yaymaktan vazgeçmelidir.

Faşist güçler bütün bir halka karşı acımasız bir yok etme ve yıldırma savaşı yürütüyorlar. Bu savaşı ya onlar kazanacak, ya da halk kazanacak. Bu gerçeği anlamak için, Doğan Öz'leri, Bedrettin Cömert'leri ve daha dün Karafakioğlu'nu öldüren silahın namlusunu alnımıza doğrultulmuş olarak görmek mi gerekiyor?"

Cumhuriyet gazetesi belli bir süredir Ecevit hükümeti tarafından gündeme getirilen ve açıkça halkımızın çıkarlarına ters düşen tüm uygulamaları olumlama, hatta rasyonalize etme çabaları içine girmişti. *Cumhuriyet*, 'ilerici' ve 'sol' görüntü ile Ecevit hükümetinin halklarımızın çıkarlarına ters düşen tüm uygulamaları için kamuoyu oluşturma görevi yüklenmişti.[62]

Kampanya sırasında iki taraf birbirlerine sert suçlamalar yöneltti.[63]

Ecevit hükümeti, büyük umutlar besleyen halkın sol kesimi için tam bir hayal kırıklığıydı. Faşist terör etkisizleşmek bir yana birçok katliam girişimine ya da 16 Mart, Sivas, Maraş gibi büsbütün katliamlara dönüşmüştü. Büyük şehirlerde aydınlara, öğretim üyelerine yönelik suikastlar, rastgele solcu öğrencilerin kaçırılıp işkence edildikten sonra çuval içinde bir tarafa bırakılması, solcuların oturduğu kahvehanelere, üniversite ve liselere en kalabalık anlarında bombalar atılıp kurşun yağdırılması, Anadolu'nun il ve ilçelerinde Sünni halkın kışkırtılarak Alevi mahallelerine saldırılar düzenlenmesi sıradan olaylardı artık. Ecevit hükümetinin başarısızlığı, "can güvenliği"ni ancak halkın kendisinin sağlayabileceğini savunan ve bu uğurda çatışmalarda kayıplar veren Devrimci Yol gibi grupları haklı çıkarmıştı. 1979 yılına girildiğinde Devrimci Yol'un –1978'deki bölünmeye karşın– 1977 sonlarında görülen, dağınık, sınırlı ilişkilerinden çok daha yaygın, etkili bir harekete dönüştüğü gözlenebiliyordu.

Devrimci Yol 1977-1985 arasında 400 civarında taraftarını çatışmalarda kaybetti. Ölenlerin 42 şehre dağılmış olması (o yıllarda 67 il mevcuttu) yaygınlığının boyutlarını gösteriyordu.[64] Kuşkusuz sözü edilen bu iller arasında sağın ya da MHP'nin tartışmasız etkinliğinin sürdüğü Yozgat, Nevşehir, Kastamonu, Konya, Kütahya gibi iller de vardı ve tahmin edilebileceği gibi buradaki varlığı cılızdı. Yine bu listede sol ve sosyalistlerin kalesi durumundaki Tunceli yoktu ve burada da etkin sosyalist güçlerden biriydi. Ankara'nın öğ-

62 *Devrimci Yol*, sayı 23, 24 Ekim 1978.

63 Boykotla ilgili diğer sosyalist grupların tutumuyla ilgili de şunlar yazılmıştı: "*Kitle*, *Yürüyüş*, haftalık *KSD*, hepsi hakkımızda 'zorbalık' iddialarına dört elle sarılıp *Cumhuriyet* safında yer alarak, boykot ve bize eleştiriler yönelttiler. 'Kitle'ciler, İlerlemeciler, 'Yürüyüş'çüler ya *Cumhuriyet*'in zorbalık kullanıldığı suçlamalarını, ya da alternatifi olmadığı gerekçelerini boykotumuza karşı kullanarak *Cumhuriyet*'in yanında saf tuttular, İlerlemeciler 'Bir ekmek, üç *Cumhuriyet*' diyerek boykotu kırmaya çalıştılar. Hepsi 'bireysel terörizme ve maceracılığa' karşı olan ve CHP'den terörizmi önlemesini isteyen revizyonistlerin yanlarında askıcı şaşkınların da saf tutması da bir başka ilginç olaydı." *Devrimci Yol*, sayı 23, 24 Ekim 1978.

64 Devrimci Yol kaynaklarına göre, 1976'dan 12 Eylül askeri darbesine kadar olan dönem içinde çatışmalarda 292 taraftarı hayatını kaybetti. Bunlardan tespit edilenlerinin illere dağılımı şöyleydi: Ankara 53, İstanbul 40, Ordu 16, Adana 13, Artvin 9, Malatya 9, Manisa 8, Uşak 8, İzmir 7, Kars 7, Bursa 6, Denizli 6, Balıkesir 5, Gaziantep 5, Samsun 5, Trabzon 5, Aydın 4, Hatay 4, Afyon 3, Edirne 3, Erzurum 3, Tokat 3, Niğde 3, Amasya 2, Çorum 2, Eskişehir 2, Konya 2, Nevşehir 2, Sivas 2, Ağrı 1, Antalya 1, Çanakkale 1, Elazığ 1, İzmit 1, Kastamonu 1, Kırşehir 1, Kütahya 1, Mardin 1, Mersin 1, Muğla 1, Urfa 1, Yozgat 1. 12 Eylül 1980-1985 arası dönemde asker ya da polisle girilen çatışmalarda, işkence veya idam edilerek öldürülenlerin sayısı 107'dir.

renciler, öğretmenler, mühendisler, memurlar gibi değişik toplumsal kesimlerinde, Elmadağ, Balgat, Tuzluçayır, Emek, Altındağ, Dikmen, Yenidoğan, Mamak gibi birçok gecekondu semtinde Doğu Karadeniz'de Artvin'de, Ordu'nun başta Fatsa olmak üzere çeşitli ilçelerinde, Amasya'nın Suluova, Havza, Merzifon gibi ilçelerinde alternatif politik güç haline geldi. Ordu'dan Gaziantep'e inen hat boyunca Karadeniz'in fındık üreticilerinden Hekimhan'ın maden işçilerine, Alevi Türk ya da Kürt köylerinden Sünni köylerine kadar değişik sınıfsal, etnik ve dinsel grup içinde güçlü bir örgütlenme potansiyeli yaratmış olması, sosyalist hareketin Anadolu'daki coğrafyası ve mücadele örgüt ve biçimleri konusunda önemli ipuçları sunabilirdi. Dikkat çekici olansa, hareketin bu denli yaygınlaşmasına karşın başta Diyarbakır olmak üzere, geleneksel Kürt illerindeki varol(a)mayışıydı.

Bir başka sorun, tabii ki en önemlisi, yerel düzeyde orantısız da olsa yayılmış bu gücün, ulusal politika düzleminde hangi araçlarla ve ne şekilde kendisini alternatif bir güç olarak ortaya koyabileceğiydi. Günlük *Demokrat* gazetesinin yayına girmesi bu araçlardan biriydi. Sonraki yıllarda bir legal parti kurulmamış olmasının eksikliğine dikkat çekilmişti. Öte yandan stratejik tespitlerin vurguladığı yerel "silahlı direniş birlikleri"nin merkezileşerek, "silahlı direniş hareketi"nin temeli olmasıydı.[65] Merkezi düzeyde dar bir askeri örgüt kurulmuştu, "Devrimci İstihbarat Teşkilatı" da bir gerilla savaşının güzergâhlarıyla ilgili araştırmalar yapıyordu, ama besbelli ki bunlar orta ya da uzun erimli bir çalışmanın ilk adımlarıydı.

Geriye güçlü protesto hareketlerinin örgütlenmesi kalıyordu. Bu konuda süregelen ve alışılagelmiş en önemli araç afiş, bildiri, duvar yazıları, kahvehane konuşmaları, yasal-yasadışı gösteri ve miting gibi araçlarla sürdürülen belirli konulara odaklanmış kampanyalardı. Amaç her seferinde daha geniş bir kitle gücünü, daha geniş bir coğrafyada seferber edebilmekti. Ancak her seferinde ulusal ya da yerel düzeyde suikastlar, katliamlar öncelikleri değiştiriyordu. Örneğin 1978 sonlarında Ecevit hükümetinin devaülasyon ve zamlarına, Meclis'ten geçirmeye çalıştığı yeni baskı yasalarına karşı 13 ilde diğer sol güçlerle de işbirliği halinde mitingler tasarlandığında Maraş katliamı, hepsinin önüne geçen, eldeki tüm olanaklarla bir protesto hareketi gerektiren yeni bir gelişmeydi, ve henüz bu sürerken sıkıyönetim rejimine geçiş yeni bir değerlendirmeyi gerektiriyordu.

---

65 "Direniş Komiteleri aşağıdan yukarıya doğru giderek daha genişçe alanları kapsayacak şekilde kademeli olarak merkezileştirilmelidir. Bu çaba, ülke çapındaki bir Birleşik Direniş Cephesinin oluşturulmasının en önemli halkalarından biri olacaktır. Direniş Komitelerinin ve Silahlı Direniş Birliklerinin oluşturulması ve ülke çapında merkezileştirilmesi, proletaryanın öncü savaşçı partisinin rehberliğinde faşizme karşı halkın zaferini gerçekleştirecek bir Silahlı Direniş Hareketinin oluşturulmasında önemli bir yer tutacaktır." *Direniş Komiteleri ve Faşizme Karşı Mücadele* broşürü.

Sadece bu değildi, kitlesel protestolarda hareket kendi başına, ancak taraftarlarını seferber edebiliyor, örneğin asla TÖB-DER'in öncülük ettiği Türkiye'nin çeşitli illerinde gerçekleştirilen kitlesel "Faşizmi ve Pahalılığı Protesto Mitingleri" ya da DİSK'in öncülük ettiği DGM'ye karşı kampanyalarda olduğu gibi iz bırakan genel direnişlere dönüştüremiyordu. Daha çok birkaç yüz kişiden birkaç bin kişiye değişen eşzamanlı bir kentin ya da ülkenin etkin olunan değişik bölgelerinde gösterilerdi söz konusu olan. Bu eylemlere bazı özel dönemlerde üniversite, yüksekokul ve liselerde forumlar, boykotlar, işgaller de eşlik edebiliyordu.

1980 yılının 1 Mayıs'ında örgüt, gücü olduğu her yerde, bu tarz onlarca gösteri gerçekleştirdi. En güçlü olunan Ankara'da 5 semtte katılımın 800 kişiden 1.000 kişiye değiştiği dört gösteriden *Devrimci Yol*'da söz ediliyordu. Tuzluçayır, Piyangotepe, Dikmen, Şentepe, Güventepe semtlerinde akşam saatlerinde eşzamanlı bu gösteriler, polis ya da jandarma müdahalesine karşı silahlı militanların güvenliği altında, ateşler yakılarak, sloganlar ve pankartlar asılarak yapılmış, bazılarında silahlı çatışmalar çıkmıştı. Gösterilerin İstanbul'da daha sönük olduğu anlaşılıyordu, 7 ayrı semtte, diğer siyasi gruplarla birlikte 50 kişiden 300 kişiye kadar değişen sayılarda korsan gösteriler yapıldığı yazılıyordu. Ülkenin çeşitli yerlerindeki yasal ya da yasadışı gösterilere katılımın en çok 40-50 bin kişi civarında olduğu anlaşılıyordu.

1979 Aralık'ındaki seçimin boykotu, siyasal etkinin ölçülebileceği bir başka kampanyaydı.

Seçim boykotunda Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği ile ittifak yaptı.

Boykot gerekçesi şöyle açıklanıyordu: "Seçimler sıkıyönetimin faşist baskı politikalarına karşı direnişin yaygınlaştırılması ve halkın kendi iktidar alternatifinin ortaya konulması noktasından ele alınmalıdır. Bu açıdan yaklaşıldığında, bu siyasetin hayata geçirilmesi için bugün en uygun yol seçimlerin boykot edilmesidir."[66] Devrimci Yol, "faşizmle uzlaşmak", "yeni baskı politikalarına yönelmek"le "halka ihanet eden" Ecevit hükümetinin son olarak Maraş katliamının ardından 13 ilde sıkıyönetim ilan etmesini "yeni bir dönemin başlangıcı" görüyordu. Ecevit, sıkıyönetim isteyen faşist güçlere "teslim olmuş", daha önemlisi "açık faşist rejim" için kapıyı aralamıştı. Artık faşist güçler "açık faşist rejime doğru zorlamaya" başlayacaktı. "Bugün artık sorun" "sol görünümlü bir hükümet aracılığıyla sürdürülen baskı döneminin" "ne kadar devam edeceği", "açık faşist rejime doğru ne şekilde gelişeceği ve bu gelişmenin önlenip önlenemeyeceği"ydi.[67] "Bugün, CHP hükümeti altındaki tüm baskı poli-

66 "Namluların Gölgesindeki Seçim Aldatmacasına Hayır! Tek Yol-Tek Alternatif Halkın Kendi İktidarıdır", *Devrimci Yol*, sayı 30, 3 Eylül 1979.

67 "Sıkıyönetim, Gelişmeler ve Faşizme Karşı Yeni Görevler", *Devrimci Yol*, sayı 26, 5 Ocak 1979.

tikalarına ve sıkıyönetimin bütün demokratik haklarımızı gasp etmesine karşı mücadelenin asıl anlamı ve değeri, bu mücadelenin bir açık faşist rejime geçişe karşı mücadelenin vazgeçilmez bir parçası olmasındandır."[68]

Devrimci Yol, derneklerin kapatıldığı, toplantı ve gösterilerin yasaklandığı, devrimcilerin tutuklandığı ve ifade özgürlüklerinin engellendiği sıkıyönetim uygulamaları altında bir seçimin "demokrasi oyunu"ndan başka bir şey olmadığını söylüyordu. Geçen dönem içinde "milyonlarca emekçinin gözünde seçimlerin hiçbir şeyi değiştirmediği"[69] ortaya çıkmıştı. Şartlar "halkın kendi devrimci iktidar alternatifini vurgulamak" açısından "son derece elverişli"ydi.[70] "Halkın iktidarı" kavramı da, direniş komiteleri bünyesinde "somutlanmalı"ydı.[71] Kampanyanın afiş ve pankartlarını "Namluların gölgesindeki seçim aldatmacasına hayır", "Tek yol-tek alternatif halkın kendi iktidarıdır" sloganları süslüyordu.

14 Ekim 1979'daki senato üçte bir yenileme ve milletvekili ara seçimi sosyalistlerin güçlerinin sınandığı önemli bir seçimdi. TİP, TSİP, SDP gibi partilerin yanı sıra TKP, Kurtuluş, Emeğin Birliği gibi sosyalist gruplar da bağımsız adaylar yoluyla katılmıştı bu seçime. Bunların aldıkları oylar sosyalistlerin etkiledikleri güçler hakkında fikir veriyordu. Boykotun etkisi ise spekülatifti. Seçimden yüzde 12 oy kaybıyla yüzde 29'a düşmüş (1977 genel seçimlerinde yüzde 41,3) CHP kesin yenilgiyle çıkmıştı. AP yüzde 8 oy artışıyla yüzde 46'ya yükselmişti. MSP yüzde 1 civarında oyunu artırmış 4 senatörlük elde etmişti, MHP'nin de küçük bir oy kaybı vardı ve 1 senatörlük almıştı. Seçimlere katılım ise 1977 seçimlerine göre yüzde 3 düşüş göstermişti.[72]

Devrimci Yol ise 32. sayısının kapağında iri puntolarla seçim sonuçlarını şöyle değerlendirdi:

> Boykot etkili bir siyasi protesto olarak gerçekleşti.
>
> Bütün burjuva güçlerinin aldatıcı yüzde hesapları ile çarpıtmaya ve örtbas etmeye çalıştığı gerçekler:
>
> – Seçimlere katılım 1977'ye göre 1 milyona yakın azaldı.
>
> – AP iddiaların aksine ciddi bir oy artışı sağlayamadı.
>
> – Sağ oylarda artış yok.
>
> – CHP oylarındaki 1 milyona yakın azalma, hükümetin sağ tutumuna karşı bilinçli ve güçlü bir protesto hareketidir.

---

68 *A.g.y.*

69 "Namluların gölgesindeki Seçim Aldatmacasına Hayır! Tek Yol-Tek Alternatif Halkın Kendi İktidarıdır", *Devrimci Yol*, sayı 30, 3 Eylül 1979.

70 *A.g.y.*

71 *A.g.y.*

72 "14 Ekim 1979 Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Üçte Bir Yenileme ve Milletvekili Ara Seçimi Sonuçları", DİE Yayın No: 908.

Bu değerlendirmelerden sadece sonuncusu belki gerçeğe kısmen yaklaşıyordu. Öte yandan boykotun siyasal etkisinden, AP lideri Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı'na çıkarak seçim güvenliği konusunda endişelerini dile getirmesinden ve seçim günü olağanüstü askeri ve polisiye önlemlerin alınmış olmasından yola çıkarak bahsedilebilirdi.

Devrimci Yol, iktidara karşı güçlü protesto hareketlerinden tek başına başarılı sonuç alamayacağının ve bu güçten uzak olduğunun farkındaydı. Cephesel nitelikte "birlik"ten yanaydı ve sık sık birlik çağrıları yapıyordu. Özellikle "açık faşizme geçiş" olarak gördüğü sıkıyönetim sürecinde "faşizme karşı birleşebilecek bütün güçlerin birleştirilmesi ve ortak eylemin örgütlenebilmesi devrimcilerin önünde duran en acil bir görev olmaktadır,"[73] diyordu. Rejimle uzlaşma halinde gördüğü TKP, TİP, TSİP ve TİKP'i böylesi birliğin dışında tutuyordu. 1 Mayıs 1980 direnişi için, güç birliği çağrısına katılan gruplar, Devrimci Yol'un, birlikte hareket edebileceğini düşündüğü gruplardı aynı zamanda. Toplantılara Halkın Kurtuluşu, Devrimci Sol, Sosyalist Vatan Partisi, Kurtuluş, Birikim, Devrimci Halkın Birliği, Devrimci Halkın Yolu, Ala Rızgari katıldı. DHB, DHY ve Kurtuluş daha sonra toplantılardan çekildi. Devrimci Yol'un kısmen istikrarlı bir eylem birliğini Halkın Kurtuluşu'yla 1979-80 arasında sürdürebildiği gözlemleniyordu.

Sosyalist solun yukarıda sıralanan gruplarıyla işbirliği güçlü bir sosyalist muhalefet için hayli yetersizdi, ancak bu bile, Devrimci Yol dahil, sosyalist solda hâkim, rekabetçi-sekter yaklaşımlardan ötürü olanaksızdı. Herkes, kendisini proletaryanın öncüsü, temsilcisi görüyor, kendi öne sürdüğü ilkelere diğerlerinin katılmasını bekliyordu. Bu sekter yaklaşım günlük mücadelede, sol içi çatışmalara varıyordu. Her ne kadar Devrimci Yol, sol içi çatışmaları eleştirse de, etkin olduğu yerlerde diğer gruplara siyaset yaptırmamak, saldırılar düzenlemek ve cinayet işlemekle suçlandı, TKP'liler, Halkın Kurtuluşçuları, Kurtuluşçular tarafından. Sol içi çatışmalarda taraftarlarını kaybetmiş, karşı gruplardan insanların ölümüne yol açmıştı.[74]

Bu çatışmalardan en yaygını ve önemlisi 1980 Haziran'ında Kurtuluşçularla neredeyse bir hafta süren iki kişinin ölümü, pek çok kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan çatışmalar zinciriydi. İki grup arasındaki suçlamalar 1 Mayıs kutlamalarına ilişkin fikir ayrılıklarıyla şiddetlenmişti, Devrimci Yol Kurtuluş'u güç birliği platformundan ayrıldığı için "bozgunculuk"la, Kurtuluş Devrimci Yol'u DİSK'in kampanyasını "sabote" etmekle suçluyordu. Bu gerilim 3 Haziran'da bir Kurtuluşçu'nun fevri nedenlerle Devrimci Yolcu ola-

73 "ABD-Türkiye İlişkileri ve Artan Sıkıyönetim Terörü", *Devrimci Yol*, sayı 28, 25 Mayıs 1979.

74 Ayrıntılar için bkz. Hakkı Öznur, *Derin Sol, Çatışmalar-Cinayetler-İnfazlar* 2 cilt, Alternatif Yayınları, Ankara, Ekim 2004. Kitap farklı amaçlarla yazılmış olsa da sol içi çatışmaların etraflı bir derlemesi niteliğindedir.

rak bilinen bir kişi tarafından tabancayla öldürülmesiyle tırmandı. Kurtuluş, Devrimci Yol'u bu tür saldırılara sessiz kalarak, saldırganları koruyarak teşvik ettiği gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirdi. Günlerce süren çatışmalar iki grubun Ankara'da ayrı ayrı kampanyalarla andıkları 15-16 Haziran işçi direnişinin yıldönümü etkinliklerinde başladı, Antalya'ya da yayıldı.

12 Eylül

12 Eylül askeri darbesi teorik modeli bakımından Devrimci Yol için sürpriz değildi. Mahir Çayan'ın görüşlerine uygun olarak rejimi, "gizli ya da açık icra edilen sömürge tipi faşizm" olarak görüyordu; askeri bir darbe siyasal öngörüleri içinde yer alıyordu. 1978 Aralık'ında Ecevit hükümetinin 13 ilde ilan ettiği sıkıyönetimi de "açık faşist rejime geçiş doğrultusunda çok önemli bir gelişme"[75] diye değerlendirmişti. Birkaç ay sonraki bir yazıda "Herkes biliyor ki bugün Türkiye, bir askeri faşist diktatörlüğün eşiğine getirilmiştir ve bu egemen güçlerin gündemindeki siyasi programlarının başında yer almaktadır"[76] deniyordu.

Devrimci Yol, 12 Eylül öncesi son sayısında,[77] darbe ihtimallerini de içeren iki yazıya yer verdi. Birincisi, "Faşizm ve İç Savaşta Ordunun Artırılan Rolü", ikincisi de "Ortadoğu ve Türkiye'de Durum ve ABD Çıkarları" başlıklı yazıydı.

İlk yazı "Cunta söylentilerinin son günlerde çok yaygınlaşmış olduğu"ndan söz ediyordu, ama bu söylentilerin ciddiyetinden emin değildi:

> Eğer bu söylentiler Ecevit gibi birilerini korkutarak bir şeyler yaptırtmak gibi bir maksatla çıkartılmış değilse, ordunun yönetime el koymasıyla işlerin ve 'anarşinin' düzelebileceği şeklindeki ham hayallerin bir kısım yüksek rütbeli subaylarca da paylaşılmaya başlandığına işaret eder... Ordunun yönetime doğrudan el koymasıyla Demirel'in istediği biçimde iç savaşa katılması durumları arasında ne fark olacak? Demirel kendisi hükümette olmak koşuluyla, ordunun, faşizm lehine olmak üzere istediğini yapmasını sağlamaya çalışıyor ve bir dereceye kadar da başarılı oluyor. O halde darbe söylentileri mesnetsiz de olsa, ordunun halka karşı savaşa giderek artan ölçüde sokulması karşısında devrimcilerin görevleri açısından değişen fazla bir şey yoktur.

Her iki yazıda da gözlemlenen, önemli görülen noktanın doğrudan ordu müdahalesi olasılığından ziyade, ülkücü komandoların saldırıları ve buna karşı direnişle tanımlanan "iç savaşa" "ordu"nun dahil edilmesiydi. İkinci

75 *Devrimci Yol*, sayı 26, 5 Ocak 1979.

76 *Devrimci Yol*, sayı 27, 7 Nisan 1979.

77 *Devrimci Yol*, sayı 37, Ağustos 1980.

yazıda, "Bugün egemen güçler açısından ağırlıklı olarak söz konusu edilmesi gereken sorun, ordunun işçilere ve halka karşı doğrudan bir taraf olarak kullanıldığı bir iç savaş sürecinin geliştirilmesi açısından değerlendirilmelidir. Sivil faşist çetelerin, işçilerin-devrimcilerin ve halkın üzerine saldırtılması ile başlatılan bir iç savaş süreci, şimdi artık resmi devlet güçlerinin halka ve devrimcilere karşı daha etkin bir tarzda saldırtıldığı bir aşamaya doğru geliştirilmektedir" deniyordu. Sıkıyönetim uygulamaları, Fatsa'daki Nokta operasyonu ve Çorum olayları bunun kanıtıydı.

Darbe nedeniyle yayınlanan Kasım 1980 tarihli bildiride cuntanın, "ABD emperyalizminin Ortadoğu'daki çıkarları"na uygun "askeri bir açık faşist diktatörlük" olduğu, "sömürü düzeninin restorasyonu"nu amaçladığı yazılıyordu. Bildiriye göre, cuntanın MHP'ye de tavır alması "sağa da sola da karşı görüntüsü yaratma" arzusundan kaynaklanan bir "savaş hilesi"ydi, amacı "devrimci hareketi yok etmek"ti; "sivil faşist hareketin rolünü" "cunta üstlenmiş"ti. Mücadelenin ve iç savaşın daha da şiddetleneceği öngörülüyordu: "Bugün ordunun doğrudan müdahalesi yaşanan çatışmaları daha da derinleştirecek ve iç savaşı bugünkü yaygın boyutlarından daha ileri boyutlara, daha yaygın ve kitlesel silahlı çatışmalara doğru götürecektir."

Devrimci Yol'a yönelik operasyonların başladığı, üst komitenin yakalanmasından kısa bir süre önce kaleme alınan Ocak 1980 tarihli "Bir Değerlendirme" adlı yazıda, "kitlesel mücadelelere" çok daha temkinli yaklaşılıyor, yeni dönemin örgüt ve mücadele biçimleriyle ilgili eğilimler tartışmaya açılıyordu.

12 Eylül öncesinin temel örgüt biçimi olan direniş komitelerinin "sivil faşist güçlerin saldırılarına karşı doğan tepkilerin bir örgütlenme alanı" olması itibariyle ve artık, "bu çatışmaların gerilemesi" nedeniyle kitleselliklerini önemli ölçüde kaybedeceği ve daralacakları öngörülüyor, bunların yerini beşer onar kişilik gruplar halinde örgütlendirilecek cuntaya karşı direniş birliklerinin alacağı söyleniyordu. "Demokratik hakların gaspı", "idamlar ve işkencelerle cunta, çoktan sivil faşist saldırıları geride bırakmış"tı. Bu saldırıların "kısa süreli ve geçici bir durum olmadığı" da belliydi. "Halk kitlelerinin kısa sürede harekete geçeceğini beklemek mümkün değil"di. İlk aşamada cuntanın saldırılarına karşı direniş yürütülmeli, demokratik hakların gaspına karşı mücadele edilmeli, halk mücadeleye cesaretlendirilmeliydi.

Cuntaya karşı mücadelenin merkezi şehirlerdi. "Buralarda yoğunlaşmış işçi ve emekçi kitleler cuntaya karşı harekete geçirilmeden kırsal alandaki mücadele" geliştirilemezdi ve başarıya ulaştırılamazdı. Yoğun takip, baskı, kontrol mekanizması nedeniyle gerilla taktikleriyle hareket edecek küçük, dar örgütler kurulmalı, "mahallelerdeki, fabrikalardaki polis ajanları ve muhbirler mutlaka yok edilmeli"ydi.

Kırsal bölgelerde baskı ve operasyonlar nedeniyle dağlara çekilen militanlar ile "yeni bir unsur olarak kır gerillasının geliştiği" saptanıyordu. Bu birliklerin "ileride taşıyacağı önemi bilen cunta" "daha başlangıçta ezmek için çok büyük güçler sevk ediyor"du. Bu "birlikler" "mutlaka yaşamalı"ydı, çünkü "yurt çapında cuntaya karşı yükselmeye başlayacak mücadelenin yoksul kırlık bölgelerdeki gelişiminin garantisi olacak"lardı.

Cunta sonrası ilk bir ay içinde, 12 Eylül öncesiyle kıyaslanamasa da, özellikle Ankara ve İstanbul'da silahlı küçük dar grupların kimi zaman polis ya da jandarmayla çatışmalara dönüşen gösteriler, değişik noktalara asılan bombalı pankartlar, bildiriler, polislere, polisle işbirliği yapanlara ve karakollara yönelik silahlı saldırılar biçiminde çok sayıda eylem gerçekleşti. Devrimci Yol, bu eylemlerin bir dökümünü, 1980 Kasım'ında bir bülten olarak da yayınladı. Bunlar, eski eylem biçimlerinin, sıkıyönetimin yoğun güvenlik önlemleri nedeniyle daha dar gruplarla, daha sıkı planlanarak bu kez cuntayı protesto için tekrarlanmasıydı aslında. Zamanla da operasyon ve tutuklamalar karşısında dağılan örgütsel yapılar nedeniyle giderek seyreldiler ve sönümlendiler.[78]

Üst komitenin yedi yöneticisinden beşi, 12 Eylül öncesinde, Ankara'dan İstanbul'a geçmişti. Örgütün merkezinin İstanbul'a taşınması anlamına geliyordu bu. Siyasi polisin Devrimci Yol'a operasyonu Ankara'da başladı, Kasım ayında peş peşe operasyonlarla üst komitenin bu şehirde kalan iki üyesi ile Ankara İl Sorumlusu'nun da aralarında bulunduğu pek çok yönetici gözaltına alındı. İkinci büyük darbe İstanbul'daki yöneticilerin Ocak ayının sonunda yakalanmalarıydı. Böylelikle kurucular ve yöneticiler üç buçuk ay içinde onlarca alt kademe yöneticiyle birlikte yakalanmış oldu.

Solun diğer örgütlerinde olduğu gibi operasyonları etkili kılan, siyasi polisin takibiyle üst düzey yöneticilerin ele geçirilmesi değil, yoğun ve yaygın şiddet, kitlesel gözaltı, işkence ve tutuklamalarla örgütsel yapıların dağıtılmasıydı. Operasyonlar işkenceyle elde edilen bilgilere dayanıyordu. Başta İstanbul ve Ankara olmak üzere, büyük şehirlerin işkence merkezlerine dönüştürülen siyasi şube, karakol ve askeri kışlalarına her gün yüzlercesi taşınan sempatizan ya da militanlar, işkenceyle bilgi vermeye zorlanıyor, kimisi öldürülüyordu. Elde edilen bilgilerle de komiteler zinciriyle birbirine bağ-

78 Yeniden oluşturulan merkezi örgütlenme ve FKBDC çalışmalarının bir parçası olarak radyo yayını öngörülmüştü. 12 Eylül cuntasına karşı iz bırakan eylemlerden biri olan "Burası Özgür Türkiye'nin Sesi" diye başlayan korsan radyo yayınlarında 1982 ve 1983'te İstanbul ve Ankara'da televizyon yayınlarına girilip Devrimci Yol bildirileri okundu. 5-6 Kasım 1982 tarihlerinde İstanbul'da televizyonun ana haber bültenlerine (*Terör ve Terörle Mücadelede Durum Değerlendirmesi*, Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1983), 8 Nisan 1983'te de Ankara'da Devlet Başkanı Kenan Evren'in anayasa ile ilgili yaptığı konuşmasının arasına 20 dakika süreyle girildi. Bildirinin geniş özeti için bkz. Erbil Tuşalp, *Eylül İmparatorluğu*, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Nisan 1988, s. 277-280.

lanmış militan gruplara ulaşılıyordu. Altı ay içinde Devrimci Yol'dan sadece tutuklanıp cezaevine konulanların sayısı 2 bini aşmıştı.[79] Yönetici kadronun yargılandığı Ankara ana davasının 574 tutuklu sanığının 1980 Eylül - 1981 Nisan aylarındaki gözaltına alınmalarının aylara göre iddianamedeki dağılımı şöyleydi: Eylül 54, Ekim 53, Kasım 98, Aralık 87, Ocak 58, Şubat 69, Mart 57, Nisan 25.

Örgüt yöneticilerinin tutuklanması, ulusal ve yerel düzeyde operasyonlarla dağılmış ilişkilerin yeniden toparlanması, sıkı baskı ve takip koşullarında haftalarca, hatta aylarca sürebilecek bir çalışmayı gerektiriyordu; üstelik çok daha dar ve daha da yeraltına çekilmiş olarak.

Bu ilişkileri toparlayabilecek, örgütsel çalışmayı ayakta tutabilecek iki güç kalmıştı geriye, biri Almanya merkezli yurtdışı örgütü, diğeri dağlara çekilmiş yüzlerce militan. Devrimci Yol'un 1984-85 yıllarına kadar süren siyasal çalışması bu iki temel üzerinde yükseldi.

Eski yönetici kadrodan geriye 1978'de Almanya'ya gizlice kaçmış olan ve örgütün yurtdışı sorumluluğunu üstlenen Taner Akçam kalmıştı. Taner Akçam, 1975'te Devrimci Yol'un ilk çekirdeğini oluşturan ODTÜ-DER'in kurucularındandı. Son "merkez komite" üyesiydi. Kendi ifadesiyle "doğal liderliği" üstlenmesi gereken kişiydi. *Devrimci Gençlik*'in yazışleri müdürlüğünü yaptığı sırada tutuklanıp 12 yıl hapis cezasına çarptırılmış, 1977'de cezaevinden kaçtıktan bir süre sonra yurtdışına çıkmıştı. Taner Akçam o dönemde hissettiklerini ve bakış açılarını 2002 yılında şöyle anlatıyordu:

> "Biz yenilmedik. Darbe, yaptıklarımızdan değil, yapamadıklarımızdan oldu," dedik. Her şeyi basit bir çizgisel devam üzerine oturttuk ve "12 Eylül öncesi neyi yapamadıysak, (silahlı mücadele temelinde devrim, solda birlik cephesi, parti vs.) onu en iyi şekilde yapmak gerekir" diyerek kaldığımız yerden devam etmeye başladık.[80]

Taner Akçam'la sonraki yıllarda ayrı düşen, yurtdışı örgütünün merkezi yayın organı *Devrimci İşçi*'nin yöneticilerinden İbrahim Sevimli, o günlerde içinde bulundukları psikolojiyi şöyle açıklıyordu:

> Yurtdışına çıkan DY kadrolarının o sırada izlenen ya da tasarlanan politikalara sorgulayıcı bakamamaları, bütünüyle onların ruhsal ve psikolojik durumlarıyla ilgiliydi. Olabileceğine hiç ihtimal vermediğimiz bir gelişmenin (Devrimci Yol'un politika yapamaz duruma düşmesinin ve darbeden sonraki ilk beş ay içinde örgütsel bakımdan da işlevsizleşmesinin) gözlerimizin önünde

79 Bu sayı Devrimci Yol Ankara ana davası dışındaki tutuklamalarla ilgili bir dosya hazırlayan *Unutulmasınlar Diye* kitabına göre 1.558'di. Bkz. *Unutulmasınlar Diye*, Bireşim Yayınları, İstanbul, Temmuz 1993.

80 Can Dündar, *Milliyet*, 9-11 Ocak 2002 tarihli dizi röportaj.

gerçekleşmiş olmasının yarattığı tarifsiz acılar ve sıkıntılar düşünme süreçlerimizi de etkileyip parçalamıştı. Belli bir ruh haliyle yurtdışına çıkanlar bütünüyle samimi duygularla Türkiye için bir şeyler yapılmasını istiyorlar ve bu yönde deyim yerindeyse çırpınıyorlardı.[81]

Taner Akçam'ın öncülük ettiği toparlanma çalışmaları, Devrimci Yol'un yeniden merkezi bir yapıya kavuşturulması, cuntaya karşı sol bir cephenin kurulması ve silahlı mücadeleye dayanan bir direniş hareketinin örgütlenmesini içeriyordu. Bir arada yürütülen bu çalışmalar 1982'de somut sonuçlar verdi. İlki, önde gelen kadrolarla 15-20 kişiden oluşan Devrimci Yol Platformu'nun kurulmasıydı. Platform 4 kişilik bir Yürütme Kurulu seçti. Böylelikle yurtdışı örgütüyle, yurt içindeki şehir ve kır çalışmalarını temsil eden bir yönetici aygıta kavuşulmuş oluyordu. Yeni süreci ve görevleri belirleyen "1982 Politik Hattı" diye anılan broşür kaleme alındı.

İkincisi, Suriye'deki Filistin Halkı İçin Demokratik Kurtuluş Cephesi'nin kampında kurulan Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi'ydi (FKB-DC). Cephede aylarca süren görüşmeler, tartışmalar sonucunda Devrimci Yol, PKK, SVP, İşçinin Sesi, THKP-C Acil, Dev-Savaş, TEP ve TKEP yer aldı. Cephenin fikir babaları ve asli güçleri Devrimci Yol ile PKK'ydı. Taner Akçam'm anlatımına göre, PKK lideri Abdullah Öcalan 1980 sonbaharında kendisine bir mektup yazmış "M. Kemal'in 1919'da Anadolu'ya geçer geçmez yaptığı ilk işlerden biri Kürt aşiret liderleriyle kontakt kurmak olmuştur. Türk ulusal savaşı, Türk-Kürt dayanışmasının ürünüdür. Burjuva ve feodal atalarımızın yaptıklarını, biz niye yapmayalım"[82] demişti. Sonraki gelişmeler ve toplantılar, Abdullah Öcalan'm olumlu yaklaşımlarıyla –özellikle 12 Eylül öncesi PKK'nın sola yönelik uyguladığı şiddetle ilgili özeleştirileriyle– bir yakınlaşma sağlandı, Avrupa'da eylem birliklerine ve nihayetinde "cuntaya karşı silahlı mücadele başlatmak" gibi ileri bir ortaklığa dönüştü.

Bu sırada operasyonlar nedeniyle Karadeniz bölgesi ile Sivas, Adıyaman ve Malatya'ya uzanan hat boyunca dağlara çıkan yüzlerce insan, kendi içlerinde merkezi bir ilişkiler sistemi kurarak kır gerillasına dönüşmeye çalışıyordu. Cephenin kuruluşu, Suriye ve Lübnan'daki Filistin kamplarındaki askeri eğitimler de bu dönüşümü hızlandırdı. Devrimci Yol amblemli şapkaları, tek tip kıyafetleri ve teçhizatlarıyla kır gerilla grupları, Ana Gerilla Birliği adı verilen yönetici grubun komutasında, dağlarda aleni olarak dolaşmaya başladılar. Artık araziyi ilk aylara göre çok daha iyi tanıyorlar, Ordu'dan Hatay'a inen hat boyunca hareket edebiliyorlardı. Suriye'deki kamplara ka-

81 İbrahim Sevimli, *Uzun Bir Göç Öyküsü*, Belge Yayınları, İstanbul, Haziran 1993, s. 212.

82 Can Dündar, *a.g.y.*

dar uzanacak bu hat, gerillanın yaşaması için gerekli her türlü ihtiyacı sağlayabilir görünüyordu.

Kır gerilla grubunun kendini profesyonelleştirdiği, silahlı eylemlere girişmese de, alenileştirdiği sırada yurtdışı örgütte Türkiye'deki 1983 seçimleri süreci, göçmenlik gibi çok başka nedenlerle görüş ayrılıkları baş gösterdi. Tartışmanın iki tarafını oluşturanların da sonradan –önceki satırlarda değerlendirmelerine yer verilen Taner Akçam ile İbrahim Sevimli ve yakın çevrelerinin– 1982 Politik Hattı'nda cuntaya karşı bir direniş cephesinin kurulması, özellikle de silahlı mücadelenin başlatılmasına ilişkin görüşlerde, üzerinde anlaşsalar da, kuşkular taşıdıkları anlaşıldı.

Aynı sıralarda PKK da Suriye ve Lübnan'daki Filistin kamplarında eğitimden geçirilmiş gerilla gruplarıyla silahlı mücadeleyi başlatma hazırlıkları yapıyordu, orada da görüş ayrılıkları çıkmıştı. PKK'nın Avrupa örgütünde de, silahlı mücadelenin başlatılması ve örgütün aldığı yeni biçimle ilgili eleştiriler dile getiriliyordu.

Aslında iki örgüt de aynı nedenlerin ortaya çıkardığı aynı sorunlarla karşı karşıya kalmıştı.

Gelişmelere baştan beri yön veren liderlerin tercihleri büyük önem taşıyordu. Ve burada örgütlerin liderleri olarak iki figür öne çıkmıştı: Taner Akçam ve Abdullah Öcalan. Cuntaya karşı gerilla savaşı başlatma konusunda anlaşmış, örgütlerini de buna göre dizayn etmiş bu iki lider karşı karşıya kaldıkları sorunlara farklı tutum takındılar.

Gerilla savaşı için bir cephe gerisi gerekliydi ve bu cephe gerisi iki örgüt için de aynı mekândı, Suriye ve Lübnan'daki Filistin kampları... Kamplar Suriye'nin denetimindeydi ve 1982 yazında İsrail'in Lübnan'ı işgali ve Filistin örgütlerinin bu ülkeyi terk etmesiyle birlikte Suriye'nin sunduğu kamp olanakları –silah temini, gizlice yapılan sınır geçişleri, askeri eğitim kampları vb.– tek seçenek olmuştu. Suriye[83] devletinin desteği istihbarat örgütü Muhaberat'ın kontrolü ve izniyle olabilirdi ve öyleydi de. Suriye'yle işbirliği olmaksızın burada varolmak olanaksızdı. Böylesi bir işbirliği ise örgütün kaderini bir devletin konjonktürel çıkarlarına teslim edebilirdi. Taner Akçam, bu süreci şöyle anlatıyordu:

> 1982 sonrası Suriye, Filistin örgütlerini devreden çıkardı ve Türkiyeli örgütlerle doğrudan ilişkiye geçti. Dışişleri Bakanlığı ve Baas Partisi'nden bir sorumlu ekip ile görüşüldü. Bize –galiba PKK'dan çok önce– silah ve para yardımı teklif ettiler. Yunanistan Dışişleri de arkadaşlara aynı yıl aynı öneriyi yaptı. Ana mantık hep aynıydı: "Türkiye, emperyalizmin bölgedeki jandarması" idi ve "anti-emperyalist güçler ortak faaliyet göstermeli"ydi. (...) Hem

83 Suriye, Sovyetler Birliği'nin desteğine sahipti.

> Suriye'nin, hem Yunanistan'ın önerisini reddettik. Oysa bu paralar alınabilir, Türkiye'nin başına büyük dertler açacak bir örgüt kurulabilirdi. Yapmadık bunları... Tek nedenden: Bu, doğrudan, devletlerarası çatışmanın bir unsuru, bir devletin piyonu haline gelmektir. Bir devlete sırt dayayarak, onun imkânlarıyla Türkiye'de demokrasi kavgası verilmez. Bugün seni destekleyen devlet, yarın işine gelmez, seni satar da.[84]

Bütün bunların, başta Taner Akçam olmak üzere, silahlı mücadeleye hazırlanan Devrimci Yol yöneticilerini ciddi bir ikilemde bıraktığı anlaşılıyordu. Cephenin kurulmasından 6-7 ay gibi kısa bir süre sonra, fiilen gerilla savaşından vazgeçip yeniden tartışmalara başlamalarını hızlandıran faktör, kuşkusuz, İsrail'in –cephenin kuruluşundan birkaç gün sonra– Lübnan'a saldırısının başlamasıydı. Yönetici grup, 1983 baharında Suriye'den Avrupa'ya kesin dönüş yaptı. Avrupa'daki tartışmalar 1982'de alınmış kararları henüz kapsamıyordu, sadece Filistin kamplarının terk edilmesiyle cephe gerisi Avrupa ile bağlantılı bir şekilde ülke içinde yaratılacaktı.

Abdullah Öcalan ise gerilla savaşında kararlıydı ve anlaşılan Suriye'yle işbirliğini kabul etmişti. Örgüt içinde muhalifler, gerilla savaşıyla ilgili kuşku yayanlar, ihanetle suçlanarak ya tutuklanıyor ya da öldürülüyorlardı. 1984 Ağustos'unda "silahlı propaganda" birliklerinin Şemdinli ve Eruh baskınlarıyla gerilla savaşı başlatıldığı sıralarda Avrupa'da da muhalifler teker teker bulunup öldürüldü.

PKK'nın muhaliflerine uyguladığı şiddete Devrimci Yol sert tepki gösterdi ve tüm ortak çalışmaları durdurduğunu açıkladı. Cephe sona erdi. İki örgüt arasındaki ilişkiler de gerginleşti. 1985'te gerginlik kavgalara ve cinayetlere vardı.[85] PKK, Devrimci Yol liderlerini "tasfiyeci bir sol oluşturmak" ve "ihanet"le suçladı.

Suikastlar sırasında Devrimci Yol artık merkezi örgütsel yapısını yurtdışında da kaybetmişti. 1985 Mayıs'ında iki grup ortaya çıkmış, Taner Akçam, bir örgütsel varlık olarak devam edilemeyeceğini, her şeyin köklü bir muhasebeden geçirilmesi gerektiğini söyleyerek, "doğal liderliği"ni de noktalamıştı.

Trajik durumda olanlar dağlardaki gerilla gruplarıydı. Kendi kaderlerini doğrudan ilgilendiren tartışma ve kararlar kendi dışlarında alınmıştı. Tartışmalardan haberleri geç oldu. Yurtdışındaki arkadaşlarının cephe gerisini oluşturmak için ülkeye geldiklerini düşünüyorlardı, oysa böyle bir çalışma yoktu. Örgütün varlığına son veren fikir ayrılıklarını aylar süren çeşitli top-

84 Can Dündar, *a.g.y.*

85 23 Aralık 1985'te Paris'te bildiri nedeniyle çıkan çatışmada PKK taraftarı Mustafa Alkış öldü. 27 Aralık 1985'te de Devrimci Yol taraftarı Mustafa Şahbaz öldürüldü. 25 Şubat 1986'da da Kürşat Timuroğlu, evinin önünde pusu kuran bir PKK'lı tarafından öldürüldü.

lantılarla değerlendirdiler, kendi başına kır gerilla grubuyla bir siyasi hareketin oluşturulamayacağına karar vererek faaliyetlerine son verdiler.[86] Siyasal çalışma yürütmek için şehirlere dönmeye çalışan pek çok insan, tutuklanmaktan kurtulamadı, bir bölümü yurtdışına çıkarıldı. Ana Gerilla Birliği komutanı Mahmut Memduh Uyan, 6 Şubat 1985'te İstanbul Çapa'da bir pastanede buluştuğu kişinin ele vermesiyle yakalandı. Kır gerilla grubu dört yıl içinde 76 kişiyi çatışmalarda ya da gözaltında kaybetmişti.[87]

Devrimci Yol davalarında tam sayı bilinememekle birlikte binlerce kişi yargılandı. En büyük davalar Ankara ana davası (574 kişiyle açılmış sonradan eklenen dosyalarla bu sayı 723'e çıkmıştı), Fatsa (811 sanıklı), Artvin (898 sanıklı), Yeni Çeltek (666 sanıklı) davalarıydı. Veysel Güney 11 Haziran 1981'de (Gaziantep E Tipi Cezaevi, 24 yaşında), Mustafa Özenç, 20 Ağustos 1981'de (Adana Cezaevi, 22 yaşında), İlyas Has 7 Ekim 1984'te (İzmir Buca Kapalı Cezaevi, 26 yaşında), Hıdır Aslan, 25 Ekim 1984'te (Burdur Kapalı Cezaevi, 26 yaşında) idam edildiler. 17 kişi sorgulandıkları emniyet ya da jandarma merkezlerinde işkence sonucu hayatını kaybetti. Ankara'da Emniyet Müdürlüğü 1. Şube'ye bağlı çalışan Devrimci Yol'dan yakalananların sorgulandığı Derin Araştırma Laboratuvarı adı verilen ve DAL diye anılan birimde 5 kişi işkenceden öldürülmüştü.[88]

86 Devrimci Yolcuların kır gerilla deneyimi için bkz. İnönü Alpat, *Randevuyu Dağa Verdik*, Aral Yayınları, Ankara, Kasım 1995; Yaşathak Aslan, *Kavgamız Bitmeyen Sevdamız*, Arayış Yayınları, Ankara, Şubat 2005, Mahmut Memduh Uyan, *Gerilla Kartaldır*, Belge Yayınları, İstanbul, Mayıs 1993.

87 Kır gerilla grubunda yer almış ve Giresun Devrimci Yol davasında hüküm giymiş Recep Hisar bu süreci şöyle anlatıyor: "Dağda bulunan arkadaşlar tartışmayı çok sonradan öğreniyor ve tartışmaya başlıyorlar. Sözünü ettiğim tartışma şu: 'Kırsal kesimde böyle bir mücadeleyi başlatmak yanlıştır, kır gerillasını örgütlemek yanlıştır' şeklinde. Taner Akçam'ın tartıştığı konular bunlar. İnsanlar yurtdışında cepheler kuruyor. İnsanlar burada her şeylerini, hayatlarını ortaya koyarak onu hayata geçiriyorlar. Bu işler örgütlenirken, birileri yurtdışından vazgeçiyor. Bütün bunlar yukarıdan geliyor. Bunu anlamak, affetmek mümkün değil. Karar verilirdi, hiç başlamazdı. Ne bileyim, farklı bir mücadele içine girilirdi, ya da beş on yıl sonra başlardı. Kırda bir şeyler örgütlenirken, böyle tartışmalar kötüydü, çok kötüydü." İnönü Alpat, *a.g.e.*, s. 91.

88 İşkencede ölenlerden tespit edilebilenler şunlardır: Adil Yılmaz (Ocak 1981'de Ankara DAL, 29 yaşında), Zeynel Abidin Ceylan (26 Eylül 1980, Ankara DAL, 22 yaşında), Himmet Uysal (Kasım 1980, Uşak Ulubey Jandarma Karakolu, 54 yaşında), Kenan Gürsey (3 Aralık 1980 Mardin, 24 yaşında), Behçet Dinlerer (13 Aralık 1980, Ankara DAL, 26 yaşında), Mustafa Şahin (31 Aralık 1980, Elazığ, 35 yaşında), Munzur Geçgel (1980, İzmir Emniyet Müdürlüğü, yaşı ?), Mahmut Kaya (3 Ocak 1981, Kars Emniyet Müdürlüğü, yaşı ?), Cemil Kırbayır (5 Ocak 1981, Kars yaşı ?), Ahmet Uzun (16 Ocak 1981, Rize, 25 yaşında), Selim Martin (27 Mayıs 1981, İzmir Karşıyaka, 25 yaşında), Ensar Karahan (31 Mayıs 1981, Artvin Şavşat Karakolu, 24 yaşında), Mehmet Emin Kutlu (Temmuz 1981, Ankara DAL, yaşı ?), Metin Sertbulut (25 Ağustos 1981, İzmir Emniyet Müdürlüğü, 32 yaşında), Cengiz Aksakal (12 Kasım 1981, Artvin, sorgu merkezi olarak kullanılan eski Öğretmen Okulu binası, 41 yaşında), Satılmış Şahin Dokuyucu (17 Haziran 1982, Ankara, 26 yaşında), Vahap Atılgan (10 Ekim 1982, Diyarbakır, çatışmada ağır yaralanmasına karşın sorguya alındı ve aynı gün öldü, 22 yaşında), İsmail Kıran (31 Ocak 1983, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 35 yaşında). Buradaki bilgiler *Unutulmasınlar Diye* başlıklı kitaptan derlendi.

Toplumsal muhalefet ve ona paralel sosyalist hareketin yeniden yükseliş gösterdiği 1987-92 arasında Devrimci Yolcuların "Devrimciler süreci" diye andığı dönemde, belirli bir merkezi yapıdan yoksun, ancak birbirleriyle bir şekilde temas halinde pek çok çevre de yeniden toparlanma çalışması içine girdi. Açık-gizli, legal-illegal çeşitli biçimlerle kurulan bu örgütlenme ve eylemlilik sürecinde *Demokrat!*, *Demokrat Arkadaş*, *İşçilerin Sesi*, *Devrimci Gençlik* gibi haftalık ya da aylık periyotlarda dergiler yayınlandı; gençler, işçiler ve memurlar arasında örgütlenmeler yaratıldı.

Siyasi tutuklular için bir çeşit af anlamına gelen 1991'deki Şartlı Tahliye Yasası'yla Devrimci Yol'un lider kadroları da serbest kaldı. Böylelikle 1985'teki örgütsel yapının tasfiyesinin ve 1989-1991 arası pek çok çevrenin merkezsiz çabalarının ardından yeniden toparlanma çalışmaları da mümkün olabildi. Ama bu örgüt yapısının yeniden inşası değil bir "Tartışma Süreci"ydi. Hareketin kendi muhasebesi ve yönelimini amaçlayabilecek bu sürece, 12 Eylül yenilgisinden başka, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte sosyalizm sistemin çöküşü de eklendi. Ve artık "ideolojik-teorik sorunlar" diğerlerine baskın bir konuma gelerek "öncelikli bir sorun"a dönüştü. "Tartışma Süreci"yle ilgili "Ön Notlar"da şöyle deniyordu:

> Dünya çapındaki değişimler sadece İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan dünya dengelerinin ve ona ilişkin kavramların ortadan kalkmasıyla kalmıyor, Ekim Devrimi'yle başlayan ve o dönemden sonra hem emperyalist-kapitalist sistem içindeki hem de Üçüncü Dünya denilen sömürge, yarı-sömürge ülkelerdeki tüm siyasal gelişmeleri derinden etkileyen bütün bir tarihsel dönemi fiilen sona erdiriyor. Bu gelişmelerin ortaya çıkarttığı ilk sonuç, ideolojik-teorik sorunların yeniden ön plana çıkmasıdır... Bugün bütün bu nedenlerle geniş Devrimci Yol çevrelerini olduğu kadar büyük bir bunalım ve benzeri sorunlarla yüz yüze bulunan solun genişçe kesimlerini de kendi etrafında toplayabilecek bir siyasal oluşuma yönelebilmek için sosyalizmin bugünkü sorunlarıyla ilgili üzerinde mutabakat sağlanmış bir amaçlar, politikalar ve uygun araçlar zemini gerekli görünmektedir. Bugünkü koşullarda böylesi bir mutabakatın ancak belirli bir sürece yayılmış ciddi, demokratik, özgür bir tartışma sürecinde üretilebileceği kabul edilmelidir.[89]

Aynı yazıda, teorik sorunlar "hiç değilse bir ölçüde aşılmadan", "gizemli ve katı örgütsel kalıplar, davranışlar ve ilişkiler dayatmak" doğru görülmüyordu. Tartışma süreci, aynı zamanda, "tartışma kolektifleri" gibi "ilişkiler sistemi"ni kurmaya da yarayacaktı. Birkaç yıl süren tartışmalar sonucunda yasal bir parti kurulması kararlaştırıldı, bunun için Geleceği Birlikte Kuralım

89 "Bir Tartışma Platformu İçin: Ön Notlar ya da Saurbaşları", *Tartışma Süreci Yazıları-1*, Bireşim Yayınları, Beşinci Basım, İstanbul, Aralık 1992, s. 14-15.

Parti Girişimi başlatıldı. Girişim yalnızca Devrimci Yol çevrelerini değil, sendikaları, kitle örgütlerini kapsamayı; diğer solla da ortaklaşmayı öngörüyordu. Benzer amaçlarla hareket eden Birleşik Sosyalist Partisi (BSP) –bu parti TİP, TSİP, TKP'li çevreler ile Kurtuluş, TKEP gibi grupları içeriyordu– ile görüşmeler olumlu sonuçlandı ve Devrimci Yol, Kurtuluş, TKEP, TİP, TSİP, TKP çevrelerinden ve değişik siyasi gruplardan bağımsız sosyalistlerin de yer aldığı, ilk kez çeşitli siyasi eğilimleri bir araya getiren çok sesli bir partinin kuruluşu gerçekleştirildi. Bu parti Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) adıyla 21 Ocak 1996'da Ankara'da 20 bine yakın kişinin katıldığı şenlikle kuruldu. Ertesi gün resmi kuruluşu da yapılan parti, coşkulu şenliğiyle "aşkın ve devrimin partisi" olarak medyada yankı buldu.

Devrimci Yolcular, ÖDP'yle ilk kez programlı, tüzüklü bir çalışmanın içine girmiş oldu. Son derece katılımcı ve demokratik öğeler taşıyan tüzük, farklı siyasi görüşlerin varlığını meşru görüyordu. Başlı başına bu bile, komünist partilerin katı merkeziyetçi, herhangi bir fikri muhalefetin varlığına izin vermeyen, monolitik anlayışından radikal bir kopuştu. Bu başlangıç, çoğu 1970'li yıllardan gelen kadroların yeni bir sosyalizm fikri geliştirme heyecanıyla örtüşüyor gibiydi ve sürekli bölünmeyle karakterize olan sosyalist sol için yeni ve umut verici öğeler içeriyordu. Ne var ki arka planda grupların koalisyonu gizliydi. Her grup –ortak bir ÖDP kimliğinde sözleşmiş olmasına karşın– örgütsel varlığını korumayı ısrarla sürdürdü. Partinin yönetim aygıtında görev almayan "doğal önderler" grupları olduğu kadar, parti içi tartışmaları da yönlendirdi. Kısa sürede ilk heyecanını kaybeden parti, bitmek bilmeyen tartışmaların sürüp gittiği toplantılar girdabına düştü. Güvensizliklerin üstesinden gelinemedi, Kurtuluş grubu ayrıldı ve 28 Ağustos 2002'de Akın Birdal'ın genel başkanlığındaki Sosyalist Demokrasi Partisi kuruldu.

Devrimci Yol'da da ilk bölünmeler tartışma sürecinin sonunda meydana geldi. Tartışma süreci boyunca her çevrenin üzerinde hemfikir gibi göründüğü konu, "geçmişin tekrar edilemeyeceği"ydi. Bu 1975-77'de THKP-C'ye ilişkin takınılan "geçmişin ne dogmatik savunusu ne de reddi" muğlak tutumunun bir benzeriydi. Ancak legal partinin kurulması kararının çıkması ve sonraki gelişmelerle bu muğlak tutumun etkisi de geçmiştekinin bir benzeri oldu; tıpkı 1970'lerde "THKP-C aslında inkâr ediliyor" diyerek ayrılanlar gibi, "aslında Devrimci Yol'un devrimci değerleri tasfiye ediliyor" diyen çevreler, ayrı örgütlenmelere yöneldi.[90] Öte yandan legal parti kuruluşunu benimseyen Devrimci Yol yöneticilerinin bulunduğu ana grup da ÖDP sürecine kafaları karışık başlamıştı. En önemlisi, önce Devrimci Yol'un kendini yeniden örgütlemesi düşüncesiydi. ÖDP'nin kuruluşundan yedi ay önce *Ye-*

90 Bu gruplar Devrimci Hareket, Halkevleri, Emekçi Hareket Partisi adlarını aldılar.

niden dergisi bu amaçla yayına başladı. Dergi yayınını Haziran 1998'e kadar sürdürdü. Kendi başına mı yoksa solla birlikte mi Devrimci Yol'un kendisini kuracağı konusundaki farklı düşünceler her ikisinin de birbirine karıştığı, kendi içinde olduğu kadar partinin diğer bileşenlerinde güvensizliği derinleştiren belirsiz bir süreci doğurdu. Peyderpey bileşenlerin ve tek tek katılmış sosyalistlerin, son olarak da 2009'da Genel Başkan Ufuk Uras'ın[91] partiden istifasıyla ÖDP, Devrimci Yolcuların bir bölümünün partisi görünümüne büründü.

91 Ufuk Uras 29 Temmuz 2007 genel seçimlerinde DTP'nin öncülük ettiği Bin Umut Bağımsız Aday Platformu'ndan İstanbul 1. Bölge'den bağımsız milletvekili olarak seçildi. Bu TİP'in 1965 ve 1969'da seçilen milletvekillerinden sonra sosyalistlerin elde ettiği yegâne seçim başarısıydı. Ufuk Uras, adaylığını partinin aksi yöndeki kararına rağmen koymuştu.

KURTULUŞ

Örgütsel kuruluş

Kurtuluş'u kuracak çekirdek kadro da tıpkı Devrimci Yol kurucuları gibi 12 Mart döneminde Mamak Askeri Cezaevi'nin tutuklu THKP-C'lileriydi. 1974 affıyla serbest kaldıklarında, cezaevi sürecindeki tartışmaları da göz önüne alarak, kafalarında, geçmişin köklü bir eleştirisi üzerinden devrimcilerin geniş bir birliğini oluşturmak vardı. Bunun olamayacağını sosyalistleri keskin çizgilerle bölen SBKP-ÇKP ekseninde hızla türeyen gruplaşmalarla gördüler. Bu bölünmenin dışında kalanları ya da en azından THKP-C'lileri bir çatı altında toplayabilme umutları da, bu amaçla bir platform çalışmasının sürdüğü sırada Niğde Cezaevi'ndeki hükümlülerle birlikte hareket eden İstanbul'daki yönetici militanların Maoizmi benimsemesiyle henüz işin başında boşa çıktı. Yine de Devrimci Yol'u kuracak kadrolarla cezaevinden beri sürdüregeldikleri temasları dikkate alarak beraber davranabileceklerini düşünüyorlardı. Ne var ki bu beklenti de, üniversitelerde hızla çoğalan yeni kuşak genç militanlarla yapılan, coşkulu olduğu kadar sekter kitlesel tartışma toplantıları sırasında, geçmiş siyasal çizgi ve pratiği eleştiren görüşleri nedeniyle –"inkârcılar" diye suçlandılar– suya düştü.

Kurtuluş kurucuları, 1976 ortalarına kadar değerli iki yılı, "safiyane" düşünceleri nedeniyle kaybettikleri, bu arada pek çok grubun hak etmediği kitleselliğe ulaştığı inancındaydı. Özellikle Devrimci Yol kurucularına, kendilerini "aldattıkları", "samimi" davranmadıkları ve sonraki sürece olumsuz etkide bulunacak bir bölünmeye neden oldukları gerekçesiyle kızgındılar.

Kurtuluş'un 25. kuruluş yıldönümü nedeniyle 2001 yılında yazdıkları makalelerde o günkü süreçle ilgili duygularının hâlâ aynı sıcaklığı koruduğu görülür. Mahir Sayın'ın kaleme aldığı makalede süreç şöyle anlatılıyor:

Mapustan birliğin "büyük umutlarıyla" çıkmıştık. İçerde hep birlikte aynı kaderi paylaşmış, birbirimize ettiğimiz "zulmün" saçmalığını "görmüş" ve geleceği birlikte kurmak konusunda hoş rüyalar oluşturmuştuk. Arkadaşlarımız birbirleri için ölmemiş miydi? Bize düşen de açılan yolu genişletip ilerletmek olabilirdi ancak.

Tam iki yıl yol açtığımızı sanıp kendimizi daha önceden varılan bir keçi yolunda bulmayalım mı? TSİP'ler, HK'lar, Militan Gençlik'ler, Acil'ler kurulmuş, ama biz üç "kafadar", başta İlhami olmak üzere, Bahçeli'nin bir çatı katında "birliğin ne kadar önemli olduğunu", bizi can kulağıyla dinlediğini sandığımız muhataplarımıza anlatıp duruyorduk...

Galiba en uyanığımız Şaban İba idi ki, "hiç olmazsa şu gençliğin başına Kaçar'ı dikelim" deyip duruyordu. Ama biz (özellikle Kaptan –İlhami– ve ben) "proleter sosyalistleri" artık gençliğe kaptırmamaya kararlıydık. Tam tersine gençlik istikametini sınıfa çevirmeliydi. Sendikalara, fabrikalara gitmeliydi. Ne işi vardı Kaçar'ın gençlik faaliyetinde, yetmiyor muydu bir Nasuh Mitap? Onlar kendi önderlerini çıkarırlardı...

Gelgelelim Şaban'ın dediği doğru çıktı. Günün birinde Nasuh Mitap, "Kaçar bana küfretmiş oynamıyorum artık sizinle!" dediğinde bizim birlik yaratma mücadelemiz başlangıçtan da daha küçük bir birlikle baş başa kalmamıza irca oluverdi.[1]

M. Kemal Kaçaroğlu'nun makalesinde de Devrimci Yol'la ayrışma süreci, karşı tarafın "yanıltma" ve "pragmatizmi" ile açıklanıyor:

Ayrılığı Devrimci Yolcu arkadaşlar gündeme getirdiler. Başlangıçta ideolojik bir farklılık ortaya koymamakla birlikte, ayrılığın hemen sonrasında yapılan bir toplantıda bugün aktif politika içinde olmayan sözcülerinden birisi "Biz geçmişe katılıyoruz, bunlarsa eleştiriyorlar" şeklinde "ideolojik!" bir baz getirdi. Bizim geçmişi eleştirdiğimiz doğruydu. Ve bunu arkadaşlar da biliyordu. Bu eleştirinin hazırlanması çabalarına da bizzat katılıyorlardı. Ayrılık 1975 Temmuz başlarında kendini ortaya koymuştu. Halbuki sonbahar aylarında geçmişe ilişkin değerlendirmeyi de içeren bir deklarasyonla, sosyalist kamuoyuna bir çıkış için birlikte hazırlanmaktaydık. Nitekim bugün de bu çevrenin sözcülüğünü yapmakta olan ve o günlerde geçmişi değerlendirme çalışmalarına bizzat katılmış olan bir başka arkadaş, yukarıda sözü edilen toplantıda kendi arkadaşına yönelik olarak "katılıyorsan kalkar yaparsın" şeklinde bir karşı tutum sergilemişti. Daha sonra yaptığımız özel görüşmelerde ise arkadaşını kastederek "Mahir Çayan'ın görüşleri arkasına saklanarak grup yaratılmasına engel olacağım" diye görüş belirtmiş ve bir süre tarafsız kalmıştır. Bu sözlerin sahibi arkadaşla [arkadaş – V.E.] birkaç ay sonra

1 "Son Şans Değildi", *Kurtuluş*, sayı 10, Temmuz 2001.

bu sözlerini unutarak Mahir Çayan'ın görüşleri doğrultusunda grup oluşturma faaliyetinin başına geçti.[2]

Kurtuluşçular, Devrimci Yol liderlerinin bu tutumlarını hiçbir zaman unutmadılar, bu bölünmeyi "yapay" ve "sonraki süreci olağanüstü olumsuz etkileyen bir olgu" olarak değerlendirdiler. Devrimci Yol, Kurtuluşçular nezdinde, 1970'lerde olduğu kadar 1990'larda da hem kavgalara, çatışmalara kadar varan bir "rakip", hem de "devrimci birliğin" "vazgeçilmezi"ydi.

Kasım 1975'te Devrimci Yolcuların ilk ortaya çıkışını temsil eden *Devrimci Gençlik*'in yayına girmesi, Kurtuluşçuları da kendi başlarına bağımsız bir örgütlenme konusunda harekete geçiren son uyarıcıydı. Ayrı bir örgüt kurmayı hiç düşünmemişler, geniş bir birlik amaçlamışlar, ama süreç onları kendi başlarının çaresine bakmaya götürmüştü. Başta Ankara'da olmak üzere, Karadeniz, Akdeniz ve İzmir'deki yakın ilişkileriyle temasa geçtiler. Temel fikirlerini ortaya koyan "Yol Ayrımı" başlıklı yazıyı hazırlayarak teksirle çoğaltıp dağıttılar. Asıl başlangıcı ise Haziran 1976'da aylık periyotla sürecek *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'yi yayınlamakla yaptılar. Dergi, adını THKP-C'nin merkezi yayın organından alıyordu. Örgüt de bu adla anıldı.

Derginin ilk sayısındaki "Çıkarken" başlıklı yazıda, çıkış gerekçelerini "Çin ve Sovyet şabloncu çizgilerine karşı, Marksizmi savunacak bir yayının gerekliliği"ne bağlıyor, "bu iki çizgi dışında kalan kendilerince iyi niyetle bir şeyler başarmaya çalışan görüşlerin ideolojik ve pratik olarak kaynaşmasını sağlamaya yönelik görevleri" üstleneceklerini söylüyorlardı. Niyetleri "somut şartların somut tahlilinden yola çıkan bir çizgi yaratılması"ydı. Yazıda, dikkat çekilen noktalardan biri "faşizm" ve "demokrasi" konusunda sosyalist hareketteki yanlış kavrayışlardı. Türkiye'de "demokrasinin sınırlarının tekelci burjuvazi ve toprak ağalarının en irileri" için geçerli olduğu "oligarşik bir dikta" söz konusuydu. Bu dikta, ne faşist bir diktatörlüğe ne de klasik burjuva demokrasisine benziyordu. Bu diktatoryal yönetimde "ordu ve polis güçlerinin şiddetinin dozu" gelişmiş kapitalist ülkelere göre çarpık bir kapitalizmin egemen olmasının yarattığı çelişkiler nedeniyle daha yüksekti. Diğer dikkat çekilen nokta da "Ne Amerika ne Rusya", "Kahrolsun yeni çarlar" gibi sloganlar kullanarak Rus düşmanlığı yayan sosyalist hareket içindeki grupların antikomünizmi körüklüyor olmalarıydı.

Derginin ilk sayısındaki en önemli makaleyi ise daha önce teksirle çoğaltılıp dağıtılmış "Yol Ayrımı" oluşturuyordu. "Yol ayrımı" sözcükleri, "1971 hareketi" diye nitelenen, THKO, THKP-C ve TKP (ML)'nin ortaya çıkışını ve silahlı mücadele girişimleriyle özellikle tarihsel TKP'nin temsil ettiği geç-

2 "Tarihe Düşülen Bir Not: Sosyalist Hareket İçinde Kurtuluş", sayı 10, *Kurtuluş*, Temmuz 2001. Sözü edilen kişiler Nasuh Mitap ile Oğuzhan Müftüoğlu'dur. Mitap'a "Katılıyorsan, kalkar yaparsın" diyen Müftüoğlu'dur, bkz. *Kurtuluş*, Temmuz-Ağustos 2007.

miş sosyalist hareketten kopuşu anlatıyordu. Makaleye göre, bu üç hareket kendi özgüçlerine dayanarak "proletaryanın kendi silahlı gücünü yaratmak doğrultusunda mücadele" etmiş, böylelikle o güne kadar solda egemen olan "kendi özgücüne güvenmeme" ve "kendi sağındaki güçlerden medet umma" anlayışını yıkmış, bir "dönüm noktası" yaratmışlardı.

Yanlışları, silaha sarılmaları değil, kitlelerden kopuk bir silahlı mücadele yürütmüş olmalarıydı. İçinden geldikleri THKP-C'yi "kitle bağlarını geliştirmek suretiyle, sıcak mücadeleyi adım adım bunun üzerine inşa etmek yerine, kitlelerden kopuk bir silahlı mücadeleyi" seçtiği için eleştiriyorlardı. "Öncü savaşı anlayışı" "sınıf savaşını salt silahlı mücadeleye", silahlı mücadeleyi de "bir avuç proleter devrimcisinin oligarşi ile savaşına" indirgemişti. Oysa "silahlı mücadele" için "uzun bir hazırlık dönemi" gerekliydi.

Sovyet-Çin şabloncusu iki çizgi de, "Yol Ayrımı" yazısına göre, "geçmişin kendi özgücüne dayalı bu silahlı mücadele başkaldırısını" inkâr etme çabasındaydı, oysa sorun "ülke şartlarında nasıl bir silahlı mücadele verileceğini bulmak"tı.

Kurtuluşçulara göre, geçmişte sosyalist hareketin asıl zaafı "işçi sınıfıyla bütünleşmemiş bir aydın hareketi olması"ydı. İşçi sınıfının, özellikle de sanayi proletaryasının öncü unsurlarını birleştirecek bir işçi sınıfı partisi yaratılmalıydı. Sosyalist hareketin sınıf temeline oturmasıyla soldaki bölünmüşlükler de kendilerini anlatmakta güçlük çekecekti.

Kurtuluş, 12 Mart'ta THKO, THKP-C ve TKP (ML)'nin yenilgiyle sonuçlanan gerilla savaşı girişimlerinin her üç örgütün, özellikle de THKO ve THKP-C'nin geride kalan militanlarında görülen, Marksist-Leninist görüşün klasik kaynaklarına dönerek, geçmiş çizginin köklü bir eleştiriye tabi tutulması genel eğiliminin bir parçasını temsil ediyordu aslında. Bir önemli farkla ki, diğerleri (Halkın Kurtuluşu ve Halkın Yolu) ÇKP görüşlerinin benimsenmesinin Marksist-Leninist olmanın önkoşulu olduğu sonucuna varmıştı. Yoksa ortak fikir, kitlelerden kopuk gerilla savaşının, geleneksel komünist ilkelerden bir sapma olduğuydu. Komünist partisi, işçi sınıfı partisiydi, dolayısıyla örgütlenme ve mücadele öncelikle işçi sınıfı içinde yürütülmeliydi; geçmiş hareket, bu özelliklerden yoksun bir küçük burjuva hareketti. Ne var ki bu ortak bakış açısı, karşılıklı düşmanlık üzerinde yükselen Sovyet ve Çin eksenli bölünmenin öteki öğelerinin baskın niteliği karşısında fark edilemez haldeydi. Kurtuluş, THKP-C ve THKO militanlarında adeta bir salgın gibi benimsenen ÇKP görüşlerine –tabii bunun karşısındaki SBKP görüşlerine de– tutum alarak, Devrimci Yol gibi "orta yolcu" bir konumda durdu. Herhangi bir uluslararası merkezin ideolojik perspektifine bağlanmayış, onlara kendi bağımsız çabalarıyla özgün fikirler geliştirebilme fırsatı sağladı. Bunlardan en önemlileri Kemalizm ve Kürt sorunu hakkında geliştirdikleri görüşlerdi.

Tarihsel TKP'den Mihri Belli'nin öncülük ettiği Milli Demokratik Devrim hareketine ve Doktor Hikmet Kıvılcımlı'ya kadar, geçmiş hareketin "kendi sağındaki güçlerden medet umma" anlayışının temelinde Kemalizmin yanlış değerlendirilmesinin yattığına inanılıyordu. Bu yanlış değerlendirme sonucunda Kemalizm "ilerici", "devrimci", "müttefik güç" kabul edilmiş, TKP liderleri Mustafa Suphi ile Şefik Hüsnü, Kemalist hükümeti desteklemişler, devrim görevini Kemalistlere bırakmışlardı. 1960'larda da Mihri Belli ve Doktor Hikmet Kıvılcımlı "cuntacılığı" savunmuşlardı. "Türkiye'ye özgü yolu bulmaya çalışan" ve geçmişin bu olumsuz geleneğini yıkan THKP-C de Kemalizmi "küçük burjuvazinin en sol kanadının milliyetçilik tabanında antiemperyalist tavır alışı" diye değerlendirerek "Kemalizm tabusuna dokunamamış"tı. Oysa Kemalizm burjuva ideolojisinden başka bir şey değildi, bu yüzden müttefikliğin "ölçütü" olamazdı.

Grup teorik bir dergi ile "Aşama" ve "Çağrı" yayınevlerini kurarak işe başlamıştı. Dergi siyasal görüşleri ortaya koyarken, yayınevleri sosyalist fikirlerinin kaynağından öğrenilmesini sağlamak amacıyla Lenin, Stalin, Mao, Ho Şi Minh'in kitaplarının çevirilerini basıyordu. Derginin ilk sayısı, tahmin edemedikleri ölçüde ilgi gördü. 7.500 basmışlardı; dergi tükenince ikinci baskıyı da 5.000 adet yaptılar. Profesyonel bir dağıtım mekanizmasına sahip olmadan, elden dağıtımla 12.500 basılıp tüketilen dergi, küçük bir çevreyle başlatılan çalışmaya ciddi bir moral itilim sağladı. Başlangıçta Ankara, İstanbul, Antalya ve Samsun'da ilişkiler vardı ve örgütün ilk yayıldığı iller bunlar oldu. Sonra bunlara İzmir de katıldı.

Örgütsel merkez Ankara'ydı. Kurtuluş'un eski THKP-C'li kurucularından üçü Ankara SBF'liydi. SBF ve Hacettepe başta olmak üzere Ankara'da birçok üniversitede hızla taraftar topladılar. Samsun ve çevresinde sol çevrelerde saygın bir yeri olan 12 Mart öncesi TİP'in Çarşamba İlçe Başkanı İsmet Öztürk'ün de gruba katılışı Karadeniz'de bir örgüt temeli yaratılmasını sağladı. Karadeniz'de Samsun, Trabzon, Rize, Sinop gibi illerde yaygın ilişkiler ağı kurmasıyla Kurtuluş, sosyalistlerin bu bölgede Devrimci Yol'la birlikte en etkili gruplarından biri haline geldi. Benzer etkinlik, Antalya'da ANT-GÖR'le (Antalya Gençlik Örgütü) başlayıp çevre illere yayılan Akdeniz bölgesindeki örgütlenmede de görüldü. Sonrasında Ege bölgesi, İç Anadolu ve Kürt illerinde de ilişkiler ağı oluşturdu.

Derginin ilk sayılarının ardından, 1976 yazında, işçi sınıfı içinde örgütlenmeye öncelik veren, eski TİP geleneğinden gelen Öncü İşçi grubu da örgütlenmeye katıldı. Öncelikleri farklı iki ayrı çevrenin birleşmesiydi bu. Kurtuluşçuların, partinin sanayi proletaryası temelinde kurulacağına ilişkin görüşleri başka bir gelenekten gelen bu çevrenin yakınlaşmasını sağlamıştı, ancak bu birleşme hareket içinde "kadroların işçi sınıfına mı, yoksa diğer halk ke-

simlerine ya da antifaşist mücadeleye mi" yönlendirileceği tartışmasının da temelini attı.

Aynı sıralarda, işçi sınıfı içindeki mücadeleye vurgu yapan iki farklı grupla da birleşme görüşmeleri yapılmıştı. Bunlardan biri "Aktancılar" diye anılan Aktan İnce'nin başını çektiği, önce Halkın Kurtuluşu'yla birleşen 1978'de ise TİKB ismiyle bağımsız örgütlenecek çevreydi. Bu çevreyle görüşmeler Sovyetler Birliği'ni "sosyal emperyalist" görmeleri nedeniyle sonuçsuz kalacaktı. Diğer görüşme ise TSİP'ten kopan gençlik örgütü Genç Sosyalistler Birliği'yle (GSB) olanıydı, ama onlar kısa bir süre sonra TKP'ye katılmayı tercih etti.

Bu süreci anlatan Mahir Sayın'ın tanıklığı, 1974-76 arasında irili ufaklı sosyalist çevrelerin, yeni bir oluşum yaratmak için birbirleriyle yürüttükleri temasların seyri hakkında da fikir veriyor:

> Bir müddet sonra dergiye ilginç bir katılma da İzmirli arkadaşlarımızdan oldu. Hoca'nın eşeğini kaybedip yeniden bulmasına benzer bir hikâye: Birlik retoriğimiz tümüyle yanıtsız değildi. Örneğin cezaevinden beri Aktan İnce bize yakın duruyor ve görüşlerimizi yazılı hale getirmemizi bekliyordu. Bu sırada kendisi bizim pek farkında olmadığımız bir biçimde Halkın Kurtuluşu'na katılmış ve İzmir'deki arkadaşlarımıza bunu biraz da "hep bir araya geliyoruz" biçiminde anlatmış olmalı ki, bizim birlik bombardımanımız altında inleyen arkadaşlarımızdan Saim Koç ve birlikte olduğu arkadaşlar bu birliğe bazı rezervasyonları olsa da katılmışlar. Bundan bir müddet sonra İzmir'den dönen Şaban İba bize arkadaşlarımızın toptan "Maocu" olduklarını müjdeledi. Saim Koç'la olan görüşmemizde, o bize hiçbir şeyin değişmemiş olduğunu, birlik düşüncesi doğrultusunda bizim de istediğimiz bir adımı atmış olduğunu anlatarak rahatlatmaya çalışmıştı ama kendisi de ortada tuhaf bir durumun olduğunun farkındaydı. Halkın Kurtuluşu bildiğimiz eski THKO'lular değildi artık. PDA gibi bir takım olmuşlardı... Sonuçta İzmir takımımız da fireleriyle birlikte yeniden dergimize katıldıklarını ilan ettiler. Komediyi andıran bir başka birliğimiz de eski THKP-C sempatizanlarının bir kısmının oluşturduğu GSB [Genç Sosyalistler Birliği – V.E.] ile oldu. Varolan ilişkilerimizin nihayetinde Zeki Erginbay'ın[3] da bulunduğu ortak bir toplantıda aramızda hiçbir farklılığın olmadığı ortak tespitine vararak hep bir araya gelmeye karar verdik. Zemin besbelli ki, çok kaygan olacak ki, GSB'li arkadaşlarımız bir ay sonra TKP'de ortaya çıktılar.[4]

3 Zeki Erginbay, 1977 Ocak ayında faşistlerce kaçırılan İTÜ öğrencisi. 12 gün sonra, 4 Şubat'ta tek kurşunla kalbinden vurulmuş bulunan Zeki Erginbay'ın öldürülmeden önce işkence gördüğü saptanmıştı.

4 "Son Şans Değildi", *Kurtuluş*, sayı 10, Temmuz 2001.

Kurtuluşçular, özellikle İstanbul'da örgütlenmede güçlük çektiler. Bu güçlüğün başında, sosyalist grupların gençlik mücadelesiyle büyüyüp geliştiği bu kentte başta Dev-Genç olmak üzere diğer grupların etkinlik kurmuş olması geliyordu. Kurtuluş'un gelişebileceği çevreler, Maoist fikirlerin dışında kalan THKP-C sempatizanı gençlik çevreleriydi, ama onların arasında "geçmişin inkârcısı" olarak kendilerine yer açmaları oldukça zordu. Nitekim Kurtuluşçuların çalışmaları, Dev-Gençlilerle gerilimli ve çatışmalı bir sürece dönüştü. Dev-Gençliler, Mahir Çayan'm görüşlerini "inkâr eden" Kurtuluşçuların Kızıldere'de ölen THKP-C liderlerine,[5] Dev-Genç ismine (çünkü Karadeniz Dev-Genç,[6] Akdeniz Dev-Genç adlarıyla o bölgelerde örgütleniyorlardı) sahip çıkamayacaklarını savunuyor, etkin oldukları üniversite ve yurtlarda THKP-C görüşlerini eleştiren seminer ve toplantılar düzenlemelerine izin vermiyorlardı.

İstanbul'da solcu gençliğin karargâhı işlevi gören, Dev-Gençlilerin etkin olduğu Kumkapı'daki Kadırga Öğrenci Yurdu'ndaki kavga en ünlüsüydü. Dev-Gençlilerin seminer düzenlemelerine izin vermemesi üzerine Kurtuluşçular kalabalık bir grup halinde yurdu bastı. Silahlar patlamamış, kimse ölmemişti fakat şiddetli bir kavga çıkmıştı. Kurtuluşçular, bu olayın ardından yayınladıkları bildiride "devrimci terör"ün kendisine "devrimciyim" diyenlere karşı da uygulanabileceğini yazdılar:

> Devrimci gruplar arasındaki sorunlar ideolojik mücadele ile çözümlenmeli, gruplar arasındaki ilişkiler ideolojik mücadele platformunun dışına taşmamalıdır. Ancak bu platformun dışına taşanlara anladıkları dilden cevap verilmesi zorunluluğu ve her zaman verileceği de şüphe götürmez. İdeolojik mücadele dışındaki yöntemler kuşkusuz karşı devrimcilerin, oligarşinin ekmeğine yağ sürer. Ne var ki bu konuda bu yöntemlere başvuran herkes suçlanamaz, sorumluluğun kime ait olduğu iyi saptanmalı, ona göre yargıya varılmalıdır. Çünkü terminolojide ve sosyal pratikte "devrimci terör" denen bir şey vardır ve bazen de bu "devrimciyim" demesine rağmen "objektif olarak karşı devrimci" duruma düşen kişilere veya gruplara da uygulanır.[7]

İki grup arasında Şişli Siyasal Bilimler Yüksekokulu'nda yaşanan gerilim Kurtuluşçuların 4 Nisan 1977'de bu okulun üçüncü sınıf öğrencisi, Dev-Gençli Kemal Karaca'yı kurşunlayarak öldürmesine kadar vardı. Dev-Gençliler, derhal bir bildiriyle Kurtuluşçuları "hastalıklı", "sorumsuz unsurlar"

5 Mustafa Kaçaroğlu'nun anlatımına göre, 1974'te Mahir Çayan'ın mezarını bugünkü yerine nakledenler ve 30 Mart 1975'te mezar başında ilk Kızıldere anmasını yapanlar Kurtuluşçulardı, bkz. "Tarihe Düşülen Bir Not: Sosyalist Hareket İçinde Kurtuluş", *Kurtuluş*, sayı 10, Temmuz 2001.

6 Devrimci Yolcuların 1976'da kurduğu Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (DGDF, Dev-Genç), Karadeniz Dev-Genç'in federasyona katılma talebini reddetmişti.

7 *Kurtuluş İçin İleri* , sayı 5, 30 Mart 1977'den aktaran, *Genç Kurtuluş*, sayı 8, Kasım 1993.

diye niteledi ve "hainlik derecesinde provokasyon" yaratmakla suçladı. Bildiride şöyle deniyordu:

> Sol hareket içinde karşı devrim güçlerini sevindirecek bir ortamın yaratılmaması sorumluluğu sadece devrimcilere aittir! Ne var ki bu sorumluluğun devrimci harekete karşı bir silah haline getirilmesine de razı olunamaz. Bunun için karşı devrimci teröre, 'güç gösterisine' teslim olunamaz. Bu yöntemlerin kendilerine hiçbir yarar sağlamayacağı, devrimcilerin böyle kuvvet gösterilerine ne tapacaklarını ne de teslim olacaklarını anlatmak gerekir. Bu sakat düşünce ve kafa yapısını teşhir etmek ve yarattığı bütün provokasyonları ile birlikte lanetlemek bu yüzden devrimci bir görev haline gelmiştir.[8]

Sonrasındaki gelişmeler ise bir başka kaynakta şöyle anlatılıyordu:

> Sol içi çatışmanın tırmanmasının kimlere yarayacağını bilen devrimciler silah kullanmadan, devrimci kanı dökmeden "Kurtuluş"u İstanbul'daki her birimden tecrit eder. Bütün birimlerde (yurt, okul, dernek vs.) bu gruptan olan herkese şu soru sorulur: "Kemal Karaca'nın öldürülmesine ne diyorsunuz?" Cevaplar genellikle "Kurtuluş'un yaptığını lanetlemek ve karşı çıkmak" şeklindedir. Birçok insan Kurtuluş ile ilişkisini keser. Olaya Kurtuluş'u haklı bulur şekilde yaklaşan Kurtuluş taraftarları ise birimlerden atılır, tecrit edilir.[9]

Ancak Kurtuluşçular da savunamayacakları bu şiddetin tırmanmaması için geri çekildi. Bu çatışma, İstanbul'da özellikle gençlik içinde gelişme olanaklarını, öğrenci hareketinin yükseldiği bu ilk yıllarda sınırladı. 1978 itibariyle örgütlenme olanaklarına yeniden kavuşacaklardı, ama daha çok işçi sınıfında yoğunlaşarak. 1978 yılı, bölünme nedeniyle Devrimci Yol'un İstanbul'da gücünü kaybettiği bir yıldı aynı zamanda.

Diğer yandan 1978'de örgüt artık dar, küçük bir çevre olmaktan çıkmış geniş bir ilişkiler ağına sahip olmuştu. Örgütsel ilişkiler, bir tüzük ya da programa bağlı olarak değil, "doğal önderlik" diye andıkları, kurucu/yönetici çekirdeğin, karşılıklı güven ve işbölümüyle sürdürülüyordu. 1978'de bir tüzük taslağı anlamına gelen kurallar hazırlandı. Yedi kişilik merkez komitesi kuruldu. Bu merkez komite, bir konferans ya da kongre tarafından seçilmediği için Geçici Merkez Komitesi olarak kabul ediliyordu. Komite üyeleri işbölümü yaptı; ideolojik işlerden sorumlu bir kurul, örgütlenmeden sorumlu pratik organ ve bir genel sekreter seçildi. Genel sekreter koordinasyonla yükümlüydü. Başından beri yönetici çekirdek "kolektif yönetim" ilkesini benimsedi ve hiçbir zaman tek bir kişi, fiilen ya da örgüt hukukuyla ola-

8 *Devrimci Yol*, sayı 1, 1 Mayıs 1977.

9 *Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesinde Gençlik 1*, Boran Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, Mart 1999.

ğanüstü yetkilere sahip "lider" durumuna gelmedi. Ancak bu doğal yönetici çekirdeği oluşturanların her zaman örgüt üzerinde fiili bir ağırlıkları oldu. Uzmanlık komiteleri, il ya da bölgelerden sorumlu yerel komiteler kuruldu. Örgüt üye kabulüne de ilk kez başladı. Ancak binlerce aktif taraftara karşın, bu üye sayısı 12 Eylül öncesinde 51'le sınırlıydı. Açıktır ki bu örgütün kendisi ve üyeleri ile ilgili tasavvur ettiği, neredeyse ulaşılması güç "komünistleşme" yaklaşımıyla ilgiliydi. Aynı durum, komiteler için geçerliydi. Pek çok yerel komite (bölge, il, mahalle vb.) olmasına karşın, bunlar, üyelerden müteşekkil olmadıklarından "resmi" sayılmıyordu. Bu çelişkili, örgütsel karışıklığa yol açan durumun üstesinden, hareketin genişleme imkânı bulduğu yegâne dönem olan 12 Eylül öncesinde gelinemedi.

Kitleselleşmeye bağlı olarak teorik yayın organının yanı sıra kitlesel bir yayın organı çıkarıldı. Haftalık *Kurtuluş* gazetesi... İlk sayısı 4 Ocak 1978 tarihini taşıyan gazetenin tirajı 40 bini aşıyordu söylediklerine göre...

Partileşme süreci

Kurtuluş'un 12 Mart sonrası sosyalist hareketteki durumu tasviri, Devrimci Yol ile aynıydı. Solda "tam bir teorik keşmekeşin" sürdüğünü, ortada kendisine "parti" de diyen pek çok grup olduğunu ancak bunların hiçbirinin gerçek "proletarya partisi" olmadığını söylüyorlardı. Bu gruplar "ya küçük burjuva devrimci partileridir ya da oportünist örgütlenmeler"di.[10] Türkiye'de hiçbir zaman gerçek bir proletarya partisi olamamıştı. Sosyalistlerin öncelikli görevi, proletaryanın partisini kurmaktı.

Bu partinin özellikleri, Nisan 1977'de *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de yayınlanan yazıda anlatılıyordu. Kuşkusuz bunlar ortodoks Leninist parti modelinin Komünist Enternasyonal'den bu yana komünist hareketin düsturu haline gelmiş özelliklerinin rötuşlarla bir tekrarını içeriyordu. Buna göre, gerçek "proletarya partisi" "modern sanayi proletaryasının temeli üzerinde yükselen, Marksizm-Leninizm ile donanmış bir savaş örgütüdür." "Proletaryanın en iyi unsurlarını", "öncülerini" birleştiren "sımsıkı örgütlenmiş" "demir disiplinli" "profesyonel" bir "öncüler örgütü"... Bu profesyonel öncüler örgütü, kitleler içindeki sayısız örgütle çevrelenmiştir. Bu parti "proletaryanın ve tüm halkın öncüsü, yol göstericisidir", dolayısıyla bu görevini yerine getirebilmesi için "proletaryanın tüm devrimci deneyleriyle, Marksizm-Leninizmin tüm teorik bilgisiyle donanmış olmalıdır."[11]

"İşçi ve köylülerin devrimci demokrasisi" için mücadele edecek bu parti,

10 "Proletaryanın Devrimci Partisi Üzerine Genel Bir Yaklaşım", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 11, Nisan 1977, s. 35.

11 *A.g.m.*, s. 37.

"şiddet yolu"yla devrimi gerçekleştireceğinden bir "savaş örgütü" olarak tasarlanmalı, "illegal" olmalıydı. İşleyişi "altın üste, azınlığın çoğunluğa uyduğu" "sarsılmaz disipline" sahip "demokratik merkeziyetçilik" ilkesine göre belirlenmeliydi. Partinin otoritesi, nihayetinde "merkez komitesi"ydi. "Demokratik merkeziyetçiliğin demokratik yanının temel göstergesi parti kararlarının, parti hattının en geniş partili yığınlar tarafından tartışılabilmesidir ki, bu doğrudan doğruya partinin kongreler, tartışma toplantıları düzenleyebilip düzenleyememesine bağlıdır."[12] Legal olanaklar arttıkça demokratik yan, tersi durumda merkeziyetçi yan ağır basacaktı. Yani sıkı merkeziyetçi bir yapı olacaktı. Kurtuluşçular, "proletarya partisinin inşası" görevini "diğer bütün meselelerin üzerinde "en acil" ve "hayati" görev olarak saptamıştı. Buna karşın, özellikleri bu şekilde tariflenmiş bir partiye nasıl varılacağı konusu aynı açıklıkta değildi.

Öncelikle partinin "proletaryanın tüm devrimci deneyleriyle, Marksizm-Leninizmin tüm teorik bilgisiyle donanmış olmalıdır,"[13] biçimindeki mükemmelleştirilmiş tarifi, bu amaca ulaşmayı neredeyse olanaksız kılıyordu. Aynı yaklaşım "kadro" tarifine de yansıyordu: "[S]ömürü düzenine, emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı savaşmaya kararlı, fedakârlık ruhuna ve çelik gibi iradeye sahip, disiplinli, bilinçli insanlar..." Bu mükemmelleştirmenin, Kurtuluş'un yanı sıra Devrimci Yol, MLSPB, Devrimci Sol gibi THKP-C kökenli "partileşme" hedefini koyan diğer gruplar için de geçerli ciddi bir fikri engel teşkil ettiği söylenmelidir. Kurtuluş kurucuları ya da "önderlik", kendi deyimleriyle "bir önceki dönemin ancak ileri militanları"ydı.[14] "Komünistleşme" için kat edilmesi gereken mesafe hem kendileri hem de harekete katılan genç insanlar için hayli uzundu.

Diğer yandan bunu kendi başlarına mı yoksa başka gruplarla birlikte mi yapacakları konusu da belirsizdi. Kuruluştan 2000'li yıllara kadarki süreç göz önüne alındığında birbiriyle çelişkili her iki fikri de içlerinde taşıdıkları söylenebilir.

Kurtuluş Sosyalist Dergi'nin "Çıkarken" başlıklı ilk yazısında "bu iki kon-

12 *A.g.m.*, s. 50.

13 *A.g.m.*, s. 37.

14 2. Konferans Kararları, 1984 yılı. Sadece onlar değil, Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu gibi kitleselleşen hareketlerin kurucuları da ancak fırtınalı üç yılın ardından, lider durumundaki arkadaşlarının öldürüldüğü baskı döneminin moral ve hayal kırıklığı içinde, olup biteni açıklamak ve yeni bir çıkış bulmak amacıyla cezaevlerinde Marksist-Leninist kaynakları, uluslararası komünist hareketteki gelişmeleri daha ciddi inceleme olanağına sahip olmuş 1968'in ortaya çıkardığı genç devrimci kuşaktan geliyorlardı. 1973-1974 sonrası gelen yeni kuşak devrimcilerin devasa dalgası, onları, en tepelere taşımıştı. Hepsi birbirlerini tanıyorlardı, deneyim ve bilgileri, aşağı yukarı aynı düzeydeydi; yetersizliklerinin de farkındaydılar. Mükemmeliyetçi "komünist parti", "komünist kadro" tarifi kadar, birbirlerine karşı, kolayca şiddete dönüşebilen tahammülsüzlüklerinin kaynağı da bu ruh haliyle ilgiliydi.

feksiyoncu çizginin [Çin ve Sovyet modellerinin izleyicileri – V.E.] dışında kalıp kendilerince iyi niyetle bir şeyler başarmaya çalışan görüşlerin ideolojik ve pratik olarak kaynaşabilmelerini sağlamaya yönelik görevleri" üstleneceklerini açıklamışlardı. Devrimci Yolcuların, *Devrimci Gençlik*'i yayınlarken ileri sürdüğü "gençliğin devrimci birliği" fikrine "önce devrimcilerin birliği" diyerek karşı çıkmışlardı. Çünkü devrimcilerin birliği sağlanırsa zaten gençliğin birliği de sağlanırdı. Sosyalist gruplarla örgütsel birlik kurma fikrinin kısa süreli eylem birliklerinin bile kurulamadığı, her bir grubun diğerini küçümseyen ve aşağılayan bir üslupla andığı, şiddete kolayca başvurulabildiği koşullarda, bunun pratikteki olanaksızlığı açıkça görülüyordu. Geriye kendi süreçleriyle bir partiye ulaşmak kalıyordu. 12 Eylül öncesinde bu perspektifin fiilen örgüt içinde egemen olduğu söylenebilir. Hatta darbe sonrasında kurulan ülke içindeki politbüro, "parti inşa dönemine girildiğini" ilan etmişti.

Kurtuluşçular açısından diğer önemli nokta, partinin sanayi proletaryası üzerinde yükseleceği ve onun "öncü unsurlarından" meydana geleceğine dair görüşleriydi. Bu da doğrudan işçi sınıfı içinde örgütlenmeyi gerektiriyordu. Nitekim Kurtuluş kurucuları, ilk başlarda, gençlikte örgütlenmeye sıcak bakmamış, kadrolarını fabrikalara göndermişti, ama bu deneyim başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Sosyalist grupların üniversiteli gençlik mücadelesiyle büyüyor oluşu ve yine kendilerinin de aslında gençlik mücadelesinden geliyor olmaları, gençlikle işe başlamalarını getirdi. Örgütün yönetici ve ana militan gövdesini, üniversiteli gençlik mücadelesinden gelen kadrolar oluşturdu.

Siyasal pratik daha ilk başta, Kurtuluşçuları, niyetleriyle çelişkili duruma düşürdü. Bunun doğal sonucu, örgütte başlayan kadroların işçi sınıfına mı yoksa gençlik dahil diğer halk kesimleri arasında örgütlenmeye mi seferber edileceği tartışmasıydı. Bu aynı zamanda iki farklı gelenekten gelen iki çevre arasındaki farklı kavrayışın sonucuydu. Tartışmayı açanlar hep işçi çevreleri içinde örgütlenmeye çabalayan TİP'ten gelen Öncü İşçi grubuydu ve kadroların işçi sınıfına gönderilmesini ve burada yoğunlaşılmasını istiyorlardı. Dev-Genç, THKP-C geleneğinden gelen asıl kurucular için gençliğin örgütlenmesiyle işe başlamak, istenen bir şey değildi belki ama kabul edilebilir olandı. Üstelik bu antifaşist mücadele görevleriyle de ilgiliydi ve neredeyse ülkedeki bütün üniversiteleri saran bu kavgadan kaçmak mümkün değildi. Öte yandan 12 Mart öncesi Dev-Genç'in üniversite sınırlarını aşarak, işçi ve köylü hareketleri içinde örgütlenme deneyiminin tanıklarıydılar, bu geleneği de sahipleniyorlardı. Son olarak da "profesyonel devrimci", Lenin'de sınıf kökenine bağlı bir kavram değildi, yani mutlaka işçilerden gelmeleri gerekmiyordu. Muhalif gruba itiraz edemeyecekleri nokta, işçi sınıfının temel alı-

nacağı bir örgütlenmenin kurulmasıydı. Fakat ne olursa olsun, bütün bunlar, teori ile pratik arasında ciddi çelişkiler yaratıyordu.

1979 yazında, Kurtuluşçuların "Birinci Konferans" diye adlandırdıkları, 12 Eylül öncesi tek konferans olan toplantı, bu tartışmayı bir karara bağlamak için yapıldı. Bodrum'da 20 civarında üyenin katıldığı ve üç gün süren bu toplantıda bir uzlaşma sağlandı, "sürekli küçük burjuva bir tabana dayanmanın kaçınılmaz olarak birtakım sapmalara neden olabileceği uyarısı" ile "işçi sınıfı arasında çalışmaya öncelik verilmesi, ancak anti-faşist mücadeleyle anti-sömürgeci mücadelenin gereklerinin de yerine getirilmesi" kararlaştırıldı.

Kurtuluşçular, bu kararın ardından işçi sınıfı örgütlenmesi için kadrolarının bir bölümünü seferber ettiler. Sosyalist güçlerle kıyaslandığında azımsanmayacak bir örgütlenme başarısı da gösterdiler. DİSK ve Türk-İş içerisindeki sendikaların bazılarında yönetimlere geldiler ya da etkili bir muhalif güç oldular. 1980 yılındaki son DİSK Genel Kurulu'nda sosyalist muhalefet grubunu oluşturan 11 sendikadan üçünün (Dev Maden Sen, Keramik-İş ve Limter-İş) yönetimleri Kurtuluşçuların kontrolündeydi.

Askeri darbe öncesi hareketin en olgun dönemi sayılabilecek 1980'de, örnek alman Leninist modele uygun bir örgüt çatısı kurulduğu söylenebilir. Kitlesel örgütlerle çevrelenmiş dar bir "profesyonel devrimciler örgütü"; 51 üyeli bir örgüt... Merkez komitesi, Lenin'in öngördüğü gibi teorik ve pratik organ olarak, iki grup halinde çalışıyordu. Yani bir ideolojik işlerden sorumlu yazı kurulu ile örgütlenmeden sorumlu politbüro. Daha çok soygunlar için kurulmuş, merkez komitesinin bir üyesine bağlı silahlı bir grup da vardı.[15]

---

15 12 Eylül sonrası da pek çok silahlı soygun eylemini gerçekleştiren, gizlilik gereği örgüt merkeziyle çok az temas eden askeri grubun sorumlusu Azmi Pat, 1985'te yakalandıktan beş yıl sonra 13 Kasım 1990'da Bartın Cezaevi'nde intihar etti. Azmi Pat ve bir arkadaşının yargılandığı, 13'ünden müebbet hapse mahkûm edildikleri TKKKÖ davasındaki 15 eylem şunlardı: 24 Mayıs 1977, Türk Ticaret Bankası Bostancı Şubesi soygunu (659.510 lira); 1 Eylül 1977, İstanbul Bankası Göztepe Şubesi soygunu (442.604 lira); 1 Şubat 1978, İş Bankası Feneryolu Cemil Topuzlu Şubesi soygunu (100.000 lira); 6 Ekim 1978, Yapı Kredi Bankası Şişli Topağacı Şubesi soygunu (90.000 lira) ve Garanti Bankası Topağacı Şubesi (93.000 lira); 29 Kasım 1978, Türk Ticaret Bankası Ankara Küçükesat Şubesi (185.000 lira); 1 Haziran 1979, Antalya Antbirlik mutemedinin soyulması (2 milyon lira); 11 Eylül 79, İzmit Pamukbank Şubesi (3 milyon lira); 8 Ekim 79, Sirkeci Ebusuut Caddesi Olimpia Oteli soygunu (2 milyon 500 bin lira değerinde döviz); 24 Aralık 79, Mersin İş Bankası Şubesi'nden yıpranmış paraları taşıyan mutemedin soyulması (1 milyon 500 bin lira); 19 Haziran 1980, Halk Bankası Antalya Şubesi (300.000 lira); 21 Temmuz 80, Antalya'da Yılmaz Büyükduman'a ait kuyumcu dükkânının soyulması (6 milyon lira değerinde altın ve ziynet eşyası); 28 Şubat 1984, Ziraat Bankası Bostancı Şubesi (21 milyon lira); 9 Ekim 1984, Vatan Caddesi Emlak Kredi Bankası Şubesi'ne soygun girişimi; 26 Ekim 1984, Ziraat Bankası Göztepe Çemenzar Şubesi (5.954.680 lira); 27 Mart 1985, Taksim Bank Of Credit And Commerce International bankası (9.320.000 lira, 3.596 ABD doları, 12.970 Alman Markı, 312 İngiliz Sterlini, 1.000 İsviçre Frangı, 720 dolarlık seyahat çeki).

"Kitle örgütleri" doğrudan kendilerinin kurduğu yasal dernek, sendika gibi örgütlerin yanı sıra mevcut dernek, sendika, oda vb. içindeki örgütlenmeleri içeriyordu. Devrimci Demokratik Gençlik Örgütü (Dev-Gör) gençliğin kitle örgütü olarak faaliyet gösteriyordu, bunun yanı sıra Karadeniz Dev-Genç (1977'de 13 şubesi bulunuyordu), Devrimci Liseliler Derneği (Dev-Lis), Akdeniz Dev-Genç, Ant-Gör, Karadeniz Kadınlar Derneği, Emekçi-Der adlarıyla gençler, kadınlar ve işçiler arasında örgülenme amaçlı dernekler ve bunların şubeleri kurulmuştu. TÖB-DER'de Devrimci Demokratik Birlik Grubu adıyla etkin bir grupları vardı, 1978'de yönetimde temsil ediliyorlardı. Harita, Fizik, Mimar, Mühendislik odalarında, Ankara, İstanbul, Bursa, Balıkesir'de Tüm Döküm-İş, Dev-Maden Sen, Dev Maden-İş, Gıda İş, Tüm Metal İş gibi sendikalarda etkinlikler kurmuşlardı. 12 Eylül'den bir süre sonra sadece İstanbul'da 40'ı aşkın işyerinde işçi komiteleri varlıklarını korumuştu.

Örgüt kendisine Leninist modele uygun biçimler verse de, bir parti formuna yaklaştığım asla düşünmüyordu.

Partinin önkoşullarından biri "Marksist-Leninist bir programı oluşturmak"tı. Bu program Marksist-Leninist öğretinin doğru kavranması ve ülke koşullarına yaratıcı biçimde uyarlanmasıyla oluşturulacaktı. "Marksist-Leninist teori sosyalist harekete egemen olmadan" bir "program"ın ortaya çıkamayacağına inanıyorlardı.[16] Çünkü sosyalizm adına ortaya çıkan TKP, TİP, TSİP gibi partiler Sovyetler'den kopya edilmiş reformist politikalarla CHP'yi destekliyor, bunları düşman gören başta Halkın Sesi olmak üzere, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu gibi ÇKP'yi kopya eden gruplar "Ne Amerika ne Rusya" sloganlarıyla Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele çağrıları yapıyordu. Devrimci Gençlik (Devrimci Yol) çevresinde toplananlar, başka şeyler önerip THKP-C'yi savunduğunu ileri sürüyor, devrimcilerin birliğini baltalıyordu. "Faşizm", "demokrasi", "CHP" konusunda yanlış fikirler ve beklentiler yayılıyordu. Sosyalist harekete egemen olmuş bu "sapmaların" üstesinden gelmenin yolu, sosyalist öğretiyi etkin kılacak teorik-ideolojik mücadele vermekten geçiyordu. İdeolojik mücadele ise Marksizm-Leninizmin doğru kavranması ve savunulmasıyla verilebilirdi.

Teorinin önemi artmıştı. Kurtuluşçuların teorik bir dergiyle işe başlamaları, teoriye ve teorik çalışmalara verdikleri bu önemden kaynaklanıyordu. Kurtuluşçular, her zaman, hatta ortak platformları iyice dağılıp bölündükleri 2000'li yıllarda da, bu yanlarına övgüyle vurgu yaptılar, Türkiye sosyalist hareketine önemli katkılarda bulunduklarını iddia ettiler. 12 Eylül sonrası iç tartışmalarında sık sık hareketin bu özelliğini kaybetmesinden yakındılar.

16 "Proletaryanın devrimci partisi üzerine genel bir yaklaşım", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 11, Nisan 1977.

Teorik çalışmada temel referans, Çin veya Sovyet komünist partisinin fikirleri değil, bizzat Marksist-Leninist öğretinin kurucuları olacaktı. Yani Marx, Engels, Lenin, Stalin'in kaleme aldığı Marksizm-Leninizmin klasikleri sayılan eserler... Gerçi bunlar sosyalist hareketlerin tümü için nihai referanslardı. Ancak yorumlar zaten çok çeşitliydi, bölünme faktörleri ise bambaşkaydı; grupların birbirlerini ikna etme ya da anlama çabası da yoktu. Bu yönüyle, her grup için olduğu gibi, Kurtuluş için de, bu referanslar, ancak kendi kavrayışı ve uygulaması açısından anlam taşıyordu.

> Teorik çalışma, Marksizmin kurucularının ve onu geliştiren ustaların, tarihsel, ekonomik, sosyal ve politik görüşlerinin ve devrim pratiklerinin kavranması, özümlenmesidir. Bu görüşlerin yardımıyla, bütün ülkelerin işçi sınıfı hareketlerinin ve bağımsızlık savaşlarının izlenmesidir. Ve bu genel perspektif içerisinde, Türkiye özelinin (tarihsel ekonomik, sosyal, politik gerçeklerinin) araştırılması, incelenmesi, öğrenilmesidir.[17]

Teorik çalışma hem örgüt ve hem kadrolar için şarttı. Örgütün teorik çalışması, dergi ya da broşürlerde stratejik kabul edilen konulardaki siyasal görüşlerin diğer sosyalist grupların görüşlerinin eleştirisiyle birlikte derli toplu ortaya konulması demekti. Bu konuda atılan her adım ideolojik-teorik bir yetkinleşme sayılıyordu. Böylelikle örgüt, Marksizmden sapmış "oportünist" ve "revizyonist" görüşlerle ideolojik mücadele içinde, kendi iç ideolojik birliğini inşa ederek, nihai olarak, ülke koşullarına uygun bir Marksist-Leninist teoriye, işçi sınıfı partisinin "programı"na ulaşacaktı. Aylık periyotlarla yayınlanan *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, işte örgütün bu teorik-ideolojik gelişimini sağlayacak yayın organıydı, yani "ideolojik-teorik organ"dı.

Örgütün, bu teoriyi kavraması yeterli değildi, aynı zamanda, işçi sınıfı içinde maddi bir güç haline gelmesi gerekiyordu:

> İşçi sınıfının bu ideolojiyi kavraması (tümden sınıfın kavraması anlamında değil, belli bir azınlığın kavraması anlamında) sosyalizmin maddeleşmesi, sosyalist hareketin ortaya çıkması, yani partileşme demektir. Bu oldukça çetin ve sancılı bir süreçtir. Bu bakımdan işçi sınıfı içerisindeki yanlış görüşlerle hesaplaşmadan partileşme imkânsızdır. Oportünizmin etkisi belli oranda kırılmadan ve bu anlamda birlik sağlanmadan partileşme hayaldir. Bu da ideolojik mücadelenin partileşme sürecinde belirleyici olduğunu gösterir. Bilinç götüren gruplar işçi sınıfıyla fiilen ilgilenmek zorundadırlar. Yoksa illebet aydın hareketi olarak kalırlar ve sürekli parçalanırlar. Birliğin temel güvencesi bu açıdan işçi sınıfının örgütlenmesinde yatar.[18]

17 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 5, Ekim 1976.

18 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 4, s. 54.

Örgütlenme faaliyetinde eğitim grupları özel bir yer tuttu. Dergilerinde eğitimin önemi ve nasıl yapılması gerektiği üzerine hayli uzun, ayrıntılı planları içeren makaleler yayınladılar.[19]

Kürt sorunu

Kurtuluşçular, 1970'lerin sosyalist solu içinde Kürt sorununa ilgileri ve görüşleriyle diğer gruplardan ayrı bir yerde durdu. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin ikinci sayısında[20] yer alan "Türkiye'de ulusal sorun üzerine" yazısı ve ileride sıkça kaleme aldıkları yazılar, 1984 sonrası Kürt sorununun evrimi göz önüne alındığında, Kurtuluşçuların diğer gruplara göre bu sorunu çok daha önemsedikleri, hassasiyetle kafa yordukları ve öngörülü bir bakış açısı geliştirmeye çalıştıkları söylenebilir. Şöyle diyorlardı ilk yazılarında:

> Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunda geri bir ekonomik yapı mevcuttur. Bu topraklarda Türk ulusundan ayrı bir ulus yaşamaktadır. Bu ulus, Kürt ulusudur ve yaşadığı bölgenin adı Kürdistan'dır. Türk ulusundan farklı olarak bu ulus milli ve demokratik haklardan hiç yararlanamamakta, varlığı bile kabul edilmemektedir. Kürdistan, bir sömürge statüsüyle Türkiye bütününe bağlıdır. (Kürdistan'ın öteki parçaları da genel nitelikleriyle aynı durumdadır. Yani Irak, İran ve Suriye'deki Kürtlerin durumu.)

Kürt ulusunun "kendi kaderini tayin etme hakkı" vardı ve "kendi kaderini tayin etme hakkı bir ulusun kendisiyle ilgili, geleceğiyle ilgili konularda hiçbir baskı altında olmadan karar vermesi" demekti. "Türk ulusu ile Kürt ulusunun ortak bir kaderi" vardı, "aynı kaynaktan –emperyalizm ve onunla işbirliği yapan yerli hâkim sınıflar– beslenen tahakkümün" altındaydılar, dolayısıyla "ortak mücadele" ile özgürlüklerine kavuşabilirlerdi. "Somut koşullara göre Kürt ulusal hareketi, kendi bağımsızlık mücadelesini ayrı bir çözümde de görebilir"di ve böyle bir durumda "bu ulusun bağımsızlık savaşma en büyük desteği sağlamak" bir görevdi. Şu kaydı da düşmüşlerdi:

> Şu anın somut koşullarında genel olarak Kürt ulusal sorununun Türkiye devrimci hareketinin önderliğinde çözümleneceği veya Kürt ulusal kurtuluş hareketinin ayrı bir rota izleyeceğini tespit etmek gerçekten güç bir sorun olmaktadır.
>
> (...)

19 Bu yazılardan biri *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin Şubat-Temmuz 1979 tarihli, 31. sayısında yer alıyordu. 224 sayfalık kitapçık biçimindeki derginin 80 sayfası bununla ilgiliydi. Eğitimin ne olduğu ve önemi üzerine uzun ön açıklamanın ardından, eğitim gruplarının nasıl oluşturulacağı, nelerin, nasıl okunacağına dair ayrıntılı açıklamalar vardı.

20 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 2,Temmuz 1976, s. 24.

> Ya mücadelenin başını işçi sınıfının öncülüğündeki Türkiye devrimci hareketi çekecek, emperyalizmin ülkeden kovulması ve oligarşik diktanın yıkılmasıyla Kürt ulusunun kurtuluşu da gerçekleşecektir. Ya da Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi, kendi bağımsızlık mücadelesini özgücüyle ve ayrı mücadeleyle (aynı zamanda ayrı örgütlenmeyle) başarıya ulaşacaktır.

Kurtuluşçular, o günlerin solunda varolan genel kavrayış içinde, cüretli fikirler ileri sürmüştü. "Sömürge" statüsünden söz ediyor, orada ulusal mücadele temelinde bağımsız bir sosyalist hareketin ortaya çıkabileceğini söylüyorlardı. Sosyalist solda genel eğilim, Kürt sorununun çözümünün iki halkın ortak örgütlenme ve mücadelesiyle başarılacak bir devrimle olacağıydı. Ayrı örgüt ve mücadeleyi savunan Kürt sosyalistleri, sosyalist öğretiden sapan "küçük burjuva milliyetçi" gruplar olarak görülüyordu. Türkiye'deki sosyalist hareketten ayrı, Doğu'da örgütlenen Kürt sosyalist grupların ulus temelinde örgütlenme meşruiyetlerini, yaşadıkları coğrafyayı "sömürge statüsü" olarak nitelemekte buluyorlardı. Böylelikle sömürgeci ülkeden apayrı tarihsel koşullarda ayrı örgüt ve mücadelenin gerekliliği ortaya çıkmış oluyordu. Zira dünya komünist hareketinin gelenekselleşmiş sınıfsal ilkeleri ulus zemininde örgütlenmeyi reddediyordu. Kurtuluşçular, ortak örgüt ve mücadeleyi savunsalar da, sömürge statüsü ile Kürt sosyalist hareketinin Türk sosyalist hareketinden ayrı gelişebileceğini kabul etmiş olmakla Kürt sosyalistlerinin çabalarını meşru görerek sosyalist hareketin genelinden ayrılmış oluyordu. Türk halkı için "sınıfsal mücadele", Kürt halkı için "antisömürgeci mücadele" ağırlık taşıyordu. Her halükârda "iki halkın ortak mücadele örgütleri" kurulmalıydı. Asıl sorun Kurtuluşçulara göre, ulusal baskı, asimilasyon politikalarına karşı çıkılması, Türk şovenizmine karşı mücadele edilmesiydi. Sosyalist hareket geçmişten bu yana Kemalizmin etkisinde, şoven bir politika izlemiş, Kürtler nezdinde "güvenini kaybetmiş"ti. "Türk şovenizmine karşı mücadeleyi Türk sosyalistleri üstlenmeli"ydi. Bu yüzden de 12 Eylül öncesi sol gruplar arasında eylem birliklerinin "antifaşist", "antiemperyalist" gibi genel kabul gören ilkelerinin yanına "antişovenizmi" eklemişlerdi. Şöyle diyorlardı:

> Nitekim ülkemizde hâkim Türk şovenizmine karşı mücadele Türk sosyalistleri tarafından üstlenilmediği için, bu görev zorunlu olarak Kürt sosyalistlerince yürütülmüştür. Böyle olunca da, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı Leninist ilkesini savunan Kürt sosyalistleri "Kürtçülük" yapmakla suçlanmışlar ve sırtlarında bu damga olduğu halde bu görevi yapmak zorunda kalmışlardır.[21]

21 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 2, s. 16.

Mardin'de özellikle Kızıltepe ilçesinde, Diyarbakır, Gaziantep ve Tunceli'de örgütlenmeler kurdular. Tunceli'deki örgütlenme, 1978'de Tekoşin (Mücadele) adlı bir grubun ayrılmasıyla zayıfladı. Tekoşin, kendilerini "MİT'in ajan örgütü" diye niteleyen PKK ile girdiği rekabet ve çatışmalarda yönetici militanlarını kaybetti ve zaten sınırlı olan örgütlenmesi fiilen sona erdi.

Görüşleri nedeniyle diğer sol gruplarca "Kürtlere şirin görünmek" istemekle suçlanan Kurtuluşçular, Kürt gruplar nezdinde belirli sempati de yaratmıştı. PKK'nın bölgede faaliyet yürütüp de silahlı çatışmalara girmediği ender gruplardan biriydi. TKP, TİKP, Halkın Kurtuluşu çatışmalarda birçok militanını kaybetmiş, PKK'yı "karşıdevrimci", "provokatör çete" diye nitelemişti. Kurtuluş, 1980 Mart'ında Mardin'in Kızıltepe ilçesinde başlayıp diğer ilçe ve illere yayılan, 4 ay süren ve onlarca kişinin ölümüne neden olan PKK-KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) çatışmasında arabuluculuk yaptı. Günlerce süren toplantılar sonunda anlaşma sağlandı ve üç örgütün ortak bildirisiyle çatışmalar sonlandırıldı.

Kurtuluşçular, 1978'de örgüt içinde "Kürdistan komitesi" adıyla ayrı bir seksiyon kurulmasını kararlaştırdı. Özerk program ve mücadele biçimlerini oluşturabilecek özgürlüğe sahipti bu seksiyon. Gerektiğinde "ayrı bir örgüt olarak faaliyet gösterebilecek"[22] kadar kendi ayakları üzerinde durabilmesi öngörülüyordu. Fakat bu özerk örgüt perspektifine uygun bir pratik ortaya çıkmadı. Komitenin yayın organı gibi tasarlanan Kürtçe *Şoreş* (Devrim) dergisi tek bir sayı yayınlanabildi. Bu başarısızlığın nedenleri 1982'deki örgütsel değerlendirmede "yeterli duyarlılığın gösterilmemesi", zamanında bir "sekretarya kurulmaması", ilişkilerin uzun süre "dağınık ve örgütsüz sürmesi" olarak açıklandı.[23]

12 Eylül askeri darbesinin ardından "geri çekilme" taktiği gereği bu komite lağvedildi. 1983'te ise Kurtuluş, adını, Kürt ulusal kurtuluşuna vurgu yapan görüşlerine uygun biçimde Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü (TKKKÖ) olarak değiştirdi. Bir Kürdistan örgütlenmesi iddiası olsa da gerçekte bu İstanbul, Ankara ve İzmir'e çekilmeyi benimsemiş siyasi taktiğiyle uyuşmuyordu. Zaten operasyon-toparlanma kısırdöngüsü içine düşen örgütsel yapının genel durumu da göz önüne alındığında sembolik bir değerden öte bir anlam taşıması zordu. Yine de Kürtlerin örgüt içinde ayrı temsili hep korundu. Ta ki 1980'lerin sonlarından itibaren, artık PKK'nın tartışmasız siyasi güç olduğu ve aslında TKKKÖ'nün de fiilen batıdaki ilişkilerden ibaret olduğunun teyit edilmesine kadar... 1991'de 5. Konferans'ta merkezi eğilim, resmen bu seksiyon fikrinden vazgeçtiğini ilan etmemişti ama tartış-

22 TKKKÖ İkinci Konferans Kararları.

23 TKKKÖ İkinci Konferans Kararları.

maya açtığı "Merkezi ama iki ayrı parti anlayışımız kendi içinde ne kadar tutarlıdır? Kürdistanlı komünistlerin büyük çoğunluğunun ayrı örgütlenmeden yana ve bu eğilimin zaman içerisinde artmış olmasının milliyetçilik dışında anlattığı bir şey yok mudur?" gibi sorularıyla kararını çoktan vermiş gibiydi. Bunu daha önceden sezen Kürt temsilciler, bu konferansa katılmadılar ve birlikte davrandıkları çevreyle beraber de ayrıldılar.

1994'te ise resmen seksiyon örgütlenmesinden vazgeçildi ve örgütün eski adına dönüldü:

> Bu evrede artık Kurtuluş'un, Kürt ulusal mücadelesi ve komünistleriyle ilişkilerini (...) ortak örgütlenme bazında kurması, ne enternasyonalizmle ne de devrimci bir tutum alışla bağdaşabilir. Dün tüm nesnellik analizlerine karşın henüz ne sınıf hareketinin ne de ulusal hareketin dominant bir görünümünden söz edilemezdi. Belki bu nedenle de ayrı ve ortak örgütlenme tartışmalarının bir anlamı olabiliyordu. Bırakalım günümüz koşullarını, bundan iki yıl önce gerçekleştirilen 5. Konferans ulusal sorunu baz alan kararında sorduğu sorularla, hâlâ ortak örgütlenmeyi savunuyor olmanın anlamsızlığını anlatıyordu. Sorulara gerçek içeriğiyle verilebilecek her cevap biraz ciddi bir bakışla da görülebileceği gibi, ayrı örgütlenmenin gerekçesi haline gelecektir. Ama yaşanan iki yıllık süreç, bu sorulara cevapları da adeta anlamsız hale getirmiştir. Daha doğrusu, soruları artık yaşam yanıtlamıştır. Bu anlamda, ayrı örgütlenme yönünde alınacak bir karar, nesnelliğin tescili olacak, örgütün isim değişikliğine yön verecek biçimsel bir içerik taşıyacaktır. Çünkü Kurtuluş zaten uzun bir süredir tüm faaliyeti ile böyle bir konumlanış içerisindedir. Yine bu doğrultuda atılacak bir adım, prosedürün tamamlanması anlamına gelecektir.[24]

Bu batının ya da bir Türk sosyalist hareketi olmanın resmi kabulü anlamına geliyordu. Kürtlerin ayrı bağımsız bir örgütlenmesi söz konusuydu, buna saygı duyulmalı ve desteklenmeliydi. Böylelikle Kurtuluşçular ilk çıkışlarında öngördükleri noktaya ulaşmış oluyorlardı. İllegal yapının belli belirsiz varlığını koruduğu, büyük oranda açık ve legal çalışmaya geçildiği 1980'li yılların sonlarından başlayarak BSP, ÖDP ve ardından gelen yasal partilerde de Kurtuluşçular, PKK'ya Kürtlerin meşru temsilcisi olarak destek verdiler, Kürtlerin yasal partileriyle (HEP, DEP, HADEP, DTP) ittifakın ve seçim birliklerinin savunucusu oldular.

Siyasal mücadele

Kurtuluş'a göre, Türkiye emperyalizme bağımlı yarı sömürge bir ülkeydi. Hâkim üretim biçimi kapitalizmdi, ancak bu kapitalizm çarpıktı ve kapita-

24 2. Kongre Belgeleri, 1995.

lizm öncesi üretim ilişkileri de varlığını koruyordu. Uluslararası tekelci burjuvazinin uzantısı olan yerli tekelci burjuvazi toprak sahipleriyle ittifak halinde ordu ve polis şiddetinin ağır bastığı, ne faşizme ne de gelişmiş kapitalist ülkelerdeki burjuva demokrasisine benzeyen, oligarşik diktatörlük ile ülkeyi yönetiyordu. "Faşizm" birçok siyasi grubun iddia ettiği gibi iktidarda değildi, MHP kaynaklı "tırmanan faşist hareket" tehlikesinden söz edilebilirdi:

> Ülkemizde nispi demokrasi unsurlarıyla baskı ve terör unsurları iç içe bulunmaktadır. Ve ülkemizde bugün, bu yapının demokrasi yanını görenler ve abartanlar, bizde devlet biçimi olarak burjuva demokrasisi olduğunu; baskı ve terör yanını görenler ise faşizmin devlet biçimi olduğunu savunmaktadırlar.[25]

Faşizm görüşleri nedeniyle özellikle eleştirilenler TKP, TİP, TSİP ile Devrimci Yol'du. TKP, TİP ve TSİP bir burjuva demokrasisinin olduğunu varsayıyor, faşizm tehlikesine karşı mücadeleyi mevcut burjuva demokrasisinin savunulmasına indirgiyordu. Bu yaklaşımlarıyla MHP'nin yer aldığı Milliyetçi Cephe hükümetlerine karşı aslında oligarşinin reformist bir seçeneğinden başka bir şey olmayan CHP hakkında yanlış beklentiler yaratıyorlardı. Devrimci Yol ise "sürekli faşizm" var diyerek "faşist tırmanışa karşı seyirci" kalacak bir yanlışa yol açıyordu:

> Faşizm bugün aşağıdan kadrolarıyla ve çeşitli devlet kurumlarını da ele geçirmeye çalışarak, ayrıca halkın her türlü istismarına da dayanarak, tekelci sermayenin en şoven ve en ırkçı kesimlerinin desteğinde, hazır iktidarda söz ve pay sahibi olma durumundan da yararlanarak, kendisi için, bu "açık ve yıldırıcı diktatörlüğün" maddi ortamının hazırlanmasının yoğun çabaları içindedir. İşte bu nedenlerle faşizmin tırmanışından söz ediyoruz. Faşizmin devlet biçimi olarak var olduğunu kabul etmek, yani "sürekli faşizmi" savunmak, aynı zamanda bu tırmanışa seyirci kalmak demektir. Bu anlayış, antifaşist mücadelede devrimcileri çok yanlış taktikler uygulamaya ve faşizme karşı birleştirebileceği güçlerden onları tecrit olmaya götürür.[26]

Açık ki, antifaşist mücadele eksenli bir siyasal strateji izleyen Devrimci Yol'a "seyirci kalma" eleştirisi yerinde sayılamazdı. Devrimci Yol'la polemiklerinde faşizmin sürekli bir devlet biçimi halinde var olamayacağı ya da yalnızca devlet terörüyle açıklanamayacağını yazıyorlardı.

Faşizm görüşü, Türkiye'deki faşist hareketin özgün niteliği, devletle bağlarının analizinden çok komünist hareketin (Üçüncü Enternasyonal)

25 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 3, Ağustos 1976, s. 79.

26 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 3, Ağustos 1976, s. 84.

1920'li, 30'lu yılların Avrupa'sında gelişen faşist hareketler için geliştirdiği genel kuramsal çerçeveye dayanıyordu. Faşist hareketi devletin sivil uzantısı kabul eden Devrimci Yol için antifaşist mücadele, devrim hareketinin gelişme ekseniydi; Kurtuluş'a göre ise faşist hareket "tekelci burjuvazinin en şoven, en ırkçı kesimlerinin" desteğini alarak oligarşinin seçeneği olmaya çalışıyordu. Bu nedenle de antifaşist mücadele devrimin yeterli bilinç düzeyini temsil etmiyordu. Faşist hareketle mücadele zorunluluğu, işçi sınıfı merkezli "demokratik halk devrimini" amaçlayan siyasal mücadelenin handikapıydı da. Kurtuluş'a göre antifaşist mücadele işçi sınıfının dışında cereyan ediyordu. Antifaşist mücadelede yer alma zorunluluğu ise işçi sınıfından kopmayı getiriyordu. 1984'teki 2. Konferans değerlendirmesinde bu konudaki açmaz şöyle anlatılıyordu:

> Faşist hareket bir dönem için küçük çetelerin öğrenci ve işçilerin aktif eylemlerini bastırma hareketiyken, zamanla toplumsal aktifliğin artmasına paralel olarak yığınsal bir karaktere kavuştu. Üç dört yıl içerisinde günümüz dünyasında oransal olarak en güçlü faşist yığın hareketi oluşturuldu. Genelde küçük burjuva karakter taşıyan sosyalist hareket ise kendisini birdenbire böylesine güçlü bir alternatifle yüz yüze buldu ve faaliyetin esasını ona karşı mücadele olarak şekillendirdi. Aynı olgu Kürdistan'da özellikle sınır şehirlerinde sömürgecilik-antisömürgecilik ekseninde şekillendi.
>
> Bu konjonktür içerisinde Kurtuluş Hareketi bir yanda faşizm olgusunun yarattığı ciddi tehlikeyi göz önünde tutarak proleter sosyalist hareketin üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışırken önüne koyduğu proletarya partisinin yaratılmasını temel aldı. Her türlü görevi proletarya partisinin yaratılması eksenine tabi kılmaya çalıştı. Ancak oluşmuş olan siyasal eksenle (antifaşist mücadele) proletaryanın sürdürmekte olduğu mücadele çakışmıyordu. Proletaryanın mücadelesi esas olarak ekonomik düzeyde sürerken, faşizme karşı mücadele en aktif biçimler içerisinde ve ancak proletaryanın güncel mücadelesine kıyısından değerek sürmekteydi. Bu olgu örgütümüzün iradesinden bağımsız bir biçimde belirlenmişti. Bu durumda örgütümüz kısa vadeli gelişim açısından tam bir çelişki ile yüz yüze kalmıştı... Kurtuluş örgütü en ileri unsurlarını sınıf içerisinde istihdam etmenin zorunluluğunu vurgularken, imkânlarının ve unsurlarının büyük bir kısmını sınıfın dışında cereyan etmekte olan antifaşist mücadele içerisinde tutmak zorunda kalıyordu.

Antifaşist mücadele fiilen hareketin stratejisinde, kısa erimli olarak yer vermediği "şiddet" unsurunu da günlük mücadelesinin içine yerleştiriyordu. Kurtuluş'a göre, TKP, TİP, TSİP'in ileri sürdüğü gibi "faşizm kötüdür" diye "propaganda" yapmakla yetinilemezdi, "aktif mücadele" yürütülmeliydi. TKP'yle bu konuda yürütülen bir polemikte şunlar söyleniyordu:

> Fabrikada, sokakta, üniversitede, köyde kısaca hemen her yerde insanlar öldürülüyor, haraca bağlanıyor. Faşizm kötüdür, Hitler de böyle kan içmişti, Mussolini de böyle yapmıştı demekle durmuyor bu kanlı saldırılar. İşçiler, köylüler savunmak istiyorlar kendilerini. Bu savunmaya önderlik edecek, kendilerine yol gösterecek örgüt arıyorlar. Evet bugün kitlelerin büyük bir kısmının istediği işte budur devrimcilerden. Faşizmin azgın saldırılarına dur demek. Bu faşizmi protesto etmekle çözülecek bir sorun değil... Onun [Kurtuluş'un – V.E.] tek bir iddiası vardır bu konuda, o da: Faşizmin kitlelerin silahlı mücadelesi ile yenileceğidir.[27]

Faşistlerle üniversitelerde 1974 sonlarında kavgalar yoğunlaştığında, Kurtuluş kurucuları, öğrencilerin militan örgütlenmelerinin başını çekti. Faşist saldırılara karşı güvenlik önlemleri alacak, karşı saldırılar gerçekleştirecek militan gruplar oluşturuldu. Bu militan grupların, 1970 yılı sonlarında üniversitelerde ortaya çıkan faşist saldırılara karşı kurulmuş gruplardan esinlendiğini Mustafa Kaçaroğlu şöyle anlatıyordu:

> 1970 yılının son ayları faşist saldırılar yoğunlaşmış ve bu oranda da Dev-Genç'in kayıpları artmaya başlamıştı. Dev-Genç bu saldırılara karşı yeterli bir önlem almadığı takdirde öğrenci kesimindeki desteğini kaybedebilirdi. Bu açıdan Mahir Çayan, Dev-Genç'in SBF'de yapılan bir kitle toplantısında faşist saldırılar karşısında alınacak önlemler içinde okulları temel alan "antifaşist mücadele timleri" önermişti. Bu öneri Dev-Genç'te kabul görmüştü. Dev-Genç'in fakültelerdeki birimleri olan Fikir Kulüpleri bünyesinden bu işlevi yerine getirecek yetenekte militan unsurlar bu timlerde görev alacaklar ve faşistlere karşı meşru müdafaa temelinde gereken eylemleri örgütleyeceklerdi. Bu timlerde kendilerini kabul ettirecek militanlar, daha sonra hazırlıkları yapılmakta olan silahlı mücadele örgütlenmesine alınacaklardı. 1974 sonrasında üniversitelerde faşist saldırılar yoğunlaştığında ilk aklımıza gelen, kısa süreli de olsa yaşanmış olan bu deneyim oldu.[28]

Faşist örgütlenmeye karşı meşru savunma esaslı silahlı bir örgütlenme gereğine işaret edilse de bir silahlı mücadele stratejisinin geliştirilmesi anlamına gelmiyordu bu. Maraş Katliamı'yla doruğa çıkan ve kitle kıyımlarına, sansasyonel suikastlara yönelen faşist terörün 1979-80'deki seyriyle "antifaşist mücadele birlikleri" kurulması kararı alındı. Bu birlikler "faşist örgütlenmeleri etkisizleştirecek ve örgütlenmelerini dağıtacak özel örgütlenme"ler olmalı, "özel mücadele biçimleri geliştirmeli"ydi.[29] Ancak bu konuda bir adım atılamadı.

27 "TKP'nin Karın Ağrıları Nerelerden Geliyor", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 32, Ağustos 1979, s. 30-31.

28 "Tarihimizden Bir Kesit", *Kurtuluş*, sayı 10, Temmuz-Ağustos 2007.

29 "Genişleyen Sıkıyönetim ve 'Bölücülük'", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 31, s. 84.

Kurtuluş'u ana doğrultusundan uzaklaştıran faktör yalnızca nesnelliğin ortaya çıkardığı, işçi sınıfının dışında seyreden antifaşist mücadele zorunluluğu değildi.

Bir siyasal strateji geliştirmelerini engelleyen, ana doğrultuyu bulanıklaştıran fikirler de ileri sürmeleriydi. İlk yazıları "Yol Ayrımı"nda "proletarya partisi modern sanayi proletaryası üzerinde yükselecek" saptamasıyla ana doğrultu ortaya konmuştu. Hatta hangi sektörlere ağırlık verileceği bile ("gıda, tekstil, metalurji"[30]) belliydi. Ana görev "proletaryanın öncü unsurlarının örgütlenmesi"ydi. Mücadele biçimleri konusunda da görüşler belirgindi. Evrim döneminin çalışma tarzı, yani barışçıl mücadele biçimlerinin ağır bastığı ideolojik mücadele, propaganda ve örgütlenme çalışmaları izlenecekti.

Öte yandan THKP-C eleştirisinde söz konusu edilen silahlı mücadeleye başvurması değil, silahlı mücadeleyi, kitlelerden kopuk, "bir avuç proleter devrimcisinin oligarşi ile savaşına", "siyasal mücadeleyi silahlı mücadeleye indirgemesi"ydi. Silahlı mücadele reddedilmiyor, bunun "doğru biçiminin ne olacağının bulunması"[31] gerektiği belirtiliyordu. Devrimin hazırlık evresi sayılan evrim aşamasında da "silahlı mücadele biçimleri"ne başvurulabileceği, "ordulu parti" gibi görüşleri, dünyada sürüp giden gerilla savaşlarıyla ilgili çeviriler vb. sosyalist solda "halk savaşı stratejisi" olarak tanımlanan fikirlere de açık olunduğu anlamına geliyordu. 12 Eylül sonrasında, büyük şehirlere geri çekilme kararma karşılık Karadeniz bölgesindeki militanların "dağlara çıkma" önerileri, böylesi algılamaların kanıtı sayılabilir.

Kürt sorunundaki görüşler de stratejiyi belirsizleştiren bir başka faktördü. Doğuda mücadelenin "ulusal", batıda "sınıfsal" karakteri baskın kabul edilmişti. Bu, fiilen iki ayrı stratejinin izlenmesi anlamına geliyordu. Zaten merkezden kolayca kopabilecek ölçüde özerk örgüt yapısına sahip bir seksiyon örgütlenmesi bunun bir gereğiydi.

Kısacası hareket pratikte karşılığını oluşturamadığı, birbirleriyle bağlantılarını kuramadığı çelişkili fikirlerle görevler yüklenmişti. Buradan Kurtuluşçuların Türkiye gerçeğine uymayan görüşlerinin kurbanı oldukları da ileri sürülebilir. Herhalde daha doğru olanı, ortak bir strateji ve bu stratejiyle tutarlı bir örgütlenme, mücadele tarzı geliştirme konusundaki yeterli beceriyi gösteremediklerine dikkat çekmektir. 12 Eylül öncesi tartışmalarda solun genelinde olduğu gibi, sosyalist gruplarla Leninist genel ilkeler üzerinde sürüp giden skolastik polemiklerin dışına çıkılamamıştı. 12 Eylül sonrasında ise örgüt içi sorunlar başta olmak üzere, çapı her seferinde genişleyen yeni tartışmalarla ortak zeminlerini kaybettiler.

30 TKKKÖ Merkez Komitesi Çalışma Raporu, 1984.

31 "Yol Ayrımı", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 1.

1979-80 yılları, Kurtuluş için de yeni bir döneme işaret ediyordu. Sıkıyönetimin yürürlüğe girmesiyle sosyalist hareketin merkezi durumundaki İstanbul ve Ankara'da yasal çalışma imkânları ortadan kalkmıştı. "Sıkıyönetimle sınırlı demokratik hakların kullanılamaz hale geldiği, CHP'nin gerici yasaları peş peşe çıkardığı koşullarda yaşıyoruz"[32] diyen Kurtuluş, CHP'nin Maraş katliamı nedeniyle ilan ettiği sıkıyönetimin devrimci harekete yöneleceği, "12 Mart'takine benzer biçimde ezme politikası"na dönüşeceği[33] belirlemesini yaparak taraftarlarına daha merkeziyetçi ve disiplinli örgütlenme çağrısı yapıyordu: "Bu dönemde merkeziyetçilik daha ağır basmalı ve devrimci hareketin merkezi iradesi dışında, mümkün olduğu kadar, örgütlü birimler bağımsız davranmamalıdır."

Sıkıyönetimle birlikte "bir önceki döneme göre faşist diktatörlüğe geçiş açısından kader belirleyici yeni bir dönemin"[34] başlamış olduğu, faşist hareketin güçleneceği değerlendirmesi yapılırken devrimci güçlerin birliğinin "her zamankinden daha önemli" olduğu vurgulanıyordu. Hiçbir siyasi grubun "tek başına oligarşinin saldırılarına etkin bir biçimde karşı koyamayacağı"[35] savunuluyordu. Birlik yıllardır "sekterlik, dar grupçuluk, burnu büyüklük" nedeniyle sağlanamamıştı. Her grup "bu işin sonunda faşizm var" diyordu ama gerçekte "tehlikenin gerçek boyutlarını" yeterince kavrayamamışlardı.

Kurtuluşçular öncelikle Devrimci Yol'la birliğin koşullarını arıyordu. Sovyet-Çin kamplaşması dışında kalan bu iki grubun, görüşleri itibariyle birbirine daha yakın durduğu varsayılıyordu. Kitlesellik bakımından etkili olmanın koşulu da Devrimci Yol'la bir beraberlikte görülüyordu. 1979-80'de birbiriyle birlik eğilimi gösteren üç grup Devrimci Yol, Kurtuluş ve Halkın Kurtuluşu'ydu. Her üçü de dönemin kitlesel, militan gruplarıydı. Devrimci Yol ile Halkın Kurtuluşu, 1979 yılında hem 1 Mayıs gösterileri hem de senato ve milletvekili ara seçimlerinde eylem birliği yapmayı başarmışlardı, ancak Kurtuluş onlara katılmadı.

Kurtuluş Sosyalist Dergi'de 1 Mayıs gösterilerinde neden birlik sağlanamadığı konusunda yazılanlar, 1970'lerin sosyalist solunda birlik görüşmelerinde tartışmaların düzeyi ve niteliği hakkında da fikir verebilir:

> Bizim 1 Mayıs'ta kendileriyle ittifak yapmamış olmamızın nedenlerinin sudan bahaneler olduğunu ileri sürüyor arkadaşlar. Acaba ilkeli olmak için çaba göstermek büyük bir hata mıdır? İlkesiz davranışlara şiddetle karşı çıkmak

32 "Mevcut Durum ve Görevlerimiz", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 31, Şubat-Temmuz 1979.

33 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 31, Şubat-Temmuz 1979.

34 "Sıkıyönetim ve Karşısındaki Bazı Tavırlar", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 31, Şubat-Temmuz 1979.

35 *A.g.m.*, s. 82.

makyavelcilikten kötü müdür? Ne yapmıştır Devrimci Yol 1 Mayıs'ta? Her zaman olduğu gibi bizim öne sürdüğümüz anti-faşist, anti-emperyalist ve anti-şovenist (Kürdistan'da anti-sömürgeci ve anti-feodal) ilkeleri ittifak ilkeleri olarak öne sürmememizi istemiş ve iç savaştan yana olmak ittifak için yeterlidir demiştir. Bu ne demektir? Pazarcılık mı yapıyoruz yoksa sınıf mücadelesi mi veriyoruz? Bize verilen bu cevaptan sonra nasıl olur da ilkeli bir ittifak yaptığımızı söyleyebilirdik. İlkesiz yapılmış bir ittifakın sınıf mücadelesine yararı nedir? Devrimci Yol bizim saydığımız ilkeleri kendisi de kabul edip kullandığı halde, her nedense Halkın Kurtuluşu ile ittifak yapmaya gelince unutuvermekte ve bakın neler diyebilmektedir:

"Önce bu iki grup da (Kurtuluş ve Halkın Kurtuluşu) öneri ve değerlendirmelerimizi olumlu bularak benimsediler. Ancak KSD[36] daha sonra bu değerlendirmeleri reddeden bir tutum takınmaya ve deyim yerindeyse yan çizmeye başladı. Sovyetler'e sosyal emperyalist diyenlerle mitinglere katılmayacağı biçiminde bir ilke sorunu attı ortaya. Aslında HK grubu temsilcileri bu slogan tartışmasında olumlu bir tavır takınıyor, mitinglerde sıkıyönetimin baskı ve terörüne karşı güncel siyasi sloganların öne çıkarılması fikrini benimsiyor, sosyal emperyalizm sloganının şamatasını yapmayacağını söylüyor, ama kendisine yasak konulmamasını, kendisinin bu konuda sorumlu davranacağını belirtiyordu". (DY, sayı 28, s. 6)

İfadelerinin bu kadarı bile Devrimci Yol'un nasıl ilkesiz bir tutum içerisinde bulunduğunu, nasıl olursa olsun ama Halkın Kurtuluşu ile ittifak yapalım anlayışını taşıdığını ortaya koymaktadır. Yani aslında Halkın Kurtuluşu ile bir araya gelmeyi engelleyici bir şeylerin var olduğunu kendisi de itiraf etmekte ve bu konuda da Halkın Kurtuluşu'nun nasıl oluyorsa verdiği sözlere güvenebilmekte. Bu konuda Halkın Kurtuluşu'nun verdiği sözler değil ilkelerdir belirleyici olan. Orada söz verirler ötede vazgeçerler. Böyle olmayacak idi ise konuyu, bir protokole bağlamaya neden razı olmazlar? Çünkü o zaman verdikleri söz gerçekten bir anlam ifade edecek, döndükleri takdirde tutarsızlıkları belgelerle kanıtlanabilecektir. Ama işin belgelenmesine razı olmamaktadırlar. Ve Devrimci Yol yazarı da "şamata yapmayacaklarına söz verdiler ama kendilerine yasak konulmamasını istediler" diyerek onları mazur göstermeye çalışmaktadır.[37]

---

36 Devrimci Yolcular, Kurtuluşçuların hiç hoşlanmadığı bu kısaltmayı bilinçli olarak kullanıyor, KESEDE diye okuyorlardı. Bir sayısında Kurtuluş bu konuya şöyle değinmişti: "Zaten şu 'KSD' (açılmış hali Kurtuluş Sosyalist Dergi) lafı dahi tartışmanın düzeyini, sığlığını göstermektedir. Böyle bir kısaltma ile dahi bir kısım yarar elde edeceklerini ummaktadırlar. Tek kelime ile çirkin bir tutum, sosyalizmin genel ahlak kurallarına sığmayan bir tutum." *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 35, s. 6-7.

37 "Faşizme Karşı Birlik ve Devrimci Yol", *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 32, s. 123-124.

1 Mayıs 1979 kutlamasının sosyalist sol açısından önemi CHP'nin hayal kırıklığına yol açtığı sol muhalefete kendini alternatif bir odak gösterme isteğiyle ilgiliydi. İstanbul'daki kutlama, sıkıyönetim komutanlığının ilan ettiği sokağa çıkma yasağıyla engellendi. Kurtuluş, 1 Mayıs'm İstanbul'da 1 Mayıs Alanı'nda kutlanması görüşünü savunuyordu. Kurtuluş'a göre "İstanbul gösterisi 1 Mayıs geleneği açısından önemli"ydi, "1 Mayıs geleneği proletaryanın bu en güçlü olduğu şehirde kurulmuş, yaşatılmıştı" ve "tüm diğer gösterilerden farklı"ydı. "Savaşın cephesi" İstanbul'du. Sokağa çıkma yasağı karşısında diğer gruplar, "savaşın cephesi"ni terk etmiş, cephe gerisinde icazet altında 1 Mayıs gösterileri yapmakla yetinmiş, sadece Kurtuluşçular ve TİP'liler beş noktada gösteri yapmışlardı. Sözü edilen gösteriler 100-150 kişilik gruplar halinde yapılan gösterilerdi.

Kurtuluşçuların gösterilerinden biri iddianamede savcı tarafından şöyle anlatılıyordu:

> Bayrampaşa semtinde örgüt mensuplarının 1 Mayıs'ta gösteri yapmak amacıyla Devrim Mahallesi Erka Balata Fabrikası civarında bir gün önceden toplanarak geceyi çevrede bulunan boş inşaatlarda geçirdikten sonra 1 Mayıs 1979 günü sabahı ellerinde 40x40 ebadında kırmızı flamalar, çevredeki boş inşaatlarda veya evlerde toplanan 139 kişi, 1 Mayıs sabahı ellerinde "Kurtuluş, Bütün Ülkelerin İşçileri ve Ezilen Dünya Halkları Birleşin" ibaresi yazılı pankart olduğu halde, "Komünist Türkiye, Yaşasın 1 Mayıs, 1 Mayıs Engellenemez" sloganlarını söyleyerek topluca yürüyüşe geçmiş ve 139 örgüt mensubu 1.5.1979 günü yakalanmıştır.[38]

1979 senato üçte bir yenileme ve milletvekili ara seçimlerine ise Kurtuluş, boykot uygulayan Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu'nun aksine İstanbul, Antalya ve Samsun'da üç aday göstererek katıldı. Hepsi ilköğretim müfettişi olan adaylardan Recep Cüre İstanbul'da 2.439 (yüzde 0,21) oy aldı. Antalya'da Abdullah Akm 3.083 (yüzde 1,3) ve Samsun'da Mehmet Baklacı 3.439 (yüzde 1,25) oy aldılar.[39] Kurtuluş, 1 Mayıs gösterilerinde olduğu gibi seçim konusunda da Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu'yla sıkı bir polemiğe tutuştu. Bu grupların Leninist taktiklere aykırı hareketlerini eleştirirken, CHP'nin kaybettiği 1 milyon oyun boykotla ilgili olduğu değerlendirmelerinin nasıl abartılı ve yanlış olduğunu rakamsal karşılaştırmalarla kanıtlamaya çalışan bir makale yayınladı. Makalede, Devrimci Yol ile Halkın Kurtuluşu'nun sıkıyönetim öncesi İstanbul'da son yasal mitinglerine ancak 2 bin ki-

38 İstanbul Sıkıyönetim Askeri Savcılığı, *İddianame, THKP/C Kurtuluş (Kaçaristler-KSD'ciler)*, 30.4.1982, s. 34.

39 Geçerli oy sayısı İstanbul'da 1.301.846, Antalya'da 232.001, Samsun'da 275.887'ydi. *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1979.

şi toplayabildiği, en abartılı tahminle 10 bin taraftarlarının olabileceği iddia ediliyordu.[40]

Devrimci Yol'la birlik hiçbir zaman gerçekleşmedi. İki taraf da karşısındakinin "hasmane duygular" beslediğine inanıyor, her fırsatta zora düşürmenin yolunu arıyordu. Bu güvensizlikle birlik bir yana ölüm, yaralanmalarla sonuçlanan çatışmaların bile önlenmesi güçtü. 1980 Haziran'ında iki kişinin ölümü ve çok sayıda insanın yaralanmasıyla sonuçlanan çatışma iki grup arasındaki ilişkilerin boyutunu gösteriyordu. Askeri darbeden sonra Kurtuluş, Halkın Kurtuluşu ve Devrimci Yol'un ikişer temsilcisinin katıldığı birlik görüşmesi de sonuçsuz kaldı.[41]

12 Eylül ve geri çekilme

Kurtuluş, sıkıyönetim ilanıyla birlikte sürecin devrimci güçler aleyhine gelişeceğini tahmin etmişti. Sıkıyönetim ve olası gelişmeleri konu alan *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin Şubat-Temmuz tarihlerini taşıyan 31. sayısında "Mevcut Durum ve Görevlerimiz", "Sıkıyönetim ve Karşısındaki Bazı Tavırlar" ve "Genişleyen Sıkıyönetim ve 'Bölücülük'" başlıklarını taşıyan üç yazı vardı. Yazılarda "sıkıyönetimin 12 Mart benzeri devrimci hareketi ezme planı" olduğu, faşist hareketin ise sıkıyönetim bölgelerinde devlet güçleriyle devrimci güçleri karşı karşıya getirerek, iktidar alternatifi olduğunu göstermek ya da faşist bir darbe tezgâhlamak için daha sistemli ve örgütlü mücadele" taktiklerine yöneldiğine dikkat çekilmişti. Gidişatı değiştirebilmenin tek yolu "devrimci güçlerin eylem birliği"ydi. Tek bir grup bu saldırılarla baş edemez, "örgütsüz, dağınık bir mücadele" "faşizm tehlikesine, sıkıyönetime, gerici baskı ve uygulamalara karşı etkili olamaz"dı.

Kurtuluş bazı gruplar gibi kitlelerin eyleminin yükseldiği "devrimci durum" değerlendirmesi yapmıyordu, tersine "sosyalist hareketin henüz cılız ve kitlelerle yeterince kaynaşamadığı" görüşündeydi.

1980 Ocak'mda yönetici grup ordunun cumhurbaşkanına verdiği muhtırayla birlikte gidişatın askeri darbeye doğru olduğu konusunda hemfikirdi. 1980 Nisan'ında merkez komitesi askeri darbe olasılığını tartıştı ve yapılacakları belirledi. Genel sekreterin toplantıya sunduğu raporda "Arabanın bayır aşağı büyük bir hızla indiği", "freninin tutmadığı", "sonucun askeri diktatörlük olduğu" değerlendirmesi yer alıyordu. Toplantıda "devrimci güçlerin birliği" için çabalamanın yanı sıra örgütsel tedbirler alınması kararlaştırıldı. Tedbirler, gizli çalışmanın güçlendirilmesi, bazı alanlara öncelik ve-

40 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 35, Kasım-Aralık 1979.

41 *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, sayı 10, Temmuz 2001, s. 29.

rilmesi ve yazı kurulunun yurtdışına çıkarılmasını içeriyordu. Ama kararlar kâğıt üzerinde kaldı.

Askeri darbenin arifesinde, 11 Eylül günü, yönetici grup bir duyum almıştı; duyumu tartıştıkları toplantı bunun ne ölçüde gerçek olup olmadığı konusunda bir sonuca bağlanamadan dağıldı.[42]

Darbenin ertesinde "geri çekilme" kararı alındı. Yönetici kadronun da militanların da biçim ve içeriği konusunda net olamadığı bu karar, uygulamada bazı birim örgütleri ile yöneticilerinin muhalefetiyle karşılaştı. Ankara ve Karadeniz'de bazı militanlar, geri çekilme değil cuntayla savaşılması gerektiğini savundu. Ankara'dakiler eylemlerini sürdürdü, Karadeniz'dekiler dağlara çıkılmasını istedi.

"Geri çekilme" kararı gereği tüm faaliyet ve eylemler durdurulacak, örgütsel ilişkiler daraltılıp "deşifre" olmuş militanların görev yerleri değiştirilecek ve bazı yöneticiler yurtdışında ya da yurtiçinde "koruma"ya alınacaktı. Örgütsel çalışma ve faaliyetler üç ilde, İstanbul, Ankara ve İzmir'de toplanacaktı, yani "güçler üç ile yığılacak"tı. İlk olarak yazı kurulunun iki üyesi yurtdışına çıkarıldı. Bu, hareketin ideolojik-politik varlığının temsilcisi merkezi organın, yani derginin varlığının güvence altına alınması içindi. Darbenin ilk ayları alt düzey bazı militanların yakalanmaları dışında atlatılmıştı, ama henüz bir Kurtuluş operasyonunun başlamadığı belliydi. Mevcut örgütsel yapıyla örgütün devamlılığını sağlayacağı düşünülen merkez komitesini ülke içinde korumak olanaklı görünmüyordu. "Yazı kurulu üyeleri yurtdışına çıkacaktı, ama yazı kurulu üyesi olmayan bir sürü insan bir an evvel örgüt kararıyla yurtdışına çıkmaya başladı."[43] Merkez komitesi üyeleri yurtdışına çıkarılırken ülke içinde yürütme işlevi görecek "politbüro" olarak da nitelenen "geçici merkez komitesi" görevlendirilmişti. Yedek üyelerle takviye edilen bu komitede 1981 ortalarına gelindiğinde tutuklamalar ve yurtdışına çıkışlarla birlikte merkez komitesinden asli tek bir üye kalmıştı.

Yönetici grubun Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye olarak üç ayrı yere dağıldığı 1981-1983 arası dönem, iletişim kopuklukları, yeniden görevlendirmeler ve görüş ayrılıkları nedeniyle örgüt içi gerilimin tırmandığı kaotik bir süreçti. Üç şehirde toplanmaya çalışılan ve daraltılan örgütsel yapının dışında kalan pek çok insan fiilen bağları kopmuş halde, kendi başlarına kalmıştı.[44] Geçici komite, geri çekilme politikasından hoşnut olmayan, görev yer-

42 Emin Karaca, *12 Eylül'ün Arka Bahçesinde, Avrupa'daki Mültecilerle Konuşmalar*, Gendaş Kültür, İkinci Baskı, Şubat 2002, s. 193.

43 İsmail Metin Ayçiçek, 12 Eylül öncesi yayınlanan *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin sahibi ve sorumlu yazışleri müdürü, Emin Karaca, *12 Eylül'ün Arka Bahçesinde, Avrupa'daki Mültecilerle Konuşmalar*, Gendaş Kültür, İkinci Baskı, Şubat 2002, s. 192.

44 "Kendi başına kalma"nın moral sonuçları 1990 yılındaki 5. Konferans'a sunulan "Bize Bir Hafıza Lazım" başlıklı yazıda şöyle anlatılıyordu: "Hafıza zafiyetinden söz edince aklıma hemen es-

lerinin değiştirilmesine direnç gösteren veya güvensizlik ya da gizlilik şartlarının ürettiği ilişki kopukluklarıyla baş etmenin yolunu, tüm üyeliklerin önce askıya alınmasında sonra da iptalinde buldu. Öncü İşçi grubundan gelenlerin muhalefeti karşılıklı "hizip", "tasfiyecilik" suçlamalarına dönüştü. Geçici komite 1981 sonunda grubu hizipçilikle suçlayarak ihraç etti, yurtdışındaki "koruma"ya alınmış yöneticisi hakkında da "soruşturma" kararı çıkarttı. 1982 Ocak'ında hazırladığı program ve tüzükle üyelikleri yeniledi ve yeni üye alımı için tek bir kriter getirdi: "Önemli olan örgütü her anlamda savunabilmektir. Komünist kişilik esas alınmalıdır."[45]

1982 Mayıs raporunda Geçici Merkez Komitesi, örgütün reorganizasyonunun tamamlandığı, hiziplerden arındığı, "kendisini nitel tarzda aşma noktası"na geldiği, yani "parti inşa dönemi"ne girdiğini yazıyordu. Bu iddialı yaklaşıma paralel, solun bütününün cunta karşısında yenildiği, ayakta kalan, sürekliliği sağlayan tek grubun Kurtuluş olduğunu savunan bir de bildiri kaleme aldı.

Geçici merkez komitesinin gerek değerlendirmeleri gerekse uygulamaları başta yurtdışındaki merkez komite üyeleri olmak üzere örgüt genelinde tepkiyle karşılandı. Sorunun üstesinden gelmek için 1983 başlarında Suriye'de "tam üyeli merkez komitesi toplantısı" yapıldı. Birkaç ay süren tartışmalar sonucunda, geçici merkez komitesinin hazırladığı program-tüzük, ihraç kararları ve yaklaşımları "sekterizm" diye nitelenerek reddedildi. Örgüt Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü adını bu toplantıda aldı. Örgüt içinde bir tartışma süreci başlatılması ve konferans toplanması kararlaştırıldı. İhraç edilen Öncü İşçi grubuna da örgüte katılması çağrısı yapıldı, ancak çağrı karşılığını bulmadı. Böylelikle ilk ayrılık da resmileşmiş oldu.[46]

Kurtuluşçuların "cunta koşullarına karşın canlı ve katılımlı bir tartışma süreci" diye övdüğü ikinci konferansın hazırlığı sırasında üye ve taraftarların yazılı görüşleri alındı. Konferans 1984 Şubat'ında Türkiye'de toplandı. Üyelerin doğrudan oyuyla yedi kişilik merkez komitesi seçildi. Hem yeniden görüş birliğine varılması hem de yönetici bir organın seçilmesiyle bir to-

---

kiden vuku bulan 'unutma-unutulma' olayları geliyor. (Şükür benim hafızam bugüne kadar TKKKÖ'yü yöneten yoldaşlarınkine göre oldukça kuvvetli de hatırlıyorum.) 'Birinci büyük tasfiye harekâtı' sırasında koca koca şehirler tüm politik araç ve gereçleriyle birlikte; yoldaşlarca politikanın nesnesi olarak algılanan insanlar da dahil olmak üzere unutulmuştu. Yönetici yoldaşlar içinden ellerini çektikleri bir eldiven gibi kaldırıp atmışlardı onları... O zamandan bu yana, bu konuda büyük bir gelişme kaydettiğimiz X ili kongre sürecinde gözlemlendi. Bu kez insanların sadece ve sadece yüzde 10'u unutulmuştur. Yoldaşlar garajda valizlerini unutur gibi insanları bir yerlerde unutmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Bu olay bizim hayatımızın akışı içerisinde vakayi adiyedendir."

45 Geçici Merkez Komitesi Politbüro'nun Mayıs 1982 Raporu.

46 Doğan Tarkan'ın başını çektiği grup, 1997'de Devrimci Sosyalist İşçi Partisi adıyla legal bir parti kurdu.

parlanma sağlayacağı umulan konferanstan kısa bir süre sonra, Nisan ayında merkez komitesi üyelerinin önemli bir bölümü yakalandı. Bu ağır bir darbeydi, örgütün operasyon-toparlanma kısır döngüsünden çıkamadığını gösteriyordu.

Kurtuluş'a yönelik etkili operasyonlar 1981'den başlayıp 1985'e kadar aralıklarla sürdü. Bu sürede 2 bin civarında militan ya da taraftar gözaltına alındı. Cuntanın soldan ilk idam ettiği Necdet Adalı[47] Kurtuluşçuydu.

Genel sekreter Mart 1983'te yakalandı. 1982, 1983, 1984 operasyonlarına karşın 1985'e kadar merkez komitesi, örgütün iyice daralması ve birçok üyesinin tutuklanmasına karşın varlığını sürdürmeyi başarmıştı. Örgütsel faaliyeti felç eden 1985 Mart'ındaki operasyondu. Merkez komitesine bağlı askeri grup, 12 Eylül'de verdiği aradan sonra, 1984 başında harekete geçirilmişti. İki banka soygunu ve bir banka soygunu girişiminin ardından, son olarak 27 Mart 1985'te Taksim'deki Bank of Credit and Commerce adlı banka soyuldu. Askeri grup sorumlusunun parayı teslim etmek üzere merkez komite üyesi ile 29 Mart'ta Mısır Çarşısı'nda yapacağı buluşmayı tespit eden polis operasyonu başlattı. Takip eden günlerde yüzlerce insan gözaltına alındı.

Bu operasyonla örgütün, iç tartışmalarla ve polis takibi altında güçlükle oluşturduğu yerel örgütleri ve ona bağlı ilişkileri, bir daha kurulamayacak ölçüde darbeler aldı. Mahir Sayın operasyonu ve sonuçlarını şöyle anlatıyordu:

> 1985 Nisan operasyonu ise birkaç istisnasıyla varolan ileri kadroların hepsini alıp götürmüşken, bir de kimi yoldaşların polis deneylerinin beklenmeyecek derecede kötü olması, dışarıda kalanların morallerini de yerle bir etti. Yeni yapılanmayı oluşturmak için neredeyse kendine güvenen militan bulabilmek olanaksız hale gelmişti. ... Merkez komitesine seçilenlerin kendileri bile o görevi yürütebileceklerine inanmayacak kadar deneyimden yoksunlardı.
>
> (...) İlişkilerin derlenmesi bir yılı aldı... Ne var ki 1985 darbesi öylesine yıkıcı olmuştu ki Kürdistan örgütlenmesi tümüyle ortadan kalkmış ancak İstanbul'da barınan bir komite oluşturulabilmişti.[48]

İkinci konferansın 1,5 yıl içinde resmi program ve tüzüğü yürürlüğe sokmak için toplanmasını karar altına aldığı 1. Kongre, ilk merkez komite üyelerinin biri dışında tümünün, pek çok yönetici kadronun tutuklandığı, İs-

---

47 Necdet Adalı, Temmuz 1977'de Ankara'nın Altındağ ilçesinde kahvehanede iki sağcı komandonun öldürülmesi suçlamasıyla 1978'de sıkıyönetim askeri mahkemesinde idama çarptırıldı. Askeri Yargıtay'ın 2 Temmuz 1980'de onayladığı ve Meclis'e gönderilen dosya, darbenin ardından MGK'nın politikaları gereği ülkücü Mustafa Pehlivanoğlu'nun bekleyen dosyasıyla birlikte onaylandı. Adalı ve Pehlivanoğlu, 8 Ekim 1980'de Ankara Kapalı Cezaevi'nde idam edildiler.

48 Mahir Sayın, *Dev-Genç'ten Günümüze Devrimci Hareket ve Kurtuluş*, Erginbay Yayıncılık, s. 57-58-59.

tanbul ve Ankara ile sınırlanmış yerel örgütlerin işlevsizleştiği sırada toplandı. 1986'da İstanbul'da bir evde 11 kişiyle yapılan kongre, yeni bir merkez komitesi kurmayı sağlama amacındaydı daha çok. Ne var ki ülke içinde faaliyeti yürütmekle görevli politbüronun üç üyesinden ikisinin (merkez komitesine beş kişi seçilmişti) bir süre sonra istifasıyla bu örgütsel merkez de işleyemedi.

1988, 1991 ve 1994'te toplanan konferans ve kongreler, birbiriyle ilişki içinde olan ama öte yandan hem fikirsel hem de örgütsel olarak dağılmış dışarıdaki üye ve taraftarları bir araya getirecek ideolojik-örgütsel platform etrafında toplama girişimlerinden öte anlamlar taşıyamadı. Bu konferansların bizzat kendileri de dahil, aldığı kararlar, seçtiği yönetici organlar hep tartışmalı kaldı, kapsayıcı olamadı. Konferans veya kongrelerin bileşiminin, tüzüğe göre merkez komite üyeleri, Kürdistan komitesi, uzmanlık organları ve yerel komite temsilcilerinden oluşması gerekiyordu. Oysa bu örgütler dağılmıştı. Tutuklu yönetici ve kadrolarının serbest kaldığı 1991 yılında toplanan 5. Konferans, öncekilerin başaramadığı bir ortak görüş zemini ve kabul edilebilir yönetici organı seçmesi bakımından en heyecan verici olanı sayılabilirdi. Ama bunun bile pek çok Kurtuluşçu açısından meşruluğu tartışmalıydı. Kürt temsilciler meşru görmemiş ve konferansa katılmamıştı; yine aynı biçimde en önemli yerel örgüt İstanbul'daki 15 üye, delege seçimi sistemini, yerel örgüt yönetimini tanımadıklarını açıklamıştı.[49] Konferans "tasfiye" olmuş ve "çökmüş" örgütsel yapıyı "yeniden inşa etmeyi", "programatik görüşlerin formülasyonu ve yeniden teyidini" sağlamak istiyordu. Ama bunu ne konferans ne de sonrasındaki kongre ve konferanslar başarabildi. "Örgütlü olma bilinci büyük ölçüde törpülenmiş", "örgütsel görevleri yerine getirmek, aidat ödemek, organlı ve programlı faaliyet sürdürmek keyfi bir duruma dönüşmüş ve hatta üye olarak kimi zaman örgütle organik ilişkiye sahip olma zorunluluğu da ortadan kalkmış"tı.[50] Örgütsel sorunların çözümüne çok az üye ilgi gösteriyordu.[51] Zaten katılımın daha geniş olması varsayılabilecek bu konferansın 9 üyeyle yapılması da bu ilgiyle alakalı olduğu söylenebilir. Merkez komitesinin 1994 yılındaki 2. Kongre'ye sunduğu raporun bir bölümünü aktarmak, 1988-1994 arası örgütsel durum hakkında fikir vermesi açısından yararlı olacaktır:

> A-) 5. Konferans sonrasında örgütümüz oldukça olumsuz koşullarla yüz yüzeydi. Bunları alt alta sıralamak bile durumun vahametini göstermek açısından yeterlidir. Kısaca MK şöyle bir tabloyla yüz yüzeydi:

49 TKKKÖ 5. Konferans Belgeleri.

50 *A.g.e.*, s. 32.

51 2. Kongre Belgeleri, s. 26.

– Merkez çevresindeki üyelerin önemli bir kısmının örgütümüzle bağı üyelik tanımına uymayacak bir biçim taşıyordu. Bu yoldaşların tümü kısa bir süre içerisinde örgütümüzle bağlantılarını kestiler.

– Merkez çevresindeki uzmanların organlarının tümü (yayın hariç) işlevsiz organlardı ve örgütsel hayatımıza hemen hemen hiçbir katkıları yoktu.

– A [İstanbul – V.E.] ve C ilinin dışında hiçbir il örgütümüzün yönetici komitesi bulunmamaktaydı.

– Yönetici komiteye sahip olmayan B ilindeki üyelerimizin birbirleri ile dahi sağlıklı ilişkileri yoktu.

– G, H, F illerinde üyelerimiz olmasına rağmen yönetici bir komite hiçbir zaman oluşturulmamıştı.

– G ilinde o günün koşullarında üye sayısı örgüt üyelerimizin yaklaşık yüzde 15'ini oluşturuyordu. MK'nın örgütlenme çabalarına bu yoldaşlar üyelikten istifa ederek karşılık verdiler.

– H ilindeki üyelerin ...'lukları tartışmalıydı. Örgütümüzün açık alandaki adıyla dahi propagandasını yapmanın mahzurlu olduğunu düşünüyorlar, her türlü örgütlenme çabasını reddediyorlardı. Bu yoldaşlar kısa bir süre içerisinde saflarımızı terk ettiler.

– F ilindeki yoldaş ise hâlâ saflarımızda bulunmaktadır.

– Örgütümüze ideolojik-politik olarak bağlı olması gereken gençlik örgütlenmemiz ...'nın yönetici komiteleri gerek sahip oldukları siyasal görüşler gerekse çalışma tarzı itibarıyla örgütümüzle uyumsuzluk içerisindeydiler. Özetle söylemek gerekirse kâğıt üzerinde varolan ama fiiliyatta varlığı hissedilmeyen bir gençlik örgütlenmesi ile yüz yüzeydik.

– Mali açıdan örgütümüz geçmiş MK'nın devrettiği paranın (ki bu ancak 2 aylık bir harcamaya karşılık geliyordu) dışında tek kelimeyle boş bir kasaya sahipti.

– Mali sorunun çözümlenebilmesi için gerekli teknik olanaklardan bahsetmek mümkün değildi.

– Merkez çevresindeki hiçbir üye aidat ödemiyordu ve örgütümüzün elde ettiği hiçbir düzenli gelir (bağış vb.) yoktu.

– Kitle örgütlenmelerinin hiçbirinde bir mevziye sahip değildik.

Son olarak örgütümüz hemen hemen bir bütün olarak siyasi faaliyet yürütmekten uzaktı.

Kurtuluşçuların örgütlenme çabaları, faaliyetleri 1988'den sonra aslında açık ve yasal platformda sürüyordu. Dergiler çıkardılar, yasal parti çalışmalarında önemli roller oynadılar. 1987'den 1990 ortalarına kadar, daha çok aylık periyotlarla süren *Yeni Öncü* dergisi Kurtuluşçuların, geçmiş muhasebelerinden sosyalist demokrasiye, sosyalizmin sorunlarına uzanan geniş bir yel-

pazede daha çok iç tartışmalarının kürsüsü işlevini gördü. *İşçi Dünyası*, *Genç Kurtuluş* gibi kitle yayın organları kurdular. 1989'da birleşik yasal sosyalist parti tartışmalarının yapıldığı Kuruçeşme toplantılarına katıldılar. 1994'te kurulan Birleşik Sosyalist Parti'nin, Ocak 1996'da da Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin temel bileşenlerinden biri oldular. Farklı eğilimlerdeki sosyalistlerin de kürsüsü işlevi gören, Birleşik Sosyalist Parti'yi destekleyen haftalık haber yorum dergisi *Söz*'ü yayınladılar.[52]

Yasal parti çalışmaları, bu çalışmalarda yer alan diğer gruplar TKEP, Devrimci Yol, TDKP gibi Kurtuluşçular için de ayrışma-bölünme konusuydu. Yasal partiyi, legalizm, Leninist ilkelerin reddi ve tasfiyesi olarak niteleyen özellikle gençlik örgütlenmesini de beraberlerinde götüren Kurtuluşçuların bir bölümü ana gövdeden ayrıldı. Gerçi sosyalizmin teorik sorunlarından örgütsel, politik sorunlara hemen her konuda fikir ayrılıkları ve tartışmalar içindeydiler. Yasal çalışmalar içinde de ayrılıklar, bağımsız tutum almalar eksik değildi. Dolayısıyla bölünme ve dağılma, bir dönüşüm içinde doğal tepki kabul edilebilecek eski görüş açısının savunulmasıyla sınırlı kalmadı. ÖDP, Kurtuluşçuların çok önemsediği birlik projesiydi. Kuruçeşme'den başlayan SBP, BSP'ye dek süren birlik çabalarının doruğu gibiydi. Kuruluşlarından beri sosyalistlerin birliğini başlıca görev edinmiş Kurtuluşçuların, en azından bu amaçlarına ulaşmış olduklarını gösterir gibiydi. Birlik projesini algılayıştaki farklılıklar bir yana 30 yıl öncesine dayanan güvensizlik ve rekabet, ÖDP'de de Devrimci Yol ile Kurtuluş'un peşini bırakmadı. Ne rekabetten ne de grup yapılarından vazgeçmişlerdi. Parti kurucusu, Merkez Yürütme Kurulu ve Parti Meclisi üyesi 35 kişi, 18 Ocak 2001'de bir basın toplantısıyla ÖDP'den ayrıldığını açıkladı. Ayrılanlar partinin yüzde 40'ını kapsayan üyelerin de peşlerinden istifa edeceklerini söylediler.[53] Yeni parti ihtiyacından da söz edilen ortak metinde şu görüşlere yer veriliyordu:

> ÖDP çoğulcu olmayan bürokratik merkeziyetçi bir klik partisine dönüştürülmüştür... Artık sosyalist amaç ve devrimci niteliklerini yitirmiş bir parti çatısı altında kaybedecek zamanımız yoktur. Politik geleceklerini burjuva sol liberal "Yeni Oluşum"un başına Erdal İnönü'nün geçmesine bağlayan kimselerle, sol liberalizme karşı çıkanları tasfiye için partiyi bir enkaza çevirenlerle oyalanmayacağız... Biz demokrasi ve sosyalizm mücadelesi yolunda sosyalistlerin birliğini savunuyoruz. Biz işçi sınıfıyla Kürt halkının ittifakı için çalışıyoruz... Amacımız adına yaraşır sosyalist, çoğulcu, kitlesel devrimci bir sı-

52 18 Şubat 1995'ten 14 Mart 1997'ye kadar 109 sayı yayınlandı. *Söz*, ÖDP projesi çerçevesinde daha kapsayıcı olacağı varsayılan yeni bir derginin kurulması çabasına destek için yayın hayatına son verdi.

53 Basın toplantısı düzenleyenlerin arasında Mihri Belli, Akın Birdal, Bilge Contepe, Celal Beşiktepe, İlhami Aras, Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Sungur Savran gibi isimler bulunuyordu.

nıf partisi için ortak tarihimize, bu arada ÖDP'nin kısa tarihinin bütün olumlu mirasına sahip çıkarak herkesle eşitlik temelinde diyalog kurmaktır.

ÖDP'den kopan farklı eğilimlerle birlikte Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP), 28 Ağustos 2002'de kuruldu. 2007 sonlarında bu kez SDP, "cinsel taciz" iddialarıyla başlayan tartışmayla bölündü. 2008 Ocak'ında Ankara'da toplanan, aralarında Mahir Sayın ve Mustafa Kemal Kaçaroğlu'nun da bulunduğu 21 ilden 150 temsilci, partiden ayrılma kararı aldı. Ayrılanlar arasında partinin önceki dönem genel başkan yardımcılığı yapmış iki kişi, üç Merkez Yürütme Kurulu ve 16 da Parti Meclisi üyesi bulunuyordu. İstifa eden, eski genel başkan yardımcılarından Mustafa Kâhya, istifa edeceklerin sayısının 1.000 ile 1.100 arasında olmasını beklediklerini söylüyordu.[54] 27 Kasım 2008'de İşçilerin Sosyalist Partisi'ni kurdular. Sevim Belli'nin genel başkanlığı üstlendiği partinin 80 kurucusu arasında Mihri Belli, Mahir Sayın, Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Mustafa Kâhya, Deniz Tuna, Bülent Uluer, Emine Erel, Kadir Akın, Latife Demirci Kâhya ve Erdal Kara vardı.

2000'li yılların sonunda, üç farklı grubun, Kurtuluş adını taşıyan, üç ayrı dergisi çıkıyordu. Bu Kurtuluş'lardan birinde "Kurtuluş" imzasıyla yazılan yazıda şöyle deniyordu:

> Birlikçilik Kurtuluş'un hem güçlü hem de zayıf yanı olagelmiştir. Güçlü yanıdır, zira başka sosyalistlerle yan yana geliş için bir olanak sağlamakta ve bunu reel sosyalizmin inkârı üzerinden tarihsel bir bakışla yapmaktadır. Zayıf yanıdır çünkü kendi içindeki birliğin alacağı hasardan çekinerek temel meselelerin "eylem birliği zemininde tartışılmasını" ertelemekte ya da bu meselelerde anlaşılmış gibi yapmaktadır. Bu yapısal zaaf kendisini her düzlemde başka kriz dinamikleri olarak ortaya sermektedir.[55]

54 *Evrensel*, 7 Ocak 2008.

55 *Devrim Yolunda Kurtuluş*, sayı 1, Ağustos 2007.

DEVRİMCİ SOL

Kuruluş

Devrimci Sol, toplumsal mücadelenin radikalleştiği ve buna paralel sosyalist solda, bölünmelerin yaşandığı 1978-1980 döneminde ortaya çıktı. Ancak o, ana gövdeden radikal kopuşları temsil eden İşçinin Sesi, TKP(ML) GKK, THKP-C Savaşçıları gibi gruplardan farklı olarak, bunlar arasında büyümeyi başarabilen tek örgüttü. Üstelik dönemin en kitlesel hareketi olan Devrimci Yol'dan bir kopuş olmasına karşın böyleydi.

Devrimci Sol ayrılığı ve kuruluşu, aylara yayılan bir süreç izledi. Ağustosta yayınlanan *Devrimci Yol Hareketinde Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi* broşürü yeni oluşumun eleştiri ve görüşleriyle birlikte resmen deklare edilmesiydi.

Ayrılığın başını çekenler, Devrimci Yol'un, başta Dev-Genç olmak üzere –ki zaten hareket öğrenci gençlik merkezliydi– İstanbul'daki örgütlenmesini yöneten gençlik liderleriydi. 1973'ten beri öğrenci hareketinde Cepheciler diye anılan THKP-C sempatizanları içinde yer almış; Acil, Kurtuluş, MLS-PB gibi ayrışmalarda Ankara merkezli Dev-Genç'le hareket etmişlerdi. İstanbul Dev-Genç'in kurucularıydılar. Aralarında Bülent Uluer, Paşa Güven gibi dönemin popüler gençlik liderleri, aynı ölçüde popüler olmayan ancak siyasal yöneticilik vasıflarıyla grupta özel bir yer tutan Dursun Karataş[1] gibi öğrenci liderleri vardı. İstanbul Dev-Genç, İTÜ, İstanbul Üniversitesi, Yıldız Teknik başta olmak üzere üniversite ve yüksek okullarda etkinliği olan

1 Dursun Karataş, 11 Ağustos 2008'de Hollanda'da kanser hastalığından hayatını kaybetti. DHKP-C açıklamasında 10 yıldır kanser tedavisi gördüğü belirtiliyordu. 15 Ağustos 2008'de İstanbul Gazi Mahallesi'nde cemevi ve camideki cenaze törenlerinin ardından Gazi Mezarlığı'nda toprağa verildi. Cenaze törenine 15-20 bin kişi katıldı.

öğrenci gençlik hareketinin dinamik, eylemci ve yaygın kesimlerinden birini oluşturuyordu.

Ankara'daki merkezin görüşlerine ilişkin kuşkuları, *Devrimci Yol Bildirgesi*'nin yayınlanmasıyla belirgin hale geldi. Mahir Çayan'ın silahlı propaganda, suni denge, öncü savaşı gibi temel bazı kavramlarıyla ilgili görüşlerin ortaya konulmadığını, yazılanların ise Mahir Çayan'm fikirlerinden gizlice bir uzaklaşmayı içerdiğini düşünüyorlardı. Silahlı mücadelenin gerektirdiği organizasyon ya da eylemlilik konusunda da pratikte gözlenen bir gelişme yoktu onlara göre. 1977 sonlarında bu kuşkuları taşıyan İstanbul grubuyla Ankara merkezi arasında tartışmalar arttı. Ama ayrılığa asıl yol açan şey, gerek bu tartışmalar sırasında gerekse daha öncesinde Ankara grubunun kendisini örgütsel ilişkilerin merkezine koyarak, her türlü örgütsel ve siyasal tasarrufu elinde tutuyor olmasıydı. Ankara'daki yöneticiler THKP-C'den gelmiş olmaları itibariyle, İstanbul'dakiler tarafından da "doğal otorite" sayılıyordu. Tartışmalarda "İdeolojik farkımız yok", "Aynı şeyleri düşünüyoruz" diye iknaya çalıştıkları İstanbul'dakileri, eylemci söylemleri ve pratikleri nedeniyle "asker kafalı" görüyorlardı.

Tartışmalardan sonuç alamayan İstanbul grubu, Ankara'dakilerin de başka bir görevlendirme önermesiyle, kendilerinden kurtulmak için oyalama taktiği izlendiği konusunda ikna oldu. Ankara grubu üzerinde bir baskı oluşturmak amacıyla 1978 Şubat'ında "görevlerini askıya aldıklarını" açıkladılar ve İTÜ-DER'de yaklaşık 50 kişinin katıldığı bir toplantıda da önde gelen militanlara, durumu anlattılar.[2] Böylelikle ayrılık süreci işlemeye başladı.

Ankara'daki yönetici grup, pek ciddiye almadığı bu çıkış karşısında izlediği tutumla, hem ayrılığı körükledi hem de muhalefet karşısında başarısızlığa uğradı. Dursun Karataş'ın anlatımıyla, Ankara'dakiler görevlerin askıya alınmasına "çok sevinmiş", bunu onlardan kurtulmanın bir fırsatı gibi değerlendirerek derhal yerlerine yeni yöneticiler atamışlardı. Ne var ki bu yöneticiler "emirler yağdırarak" İstanbul'daki militanların tepkilerini çekmiş, böylece Ankara grubunun "tasfiyeci niyeti" daha alt düzeydeki kadrolar nezdinde de teşhir olmuştu.[3] Bu süre içinde öğrenci örgütlenmesi, bu atanmış yöneticileri değil, arka planda görevlerini askıya almış eski yöneticilerle ilişkisini sürdürüyor, onların söylediklerini dikkate alıyordu. 1 Mayıs Taksim mitinginde İstanbul grubunun Devrimci Yol pankartlarından çok "Yolumuz Çayanların Yoludur" pankartları taşıması, mitingde bir gövde gösterisine hazırlanan Ankara grubu için kötü bir sürprizdi; Devrimci Yol içinde bir şeyler

2 *Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesinde Gençlik*, Cilt 1, İkinci Baskı, Boran Yayınevi, İstanbul, Mart 1999, s. 201.

3 Dursun Karataş, *Parti-Cephe İle İktidara Yürüyelim (DHKP-C Kuruluş Kongresi Raporu)*, Haziran Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 26.

olduğu izlenimi de diğer sola yansımış oluyordu. Mitingde iki grup arasında çıkan tartışma sırasında İstanbul grubundan birinin tartaklanmaya kalkışılması iki grup arasında gerilimi daha da artırdı.

Gerçekte ayrılanlar iki noktada net bir fikre ulaşmıştı: Birincisi, Ankara grubu THKP-C'yi savunmuyor, bu nedenle de THKP-C'nin görüşleriyle ilgili değerlendirmelerden mümkün olduğunca kaçınıyordu. İkincisi, Devrimci Yol ülkenin çeşitli bölgelerinde kendiliğinden ortaya çıkan grupların bir toplamıydı; Ankara grubu da bunlardan biri olmasına rağmen kendisini merkeze yerleştiriyor, istediği ideolojik ve örgütsel kararları alıyor, farklı düşünenleri "giden gider" anlayışıyla dışlıyordu:[4]

> Bildirge platformu, Türkiye'deki grupların dağıtılması, ideolojik birlik temelinde siyasi hareketin gelişimine uygun olarak, onun içinde eritilmesi, kısacası, merkezi siyasal örgütlenmeye geçiş için bir sıçrama zemini idi. (...) Bu anlayış içerisinde gruplar daha önceden var olan yapılarını dağıtarak merkezi organizasyona dahil olmaya çalışırlarken, Ankara hizbi, gelişen süreç içerisinde kendi yapısını muhafaza etmiş, kendi içinde oluşturduğu hizip hiyerarşisini ve ideolojik anlayışını devrimci hareketin merkezine suni bir şekilde ikame etmeye çalışmıştır.[5]

Sonraki süreç, Ankara grubunun İstanbul'da örgütsel inisiyatifi ele geçirme çabası ile muhalefetin ayrı örgütlenme girişimi arasında, yer yer okullarda ve yurtlarda tehdit ve kavgalara dönüşen, görünürde tartışma sürecine, gerçekte ise ayrılık ve güç savaşma dönüştü.

1978 ortalarında Devrimci Sol'un resmen ortaya çıkışıyla artık söz konusu olan, muhalefet grubunun nasıl bir örgüt ve mücadele tarzı izleyeceğiydi. Ayrılanların ortak, açık fikirlere sahip olmadıkları bir yıl sonra anlaşıldı. 1979 sonlarında, ayrılanların önde gelenlerinden bir bölümü, Devrimci Sol'un geleceği olamayacağını, feshedilmesini, Devrimci Yol ile Kurtuluş'u da kapsayan tek bir oluşum için uğraş verilmesi gerektiğini ileri sürerek ayrıldı.

Ancak Devrimci Sol'un asıl çekirdeğini Dursun Karataş'ın yönlendirdiği, 1975'te kendisini Kurtuluş grubu olarak niteleyen çevre oluşturuyordu. Örgütsel ve siyasal pratiğe asıl yön veren de bu çevre ve bu çevreyle temas ha-

4 "'Devrimci Yol' Hareketinde Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi", *Dava Dosyası*, (der.) A. Osman Köse, Birinci Basım, Haziran Yayınevi, İstanbul, Ocak 1991, s. 32. Bu broşür ile bu çalışmada yararlanılan *"THKP-C ve İki Sapma" (Ocak 1980)*, *"Hareketimizin Gelişimi ve Devrimci Mücadele"* (Ocak 1983) broşürleri, Devrimci Sol'un ilk yıllarına ait diğer broşürler ve *Dev-Genç*, *Devrimci Sol* dergilerinden seçme yazılarla birlikte *Dava Dosyası* adıyla Haziran Yayınevi tarafından, Ocak 1991'de tek bir ciltte toplanarak, yayınlandı. Çalışmadaki aktarmalarda bu ciltten yararlanıldı. Devrimci Sol'un 1990-92 arası broşür ve yazıları ise *Dava Dosyası II* adıyla Haziran Yayınevi tarafından Ağustos 1993'te yayınlandı.

5 *A.g.e.*, s. 31.

lindeki gençlik kadrolarıydı. Dolayısıyla Devrimci Sol'un görüşlerini, örgüt ve eylem anlayışını şekillendiren de onlar oldu.

"Teori ile hayat"

Devrimci Solcular, Mahir Çayan'ın Kesintisiz II-III'te formüle ettiği görüşlerine ve eylemlerine olduğu gibi sahip çıkıyordu. Ama bir örgütün ön koşulu kabul edilen ideolojik birlik için yeterli değildi bu, çünkü Çayan'ın görüşlerini savunduğunu söyleyen pek çok grup vardı. Asıl sorun Mahir Çayan'ın görüşlerinin nasıl yorumlanacağı ve uygulanacağıydı. Ayrıca Devrimci Yol sürecinde görülmüştü ki "konuşmalarda ve tartışmalarda aynı strateji üzerinde birleşmek" bir anlam taşımıyordu.

> İdeolojik birlik, ülkemiz devriminin yolunu, temel stratejik, taktik sorunlarını aynı anlayışla kavrayan ve aynı anlayışla hayata uygulayan bir birlik olarak kavranmalıdır. İdeolojik birlik beraber iş yapabilme, aynı olay karşısında aynı şekilde tavır alıp pratiğe aynı anlayışla uygulama sorununu da kapsayan bir bütündür.[6]

12 Mart sonrası mücadeleye atılmış THKP-C sempatizanı kuşakta yer alan Dursun Karataş, kendisini ve yakın çevresini "tecrübesiz, yetersiz ama THKP-C'ye içten bağlı" diye tanımlıyordu. Dursun Karataş, o günlerdeki gelişimlerini şöyle anlatıyordu:

> 74 sonrasının ilk ayrışması P-C'yi savunup savunmama noktasındadır. İkinci ve asıl ayrışma ise P-C'nin nasıl savunulacağı oldu. THKP-C perspektifinde bir savaş nasıl sürdürülecekti...
>
> Genç militanların THKP-C'yi sahiplenişi ise yalnız ve yalnız mücadele temelindeydi. Ortada pek çok "eski", pek çok "otorite" vardı, ama gençliğin ölçüsü sadeydi. Bir Mahir'lerin savaşına bakıyorlardı, bir de ortalıktaki cazip şöhretlerin dediği ve yaptıklarına... denilebilir ki, genç insanlar, teoriyle pratik arasındaki ilişkinin ne olması ve ne olmaması gerektiğini inkârcılara bakarak öğrendiler. Teori ve hayat arasındaki ilişkiyi kendi pratiklerinde çözeceklerdi artık.[7]

Devrimci Yol'un, THKP-C çizgisinden farklı bir çizgiyi, üstü kapalı, gizlice egemen kılmaya çalıştığı kanısındaki Devrimci Solcular, bunun kanıtlarını *Devrimci Yol*'daki yazılarda THKP-C'nin "ideolojik ve örgütsel birliği" tam sağlayamamış, "zorunlu olarak silahlı mücadeleye girişmiş" bir örgüt gibi tasvir edilmesi, "silahlı propaganda-öncü savaşı" kavramının alelade "tak-

6 *A.g.e.*, s. 29.

7 *Devrimci Sol*, sayı 7, Aralık 1995, s. 48.

tik evreye" indirgenmesi olarak sıralıyordu. "Şimdiye kadar tek kelimeyle de olsa temel mücadele biçimi olarak silahlı propagandadan söz etmediler, asıl sorun budur" diyorlardı.[8]

Pratikteki mücadele ve örgütlenme de "PASS" görüşüne uygun bir yönde değil, yalnızca kitlelerin yatay örgütlenme ve mücadelesine vurgu yapan "tek yanlı", "kendiliğindenci" bir süreç izliyordu. Bunun kanıtı da Devrimci Yol'un kampanyaları ya da antifaşist mücadelesiydi: "Zaman zaman açılan 'kampanyaların' hayata geçirilişinde, antifaşist mücadelenin gereklerinin yerine getirilmesinde bunu görmek olanaklıdır. Bu eğilim (farklı devrim anlayışından kaynaklanan sağ eğilim) kendini antifaşist mücadelede 'kitle hareketlerinin birkaç biçiminin yerine getirilmesiyle' sınırlandırmaktadır. Böylece iradi kadro eylemleri gereksiz, küçümsenen eylemler durumuna düşürülmüştür,"[9] deniyordu. Partileşme sürecinin en önemli unsuru kabul edilen "kadrolaşma" da askeri yönü eksik "tek yanlı" bir kadrolaşmaydı.

"İradi kadro eylemleri"yle kastedilen, örgüt merkezinin oluşturduğu silahlı ekiplerce gerçekleştirilmesi gereken silahlı eylemlerdi. Devrimci Solcular, Malatya olayları örneğini ele alıp[10] bu kentte Devrimci Yol'un provokasyonu önleyecek bir politika geliştirmediğini, bu nedenle de kentin "faşistlerin denetimine geçtiğini" ileri sürüyordu:

> Malatya'da faşist provokasyonu engellemenin tek yolu devrimci şiddetti. Malatya'daki devrimciler ve Devrimci Yol yazarlarının provokasyonu bozmak diye bir düşünceleri yoktur. Onların tek düşüncesi kitleleri direniş komiteleri içinde örgütlemektir. Oysa faşist teröre karşı devrimci şiddet temelinde gelişen devrimci bir mücadele yaratılmadığı müddetçe, ne kitle örgütlenmesi kalıcı anlamda gerçekleşebilir, ne de faşist terör ve provokasyon engellenmiş olur. Malatya'da olan da budur. Yığınla kadroya rağmen, gerici provokasyona karşı bir tek kadro hareketi dahi düzenlenmemiştir. Çatışma halkın bölük pörçük kendiliğinden savunmasından başka bir şey olmamıştır.[11]

8 "Devrimci Yol Hareketinde Tasfiyecilik", *Dava Dosyası*, s. 29, 47.

9 *A.g.e.*, s. 59.

10 Malatya olaylarında, sağ eğilimli bir Kürt olan ve Hamido olarak anılan Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu'na bombalı bir paket gönderilmesinin ardından başlayan sağcı ayaklanma, Alevi katliamına dönüşmüştü. Olayın ardından çevre illerden ülkücüler bölgeye yığıldı. Alevi ve solcu bilinenlerin ev, işyerleri işaretlendi. 18 Nisan'da dışarıdan geldiği belirtilen 2.000'e yakın ülkücü işaretlenmiş bu işyeri ve evlere saldırılar düzenleyerek ateşe verdi. Tamamı Alevilere ait 680 işyeri talan edildi ve yakıldı. 8 Alevi öldürüldü, 100'den fazlası yaralandı. Bütün bu saldırılar olurken, kentin girişi asker tarafından kontrole alınmış herhangi bir müdahalede bulunulmamış, tanıklara göre polis de saldırganlara yardımcı olmuştu. (navkurd, Mart 2008. 1989'da SHP'den Malatya milletvekili seçilen, daha sonra Halkın Emek Partisi (HEP) kurucularından olan İbrahim Aksoy, Hamido'nun Yassıada'da tutuklu kalan, MHP ve MSP desteğiyle AP'den (bağımsız deniyor bir başka kaynakta) belediye başkanı seçilen, Alevi-Sünni ayrımı yapmayan ılımlı bir Kürt olduğunu belirtiyor.)

11 "Devrimci Yol Hareketinde Tasfiyecilik", *Dava Dosyası*, s. 60.

Devrimci Solcular, ilk broşürlerinin yanı sıra Ocak 1980'de yayınladıkları *THKP-C ve İki Sapma* isimli broşürlerinde Devrimci Yol ve MLSPB'yle ayrıldıkları noktalara açıklık getirmeye çalıştı. Broşüre göre başlıca "iki sapma"yı THKP-C'yi "sağ" yorumlayan Devrimci Yol ile "sol" yorumlayan MLSPB temsil ediyordu. Devrimci Yol askeri savaşın, MLSPB ise kitle mücadelesinin gereklerini yerine getirmiyordu. Devrimci Yol, yatay ve legalize ilişkiler içinde olmakla, MLSPB deşifre olmamak için örgüt kadrolarını apartman katlarına sıkıştırmakla eleştiriliyordu. Bütün bu eleştiriler, Devrimci Solcuların, Mahir Çayan'ın görüşlerini nasıl anladıklarının ve ne tür bir mücadele ve örgüt tarzına yöneleceklerinin genel açıklamasıydı. Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi'nin nasıl yaşama geçirileceği sorusunun nihai yanıtını ise "teori ile hayat arasındaki ilişki" çözecekti.

Örgüt

Devrimci Yol'dan ayrılığın temelini oluşturan "partileşmeyi meçhul bir geleceğe erteleyen kendiliğindenciliğe" son vermek, yeni hareketin başlıca hedefiydi. "Kendiliğindencilikten çıkıp parti hedefine iradi bir nitelik kazandırılmalıydı."[12] Kendiliğindencilik eleştirisi üzerinden geliştirilen volontarizm, ileride Devrimci Sol'un ayırt edici özelliği olacaktı.

Partileşme sürecini "iradi bir süreç" haline getirecek irade, kuşkusuz örgüt merkeziydi. Merkezi bir planlama sadece örgütsel şekilleniş açısından değil mücadelenin seyri için de gerekliydi:

> Aktif savunma çizgisini, nereden ve nasıl geleceği belli olmayan saldırılara karşı yapılacak savunmayla sınırlandırırsak, sınıf savaşını kendiliğindenciliğe ve giderek de anarşizme terk etmiş oluruz. Perspektifimiz devrimci bir iç savaşı devrimcilerin volontarizmiyle geliştirmek olmalıdır... İradi kadro eylemleri hem aktif savunma çizgisini bilinçli ve planlı biçime sokar, hem de öncü savaşı örgütlenme ve pratiğinin unsurlarını bugünden yarına düzenleyerek yaratır.[13]

"Merkezi irade", henüz bir parti gibi nitelikli bir örgütsel düzey söz konusu olmadığından "iktidarı ele geçirmeye yönelik eylem çizgisinin", yani "Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi"nin "ön unsurlarını yaratmayı" düşünmeliydi. Örgüt de mücadele de PASS perspektifine göre şekillenecek, böylece PASS'ı gerçek anlamıyla yaşama geçirebilecek partiye ulaşılacaktı. Parti her şeyden önce komünist kadroların yaratılmasını gerektiriyordu. Mücadele içinde yetişecek kadrolar, politik ve askeri niteliğe sahip olmalıydı. Mahir

12 *Devrimci Sol*, sayı 7, Aralık 1995, s. 50.

13 "Devrimci Yol Hareketinde Tasfiyecilik", *Dava Dosyası*, s. 64.

Çayan'ın "politik askeri liderliğin birliği" diye formüle ettiği ilkenin de gereğiydi bu. Devrimci Solcular, partinin nüvesi sayılan, örgütün gerçek çekirdeğini oluşturacak iki örgütsel biçim önerdiler: Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Ekipleri (FTKSME) ve Silahlı Devrimci Birlikler (SDB).

> PASS ışığında gerilla savaşı verecek bir partinin nüvelerini şimdiden yaratacak bir örgütlenmenin adımlarını atmalıyız. Bu örgütlenmenin bir alt zemini olarak Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Ekipleri'ni her çalışma alanına merkezi bir tarzda yaymalıyız... Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Ekipleri'nin mücadelesi içerisinde yetkinleşmiş, çeşitli yetenekleri ortaya çıkmış, asgari Marksist-Leninist formasyona ve Türkiye'nin sorunlarına vakıf kadroları daha üst bir platforma sıçratıp Silahlı Devrimci Birlikler içinde örgütlemeliyiz.[14]
>
> SDB'ler çalışma alanlarının savunma fonksiyonlarından öte görevler yüklenmeli, bir nevi geleceğin gerilla nüveleri olmalıdır. Bu örgütlenmeler bugün faşist teröre karşı mücadelede ivmenin yükseltilmesinde rol oynamalı, antifaşist savunma çizgisini aşacak bir programa sahip olmalıdır. (...) SDB'ler, kitleler içerisinde eriyen, kitlelerle beraber onların sorunlarına vakıf, onlarla yanıp tutuşan onlarla mücadele eden kadrolardan meydana gelir. (...) SDB elemanları, MLSPB, Acil vs.'nin yaptığı gibi, pratikten ve hayattan kopmuş, lüks apartman katlarına kapanmış kadroların örgütlenmesi olamaz. SDB elemanları kitleler içerisinde erimesini bilen, onların nabzını her an hisseden, gizliliği mutlak profesyonel örgütlenmelerdir.[15]

Başlangıçta henüz deneyimli, sınanmış bir örgüt ve kadrolar söz konusu olmadığından, bu örgüt parti gibi kesin bir hiyerarşiye ve örgüt biçimlerine sahip olmayacaktı. "Kaba anlamda bir organizasyon" diye tanımlanmıştı. Bir tüzüğe değil "güven" ve "ikna" ilkelerine dayanacaktı. Mücadele içinde birbirine "güven" duyan, "aynı şeyleri düşünüp aynı şekilde hayata geçirecek" kadrolar gelecekteki partinin ideolojik ve örgütsel birliğinin temelini atacaktı.

> Bizim anlayışımız, kadrolar arasında ideolojik birliği ve netliği sağlamak, hayatın her alanında verilecek devrimci mücadele ile öncü savaşı örgütlenmesinin teorik ve pratik perspektifini oluşturmak, açık ve gizli faşizm koşullarında devrimci faaliyetlerin kesintisiz bir şekilde sürdürülmesini sağlayacak bir örgütlenme yaratılmasıdır.[16]

Örgütün merkezinde yer alanlar da kendilerini yeterli, sınanmış bir önderlik düzeyinde görmüyordu. Dursun Karataş, 1978'de tuttuğu notlarda "Or-

14 "THKP-C ve İki Sapma", *Dava Dosyası*, s. 187.

15 "THKP-C ve İki Sapma", *Dava Dosyası*, s. 188.

16 "Devrimci Yol Hareketinde Tasfiyecilik", *Dava Dosyası*, s. 61.

ganizasyon Komitesi" adı verilen yönetici komiteyle ilgili "geleceği şüpheli organizasyon" kaydı düşmüştü. Sosyalist harekette genel kabul gören yaklaşımda, parti ya da örgüt, önderlik, öncülük demekti ve bu özellik ancak sınıf mücadelesinde sınanarak kendisini "dosta düşmana" kabul ettirebilirdi. Devrimci Sol için de aynı şey geçerliydi. Örgüt çetin mücadeleler içinde "çelikleşerek" kurulabilirdi. Kurucuların üç-dört yıllık bir beraberlikleri vardı, ancak bunun yeterli olmadığı Dursun Karataş'ın o tarihlerde tuttuğu notlarda belirtiliyordu. Yönetici grubun 28 Ağustos 1978'deki ilk toplantısından 20 Aralık 1978 tarihli toplantıya kadar işleyiş ve işbölümü üzerine tartışıldı. "Devrimci Sol'un örgütsel şekillenişinde tarihi bir adım"[17] olarak nitelenen 20 Aralık 1978'deki toplantıda, bir merkez komitesi kuruldu, işbölümü yapıldı ve örgütsel ilkeler belirlendi.[18] Önceki toplantı notlarında "küçük kurultay" ifadelerine rastlansa da böylesi bir organ ya da toplantı gözlenmedi.

Bir işbölümü yapıldı. Merkez komitesi üç kişiden oluşuyordu.[19] Dursun Karataş "siyasi sorumlu" seçildi. Paşa Güven daha sonra yurtdışında görevlendirildi. Siyasi sorumlu, tek başına karar verme yetkisine sahip değildi, "yurtdışma ve diğer siyasetlere karşı hareketi temsil" edecekti. Ancak kadrolaşma siyasi sorumluya bağlı olacaktı. Örgüt, "bölge" ve "alan"larda kurulacak örgütlenmeler üzerinde yükselecekti. Bölgeler İstanbul, Ankara, Akdeniz, Doğu Anadolu gibi il ya da coğrafi alanları temsil ediyordu; bölge komiteleri ya da bu komiteler oluşturulamamışsa bir "sorumlu" görevli olacaktı. Şehirlerde temel alanlar gençlik, mahalleler ve işçi sınıfı olarak belirlenmişti ama örgütlenmenin hedefinde öğretmenler, memurlar, bürokrasi, kadın gibi alanlar da vardı ve Devrimci İşçi Hareketi, Devrimci Memur Hareketi, Devrimci Kadm Hareketi gibi isimler altında çalışma yürütülüyordu.

Ayrıca vurgulanması gereken diğer bir örgütlenme biçimi Devrimci Kültür Hareketi yaratma amaçlı kültür alanı üzerinde yürütülen özel çalışmaydı. 12 Eylül öncesinde *Devrimci Sol* dergisinden sonra düzenli yayınlanan tek yayın, kültür alanına hitap eden *Tavır*'dı. Devrimci Sol'un kültürel alandaki bu ısrarlı tutumunun, 1980'lerin ikinci yarısından başlayarak 2000'li yıllarda da sürüp giden, müziği, radikal duruşu ve örgütlenişiyle bir ekol olduğu söylenebilecek Grup Yorum'u doğuran ana etken olduğu belirtilmelidir.

17 *Zafer Yolunda 1*, Boran Yayınevi, İstanbul, Eylül 2000, s. 149.

18 Bu konudaki tek belge Dursun Karataş'ın o tarihlerde tuttuğu tutanaklardır. 20 Aralık 1978 tarihli bu tutanaklar *Zafer Yolunda 1* adıyla, Boran Yayınevi tarafından Eylül 2000'de yayınlandı. Devrimci Sol Ana Davası diye adlandırılan Devrimci Sol II. İddianamesi'nde de aynı tarihi taşıyan Dursun Karataş'ın bu tutanaklarından geniş aktarımlara yer verilmiştir. İddianamede ayrıca daha önceki toplantılardan "Toplantı 2", "Toplantı 3", "Toplantı 4", "Toplantı 5" başlıklarını taşıyan tutanaklardan kısa alıntılar söz konusudur.

19 1981 tarihli İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından hazırlanan Devrimci Sol Ana Davası iddianamesine göre merkez komitesi Dursun Karataş, Hüseyin Solgun ve Paşa Güven tarafından oluşturulmuştu.

Her bölge ve alanda yaygın biçimde FTKSME'ler kurulacaktı. Buralarda yetişen kadrolar, partinin nüvesi, hareketin "merkezi kadrosu" sayılan Silahlı Devrimci Birlikler'de yer alacaktı. Merkez komitesi, her biri bir alanda görevli, uzmanlaşmış SBD üyeleriyle çevrelenecekti. "Kitlelerin içinde yetişen kadrolardan yetenekleriyle, kararlılığıyla, örgütleyiciliğiyle ön plana çıkan, asgari Marksist-Leninist formasyona sahip olup, hareketin çizgisini ve sorunlarını kavramış olanlar, SDB'ler içinde daha üst bir kadrolaşma sürecine..."[20] gireceklerdi.

Antifaşist mücadele

Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Ekipleri'ni gerekli kılan, THKP-C'nin içinde bulunduğu 1971 öncesinden farklı koşulların yaşanıyor oluşuydu:

> Yine bu süreçte resmi ve sivil faşist terör bugünkü gibi yoğun değildi. Çatışmalar ancak yer yer silahlı biçimlere sıçrıyordu. Bugün ise resmi ve sivil faşist terör sadece devrimcileri değil, sıradan halktan insanları da hedeflemiş ve kitle katliamlarını gündeme getirmiştir.[21]

Faşizm görüşü, Mahir Çayan'ın "sömürge tipi faşizm", "sürekli faşizm" görüşlerine dayanıyordu. Devlet faşist nitelikteydi; parlamenter ya da demokratik öğeler biçimsel "örtü" işlevi görüyordu. Klasik faşist devletlerden farklılığı aşağıdan yukarı değil yukarıdan aşağıya örgütlenmiş olmasıydı. Rejim kitle desteği oluşturmak için sivil faşist örgütlenmeleri kurup destekliyordu. MHP ve Ülkü Ocakları da devletin destek ve teşvikine sahip "sivil faşist hareket"ti ve halkı "terör" ve "demagoji" yoluyla sindirmeyi, etkisi altına almayı, böylelikle rejime kitle desteği sağlamayı amaçlıyordu.[22]

Devrimci Sol'a göre, faşist terör yaşamın her alanına sirayet etmiş, halkın can güvenliği talebi ön plana çıkmıştı. Faşist terör etkisiz hale getirilmeden, halkın "can güvenliği" talebine sahip çıkılmadan devrimcilerin ve halkın örgütlenmesi olanaksızdı. Faşist teröre karşı mücadele ise ancak "devrimci şiddet" temel alınarak yürütülebilirdi. "Faşist terör maddi bir güçtür. (...) Bu maddi gücün karşısına halkın silahlı maddi gücüyle yani devrimci şiddetle çıkılmalıdır,"[23] görüşü savunuluyordu. "Devrimci şiddet", "faşist odakları dağıtıcı", "caydırıcı", "halka moral verici" olmalıydı. Devrimci Solcuların, "faşist teröre karşı devrimci şiddet" politikası, Devrimci Yol'un "aktif savunma" kavramına "saldırı" unsurunu yerleştiriyordu.

---

20 *Haklıyız Kazanacağız*, Cilt 2, s. 794.

21 "THKP-C ve İki Sapma", *Dava Dosyası*, s. 186.

22 *Haklıyız Kazanacağız*, Cilt 2, s. 672-680.

23 "THKP-C ve İki Sapma", *Dava Dosyası*, s. 186.

Devrimci Yol'la ayrılığın henüz resmileşmediği, ancak iplerin koptuğu 1978'in ilk aylarında İstanbul Dev-Gençlilerin geliştirdikleri eylemler, anlayış farklılıklarını vurgulayan ilk eylemlerdi. Faşist terörün yeni bir evreye, yurt genelinde katliamlara giriştiği 1978-80 döneminin şehirlerdeki ilk örneği 16 Mart 1978'de İstanbul Üniversitesi'nin önünde toplanan solcu öğrencilere yönelik bombalı saldırıydı. 7 öğrenci öldü, onlarcası yaralandı. İktidarda AP'den istifa etmiş milletvekillerinin desteğiyle kurulabilmiş, Bülent Ecevit'in başbakanlığında zayıf bir CHP hükümeti vardı. Katliamı protesto için o gün üniversitenin merkez binası binlerce öğrenci tarafından işgal edildi. Ertesi gün kalabalık bir öğrenci topluluğunun katıldığı, üniversiteden Sirkeci'ye bir yürüyüşle eylem devam etti. İstanbul Dev-Genç'in Şubat'ta fiilen başlayan ayrılığın ardından başı çektiği ilk büyük kitlesel protestoydu bu. 9 Mayıs'ta Dev-Gençlilerin etkin olduğu Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrencilerine bu kez otomobilden yaylım ateşi açıldı, üç kişi öldü. Bu kez Dev-Gençliler okulu işgalle yetinmedi. Misilleme amacıyla Beşiktaş'ta ülkücülerin kaldıkları dört evi ve MHP ilçe binasını bombaladılar, partide görevli bir kişiyi öldürdüler. Amaç "sivil faşistlere Beşiktaş'ta yaşam hakkı tanınmayacağı mesajı vermek"ti.[24]

Saldırılara mutlaka karşılık verilmesi, bununla da kalmayıp "faşist hareketin programını bozucu", "faşist işgalleri kırıcı" karşı saldırılar düzenlenmesi gerektiği savunuluyordu.

18 Eylül 1978'deki Gültepe baskını, yeni hareketin bakış açısını simgeleyen eylemiydi. Devrimci Solculara göre, İstanbul'un yoksul kenar mahallelerinden biri olan Gültepe'yi sivil faşistler işgal etmiş, solcuları sindirmişti. Çevre semtlere yayılmada bir üs olarak kullandıkları bu mahallede haraç alıyor, kimlik kontrolleri yapıyor, solculara yaşam hakkı tanımıyorlardı. Beşer kişilik beş ekipten oluşan 25 kişilik grup, sabah 9.00 sıralarında militanların gizlenebileceği kasalı bir kamyonetle mahalleye girdi. MHP ilçe binası, MHP ilçe başkanının tüpgaz bayii, yine onların militanları veya destekçisi durumundaki bir nalbur ve bir saatçinin dükkânı hedef alınmıştı. Militanlar MHP ilçe binasını kurşunlayıp bombaladılar, MHP ilçe başkanını[25] dükkânda bulamadıkları için öldüremediler, ancak içeridekileri dışarı çıkarıp dükkânını bombaladılar; nalbur Necati Çakıcı'yı da öldürüp dükkânını bombaladılar; hedefteki saatçi dükkânı da bombalandı. Kırmızı maskeler takmış grup MHP binasına açılan ateşten ve patlamalardan çevredekilerin zarar görmemesi için kimseyi eylem alanına yaklaştırmadı. Yakındaki polis karakolu da

24 *Zafer Yolunda 1*, s. 128.

25 Devrimci Solcular Şişli ilçe başkanı olan Yusuf Bahri Genç'i 7 ay sonra, 13 Mayıs 1979'da Gültepe'de evinin önünde pusu kurarak öldürdüler.

eyleme müdahale edemedi.[26] Bu olayın ardından çatışmalar sürüp gitti, iddianameye yansıdığı kadarıyla yalnızca bu bölgede 15-20 MHP'li, ülkücü öldürüldü; Gültepe ve Çağlayan bölgesi, İstanbul'da Devrimci Solcuların mahalli çalışmalarının kaleleri haline geldi.

Aynı ölçekte olmasa da benzer yöntemler, başka semt ve mahallelerde de uygulandı. Devrimci şiddet odaklı kitle çalışmasıyla okul, yurt ve mahallelerde "sivil faşist işgalleri kırmak" Devrimci Solcuların stratejisiydi. MHP'li ve ülkücülere yönelik öldürme, bombalama, kurşunlama biçiminde onlarca eylem yaptılar. "Devrimci şiddet" eylemleri 1979'da kurulup yaygınlaşan Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Ekipleri'yle sistematik hale geldi.

Devrimci Sol'un Devrimci Yol'la ve genel olarak diğer solla antifaşist mücadelede temel ayrımı, geliştirdiği "devrimci şiddet" görüşü ve bu görüşle hareket eden yerel silahlı örgütler kurmasıydı. Anti-faşist mücadele hem iktidara karşı mücadelenin hem kadroların ve örgütsel yapının gelişeceği siyasal zemin kabul ediliyordu. "Faşist terör hayatın her alanında halkın can güvenliğini tehdit ediyordu. Partileşme görevi, antifaşist mücadelenin dışında düşünülemezdi."[27] "Antifaşist potansiyeli" "oligarşiye karşı potansiyel düzeyine çıkarmak"tı amaç.

"Sivil faşistlerle mücadele" 12 Eylül öncesi süreç boyunca mücadelenin asli unsurlarından biri olarak hep varlığını korudu. Sıkıyönetimin ilan edilmesi ve CHP hükümetinin yerine AP azınlık hükümetinin geçmesiyle birlikte, Devrimci Sol, "sivil faşist terörün yerini resmi devlet terörünün aldığını" tespit etmişti, bu nedenle de devrimci şiddetin hedefi bu kez resmi güçlere yöneldi.

Devrimci şiddet eylemleri

"Devrimci şiddet" politikası, PASS'nin partileşme sürecindeki karşılığını ifade ediyordu. Yani genel olarak iktidara karşı mücadelenin perspektifine işaret ediyordu. Dolayısıyla her alandaki mücadelenin temel perspektifiydi. Duvar yazılarında, pankartlarda ve eylemlerde sıkça kullanılan slogan "Halkın örgütlü gücüyle birleşmiş devrimci şiddet yenilmez"di. Devrimci Yol'un eleştirildiği, ayrılığın gerekçelerinin anlatıldığı *Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi* broşüründe şöyle deniyordu:

> Bizim anlayışımız ise yalnız kendi birimini savunmak değil, bu savunmayı ülke sathında iktidara yönelik bir muhtevada aktif savunma anlayışıyla ele al-

26 19 Eylül 1978 tarihli *Milliyet* ile *Eylem Öğretiyor* (Halk Kurtuluş Yayınları, Aralık 1996) adlı kitaptan derlenmiştir.

27 *Devrimci Sol*, sayı 7, Aralık 1995, s. 50.

maktır. Yaptığımız her eylem, iktidarı alma anlayışına uygun olarak yapılmalı ve örgütlenmemizin ve eylem çizgimizin esasını bu teşkil etmelidir.

FTKSME'lerin hedefleri de karakol baskınlarından polise yönelik misilleme eylemlerine, silahlı kitle gösterilerinin güvenliğinden propagandif eylemlere kadar büyük bir çeşitlilik gösteriyordu. Yalnızca soygun eylemleri, doğrudan merkez komitesine bağlı çalışan Silahlı Devrimci Birlikler'in (SDB) görev alanındaydı.[28] Buna karşın, yerel militanlar tarafından soygun amaçlı olmayan, para desteği sağlamaya yönelik pek çok silahlı gasp gerçekleştirildi. Yardımda bulunmayanların dükkânları bombalandı, zorla paralarına el kondu. Devrimci Sol bu eylemlerle ilgili daha sonra şu özeleştiriyi verecekti:

> ... denetim konusunda sağlıklı bir işlerliğin yerleştirilememesi ve sürecin yaygın antifaşist çatışmalarla dolu olması ve çok sayıda bilinç düzeyi geri unsurun bu mücadele içerisinde yer alması, birçok birim ve iş alanında irade dışı, halka zarar veren eylemlere yol açtı. Bunlar daha çok esnaf ve orta kesimlere yönelik olarak gündeme geldi. Bilinç geriliğinin yol açtığı bu tür eylemler, egemen güçlerin demagojisi altında kalıp geçici de olsa onların çıkarlarını savunan orta kesimlerden zora dayalı para alma şeklinde gelişmiştir. Bu kesimleri, sınıfsal konumları gereği, halk kategorisi içerisinde ele almak ve kazanmak doğrultusunda bir politika izlemek gerekirken –en azından burjuvazinin propagandasını nötr hale getirecek bir siyasi çizgi izlemek gerekirken– yer yer bu bakış yerine tersi uygulanmıştır. 12 Eylül'e yakın dönemde bu hataların farkına varılıp üzerine gidilmiş ve hataların boyutlanması engellenmiştir.[29]

Devrimci Sol'un ayırt edici silahlı eylemleri, protesto ve propaganda amaçlı baskınlardı. Karakol, şirket ya da özel dershaneler maskeli, silahlı bir grup tarafından basılıyor, herhangi bir ölüm ya da yaralanmaya yol açmadan içeride görev yapanlar enterne edildikten sonra duvarlara yazılar yazılıyor ya da pankartlar asılıp bombalanıyordu. Bu tip eylemler ilk kez Devrimci Sol tarafından gerçekleştirildi, öyle ki baskın tipi eylemler, onların bir eylem tarzına dönüştü.

---

28 Bunlardan en ünlüsü 52 kilo altın ile 620.000 liranın çalındığı 8 Aralık 1979'daki Kapalıçarşı Kızlarağası Hanı soygunuydu. Kuyumcu ve altın işleme atölyelerinin bulunduğu iki katlı hana sivil ve resmi polis görünümünde baskın yapan beş kişi, aramada diyerek 40'a yakın kişiyi hanın meydanında topladı ve dükkânlardaki altınları boşalttı. Olayda handaki bir polis öldü, üç kişi yaralandı.

29 *Hareketimizin Gelişimi ve Devrimci Mücadele*, Ocak 1983, *Dava Dosyası 1*, s. 418. Bu tür eylemlerden biri Üsküdar Bağlarbaşı'nda sağ görüşlü bir kasaptan gasp edilen 500 liradır. Silahlı bir grup militan bastıkları kasabın kasasında para çıkmayınca üzerinde bulunan 500 lirayı alıp uzaklaşmışlardı. 6 ay sonra aynı dükkâna yine gelen grup, bu kez kasabın 40.000 lirasını aldı. Yine aynı semtte iki militan bir manifaturacıdan pankart yapmak için aldıkları amerikan bezinin parasına karşılık Dev-Genç makbuzu bırakıp gittiler. *Ana Dava İddianamesi*, s. 319-320 ve 322.

Devrimci Solcular, "bombalı pankart"ı icat eden gruptu da. Solcu grupların genelinin neredeyse vazgeçilmez propaganda biçimi haline gelen kentin merkezlerine asılan yasadışı pankartların polis ya da görevlilerce kolaylıkla indirilememesi için bubi tuzaklı pankartlar astılar. "Bombalı pankart" diye tabir edilen bu tip pankartların ilki 18 Şubat 1979'da, THKP-C'li Ulaş Bardakçı'nın ölüm yıldönümü dolayısıyla Kuruçeşme'de bir inşaata asıldı; pankartı indirmeye çalışan polis memuru patlama sonucu yaralandı, ertesi gün Kartal, Yenibosna, Bakırköy, Topkapı, Pendik, Mecidiyeköy'de benzer bombalı pankartlar asıldı, bu kez görevliler daha dikkatli davrandı, bubi tuzaklarını patlatarak pankartları indirdiler. Ne var ki birçok polis memuru bu tip pankartları indirirken yaralandı. Sonrasında pankartları bomba ya da bomba süsü verilmiş paketlerle asmak, neredeyse her siyasi grubun vazgeçilmez yöntemi haline geldi.

Silahlı eylemlerin hedefleri, genellikle örgütün merkezi olarak kararlaştırdığı koşullara uygun belirli bir temaya sahip kampanyalar çerçevesinde belirleniyordu. Temmuz 1979'da "IMF'nin yönettiği değil bağımsız Türkiye" sloganının işlendiği "Emperyalizme, Faşist Teröre, Pahalılığa ve İşsizliğe Karşı Mücadele" kampanyası sırasında Avcılar ve Unkapanı'nda Migros kamyonları kaçırılarak, içindekiler Mahmutbey ve Kadırga'da halka dağıtıldı. Ecevit hükümetinin IMF ile görüşmelerinin sürdüğü bu sıralarda, IMF'yi protesto amacıyla 25 Temmuz 1979'da aynı saatlerde Şişli'de Otomarsan Genel Müdürlüğü, Büyükdere'de Austin Türkiye Mümessilliği, Beşiktaş'ta Deva İlaç Fabrikası, Karaköy'de Koç'a ait Koçtaş, Rıza Paşa'da Amerikan Bild Neşriyat ve Elmadağ'da Wels Fargo firmasına baskınlar düzenlediler. Altı ayrı grubun yaptığı bu eylemlerde, maskeli militanlar içeride bulunanları silahlarıyla etkisiz hale getirmiş, duvarlara IMF'yi protesto eden Devrimci Sol imzalı yazılar yazmış, çalışanları bir odaya kapattıktan sonra patlayıcı bırakıp olay yerinden uzaklaşmıştı. Baskınlar ana muhalefet partisi AP'nin genel başkanı Süleyman Demirel tarafından Başbakan Bülent Ecevit'e suçlama konusu da oldu. Demirel, "İşyerlerine saldıranlar cüret, cesaret ve direktifi Ecevit'ten alıyor" dediği demecinde şunları söylüyordu: "Hükümetin başı 22 Temmuz Pazar günü Van'da bu direktifi vermiştir. Bir avuç parababasının hükümetini tehdit ettiğini ilan ederek, bunların hakkından gelinmesini istemiştir. Bu talebi iki gün sonra yerine getirilmiştir."[30] Demirel'in kastettiği Ecevit'in işadamı Rahmi Koç'un eleştirilerine 23 Temmuz'daki Van konuşmasında yanıt olarak söylediği "Ülkemizi kapitalist ülkelerdeki iş ortakları ile ticaret ortakları ile birlikte yönetmek isteyen çevreler var" sözleriydi. Baskınlar hem sağ hem de liberal ulusal basında tartışma konusu oldu. Örsan Öymen 26 Temmuz tarihli *Milliyet*'te "maceracı-

30 *Milliyet*, 26 Temmuz 1979.

lık" diye nitelediği eylemlerin "solla" "solculukla" ilişkisi olmadığını belirtiyor, "Yüz kadar gencin Devrimci Sol adına önceki gün İstanbul'da estirdiği terör sağ basın tarafından hemen bir 'komünist ihtilal'in provası olarak değerlendirildi" diye yazıyordu. Dönemin popüler çizeri Bedri Koraman da konusunu aynı tarihli gazetede bu eylemlere ayırdı ve Dev-Sol denize düşmüş boğulmak üzere olan Türkeş'i kurtarmak için elini uzatan silahlı genç olarak tasvir edildi.[31]

İstanbul'da peş peşe gerçekleştirilen karakol baskınları da 1980 yılının sansasyon yaratan eylemleriydi. İzmir'de süren Tariş direnişinde polisin işçilere karşı tutumunu, karakollardaki işkenceleri protesto amacıyla 26 Ocak 1980'de Karagümrük, 6 Şubat 1980'de Tahtakale, 9 Şubat 1980'de Yedikule polis karakollarını bastılar. Tıpkı şirket baskınları gibi bu baskınlarda da içerideki görevliler enterne edilip bir odaya hapsediliyor, pankart asıldıktan sonra tahrip gücü yüksek bir bomba yerleştiriliyordu. Yedikule karakolundaki baskın ilk ikisi gibi sorunsuz olmadı, içeriye giren silahlı maskeli militanlardan birinin silahını almak için harekete geçen dört polisten biri hayatını kaybetti, iki polis de yaralandı. Gazeteleri telefonla arayan militanlar, polisleri öldürmek amacı taşımadıklarını söylüyordu.[32]

Devrimci Solculara göre, silahlı eylemler, askeri değil, politik mesajlar içermeliydi, "rastgele adam öldürmek" eylemlerin politik amacına zarar verirdi. Bu nedenle karakol baskınlarında polisler hedef alınmamıştı. Bu genel olarak polisin hedef olmadığı anlamına gelmiyordu, tersine pek çok polis misilleme amaçlı ya da "işkenceci", "MHP'li" olduğu iddiasıyla pusu kurularak öldürüldü.

Kendi eylem anlayışlarıyla Devrimci Yol ve MLSPB'nin eylem anlayışlarını kıyasladıkları yazılarında Devrimci Solcular, onları "kolaycılık" ve "askeri bakış" açısına sahip olmakla suçluyordu. Devrimci Yol'un İskenderun'daki bir karakola yönelik silahlı saldırısı şöyle eleştiriliyordu:

> Necdet [Bozkurt – V.E.], İskenderun Merkez Karakolu'nda işkenceden sonra öldürülür. DY ise olaydan birkaç gün sonra şehrin dışındaki Şehit Ahmet Karakolu'nu basarak olayla hiçbir ilgisi olmayan hatta MC'nin sürgün ettiği polisleri hedef gözetmeden öldürmüştür. DY'nin mantığı açıktır. Polisler Necdet'i katletti. O halde biz de onlardan birkaç tane "götürmeliyiz". Ve bu an-

31 Devrimci Sol da, *Tavır* dergisinde Koraman'a yanıt olarak, bu karikatürü tersine çevirerek, Dev-Sol'u boğulmakta olan Bedri Koraman'a elini uzatan, Türkeş'e silahını doğrultmuş bir genç olarak gösteren bir karikatürle karşılık verdi.

32 10 Şubat 1980 tarihli *Milliyet*'in haberinde şöyle deniyordu: "Gazetemizi saat 11.00'de telefonla arayan ve Dev-Sol militanı olduğunu söyleyen biri 'Faşizmi ve zamları protesto ettiklerini, Yedikule Karakolu'nu bu nedenle bastıklarını, amaçlarının polisleri öldürmek olmadığını, ancak bütün ikazlara rağmen polislerin direndiğini ve teslim olmadığını' ileri sürmüştür."

layış rastgele hatta vurulmaması gereken insanların ölümüyle sonuçlanmıştır. Bu anlayış eylemde reaksiyon ve pasiflik baskısının oluşturduğu kompleksin sonucu ortaya çıkmış, halka zarar veren ve politik amacı olmayan askeri bir bakış açısıdır.[33]

Bütün bu eylemleri yapanlar, herhangi bir askeri eğitimden geçmiş uzman bir ya da birkaç gruptan ibaret profesyonel militanlar değildi. Devrimci Sol'un deyişiyle "antifaşist mücadele içinde yetişmiş" bu militanlar, günlük örgütsel görevlerin yanı sıra FTKSME'ler biçiminde 4-5 kişilik gruplar halinde bir araya getirilmişti. Eylemler kendi plan ve tasarılarının ürünüydü. Karakolların her biri başka başka militanlar tarafından basılmıştı. Bazen bu ekiplerden birkaçı bir araya gelip kalabalık gruplar halinde eylem yapabiliyordu. Baskın tipi eylemler 10-20 hatta 40 kişiye varan gruplarca gerçekleştiriliyordu. Örneğin Karagümrük Karakolu baskınının bir gösteri gibi tasarlandığı anlaşılıyordu. Sabah 07:40 sıralarında karakolu basan eylemciler iki gruptan meydana gelmişti. Bunlardan 16'sı karakol baskınını ve çevre güvenliğini sağlayacak silahlı militanlardan oluşan grubu, 20'si ise yakınlardaki meydanda slogan atıp, pankart açarak korsan gösteri yapacak grubu oluşturmuştu. Karakoldaki ve dışarıdaki 9 güvenlik görevlisi herhangi bir çatışma olmaksızın teslim alınmış, bir odaya kapatılmış, daha sonra patlayacak olan iki bomba yerleştirilmiş, polis aracı yakılmış ve karakolun zimmetindeki tabanca, tüfek ve resmi elbiseler alınmıştı.

Siyasal Koşullar ve Strateji

Devrimci Sol'un silahlı eylemlerinin en yoğun görüldüğü 1980'de, Demirel'in başbakanlığındaki AP azınlık hükümeti işbaşındaydı. Devrimci Sol'a göre "sivil faşistler hükümet olmuş"tu. CHP dönemindeki gibi artık saldıran "bir avuç MHP'li değil, tüm devlet güçlerini kullanan MHP'lileşmiş AP"ydi. AP, MHP'nin yöntemlerini üstlenmiş, "komünizmle savaş" adı altında "devrimcilere ve halka karşı pervasız bir savaş ilan etmiş"ti. Bir yandan devrimcilerin, ilericilerin etkin olduğu illere, mahallelere polis baskınları düzenliyor, toplu tutuklamalara girişiyor, diğer yandan Karadeniz'de, Orta Anadolu'da Alevi-Sünni çelişkileri üzerinden katliam planları yapıyordu. AP-MHP işbirliğinin hedefi resmi ve sivil terörle bölgelerin, illerin, ilçelerin faşist işgal altına alınmasıydı. İki parti "terörle halkı sindirme ve bölgelerde kendisinden olmayanı barındırmama stratejisi" izliyordu. Bu işbirliği Devrimci Sol'a göre öylesine köklüydü ki, ister başka bir hükümet ya da darbe söz konusu olsun, bu strateji ve işbirliği değişmeyecekti:

33 *Devrimci Sol*, sayı 1, Mart 1980.

> AP ve MHP'nin halk kitlelerini baskı ve terörle sindirip, bölgeleri kendi denetimleri altına almaları; hangi hükümet veya darbe gelirse gelsin, kendi varlıklarının devamını belirli ölçüde sağlamış olacak ve kendi aleyhlerine doğacak alternatif yönetimlere karşı baskı unsuru vazifesi görecektir.[34]

CHP de hedefteydi: Devrimci Sol'a göre, AP "kendi kitlesini süratle ilerici demokrat ve CHP tabanına karşı ajite edip, eylemci bir kitle yaratmaya çalışırken, CHP'ye de özellikle terör estirerek, CHP'nin zaten tutarsız, istikrarsız olan yönetimini dağıtma ve kitlesini paniğe sürükleyip etkisi altına almaya çalışmakta"ydı. CHP'nin "gerici" yönetimi ise "antifaşist kitlesini faşist saldırılarla baş başa bırakmış"tı.

Devrimci Sol'un, 1980 tarihli 2. sayısının ilk sayfasında "Sivil Faşist Terörle Devlet Terörü Birleşti" manşeti vardı. CHP hükümeti ile AP hükümeti arasındaki farkın ele alındığı yazıda, CHP'nin özünde, AP'nin yürürlüğe koyduğu baskı tedbirlerini uygulamak istese de "sivil faşist terörü örgütlemediği", şimdiki hükümet gibi "devlet güçlerini halka karşı cihada çağırmadığı" belirtiliyordu. Dolayısıyla iki hükümet döneminin "devrimci taktikler"inin de aynı olamayacağı söyleniyordu:

> CHP'nin sol bir maskeyle hükümet olması ve Ecevit'in faşizme ne denli karşı olup olmadığını ortaya çıkarmak için bu süreçte sivil faşist teröre karşı devrimci şiddet ve devlet güçleri içerisinde de işkenceci ve zalimlerin cezalandırılması doğru bir taktikken artık bugün çatışmayı sadece ve sadece sivil faşistlerle sürdürmek imkânsız hale gelmiştir. Arenada ağırlıklı olarak sivil faşistler değil, üniforma giymiş faşistler saldırmaktadır.[35]

Şimdi devrimci şiddetin devlete yönelmesi gerektiği savunuluyordu. "Oligarşi son birkaç ayda saldırı, tutuklama ve operasyonlarıyla belirli bir halk kesimine korku salmayı", "devlet güçlerinin moralini yükseltmeyi" başarmış ve "güçlü devlet, devrimci hareketler ezilecek imajını" kısmen de olsa yaratabilmişti. Devrimci şiddet, "korku" ve "güçlü devlet" imajını yıkmayı amaçlamalıydı. Böylelikle karakollar, işkenceci polisler, MİT mensupları Devrimci Sol'un silahlı eylemlerinin hedefi oldu. Sonraki aylarda "geliştirilmeye çalışılan muhbir ağına karşı", "muhbirlerin cezalandırılması" da hareketin hedefleri arasına dahil edildi. 1980 yılının Ocak, Şubat aylarındaki sansasyon yaratan o ilk karakol baskınları bu değerlendirmelerin bir ürünüydü. Karakol baskınlarının gerekçesi, "AP hükümetinin işbaşına gelmesiyle ilerici polislerin sürülüp POL-BİR'li, MHP'li polislerin [işbaşına] ve [karakolların] iş-

34 "AP-MHP, kitleleri faşist propagandayla, ilerici, devrimci ve demokratlara karşı eyleme hazırlıyor", *Devrimci Sol*, sayı 3.

35 "Sivil Faşist Terörle Devlet Terörü Birleşti", *Devrimci Sol*, sayı 2, Mayıs 1980.

kencenin karargâhı haline gelmesi"ydi. Baskınlarla buna dikkat çekilmiş, karakolların halkın gözündeki "korkutucu", "güçlü" görüntüsü zayıflatılmıştı.[36] Karakollara yönelik eylemler bombalamalar, kurşunlamalar biçiminde sonraki aylarda da devam etti. Birçok polis öldürüldü.

Bir cunta olasılığının tartışılmaya başlandığı, şiddetin doruğa ulaştığı 1980 yılının ortalarında Devrimci Sol, "aman devlete karşı silahlı eylemlerden kaçınalım, provokasyona geliriz" düşüncesini ileri sürenlerin "teslimiyete", "kitlelerin pasifikasyonuna" yol açtıklarını söylüyordu. Devlet terörü karşısında geri çekilmek değil, tam tersine saldırıya geçmek gerekirdi. Temel düşünce, "düşmanın saldırı planını bozmak"tı. Sivil faşist teröre karşı mücadele de, devlet terörüne karşı mücadele de ancak böyle bir bakış açısıyla yürütülebilirdi. Devrimci Sol "Bulunduğumuz mevzilerde, kendimizi faşistlerin saldırısına karşı savunma yerine faşist mevzilere biz saldırmalıyız, en iyi savunma saldırıdır prensibini esas almalıyız,"[37] diyordu. Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Kurtuluş ise şöyle eleştiriliyordu:

> Diğer yandan faşizme karşı güya silahlı mücadeleden yana olan gruplar vardır. Kurtuluş, Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu gibi... görünüşte aktif mücadeleden yana olan bu gruplar, geleneksel solun bekle-gör edilgen politikasından nasiplerini almışlardır. Bu gruplar faşizme karşı pasif savunma çizgisini seçmişlerdir. Yani faşistler saldırıya geçinceye değin bekle, faşistler saldırınca kendini savun. Faşistlerin saldırıları karşısındaki savunmalarını da "Yaşasın direnişimiz" diye göklere çıkararak kendilerini avutmaktadırlar. Aslında sonuçlar, insanın kendisini avutamayacağı kadar acıdır. İşte Karadeniz bölgesi, Trabzon, Ordu, Samsun ve Konya, Tokat, Çorum. Bu savunma çizgisi edilgenlik ve sonuçta faşizmin saldırılarını göğüslemiyor, tersine onun karşısında her gün yenilgiye uğruyor.[38]

Devrimci Sol, stratejik bölge olarak nitelediği Karadeniz'de ağırlıklı gruplar olan Devrimci Yol ile Kurtuluş'un baskı ve operasyonların artmasıyla geri çekildiğini, bu bölgeyi "faşist harekete teslim ettiğini" ileri sürüyordu. Devrimci Yol ile Halkın Kurtuluşu'nu, Çorum'da katliam planlarını bozmak için bir şey yapmamakla suçluyordu:

> Faşistlerin Çorum üzerindeki katliam girişimlerini ve planlarını sağır sultan bile duymuşken DY ve HK gibi siyasetler, faşizmin bu katliam girişimine karşı ne yapmıştır? Koca bir hiç. Beklemişlerdir. Faşistler saldırana dek. Ne zaman ki faşistler halkımızı katletmeye, evlerini, işyerlerini yakıp yıkmaya baş-

36 *Devrimci Sol*, sayı 1.

37 "Faşizme Karşı Mücadele ve Oportünizm-Revizyonizmin Mantığı", *Devrimci Sol*, sayı 3, Temmuz 1980.

38 *A.g.m.*

lamış o zaman DY ve HK halkla beraber barikatlar kurmuş ve faşistlerin daha büyük katliamlar yapmasını önlemek doğrultusunda çaba harcamışlardır. İyi ama siz halkın tepkisi olan kendini savunmaktan ileri ne yaptınız, niçin öncüsünüz?... (...) Ne olmuştur sonuçta? Emekçi halk faşist terör karşısında göç etmeye başlamış ve Çorum faşizmin işgali altına girmek için bir adım daha yaklaşmıştır.[39]

Devrimci Sol'a göre yapılması gereken şuydu:

> Çorum, Tokat, Sivas ve faşizmin işgal altına almaya çalıştığı, böl-yönet demagojisini yaptığı tüm bölgelerde ve birimlerde devrimciler yerel oyunlarını bozmak için "saldırıyı bekle ve kendini savun" değil, saldırıyı önlemek ve planlarını bozmak için faşist mevzilere ve odaklara saldırmalıdır.[40]

Bu "saldırı" görüşünün ürünü eylemlerin en ünlüleri ve en çok tartışılanları, 27 Mayıs 1980'de MHP Genel Başkan Yardımcılarından Gün Sazak'ın Ankara Kavaklıdere'de, 12 Mart darbesinin başbakanı Nihat Erim'in de 19 Temmuz 1980'de İstanbul Dragos'ta öldürülmesiydi. Her iki suikast, büyük sansasyon yarattı ve sol grupların çoğu tarafından, egemen sınıflara yarayan, baskılara ve ülkücü saldırılara zemin hazırlayan "yanlış", "provokatif" eylemler olarak eleştirildi. Pek çok yorumcu, sonraki yıllarda da bu eylemleri hep 12 Eylül darbesini hazırlayan suikastlar arasında saydı. Ama Devrimci Sol'a göre örneğin Gün Sazak eylemi, faşist güçlerde moral bozukluğu yaratmış, MHP'nin "barışçıl" maskesini düşürmüş, "katliam planlarını bozmuş"tu.[41] "Faşist hareket" beklemediği bir "darbe" almış, hazırlıksız saldırıya geçmişti:

> Faşist şefin öldürülmesi şimdiye dek yedikleri darbenin en büyüğü idi. Ve kendi tabanlarını Türkeş dahi tutamadı. Ama faşist terör rastgele-plansız ve hedefsiz saldırıya geçmek istemezdi. Ama böylesi bir kayıp karşısında plan ve hesap yapamazlardı artık. Faşizm işte bu plansız saldırısı sonucu Çorum gibi yerlerde, saldırı ve yok etme planını uygulayamadı.[42]

Suikast, MHP ve ülkücülere açık bir meydan okumaydı gerçekten de. Bir yıl önce Cafe Mola'ya konulan bomba doğrudan üstlenilmemişti, oysa şimdi hem eylem yerinde bildiri bırakılmış hem de eylemin neden yapıldığına dair imzalı bildiriler dağıtılmıştı. Bir yıl öncesine göre açıkça "savaşı başlatmak" ve mücadeleyi "yükseltmek" için gerekli koşullara sahip olunduğu dü-

39 *Devrimci Sol*, sayı 3.

40 A.g.m.

41 Gün Sazak eyleminin ardından dağıtılan bildiri için bkz. *Devrimci Sol*, sayı 3.

42 *Devrimci Sol*, sayı 4, Eylül 1980.

şünülüyordu. Bildiride "tek tek insanların yok edilmesiyle devrime ulaşılamayacağı", ancak "savaşın başlatılmadan da büyüyemeyeceği" yazılmıştı. Tek çare "silahlanmak ve silahlı mücadeleyi yaygınlaştırmak"tı. Ancak bu yolla iktidarın baskı ve terörüne karşı halk nezdinde alternatif haline gelinebilir, faşizmle psikolojik bir savaşa girişilebilirdi. Devrimci Sol'a göre şehirlerde "bilinen bütün mücadele biçimleri cereyan ediyor"du, ancak "saldırı-işkence-muhbir ve polis teşkilatının yoğunlaşmasıyla orantılı" "devrimcilerin hareket kabiliyeti sınırlanıyor", "kitlelerin hareketi ise daha ileri bir aşama göstermiyor"du. Kriz ve saldırılar "her geçen gün biraz daha derinleşiyor", "giderek çığırından çıkıyor"du. "Onun için şehir-kır diyalektik bütünlüğü çerçevesinde şehirlerde yoğunlaşan devrimci şiddet hareketinin kırsal alanlara geçişini hızlandırmak, şehirlerdeki harekete nefes aldırmak" zorunluydu. Şehirlerdeki hareketin kırsal alanlara yayılmasıyla "daha açık bir savaşa" geçilebilecekti.[43] Zaten Mahir Çayan'ın gerilla savaşının hem şehirde hem de kırsal alanda birlikte yürütülmesini öngören "Birleşik Devrimci Savaş" prensibinin gereği de buydu.

Devrimci Sol, sadece şehirlerde sıkışmış bir silahlı hareketin başarısızlığa uğrayacağının farkındaydı. Fakat kırsal alanda gerilla faaliyeti için çıkarılan birkaç birlik vardı, biri Karadeniz'in Aybastı yöresinde, diğerleri Tunceli ve Sivas-Tokat bölgesindeydi. Bunlar bir gerilla savaşı başlatmaktan çok, ilişki temeli kurma ve deneyim edinme amaçlı bir faaliyet içindeydi.

Diğer yandan Mahir Çayan'ın silahlı mücadele stratejisi, sadece gerilla gruplarının şehir ve kırlarda propagandif amaçlı silahlı eylemlerini kastetmiyordu, "barışçıl" diye tarif edilen diğer bütün yasal ve yasadışı örgüt ve mücadele biçimlerini de şart koşuyordu. Silahlı mücadele yasal ve yasadışı çeşitli kitle örgütleri ve mücadelesiyle bütünleşmek zorundaydı. Bu düşünceyle Devrimci Sol örgütsel yapısı ve mücadelesini, hiçbir zaman dar silahlı gruplardan ve bunların silahlı eylemlerinden müteşekkil bir örgüt olarak tasarlamadı. Tersine "barışçıl" diye nitelenen kitle çalışmasının her biçimiyle ilgiliydi. Yasal dernek ve sendikal çalışmalardan muhtarlık seçimlerine, yasal mitinglerden okullarda boykot, forum, işgallere uzanan çeşitli örgütlenme ve eylem biçimlerine sahipti. Bildiri, afiş, pankart, duvar yazıları her siyasi grupta olduğu gibi günlük propagandanın temel unsurlarıydı.

Güç (yaygınlık)

Örgüt, kitlesel gruplar olan Devrimci Yol, Kurtuluş, Halkın Kurtuluşu gibi üniversitelerden, öğrenci gençlikten diğer toplumsal katmanlara, semtlere, mahallelere doğru yayıldı. Siyasetin taşıyıcı ve örgütleyici kadroları, öğrenci

43 "Şehirlerde Yoğunlaşan Hareket Kırsal Alanlara da Yaygınlaştırılmalıdır", *Devrimci Sol*, sayı 3.

gençlerdi. Doğduğu kent İstanbul'du. En yaygın ilişkilere bu ilde ulaştı, eylemleri bu ilde yoğunlaştı. 1978'deki bölünmenin ardından Devrimci Gençlik Federasyonu'nun (Dev-Genç) 8 Temmuz'da İstanbul'daki kuruluş kurultayına İstanbul, Elazığ, Konya, Tekirdağ, Eskişehir, Çanakkale, Bursa, Samsun, İzmir, Ankara, Kırşehir, Malatya gibi iller ile çeşitli ilçelerden 1.500 civarında öğrenci temsilcisinin katıldığı belirtiliyordu.[44] Kurucu il dernekleri İstanbul, Elazığ, Konya ve Tekirdağ'dı.

İstanbul Dev-Genç, Liseli Dev-Genç'le birlikte bu kentin öğrenci gençlik hareketi içinde en yaygın ve etkili grubuydu. Maraş katliamını protesto amacıyla 1978 ve 1979 yıllarında gerçekleştirilen kitlesel eylemler, grubun gençlik içindeki etkinliğini göstermesi bakımından da fikir vericiydi. 1978 Maraş katliamının ertesinde 6 üniversite ile 3 lise işgal edildi. Her birine çeşitli üniversite ve liselerden yüzlerce öğrencinin katıldığı işgaller saatlerce sürdü. Yüzlerce öğrenci gözaltına alındı.[45] 1979'da Maraş katliamının birinci yıldönümünü bir protesto kampanyasına dönüştüren Dev-Gençliler 20 civarında fakülte, yüksek okulda, 40 kadar lisede boykot ve yürüyüşler, 12 lisede ise işgaller gerçekleştirdi. Her iki yıldönümünde yapılan işgal, boykot ve yürüyüşler Dev-Genç'in İstanbul'daki genel kitlesel protesto eylemlerinin doruğuydu. Çünkü bir sonraki yıl, üniversite ve liselerin genelinde olduğu gibi İstanbul'da da benzer kitlesel protestolara rastlanamayacaktı. Artık 1980, sıkıyönetimin baskısının ağır bir şekilde hissedildiği yıldı. Bunda sıkıyönetimin okullardaki ağır baskısı kadar, öğrenci hareketinin mahalle, semtlere ve diğer toplumsal kesimlere yayılan çatışmaların ve örgütlenmelerin asli unsuru haline gelmesi de rol oynamıştı.

Devrimci Sol, İstanbul'un pek çok mahalle ve semtinde örgütlendi; şehirlerin stratejik yerleri kabul edilen mahallelerdeki örgütlenme Dev-Genç'in önüne geçti. Devrimci İşçi Hareketi, Devrimci Öğretmen Hareketi, Devrimci Memur Hareketi vb. adlarıyla yarı-legal birer kitle örgütü olarak tasarlanan örgütlenmeler aracılığıyla işçiler, memurlar, öğretmenler arasında ilişkiler, örgütlülükler yaratıldı. Memurlar ve onların kitle örgütü TÜM-DER'de, Migros ve belediye işçileri arasında Devrimci Sol hatırı sayılır örgütlenmelere ulaştı. Ancak işçiler arasındaki çalışma DİSK içinde bir muhalefet ya da sendikal hareket anlamında kayda değer bir düzeye ulaşamadı.

1979 Aralık ara seçimlerinde Devrimci Sol, boykot taktiği izlemiyor, "Düzen partilerine oy yok" sloganı çerçevesinde politik çalışma yürütülebileceğini ve bağımsız adaylar gösterilebileceğini savunuyordu. Ancak "genç bir hareket" olduğu için seçime "bağımsız adaylarla katılma şansı olmadığını" belirtiyordu.

44 *Zafer Yolunda 1*, s. 137.

45 *Zafer Yolunda 1*, s. 170.

Devrimci Sol'un İstanbul'daki etkisini ve dönemin atmosferini gösteren en çarpıcı örnek 14 Şubat 1980'deki esnafın "kepenk kapatma" eylemiydi. 1980'in Ocak ve Şubat ayındaki Karagümrük, Tahtakale ve Yedikule karakol baskınlarıyla sansasyon yaratan eylemlerinin ardından gelen kepenk kapatma "24 Ocak kararları" olarak tarihe geçen, liranın devalüe edilmesiyle hemen her şeye yapılan yüzde 40 ile yüzde 400'lere varan zamları protesto etmeyi amaçlıyordu. Esnaf örgütlenmeleriyle veya Devrimci Sol'un bir esnaf örgütlenmesi yaratmış olmasıyla bağlantılı olmayan bu eylem, militanların tek tek esnafları dolaşarak, bildiriler dağıtarak çalışmasıyla gerçekleşmişti. 15 Şubat tarihli gazetelerin manşetleri, sabaha karşı Tariş'e düzenlenen operasyon ve İstanbul'daki kepenk kapatma olayına ayrılmıştı. Gazetelere göre Beyoğlu, Taksim, Şişli, Nişantaşı, Harbiye, Karaköy, Tahtakale, Mahmutpaşa, Cağaloğlu, Eminönü, Hasköy, Topkapı gibi işyerlerinin çoğunlukta bulunduğu semtlerde esnafın büyük çoğunluğu dükkânlarını açmamıştı. *Milliyet* muhabirleri, öğle saatlerinde Taksim'de yalnızca bir büfenin, Beyoğlu'nda ise bir giyim mağazasının açık olduğunu gördüklerini yazıyordu. Hükümet esnafın "zor ve tehdit"le kepenk kapattığını iddia ediyordu. *Devrimci Sol*'un 1. sayısında ise şunlar yer alıyordu:

> Artan pahalılık, paranın değerinin düşürülmesi karşısında esnaflar da bundan rahatsız olduklarını belli etmeye başladılar. Özellikle İstanbul mahallelerindeki bakkal, lokantacı, manav, kahveci vb. gibi esnaflar, açıkça devrimcilerin yanında olduklarını gösterdiler. Önce, değişik oportünist grupların "cılız" olarak kepenk indirmek için, dolaştıkları görüldü. Bu grupların eylem girişimleri, genellikle başarısız kaldı.
>
> Esnafın oligarşiye karşı tepkisini yönlendirmek ve eyleme dökmek için Devrimci Sol, 14 Şubat günü eylem kararı aldı. İstanbul'un tüm mahallelerinde, merkezi yerlerde tüm esnafın dükkânını kapatması için yoğun bir politik çalışmaya girildi.
>
> 15 Şubat günü bu çalışmalar sonucunu verdi. İstanbul, burjuva gazetelerinin manşetlerinden bile görüldüğü gibi "ölü şehir" haline gelmişti. Esnafın yüzde 90'ının üstündeki kesimi direnişe katılmıştı. Bu eylem, burjuva gazeteleri, sıkıyönetim ve oportünist gruplar tarafından karalanmaya çalışıldı. "Zor" yoluyla yapılan bir eylem gibi gösterilmeye çalışıldı.
>
> "Politika"[46] ise kepenk indirme eylemini, revizyonist mantığıyla "bireysel" bir eylem olarak yansıttı.
>
> Bunların hepsi asılsızdır. Asıl şiddete başvuran, bizzat sıkıyönetimdir. Kepenk indiren esnaf, zor ile evinden alınıp dükkânı açtırıldı; hatta dükkânlar kilitleri kırılıp açtırıldı.

46 *Politika*, TKP eğiliminde yayın yapan günlük bir gazeteydi.

Pek çok siyasi grup gibi Devrimci Sol da, siyasi propaganda çalışmalarını belirli bir konuya odaklanan kampanyalarla gerçekleştirdi. Kampanyaların amacı "mücadelenin ivmesini yükseltmek"ti. Bir kampanya aynı zamanda örgütsel bakımdan da ne kadar insanı, ne ölçüde harekete geçirdiğini, neleri ne ölçüde yapabildiğini de gösteriyordu. 1980 yılındaki kampanyaların içeriği daha çok işkencecilere, faşist teröre ve muhbirlere yönelikti. 19 Temmuz 1980'de Nihat Erim suikastıyla başlatılan, üç-dört hafta süren, "işkencecilere ve faşist teröre karşı mücadele kampanyası"yla ilgili *Devrimci Sol*'un 4. sayısında yer alan döküm, eylem biçimleri ve harekete geçirdiği insan potansiyeli hakkında bir fikir verebilir: Mücadele anlayışı gereği kampanya hem şiddet eylemlerini hem de barışçıl diye nitelenen propaganda biçimlerini kapsamalıydı. Sıkıyönetim nedeniyle tüm eylemler yasadışıydı zaten. Bildiri, el ilanı, duvar yazıları, afiş ve pankartlar en yaygın kullanılan biçimlerdi. Otobüs, kahvehane ve pazar yerlerinde bildiri dağıtımı, konuşmalar diğer propaganda biçimleriydi. Sıkıyönetim nedeniyle büyük şehirlerde yasal bir miting tertip etme imkânı yoktu, ancak *Devrimci Sol*'da üç yerel mitingden söz ediliyordu; Gemlik, Bandırma ve Acıpayam. Buradaki anlatıma göre, Bandırma'da TİP, TSİP ve TKP'lilerle birlikte düzenlenen mitinge bin, Acıpayam'da tüm kitle örgütleriyle birlikte düzenlenen mitinge üç bin, Gemlik'te Devrimci Sol'un düzenlediği mitinge bin kişi katılmıştı. Kampanyanın kitlesel eylemleri olarak tasarlananlar 30 ile 200 kişi arasında değişen korsan gösterilerdi. Yine dergide yer alan bilgilere göre, İstanbul'da kampanya boyunca değişik noktalarda 60'a yakın bu türden gösteri yapılmıştı. Dergideki rakamlar göz önüne alınarak 2-3 bin civarında insanın bu gösterilerde yer aldığı tahmininde bulunmak mümkündü.[47]

12 Eylül öncesinin son büyük gösterisi olan Kemal Türkler'in cenazesine Devrimci Sol 5-6 bin kişiyle katıldığını, bu sayıyla da Devrimci Yol ile Kurtuluş'tan daha büyük bir grup olduğunu yazıyordu.[48]

Bu kampanyanın bir gövde gösterisi niteliğinde tasarlanan eylemi, 21 Temmuz'da gerçekleştirilmeye çalışılan silahlı gösteriydi. Mahalli birimlerin organize ettiği, gecekondulardan sempatizan kitlenin de katılmasının öngörüldüğü o zamanlar kentin en işlek ve kalabalık merkezlerinden biri olan Topkapı'daki bu eylem henüz başlamadan jandarma ve polisin silahlı müda-

47 *Devrimci Sol*'un 4. sayısında, bölgeler ve alanlardaki korsan gösterilerle ilgili şu rakamlar veriliyordu: Liseli Dev-Genç 2, Dev-Genç: İTÜ 2, Beşiktaş 2, Şişli 3, Aksaray 13. Mahalleler: Gültepe 2 (200'er kişilik), Çağlayan 2 (150'er kişilik), 2 (60'şar kişilik), sinemada 300 kişilik halk toplantısı, Mecidiyeköy 1 (150 kişilik), 1 (60 kişilik), Kâğıthane 100 ve 30 kişilik, Cennet 80 kişilik, Kanarya 80 kişilik, Kuleli 70 kişilik, Esenler 100 kişilik, Fatih 4 (50'şer kişilik), Küçükköy 50 kişilik, Okmeydanı 2 tane 150'şer, 2 tane 100'er, 3 tane 30'ar kişilik, Reşitpaşa 80 kişilik, Ferahevler 40 kişilik, Paşabahçe-Anadoluhisarı 150 kişilik, Pendik-Kaynarca 150 kişilik, işçiler 2 (60'ar kişilik), memurlar da 50 kişilik bir tane korsan gösteri yapmıştır.

48 *Devrimci Sol*, sayı 4.

halesiyle karşılaştı. Silahlı çatışmalar sonucunda üç militanla bir vatandaş öldü. *Devrimci Sol*'da eylemin organizasyonunda ciddi hatalar yapıldığı belirtiliyordu. Bu olaydan ders çıkarılarak hazırlanan diğer silahlı gösteri, Dev-Genç tarafından Çemberlitaş'ta düzenlendi. Kapalıçarşı'dan Sultanahmet'e uzanan cadde boyunca kesilen yolda, giriş çıkışlar çok sayıda silahlı militan tarafından tutulmuş, geniş bir çember içinde tutulan 200 kadar gösterici grup korumaya alınmıştı. Ancak bu kez göstericiler dağılıp gittikten sonra silahları toplayan militanlardan biri jandarmanın açtığı ateş sonucunda öldü. TDKP, TKEP gibi gruplarca da denenen bu tip gösterilerle amaç, çok sayıda silahlı militanın aldığı güvenlikle, kolluk güçlerinin müdahalesini olanaksızlaştıran bir gövde gösterisi yapmaktı.

Devrimci Sol, İstanbul dışında İzmir, Bursa (özellikle Gemlik ilçesi), Elazığ, Malatya, Tunceli, Eskişehir, Çanakkale, Tekirdağ, Samsun, Ordu (özellikle Aybastı ilçesi) belirli örgütlenme düzeyine ulaştı ve daha pek çok il ve ilçede de ilişkiler yarattı.[49]

Örgütlenmenin gelişimini gösteren stratejik ölçüt silahlı örgütlenme ve mücadeleydi. Bir il, bölge ya da alanda silahlı mücadeleye başlamanın önkoşulu, bir kitle temeli ve nispeten sağlam örgütsel yapıydı. Silahlı eylemciler kitlelerin içinde eriyebilmeli, örgütlülük polis operasyonlarına ya da sivil faşist hareketin saldırılarına karşı durabilecek bir düzeye erişebilmeliydi.

İstanbul dışında devrimci şiddet eylemlerinin görüldüğü iller şunlardı: İzmir, Bursa, Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep, Adana, Bursa, Samsun, Ordu, Ankara, İzmit, Denizli, Uşak, Tarsus (Mersin)... Bunlardan en önemlileri İzmir'de 18 Ağustos 1980'de Güzelyalı Polis Karakolu'nun basılıp polislerin nezarethaneye kapatılması ve silahlarının alınıp karakolun bombalanması, 11 Şubat'ta İzmir'in mahalle ve semtlerine yayılan Tariş direnişi sırasında AP il merkezinin basılıp bombalanmasıydı. Karadeniz'deki operasyonları protesto amacıyla Ordu Emniyet Müdürlüğü'nün bombalanması ve Tunceli Pertek Jandarma Karakolu'nun basılarak 12 er ile bir başçavuşun etkisiz hale getirilip silahlarının alınması, İstanbul dışındaki diğer önemli silahlı eylemlerdi.

Solla ilişkiler

Devrimci Sol, sosyalist gruplar arasında, asgari müştereklerde antifaşist güç ve eylem birliğinin kurulmasından yanaydı. Güç birliği hem "mücadele-

49 *Devrimci Sol* adlı Şubat 1992 tarihli broşürde 12 Eylül öncesinde ve hemen sonrasında Devrimci Sol'un mücadelesinin sürdüğü başlıca şehirler şöyle sıralanıyor: İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Eskişehir, Uşak, Denizli, Manisa, Adana, Mersin-Tarsus, Gaziantep, Elazığ, Malatya, Tunceli, Sivas, Ordu-Aybastı...

nin bir zorunluluğu" hem de "halkın bir talebi"ydi. Ancak "ideolojik farklılıklar" ile "eylem birliği ilkelerinin birbirine karıştırılması", gruplar arasında "küçük hesaplar" ve "faydacılıklar" birliğin önündeki en önemli engellerdi, bu yüzden de her birlik bir "çağrı"nın ötesine geçemiyordu. Birlik dışında tutulması gereken tek grup ise TİKP'ti (Aydınlıkçılar). Çünkü TİKP, "sol saflardan kopmuş, oligarşinin cephesine gönüllü yazılmış milliyetçi bir hareket"ti.[50] Sovyet ve Çin yanlılarının birbirlerine karşı tutumlarını birlik platformlarına taşımaları da birliğin önündeki bir diğer önemli engel görülüyordu. Devrimci Sol, Çin, Sovyet ve Arnavutluk ekseninde oluşan sol içi bölünme ve çatışmaların yapay olduğu, mücadeleye zarar verdiği görüşündeydi.

En önemli ayırıcı özelliği ise sol içi çatışmalarda takındığı tutumdu. "Sol içi cinayetlere bulaşmamak" onlara göre ilkesel bir konuydu; bu nedenle de hareketin birçok militanı öldürülmesine karşın misillemelere kalkışmadı. Kemal Karaca (İstanbul-1977) Kurtuluşçular; Turgut İpçioğlu (İstanbul-1978) TİKP'liler; Mehmet Büçkün (Adana-1979) ve Hasan Bülbül (İstanbul-1980) Devrimci Kurtuluşçular; Mustafa Albayrak (İstanbul-1980) Partizancılar tarafından öldürüldüler. Devrimci Solcular, saldırı ve öldürmeler karşısında "teşhir" ve "tecrit" kampanyası açma yöntemini benimsediler.[51]

Devrimci Sol'un 4. sayısında TİKP'lilerin saldırıları ve buna karşı yapılanlarla ilgili şunlar yazılıyordu:

> Aydınlık, hareketimize karşı bir tertip hazırlığı içindedir. MHP'yi itiraflarla teşhir ettiğini iddia eden Aydınlık'a göre şimdi sıra sahte-maceracı soldadır. Silahlı sol da teşhir edilince ancak Aydınlık o zaman oligarşiye karşı sadakatini ispatlayabilir.
>
> TİKP şimdi bunun zeminini hazırlamak için Devrimci Sol'a karşı provokasyon yapıyor.İstanbul Fener'de Devrimci Sol'un TİKP'çileri ölüm tehdidinde bulunduğuna dair asılsız haber yayınladı. Pertek jandarma karakol baskını ile ilgili Devrimci Sol'dan bildiği isimleri rastgele yayınladı. Elazığ Fevzi Çakmak Mahallesi'nde ortada hiçbir neden yokken TİKP'liler Devrimci Solcu bir grubun üzerine ateş açtı. Daha sonra TİKP'liler polise başvurdu. Polis arabaları ile Dev-Solcu aradılar. Fevzi Çakmak mahallesinde, TİKP'liler kılavuzluğunda dört gün süren operasyonlar yapıldı, ev ev, dükkân dükkân arandı. Bu gelişmelerden sonra halk TİKP'lileri tecrit etti, ekmek vermedi, dükkânlardan alışveriş yaptırmadı. Ev sahipleri evlerinden TİKP'lileri atmaya çalışıyor. Çeşme mahallesine gelişleri kadınlar tarafından engellendi vb.

50 "Birlik Sorunu Üzerine", 1980, *Dava Dosyası*, s. 290, 295.

51 Bkz. Kurtuluş bölümü, Kemal Karaca'nın öldürülmesi...

Devrimci Solcular, TİKP'liler dışında, diğer gruplarla, yerel ya da ulusal düzeyde çeşitli konularda eylem birlikleri yaptılar, bu doğrultudaki toplantılara katıldılar. Sosyalist solun genelinde olduğu gibi kalıcı eylem birlikleri oluşmadı. Antifaşist mücadele konusundaki radikal tutumları itibariyle birbirine yakın duran kitlesel grupların (Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş ve Devrimci Sol), örneğin 1980 yılının 1 Mayıs'ı için eylem birliği toplantısı yapmalarına karşın, bir işbirliği zemini oluşturamamalarını Devrimci Sol, diğer üç grubun yanlış tutumlarına bağlıyordu. Devrimci Yol, "büyük siyaset havalarıyla benden izin alınmadan çalışma yapılamaz", Halkın Kurtuluşu ise "Biz partiyiz istediğimizi yaparız", Kurtuluş ise "kendi bildiğini okuyan, tepkici" anlayışla hareket ediyordu. Ama özellikle Devrimci Yol, "herkes"le çatışma içindeydi, bunun nedeni de "solda önderliği ele geçirmek, önderliğini diğer sol gruplara kabul ettirmek" amacıydı: Devrimci Sol'a göre "TKP ve TKP(ML) ile belli ölçülerde işini bitiren DY, sonra Halkın Kurtuluşu'na kancayı taktı. Önce 'ittifak' vs. gibi taktiklerle onu kendine çekti, sonra HK'yla çatışmaya girdi. HK, neye uğradığını şaşırmıştı. Bu çatışmalardan HK yenilgiyle çıktı."[52] 1980 yazındaki Kurtuluş'la silahlı çatışmalar da "aynı planın bir devamı"ydı. Ankara'da Kurtuluş'la çatışmalar sürdüğü sırada Devrimci Yolcular İstanbul'da "hiçbir sebep yokken" Devrimci Solculara saldırmaya başlamış, Kâğıthane'de bir gecekonduya ateş açmış, Gültepe'de ve Kanarya'da iki Devrimci Solcuyu yaralamışlardı.

12 Eylül

Ordu müdahalesi, Devrimci Sol'a göre, "yönetememe" sorunu yaşayan, "sürekli kriz" içindeki "yeni sömürge ülkelerin kaderi"ydi; dolayısıyla bir sürpriz sayılmazdı. 1980 Mart'ında yayınlanan *Devrimci Sol*'un ilk sayısında, komuta kademesinin iki ay önce verdiği "uyarı mektubu", "ordunun dolaysız iktidarının artık kaçınılmaz hale geldiğinin" "belirtisi" sayılmıştı:

> Artık, bütün koalisyonlar, partiler birer birer denenmiştir. CHP ve AP koalisyonu ise, sömürü çıkarları yüzünden[53] bir türlü gerçekleşmemektedir. Öte yandan da ekonomik bunalım, oligarşinin deyimiyle "anarşi" de durmamaktadır. Bu noktada ordunun yönetimi ele alması artık kaçınılmaz bir "görev" durumuna gelmiştir. İşte ordunun muhtırası bunun bir belirtisidir. Ve bugün de ordunun yönetimi ele geçirmesinden "başka yol yok" propagandasıyla gerekli zemin yaratılmaktadır.[54]

52 "Sol İçi Çatışma veya Devrimci Yol'un Saldırganlığı", *Devrimci Sol*, sayı 2.

53 Yazının orijinalinde "yüzünden" sözcüğü "düzenden" biçiminde geçmektedir.

54 "Politik Durum ve Devrimci Görevler", *Devrimci Sol*, sayı 1.

Askeri darbenin ardından kaleme alınan ve halka dağıtılan "Amerikancı Faşist Cunta 45 Milyon Halkı Yenemeyecek" başlıklı bildiride, adı "açık faşizm" olan "yeni bir dönemin başladığı", bunun, diğer siyasi gruplar için olsa da Devrimci Sol için bir "sürpriz" olmadığı yazılıyordu. Cuntayla birlikte ülkede demokrasi olduğunu varsayan ve "faşizmi MHP'den ibaret" sayan TKP, TİP, TSİP gibi "revizyonist" grupların görüşleri iflas etmişti. Mahir Çayan'ın dediği gibi "yeni sömürge ülkelerde demokrasiden bahsedilemezdi. Bu gibi ülkelerdeki 'demokrasi' 12 Mart ve 12 Eylül'de olduğu gibi bir gecede ortadan kaldırıverilen ve ordunun emriyle, onun koruma ve kollaması altında tekrar kuruluveren bir demokrasiydi." Cunta "CIA'nın planına göre oluşturulmuş Amerikancı bir cunta"ydı. Bu cunta AP'nin ekonomik ve siyasal politikasını üstlenmiş, "demokratik hiçbir tepkinin olmadığı, kitlelerin baskı ve şiddetle susturulduğu" bir yönetim kurmayı hedefliyordu. "Bu faşist diktatörlüğe karşı dişe diş mücadele etmekten başka yol yok"tu. Cuntaya karşı olan herkes "diktatörlüğe karşı çıkmak ana ilkesi" etrafında bir araya gelmeliydi. Bildiride, "Diktatörlüğü işletmemek, yaptığı her zulme karşı çıkmak, onun emperyalizmin işbirlikçisi olduğunu, Kemalist olmadığını ortaya çıkarmalıyız. Cuntanın başarısızlığı mücadelemizle mümkündür," deniyordu. "Düşmanlar" şöyle sıralanıyordu: "Cuntayı destekleyenler, fiili yardım edenler, katliamlar düzenleyenler ve emir verenler, her türlü muhbirler, Amerikancı cunta işbirlikçisi sermayedarlar, faşist subay, astsubay, polisler ve her türlü mevkideki yöneticiler." Temel mücadele metodu yine "devrimci şiddet"ti. İlk tepki, gece sokağa çıkma yasağının işlediği saatlere denk gelecek biçimde banka şubelerine, şirketlere yönelik, cuntayı protesto amacıyla eşzamanlı patlatılan bombalardı. Gazeteler İstanbul'da 100'e yakın bombalama olduğunu yazıyordu. Kuşkusuz 12 Eylül öncesi aşina olunan eylem biçimleri olan bildiriler, el ilanları, pankartlar bu kez cunta karşıtı sloganları işliyordu.

Askeri darbeden 9 gün sonra, merkez komitesinin bir üyesi ve üst düzey kadroların bir bölümü; 30 Eylül'de ise örgütün lideri Dursun Karataş yakalandı. Bu ilk ciddi darbeydi ve yönetici grubun polisin eline geçmesi demekti. Sol grupların genelinde olduğu gibi, Devrimci Sol da, askeri yönetimin, yaygın gözaltı, tutuklama ve işkence yöntemleriyle örgütsel yapıları dağıtan politikalarına karşı hazırlıklı değildi.

Yönetici kadronun yakalanması, eylemleri durdurmadı; Eylül, Ekim, Kasım ayları boyunca polislere, "muhbirlere", karakollara yönelik silahlı, bombalı saldırılar devam etti. Bu kez eylemler yoğun gözaltı, örgütsel yapıların açığa çıkması, sıkı kontroller nedeniyle çok daha küçük, 2-3 kişilik gruplarla yapılabiliyordu. 27 Ekim'de İstanbul'da Mecidiye Karakolu'nun penceresinden içeriye patlayıcı atılmış, Bebek Karakolu'nun çatısına bir apartmandan

iple saatli bomba sarkıtılmış, Ahmediye Karakolu'nun arka bahçesine bir kişi tarafından bomba bırakılmıştı.[55]

Operasyonların hızı arttıkça örgütün ana gövdesini oluşturan mahalli birimler ve Dev-Genç'in merkezi ve bölgesel örgütleri peyderpey çöküyordu. Aynı oranda eylemsellik de düşüyordu. Polisin açıklamasına göre Ocak 1981'e kadar örgütle ilişkili yakalanan 1.194 kişiden 607'si tutuklandı.[56] Yine de 1981 Nisan'ına kadar örgüt hâlâ stratejisine uygun "etkili" devrimci şiddet eylemleri yapabilecek kadro gücünü koruyordu. Merkez Komitesi, 12 Eylül'ün ertesinde, kendisinin de ele geçeceği ihtimaline karşı, alternatif bir yönetim kurma hazırlığını yapmıştı. Esasında örgüt, tüm birim yöneticilerinden "alternatif yönetimler" kurmasını istemişti. Devrimci Solcuların motivasyonu, ne pahasına olursa olsun, örgütün mücadele ve eylemselliğini sürdürmekti. Cuntaya karşı bir mücadelenin varlığı ancak bu yolla halka ulaşabilir, sürekliliği sağlanabilirdi.

Niyazi Aydm'ın sorumluluğundaki "2. Merkez Komitesi", örgütü hem yeni koşullara göre düzenleyebilmeli hem de "ses getirecek" silahlı eylemler yapabilmeliydi. Ne var ki her ses getiren eylemin, örgütü de operasyonların hedefine yerleştirdiği aşikârdı. Bunun üstesinden gelebilmek amacıyla geçici bir önlem olarak "özel seçilmiş" hedeflere "özel seçilmiş" militanlarla yapılacak silahlı eylemlerin "Türkiye Halk Kurtuluş Savaşçıları (THKS)" adıyla üstlenilmesi planlandı. Polisi şaşırtacak bu durum, gerekli örgütsel tedbirleri alabilmek için zaman kazandırabilir, hem de silahlı eylemleri sürdürmeyi sağlayabilirdi.

Bu planın ürünü eylem, 12 Eylül sonrası Devrimci Sol'un tek ve son sansasyonel eylemi oldu. 6 Şubat 1981'de İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Mahmut Dikler ve koruma polisi, Levent-Etiler kavşağında trafikte yavaşladığı sırada çarpraz ateşe tutularak makam arabasında öldürüldü. Eylem yerine THKS bildirisi bırakılmıştı, ancak polis bunun "şaşırtmaca"[57] olduğunu biliyordu. Çünkü bu suikasttten dört gün önce İzmir'de Kemeraltı Polis Karakolu basılmış ve aynı isimle üstlenilmişti. Baskında bir polis ölmüş, iki militan yaralanmıştı. Sabah saatlerindeki bu eylemin ardından polis, birkaç saat sonra kaçan yaralı militanlardan birini Balçova, diğerini Hatay semtindeki evlerde yakalamış, 16 kişiyi gözaltına almıştı.

Bütün bu eylemlerin amacı, "halk kitlelerinde moral düşüşü engellemek",[58] mücadelenin sürdüğünü göstermek, siyasi şubenin yanı sıra mahalli karakollara kadar yayılan kitlesel gözaltılara ve işkenceye karşı "caydırıcı" rol oynamaktı.

---

55 Devrimci Sol Ana Dava İddianamesi.

56 *Milliyet*, 19 Şubat 1981.

57 *Milliyet*, 10 Şubat 1981.

58 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 57.

Mahmut Dikler'in öldürülmesi üzerine siyasi polis operasyonlarını yoğunlaştırdı.

İki gün sonra gazetelere Dikler ve koruma polisinin katilleri olarak üç kişinin fotoğrafları dağıtıldı. Bunlardan biri Vatan Mühendislik Yüksek Okulu Makine Bölümü 4. sınıf öğrencisi Bedri Yağan, diğeri Maliye Muhasebe Yüksek Okulu Ticari Bilimler Fakültesi 3. sınıf öğrencisi Selçuk Küçükçiftçi'ydi.

Nisan ortalarına kadar süren operasyonlarda yüzlerce kişi gözaltına alındı. Mahmut Dikler eylemini yapanlar da, 2. Merkez Komitesi üyeleri de yakalananlar arasındaydı. Dev-Genç'in yönetici kadrolarından Selçuk Küçükçiftçi ve Selim Mehmet Yücel, Nisan başındaki operasyonlarda öldürüldüler. 2. Merkez Komitesi'nin siyasi sorumlusu Niyazi Aydın ile örgütsel yapıyı toparlayabilecek kimi kadrolar hâlâ dışarıdaydı, ama örgüt, artık tamamen toparlanma-operasyon kısırdöngüsü içine düşmüştü. 1981 Ekim'inde Niyazi Aydın da yakalandı. Az çok toparlanıldığı sırada 1983 Ocak-Şubat ayında gelen, 68 kişinin gözaltına alındığı operasyon, örgütsel bir faaliyeti sürdürmeyi dahi olanaksızlaştıran nihai darbeydi:

> Devrimci Sol tüm kayıplarına rağmen mücadelesini 83 yılına kadar kesintisiz sürdürmüştü. Fakat 83 başlarında yenen bu operasyonla en zor dönemlerinden birini yaşıyordu. Devrimci Sol birçok yönetici, önder kadrosunu, savaşçısını tutsak vermiş, neredeyse tüm olanakları düşmanın eline geçmişti. Artık savaşı yükseltmek, faşist cuntanın programını bozmak bir yana kelimenin gerçek anlamıyla dışarıda örgütsel olarak yok olmanın eşiğine gelmişti.[59]

Kır gerilla gruplarının Karadeniz ve Tokat-Sivas civarındaki iki birliğinin 1981'deki çatışma ve tutuklamalar, Tunceli'dekinin ise 1984 sonundaki tutuklamalarla faaliyetleri son bulmuştu. 1983-1986 dönemi, Devrimci Sol'un örgütlü bir varlığının tartışılır olduğu "en güçsüz dönemi"ydi.[60]

Devrimci Sol cunta sonrası ve silahlı mücadeleyi fiilen yürütemez hale geldiği 1981 ortalarından sonra da geri çekilme kararı almadı. Geri çekilme kararı alan siyasi grupları eleştiriyor, böyle bir taktiğin halk kitlelerini cuntanın saldırılarıyla baş başa bırakmak demek olduğunu söylüyordu. "Hangi düzeyde olursa olsun" "halkın yanında olunmalı", cuntanın devrimcilerin "yok edildiği", "bitirildiği" iddialarına karşı "mücadelenin sürdüğü" gösterilmeliydi. 1983-86'da ise örgütsel durum bir taktiği uygulamaya zaten elverişli değildi:

---

59 *Zafer Yolunda 1*, s. 334.

60 "Yolun Neresindeyiz?, Devrimci Sol Merkez Komitesi, Ağustos 1990", *Dava Dosyası II*, Haziran Yayınevi, Birinci Basım, İstanbul, Ağustos 1993, s. 16.

> Hareketin o günkü durumu, düzenli bir geri çekilme taktiği veya pratik yansımasını bulacak herhangi bir taktiği hayata geçirebilecek durumda değildi. Bu nedenle bu süreci geri çekilme olarak adlandırmak da mümkün değildir. Geri çekilme ancak bir örgütlülüğün başarabileceği bir taktiktir. Biz bu örgütlenmeden yoksunduk.[61]

"Ricat" kararı 1985'in sonu 1986'nın başında, "koşulların değişmeye başladığı" değerlendirmesi üzerine alındı. 1985-86'lara kadar "programını büyük ölçüde tamamlayan" ve "açık faşizmi kurumlaştıran" cunta, "duruma tamamen hâkimdi" ve "istemediği hiçbir gelişmeye izin vermiyordu". Ancak "1985 sonlarına gelindiğinde koşullar değişmeye", "farklı dengeler oluşmaya" başlamış, "çeşitli muhalif güçler" ve "kitlelerin tepkilerini dile getirebileceği platformlar" ortaya çıkmıştı. Yani "yeni bir sürece" giriliyordu.

Örgüt, 12 Eylül sürecinde, Kızıldere gibi geleceğe miras kalacak bir direniş sergileyemese de, 1984 ölüm orucunda simgeleşen cezaevleri direnişiyle "kendisini yeniden yaratacak" bir sürece girecekti. Cezaevi direnişi hem örgütsel bütünlüğün, hem de ricat sürecinin manevi dinamiğini teşkil edecekti.

Cezaevleri

"Ricat" kararı, askeri yetkililerin İstanbul cezaevlerinde 1983 Temmuz'undan itibaren yürürlüğe koydukları tek tip elbise giydirme odaklı baskı-işkence politikasından geri çekildiği döneme denk düşüyordu. Bu rastlantı, cezaevi mücadelesi ile dışarıdaki mücadele arasında doğrudan bağ kuran bakış açısıyla da alakalıydı. Devrimci Solcular, bu konuda bir belirleme yapmış olmasalar da, cuntanın cezaevlerindeki tek tip elbise odaklı "teslim alma" politikasını yenilgiye uğrattıklarını düşündükleri bir sırada "ricat" kararı almışlardı. "Ricat" yenilginin değil en azından bir mevzideki, cezaevlerindeki "zafer"in sonucunda uygulamaya girmişti.

Rejimin sivilleşme ve insan hakları konusunda yumuşama ya da sertleşme eğilimlerini, siyasi gelişmelerden başka, belki de daha fazla cezaevlerindeki tutumundan izlemek mümkündü. O sıralar Sağmalcılar Özel Tip Askeri Cezaevi'nde tutulan ve örgütün izleyeceği yol ya da taktiklerin belirleyicisi durumundaki Devrimci Sol liderleri, İstanbul cezaevlerinde[62] "tek tip elbiseye

61 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 61.

62 Bu süreçte İstanbul'da siyasi tutukluların tutulduğu başlıca iki askeri cezaevi vardı: Metris ve Bayrampaşa Özel Tip. 1983 Temmuz'unda Bayrampaşa Özel Tip cezaevinin açılmasıyla Metris dışında açık kalan son askeri cezaevi Sultanahmet Askeri Cezaevi de kapandı. Davutpaşa, Kabakoz, Hasdal ve Alemdağ gibi askeri cezaevleri buralardaki tutukluların, tahliye ya da hükümlülük sonucu sayılarının azalması ve Metris ve Sultanahmet askeri cezaevlerine sevk edilmesiyle çeşitli tarihlerde kapanmışlardı.

karşı direniş" konusunda ayrı düştükleri DY, Kurtuluş, TDKP, TKP(ML) davası tutuklularını, öteden beri rejimin "açmazlarını" ve "direnişin gücünü" doğru değerlendirememekle eleştiriyordu. "Devletin geri adım atıp atmayacağı" konusunda aylarca süren ve çoğunluğun tek tip elbise giymesiyle sonuçlanan tartışmalar, 1985 Kasım'ında anlamını birdenbire kaybetti. Çünkü sayıları 250-300'e kadar gerileyen, büyük çoğunluğunu Devrimci Solcuların oluşturduğu tek tip elbise direnişçileri,[63] iki buçuk yıldır yoksun oldukları, elbise giyilmedikçe elde edilmesi olanaksız gibi görünen, avukat görüşü ve havalandırmaya çıkma haklarına kavuşmuşlardı. Onlar haklı çıkmış, "devletin geri adım atmayacağı" fikriyle tek tip elbise giyen gruplar güç durumda kalmıştı. "Cuntaya tutsaklar cephesinden büyük bir yenilgi" yaşatılmıştı.[64]

"Cezaevleri mücadelesi" konusunda diğer gruplarla köklü bir yaklaşım farkı vardı. Zamanla olgunlaşan bu yaklaşım, cezaevleri direnişinin devrimcilerin cuntaya karşı mücadelesinin bir parçası kabul edilmesiydi. "Devrimci hareketlerin yenilgiye uğrayarak on binlerce insanın tutuklanmasıyla", "cuntaya karşı mücadele ve direniş objektif olarak cezaevlerinde odaklanmıştı",[65] "zorunlu olarak çok önemli misyonlar" yüklenmişlerdi.[66] Buralardaki mücadele "sadece yaşam koşullarının düzeltilmesi ve haklar için mücadeleye" indirgenemezdi.[67] "Egemenlere karşı bir direniş ve muhalefet odağına dönüştürülmeli",[68] "Halk kitlelerini etkileyen, moral kazandıran, cuntanın yarattığı pasifikasyonu belirli oranda etkisiz kılabilen bir tarzda" ele alınmalıydı. Yani "devrimcilerin direnişi" halka ulaştırılmalı, dışarıya güç vermeliydi.

Kuşkusuz bu görüş, dayanağını, askeri cuntanın henüz işbaşına gelmeden kısa bir süre önce cezaevlerinde başlattığı siyasi tutuklulara yönelik işkence-baskıya dayalı "kişiliksizleştirme" politikasında buluyordu. Örgütlerin yönetici ve militanlarının hapsedildiği Ankara Mamak, İstanbul Metris ve Diyarbakır askeri cezaevleri bu politikanın başlıca uygulama merkezleriydi. Yani pilot cezaevleriydi. Bu cezaevleri, örgütlerin toplu ana davalarının görüldüğü şehirlerdeydi aynı zamanda. Ankara'da Devrimci Yol, TKP (ayrıca TİKP), İstanbul'da Devrimci Sol, TDKP, Kurtuluş, MLSPB, TKP(ML), Eylem Birliği ve diğer bazı sol örgütlerin, Diyarbakır'da ise PKK ve diğer Kürt sol örgüt-

63 Tek tip elbise giymeme kararı alan iki grup vardı: Devrimci Sol ve TİKB. MLSPB davası tutukluları Bayrampaşa Özel Tip Cezaevi'nde, tek tip elbisenin giyilmesinden yana çoğunluk içinde olmalarına karşın, cezaevi idaresinin ayrıca "kimlik kartı" takma zorunluluğu getirmesi karşısında tek tip giymeyi reddettiler.

64 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 79.

65 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 59.

66 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 62.

67 Sinan Kukul, *Bir Direniş Odağı Metris*, Yar Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 1998, s. 16.

68 *A.g.e.*, s. 400.

lerinin ana davaları vardı.[69] Bu cezaevleri, örgütlerin yöneticilerinin ve belli başlı kadrolarının tutuklu bulunduğu yerlerdi.

Polis ve sıkıyönetim merkezlerinde uzun ve işkenceli gözaltı sürecinden[70] geçerek tutuklanan binlerce kişi, cezaevi girişinden başlayan işkence-dayak şokuyla "boyun eğdiriliyor", herhangi bir yasaya bağlı olmayan, hukuk, akıl, ahlak ve insanlık dışı sayısız ve ölçüsüz kuralla kuşatılıyordu. Amaç, cunta ve cezaevi yetkililerinin "vatan haini" diye tanımladığı tutukluları "pişman ettirmek"ti. Askeri yönetim, gazete ve televizyonlarda bolca ve sıklıkla "pişmanlık" duyanların açıklamalarını, aynı koğuşta yaşamaya zorlanan MHP ve sol örgüt mensuplarının "barışmış" görüntülerini yayımlatıyordu.

İstanbul'da Davutpaşa (henüz Metris Askeri Cezaevi açılmadığı için), Ankara'da Mamak ve Diyarbakır'da 5 No'lu askeri cezaevleri, 12 Eylül'den birkaç hafta önce alışılmamış şiddetli operasyonlarla karşılaştı. Tutukluların anlamını tam olarak çözemediği bu operasyonlar, bir ön hazırlıktı. Darbeyle birlikte şiddeti arttı ve sistemleşti. Korku ve paniğe sevk etmeyi amaçlayan bu operasyonlarla tutuklular, bir süre öncesine kadar sahip oldukları haklarından mahrum bırakılarak, biraz sonra ne olacağı kestirilemeyen, derin bir can güvenliği endişesine düşürüldü. Mamak ve Diyarbakır askeri cezaevlerinde tutuklular sindirildi ve kurallar cenderesi içinde "teslim olmaya" zorlandı.[71] *Davutpaşa'da kendiliğinden başlayan açlık grevi, 12 Eylül öncesinde* gelen ilk saldırıyı durdurdu. Ne tutuklular ne de askeri yönetim açlık grevi konusunda deneyimliydi. 1980'in Nisan ayında 7 gün süren bu ilk açlık grevinde askeri yetkililer, geri adım attı ve tutukluların bazı haklarını iade etti. Ancak 3-4 ay sonra tekrar başlayan operasyonlar yine bir açlık greviyle, bu kez 9 günde durduruldu.[72]

---

69 Siyasi tutukluların bulunduğu cezaevleri bunlarla sınırlı değildi. Tersine birçok ilde binlerce tutuklunun barındığı askeri cezaevleri ya da askerlerin yönettiği cezaevleri ve sıkıyönetim mahkemeleri söz konusuydu. Ama örgütlerin yönetici ve önde gelen militanlarının yargılandığı ana davalar bu üç ilde, sanıkları da bu üç cezaevinde toplanmıştı.

70 Gözaltı süresi 90 gündü ve istenirse uzatılabiliyordu. Ayrıca sanıklar tutuklandıktan sonra da tekrar emniyete sorguya götürülebiliyordu. Kısacası sınırsız bir gözaltı süresinden söz etmek mümkündü.

71 Mamak Cezaevi'nde 12 Eylül döneminde tutulan Devrimci Yol davası tutuklularından Bülent Forta şunları anlatmıştır: "[Cezaevi müdürü – V.E.] R.T.'nin açlık greviyle ilgili bir görüşmede bizzat söylediği bir nokta çok önemlidir. Dayakların kaldırılmasını istiyorduk. "Daha ne istiyorsunuz, her tür yaptırımı uyguluyorsunuz?" diye sordum. R.T. şunu şöyledi: 'Her gün her fırsatta başkaldırıyorsunuz. Bu bitene kadar biz de politikamızı sürdüreceğiz... Sizi mahkemeye uygun adım götüremiyoruz, kelepçelerinizin sıktığını söyleyip kavga ediyorsunuz. Bu komünistlerin hepsi böyle. Bazen de teslim olmuş gibi yapıyorsunuz.' İstedikleri tam bir teslimiyetti." Bkz. Ertuğrul Mavioğlu, *Asılmayıp Beslenenler: Bir 12 Eylül Hesaplaşması*, Babil Yayınları, 2. Basım, Mayıs 2004, s. 130.

72 Diyarbakır, Mamak, Davutpaşa, Metris ve diğer askeri cezaevleriyle ilgili çeşitli kitap, dergi ve gazetelerde yayınlanmış oldukça geniş bir tanık anlatımı mevcuttur. Derli toplu tanık anlatımları için bkz. Ertuğrul Mavioğlu, *Asılmayıp da Beslenenler: Bir 12 Eylül Hesaplaşması*, 1. Cilt, Babil Yayınları (2004) ve İthaki Yayınları (2006).

Askeri yetkililer, topluca bir ölüme yol açabileceği endişesiyle açlık grevi karşısında geriliyordu. Böylelikle açlık grevi sonraki yıllarda tutukluların, işkenceyi ve yoğun saldırıları durdurmak için sık sık başvurdukları en önemli direnme aracı haline geldi. Topluca bir ölüm olasılığı askeri yetkilileri tavize itiyordu. Ama tutuklulara da askeri yetkililere de deneyim kazandıran her açlık grevi bir sonrakinin daha uzun süreli olmasına yol açıyordu. Özellikle Metris Askeri Cezaevi'nde Nisan 1981'deki açılışından başlayarak 1984 yılına kadar dört büyük kitlesel açlık grevi 17 (Nisan 1981), 15 (Eylül-Ekim 1981), 28 (Mayıs-Haziran 1982) ve 27 (Temmuz-Ağustos 1983) gün sürdü. Bunlardan Nisan 1981'deki 17 günlük açlık grevi ile Mayıs-Haziran 1982'deki 28 günlük açlık grevi anlaşmalarla sona ermişti. Temel talepler askeri dayatmalara, işkence-dayağa son verilmesi, avukat-aile görüşünün sağlanması, yasak olmayan kitapların ve savunma belgelerinin verilmesiydi. Her seferinde cezaevi yetkilileri, geri adım attıkları kısa bir uzlaşma döneminin ardından tecrit, hücre hapsi, ziyaret, kantin yasakları ve yeni türden yasak ve yaptırımlarla tekrar, giderek ağırlaşan baskı dönemini başlatıyordu.

Baskı ve yasaklar çok çeşitli ve yoğundu; ama açıkça dayak ve işkence yoluyla askeri yaptırımlara, örneğin hazır olda durmaya, ön iliklemeye, üç numara asker tıraşı olmaya ya da sayımlarda tekmil vermeye uzandığında, tutuklular için "alarm" haline geliyor, yeni bir açlık grevinin tartışma ve hazırlıkları başlıyordu. Zira yaptırımlardan birinin kabulü, askeri yetkilileri cesaretlendirebilir, peşi sıra diğer yaptırımlara boyun eğmeyi gerektirecek bir teslimiyetin yolunu açabilirdi.

Yaptırımlara karşı direnişler koğuşlarda topluca kol kola girerek, mahkeme, aile ve avukat görüşü gidiş gelişlerinde, hücrelerde, cezaevi koridoru ya da havalandırmalarında tek tek ya da gruplar halinde istenilene uymamak ve slogan atmak biçiminde sürdürülüyordu. Direniş politikaları, siyasi grupların temsilciler aracılığıyla oluşturdukları cezaevi konseyinde karara bağlanıyordu. 1981-82'de 1.500'ü aşkın tutuklunun olduğu Metris'te cezaevi konseyi için önemli olan, tutuklularm bütününü direnişte tutmaktı. Cezaevi idaresi için ise tabii ki tersi geçerliydi; dozajı sürekli değişen baskı-şiddet politikasıyla bunalttığı tutukluları tek tek ya da gruplar halinde çözerek, belirli yaptırımlara uymak koşuluyla daha rahat imkânlar sağladığı "Bağımsızlar" koğuşuna taşımaya çalışıyordu.[73]

Yıldırıcı operasyonlar da, bunları durdurmayı amaçlayan son çare açlık

73 1985'te cezaevi idaresi, her birini ayrı bir renkle isimlendirdiği Beyazlar (İtirafçılar), Sarılar (Bağımsızlar), Yeşiller (siyasi kabul edilen ancak direnişçilere destek vermeyenler), Dışı Yeşil İçi Kırmızılar (tek tip elbise giyen siyasi gruplar) ve Kızıllar'dan (tek tip elbise giymeyenler) oluşan 5 ayrı kategoride koğuşlar açmıştı. Metris Cezaevi'ndeki direnişlerin ayrıntılı anlatımı için bkz. Sinan Kukul, *Bir Direniş Odağı Metris*, Haziran Yayınevi, Birinci Baskı , Ocak 1989 (İkinci Baskı Yar Yayınları, Nisan 1998).

grevleri de tutuklu kitlesinde çözülmelere yol açan faktörlerdi. Hangi aşamada açlık grevine başlanabileceği, tutuklu kitlesinin bunu benimseyip benimsemediği ya da nereye kadar sürdürebileceği siyasi grupların en çok tartıştığı ve görüş ayrılıklarına düştüğü konuydu. Siyasi gruplar ortak bir direniş politikası çerçevesinde birliklerini 1983 açlık grevine dek sürdürebildiler. Ama o açlık grevinde durum tamamen değişti.

1983 Temmuz'undaki açlık grevi, 2000'li yılların F tipi cezaevlerinin öncülü sayılabilecek bir ve üç kişilik hücreler halinde tasarlanmış Sağmalcılar Özel Tip Cezaevi'nin açılmasıyla gündeme geldi. Metris ve Sultanahmet cezaevlerindeki tutuklular yeni cezaevinde zorla tek tip elbise giydirileceği bilgisini almıştı. Uygulamanın nasıl bir şekil alacağını bilmiyorlardı ve çeşitli olasılıklar üzerine açlık grevi yapmak dahil ortak kararlara vardılar. Tek tip elbise giyilmeyecek; sevk edilenler, zorla giydirmeye dayalı sistemli bir işkenceyle karşı karşıya kaldıkları takdirde hemen açlık grevine başlayacak, Metris ve Sultanahmet'teki tutuklular da onları izleyecekti. İlk grup 6 Temmuz'da sevk edildi. Haberleşmenin güç olduğu bu koşullarda yanlış bir enformasyonla önce Metris'teki tutuklular 8 Temmuz'da açlık grevine başladı. Bayrampaşa ve Sultanahmet cezaevleri de açlık grevine katıldılar. Eylem tam bir koordinasyon sağlanamadan başlamıştı. Buna rağmen 12 Eylül'den sonra ilk kez İstanbul'daki üç cezaevini de kapsayan eşzamanlı ilk açlık grevi yapılıyordu ve yaklaşık 2 bin tutukluyu kapsıyordu.

Askeri yetkililer, grev süresince (sonrasında da) her bir cezaevinde ayrı politikalar izledi. Sağmalcılar Özel Tip'te tek tip elbise uygulaması yürürlüğe girmiş, sivil elbiseler toplanmış ancak herhangi bir şiddet ve zor altında tutulmayan tutukluların eşofman, şort, kazak gibi giysileri bırakılarak, avukat, aile görüşü, havalandırma gibi hakları, kısıtlanmış da olsa kitap bulundurma olanakları tanınmış, idareyle diyalog için kurulan temsilcilik mekanizması korunmuştu. Kısa bir süre sonra kapatılacak Sultanahmet Cezaevi de benzer bir statüdeydi.

Metris Askeri Cezaevi'nde ise durum farklıydı. Henüz tek tip elbise uygulaması söz konusu değildi, ama burada işlerin farklı gelişeceğini gösteren işaretler mevcuttu. Cezaevinin koridor ve havalandırmalarına takılı hoparlörlerden alışılmadık biçimde gün boyu askeri marş ya da arabesk müzik yayını yapılıyor, "açlık grevinin zararları" ile Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık'ın "taviz verilmeyecektir" açıklamaları anons ediliyordu. Siyasi grupların yönetici, temsilci ve sivrilmiş kabul edilen tutuklularının da Özel Tip'e sevki sürüyordu. Cezaevi idaresi, farklı uygulamalarla kafa karışıklığı yaratabileceğini, psikolojik baskı ve kararlılık gösterisiyle siyasi gruplar arasındaki görüş ayrılıklarını kullanarak, herhangi bir tavize yanaşmadan eyleme son verdirebileceğini hesaplamıştı.

Buna karşın tutuklular da askeri yetkililerin ne yapmak istediğini çözememiş, eylemin başlama nedenleri ve gelişmesi sürecinde ne yapacaklarını netleştirememişti. Eylemin nedeni Bayrampaşa Özel Tip'teki tek tip elbise uygulaması fiilen tanınan "eşofman" statüsüyle tutuklular için de kabul edilebilir bir "ara çözüme" ulaşmış gibiydi. Eylemi sürdürme nedeni kalmadığı, idareyle uzlaşma zemini yaratarak eyleme son verilebileceği düşüncesi siyasi grupların çoğunluğunda egemen oldu. Devrimci Solcular ise eylemin sürdürülmesinden yanaydı. Günler geçtikçe ve bir ortak karar alınamayacağı ortaya çıkınca fiilen eyleme son verme eğilimleri belirdi. Tartışmalardan haberdar olan cezaevi idaresi yazılı ya da sözlü görüşme isteklerini reddetti. İlk olarak Eylem Birliği açlık grevini bitirdi. Bu, o güne kadar grup düzeyinde görülen ilk çözülmeydi. 27. günde tüm tutuklular eyleme son verdi. Tutuklular ilk kez bir açlık grevini, ortak karar oluşturamadan ve cezaevi idaresiyle herhangi bir pazarlık yapamadan bitirmişti. Direnişçileri yıldırmaya çalışan cezaevi idaresi bunu başarı saydı ve askeri yetkililerin, Metris Cezaevi'ndeki en sert ve sistematik baskı-işkence uygulamaları, tutukluların iyice bölündüğü ve moral bozukluğu yaşadığı bu sırada başladı.

Baskılar belirli bir plan dahilinde kademeli biçimde tırmandı. İlk önce açlık grevinden çıkmış tutukluların kantin alışverişi yasaklandı; süt, bisküvi, peynir vb. bir diyetle normal yaşama dönmeleri engellendi. Üç çeşit karavana iki çeşide indirildi; komposto, meyve ve tatlı sayılabilecek her şey yasaklandı; yemeklerin miktarları azaltıldı; ekmek sınırlandırıldı. Böylece tutuklular bütün bir baskı dönemi boyunca devam edecek sürekli bir açlığa mahkûm edildi. Besbelli ki tutukluların güçten düşürülerek bedensel ya da yaşamsal endişeye kapılmaları, bir daha açlık grevine kalkışamamaları isteniyordu.

Eylemin bitiminden 10 gün sonra, 14 Ağustos'ta sabah saatlerinden gece yarısına kadar süren genel aramada koğuşlardaki tüm eşyalar altüst edildi, yataklar, yastıklar parçalandı; kitap, kâğıt, kalem, defterler ve elyazısı notlar toplandı. Radyo, televizyon, gazete, dergi, kitap bulundurmak yasaklandı. Üst aramaları sırasında tutukluların iç çamaşırlarına kadar bazen de iç çamaşırları da dahil soyunmaları istendi. Tutukluların kabul etmeyecekleri bu yaptırım, fiilen havalandırma, aile, avukat görüşlerinin de engellenmesi demekti. Yalnızca saman kâğıda, kurşun ve ispirtolu kaleme izin vardı. Çay demlikleri, bir açlık grevi için stok yapmasınlar diye şekeri içine atılarak veriliyordu. Yüksek sesli müzik yayını, geceleri de sürüyordu.

1984 Ocak'ında tek tip elbisenin yürürlüğe girmesiyle yaşam koşulları daha da ağırlaştırıldı. Operasyonla iç çamaşırı ve pijama dışındaki giysiler alındı. Şiddet ve baskı, günün herhangi bir saatinde ve rastgele koğuş araması, koğuş değiştirmeler ve bu sırada zorla soyarak arama, zorla saçların üç numara kesilmesi, kıç falakası biçiminde sürüp gidiyordu. Tutukluların yerle-

şik bir düzen oluşturamaması, sürekli tetikte ve tedirgin bir bekleyişte kalmaları amaçlanıyordu. İşkencenin en yoğun biçimlerinden biri, mahkemelere gidiş gelişler sırasında yaşanıyordu. Kış soğuğunu bir silah gibi kullanan yetkililer, sabahın erken saatlerinde koğuşlardan çıkardığı, don-atlet hale getirdiği tutukluları, bu halde olmalarına rağmen yine de önce zorla soyuyor, arkadan sıkıca kelepçeleyerek havalandırmaya koyuyordu. Soğukta saatlerce bekletilen tutuklular sonra cezaevi araçlarına bindiriliyor, mahkemeye götürülüyordu. Ne var ki hâkimlerin "ahlaka mugayir" oldukları gerekçesiyle salona almadıkları tutuklular, cezaevi aracından indirilmeden mahkeme süresince cezaevi araçlarında bekletildikten sonra tekrar cezaevine getiriliyor, havalandırmaya atılıyordu. Sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar geçen zaman içinde ne tuvalet ne yiyecek ihtiyaçları giderilen ve ne de arkadan sıkıca bağlandıkları kelepçeleri çözülen tutuklular, hakaretler eşliğinde zorla soyulup, dövülüp ve kıç falakası atıldıktan sonra koğuşlara konuluyordu.

Bu baskı dönemi boyunca, cezaevi idaresi, onca şiddete, keyfi uygulama ve yasaklara karşın, geçmişte tutuklu kitlesini alarm durumuna geçiren hazır olda durma, tekmil verme gibi askeri kurallara zorlamaktan özenle kaçınmıştı. Besbelli ki, İstanbul'daki siyasi tutukluları, yıllardır direnme refleksi haline gelen bu türden askeri yaptırımlardan farklı "yasal" ya da "cezaevi disiplini" gibi görülebilecek bir kurallar dizgesiyle yanıltarak dize getirme peşindeydi. Görünüşte, baskı ve yasakların, şiddetin kaynağı tek tip elbise giyilmemesiydi.

Gerek bu yanılsama, gerekse de aylara yayılan bir alçalıp bir yükselen ama sonu gelmeyecek gibi görünen yoğun baskı, Metris kitlesinde ciddi çözülmelere neden oluyor, Yeşiller adı verilen koğuşlara geçenlerin sayısı kabarıyordu. İlk olarak bu koğuşlar, tek tip elbise giymeyi ve direnişçilere destek vermemeyi kabul eden Eylem Birliği, Rızgari, TİP, TKP, TSİP ve Sürekli Devrim (Troçkist bir grup) gibi, sayıları sınırlı ancak siyasi grup özelliğine sahip olmaları itibariyle önem taşıyanlar için tahsis edilmişti. Direnen siyasi gruplardan tek tek çözülenler de, Bağımsızlar adı verilen, koğuşlara göre daha kabul edilebilir görünen bu koğuşlara geçiyordu.

1984 Ocak ayında Metris'te tek tip elbise uygulamasıyla yoğunlaşan baskı ve işkence, siyasi gruplar arasında yeni bir açlık grevi tartışmasını başlattı. Devrimci Sol, Kurtuluş ve TİKB'liler süresiz açlık grevi önerisinde bulundular. Aynı sırada diğer siyasi gruplar arasında tek tip elbisenin giyilebileceğine dair bir eğilim de belirdi. Devrimci Solcular, ölüm orucunu da içeren açlık grevi önerdi.

Devrimci Sol ile TİKB'liler diğer grupların açlık grevine ikna edilemeyeceği, Diyarbakır ve Mamak cezaevlerinde peşi sıra başlayan açlık grevi ve ölüm

oruçlarının da koşulları olgunlaştırdığı sonucuna vararak 11 Nisan 1984'te süresiz açlık grevine başladılar. Açlık grevine karşı çıkan ve karar çoğunluğunu oluşturan gruplar, bağımsız davrandıkları gerekçesiyle her iki grubun cezaevi konseyiyle ilişkisini dondurdu.

Metris ve Sağmalcılar Özel Tip'te başlayan süresiz açlık grevi, 45 günlük süreyi içeriyordu. Bu o güne kadar İstanbul cezaevlerinde görülen en uzun süreli açlık grevi olacaktı. Eğer bu süre içinde yetkililerle bir anlaşmaya varılamazsa, önceden belirlenmiş gönüllüler eylemi ölüm orucuna dönüştürecekti. Eylem 45. gününde sonuca ulaşamadı ve 17 kişilik ilk gönüllü grup (Devrimci Sol'dan 14, TİKB'den 3 kişi) ölüm orucuna başladı. Her iki örgütün liderleri Dursun Karataş ile Mehmet Fatih Öktülmüş de ilk ekibin içinde yer aldılar. 10 gün sonra ikinci grup gönüllü (Devrimci Sol'dan 11, TİKB'den 2) eyleme katıldı. Talepler cezaevi yöneticilerine ve mahkemeye yazılı biçimde iletildi. Altı ana başlıkta toplanan taleplerin çoğunluğu işkenceye, baskılara, keyfi yasak ve yaptırımlara, savunma hakkını ortadan kaldıran uygulamalara son verilmesiyle ilgiliydi. Tek tip elbisenin kaldırılması, o sırada sorunların görünürdeki düğüm noktası olması itibariyle en önemli talepti. Siyasi içerikli iki talep söz konusuydu; siyasi tutukluluk hakkının tanınması ve infaz yasasının siyasi tutuklular lehine değiştirilmesi... Her iki talep de baskıların kaynağı olan siyasi tutukluluk kimliğini vurgulamayı amaçlıyordu.

Ama bunların ötesinde Devrimci Solcular için ölüm orucu eylemi, bir hak mücadelesinden öte "faşizmin siyasi kimliğe karşı tek tip elbise odaklı saldırısını püskürtmek", "teslim alma programını bozmak", "direniş bayrağını yükseltmek", daha da önemlisi tarihsel olarak "devrimcilerin ölüm pahasına teslim olmayacakları" mesajını halka ulaştırmak ve geleceğe taşımaktı:

> Tek tip elbise görünümünde tüm dünya kamuoyuna yansıyan ve dört şehit veren bu direnişle, cuntanın tutsaklar üzerindeki baskı politikasının önüne barikat oluşturulmuş ve devrimcilerin ölümleri pahasına teslim olmayacakları anlayışını halk kitlelerine taşıyarak, cuntanın halk kitlelerinin bilinçlerini çarpıtmasına engel olunmuştur. Tarih, Devrimci Sol tutsaklarının direnişini "Öldüler ama teslim olmadılar" diye yazmalıydı.[74]

Ölümlerin bizzat kendisi eylemin siyasal kazanımı ve zaferiydi.

O güne kadar Türkiye cezaevlerinde görülen en uzun süreli açlık direnişi olan ölüm orucu, sıkı bir sansür altındaki yazılı ve görsel yayın organlarında ancak Genelkurmay Başkanlığı'ndan yapılan kısa resmi açıklamalarla yer alabilmişti. Ziyaretçi, avukat yasakları nedeniyle içeride ne olup bittiği konusunda güçlükle bilgi sahibi olabilen az sayıdaki aktif tutuklu yakını-

74 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 78.

nın, pek çok baskı ve tehditle karşılaşan ısrarlı uğraşları dışında, cezaevindeki işkence ve direnişlere ilgi gösteren bir iç kamuoyundan söz edilemezdi.[75]

Ölüm orucundakilerin çoğunluğu Sağmalcılar Özel Tip Cezaevi'ndeydi. Askeri yetkililerle diyalog koşullarının nispeten sürdüğü cezaevi de orasıydı. Ölüm orucu süresince yetkililerle görüşmeleri yürüten temsilciler, eyleme katılmayanlar arasından seçilmişti. Haydarpaşa Askeri Hastanesi'ne götürülüp bir koğuşa toplanan eylemcilerden, ilk olarak Abdullah Meral 63. gün hayatını kaybetti. Üç gün sonra Haydar Başbağ ve Mehmet Fatih Öktülmüş birer saat arayla öldüler. Taviz vermemekte kararlı görünen askeri yetkililer, ellerinden bir şey gelmediğini, emrin yukarıdan geldiğini söylüyordu. Ölümler üzerine, hastane koğuşunda bir arada tutulan eylemciler, bu kez birbirlerinden tecrit edilmek için tekrar Sağmalcılar Özel Tip Cezaevi'ne getirildi ve tek tek hücrelere hapsedildi; 73. gün Hasan Telci hayatını kaybetti. 75. gün Devrimci Solcular eyleme son verdi. TİKB'lilerle birlikte alman bir karar değildi bu ve onlar bir gün sonra eylemi bıraktılar. Dokuz kişinin kaldığı ilk gruptaki eylemcilerin tümü Devrimci Solcuydu. Devrimci Sol'dan üç kişi hayatını kaybetmiş, ikisi eylemi sürdüremeyip bırakmıştı. TİKB'lilerden Mehmet Fatih Öktülmüş dışında iki kişiden biri bırakmış, diğeri zorla müdahale edilmesi sonucunda Wernicke Korsakof hastalığına yakalanmıştı. 1996 ve 2000'li yılların ölüm oruçlarında yüzlercesi görülecek Wernicke Korsakof hastalarının ilkiydi Aysel Zehir.

Devrimci Solcuların cezaevinde yayınladığı bildiride, somut bir anlaşma ve kazanım elde etmese de eylemin siyasi amacına ulaştığı ve bir zafer olduğu, sonuçlarının zaman içinde ortaya çıkacağı belirtiliyordu. Bir buçuk yıl kadar sonra yaşanan gelişmeler, Devrimci Solcuları haklı çıkarmış gibiydi, ama kısa erimde siyasi gruplar nezdinde tersi bir sonuç yarattı. Tek tip elbise giyilmesi yönünde beliren eğilim güç kazandı. TKP(ML), TDKP, Kurtuluş, Devrimci Yol gibi cezaevi konseyinin önde gelen grupları devletin baskı ve yasak politikasını "tek tip elbise" ile perdelediği, direnişin meşru zemininin ancak "tek tip elbise" giyerek sağlanabileceğini savunuyordu. Devrimci Solcular ise tek tip elbise giymemenin bir "direniş mevzisi" haline geldiğini, geri adım atmanın, peşi sıra yeni yaptırımları beraberinde getireceğini ve "teslimiyete" gidecek yolun açılacağını söylüyordu. Siyasi gruplar arasında fikir birliği oluşması imkânı yoktu, tartışmalar aylarca devam etti. Neredeyse her grup tek tip elbiseyle ilgili görüşlerini ve tutumunu ayrıntılarıyla an-

75 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte 1986 yılına kadar cezaevlerindeki baskı ve işkenceler, basında ancak resmi açıklamalarla sınırlı kısa haberler dışında konu edilmedi. Basında ağır bir sansür vardı. Cezaevleriyle ilgili iç kamuoyu, tutuklu yakınları ve ailelerinden yayılan fısıltı gazetesiyle haberdar olabiliyordu. Daha çok Avrupa'daki yayın organları, bu ülkelerde faaliyet gösteren devrimci gruplarla sivil toplum örgütlerinin çabalarıyla cezaevlerinde olup bitenleri duyuruyordu.

latan bildiriler, broşürler kaleme aldı. Elle yazılmış ve çoğaltılmış bu bildiri ya da broşürler tutuklu kitlesi arasında dolaşıyordu.

Artık karar mekanizması özelliğini kaybetmiş cezaevi konseyi de fiilen ortadan kalkmıştı. Tek tip elbise giyilmesini savunan gruplar TDKP, Kurtuluş, TKP(ML), Acilciler, Çayan Sempatizanları, TKEP, TKP(ML) GKK, Vatan Partisi, Üçüncü Yol ve TKP/B davası tutukluları bir platform oluşturdu. Devrimci Yol tutukluları da tek tip elbise giyilmesinden yanaydı. Devrimci Sol ve TİKB'liler tek tip elbise giymeyeceklerini açıkladı. MLSPB'liler çoğunluk tek tip elbise giyeceği takdirde bu karara uyacaklarını duyurdu.

Nisan 1985'te tek tip elbise giymeyi savunanlar elbiseleri giyerek ziyarete çıktı. Fakat bir süre sonra cezaevi idaresi kimlik kartı da takmalarını istedi. Bu kez kimlik kartının takılıp takılmayacağı tartışması başladı. Çoğunluk kararına uyacaklarını söyleyen MLSPB, Devrimci Halkın Birliği, Partizan Yolu, Halkın Devrimci Öncüleri gruplarından tutuklular, bu koşullarda giymeyeceklerini açıkladılar.

Tutuklular tek tip elbise giyenler ve giymeyenler olarak bölündü. Kimlik kartı takılmadığı için tek tip elbise giyenler tekrar avukat, ziyaret ve havalandırma gibi haklarından mahrum kaldı. Tartışmalar sürerken, bazı gruplar kimlik kartı da takıp avukat, aile görüşü ve havalandırma haklarından yararlanırken, 15 Kasım 1985'te, tek tip elbise giymeyenler havalandırmaya ve avukat görüşüne çıkarıldı. Bu beklenmeyen gelişme, tek tip elbise giyenlerin o ana kadar savunageldikleri "devletin tek tip elbisede geri adım atmayacağı" şeklindeki görüşlerinin yanlışlığını gösterdiği gibi, cezaevinde de apaçık iki ayrı uygulama yürürlüğe girmiş oldu.

Yaptırımlarm tek tip elbiseyle sınırlı olmayacağını söyleyenleri doğrulayan gelişmeler Metris Askeri Cezaevi'nde yaşanıyordu. İdare burada tek tip elbise giyilmesinin yetmediğini, aile, avukat görüşü, havalandırma haklarından yararlanabilmek için bunun yanı sıra elbisenin ön düğmelerinin iliklenmesini ve soyunarak aramanın kabul edilmesini istiyordu. Metris'te tek tip elbisenin, idarenin şartlarına karşın giyilmesine 6 Kasım 1985'te karar verilmesi ile askeri yetkililerin, üç yıldır sürdüregeldikleri bu baskı, işkence ve yasak politikasından geri çekilmesi aynı zamanda gerçekleşti. Rejimin "normalleşme" sürecinin cezaevlerindeki yansımasıydı bu. Askerler, 19 Kasım'da İstanbul'da sıkıyönetimi kaldırmayı planlıyordu.

Cezaevinin ağır tecrit ve baskı atmosferinde fark edilmesi güç olan bu değişen koşullarda, tutuklularm avukat görüşü ve mahkemeye çıkma gibi savunma ve revir, hastane gibi yaşamsal haklardan mahrum edilmesinin yasal, hukuki bir dayanağı ve açıklaması yoktu. Bu nedenle, Metris Askeri Cezaevi arazisi içindeki kapalı basketbol salonunda ana davaları görülen Devrimci Solcular, bir ay sonra Sağmalcılar Özel Tip'ten Metris Askeri Cezaevi'ne

sevk edildiler. Devrimci Sol davası tutuklularının sevki, Metris Askeri Cezaevi'ndeki baskı döneminin fiilen sonu anlamına geliyordu. 500 civarında tutuklunun kaldığı Metris'te, tek tip elbise giymemekte direnen 34 kişi, cezaevinin, diğerleriyle ve birbirleriyle bağlantı kuramayacakları en uzak ve en kötü iki koğuşuna konulmuştu. Metris'te diğer siyasi grupların tümünün tek tip elbise giydiği Kasım ayı başından beri, aşağı yukarı bir buçuk aydır bu tecrit koşullarında yaşıyorlardı. Şimdi ise tecrit son buluyordu. Metris'in "işkenceleriyle ünlenmiş" askeri yöneticileri de, yukarıdan gelen talimatlardan olsa gerek, bir şeylerin değiştiğini fark etmiş, davranışlarını değiştirmişti.

1986 Ocak ayında tek tip elbise giymeyenlerin kazak, kot pantolon almalarına ve görüş, havalandırma ve mahkemeye bu giysilerle çıkmalarına izin verildi. Sağmalcılar Özel Tip'te kısa bir süre yaşanan iki ayrı uygulama, burada da ortaya çıkmıştı. Tek tip elbise giymeyenler kot pantolon ve kazaklarıyla avukat, havalandırma vb. çıkarken diğerleri tek tip elbise şartıyla bu haklarını kullanabiliyordu. Daha ılımlı yeni yönetici ve görevlilerin –ki hepsi askerdi– atanmasıyla yeni bir yönetime hazırlanan cezaevi idaresi de eski ısrarlarından vazgeçince birkaç ay sonra tüm tutuklular tek tip elbiseyi çıkardı. Ve bir dönem kapandı.

Devrimci Solcular, sıkıyönetimin kaldırılmasından iki hafta kadar önce Metris'te idareye dilekçe vererek tip elbise giyen siyasi grupları, "direnişin lehine gelişen koşulları görememek"le eleştiriyor, "konjonktürel durumu doğru analiz edemeyenlerin öngörüsünden ve ileri görüşlü önderliğinden söz edilemeyeceğini" söylüyordu.

Yeniden yükseliş

Cunta nasıl önce cezaevlerine gelmişse yine önce cezaevlerinden çekildi. Siyasi tutuklular tıpkı 1980 Temmuz-Ağustos'unda askeri cuntanın gelişinde olduğu gibi 1985 Kasım'mda da çekilmesinin ilk işaretlerine tanık oldu. Metris Askeri Cezaevi'nde 1986'da temel hakların büyük oranda tanındığı sırada, dışarıda da kısmi bir serbestliğin işaretleri olan örgütlenme girişimleri, protestolar görülmeye başladı. Çok sıkı polisiye tedbirler ve yasal baskılarla çevrelenmesine karşın bu serbestlik, o güne kadar gizli, illegal ve küçük çevrelerde varlıklarını sürdürebilen muhalif, devrimci, sosyalist fikirlere, ezop diliyle ve büyük bir temkinlilikle de olsa yavaş yavaş açık alana çıkma şansı veriyordu. Cuntanın ağır baskı atmosferi kısmen dağılmıştı. Başlangıçta imza kampanyaları, toplu dilekçeler, açlık grevleri gibi çeşitli toplum kesimlerinden küçük grupların sorunlarını dile getirdikleri pasif eylem biçimleri, 1987'den sonra grev, gösteri, miting gibi daha aktif biçimlere büründü. Öğrenci dernekleri fakültelerde çoğaldı, sosyalist gruplar da yasal dergileriyle

birer birer ortaya çıktı. Toplumda ve sosyalist cephede bu hareketlilik yavaş ama istikrarlıydı, 1989-91'e gelindiğinde işçilerin, memurların, öğrencilerin hakları için ayağa kalktığı sosyalist grupların yeni kuşak devrimcilerle çoğaldığı, adeta 12 Eylül öncesi toplumsal atmosferin bir benzeri yaşanıyor gibiydi. Yüz binlerce işçinin Bahar Eylemleri, 1 milyonu aşkın işçinin katıldığı 3 Ocak 1991 genel grevi, memurların, üniversitelilerin protestoları, toplumsal hareketliliğin doruğunu temsil ediyordu. 1991 Ocak'ındaki 70 bin Zonguldak işçisinin Ankara yürüyüşü ise işçi eylemlerinin finaliydi.

1986-1989 hem toplumsal ve hem de sosyalist hareketin küçük adımlarla ilerlediği bir gelişme evresi; 1990-91 ise sıçrama yapması gereken bir üst evresi gibi görünüyordu. Aslında pek çok şey göründüğünden daha karmaşıktı, bu konuda sadece uluslararası alanda SBKP'nin genel sekreteri Gorbaçov'un umutla başlayıp yıkımla biten "glasnost" ve "perestroyka"sını ve bunun sonuçlarını anmak bile yeterli. Türkiye'de ise 1984'ten beri büyüyen silahlı Kürt hareketi, devletin "düşük yoğunluklu savaş" stratejileri geliştirdiği, iç ve dış politikasının adeta kilit sorunu haline gelmişti. Bu, belirli bir coğrafyayla ve ulusal perspektifle sınırlanmış görünse de toplumun bütününü paralize eden son derece karmaşık bir sorundu.

Sosyalist hareket, her ne kadar aksini iddia etse de, bu dönemin üstesinden gelecek ne örgütsel ne de teorik-politik donanıma sahipti. Aksine 12 Eylül öncesinin TKP, Devrimci Yol, Kurtuluş gibi kitlesel grupları eski örgütsel-siyasal bütünlüklerini kaybetmişti. Bu döneme kadrolarını ve çizgisini koruyarak girmeyi başaran Devrimci Sol'du. Toplumsal hareketin gelişimiyle bağlantılı olarak dönem boyunca adım adım büyüdü; radikalliği ve kitleselliğiyle sosyalist grupların tümünü gölgede bıraktı. Aynı zamanda bu gelişme, solun ana gruplarının o sıradaki düşünce ve pratiğinden bir kopuştu. Diğerleri daha çok geçmişin muhasebesi, neyi nasıl yapacaklarına dair bir iç tartışmayla girdikleri bu süreci, SSCB'nin dağılmasıyla eski ilke ve kavramların tartışmalı hale geldiği, bir türlü politik-örgütsel karşılığı bulunamayan yeni bir sosyalizm ve örgüt arayışıyla noktalarken; Devrimci Sol bu süreçten, THKP-C'de simgelenen akımın olduğu kadar geleneksel komünist hareketin ilkelerinin de savunucusu olarak çıktı. 1990'ların ilk yarısında sosyalist sol, Devrimci Sol (daha sonra DHKP-C) ve geleneksel Marksist-Leninist ilkelerin savunucusu küçük illegal gruplar ile TKP, Devrimci Yol, Kurtuluş, TKEP ve TDKP gibi legalizmi benimseyenler olarak iki kampa bölündü. Zamanla iki tarafın da birbirini anlayacak ortak kültürel zemini kaybedeceği, keskin bir bölünmeydi bu.

Devrimci Solcular yeni döneme tek tip elbise ve ölüm orucunda simgelenen direnişleriyle, cunta karşısında devrimci onuru korumuş, siyasi tutukluluğun fiili haklarını elde etmiş olmanın moraliyle girdi. Metris, İstanbul'day-

dı ve bu şehir her türlü muhalif, devrimci hareketin olduğu kadar Devrimci Sol'un da örgütlenme merkeziydi. 12 Eylül'ün en fazla sanık sayısına sahip siyasi davalarından Devrimci Sol ana davası hâlâ Metris Baştabya'nın spor salonunda kurulmuş sıkıyönetim askeri mahkemesinde devam ediyordu. Cezaevi ve mahkeme, şimdi kamuoyunun gözleri önüne serilebilen 12 Eylül'deki direnişin süregelen tanıklığıydı. 12 Eylül'ün Metris'i "direniş odağı", mahkemeleri "devrimci kürsü" haline getirilmiş, cuntanın teslim alma politikası boşa çıkarılmıştı. Devrimci Solcuların cezaevi ve dışarıdaki örgütlenmeleri bu moral etki üzerinde yükseldi.

Sol grupların bir bölümünün cunta sürecinde uyguladığı ricat taktiğine Devrimci Solcular yeni girilen bu süreçte başvurdu. Örgütün durumu politikleşmiş askeri savaş stratejisinin gerektirdiği silahlı mücadeleyi sürdürmeye elverişli değildi. Bir "güç toplama", "hazırlık" evresine ihtiyacı vardı. Ricat, "örgütsel inşa"nın gerçekleşeceği, "faaliyetin esasını içe dönük" çalışmaların, kadroların "teorik, ideolojik düzeylerinin yükseltileceği", siyasi polisin yeni teknolojik takip yöntemlerine karşı yetkinleştirileceği ve "kadro çalışması yapılabilecek" bir kitle temelinin yaratılacağı dönem olacaktı. Niyazi Aydın'm 1985 Ekim'inde tahliye olmasının ardından, onun yönetiminde dışarıda dağılmış ilişkilerin toparlanacağı illegal bir yönetici çekirdek de kuruldu. Ricat, içeriyle dışarının sinerjisiyle gelişti.

Metris Cezaevi, lider ve yönetici kadronun toplandığı, ideolojik-örgütsel bütünlüğü temsil eden "doğal" merkezdi. İdeolojik birliğin sağlandığı ve güvence altına alındığı yer de orasıydı. "Haklıyız Kazanacağız" isimli, 49 imzalı (daha sonra bu sayı artmıştır) savunma Devrimci Sol'un siyasal görüşlerinin ayrıntılı bir açıklamasıydı; geçmişin siyasi çizgisine ve mücadelesine sahip çıkan ideolojik birliğini temsil ediyordu. Dursun Karataş'ın ileriki yıllarda bir "başucu kitabı" olarak niteleyeceği savunma, propagandif ve yargılayan üslubuyla 12 Eylül mahkemelerinin "devrimci kürsü" haline getirilişini de simgeliyordu. Daha önce yalnızca az sayıda tutuklu yakınının görüldüğü mahkeme salonunun tribününü bu kez "Devrimci Sol Güçler"in[76] demokratik alanda faaliyet gösteren yüzlerce taraftarı doldurmuştu. Mahkeme salonunda okunması aylarca süren 1.159 sayfalık savunmanın basında en çok yankı uyandıran bölümü "12 Eylül Suçluları" başlıklı, kimi gazetelerin "Dev-Sol'un ölüm listesi" diye sunduğu isim listesiydi. 1990'da başlayan silahlı eylemler sırasında gazeteler sık sık bu listeye atıfta bulunarak suikast haberlerini verecekti.

1987 Ağustos'unda açlık greviyle aynı davadan yargılananların aynı koğuşlarda kalabilme haklarını elde etmesi, savunmanın tutukluların tümünün katılımıyla hazırlanmasını kolaylaştıran faktördü. Yine de bu metin, ör-

76 Devrimci Sol, açık faaliyetinde "Devrimci Sol Güçler" adını kullanıyordu.

gütün bir-bir buçuk yıl sonra uğrayacağı köklü değişimin ipuçlarını vermiyordu. Kuruluştan beri vurgulandığı gibi, önemli olan aynı görüşlere sahip olmak değil, uygulamada aynı anlayışa sahip olabilmekti.

Cezaevi (Sağmalcılar) legal yayının önemli yazılarını kaleme almak, yönlendirici olmakla kalmadı; bir cephe gerisi gibi de çalıştı. Üniversite işgalleri, boykotlar, gösteri ve yürüyüşler nedeniyle başta öğrenciler olmak üzere değişik kesimlerden yüzlerce insan 1988-1991 arasında kısa süreli tutuklanmaları sırasında cezaevinde disiplinli ve örgütlü bir yaşam kurmuş eski kuşakla yüz yüze tanışma imkânı buldu. Eskiler de yeni kuşak taraftarlarını tanımakla kalmadı, onlar için sıkı eğitim programları hazırladılar. Siyasi polisin çabucak fark ettiği ve cezaevi yöneticilerine ateş püskürdüğü bir "aymazlık"tı bu, ama cezaevi kelimenin gerçek anlamıyla "devrimci okul"a dönüşmüştü.

Son olarak cezaevleri, sadece Devrimci Solcuların değil genel olarak devrimcilerin cunta sonrası kamuoyunun geniş kesimiyle ilk siyasal teması kurdukları araçtı. Temel konu işkence ve insan haklarıydı, ama muhalifler ve sosyalistler açısından cuntanın siyasi eleştirisi, devrimci tutuklulara ve onlar nezdinde devrimci mücadeleye sahip çıkılması gibi anlamlar taşıyordu. 12 Eylül döneminde işkence ve direniş, sansür nedeniyle basın aracılığıyla kamuoyuna ulaşmamış olsa da, ilgili herkes fısıltı gazetesiyle yaşananların bilgisine sahip olmuş ve toplumda bir duyarlılık oluşmuştu. Sansürün gevşemesiyle insan hakları ihlalleri, cezaevlerinde olup bitenler gazetelerde, dergilerde artık sıkça yer alabiliyordu. Uluslararası insan hakları kuruluşlarının yakından izlediği, işkence, savunma ve hak ihlallerini rapor ettiği; cuntanın insanlık suçlarının süregelen tanıklığı ve "demokratikleşme" iddiasındaki rejimin zayıf noktasıydı.

Cezaevlerindeki açlık grevleri duyarlılığı daha da artırıyor, tutuklu yakınları başta olmak üzere aydınların, yazarların farklı çevrelerden muhaliflerin desteğini kazanıyor, resmi ideolojinin sözcülüğüyle bilinen büyük ulusal gazeteler dahi tutukluların "haklı talepleri"ne yer veriyordu. Hükümet ve askeri yetkililer de tutukluların sorunlarını çözmek için uğraş verdiklerini söylüyor, geçmişte kapılarını yüzlerine kapadıkları tutuklu yakınlarını dinliyordu. Kamuoyu baskısı nedeniyle tutukluların açlık grevleri de taleplerinin kabulüyle sonuçlanıyordu. Sonunda askeri yetkililer işkence ve insan hakları ihlali konusunda en çok adı çıkmış üç cezaevini, Diyarbakır, Mamak ve Metris'i 1988 yılında gazetecilere, yerli ve yabancı heyetlere açtı. Gazeteler, dergiler günlerce bu cezaevlerindeki izlenimlere ve anlatımlara yer verdi. 1986-90 yılları arasında cezaevleri konusu dergi ve gazetelerin gündemlerinden eksik olmadı. Cezaevleri toplumsal duyarlılığını koruyan bir konu olmayı sonraki uzun yıllar boyunca da sürdürdü.

Bu duyarlılık, dışarıda sınırlı taraftar topluluklarıyla varolan illegal devrimci grupların daha geniş kesimlere ulaşmasını sağlayan politik zemindi. Bu deneyim, başta DHKP-C olmak üzere, illegal çalışmayı temel almış radikal grupların, ileride tekrarladıkları politik mücadele biçimini aldı. 1996 ve 2000 yıllarındaki ölüm oruçları birbirlerinin adeta bir tekrarıydı. Radikal grupların ortaklaşa eylemi olan 1996 ölüm orucu, onlarla kesin olarak ayrışan legal sosyalistlerin, insan hakları savunucularının, aydın ve yazarların desteğini kazandı ve hükümetin geri adım atması, hakların elde edilmesiyle sonuçlandı. 2000 yılının ölüm orucu da başlangıçta aynı havayı yaratmıştı, fakat "Hayata Dönüş" operasyonunun ardından tam tersine evrilerek, legal sosyalistlerin, giderek de radikal grupların dahi ilgi göstermediği, toplumun kesif duyarsızlığı altında DHKP-C'li bir grup tutuklu ile yakınının yıllarca süren gözlerden uzak eylemine dönüştü.[77]

Cezaevlerinin cuntadan çıkışta oynadığı özgün rol, yasal alanda ilk örgütlenme girişimlerinin tutuklu yakınlarından gelmesinin de nedeniydi. Aileler cunta döneminde yakınlarının hakları için bir araya gelmeyi, mücadele etmeyi başarmış istisnai bir toplumsal gruptu. Bu yüzden muhalifler nezdinde saygın bir yere sahiptiler. İlk derneği, Devrimci Solcu tutuklu yakınları kurdu: Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği (TAYAD). TAYAD, 3 Şubat 1986'da diğer siyasi grupların tutuklu yakınlarının bir araya geldiği, kuruluşuna aydınların öncülük ettiği İnsan Hakları Derneği'nden (İHD) altı ay önce kurulmuştu. İki kurum arasında kuruluşlar sırasında başlayan gergin ilişki, yıllar boyu sürdü. TAYAD, bunu istese de, İHD gibi çeşitli siyasal eğilimlerin tutuklu yakınlarını da kapsayan bir özelliğe ulaşamadı.

TAYAD, Devrimci Solcu tutukluların, politik bir içerik verdiği tutuklu yakınları örgütlenmesinin bir ürünüydü. Sadece cezaevi sorunlarını kamuoyuna anlatmakla yetinmiyor, yakınlarının siyasi düşünce ve direnişlerinin taşıyıcılığını da üstleniyorlardı. Adalet Bakanı Mehmet Topaç'ın bir görüşmede öfkelenerek "Çocuklarınızla aynı ağızdan konuşup onların bıraktığı yerden yoksa siz mi devam ettiriyorsunuz?" sözlerine "Eğer yaptıklarımıza; çocuklarımızın bıraktığı yerden devam etmek deniyorsa, evet biz onların bıraktığı yerden devam ediyoruz" demişlerdi.[78] Kararlı, cesur ve ısrarlı çabalarıyla cezaevi idareleri nezdinde de örneğin 1987 açlık grevinin sona erdirilmesine ilişkin görüşmelerde bulunmaları gibi bir ağırlığa ulaştılar. Emek sinemasında bini aşkın kişinin katıldığı siyasi tutuklulara destek gecesi (14 Şubat 1987), Bayrampaşa'da yaklaşık 2 bin kişinin katıldığı "Tutsaklara Özgürlük" mitingi (6 Aralık 1987), TAYAD'ın önayak olduğu kitlesel toplantılar-

77 Bkz. Ek 2.

78 *Tutsak Aileleri, 12 Eylül ve TAYAD*,(der.) Gülten Şeşen, Haziran Yayınevi, İstanbul, Aralık 1991, s. 152-155.

dı ve bunlar Devrimci Sol'un 12 Eylül'den sonra açık çalışmasının ilk kitlesel örnekleriydi. Aynı zamanda sosyalist hareketin öncülük ettiği ilk kitlesel eylemler özelliğini de taşıyorlardı.

TAYAD'la başlayan yasal alandaki çalışmaları aylık *Yeni Çözüm* dergisi (Aralık 1986) ve Demokratik Mücadelede Kadınlar Derneği (DEMKAD-Aralık 1987) izledi. *Yeni Çözüm*, Ankara, Adana, İzmir, Bursa gibi birçok şehirde kurduğu bürolarla bir örgütlenme merkezi gibi çalıştı, özellikle üniversite gençliği içinde taraftar topladı. DEMKAD daha çok gecekondu bölgeleriyle ilgiliydi. Küçük gruplar halinde olsa da, hayat pahalılığını ve zamları protesto eden tencereli eylemleri, *Hürriyet*'in önünde kadın ve çocukların zammı protesto gösterileriyle basının dikkatini çekmişlerdi. İlk örgütlenmeler içinde diğer önemli girişim Ortaköy Kültür Merkezi'nde (daha sonra İdil Kültür Merkezi) odaklanan Grup Yorum gibi en popüler devrimci müzik topluluğunu yaratacak olan "devrimci kültür" çalışmalarıydı. Kitle örgütleri, yaratıcı eylemleriyle sık sık merkez-ulusal gazetelere haber oluyorlardı.

Ricat döneminde silahlı eylemler görülse de asıl ağırlığı "ekonomik-demokratik mücadele" diye nitelenen, demokratik örgütlenme ve haklarla ilgili yasal ve açık alandaki çalışmalar oluşturuyordu. Öğrencilerden memurlara, hemşirelerden avukatlara, işçilerden mahallelere uzanan çeşitli kesimler içinde adım adım gelişen örgütlenme çalışmalarıyla geniş bir sempatizan ağı oluştu. 1990'a gelindiğinde "Devrimci Sol Güçler" üniversiteli gençlik, mahalleler, memur sendikalarında en etkili sosyalist güç durumuna ulaştı. Mahallelerde 40'a yakın kültür ve yardımlaşma derneği bulunuyordu. AKAD, BİKAD, EKAD, HAKAD, SULKAD ya da ÜM-DER, YEN-DER gibi kısaltmalara sahip bu dernekler, Alibeyköy, Gültepe, Bakırköy, Okmeydanı, Bağcılar, Esenler, Gazi, Ümraniye, Samandıra, Sultançiftliği, Kartal gibi İstanbul'un birçok mahalle ve semtinde halkın yerel sorunları etrafında örgütlenmesi amacıyla kurulmuştu. Bu mahallelerden en ünlüsü kuşkusuz, "Devrimci Sol'un kalesi" diye nitelenen Küçükarmutlu'ydu. Altyapısından imar planlarına, evlerin dağıtımına kadar her türlü sorunun çözümüne Devrimci Solcular öncülük ediyordu; mahallenin yıkımına ilişkin girişimler her seferinde direnişlerle engellendi. Birçok mahallede yüzlerce, hatta binlerce mahallelinin katıldığı su, kanalizasyon vb. sorunlar için gösteriler, yürüyüşler düzenlendi. Esenler, Halkalı ve Sultançiftliği'nde 1990 yazında binlerce mahalleli, su talebiyle belediyelere yürüdü. Mahallelerdeki örgütlenmeler, örgütün şehir küçük burjuvazisinin desteğini kaybettiği 1994 sonrasındaki yıllarda da varlığını korudu.

Demokratik mücadelenin temel perspektifi "kendisini yasalarla sınırlamayan meşruluk"tu. Yasaların gerçekte hak ve özgürlüklerin kullanılamayacak biçimde hazırlanmış olduğu 12 Eylül düzeni içinde aslında pek çok muha-

lif açısından geçerli bir yaklaşımdı bu; Devrimci Solcuları ayırt eden ise iradi politikalarla süreci ilerletme fikriydi. Yayın, dergi, dernek, gösteri, devrimci propaganda vb. demokratik haklar fiilen kazanılmah, toplu dilekçeler, açlık grevleri gibi pasif eylem biçimlerinden gösteri ve yürüyüşlere uzanan daha aktif biçimlere geçilmeliydi. Kolluk güçlerinin müdahalelerine karşı pasif ya da aktif bir direniş sergilenmeliydi. Mesele kadro ve taraftarlardan başlayarak, ruh halini ve koşulları gözeten iradi bir çabayla kitle hareketini radikalleştirmekti.

Cezaevlerinden tahliye olan eski kadroların öncülük ettiği bu mücadele tarzı, cezaevleri direnişinin verdiği bir esinle, özellikle gençlik içinde adım adım gelişti ve bir avuç göstericiden yüzlercesinin toplanabildiği, polisle çatışmaların görüldüğü gösterilere dönüştü. Bunların en önemli örnekleri ise 1988 ve 1989 1 Mayıs'larıydı. 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlama amacındaki her iki gösteri, polisin sert müdahalelerine karşı kol kola ya da taş ve sopalarla direnen, 4-5 bin kişinin toplanabildiği radikal bir "Devrimci Sol Güçler" kitlesinin yaratıldığını gösteriyordu.

Radikal kitle hareketi, demokratik hakların elde edilmesinde kararlı bir topluluğun yaratılmasının ötesinde, silahlı mücadele yoluyla iktidarı almaya çalışacak bir örgütün, kitle tabanının sahip olması gereken özelliklerini de anlatıyordu: Eylemini düzenin yasallığının dışında sürekli kılabilen, bu yolla devrimci hareketin tabanı olan halk topluluğu. Böyle bir halk topluluğunun sürekli varolabilmesinin koşulu, onu "sürekli devrimci mücadele" içinde tutabilmekten geçiyordu. Şöyle deniyordu: "'Maddi yaşamın bilinci belirlediği' gerçeği, devrimcilerin kitlelere sürekli olarak daha ileri hedefler gösterme, yeni değer yargıları ve yeni bir yaşam biçimi önermesini; düzenin yasallığı, değer yargıları ve yaşam biçimi dışına taşan sürekli bir eylemlilik içinde tutulmalarını zorunlu kılar. Emekçi sınıflar ancak böylelikle düzenin yanlış bilinçlendirmesinden uzaklaştırılabilir ve sosyalizm yönünde bilinçlendirmenin koşulları oluşturularak, mücadeleye seferber edilebilirler."[79] Radikallik ise "coşku, irade gücü, cesaret ve atılımcı ruh" olarak tarif ediliyordu.

Örgüt, radikalizmi ancak kendisinde başarılı kıldığı oranda halk kitlelerine taşıyabilirdi. Dolayısıyla en başta örgütün kurmayı, yani önderliği radikalizmin gerektirdiği "psikolojik-moral güçlere sahip olmalı"ydı. Buna sahip olmayan önderlikler, devrimci savaşı zafere ulaştıramazdı:

> ...öncünün oynayacağı rol, yakacağı kıvılcımla ve yaratacağı gelenekle kitlelerin mücadeleye aktif katılımı yolunu açmak olacaktır. Bu ise, sağlam moral değerlerle donanmayı ve psikolojik-moral savaşın gereklerini ciddi biçimde

79 "Sınıf Mücadelesinde Psikolojik-Moral Savaş ve Direniş Ruhu", *Yeni Çözüm*, sayı 6, Temmuz-Ağustos 1987.

yerine getirmeyi gerektirir. Kendisini böylesi bir misyona göre hazırlamayan önderliklerin, sınıflar savaşını başarıya ulaştırmaları olanaksızdır.[80]

Devrimci Solculara göre, 12 Eylül yenilgisini ağırlaştıran "moral değerlerin yitirilmesi"ydi. Devrimci örgütler darbeler yemekle kalmamış, "polis-te, cezaevlerinde ve cuntanın mahkemelerinde teslimiyetçi bir pratik" sergilemişti. Bu teslimiyet dalga dalga devrimcilere, sonra onlara sempati duyanlara, halka kadar yayılmış, davayı ret eğilimlerinin güç kazanmasına ve ideolojik savrulmalara yol açmıştı. Solda güç kazanan Marksist-Leninist ilkelerin reddedilmesi eğilimlerinin, uzlaşmacı, düzen içi siyaset arayışlarının kaynağında bu "inanç yitimi" vardı. Yani inanç ile teori-politika arasında bir özdeşlik söz konusuydu. Bunun sorumluları da "devrimci örgütlerin önderlikleri"nden başkası değildi. 12 Eylül yıllarında "direnme" yerine "geri çekilme" adı altında mücadeleyi "tatil etmeyi" seçenler, şimdi düzenle uzlaşma eğilimleri içine girmişti. Devrimci Sol da yenilmişti, ama bu yenilgi "asla solun yenilgisiyle" özdeşleştirilemezdi. Ağır darbelere rağmen "geri çekilme", "kendini koruma" taktiği izlenmemiş, "direnme hattı" terk edilmemişti. Yenilgiye yol açan "örgütsel zaaf ve eksikler" tespit edilmiş, bunların aşılması için uğraş verilmişti. "Direnme hattını koruyanlar", "eksik ve zaaflarıyla mücadele edenler", diğerlerine göre çok daha ileri noktadaydılar. Şöyle deniyordu:

> 12 Eylül'le birlikte hareketimiz de bir yenilgi süreci yaşadı, ama bu yenilgi boyutları ve yarattığı sonuçlar itibariyle solun geneldeki yenilgisiyle bir tutulamaz. Bir defa hareketimiz solun içine düştüğü ideolojik bunalıma yuvarlanmadı, örgütsel yok oluş noktasına gelmedi; en önemlisi de, uzunca bir süre alt düzeyde sürse de gücü oranında mücadeleyi sürdürmekten vazgeçmedi, direniş hattını korumayı başardı. Bugün sol ile kıyaslandığında daha olumlu bir konumda olmamızın temel nedeni budur.[81]

Direniş, devrimci varoluşun koşuluydu.

1990 Mart ayında yayınlanan "Kendini Yaratma Savaşı Kazanılmıştır" başlıklı makalede, Devrimci Sol'un lider, yönetici ve militan kadrolarının, 12 Eylül'de işkenceli sorgularda gösterdikleri "zaaflı" tutumun, cezaevi ve mahkemelerde yıllar süren ölüm pahasına direnişler içinde "özel bir savaş"la "aşıldığı" ve "kendisini yenilemeyi" başardığı belirtiliyordu. Siyasi polisin işkencesi karşısında Dursun Karataş'ın gösterdiği "zaaflı" tutum, gerek basın, gerek devletin resmi görevlileri gerekse de sol gruplarca Devrimci Sol'un radikalizminin karşısına sık sık bir propaganda malzemesi olarak dikilmişti.

---

80 *A.g.m.*

81 "Yolun Neresindeyiz?", *Dava Dosyası II*, s. 14.

Bu "zaaf" karşısında "liberal" davranılmamış, "cezaevleri ve mahkemelerde yıllar süren can bedeli direnişlerle" "kendini yenileyerek" aşılmıştı.

> Eğer 12 Eylül sonrası süreci devrimci hareket ve onun insanları açısından değerlendirmek gerekirse, bu süreç, bütün diğer görevlerin yanında bir özel savaştı, poliste şu veya bu düzeyde olumsuzluk gösteren her düzeyde hareket insanının kendini yeniden yaratma savaşıydı ve biz bugün rahatlıkla şunu söylüyoruz ki, bu savaş kazanılmıştır![82]

Dursun Karataş, 1989 yılının Aralık ayında kadrolardan liderlik için onay istediği yazısında da kendi özelindeki "kendini yenileme"yi şöyle anlatıyordu:

> Hiç hatalarım, olumsuzluklarım yok muydu diye sorabilirsiniz. Kuşkusuz vardı. Yıllardır dillere pelesenk edilen şube tavrı... nedeni, gerekçesi ne olursa olsun, düşmana hiçbir bilgi vermemek, hiçbir şey kabul etmemek en ideal olanıydı. Bu noktada moral yitimine uğradım, inanç zayıflığına düştüm. Ve bu durum gereksiz bazı kabulleri ve olumsuzlukları beraberinde getirdi. Bu bir ihanet değil, dizginsiz bir çözülme değil, ama olmaması gereken bir durumdu. Reformist küçük burjuva bir tavırdı. Hareketi çok zarardan kurtarmak için, en az zarara razı olmaktı.
>
> Bu olumsuzluk, devrimci yaşantımı lekeleyen bir durumdu. Yok olmamak, sıradanlaşmamak oligarşinin zaferini sağlamamak, inançlarıma bağlı kalmak, geleceğe yürümek için mutlaka kendimi aşmam ve kendimi yeniden var etmeliydim. Bu acımasız bir savaştı. Her yandan kuşatma altına alınmış bir insanın, kuşatmayı yarma savaşıydı.

"Kendini yaratma savaşı", 12 Eylül gibi, kıstırıldığı en elverişsiz koşullarda zaafa düşmüş bir devrimci örgütün ya da devrimcinin, direniş/mücadele içinde kendini yenilemesiydi. Zaafı teorileştirenler, adım adım ya da hızla düşmanın iradesine teslim olma sürecine giriyor demekti; bu da ideolojik çözülüş ve dağılmaydı. 12 Eylül sürecini "inançları ve ideolojisinden sapmadan, dağılmaya uğramadan" atlatan Devrimci Sol ile "ideolojik bir erozyona uğrayarak, dağılarak" yenilen Türkiye solu arasındaki temel ayrım buydu. "Direniş", "kendini yaratma savaşı", "teslimiyet" gibi devrimci varoluşla ilgili Devrimci Sol'un 12 Eylül koşullarında, özellikle de cezaevleri direnişinde geliştirdiği yaklaşım, örgüt içi yaşamın, sol gruplar ile ilişkiler kadar düzenle savaşımının da stratejik unsuru haline geldi. "Savaşta iki irade çatışır", "Gerçek anlamda zafer ve yenilgi, düşmanın iradesini kabul edip etmemede düğümlenir."[83] Devrimci örgütün ya da devrimcinin yenilgisi fiziksel

82 *Yeni Çözüm*, sayı 33, Mart 1990'dan aktaran *Yeni Çözüm Seçmeler*, s. 828.

83 Dursun Karataş, aktaran *Devrimci Sol*, sayı 22.

yok oluşu değil, düşmanın iradesine boyun eğişiydi. Bu da ideolojik bir teslimiyetten başka bir şey değildi.

Direniş sadece güncel varoluş koşulu değil, geleceğe miras kalacak, geleceğin inşa edileceği, halka iletilecek bir mesajdı. THKP-C'nin Kızıldere'sinden miras kalan, 1984'te tek tip elbiseye karşı ölüm orucuyla yeniden üretilen, 12 Temmuz 1991 ve 16-17 Nisan 1992 çatışmalarında ve nihayet F tipi cezaevlerine karşı ölüm oruçlarında sürecek "zaferi" güvence altına alan bu "devrimci ruh"tu.

Liderin dönüşü

Sağmalcılar Cezaevi'nden 1989 yılı sonunda birbiri ardına gerçekleşen firarlar, Devrimci Solcuların, soldaki prestijini doruğa çıkaran eylemlerdi. Firarların ilki lider Dursun Karataş ile Bedri Yağan'ın 25 Ekim 1989'da Sağmalcılar Cezaevi'nden belirlenemeyen bir yöntemle kaçmasıydı. Firarlar 1990 yılbaşında Sinan Kukul ve Mürsel Göleli'nin, 28 Mayıs 1990'da Aslan Şener Yıldırım, Aslan Tayfun Özkök, İbrahim Erdoğan ve Ali Kırlangıç'm aynı cezaevinden firarlarıyla sürdü. Kaçanlar önde gelen kadrolardı. Dursun Karataş, Bedri Yağan ve Sinan Kukul savunmayı parafe eden üç kişiydi ve Devrimci Sol'un yönetici çekirdeği gibi algılanıyordu; diğer firarilerle birlikte yönetici bir kadro grubu özgürlüğüne kavuşmuştu. 1988-90 yılları arasındaki olağan tahliyeler de hesaba katıldığında 12 Eylül'den beri tutuklu bulunan neredeyse bütün eski deneyimli kadroların artık cezaevi dışında olduğu söylenebilirdi. 1989 yılının Ekim, Kasım, Aralık ayları boyunca pek çok baskına rağmen firarilerin izlerine rastlanamaması örgütün siyasi polisin denetimi dışına çıkmış bir illegal aygıtı kurmayı başardığının göstergesiydi. Devrimci Sol'un örgütsel bir atılım yapacağı kesindi.

Partileşme, kuruluştan beri iradi-merkezi bir süreç olarak tanımlanmıştı. Bu iradeyi örgütün yönetici grubu olan, kimi zaman merkez komitesi olarak da adlandırılan "merkezi organizasyon" temsil ediyordu. Bu organizyonun seçilişi, işleyişi ve örgütle ilişkileri, belirli bir tüzüğe dayanmaksızın, hayli esnek hareket etme imkânı sağlayan, mücadele içinde gelişen "güven" ve "ikna" ilişkilerine dayanıyordu. Mücadelenin doğal seyri içinde ilk merkez komitesi, herhangi bir önleme karşı, kendisinin yerine geçecek alternatif bir yönetim seçmişti ve tutuklamaların ardından da bu alternatif yönetim görevi üstlenmişti. Tutuklamalar ve giderek küçülen ilişkiler ağı içinde sürüp giden 12 Eylül sonrası yıllarda, yönetici komite de görevler de o sırada en uygun kişilerce üstlenilmişti. 12 Eylül'den sonra (1981-83 ve 1985-1990) en uzun süre bu organizasyonun siyasi sorumluluğunu üstlenmiş kişi Niyazi Aydın'dı.

Aşağı yukarı 4 yıllık bu zaman diliminde örgüt, 12 Eylül deneyimini ya-

şamış, uzun cezaevi yıllarında beraberliklerini korumuş birçok eski kadroyu elinde tutmayı başarmış, yeni kuşak pek çok devrimciyi saflarına katmış ve aktif bir sempatizan çevre edinmişti. Üyelik kriterlerinin, parti organlarının belirdiği parti-öncesi bir örgütlenmenin imkânları son birkaç yıldır doğmuş sayılabilirdi. Ancak örgüt, en başta böyle bir partileşmenin önkoşulu sayılabilecek yönetici gücünü yani "liderlik kurumu"nu henüz ortaya çıkarmadığını düşünüyordu. "Önderlik" Marksist-Leninist örgüt ya da partilerin neredeyse hepsinde olduğu gibi Devrimci Sol için de "tarihsel bir role" sahipti. Buna karşın 1990'lı yılların başlarına kadar, "önderlik" kavramı, tek bir kişiye değil, merkezi yönetici organa vurgu yapıyordu. 1990'da, bizzat "doğal önder"in girişeceği köklü dönüşüm sürecinde de, aynı vurgu geçerliydi.[84] Bu organ, lider ile onun tamamlayıcısı gibi tasarlanan yakın çevresinin oluşturduğu, "her bakımdan birbirlerine güvenen" bir çekirdek kadroyu öngörüyordu. 1990 sonrasının örgütsel-siyasal görüş açısını açıklayan *Yolun Neresindeyiz?* (Ağustos 1990) broşüründe şöyle deniyordu:

> Merkezi düzeyde politika üretebilecek, her şart altında önderlik yapabilecek ve kendi içinden alternatiflerini çıkaracak, kısaca bir parti çatısını oluşturabilecek önder düzeyde bir liderlik kurumu yaratabildiğimizde...[85]

Bir başka ifadeyle, bu çekirdek bir başka yazıda şöyle anlatılıyordu:

> ...en önemlisi de örgütsel şekillenme, örgüt ruhu ve bunun taşıyıcısı, yayıcısı bir çekirdek yaratılmadan, bu çekirdeğin çevresi güvenilir, ideolojik bağlılığı ve denenmişliğinden kuşku duyulmayan ileri kadrolarca sarıp sarmalanmadan, parti veya seçim esasına dayanan bir örgüt yaratılamaz.[86]

Deneyimli kadro potansiyeli bakımından örgütün en olgun dönemi kabul edilebilecek 1990 başında neden böyle bir organa ulaşılamadığı hakkında fikir verebilecek en önemli kayıt, cezaevinde Dursun Karataş, Sinan Kukul ve Bedri Yağan'dan oluşan üç kişilik komite içinde çıkan anlaşmazlığı konu edinen "1989 Tartışmaları" diye anılan tutanaklardı. Dursun Karataş, eleştirileri karşısında kendisini düzeltmeyen Sinan Kukul'u (18 Şubat 1989) "kendi iç hesaplaşmasını yapması ve kendini yenilemesi için" iki ay süreyle görevinden almış, bu karara karşı çıkan ve bir kadrolar toplantısı isteyen Bedri Yağan için de "inisiyatifinin daraltılması ve sıkı denetim altında tutulması ve her şeyi bilmemesi gerektiği" (21 Şubat 1989) kararına varmıştı. Her iki kararı da kadrolar platformunda okumuştu.

---

84 "Yolun Neresindeyiz", *Dava Dosyası II*, s. 38 ve 46.

85 *A.g.e.*, s. 46.

86 "Komiteler, Hücreler ve Silahlı Ekipler, İşlerlik ve Bazı Kurallar", Mart 1990 tarihli Merkez Komitesi imzalı yazı, *Dava Dosyası II*, s. 74.

Buradaki önemli nokta, Dursun Karataş'ın tek başına üç kişilik bir yapı içinde karar verme hak ve yetkisini kendisinde görmesi, diğerlerinin de bunu tartışma konusu yapmamasıydı. Kadrolar platformunun toplanmasını isteme nedenleri, kararın ve gerekçelerinin kadrolara da duyurulmasıydı yalnızca, zira kararın alınış biçimine değil gerekçelerine katılmıyorlardı. Bedri Yağan, kadrolar platformunu toplamayı istemenin Sinan Kukul'un sessiz sedasız tasfiyesini önlemek amaçlı olduğunu, sonraları yazacaktı.[87] Dursun Karataş'a göre bu, kendisine karşı "güvensizlik" ve "güç savaşı"nın bir göstergesiydi. Çağrılı kadrolarsa (9 kişi), ilk kez karşılaşılan böylesi bir durumda, toplantının işlevini anlayamamıştı. Sonuç olarak toplantı, Karataş'ın, tek başına karar alma yetkisini olduğu kadar, üst komitede çıkan bir anlaşmazlığın çözüm yerinin kadrolar platformu değil, bir lider olarak kendisinde olduğunu teyit ediyordu:

> Bana göre olayın buraya getirilmesi birincisi, sizin nezdinizde bizim güvensizliğimiz demektir. Yani biz kendi kendimiz hakkında karar alacak yetkinlikte, cesarette ve olgunlukta değilizdir. İkincisi kendi sorunlarını çözemeyen bir yapı başkasının sorunlarını çözemez. (...) Ve şu önemli benim için, bizim için de önemli olmalı. Biz nasıl bir örgüt olacağız? Biz gerçekten bir örgüt müyüz? Örgütsek, hangi işlerliğe sahip bir örgütlülüğüz? Ve bugün şöyle söyleniyor veya ifade edilmek isteniyor: "Bu kararı sen aldın." Evet, ben aldım. Yalnız tek başıma bu kararı ben aldım. Ben bu kararı yalnız başıma alamayacak mıydım? Veya kim alacaktı, böyle bir yapı içerisindeki bu kararı? Ben böyle bir kararı almaya kendimi hak sahibi görüyorum, dün de bugün de... Eğer ben böyle bir kararı almaya hak sahibi değilsem, ben hayatlarınız üzerine dahi yüzlerce karar aldım. Hâlâ da alıyorum. Onları ne parmak hesabıyla aldık, ne bir P.G.'nin H.S.'nin kararıyla aldık, ne de bir başkasının kararıyla aldık. Bu kararları ben aldım. Bunu ne türlü adlandırabilirseniz adlandırın. Ama bizim gelişimimiz budur. Ve bana göre de bu gelişim daha uzun bir süre sürecektir. Yanlışların ortaya çıktığı noktada doğru kararı almak zorunda hissedeceğim kendimi. Ama bu şunu dışlamadı hiçbir zaman. En yakın çevremdeki insanların düşüncelerini almak, onlarla paylaşmak, onları ikna etmek her zaman olmuştur.[88]

Bu tartışmanın, lider ile yakın çevresindeki yöneticiler arasında kırılma yarattığı açıktı. Ve Dursun Karataş, yine aynı toplantıda şunları da söyle-

87 Bedri Yağan'ın "örgüt içi darbe"nin gerekçelerini anlattığı 307 sayfalık yazısı, s. 107. Bu yazıyı, o sırada Avni Özgürel yönetimindeki haftalık *Panorama* dergisi 9-15 Haziran 1993 tarihli 9. sayısına "Özel Ek" olarak yayımladı.

88 *Her Şey Birliğimiz Geleceğimiz ve Zaferimiz İçin*, Haziran Yayınevi, İstanbul, Temmuz 1994, s. 141-142.

mişti: "... aslında daha büyük eleştiriler bekliyordum. Çünkü o anlayışa göre belki daha büyük eleştiriler var, ama bugün söylenemiyor. Ama inanıyorum yarın söylenecek, yarın söylenecektir, başka türlü söylenecektir."[89] Bu sözler, sonraları, 1992 Eylül'ündeki örgüt içi darbenin öngörülmesi olarak değerlendirilecekti.

Karataş'ın Sinan Kukul'a eleştirileri arasında "sağ-statükocu, uzlaşmacı" bir çizgiye sahip olmak, "DS düşüncesini başka düşünceyle değişmek istemek" gibi eleştiriler vardı. Keza Bedri Yağan için "yeni süreç başlatmak istemek", "hizipçilik potansiyeli taşımak" gibi eleştiriler söz konusuydu. Karataş, tutanaklara göre,[90] bir anlayışa sık sık vurgular yaparken, diğerleri Karataş'ın kendilerine yönelik değerlendirme ve eleştirilerinin haksız ya da yanlış olduğu kanısını dile getiriyordu. Yani sözü edilen yöneticilerin, yönetici organın işleyişi hakkında herhangi bir önerileri ya da itirazları yoktu.

Dışarıda da durum farklı değildi.

Karataş firar ettiğinde, dışarıda Niyazi Aydm'ın sorumluluğunda, 1993'te Sağmalcılar Cezaevi'nde örgüt içi darbeyi desteklediği gerekçesiyle öldürülecek olan Erdoğan Eliuygun'un da bulunduğu üç kişilik bir yönetici komite örgütü yönetiyordu. Karataş, örgütün durumunu cezaevinde izlediğinden daha kötü bulmuştu. Karataş'a göre, yönetici grup, belirli bir "program"dan yoksun olduğu gibi örgütün genel durumu hakkında bilgi sahibi bile değildi. Bu süreci etraflıca anlattığı DHKP-C Kongre Raporu'nda, yönetici gruptan Niyazi Aydın dışındaki diğer ikisi için "sanki bizim olmayan, bize yabancı birileriydiler"[91] diyordu. Ve örgüt, çeşitli kademelerde birer "dükalık" oluşturmuş bu kişiler tarafından dejenere edilmişti. Bu kişiler, Devrimci Solculuktan koparak "hesaplaşmaların yapılmadığı, sağ akımlardan etkilenen, bireyci, riske girmeyen, yeraltı örgütlenmesi yerine yasalcılığı, merkeziyetçilik yerine demokratizmi ön plana çıkaran" bir "Devrimci Solcu tipi" yaratmış, kadro ve militanlar da "Devrimci Solculuğun içinin boşaldığı" bir "ideolojik yabancılaşma" içine düşmüştü.[92] Örgüt yeni baştan inşa edilmeli; yönetici kadrolar da dahil tüm örgüt, "en tepeden en aşağıya", bu yeni süreçte sınamadan geçmeliydi. "Kimle nereye kadar gidilebileceği sorusu... en tepe-

89 *A.g.e.*, s. 144.

90 Bu tutanaklara ilişkin bilgiler Dursun Karataş'ın darbeyle ilgili yazılarının derlendiği *Her Şey Birliğimiz, Geleceğimiz ve Zaferimiz İçin* kitabı ile Bedri Yağan'ın yazısındaki aktarmalara dayanmaktadır.

91 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 106.

92 Karataş'ın bu açık ve sert değerlendirmelerinin, olayların diğer aktörlerinin artık yaşamadığı, örgüt içi darbe gibi ağır bir "vuruş"la sonlanan bir sürecin ardından 1994'te yazıldığı unutulmamalıdır. Bu sürecin aynı sertliği ve açıklığı taşımayan, kuşkusuz aynı içerikteki ama daha doğru bir değerlendirmesi için, *Yolun Neresindeyiz?* broşürünü incelemek daha doğru olabilir. Bu iki metin arasındaki fark hem Karataş'ın hem de örgütün sonraki evrimine de ışık tutabilir.

den en aşağıya kadar geçerliydi."[93] Partinin kuruluşu, ancak böyle bir sürecin ardından gelebilirdi.

Aralık 1989'da Dursun Karataş, kadrolara yönelik olarak "önderliği" için onay istediği yazısını yazdı. Onun verdiği bilgiye göre, bu yazı o sırada ulaşılabilen ve büyük çoğunluğu oluşturan 60'a yakın kadroya gönderildi ve kadrolar "coşkuyla" onaylarını bildirdi. "Önderlik verilmez kazanılır. Biliyorum. Kazandığıma inanıyorum" diye bitirdiği yazısında, neden bu yola başvurduğunun gerekçelerini sıralarken "hiçbir liberal tavra girmemek", "cesur kararlar alabilmek", "en radikal eylemleri yapabilmek için" diyordu. Peşi sıra "Geçici SDB'ler Organizasyonu İçin Asgari Kurallar ve İşlerlik" (Şubat 1990), "Komiteler, Hücreler ve Silahlı Ekipler, İşlerlik ve Bazı Kurallar" (Mart 1990) yazıları ile *Yolun Neresindeyiz?* broşürü yayınlandı.

İlk iki yazı, örgütsel işleyişi, görevleri, suçları ve cezaları tanımlayan kuralları; sonuncusu ise yeni sürecin örgütsel-siyasal perspektiflerini açıklıyordu. "Parti" ya da "parti öncesi örgüt"e ulaşmadan, seçim ilkesinin uygulanamayacağı, "seçme ve seçilme gibi yöntemlerin" ideolojik birliği bozacağı ve hizipleşmeye yol açacağı savunuluyordu. Ayrıca MİT ya da siyasi polisin örgüte yönelik ajan ve muhbirlik çalışmalarına, "çeşitli kılıflara bürünmüş komplolara" karşı uzmanlaşacak, "takip", "gözaltı", "sorgulama" "tutuklama" yöntemlerine başvuracak "güvenlik örgütü" kurulması öngörülüyordu.

Bu yazılar, örgütün o güne kadar sahip olmadığı, Karataş'ın sözleriyle "yeni yaklaşımlar"dı, örgütte "yeni aşama"yı ve örgütsel kültürün köklü dönüşümünü ifade ediyordu. Yakın geçmişi de belirleyen 12 Eylül öncesi, bireylerin inisiyatiflerinin öne çıktığı, örgüt kuralları ve ilkelerinin netleşmediği, genellikle pratiğin doğal ayıklaması ve "ikna"yla (bu 12 Eylül öncesindeki örgütsel ilkeydi) işlerin yürüdüğü, esnek, kendiliğinden yapıdan farklı olarak, yukarıdan aşağıya sıkı bir merkeziyetçiliğin egemen kılındığı, "ikna"nın yerini emir-komutanın, sıkı kuralların aldığı bir örgüttü bu.

Bu dönüşüm, bir yandan yönetici kadrolar arasında "hak-hukuk", "tüzük", "neden hâlâ partileşmiyoruz" gibi söylemlere yol açan, diğer yandan "kendiliğindenci" gelişimine imkân veren, "parti", "partileşme süreci", "ideolojik birlik", "kadrolaşma" gibi görüşlerindeki belirsizlik ve çelişkilere son veriyordu. Bu kavramların her biri, başından beri kişi ya da kişilerin öznelliğinden bağımsız bir nesnellik olarak tanımlanmıştı:

> ...partileşme süreci, 5-10 kişinin "biz partiyiz" demesiyle sona erecek bir süreç olmadığı gibi, salt belli görüşlerin açıklanması ve bu görüşler çerçevesinde birlik oluşturulması süreci de değildir. Özetle partileşme süreci ön-

93 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 116.

ceden belirlenmiş bir zamana ve de kişilerin sübjektivizmine bağlı bir süreç değildir.[94]

İdeolojik birlik, kadrolar, örgütlenmeler, genel komite, merkez komite... gibi organlar, program ve tüzük bizzat mücadelenin içinde ortaya çıkacaklardı. Partileşme süreci "ülke çapında siyasal mücadeleyi kucaklayabilecek, stratejiyi hayata geçirebilecek organ ve örgütlenme biçimlerinin oluştuğu" bir "nitelik değişim"le sona erecekti. Bu, olabildiğince nesnelcilik içeren tanımlama yine aynı ölçüde iradecilik içeren görüşlerle karşılanıyordu:

> Partileşme süreci başından sonuna iradi ve örgütlü bir süreçtir. Bu süreçte hiçbir şey tesadüfe bırakılamaz, kendiliğindenciliğe izin verilmez... başından itibaren bir bütünsellik temelinde gelişmesi gerekir.[95]

Şimdi bu soruların yanıtları açıklığa kavuşmuş, "örgüt iradesine ve onun karar ve talimatları"na bağlanmıştı. Partileşme sürecinin yönetici organı "merkez komitesi"ydi. Tüm üye ve organlar, "MK komitesinin iradesine", "emir ve kararlarına" uymak zorundaydı. Bu irade "elbette, sadece emir veren bir mekanizma olmayacak", "üyeleriyle ideolojik birliği hedefleyen, onları katılımcılık çerçevesinde eğiten, temel sorunlarında düşüncelerini alan bir işleyiş olacak", "ama demokratizm gibi bir zaafa düşüp, kendini yok etme yoluna gitmeyecek"ti.[96] "Merkezi iradeyi kabul etmeyen, ideolojik farklılıkları olanlar" örgütün dışına düşeceklerdi. Merkez komitesinde kimlerin ve nasıl yer alabileceği şöyle açıklanıyordu:

> ...Bu süreci [partileşme süreci – V.E.] başlatanlar ve bunun politikasını oluşturanlar, oluşturulacak örgüt içinde yer alacak insanların niteliklerinin kendi ideolojik kavrayışlarına uygun olmasını isteme hakkına sahiptirler. Bunun anlamı, istenilen nitelikleri taşımayan ya da ideolojik olarak farklı platformlara düşenlerin bu sürecin dışında kalacağı ve örgüt iradesinin onlarla paylaşılamayacağıdır.[97]

Bu aynı zamanda, neden bu sıradaki merkez komitesinin iki kişiyle –Dursun Karataş ve Niyazi Aydın– sınırlandığını da anlatıyordu. Broşür, "Bunca deneyimli insan var, niçin hâlâ partileşmedik" sorusuna şu yanıtı veriyordu: "'Çok adam var' değerlendirmesi, bir örgüt için vazgeçilmez özellikler olan hareket ruhu, davaya bağlılık, kendini feda etme, disiplin ve sorumluluk duygusu" gibi özellikler dikkate alındığında 'adam yok' değerlendirme-

94 *Haklıyız Kazanacağız*, cilt 2, s. 796.

95 *A.g.e.*, s. 795.

96 "Komiteler, Hücreler...", *Dava Dosyası II*, s. 74-75.

97 "Yolun Neresindeyiz?", *Dava Dosyası II*, s. 47.

sine dönüşüyor."[98] Örgütün "savaş kültürüyle yoğrulmuş", "yukarıdan aşağıya emir komuta zinciriyle hareket edecek", "sınırsız fedakârlık ruhuna sahip", "dava adamı" yönetici, kadro ve militanlara ihtiyacı vardı. "İdeolojik birlik, sadece soyut teorinin tekrarı" değil, "her yönüyle kendini davaya adamak, ortak bir ruh hali, davranış birliği ve güven yaratmak"tı.[99] Kadrolaşmanın en önemli engeli, "Devrimci Solculuğun içini boşaltan" istikrarsız "küçük burjuva devrimciliği" ve onun ürettiği ideolojik kaymaydı. Öncelikle bu küçük burjuva devrimciliğinden kurtulunmalı, "biz" olgusu "yukarıdan aşağıya yeniden şekillendirilmeli"ydi. Merkez komitesi partileşme sürecinin tamamlandığı tespitine vardığında, "örgütün ileri kadroları ve çeşitli bölge veya organ temsilcilerinin katılımı" ile konferans düzenleyecekti. Partileşme kararını ise konferans verecekti.

Alışılagelmiş örgütsel kültürü yıkan bu dönüşüme pek çok eski kadronun ayak direyeceği belliydi. Karataş, o süreçte alman kararların ve yazılanların aynı zamanda da "hak-hukuk sözlerini dillerinden düşürmeyen kariyerist küçük burjuvalara cepheden açık bir saldırı" ve "yol yakınken safları terk etmeleri" "çağrısı" olduğunu anlatacaktı.[100] Nitekim aşağı yukarı üç yıllık bu yeni süreçte, pek çok eski kadro örgütün dışına düşecek, geride kalanlardan bir bölümü ise 1992 Eylül'ünde örgüt içi darbe yapacaktı.

Sıkı bir disiplin ve emir-komuta ilişkilerinin yanı sıra yukarıdan aşağıya her düzeydeki kadro ve militanın kendi küçük burjuva zaaflarıyla hesaplaşacakları örgütlü bir "sorgulama", hem yeni sürece uyum gösteremeyenlerin ayıklanması hem de devrimin gerektirdiği "yeni insan"a dönüşümün eğitsel aracı olacaktı. Giderek kurumlaşacak olan "sorgulama", çeşitli cezalandırmaları da ("uyarı, ihtar, geçici uzaklaştırma, konum indirme vb.") içeren sıkı bir "eleştiri-özeleştiri süreci" anlamına geliyordu. 1991 Ağustos'unda yayınlanan bir buçuk yılın değerlendirildiği "Faaliyet raporunda" örgütün yeniden inşa sürecinin "odağını", "direnen" bu "eski kültürle" mücadelenin oluşturduğu yazıyordu. Çünkü "sürecin eski temsilcileri, hiçbir şey değişmemiş gibi, eski alışkanlıklarını ve davranış biçimlerini, gizli ya da açık biçimde sürdürmeye" devam etmişlerdi.[101] "Davaya adanma", "sınırsız fedakârlık ruhu", "ortak ruh hali", "güven" kavramlarıyla tarif edilen örgütsel kültürdeki dönüşüm, emir-komuta ilişkileri ve kurallar; silahlı savaşı her koşulda sürdürebilecek "savaş örgütü"nü yaratmanın ancak böyle olabileceği inancından kaynaklanıyordu.

---

98 "Yolun Neresindeyiz?", *Dava Dosyası II*, s. 44-45.

99 "Komiteler, Hücreler...", *Dava Dosyası II*, s. 74.

100 Dursun Karataş, *Parti Cephe ile...*, s. 121.

101 *Değerlendirme ve Faaliyet Raporu (Ağustos 1991)*, *Dava Dosyası II*, s. 141.

Silahlı mücadele

"Örgütsel dönüşüm", nasıl örgütün "kendiliğinden" gelişme dinamiklerine son vermeyi ve gelişmeyi örgüt iradesine bağlamayı düşünüyorsa, toplumsal harekete müdahalesi de aynı amacı taşıyordu. Çünkü kendiliğinden bir hareketin bir baskı dalgasında kolayca dağıtılabileceği düşünülüyordu; aslolan, silahlı mücadelenin etrafında gelişen bir kitle hareketini yaratabilmekti. Buradaki paradoks ise, örgütün toplumsal harekete müdahalesini temsil eden örgüt biçimleri ve siyasal mücadele taktikleri için uygun zemini, 12 Eylül öncesinde olduğu gibi yine ancak kendiliğinden gelişen bir mücadelenin sonucunda bulmuş olmasıydı.

1986'dan beri aşağı yukarı 4 yıllık zaman dilimi içinde örgütün kitleselleşmesi doğrudan silahlı mücadelenin değil açık-legal kitle mücadelesinin sonucuydu; ve tıpkı 12 Eylül öncesindeki gibi "bireylerin" inisiyatif ve yetenekleriyle gelişen "kendiliğindenci" bir karakter gösteriyordu. Örgüt, açık-legal alanda büyümüş, yeraltı örgütü, az sayıda insanın polis takibine karşı dikkatle tasarladığı gizli ilişkilerle, devrimci şiddet eylemleri ise bombalı pankartlar, şirket baskınları gibi kimsenin ölmediği ya da yaralanmadığı, örgütü riske sokmayan, yer yer gündeme getirilen propagandif eylemlerle sınırlanmıştı.

Bu anlamıyla, 1990 başlarından 1992 sonlarına kadar süren aşağı yukarı 3 yıllık silahlı mücadele dönemi, Devrimci Sol'un kendisi için olduğu kadar, sosyalist hareket açısından da özel bir ilgiye değerdi. Bir yandan bu dönemdeki eylem pratiği, o güne kadar Türkiye'de görülen en ciddi ve dayanıklı şehir gerillacılık deneyimiydi. Mahir Çayan'ın izleyicileri açısından da politikleşmiş askeri savaş stratejisinin ne olabileceği ve sınırlarını gösteriyordu. Mahir Çayan'ın bizzat kendisinin pratikte sınayamadığı stratejisi, 1975-80 arasında Devrimci Yol'dan Devrimci Sol'a ve MLSPB'ye uzanan izleyicileri için ulaşılamamış bir hedefti. Her şeyden önce Devrimci Yol ve Devrimci Sol, stratejinin bir partiyle uygulama koşulu bulabileceğini, dolayısıyla böyle bir örgütsel düzeye ulaşma çabası içinde olduklarını söylüyorlardı. MLSPB de, her ne kadar eylemlerini Çayan'ın kavramlarıyla açıklasa da, henüz bu stratejiyi yaşama geçirebilecek yeterlilikte olmadığını kabul ediyordu. Kısacası hiçbir grup PASS'nin gereklerini yerine getirebildiği iddiasında değildi, kendilerini daha çok böyle bir aşamaya geçmenin gayreti içinde görüyorlardı.

1980 öncesinde baskın olan bu fikir ve eylemler, 12 Eylül'de kesintiye uğradı. Sonrasında MLSPB'nin benzer bir örgütlenmesi ya da eylemi görülmedi. Devrimci Yol da başka bir fikirsel ve örgütsel pratiğe yöneldi. Devrimci Sol ise bu stratejiye bağlılığını sürdürüyordu. 1990'larda deneyimden geçmiş kadrolara da sahipti. Karataş'ın deyimiyle, "12 Eylül öncesinin deneyimsiz

yöneticileri" değillerdi artık. O zamanlar başarılamayan ya da kesintiye uğrayan bu strateji, şimdi çok daha deneyimli olan bu kadroların elinde, gerçek bir sınamadan geçecekti.

"Atılım", yani silahlı mücadele sürecine başlayacağı 1990 başında Devrimci Sol, kendisini solun ilerisinde ancak sürecin gerisinde görüyordu. Başlıca iki nedenle bu böyleydi: Birincisi, PKK'nın 1984'ten beri sürdürdüğü Kürt silahlı hareketi ile buna karşı devletin geliştirdiği önlemler... Bu, dışında kalınmış bir "savaş süreci"ni ve deneyim eksikliğini işaret ediyordu. İkincisi, hızla gelişen toplumsal muhalefet... İşçi sınıfı, emekçiler ve gençliğin hak arama eylemleri, "kendiliğinden patlamalar", Kürt hareketinin etkileri vb., bütün bunlar "büyük bir devrimci potansiyelin varlığı"nı gösteriyordu. "Devrimci bir öncünün kısa süre içinde bir halk alternatifine dönüşmesi için alabildiğine uygun koşullar"[102] vardı. Oysa Devrimci Sol'un 1986'dan beri sürdüregeldiği "ricat" süreci gereğinden fazla uzamış, "zaman" kaybına yol açmıştı. Üstelik "kendiliğinden" ve "legalist" olarak gelişen bu süreçte, örgüt yönetimi "stratejik hedefleri gözden kaçırarak" politikleşmiş askeri savaşın gerektirdiği "stratejik alanlar"da (yeraltı, şehir ve kır silahlı örgütlenmesi) örgütlenmeyi ihmal etmişti.

"Bir an önce müdahale edilmesi", "kaçırılmaması" gereken bir "moment"ti söz konusu olan. "Sürece bir an önce müdahil" olabilmek için örgüt hızla kendini "silahlı savaşa" uygun dizayn etmeli, kuralları ve kültürüyle bir "savaş örgütü"ne dönüşmeliydi. "Kayıp yılların telafisi için" hızlı koşmaktan "başka yol yok"tu.[103] Dursun Karataş'ın kadrolardan onay istediği yazısında ifade ettiği gibi "hızlı ve radikal kararlar" alma gereği bu nedenlerden ileri geliyordu ve o sırada örgütsel çalışmanın temel şiarı da yine aynı nedenlerle "Daha hızlı koşmalıyız"dı.

Bu iradeyle örgüt, gerçekten de bir-iki yıl içinde, hemen her alanda, güçlü bir örgütlenme potansiyelini ortaya çıkardı. Bir dizi sansasyonel eylem yapacak Silahlı Devrimci Birlikler (SDB),[104] kır gerilla faaliyeti için Ortadoğu'da

102 "Yolun Neresindeyiz?", *Dava Dosyası II*, s. 11-12.

103 *A.g.e.*, s. 39.

104 1990 Şubat'ında ilk olarak İstanbul'da merkez komitesine bağlı üç kişilik bir Askeri Komite kuruldu. Komitenin siyasi sorumlusu, örgüt merkeziyle bağlantıyı kuran kişiydi de. Her bir komite üyesi, kendilerine bağlı az sayıda (ortalama 5) üyeden oluşan Silahlı Devrimci Birlikler'i yönetecekti. İstanbul'da kurulup gelişecek olan bu birlikler, diğer şehirlere yayılacak ve gelecekte kurulacak gerilla ordusunun çekirdeğini oluşturacaklardı. 1990 Şubat'ında bu örgütlenmenin kuruluşuyla ilgili hazırlanan iki sayfalık yazıda, yapısı, işleyişi ve uyacağı kurallar belirlenmişti. Herhangi bir politik çalışma içinde yer almayan, "kitlelerden yalıtık", belirli evlerde konumlanmış, işi yalnızca silahlı eylem olan ve "askeri disiplin" içinde hareket edecek insanlardan oluşuyorlardı. O güne kadar, "politik askeri liderliğin birliği" ilkesi gereğince politik eylemcilerle askeri eylemciler birbirinden ayrılmamıştı. SDB'ler özerk yapıya sahip değildi, aksine merkeze sıkı kurallarla bağlanmıştı. Bağımsız kararlar alma, program oluşturma, yeni birlikler kurma, üye alma, ihraç etme vb. yetkileri yoktu. Eski, deneyimli kadroların yönetiminde olmakla birlikte

militanlar yetiştirecek askeri bir kamp bu sırada kuruldu. Örgütün iskeletini temsil eden yeraltı örgütlenmesi ve bunun bölge, alan komiteleri, hücreleri, uzmanlık örgütleri yaratıldı. Örgütün tarihinde görülmedik çeşitlilikte ve nicelikte illegal, legal dergi, yayın, bülten vb. yayımlandı. Öğrencilerden işçi, memurlara ve mahallelere uzanan en yaygın kitlesel ilişkilere ve örgütlenmelere bu dönemde ulaşıldı. 1991 Ağustos'unda "atılım" sürecinin bir buçuk yıllık değerlendirmesi ve dökümünün yapıldığı "Faaliyet Raporu",[105] 12 Temmuz operasyonunun gölgesini taşısa da, örgütün bu başarılı grafiğini ayrıntılı biçimde anlatıyordu.

Silahlı mücadeleye geçişi temsil eden ilk eylem olan Kazım Çakmakçı isimli polis memuruna suikasttan (30 Ocak 1990) siyasi polisin örgüt merkezine ulaştığı 12 Temmuz 1991 operasyonuna kadar geçen bir buçuk yıllık zaman diliminde örgüt, cezaevi firarlarından beri sürekli sansasyonel silahlı eylemler yapan buna karşın ne eylemcilerin yakalanabildiği ne de gizli aygıtının çözülebildiği bir "efsaneye" döndü. Gazeteler İstanbul'un bir terör kentine dönüştüğünü ve polisin başarısız kaldığını yazıyordu. Adlarını açıklamayan istihbarat yetkilileri, birbirlerini yıllardır tanıyan bu eski militanların aralarına ajan sokmakta çektikleri güçlüklerden söz ediyordu.

1990 Haziran'ından yıl sonuna kadar aşağı yukarı birer ay arayla peşi sıra sansasyonel suikastlar birbirini izledi. Emekli 1. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığı Adli Müşaviri Durmuş Akşen (12 Haziran), Emniyet Müdürlüğü'nde görevli polis memuru İsmail Kılıç (27 Temmuz), emekli binbaşı Adnan Özbay (26 Ağustos), emekli polis memuru İbrahim Çağlar (5 Eylül), emekli MİT müsteşarı Hiram Abas (26 Eylül), emekli asker Halil Çetin (Ekim 90), Bayrampaşa Cezaevi Savcısı Niyazi Fikret Aygen (11 Kasım), emekli siyasi şube komiseri Aydın Barış (12 Aralık), Dr. Musa Duman (Ankara, 18 veya 19 Aralık) öldürüldüler.

Bu suikastlardan yalnızca 12 Eylül darbesinin hemen öncesi ve sonrasında Davutpaşa ve Metris askeri cezaevlerinin müdürlüğünü yapan emekli binbaşı Adnan Özbay yaralı kurtulabildi. Özbay, Ortaköy'de işlettiği lokantaya gelen militanlar tarafından kurşunlanmıştı.

Eylemlerin üstlenildiği bildirilerde Durmuş Akşen, Halil Çetin, Aydın Barış, İbrahim Çağlar, Adnan Özbay ve Hiram Abas 12 Eylül başta olmak üzere geçmiş dönemin işkencelerinden sorumlu tutuluyorlardı. Ziverbey'de otobüs durağında susturucu tabancayla alnından vurulan emekli komiser Aydın Barış, 12 Eylül döneminde Devrimci Sol Sorgu Timi'nin şefiydi. İbrahim Çağlar'ın da Devrimci Solcu Mustafa Işık'ı 2. Şube'de işkencede öldürdüğü

çoğunluğu genç kuşak militanlardan oluşuyordu. SDB adayları, "sokak eğitimi" adı verilen polis takibine karşı bir eğitimden geçtikten sonra üyeliğe alınıyordu.

105 "Değerlendirme ve Faaliyet Raporu (Mart 1990-Ağustos 1991)", *Dava Dosyası II.*

iddia ediliyordu. MİT Müsteşarı Hiram Abas da 12 Mart'tan başlayarak devrimci gruplara yönelik pek çok operasyon ve işkenceden sorumlu tutuluyordu. Ankara'da muayenehanesinde öldürülen Dr. Musa Duman, 13 Eylül 1977'de Elazığ Cezaevi'ndeki TKP(ML)'li Pir Ahmet Solmaz'a işkence görmesine karşın sağlam raporu vererek ölümüne yol açmakla suçlanıyordu. Bu eylemle Devrimci Sol, 23 yıl önceki bir olayın da hesabını soracağı mesajını veriyordu. Bunun bir başka örneği, 7 Nisan 1991'de tekrarlandı. 12 Mart'ın ünlü işkence merkezi Ziverbey Köşkü'nün sorgucularından emekli general Memduh Ünlütürk öldürüldü. Ünlütürk, 78 yaşındaydı. Üsküdar'da oturduğu apartman dairesinin kapısını çalan biri teğmen, ikisi er kıyafetli üç militan, yaşlı eşini yanıltıp içeri girmiş, yatak odasında bulunan Ünlütürk'ün şakağına susturucu tabancayla tek kurşun sıkmıştı. 8 Nisan 1991 tarihli Devrimci Sol Silahlı Devrimci Birlikler imzalı bültende, "kimse aradan yıllar geçti diye yaptığının unutulacağını sanmasın. Devrimcilerin bellekleri hiçbir şeyi unutmayacak kadar güçlüdür," deniyordu.

Her eylem telefonla üstleniliyor, ardından bildirilerle gerekçeleri anlatılıyordu. Henüz "terörle mücadele" sansürüne geçmemiş olan gazeteler, "Devrimci Sol Silahlı Devrimci Birlikler" imzalı bu bildirilere ayrıntılı biçimde yer veriyordu. Devrimci Sol, rastgele hedefler belirlemediğini, "halka ve devrimcilere karşı işkence, cinayet, katliam vb. gibi suçlar işleyenlerden", "12 Eylül'ün sorumlularından" hesap sorduğunu, "devrimci adaleti" yerine getirdiğini iddia ediyordu. Bu eylemlerle halka, rejimin "işkence, terör ve baskısı" karşısında çaresiz olunmadığı, çarenin silahlı mücadele olduğu mesajı vermek amaçlanıyordu. Tek tek ya da bir dizi silahlı eylemin güncel amacı, "moral etki"ydi, başka deyişle "moral savaş"tı; düşman cephesinde caydırıcılık, mücadele cephesinde cesaret uyandıracak bir moral etki.

Ancak örgütsel strateji açısından, başarıyı ölçen koşullar ve kriterler, tek tek ya da bir dizi silahlı eylemin güncel sonuçları değil, "sürekli büyüyen ve yayılan silahlı güç" haline gelebilmekti.[106] Başlangıçta küçük silahlı birliklerden oluşan askeri örgüt, sayıca ve nitelikçe istikrarlı bir büyümeyle gerilla ordusuna doğru evrilmeliydi. Gerilla savaşı da sadece şehirlerde değil, kırlarda da gelişmek zorundaydı; aksi takdirde tek bir cepheye hapsolmuş mücadele başarısızlığa mahkûmdu. Yani örgüt şehirlerde ve kırlarda "birleşik devrimci savaşı" yarattığı ölçüde, kendi stratejisinin gereklerini yerine getirebilmiş sayılabilirdi. Son olarak politik askeri savaşın, sadece silahlı değil, diğer mücadele biçimleriyle birlikte yürüyen kitle mücadelesini de içermesi gerekiyordu.

Bir buçuk yıl sonra örgütün "onlarca silahlanmış savaşçıya"[107] ulaştığı, Karadeniz ve Kürdistan'da kır gerillası için adımlar attığı yazılıyordu.

106 "Yolun Neresindeyiz?", *Dava Dosyası II*, s. 90.

107 *A.g.e.*, s. 89.

"Atılım" kararı aldığı 1990 başından 1991 ortalarına kadar bir buçuk yıllık sürede örgütün, başlangıçtaki "dostun düşmanın kabul ettiği" "silahlı bir güç" olarak politik sahneye çıkma hedefine ulaştığı söylenebilirdi. Çünkü Devrimci Sol, sadece ülkede ünlenmekle kalmamış, 1991 başlarında, Irak'a müdahalesi nedeniyle ABD'nin Türkiye'deki görevlilerine yönelik suikastlarıyla da ABD Dışişleri Bakanlığı'nm yıllık terör listesinin üst sıralarına çıkmıştı.

Örgütsel handikapı, bir şehir örgütü, özellikle de İstanbul örgütü olmasıydı. Her zaman en önemli eylemlerini bu kentte yapmış, en yaygın ilişkilerini bu kentte oluşturmuş, buradan diğer kentlere yayılmıştı. 1990-1993 yılı arasında da durum aynıydı. Politik-askeri savaşın unsurları, kendi tarihi açısından en gelişkin haliyle bu dönemde, yine bu kentte görülebiliyordu: Silahlı örgüt, silahlı eylemler, yeraltı örgütü, yarı legal, legal kitle örgütleri, yayınlar ve her türlü eylem, protesto biçimleri... İzmir, Bursa, Adana, Ankara gibi diğer kentlerde de benzer bir gelişme dinamiği yaratılmaya çalışılıyordu. Ama hiçbir kent ya da bölge, İstanbul'un yerine geçemedi.

Lider dahil örgütün merkezi de, en önemli yönetici kadroları da bu kentteydi. Siyasi polis 1991 Temmuz ve 1992 Nisan aylarındaki operasyonlarda yönetici merkeze İstanbul'da ulaşmıştı. Öyle ki İstanbul'daki operasyonlarda kır gerilla birliklerinin komutanı dahi öldürüldü. Lider Dursun Karataş da yurtdışına çıktığı 1991 Ekim'ine kadar bu kentte saklandı.

Bir tercihten çok, özgün gelişimiyle ilgili olan bu durum Devrimci Sol'un hem gücü hem de güçsüzlüğüydü. Türkiye'nin merkezi olan bu kentteki güç, kuşkusuz ülke geneline etki eden bir avantajı sağlarken diğer yandan özellikle politik-askeri savaşın vazgeçilmez koşulu sayılan kır gerillası için bir dezavantajdı. Kır gerilla birliklerinin komutanı dahil yönetici kadro, en genel anlamıyla kırsal mücadelelerden gelmemişti; şehirli kadrolar kır gerilla örgütlenmesini yaratmaya çalışıyordu. Kırsal alanlar, pek çok örgütlenme girişimine, silahlı birliklere hatta eylemlere rağmen, hiçbir zaman örgütsel-siyasal varoluşun bir cephesi ya da etkin unsurları haline gelemedi. Bu eksiğin üstesinden gelmek için 1990 sonrası gösterilen çabalar konusunda 1994'te şu değerlendirme yapılıyordu:

> 90 atılımıyla birlikte yeniden başlattığımız kır gerillası sürecimiz üç yıl gibi uzun bir süre geçmesine rağmen, olumlu bir sonuç alamadığımız, başarısız bir deneyimdir. ... üç yıl içerisinde toplam 29 şehit, birçok tutsak vermemize karşın, ne propaganda ne de düşman güçlerine darbe vurma anlamında ciddi bir eylemlilik ortaya koyamadık.[108]

Devrimci Sol'un kır gerillacılığında bir başka handikapı, belki de en önemlisi, PKK olgusuydu. Böyle bir gerilla faaliyeti için en uygun coğrafya

108 *Kongre Belgeleri-2, Kararlar*, Haziran Yayınevi, 1995, İstanbul, s. 80.

PKK'nın tartışmasız siyasal-silahlı etkinliği altındaydı. PKK karşısında bu, deneyim bir yana, politik koşulları bakımdan kapatılması mümkün olmayan bir açıydı. İki örgütün varoluş koşulları, bütünüyle farklıydı. Ancak iki örgütün ittifakıyla bu handikapın üstesinden gelinebileceği varsayılabilirdi.

O sırada sosyalist solun bütününde tartışma konusu olan, PKK ve mücadelesine karşı hangi tutumun izleneceği konusu, Devrimci Sol için netti. PKK, "küçük burjuva milliyetçi" yapısına karşın desteklenmesi, ittifak kurulması gereken "yurtsever bir güç"tü. Ancak bu destek "eleştirel" olmalı, Kürdistan'da örgütlenme iddiasından vazgeçme gibi bir anlam taşımamalıydı. Gerçek bir destek silahlı mücadeleyi ülke geneline yayarak "Kürt ulusal hareketine soluk aldırmak"la mümkün olabilirdi. Devrimci Sol bu perspektifle çeşitli kampanyalar düzenledi ve silahlı eylemler gerçekleştirdi. Tunceli, Sivas-Tokat ve Malatya'da kır birlikleri çıkardı. Bunlar içinde en istikrarlı ve uzun soluklu birliklerin Tunceli kırsalında olduğu görülüyordu.

Bölgede örgütlenme ve kır gerillası hazırlığı yapan Devrimci Sol, Başbakanlık Başmüşaviri, emekli korgeneral Hulusi Sayın (30 Ocak 1991, İstanbul), Jandarma Bölge Komutanı Temel Cingöz (23 Mayıs 1991, Adana), emekli Güneydoğu Anadolu Bölgesi Jandarma Asayiş Komutanı İsmail Selen (23 Mayıs, Ankara) ve eski 1. Ordu Komutanı, eski MİT müsteşarı ve Danışma Meclisi üyesi Adnan Ersöz (13 Ekim 1991, İstanbul) öldürülmeleriyle Kürt halkında sempati yaratmayı amaçlamıştı. Bu eylemler "Kürt halkına karşı baskı ve zulmü bizzat örgütleyenleri" hedef alarak "kalıcı örgütlenme yapmanın koşullarını yaratmak", "Kürt milliyetçilerinden farklı bir çizgiye sahip olduğunu göstermek" için düzenlenmişti.

Ancak bu çabalar Kürt illerine etki edilebildiği anlamına gelmiyordu. İttifak konusu ise daha baştan olanaksızlaştı: PKK lideri Abdullah Öcalan, Devrimci Sol'u "terörist", eylemlerini "çata pata" olarak nitelendiriyor, Kürt halkında sempati yaratmayı amaçlayan suikastları eleştiriyordu.[109] Ve iki örgütün yıldızları hiçbir zaman barışmadı.

Devrimci Sol'un politik-askeri savaşının tarihsel koşulları böylece sınırlanırken, geriye nihai çatışma alanı olarak İstanbul kalıyordu. Silahlı eylemlerin, örgütün gizli-açık yapılarını, taraftarlarını baskı ve operasyonların hedefi haline getireceği bir sürpriz değildi. Nitekim örgüt de, 1990 başında, örgütsel yapıyı yeniden inşa ederken, bunu öngören bir gizli ilişkiler ağı ve "mücadele ruhu"yla donanmayı amaçladı. İnanılan şey, silahlı mücadelenin bizzat kendisinin gevşek, kendiliğindenci bir kitlesellikten "daha yaygın" ve "nitelikli" kitleselliği doğuracağıydı. Bu noktada sorun silahlı mücadelenin sürekliliğinin sağlanmasıydı. 1990 başlarından itibaren üç yıl boyunca ey-

109 *Cumhuriyet* ve *Sabah* gazeteleri, 7 Aralık 1991, aktaran *Devrimci Sol Bülteni*, sayı 41, 12 Aralık 1991.

lemleriyle sesini duyuracak Silahlı Devrimci Birlikler, bu nedenle, kuruluşunda alışılagelmişin aksine politik çalışmadan ayrı tutulmuştu. "Kitlelerden yalıtık", belirli evlerde konumlanmış, işi yalnızca silahlı eylem olan ve "askeri disiplin" içinde hareket edecek insanlardan oluşuyorlardı. O güne kadar, "politik askeri liderliğin birliği" ilkesi gereğince politik eylemcilerle askeri eylemciler birbirinden ayrılmamıştı. Polis operasyonlarına karşı silahlı mücadelenin istikrarı ve sürekliliğinin böyle bir yöntemle güvence altına alınabileceği düşünülüyordu. Dursun Karataş, 1994'te, 1990 başındaki düşünce biçimlerini ve bunun kendi içinde taşıdığı sorunları şöyle anlatıyordu:

> Yeraltı örgütlenmesi ve silahlı savaşa göre gelişmemiş, büyük oranda legalize olmuş, büyük bir kitleselliği kapsamayan mevcut kitle ilişkilerinde gerillanın, klasik teoride 'denizde balık' örneğinde olduğu gibi düşmana vurup kaybolması mümkün değildi. Düşman, marjinalleşmiş ve de legalize olmuş, bilinen bu kitleyi de pasifize edebilmek için hemen her fırsatta operasyonlar yaparak, darbeler indiriyordu. Silahlı savaşın gelişmesiyle birlikte, zaten yaygın olmayan bu kitleyi etkisiz kılması fazla zor olmayacaktı. Kitlesel olarak bizi güçlendirecek, düşmanın yaptığı onlarca operasyona rağmen savaşçılarımıza ve örgüt merkezine darbeler indirtmeyecek farklı bir örgütlenme biçimi bulmalıydık. Bu silahlı örgütlenme biçimi, yukarıdan aşağıya merkezi olarak askeri bir komite tarafından yönlendirilen, bilinen kitle ilişkilerinden ayrı, kendi iç işlerliği kurallara bağlanmış, silahlı birlikler olabilirdi. Kitlelerden soyutlanmış, kitle motivasyonu taşımayan savaşçıların uzun sürede savaş motivasyonunu yaşamayacağı hatta giderek bunun düşeceği bir tehlikeydi. "Daha hızlı koşma" esprisi içerisinde silahlı eylemliliklerle var olan potansiyeli geliştirme ve örgütleme ile yeraltını güçlendirerek daha farklı biçimlere geçilebilirdi. Ama öncelikle, büyük darbeler yemeden, silahlı savaşı yükselterek, devrimci bir hava yaratılmadan, yaygın bir kitleselliğe ulaşmak imkânsızdı. SDB yapılanmasında doğabilecek olumsuzlukları yakın denetim, eğitim ve özel ilgi ile aşabilirdik. Silahlı birliklerimizle, onların eylemlilikleriyle yaşayacağımız bu süreçte kır gerillamız da faaliyete geçecek, bu da şehirlerdeki tüm faaliyetlerimize, özellikle de SDB faaliyetlerine nefes aldırıcı bir durum yaratacaktı. Savaşın şehirde ve kırda geliştiği bu boyutta SDB'lerin kitlelerden soyutluğu kendiliğinden anlamını yitirecek, farklı örgütlenme biçimlerini zorunlu olarak gündeme getirecekti.[110]

12 Temmuz 1991 operasyonu, dönüm noktası oldu. Polis, bu operasyonda, o güne kadar onca eylemine karşın çaresiz kaldığı Devrimci Sol'un örgüt merkezine ait İstanbul'daki ev ve bürolarına ulaştı. Aynı gün, üç semtte birbirini izleyen operasyonlarda çatışmalar sonucunda 10 Devrim-

110 *Parti-Cephe ile...*, s. 127.

ci Solcu öldürüldü. İçlerinde merkez komitenin iki üyesinden biri olan Niyazi Aydın, SDB'lerin yönetici grubu, üç kişilik askeri komite üyeleri Cavit Özkaya, Hasan Eliuygun, Nazmi Türkcan; kır gerilla sorumlusu İbrahim Erdoğan, işçi hareketi sorumlusu İbrahim İlçi vardı. Askeri Komite, Dikilitaş'taki evde toplantı için bir araya gelmişti. Devrimci Solcular, 1985'ten bu yana toplamda vermedikleri kayıpları bir gecede vermişlerdi ve 1978'deki kuruluşlarından beri ilk kez bu tür bir operasyonla karşılaşmışlardı. 1990 başındaki ilk silahlı suikasttan sonra geçen bir buçuk yıllık süre içinde örgütün silahlı eylemcileri içinde kayıp sayısı toplam 6'ydı. O güne kadar ilişkilerini gizlemeyi başaran örgütün bir gecede üstelik doğrudan merkezine ulaşan bir operasyonla karşılaşması örgüt için "şoke" ediciydi. Öyle ki yurtdışı temsilciliği, lider Dursun Karataş'ın da yakalandığı ama polis tarafından gizlendiği kuşkusuyla bir açıklama yaptı. Oysa Karataş yakalanmamıştı.

Operasyon örgütte bir şaşkınlık yaratmasının yanı sıra, merkezi ilişkilerin ve özellikle de SDB'lerin "paniğe kapılmasına" ve misilleme yapamayarak eylemsizliklerine yol açmıştı. Bir operasyonun yol açtığı kayıpların yanı sıra nedenleri ve nasıl geliştiği son derece önemliydi. Zira kaynağı çözülememiş bir operasyon, polisin iz sürebileceği bir açık anlamına geliyordu. Bu nedenle örgüt içinde titiz bir soruşturma yürütülüyor, operasyonun etkilediği alan içindeki örgütsel ilişkiler, kullanılan evler, işyerleri, yöntemler vb. değiştiriliyordu. Bunlar operasyonun büyüklüğüne göre, bir zaman kaybı demekti. Temmuz operasyonu büyük bir operasyondu ve nedenlerinin anlaşılabilmesinin günleri, haftaları alması doğaldı.

Aşağı yukarı bir ay sonra yayınlanan "Faaliyet Raporu"nda, operasyon, örgütün "hızını yavaşlatan", "kısmi bir darbe" olarak nitelendi. Raporda, operasyonun, polisin bir başarısı olarak uzun süreli iz sürmesi sonucunda değil, "zafer sarhoşluğuna" ve "rehavete" kapılmış yönetici ve kadroların "disiplinsizlik" ve "kural hatası"ndan ileri geldiği belirtiliyordu: "Polis rehavetimizden, ilke ve kurallara tam olarak uymamamızdan, gösterdiğimiz disiplinsizliklerden yararlanmış, iz bulmuş ve bulur bulmaz da 'elimden kaçırırım, bir daha bulamam' korkusuyla, bulduğunun kim olduğunu bile tam anlamadan ve daha ötelere gitmeye bile çabalamadan operasyonla imha kararı almıştır."[111] Eski sürecin temsilcileri ve onların ayak diredikleri "eski kültür", operasyonu hazırlayan asıl nedendi.

Operasyonun ardından, örgüt, ilişkiler ağını yeniden düzenlerken, başta SDB'ler olmak üzere, tüm örgütte yeniden bir eleştiri-sorgulama kampanyası açtı. Ama operasyon aynı zamanda polisin örgütün merkezine ulaşabileceğini de gösteriyordu. Yurtdışında örgütün yönetileceği bir "karargâh" kurul-

111 *Bize Ölüm Yok*, Haziran Yayınevi, İstanbul, Kasım 1992, s. 32-33.

ması kararlaştırıldı. Lider Dursun Karataş 5 Ekim 1991'de yurtdışına çıkarıldı. Böylelikle örgüt merkezi ilk kez yurtdışına taşınmış oluyordu.

Silahlı eylemler, iki buçuk ay sonra Ekim genel seçimleri sürecinde yeniden başladı. Nihayetinde Süleyman Demirel'in başbakanlığında, DYP-SHP koalisyon hükümetinin kurulacağı bu seçimler sürecinde çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere İzmir, Bursa ve İzmit'te ANAP'ın seçim bürolarına silahlı baskınlar ve bombalı saldırılar düzenlendi.

Görevdeki polislere ve karakollara yönelik misilleme eylemleri, 1991'den itibaren silahlı eylemlerin ağırlığını, giderek başlıca biçimini oluşturdu. 1992 Nisan operasyonundan sonra ise adeta polis ile Devrimci Sol arasında savaşa, kan davasına dönüştü.

Bu durum, "gözaltında ölüm", "kayıp" ve "yargısız infazlar"la ilgiliydi. Örgüt, her kayıp infaz ya da gözaltında ölüme şiddetli misillemelerle yanıt vereceğini açıklamıştı. Kürt illerinde alışılagelmiş, devletin gizli aygıtlarının terörle mücadele yöntemi olarak benimsediği "işkence", "kayıp" "yargısız infazlar" batının büyük şehirlerinde 1989-90'dan itibaren daha sık görülmeye başlanmıştı. Devrimci Solculara yönelik ilk "gözaltında ölüm" 16 Ocak 1991'de Ankara GATA'da gördüğü işkenceler nedeniyle hayatını kaybeden Birtan Altunbaş adlı Hacettepe Üniversitesi öğrencisiydi. İkincisi 16 Şubat'ta genç bir esnaf olan Ali Rıza Ağdoğan'ın, bildiri dağıttığı gerekçesiyle gözaltına alındıktan 4 saat sonra Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü'nün 3. katından atlayıp intihar ettiğinin açıklanmasıydı. Devrimci Sol, Ali Rıza Ağdoğan'a misilleme olarak Beyoğlu Emniyet Amirliği'ne art arda patlayacak iki tahrip gücü yüksek bomba yerleştirdi (21 Şubat 1991), daha önce siyasi şubede de görev yapmış Sefaköy Karakolu Grup Amiri Zeki Kaya'yı Güngören'de öldürdü (22 Şubat 1991). 15 Mart 1991'de Ankara'da bir kahvehanede siyasi şube polislerinden Avni Doğan ile Murat Soytürk öldürüldü, ayrıca bir sivil de öldü.

Devrimci Sol militanlarından Yusuf Erişti'nin, 14 Mart 1991'de İstanbul'da gözaltına alındıktan sonra kaybolması üzerine de 5 Nisan'da Hacı Beykaya isimli İstanbul istihbarat şubede görevli polis memuru öldürüldü; olayın üstlenildiği bildiride "Yusuf Erişti üç gün içinde bırakılmazsa eylemlerimiz sürecek" deniyordu.

12 Temmuz operasyonundan sonra silahlı eylemlerin yeniden başlatıldığı 1991 Ekim'inden 1992 Nisan'ındaki ikinci büyük merkezi operasyona kadar geçen altı aylık süre içinde tek tek polislere, polis karakollarına, ekip otolarına saldırılar düzenlendi. Yine çoğu İstanbul'da olmak üzere 20'yi aşkın polis öldürüldü, bir o kadarı da yaralandı. Devrimci Solcular altı aylık bu süre içinde 12 Eylül askeri rejiminin Danışma Meclisi üyesi, eski 1. Ordu Komutanlarından 74 yaşındaki Adnan Ersöz'e (13 Ekim 1991), İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı, Asayiş Şube Müdürü Şakir Koç ile koruma polisi (4 Ara-

lık 1991), İstanbul DGM Başsavcısı Yaşar Günaydın ile koruma polisi ve şoförüne (6 Şubat 1992) ve iki tutuklunun işkence sonucu öldüğü Aydın Cezaevi'ndeki uygulamalardan sorumlu tutulan Bursa Cumhuriyet Başsavcısı Nural Uçurum'a (19 Şubat 1992) suikast düzenlediler. Asayiş Şube Müdürü Şakir Koç'un öldürülmesinin ardından emniyet, aralarında Dursun Karataş'ın da bulunduğu 5 kişinin fotoğraflarının yer aldığı "Polis katilleri ve teröristler aranıyor" başlıklı 20 bin duvar afişi hazırladı ve İstanbul'un merkezi yerlerine astı.

16 Nisan 1992 gecesi polis, Devrimci Sol'un yeni kurulmuş üç kişilik merkez komitesinin iki üyesi 39 yaşındaki Sabahat Karataş ve 36 yaşındaki Sinan Kukul ile şehir silahlı devrimci birlikler komutanı 38 yaşındaki Ahmet Fazıl Ercüment Özdemir'in içinde bulunduğu üç ayrı eve baskın düzenledi. Erenköy'de Ahmet Fazıl Özdemir'le birlikte Satı Taş, Hüseyin Kılıç; Üstbostancı'da Sinan Kukul'la birlikte Arif ve Şadan Öngel öldürüldüler. Sabahat Karataş'ın Eda Yüksel ve Taşkın Usta'nın birlikte bulunduğu Çiftehavuzlar'daki operasyon sabaha kadar sürdü. Sahrayıcedit'te de Ayşe Nil Ergen ve örgütün taraftarlarından Ayşe Gülen öldürüldüler. Toplam 11 kişi öldürülmüş, İdealtepe ve Bakırköy'de basılan iki ayrı yerde de 6 kişi yakalanmıştı. Operasyon timleri, saatler süren operasyonun sonucunu otomatik silahlarıyla havaya ateş açarak kutladılar.

Silahlı Devrimci Birlikler, 17 Nisan'ı izleyen 20 gün içinde polise yönelik 18 saldırı düzenledi. En az 17 polis öldü, 7 polis yaralandı. Bunların en büyüğü 2 Mayıs'ta İstanbul Hürriyet Mahallesi'nde bir kahvehanede oturan 5 polisin öldürülmesiydi. Saldırıların çoğu İstanbul'daydı, ancak Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'da da görülüyordu. Eylemler sırasında çıkan çatışmalarda ölen ya da yakalanan militanlar da vardı.

Siyasi polis, örgütün çalışma mekanizması hakkında artık çok daha fazla bilgi sahibiydi. SDB'ler bir yandan misillemeler yaparken İstanbul ve diğer illerde operasyonlar durmadı, SDB üyeleri, ikişer üçer kıstırıldıkları evlerde öldürüldü, çeşitli düzeylerde pek çok militan yakalandı. İstanbul, Ankara, Adana'da 30 Nisan-13 Ağustos arasında bu şekilde 14 SDB üyesi öldürüldü.[112]

Mart 1990'dan itibaren inşa edilen örgütsel yapı hızlı bir çöküş sürecine girdi. Dursun Karataş, 16-17 Nisan sonrası operasyonlar sürecini şöyle değerlendiriyordu:

112 Bu tarihler arasında öldürülen SDB üyeleri şunlardı: 30 Nisan 1992: Sıddık Özçelik, Güven Keskin, Esma Polat (Adana); 4 Mayıs 1992: Halil Ateş, Solmaz Karabulut, Fikri Keleş, Ali Yılmaz (Ankara, Dikmen ve Telsizler semtleri); 14 Temmuz 1992: Nurten Demir, İsmail Akarçeşme (İstanbul-Kasımpaşa); 13 Ağustos 1992: Vehbi Melek, Nurten Acar, Arslan Arı, Nurhayat Beyhan, Eyüphan Polat (Ankara Maltepe ve Küçükesat semtleri), ayrıca polise yönelik bir eylem sırasında 20 Nisan'da Önder Özdoğan isimli SDB üyesi bir militan öldü. 5 Mayıs'ta ise Soner Gül, Hüseyin Yaman isimli iki militan gözaltına alındıktan sonra kayboldular.

> 17 Nisan'ın potansiyelini daha yüksek düzeyde örgütleyemeyişimiz, yeni operasyon ve katliamları engelleyemeyişimiz, yavaş yavaş psikolojik üstünlüğün düşman eline geçmesine ve potansiyelin düşmesine neden olacaktı. (...) 17 Nisan sonrası tutsak düşen bir kısım ileri düzeydeki yöneticilerimiz silahlarına rağmen çatışmamış, poliste olumsuzluk göstermişlerdi. Tüm bunlar yükselişten düşüşe geçişin belirtileriydi. (...) özellikle SDB'ler kendilerini kapana kıstırılmış bir durumda hissetmeye başlamışlardı. (...) kır gerillasında atılım yoktu... (...) kendini kapanda hisseden SDB savaşçılarında korku derinleşerek sürüyordu. Ve bu korku yer yer teslimiyete dönüşmekte gecikmeyecekti. (...) düşmanın psikolojik üstünlüğünü mutlaka yıkmalıydık...[113]

Ancak bu süreç tersine çevrilemedi, üst düzey yönetici kadroların yakalanmaları sürdü. Yıl sonuna doğru Silahlı Devrimci Birlikler militanlarının çoğu ya öldürüldü ya da yakalandı; kuşkusuz yenileri kuruluyordu, ancak örgüt adım adım eylem yeteneğini kaybetti ve sonraki uzun yıllar boyunca da 1990-92 yıllarında edindiği eylem gücüne bir daha ulaşamadı.

13 Eylül 1992'de ise örgüt, bu kez kendi tarihinde olduğu kadar, sol harekette de benzerine rastlanmayan bir sürprizle karşılaştı: Örgüt içi darbe. Dursun Karataş'ın "düşmanın büyük vuruşu" diye tanımladığı örgüt içi darbenin sonuçları, polisiye açıdan örgütün bütünüyle açığa çıkması ve bir-bir buçuk yıl sürecek örgüt içi çatışma sürecine girmesi oldu.

Darbe, 1989 tartışmalarından beri, küllenmiş ya da üstesinden gelinmiş gibi görünen örgütsel işleyiş ve kültüre karşı duyulan hoşnutsuzluk ve güvensizliğin dışavurumuydu. Ama aynı zamanda, darbe ve darbenin ardından gelişen olaylar, örgütün lider dışında çözüm üretecek yönetsel organa sahip olmadığını da gösteriyordu.

13 Eylül'de merkez karargâh olarak kullanılan Almanya'daki evde, Ortadoğu sorumlusu Bedri Yağan, Avrupa ve yazı-yayın işlerinden sorumlu iki yöneticiyle birlikte Dursun Karataş'ı tutukladı. Örgütün ikinci adamı kabul edilen Bedri Yağan, "Haklıyız Kazanacağız" adlı Devrimci Sol Savunması'nı parafe eden üç kişiden biriydi ve Sağmalcılar Cezaevi'nden Dursun Karataş'la beraber firar etmişti.

Temel iddiası, herhangi ilke ve kurala dayanmayan, keyfi bir tek kişi yönetimi kurulmasıydı. Yağan'a göre, Dursun Karataş, son iki yılda geliştirdiği "önderlik" kavramıyla da "kişi kültü" yaratma ve yeni bir "Apo" olma peşindeydi. Örgütün bir merkez komitesi yoktu ve varmış gibi gösteriliyordu. Yağan, bunun kanıtı olarak, arşivde merkez komite toplantısı ya da kararlarına ilişkin tek bir belgenin olmayışını gösteriyordu. Ama bu müdahalelerini acil kılan, "art arda gelen darbeler, kayıplarla giderek aşılamaz boyutlara

113 Dursun Karataş, *Parti-Cephe ile...*, s. 183-184.

ulaşan örgütsel tıkanıklık"tı. 12 Temmuz 1991, 16-17 Nisan 1992 ve Gebze-Bayramoğlu diye anılan Ağustos 1992 operasyonlarının üçü de örgüt merkezinde doğrudan Dursun Karataş'a bağlı yönetici ve üslere yapılmıştı. Operasyonların Karataş'ın bu yöneticilerle ilişkilerinde kullandığı araç ve yöntemlerden kaynaklanma olasılığı vardı, oysa operasyonların bu yönü soruşturulmamış, üstü örtülmüştü. Yağan'ın anlatımına göre, operasyonla ilgili bu şüpheleri Gebze-Bayramoğlu operasyonuyla birlikte artık bir kanaate dönüşmüştü. 16-17 Nisan sonrasında, sürece ve operasyonlara ilişkin kaygılarını tartışma ve bir kadrolar platformu toplama isteğini Karataş, hem reddetmiş, hem de herhangi bir konuşma imkânı tanımamış, üstelik kendisini "ezip, yok etmek"le tehdit etmişti. Sorunu tartışabileceği herhangi bir organ olmadığından, diğer iki arkadaşıyla birlikte Karataş'ı tutuklama kararına varmıştı.

İlk anda ne olduğunu anlayamayan ve öldürüleceği sanısına kapılan Dursun Karataş'ın ilk tepkisi ölüm orucuna başlamak oldu. Ertesi gün, yani 14 Eylül 1992'de vasiyet olarak nitelenebilecek örgüte hitaben bir mektup yazdı. Mektupta tutuklamayı gerçekleştirenleri "ihanet" ve "darbecilik"le suçladı; iddialarını da tek tek yanıtladı. Örgütte gizli kapaklı hiçbir şeyin olmadığını, her türlü karar ve politikanın açıklıkla, kadroların fikri alınarak oluşturulduğunu, darbecilerin bugüne kadar hiçbir konuda bir itirazları olmadığını yazıyordu. Karataş, darbecilerin "Suçum ne?" sorusuna cevap veremediklerini, bir hareketin liderini "ihanet" dışında tutuklamanın "devrimcilik sayılamayacağını", arkasında "mutlaka başka amaçlar" aranması gerektiğini belirtiyordu. Karataş'a göre neden açıktı; başta Bedri Yağan olmak üzere bu kişiler, kişisel egoları ve kariyerizm hırslarıyla böyle bir "alçakça komploya" kalkışmıştı. Bu "çapulcu", "şerefsiz", "leş kargaları" "mutlaka yargılanmalı ve yaptıklarının hesabı sorulmalı"ydı. Mektubunun sonuna "Ölürsem naaşım mutlaka 12 Temmuz, 17 Nisan şehitlerimizin yanına gömülmeli. Devrimci Sol bayrağına sarılmasını unutmayın... Selamlar, sevgiler" notu düşmüştü.

"Darbeciler" ise bunun devrimci sorumluluklarından kaynaklanan bir "müdahale" olduğunu, her Devrimci Sol kadrosunun sorumluluklarını kötüye kullanan yöneticilere karşı tutuklama hak ve yetkisine sahip bulunduğu ileri sürüyordu. "Müdahale" gerekçesini kaleme aldıkları 17 Eylül 1992 tarihli ilk yazılarında, "tutuklama" gerekçelerinden emin görünüyorlardı, ama sonrasında ne yapacaklarını açıklıkla tasarlamadıkları belliydi. "Görevlerimiz" başlığıyla sıraladıkları maddelerde, Dursun Karataş'ın sonraki günlerde yazacağı gibi, önlerine aylar sürecek belki de yılları kapsayan bir program koymuşlardı: "Merkezi ilişkiyi sürdürmede kullanılan bürokratik-benmerkezci araç ve yöntemleri değiştirmek", "alt seviyede seyreden mücadeleyi yükseltmek", "partileşme sürecinin karakterine uygun parti hedefine ulaşmak"... "Dursun Karataş'ın durumunu kadroların önüne getirmek" en son

maddede yer alıyordu. Operasyonların nedenlerinin bulunması da öncelikli işler arasında sayılıyordu. Yazıda, kendilerini örgüt merkezi olarak görmediklerini, bir kişinin (Bedri Yağan'ın) Karataş'ın ilişkilerini devraldığını, yetkisinin "ülkedeki yoldaşların inisiyatifini genişletme ve boşlukları doldurma" ile sınırlı olduğunu belirtiyorlardı.

Öyle anlaşılıyordu ki, konuyu açtıklarında kadroların onları destekleyeceğini sanmışlardı. Karataş'a karşı hoşnutsuzluğun özellikle eski kadrolar –ki bunlar 12 Eylül öncesinden beri birbirlerini tanıyordu– yüksek olduğu ve eylemlerinin de bu nedenle tam ya da en azından büyük bir destek bulacağını, Karataş'ın da bu sürece bir şekilde ikna olacağını varsayıyorlardı. Bu koşullarda kotarılacak bir kadrolar toplantısının da Karataş'ın yetkilerinin sınırlandığı, yeni yönetim mekanizmasının yaratılacağı bir platform olacağı umudundaydılar. Örgüt içi darbenin, aynı zamanda, "parti arifesinde"[114] olunduğunun açıklanacağı sırada yapılmasının da, kadrolar platformuyla ilgili olduğu anlaşılıyordu. Darbe sürecindeki tartışmalarda, bir parti toplantısına hazırlanıldığı, hatta örgütün isminin bile belirlendiği ve bunun Bedri Yağan dahil üst düzey kadrolarca bilindiği belirtiliyordu. Ancak Bedri Yağan, belli ki, toplantıda yer alması muhtemel, kendisini tanıyan eski kadroların artık hayatta olmadığı koşullarda, liderin inisiyatifindeki böyle bir parti toplantısında, lidere karşı bir tartışma açmaya kalkışmasının yenilgiyle sonuçlanacağını düşünüyordu.

Bir örgüt konferansı anlamı yüklenen "kadrolar toplantısı" örgütte kurumsallaşmış bir organ değildi ve ilk kez 1989'da toplandığında Bedri Yağan bunun bir gelenek olarak yerleşmesinin kazanım olacağını, Dursun Karataş ise böyle bir "geleneğe" karşı çıkacağını söylemişti. Dolayısıyla kadrolar toplantısının örgüt geleneğinde ya da kurallarında belirgin bir yeri yoktu; üyeleri, yetkisi, toplanma koşulları da belirsizdi. Örgütün yazılı belgelerinde kadrolar toplantısı ya da diğer adıyla konferans, parti öncesi örgütün parti kararı için toplanacağı bir toplantı olarak yer alıyordu yalnızca. Ve o sırada "partinin arifesinde" olmak aynı zamanda böyle bir toplantının hazırlığına başlanması anlamı taşıyordu.

Lider de onu tutuklayanlar da birbirlerinin suçlu olduğu konusunda kesin kanıya sahipti; ancak kadroların da bunu onaylaması gerekiyordu. "Müdahaleciler" Karataş'ı etkisiz kıldıkları, koşullarına razı ettikleri müddetçe arzuladıkları bir kadro toplantısı için uygun zemini yaratabilirlerdi; bu niyeti fark eden liderin de kendi deyimiyle "bu oyunu bozması" gerekiyordu.

İlk günlerde her iki taraf da zamana ve uzlaşmaya ihtiyaç duymuş olacak ki 24 Eylül'de 6 maddelik bir protokolde anlaştılar. Protokol, kimlerin katı-

114 Bu açıklamanın yer alacağı *Devrimci Sol* dergisi, örgütün merkez yayın organı olarak 1980'den sonra ilk kez çıkmak üzere baskıya hazır hale getirilmişti.

lacağının ortak belirleneceği kadro toplantısının bir ay içinde gerçekleştirilmesini, bu sürede de örgütte moral bozukluğuna yol açmamak için olayın duyurulmamasını öngörüyordu. Birbirlerinin niyetlerinden ciddi kuşku duyan her iki taraf için de bu protokol ve bunu izleyen pek çok görüşme ve anlaşma da, bir taktik savaşının ötesine geçemedi. Kadrolar platformu hiçbir zaman toplanamadı.

İlk anlaşmada örgütün 4 yöneticisinin çağrılması kararlaştırıldı. Ortadoğu sorumlusu "Musa" 31 Ekim'de, Türkiye'deki ilişkilerden birinci dereceden sorumlu Gürcan Özgür (Derya) 21 Kasım'da, "Malik" de 23 Kasım'da Almanya'ya geldiler. Çağrılılardan Akdeniz sorumlusu "Aydın" ise yakalandı.

Çağrılılardan Derya "müdahaleciler"den, Musa ve Malik ise Karataş'tan yana tutum aldılar. Karataş, darbecilerin, yönetimi bu üç kişiden oluşacak komisyona devretmesini, bu komisyonun alacağı kararlara uyulmasını önerdi. Bedri Yağan ve arkadaşları ise, çoğunluğu Karataş'tan yana olan komisyon önerisini reddettiler. Malik'in yabancı konsolosluğa sığınmaya hazırlanacak kadar polis fobisi içine girdiğini, bu nedenle de güvenilemeyeceğini söylüyor, başka kadroların çağrılması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bu konuda bitmek bilmeyen tartışma ve yazışmalar haftalarca sürdü; ortak bir zemin oluşamadan, kadrolara yazılı ya da telefonla her iki tarafın da görüşlerinin aktarılması benimsendi. Ama her iki taraf birbirlerini, tek taraflı ve rastgele konuyu duyurmakla suçladı. İllegal ilişki ve telefonları "müdahaleciler" ellerinde tuttuğundan, diğerleri ancak dolaylı ya da hayli sınırlı olanaklarla durumu duyurma şansına sahipti. 1992 Aralık'ında her iki taraf da görüşlerini kadrolara ya da tüm ulaşabildiklerine bildirmeye başladı. Yazışmalar, karşılıklı suçlamalar, hakaretler, kişisel zaaflara ilişkin tanıklıklarla doluydu. Yeni yılın başında artık örgüt taraftarlarının tümü olaydan haberdar olmuş, tartışmanın bir tarafına dönüşmüştü. Hatta kendilerini "tarafsız" diye niteleyenler de vardı.

Örgüt büyük bir kargaşa içine düştü. Her iki taraf, 1993'ün başlarında, kendilerinden yana tutum alan, komite ve kadroların imzalarıyla bildiriler yayınladılar. 1992 Kasım'ında, çağrılı üç ileri kadronun taraf olmasıyla başlayan bölünmenin, sorun örgüte yayıldıkça kitleselleşen haliydi söz konusu olan.

Karataş ile ondan yana tutum alan "Malik" ve "Musa", Bedri Yağan ile beraberindekilerin illegal ilişkileri ellerinde tutmaları nedeniyle legal yayın, gençlik ve cezaevlerine ulaşabilmişlerdi. Burada aldıkları destekle "darbeciliğe karşı mücadele"yi başlatıp yaydılar.

Başlangıçta birçok örgüt ve kadronun desteğini almış olsalar da "müdahaleciler"in, doğal lideri tutuklayıp, aylar boyu örgütü gizlice yönetmesinin, güvene dayalı ilişkilerle varlığını kurabilen illegal bir örgütte kabul görmesi olanaksızdı. Öte yandan Karataş'a yönelik kişisel suçlamalardan öte, poli-

tik-ideolojik bir eleştiri geliştirememişlerdi. Üstelik 1990'dan bu yana Karataş'ın tek başına belirlediğini, kaleme aldığını öne sürdükleri karar ve politikaları da savunuyorlardı. Bu çelişkili durum ve meşruiyet sorunu nedeniyle "gerçek Devrimci Sol biziz" diyerek ayrışma sürecine girseler de, hem örgütün genelinde hem de kendilerinden yana tutum alanlar arasında hızla ikna ediciliklerini kaybettiler.

Müdahaleciler, örgüt merkezinin yapısal zaaf ve yetersizliğini açığa vurmuş olsalar da, örgütün karşısına çok daha ciddi bir soruna yol açacak çözümle çıkmıştı. Karataş'ın deyimiyle, eğer darbe meşrulaşırsa, bu, örgütte "darbe" geleneği başlatmak demek olurdu. O yüzden ne pahasına olursa olsun, bu "leke" örgütten temizlenmeliydi. Nihayetinde Dursun Karataş'ın etrafında toplananlar, 3 Mart'ta, o güne kadar hep isimlerle yayınlanan bildirilerden farklı olarak "Devrimci Sol imzasıyla Açıklama ve Uyarı, *Karar 1*" başlıklı bildiri yayınladı. Tek sayfalık bu bildiri, örgüt iradesinin ortaya çıktığının ilanıydı. Özetle darbecilere teslim olmaları, harekete ait her türlü ilişkiyi, kasayı, olanaklarını teslim etmeleri aksi halde cezalandırılacakları belirtiliyordu. Ardından tüm kadro, militan ve taraftarlardan, darbecilerin ellerinde tuttuğu bütün mevzileri ve örgüte ait maddi olanakları geri alma çağrısı yapıldı.

Aylarca sürecek çatışmalar başladı. Birçok ölüm ve yaralanmaya yol açan çatışmalar, İstanbul'da Devrimci Solcuların etkin olduğu mahallelerde ev, kahvehane baskınları, dayaklar, kavgalar biçiminde sürdü. Karşılıklı olarak "kaçırıp işkence etme" gibi iddialar da vardı. Bayrampaşa Cezaevi'nde "darbeciler"in kaldığı koğuş basılarak, "Asaf" kod adıyla anılan 1989 firarından önce örgütün yönetici grubu içindeki Erdoğan Eliuygun öldürüldü. Bu olayın ardından cezaevindeki sosyalist gruplar, "Dursun Karataş yanlıları"nı cezaevi konseyinden çıkardılar. Bu çatışmalarda sosyalist gruplar "devrimci kanı akıtılmasını" eleştiren, kınayan bildiriler yayınladılar.

Devrimci Sol'un bu sırada sol çevrelerde en çok tepki çeken şiddet eylemi, sahibi "devrimci, demokrat" olarak anılan ve özellikle sosyalist grupların dergi ve kitaplarını basmakla ünlü Aydınlar Matbaası'nı basıp kundaklamasıydı. Gerekçe darbecilerin yayın organı *Devrimci Çözüm*'ü basıyor olmasıydı. Aydınlar Matbaası'nın sahibi bu yayını basmaması için uyarılmış ancak dinlemeyince bu eylem yapılmıştı. Kundaklama sonucunda matbaanın gördüğü büyük zararın yanı sıra yazar İsmail Beşikçi'nin kitapları, sol grupların dergileri, Demokrasi Partisi'nin (BDP'nin önceli) onbinlerce afişi de yanmıştı.

"Örgüt içi darbe" ve "darbeye karşı mücadele" Devrimci Sol'un 1990'da başlattığı "parti öncesi" örgüte dönüşüm sürecinin DHKP-C'ye evrilmesinden önceki son aşaması oldu.

EK 1
RESMİ ARAŞTIRMADA SOL ÖRGÜTLERE İLİŞKİN SAYISAL VERİLER[1]

AŞIRI SOLCU ÖRGÜTLERİN SAYISAL GÜCÜ (Şekil 43)

Örgüt adı	*Yakalanan*	*Kalan*	*Toplam*	*Kalan (%)*
Acilciler	449	519	968	53.62
HDÖ	181	229	410	55.85
Dev-Savaş	152	199	351	56.70
Eylem Birliği	286	227	513	44.25
MLSPB	437	1.302	1.739	74.87
Cephe Yolu	71	59	130	45.38
KSD	2.238	4.896	7.134	68.63
M-L (DHY)	298	808	1.106	73.06
Dev-Yol	7.124	30.471	37.595	81.05
Dev-Sol	3.069	6.574	9.643	68.17
Dev-Genç	54	930	984	94.51
TDKP	3.384	14.481	17.865	81.05
TKEP	765	2.078	2.843	73.09
TİKB	382	1.332	1.714	77.71
TDY	217	387	604	64.07
TKP(ML) Partizan	2.167	4.709	6.876	68.48
TKP(ML) (DHB)	614	2.293	2.907	78.88
TKP	2.209	8.693	10.902	79.74
TKP/B	299	766	1.065	71.92
İşçinin Sesi	226	3.407	3.633	93.78
Partizan yolu	76	52	128	40.63
TİKP	88	749	837	89.49
Diğerleri	1.285	1.867	3.152	59.23
Toplam	26.071	87.028	113.099	76.95

1 Bu bölüm 1983 yılında güvenlik güçlerinin "sürekli yenilenen ve deneyimlere dayanan bir eğitim dokümanı olarak hazırlanmış" (s. 169) *Terör ve Terörle Mücadelede Durum Değerlendirmesi* (Başbakanlık Yayınları, Ankara, 1983) adlı kitaptan alınmıştır.

BÖLÜCÜ ÖRGÜTLERİN SAYISAL GÜCÜ (Şekil 44)

Örgüt adı	*Yakalanan*	*Kalan*	*Toplam*	*Kalan (%)*
PKK	4.036	13.751	17.787	77.31
KUK	729	1.372	2.101	65.30
KAVA	691	1.890	2.581	73.23
DDKD	840	1.853	2.693	68.81
TKSP	456	2.516	2.972	84.66
Alarızgari	584	1.375	1.959	70.19
Komalrızgari	180	505	785	77.05
Tekoşin	49	192	241	79.67
PSŞK	-	290	290	100.00
KPSK	-	320	320	100.00
TKDP	-	128	128	100.00
Diğerleri	23	51	74	68.92
Toplam	7.588	24.343	31.931	76.24

EK 2
ÖLÜM ORUÇLARI

1996 yılındaki ölüm orucu Adalet Bakanlığı'nın hücre tipi cezaevlerinin açılmasını öngören genelgesini yayınlamasının ardından 20 Mayıs'ta DHKP-C, MLKP, TKP(ML), TKEP-Leninist, TKP/ML, TDP ve Direniş Hareketi davalarından 1.500 tutuklunun katıldığı açlık greviyle başladı. Eylem 3 Temmuz'da 150 kişinin sürdürdüğü ölüm orucuna dönüştü. Sonraki günler ölüm oruççularının sayısı 272'yi buldu. 27 Temmuz'da bakanlığın genelgeyi geri çekip tutukluların taleplerini kabul etmesiyle sona erdi. DHKP-C'den Altan Berdan Kerimgiller, Mujdat Yanat, Ayçe İdil Erkmen, Yemliha Kaya; TKP (ML)'den Aygün Uğur, Ali Ayata, Hayati Can, TİKB'den Tahsin Yılmaz, Osman Akgün.. MLKP'den Hüseyin Demircioğlu, Hicabi Küçük eylem sırasında değişik tarihlerde hayatlarını kaybettiler.

20 Ekim 2000'deki ölüm orucu eylemi de aynı gerekçeyle F tipi cezaevlerinin kapatılması amacıyla Cezaevlerindeki DHKP-C, TKP (ML), TKİP davalarından 816 tutuklu ve hükümlü, açlık greviyle başladı. Eylem 19 Kasım'da ölüm orucuna dönüştürüldü. Eylemin ve insan hakları savunucuları ile aydınların aracılık ettiği görüşmeler sürdüğü sırada "Hayata Dönüş" adı verilen, tutukluları zorla F tipi cezaevlerine götürmeye yönelik operasyon, 19 Aralık'ta eşzamanlı olarak 20 cezaevinde başlatıldı. 22 Aralık'a kadar süren operasyonda toplam 32 kişi öldü. Ölenlerden ikisi asker, 30'u tutukluydu. Tutuklulardan 25'i DHKP-C'liydi: Çengiz Çalıkoparan, Ali Ateş, Mustafa Yılmaz, Nilüfer Alcan, Fırat Tavuk, Aşur Korkmaz, Şefinur Tezgel, Yazgülü Güder Öztürk, Gülser Tuzcu, Seyhan Doğan, Özlem Ercan (Bayrampaşa cezaevi), Ahmet İbili, Ercan Polat, Umut Gedik, Alp Ata Akçagöz, Rıza Poyraz (Ümraniye cezaevi), Fidan Kalşen, İlker Babacan (Çanakkale cezaevi), Murat Özdemir (Bursa), İrfan Ortakçı, Hasan Güngörmez (Çankırı cezaevi), Berrin Bıçkılar, Yasemin Cancı (Uşak cezaevi), Halil Önder (Ceyhan cezaevi). Diğer gruplardan olanlar şunlardı: Murat Ördekçi (TKEP/L, Bayrampaşa cezaevi), Fahri Sarı, Sultan Sarı (PKK DÇS, Çanakkale cezaevi), A. İhsan Özkan (TKP (ML), Bursa cezaevi).

Ölen 32 kişi arasında MLKP'lilerin polis işbirlikçisi kuşkusuyla Ümraniye cezaevinde öldürdükleri Haydar Akbaba ve Muharrem Buldukoğlu da vardı. MLKP'nin Merkez Komite imzalı 25 Nisan 2004 tarihli bildirisinde, bu iki tutuklu-

nun, cezaevindeki militanlarca polis işbirlikçiliği suçlamasıyla soruşturulduğu, o sırada meydana gelen 19 Aralık operasyonunun, örgütün oradaki temsilcileri tarafından söz konusu tutukluların bu operasyonla kurtarılacakları ve cezasız kalacakları kaygısıyla öldürüldükleri, oysa gerçekte bu tutukluların böylesi bir suç işlemediğinin anlaşıldığı belirtiliyor, "telafisi imkânsız vahim hata" işlendiği açıklanıyordu. Her iki tutuklunun yakınları İHD'de basın toplantısı yaparak örgütü protesto ettiler.

20 Ekim 2000'de başlayıp 23 Ocak 2007'ye kadar süren ölüm orucu sürecinde, bu direniş ve ona bağlı eylemlerde ölenlerin toplam sayısı 122'ydi. Bunlardan 101'i DHKP-C'liydi. 59'u cezaevindeki ya da tahliye olduktan sonra dışarıdaki direniş evlerinde eylemi sürdüren tutuklulardan oluşuyordu: Ya ölüm orucu nedeniyle ya protesto amaçlı kendini yakarak ya da zorla müdahale sırasında hayatlarını kaybetmişlerdi. Destek eylemlerinde 12 kişi hayatını kaybetti. DHKP-C'nin ölüm orucunu destek amacıyla intihar eylemleri de söz konusuydu: Polise ya da Adalet Bakanlığı'na yönelik eylemlerde ya da hazırlıklar sırasında üç kişi hayatını kaybetti.

Diğer gruplar ölüm orucuna 28 Mayıs 2001'de son verdi. Sonrasında eylemi sadece DHKP-C'liler sürdürdü. Aslında eylem, 2005 yılının başlarında kitlesel niteliğini kaybetmişti. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in afları, adli tıp raporlarına dayanılarak ölüm orucundan rahatsızlanan tutuklulara verilen cezayı erteleme kararları ve son olarak yeni infaz yasasıyla neredeyse boşaltılmıştı. Direnişte sonuncu ölüm olan Fatma Koyupınar, 10 Mart 2006'da tahliye edildiğinde, geride cezaevinde ölüm orucunu sürdüren tek bir direnişçi kalmıştı: TKEP/L davasından Serpil Cabadan... (11 Mart 2006, *Radikal*, Ertuğrul Mavioğlu).

Ancak fatura çok ağırdı: Ölüm orucunda hayatını kaybedenlerden başka, sayıları tam saptanamayan THİV ve İHD gibi insan hakları kuruluşlarının tahminine göre 500 kadar tutuklu ya da hükümlü eylemin bir sonucu olan Wernicke-Korsakoff adı verilen, tedavisi olanaksız hastalığa yakalanmıştı. Yani direnişe başlayan 816 tutuklunun üçte ikisi ya ölmüş ya da tedavisi olanaksız bir hastalığa yakalanmıştı ve bunların büyük çoğunluğunu DHKP-C davalarından yargılanan tutuklular oluşturuyordu.

Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Behiç Aşçı, F tipi cezaevindeki ölüm orucuna ve tecrite dikkat çekmek amacıyla 5 Nisan 2006'da ölüm orucuna başladı. Behiç Aşçı, eylemine Adalet Bakanlığı'nın, tutuklu ve hükümlülerin 10 kişiyi aşmayacak gruplar halinde, idarenin gözetiminde, haftada 10 saati geçmeyecek koşuluyla sohbet amaçlı bir araya gelebilmesini sağlayan genelgenin yayımından sonra 23 Ocak 2007'de, 294'üncü günde, son verdi. Yedi yıl süren ölüm orucu da son buldu. İstanbul Şişli'deki evinde ölüm orucunu sürdüren Behiç Aşçı'dan başka o sırada diğer eylemciler, Adana'daki evinde eylemi sürdüren tutuklu yakını Gülcan Görüroğlu ile Uşak E tipi Cezaevi'ndeki Sevgi Saymaz'dı.

Türkiye solunun en kitlesel olduğu dönem 1970'lerdir. Bugün dahi solun farklı renklerinden siyasi hareketlerin, o dönemdeki öncül örgütlerine ve o örgütlerin kitleselliğine referansla sergiledikleri özgüven, bu tespiti hâlâ geçerli kılmaktadır. Askerî darbeye kadar varlığını ve kitleselliğini muhafaza eden sol parti, örgüt ve hareketlerin, darbeyle beraber çekildikleri mevziler ise, 1970'lerle kıyaslandığında oldukça sathi bir siyasal etkiye işaret eder. *1970'lerde Türkiye Solu*, solun en canlı yıllarının ve bu "cana gelişin" tarihini anlatıyor. 12 Mart darbesi öncesinde varolan parti ve hareketlerin mirasçıları olarak 1974'ten itibaren ortaya çıkan yeni siyasî yapıların kapsamlı bir panoramasını çiziyor. Bu parti ve hareketlerin amaçlarını, kuruluş ve örgütleniş faaliyetlerini, kitlesel güçlerini, ideolojik farklarını ayrıntılı bir şekilde aktarıyor.

Vehbi Ersan, Türkiye'de solun tarihinin daha geniş bir perspektiften ele alınmasını sağlıyor. ■

iletişim

